This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

B 440708

DA
755
H67
V. 7

THE

HISTORIANS OF SCOTLAND.

VOL. VII.

THE

HISTORIANS OF SCOTLAND

VOL. VII.

Liber Pluscardensis.

EDINBURGH
WILLIAM PATERSON
1877.

Liber Pluscardensis

EDITED BY

FELIX J. H. SKENE.

VOL. I.

EDINBURGH
WILLIAM PATERSON
1877.

TABLE OF CONTENTS.

335127

PREFACE.

THIS Chronicle has never hitherto been published as a whole. It is founded mainly on Bower's Scotichronicon; yet, as it is in some passages a narrative at first-hand by the chronicler as an eye-witness of the events he describes, and is moreover quoted as an authority by subsequent historians, it no doubt deserves a place among the original works upon which we mainly rely for the facts of Scottish history. This Chronicle not before published.

The eleventh Book was indeed printed for the Maitland Club by Mr. Joseph Stevenson,[1] from the Fairfax MS. in the Bodleian Library, which he believed to be the only Latin text of this Chronicle extant; and his preface to that work will be adverted to hereafter.

The Chronicle opens with five books closely following the first five books of Fordun's Chronica Gentis Scotorum, as given in Bower. Then follow fifteen chapters of Book VI., somewhat abridged from Bower, Book VI. cap. 9 to 23 inclusive, and nearly as compiled by Fordun,[2] concluding with a memorandum stating that the preceding part of the work was due to Fordun, the subsequent part down to the time of James II. to Bower, and the remainder to one whose name would appear at the end of that sixth book.[3] This promise, Plan of the Chronicle.

[1] *The Life and Death of King James the First of Scotland.* Printed for the Maitland Club. 1837.

[2] Mr. Skene's *Fordun*, vol. i. p. 387, "Capitula ad librum sextum parata."

[3] See page 5 of this volume.

however, is nowhere fulfilled.[1] Then come the rest of Book VI. and five more books, being an abridgment of the rest of the Scotichronicon, though at variance with it on some points, and introducing much original matter. The narrative closes with the death of James I., as in the Scotichronicon.

Manuscripts.

The text has come down to us in six manuscripts, a detailed notice of which is here given.

1. MS. Glasgow College, F. 6. 14.—This MS. is written in two different hands, and contains merely the text of the Chronicle. At the top of the first page is written "Scheuez;" at the foot, "Liber Willelmi Gaderar, anno 154–;" and the first few rubrical letters, originally left blank, are filled in by Gaderar, whose signature also appears at the end.[2] The MS. closes with the French words "C'est tout," and the following colophon, in the same hand as the text:—

> "Iste liber scriptus fuit apud Dunfermlin, Willelmo Sancti Andreæ Archiepiscopo, de mandato domini Thomæ Monymelle monachi et sacristæ ejusdem loci."

William Schevez was Archbishop of St. Andrews from 1478 to 1496; so that the MS. was probably written at some time within that period. In Book VIII. cap. xvii., however, this MS., in mentioning the league between Charlemagne and Achaius, King of the Scots, adds, "et usque in hunc diem hujus opusculi scripturæ, viz. anno Domini M.CCCC.LXI, inviolata et inconcussa manet conservata;" thus fixing the date of the compilation of the work as early as 1461. That it could not have been compiled earlier than 1460 is proved by a passage in Book XI. cap. v., which mentions the death of James II. in 1460.

The opinion that this MS. is not an original, but a transcript, made between the years 1478 and 1496, of an original com-

[1] In the Glasgow MS. the half of the leaf which might have contained the author's name is torn out at the end of Book VI.

[2] The name of Will. Gaderar, a bailie of Elgin, appears on a deed of 1529 —*Registrum Moraviense*, p. 416; and Will. Gaderar, a burgess of Elgin, witnesses a charter in 1569, *ibid.* p. 403.

piled in 1461, is confirmed by, among other things, a long lacuna, where the word "gerebat" (page 169, last line but four) is immediately followed without a break, in the middle of a line, by "ad numerum," etc. (page 174, line 1), thus suggesting that two leaves of the original had been carelessly turned over at once by the transcriber.

Another peculiarity of this MS. is, that the only passages of any length in the Scottish dialect occurring in the Chronicle, namely chapters viii. and xi. of Book XI., are left blank; and this circumstance, coupled with the words "C'est tout," suggests that the transcript was made by a Frenchman ignorant of the Scottish tongue.

2. MS. Advocates' Library, 35. 5. 2, is a copy of the above, omitting "C'est tout" and the colophon. At the end is written Ἡ δόξα τῷ Θεῷ; and on the other side of the last leaf, "Willeslæus, 1632. Ἐγὼ δ' ὀλίγον τε φίλον τε." To the account of the death of the Duke of Clarence at the battle of Beaugé (Book X. cap. xxvi.) is appended in a late hand the note "Laudat hunc locum Buchanani liber 10, Hist. Scot. pag. 329;" and to that of the death of the Dauphiness (Book XI. cap. vii.), the note, "Laudat hunc locum Buchanani lib. 10, Hist. Scot. pag. 348, 349."[1]

On the fly-leaf of this MS. are the words "E bibliotheca Georgii Mackenzie, M.D.—De hoc autem codice videnda est Goodalli præfatio in Forduni Scotichronicon, p. iv."

---

[1] Buchanan, *Rerum Scoticarum Historia* (Francofurti, 1584), Book x. p. 329:—"Hæc quam modo posui vulgatior est de morte Clarentii fama. Verum liber Pluscartensis interemtum tradit ab Alexandro Macelselano, equite Leuiniano, qui diadema, cujus memini, ei detractum, Joanni Stuarto Dernilæo mille Angelatis vendidit; quod ille rursus Roberto Hustonio, cui quinque millia Angelatorum debebat, pignori opposuit: et hanc tum vulgatiorem fuisse famam inquit." And *ibid.* pp. 348, 349:—"et qui librum Pluscartensem scripsit, eique reginæ et naviganti et morienti fuit comes, scriptum reliquit eam dum vixit egregie caram socero socrui et marito fuisse; epitaphiumque carmen, omni laude plenum, Gallicis versibus Catalauni ad Matronam (quo in opido decessit) fuisse publicatum, quod in Scoticum sermonem versum plerique nostrorum adhuc habent."

These passages are referred to later, in discussing the title and authorship of the work.

3. MS. Cavers also is a copy of the Glasgow MS., containing the colophon, the words "C'est tout," and "W. Gaderar;" and adding, "Ex autographo transcriptus hic liber, 2do Febrij 1696."

4. MS. Bodleian, Fairfax 8.—This MS. contains in the main the same text as the three preceding MSS., but with such alterations and corrections as give it the character of a revised version, its statements being made to correspond with the year 1489, the date at which it was transcribed. This date appears in the above-quoted passage from Book VIII. cap. xvii., where it is substituted for the year 1461. In Book X. cap. viii., for instance, the text of 1461, represented by the Glasgow MS., speaks of William Earl of Orkney as "adhuc superstitem;" whereas in this later version these words are omitted, William having died in the meantime.[1]

The MS., moreover, contains the long passage referred to as having been omitted in the Glasgow MS. and its two copies, as well as the two chapters of Book XI. in the Scottish dialect; and from many indications which need not here be specified (though they may for the most part be gathered from the footnotes to this edition), it would appear to have been transcribed with alterations from the same original as the Glasgow MS.

On the first page of the MS. are the following memoranda in the handwriting of Fairfax:—

"Author hujus libri mihi (ad præsens) non constat.—Scripsit et hoc Chronicon eddidit 1489. v. hic, libro 8, cap. 17."

Then, apparently added later, a notice of "Bp Elphanston," from Bale, Centuria Quinta; then, "He was sent over with Margaret the King's daughter married to the Dolphin of France, and continued with her till her death. Quod vidi post,

---

[1] Wood's *Peerage of Scotland*, vol. ii. p. 339, speaking of this Earl's issue, says, "Sir Oliver Sinclair, upon whom his father settled all his estates south of the Tay, of which he had a charter 10th December 1476. But after his father's death, his eldest brother, William Sinclair of Newburgh, raised a reduction of that settlement. A compromise was entered into . . . 9th February 1481-2." So that this Earl was alive in 1476, but dead before 1482.

libro XI. cap. 7, fol. 3. Note that this booke is the very Originall, ut opinor.—FFX."

On the opposite page, the autograph, "Mr. James Drummond, 1650, gifted theis book to Coronall Fairfax, the 17 of December, anno 1650;" and the following in Fairfax's hand:—

"It was sent me by the Lady Hathornden, widdow to the famous poet, William Drummond, by the hands of her husband's brother, vizt., Mr. James Drumond (here superscribinge). FAIRFAX.

"By the last leafe in this booke it seems this book (before the desolution of abbays in Scotland) did belonge to the monastery of Dunfermeline[1] (Bp Elphanston being the author).[2]

"Note that the Earle of Dunfermlin tould mee in the yeare 1657 that he had a very faire auncient MS. of the history of Scotland, formerly belonging that monastery, but I did never see itt. I believe 't was transcribed out of this. FFX."[3]

At the beginning of Book VI., in a late hand, is the motto, "I spend luffe."

At the end of the MS. are copied the following documents:—

(1.) An appeal by the Paris University to the Pope against a tax imposed by the Papal legate, dated 1491. (Headed later "Lib. XI. cap. xii.")

(2.) A copy of a list of the monasteries, etc., of Scotland, certified by John Adamson, Principal of the College, as "conforme to the originall autographe of the Bibliothek of the College of Edinburgh," supplied to Fairfax in 1650, and pasted into the book; and Fairfax adds this memorandum:—"These twoe leaves were sent me by that Reuerend auld Principall, being

---

[1] This note probably refers to a document concerning Dunfermline monastery, which is copied at the end of the MS., and noticed hereafter.

[2] The words in parentheses seem to have been added by Fairfax later, at the same time as the extract from Bale, when he had come to the conclusion that this was Elphinstone's Scotorum Chronicon.

[3] A facsimile of this page and of a page of the MS. will be found in the *National Manuscripts of Scotland*, vol. ii. No. lxxx. See Preface to Mr. Skene's *Fordun*, p. xxii.

transcribed out of a booke wch he gaue to the Colledge. See more of this in both of my auncient Scotch MSS.—FAIRFAX."

(3.) Three Bulls of Pope Innocent, viz.:—

"Confirmacio confœderacionis inter regem Scociæ et Norowagiæ," dated April 1487.

"De exspectacione octo mensium in promocione prælatorum et interdicti amocione," etc., dated May 1487; and

Indulgence granted to St. Andrews, same date.

(4.) Protest by Adam Forman, prior of Dunfermline, and the other monks of that Monastery, on behalf of Archbishop James Beton of St. Andrews, Commendator of the Monastery, against a sentence of excommunication for non-payment of a debt, dated 3d May 1525. It is probably to this document that Fairfax refers in his above-quoted memorandum about the book having belonged to Dunfermline Monastery.

5. MS. Marchmont, A. C. 15, is evidently a copy of the preceding MS., and follows it in every particular. It contains, however, prefixed to the text of the narrative, the "Præfacio" and the "Prologus" (pp. 3, 4 of this edition), and a Table of Contents of the first book, which are not to be found in any of the foregoing MSS., and which were probably copied from a lost leaf of the Bodleian MS. The Prologus states that the work was compiled at the desire of the Abbot of Dunfermline.

This MS. has on the first page the words, "Lioin Albinic," and "liber Ricardi Bruni et amicorum;" and then, "Liber Sancte marie de Neubotill, ex dono virorum venerabilium domini Henrici et domini Jacobi Herculi de Linlithq^{w}."[1] The signature, "J. Gilmour," appears at the very top, though it is scored out and almost illegible.[2]

---

[1] See below, No. 3.

[2] The Editor is indebted to Mr. Andrew Gillman for the identification of this signature.

In the same hand as the text are copied at the end a Table of Contents, the Appeal of the Paris University above mentioned, and a List of Monasteries,[1] the missing original of which in the Bodleian MS. was replaced from the "originall autographe of the Bibliothek of the College of Edinburgh;" and there are besides, on the several fly-leaves, in various hands, the following:—

(1.) The signature "Cauford," and colophon in same hand, stating that this work was almost entirely "conforme magno Scotichronico quod aliquando fuit D. Andreæ Sceuez, Archiepiscopi S. Andreæ, nisi quod ibi fusius hic per compendium aliquoties narratur," etc.

(2.) Some scraps of Latin verse.

(3.) "Heir followis the causis and occasiouns of the conuencioun of the nobill men that conuenit in Linlithq^{w}, the xxii day of Julii anno etc. xliii^{o}," etc., and part of contract of marriage between Queen Mary and Prince Edward of England, also about that date.

(4.) A religious "Ballat" by Johne Ballenden, "imprentit be Johne Scot."

(5.) Some Latin scraps by the French Roi d'Armes Montjoie, signed "Vrẽ bon amy Montjoie R."[2]

---

[1] See Appendix I.

[2] Stevenson, in his Preface to his edition of the Eleventh Book above referred to, gives a description of a MS. in the Library of Ste. Geneviève in Paris, supplied to him by M. Francisque Michel. It is a "Chronique d'Escosse, traduite du Latin, et dédiée à Jehan duc d'Albanie, comte de Boulogne et d'Auvergne, de la Marche, et Régent d'Escosse, etc., par Bremond Domat, commencée le 18 Juin 1519."

This is evidently a translation of our Chronicle, and contains the Preface and Prologue prefixed to the Marchmont and Brussels MSS.; as these, however, are wanting in the Bodleian MS., which was the only Latin text Stevenson knew of, he failed to see the connection between it and Domat's translation, and says, "The original Latin from which Domat translated is, as far as the editor is aware, unknown, and its recovery would add in no inconsiderable degree to the historical materials as well of France as of Scotland"

Now, on the fly-leaf of Domat's work are some French verses signed by him, among which occurs this line, in praise of Scotland: "Et contre Turcqs

(6.) Some Latin lines on Princess Margaret's marriage with James IV. in 1503.

(7.) Rough draft of an account in Latin of how the monastery of Scone obtained compensation for the crops having been trodden down during the coronation of Robert III. (in same hand as No. 1).[1]

(8.) Beginning of a deed dated 1506, by some Abbot John.

6. MS. Bibliothèque Royale, Brussels, No. 7396, also is a copy of the Bodleian MS., but contains the "Præfacio" and "Prologus," and the latter part seems to be in the same handwriting as the Marchmont MS.[2]

All these MSS. but the Cavers, which is a folio, are quartos, written on paper, the Glasgow MS. and its two copies across the page, and the Bodleian and its two copies in double columns.

Summary. It would thus seem, from such evidence as is furnished by the MSS. themselves, that the Chronicle was compiled in 1461 for Richard Bothuele, then Abbot of Dunfermline.

The original MS. seems to be no longer extant, but is represented by two principal MSS., both probably immediate transcripts of it: (1.) the Glasgow MS., a faithful copy written probably by a Frenchman, between 1478 and 1496, for William Schevez, Archbishop of St. Andrews, passing about the middle

a souvent pris la picque;" and it is a slight coincidence that among Montjoie's verses in the Marchmont MS. are some "Metra magni Thurci a papa Alexendro." Moreover the passage "et les aureilles de plusieurs auditeurs," at the beginning of the Prologue, is Domat's translation of "et multorum aures audiencium," as the passage stands in this MS., and not of "et mulcentur aures audiencium," as it is given in the Brussels MS.

From these slender indications we may perhaps surmise that this MS. passed into the possession of Montjoie, the French Roi d'Armes, and was the very text from which Domat made his translation in 1519. The words "Lioin Albinic," which it is difficult to account for, may be in some way connected with this episode in the history of the MS.

The promised history of Joan of Arc and the author's name are wanting in Domat's translation, as in all the Latin MSS.

[1] See Appendix II.

[2] See Preface to Mr. Skene's *Fordun*, to which the Editor is greatly indebted.

of the sixteenth century into the possession of Will. Gaderar of Elgin, then into that of William Hamiltoune (probably William Hamilton of Wishaw, a noted antiquary of the latter part of the seventeenth century), and finally reaching the Library of Glasgow College about the year 1700, in the time of William Dunlop, Principal of the University;[1] and (2.) the Bodleian MS., copied with alterations in 1489, and remaining at Dunfermline Abbey at least until 1525, passing into the possession of the Drummonds of Hawthornden, then into that of Colonel Fairfax in 1650, and now to be found under his name at the Bodleian Library.

Of each of these two principal MSS. there exist two copies. Those of the Glasgow MS. are (1.) the Advocates' Library MS., copied probably in the early part of the sixteenth century, in the possession of a Wellesley in 1632, and then in that of Dr. George Mackenzie, and (2.) the Cavers MS., copied in 1696, and now belonging to Mr. Douglas of Cavers; while those of the Bodleian MS. are (1.) the Brussels MS., and (2.) the Marchmont MS., transcribed probably before 1500,[2] having possibly belonged to a Lyon King of Arms ("Lioin Albinic"), and passed into the hand of Montjoie Roi d'Armes in France, where it was probably translated by Bremond Domat in 1519, then brought back by "dominus Henricus et dominus Jacobus Herculi," two foreign monks of Linlithgow, and presented by them to Newbotle Abbey after 1543. It then at some time belonged to a Richard Brown, then to a Crauford, and then to Sir John Gilmour, a noted book-collector, who was made President of the Court of Session in 1661, and died in 1671.[3] Finally, it passed into the possession of Sir Patrick Hume of Polwarth,

---

[1] His signature appears, claiming the book for the University.

[2] The transcriber copied into it the Appeal of the Paris University, dated 1491, but none of the other documents appended later to the Bodleian MS.; and the dates 1503 and 1506 occur on the fly-leaves of the Marchmont MS.

[3] An Historical Account of the Senators of the College of Justice from its institution in MDXXXII. By George Brunton and David Haig.

first Lord Marchmont, who was born in 1641, became Lord Chancellor in 1697, and died in 1724;[1] and it has since remained in the possession of his descendants.

For convenient reference these MSS. are denoted by the following letters:—

A. is the Marchmont MS.
B. „ Brussels „
C. „ Glasgow „
D. „ Bodleian „
E. „ Advocates' Library MS.

The Marchmont MS., as the most easy of access, has been chosen as the text, and collated with the other MSS., except the Cavers, which was thought too recent to be of much interest.

Title of the Chronicle.

Though no title is given to this work in any of the MSS., yet George Buchanan, in the tenth book of his Rerum Scoticarum Historia, refers on two occasions so unmistakably to this book as the *Liber Pluscardensis*, that this has been unhesitatingly adopted as the title.[2]

Authorship of the Chronicle.

The question of the authorship of this Chronicle is involved in much obscurity. The author's name is not given at the end of the sixth book, as promised, nor does it appear anywhere else throughout the work;[3] and George Buchanan himself seemed not to know it, as he speaks only of "*him who wrote* the Book of Pluscarden,"[4] without naming him.

Owing probably to the notice of "Bp. Elphanston" extracted

[1] An Historical Account of the Senators of the College of Justice from its institution in MDXXXII. By George Brunton and David Haig.

[2] These passages are noted on the margin of the Advocates' Library MS. See above, p. xi. Note.

[3] There seems indeed to have been, for some reason now impossible to guess, an intention to suppress any clew to the author; for the name of the Abbot of Dunfermline, at whose command the work was compiled, as stated in the Prologus, is left blank in both the MSS. where the Prologus is given, as if it had been erased in the original; and it is also worthy of note that the account of the Maid of Orleans, which the author, as an eyewitness, promises in the Prologus, stops short in all the MSS. after the second sentence, and a blank is left. (See p. 367, Book X. c. 32.)

[4] See page xi. Note.

from Bale and written into the Bodleian MS. by Fairfax, and the parenthetical assertion of Fairfax that Bishop Elphinstone was the author, this compilation has always, until lately, been attributed to Bishop Elphinstone of Aberdeen;[1] but our author tells us in the Prologus that he knew Joan of Arc, who died in 1430, while Bishop Elphinstone was not born till the year 1437.

Not long ago, however, Mr. W. F. Skene, in a paper read before the Society of Antiquaries at Edinburgh,[2] brought forward a theory which seems very satisfactorily to meet all the difficulties of the question. His argument is briefly as follows:—

"In endeavouring to ascertain who the anonymous author of this unpublished history really was, we have, first, to put together all the indications afforded by the work itself; and, secondly, to examine whether the same marks apply to the history of any Scot who was in France at the period above indicated.

"The indications afforded by the MSS. are as follows:—

"I. The author was in France during the period when the Maid of Orleans played her part, knew her personally, and was present at her death in 1430.

"II. He was also in France during the life of the Princess Margaret of Scotland after her marriage with the Dauphin, and was in a position which brought him into daily intercourse with her.[3]

---

[1] Stevenson, in his Preface already referred to, gives a letter from the MS. Collection of the Correspondence of the Rev. Robert Wodrow, which now belongs to the Advocates' Library in Edinburgh. It is addressed to Mr. David Randy, Postmaster, Canongate, Edinburgh, and dated November 2, 1726. The following is an extract from it:—

"General Fairfax, when in Scotland, got the only copy I hear of in the worlde of our Bishop Elphingstoun's MS. History of Scotland, from Drummond of Hauthornden; and when he returned to England he lodged it in the Bodleyan Library."

This is no doubt our Bodleian MS.

[2] "Notice of the probable author of the unpublished History of Scotland, erroneously attributed to Bishop Elphinstone of Aberdeen. By William F. Skene, Esq., LL.D., F.S.A. Scot." This paper is here quoted by Mr. Skene's kind permission.

[3] See Book XI. cap. 7, pp. 381-382. He was with the Dauphiness nine years, from 1436-1445.

"III. He was a Scotsman, for he translated a Latin poem on the death of the Dauphiness into Scots, at the command of her brother James II. of Scotland.[1]

"IV. He was probably a cleric, because he tells us, in the prologue, that he compiled his work at the command of the Abbot of Dunfermline.

"V. And he was also probably a Highlander, for he usually gives Highland names in their Gaelic form. Thus, when Bower mentions the Clan Katan, the author, in the corresponding passage, substitutes the Gaelic form of Clan Gillechatan.[2]

"Now, on turning to the Scots who were in France at this time, we find that, in 1420, the States of Scotland sent a body of 7000 men to the assistance of the French in their struggle with the English, under the command of John Earl of Buchan, Archibald Earl of Wigton, and Sir John Stewart of Derneley, who was made constable of the Scotch army in France. In 1425, according to Bower, Sir John Stewart was sent, along with the Archbishop of Rheims, on an embassy to Scotland, to obtain further assistance, and to negotiate a marriage between the Dauphin of France and the Princess Margaret of Scotland; and, in 1428, we find him in the town of Orleans, assisting with his Scotch troops in the defence of that town against the English, who besieged it. On the 10th February in that year, he was slain in a sortie from the town, and was buried in the Lady Chapel of the Cathedral of Orleans.

"Now, in the French accounts of Jean Mauleon, receiver-general of taxes, there appears, in 1427, a grant to Sir John Stewart of a sum of money for the expense of his embassy to Scotland. It is as follows:—'Par mandement, du 24 Octobre à Messire Jehan Stuart, Connetable des Escoszays pour lui aider à faire son veaige en Escoce et pour autre causes, cinq cent livres.' And this is followed by an entry, 'A Maitre Morice

---

[1] See Book XI. cap. 7, p. 382.

[2] Book XI. cap. 4, p. 375.

de Boconan, parent dudit Connetable, 40 livres;' that is, to Master Maurice of Buchanan, relation of the said Constable, forty pounds.

"The relationship between Sir John Stewart of Derneley and Maurice of Buchanan was this. Sir John Stewart had married Elizabeth, second daughter of Duncan, Earl of Lennox, whose eldest daughter Isabella married Murdoc, Duke of Albany. Their daughter, Isabel, married Sir Walter de Buchanan, by whom she had three sons—Patrick, his successor, *Mauritius de Buchanan*, and Thomas de Buchanan.

"This Mauritius or Maurice of Buchanan was therefore grandnephew, by marriage, of Sir John Stewart of Derneley. He was a master of arts, as appears by the title of Maitre, but must have been quite a young man, and in Sir John Stewart's suite, and therefore must have been in the town of Orleans, when Joan of Arc raised the siege, and entered the town in May 1429, only three months after Sir John Stewart's death. Maurice of Buchanan must thus have seen her, and known her, and may have been present at her death. After this he returned to Scotland; for Bower, in narrating the voyage of the Princess Margaret to France in 1436, under the charge of the Bishop of Brechin and the Earl of Orkney, gives a list of her suite. In this list he gives the names of six knights. Then follow 'Magistri Johannes Stewart, præpositus de Methven, et *Mauritius de Buchanan, thesaurarius Delphinissæ, clerici*.'[1] If Maurice of Buchanan was treasurer to the Dauphiness, he occupied a position that must have brought him into continual and close intercourse with her.

"He was also, as we see, a cleric, a Scotsman, and a Highlander of Lennox, and thus combines in his person all the conditions indicated by the work itself.

"There is, however, a curious corroboration of this in the MSS. In narrating the battle of Baugé, fought in 1421, when

[1] Goodall's *Bower*, vol. ii. p. 485.

the English were defeated and their leader the Duke of Clarence slain, Bower states that the Duke was killed by the Earl of Buchan. The author of this work, however, in his account, says, that 'in such a general conflict it was difficult to ascertain with certainty by whom each person was slain, but the public gossip was, that a Scottish Highlander, Alexander Macauslan from Lennox, a cadet of the family of the Lairds of Buchanan, slew the Duke of Clarence, in proof of which, the golden coronet, adorned with precious stones, which the Duke carried on his helmet, was brought from the field of battle by the said Macauslan, who sold it to Sir John Stewart of Derneley for 1000 nobles, by whom it was afterwards pledged to Robert of Houston for a sum of 5000 nobles, which he owed.' Now these facts could hardly have been known to one who was not in Sir John Stewart's suite.

"Pluscarden was a Cistertian Priory founded by Alexander the Second, and Spottiswood, in his account of it, adds, 'It is commonly reported that the famous Book of Pluscarden, seen and perused by George Buchanan, was penned here.' I am indebted to Mr. Stuart for a passage in the history of the Abbots of Kinloss by Ferrerius, which bears that during the tenure of the abbacy by John Flutere, seventeenth Abbot from 1445 to 1460, the White monks were ejected from Pluscarden, and Black monks, or Benedictines, introduced. These monks seem to have come from Dunfermline, for in the chartulary of Dunfermline there is, in 1454, a commission by the Abbot of Dunfermline to the Prior of Pluscarden, in which it is called 'a cell of Dunfermline,' and 'a convent now of the order of St. Benedict;' and 1456, another commission by the Abbot of Dunfermline to William de Boyis, his sacristan, to visit the Priory of Pluscardyn, with a view to its reformation,—a commission which ended in the usual way, for in 1460 we find the Abbot confirming a deed granted by William de Boyis, Prior of the Priory of Pluscarden.

"In the following year, 1461, the author writes his history at

the command of the Abbot of Dunfermline, which would be intelligible enough if he had then retired to Pluscarden, at that time a cell of Dunfermline, and under the Abbot's jurisdiction.

"The conclusion I come to is, therefore, that the Liber Pluscartensis, or Book of Pluscarden, is the correct name of this work, and that it was probably compiled in the Priory of Pluscarden, in the year 1461, by Maurice Buchanan, who was a cleric, and had been treasurer to the Dauphiness."

The Editor is unable to add any more direct evidence.

It ought to be stated, before concluding, that the editing of this Chronicle was originally intrusted to Mr. Andrew Gillman; but, owing to a difference of opinion between him and the Publishers as to the mode in which it should be edited, that gentleman requested to be relieved from the task. It was then put into the hands of the present Editor, who can only express his regret that he does not bring to the performance of the work the experience and peculiar knowledge possessed by Mr. Gillman. It is obvious, however, that an edition of a work of this kind, which has no pretension to literary excellence, is chiefly valuable as a means of rescuing the *ipsissima verba* upon which History is built up from the ultimate destruction which awaits a text existing only in a few decaying MSS., and of bringing them within the reach of those critical students who are not content to have them at second-hand, after they have been twisted into shape by some ingenious editor. The text has therefore been faithfully reproduced with all its blemishes; and peculiarities, such as erasures, different handwriting, and so forth, from which any inference could be drawn, have been mentioned in the footnotes. The only liberty the Editor has taken has been to print out in full the contracted words. In dealing with an original MS. it is questionable whether, in the view of the matter here taken, even this latitude is quite defensible; but as all the MSS. of this Chronicle are copies of a lost original, the servile reproduction of a transcriber's contrac- Conclusion.

tion of a word, possibly written out in full in the original, would have been no guarantee that we have the author's very word and to have given all the different contractions of the same word in the five several MSS. would have added enormously and unnecessarily to the bulk of the volume. In some cases the transcribers themselves have evidently mistaken the contractions of the original. Any erroneous or various readings arising from this or any other cause will be noticed at the end of a second volume. There has been the less hesitation in adopting this method of bald fidelity in editing this volume as it will be followed by a Translation, with Notes, in a second volume, in which an attempt will be made to exercise such discretion and ingenuity as are usually expected of one who has undertaken to edit a corrupt text.

It has been thought superfluous to print over again the first five Books and the first fourteen chapters of Book VI., as they have already been given, almost verbatim, in Mr. Skene's *Fordun* and Goodall's *Bower*. An Appendix to the Preface, however, contains the titles of the chapters of this omitted portion of the Chronicle, and shows the passages interpolated or altered by our Author.

In conclusion, the Editor wishes gratefully to acknowledge how much he is indebted to his uncle, Mr. William F. Skene, for invaluable advice and assistance. To Mr. Gillman he owes some of the work connected with the earlier part of the volume, and many most useful suggestions; and to M. Jules Petit of the Royal Library of Brussels, a careful and intelligent collation with the Brussels MS. He also wishes to thank the gentlemen who placed the various MSS. at his disposal, and Mr. Bond of the British Museum for the ready courtesy with which he always allowed the Editor access to those MSS. which were intrusted to his keeping.

FELIX SKENE.

LONDON, *5th July* 1876.

APPENDIX TO PREFACE.

Sequuntur capita capitulorum librorum quinque priorum et libri sexti quatuordecim, quorum tenor pœne sicut in Chronicis Johannis de Fordun et Walteri Bower; notatis autem scripturis ab auctore interpolatis et in dictis Chronicis non repertis nec hactenus editis.[1]

LIBER PRIMUS.

De mundo sensibili, terra s. et suis quatuor punctis principalibus, orientali, occidentali, australi et boriali.[2]

Capitulum primum.

De quatuor ventis cardinalibus, quorum collaterales sunt octo in capite mundi; et de paradiso terrestri.

Capitulum ii.

De tribus mundi partibus inæqualiter divisis; et de mari mediteraneo. Capitulum iii.

Post Gaditanum (*Fordun*, p. 5, l. 36) *hæc adduntur*:—ubi est civitas Gades, prope quam civitatem sunt situatæ in mari Gadico columpnæ æneæ quas posuit Hercules, qui fuit de Græcia oriundus.

Post Affros (*ib.* p. 6, l. 3) *hæc*:—nominavit, et partem illam mundi Africam.

Post factæ sunt (*ib.* p. 6, l. 3) *hæc*:—primo quia, *etc.*, secundo quia partita fuit inter duos filios Noe.

---

[1] The references are to Mr. Skene's Fordun, Latin text, and to Goodall's Bower.

[2] The titles of the first fifteen chapters are supplied from a Table of Contents at the end of the MS., as they are not given in the body of the text.

De divisione trium mundi parcium inter tres filios Noe, Sem, Cham et Japhet. **Capitulum iiii.**

Post ignota (*ib.* l. 25) *hæc adduntur* :—nisi per descripciones sanctorum.

De situ aliquarum regionum Aysiæ, cum incidenciis.[1] **Capitulum v.**

Post Thessalia (*ib.* p. 7, l. 16) *sic legitur* :—quibus Paulus scripsit ad Thessalonicenses; Macedonia, unde Alexander magnus processit; Achaia, regio magna, ubi est civitas Patras, ubi sepultus fuit beatus Andreas; et Creta, quod in mari est. Centopolis vero quondam dicta est regio illa, quia centum habet civitates in se.

De situ quarundem regionum Europæ, Sithiæ, Græciæ et Urbis Romanæ. **Capitulum vi.**

Post Portugalliam (*ib.* l. 38) *hæc sequuntur* :—quæ ideo Portugallia dicitur quia ibidem primo Gathelos in Hispaniam applicuit.
Post originem (*ib.* l. *ult.*) *hæc* :—quæ similiter, secundum quosdam, a dicto Gathelos nomen accepit.

De eodem; insulis Europæ majoribus, Albione et Hiberniæ. **Capitulum vii.**

De numero annorum ab origine mundi, per septem ætates; et primo de quinque primis ætatibus, ad Nativitatem Christi. **Capitulum viii.**

Post Græciæ (*ib.* p. 9, l. 3) *additur* :—viz. Atheniensis.
Pro Legenda Brandani (*ib.* l. 17) *legitur* :—Item per beatum Bedam. Item in Legenda Sancti Brendani, *etc.*

De motu primo Scotorum originis; et eorum primo rege Gathelos nomine. **Capitulum ix.**

De succedentibus in Ægipto regibus usque Pharaonem, patrem Scotæ, qui submersus est in Mari Rubro. **Capitulum x.**

De tempore quo Scoti habuerunt originem; cum incedenciis. **Capitulum xi.**

---

[1] This title does not exist in Fordun. Fordun's title is transferred to the following chapter, and so on as far as Chapter XXXIII., after which the titles correspond with Fordun's.

De eleccione Gathelos in regem, et ejus profeccione versus occidentem. Capitulum xii.

De tempore quo stacionem fecit in Affrica Gathelos, et causa qua primo venit in Hispaniam. Capitulum xiii.

De causa sui recessus ex Ægipto, secundum quosdam. Capitulum xiiii.

Qualiter primam optinuit sedem in Hispania Gathelos. Capitulum xv.

Pro salo (*ib.* p. 14, l. 32) sole *legitur.*

Sequitur de continua cæde suorum ibidem gencium, propter quod exploratores pro terris requirendis in oceano transmisit; et qualiter in perta quadam insula redierunt.[1] Capitulum xvi.

Sequitur de eodem, et exhortacio filiorum ut ad dictam insulam adirent. Capitulum xvii.

Pro Legenda (*ib.* p. 16, l. 18) *legitur*:—Item Legenda Sancti Brendani.

Pro Hyberiam, Hesperiam (*ib.* l. 29) Hiberniam, Hespernellam.

Sequitur qualiter Hiber, filius Gatheli, dictam ingrediens insulam optinuit, et de nomine suo nominavit. Capitulum xviii.

Sequitur de hiis quæ doctor Ysidorus et venerabilis Beda scripserunt de dicta insula Hiberniæ. Capitulum xix.

Sequitur de quibus legibus populum suum instruxit. Capitulum xx.

Pro Pirreniis (*ib.* p. 18, l. 32) petrosis *legitur.*

Sequitur de successione filii Gathelos Hiber in regem Scotorum post mortem patris in Hispania degencium. Capitulum xxi.

Post incolatam (*ib.* p. 19, l. 17) *sic legitur*:—Quibus eciam fratribus illic sine bello receptis; Hermonius vero, duobus fratribus ibidem relictis, et dictam terram pacifice occupantibus, ad patrem, *etc.*

---

[1] This and the remaining titles are the rubrics which only now appear at the head of the chapters.

Sequitur de Micelio rege Scotorum Hispanorum et suis filiis ad Hiberniam proficiscentibus. **Capitulum xxii.**

Sequitur hiis quæ Galfridus Monumecensis scripsit de Bertholomeo filio Micelio regis. **Capitulum xxiii.**

Sequitur de dissonanciis historiarum. **Capitulum xxiiii.**

Sequitur quomodo, circa tempus primæ captivitatis Romæ, Picti tenentes Hiberniam pro sedibus a Scotis de Hibernia missi sunt ad Albionem. **Capitulum xxv.**

Sequitur qualiter excusat Cronica dissonancias Historiarum. **Capitulum xxvi.**

Sequitur de profeccione tercia Scotorum ad Hiberniam per Symon Brek facta, et de ejus genealogia. **Capitulum xxvii.**

Sequitur de eodem Symon Brek, et cathedra regali lapidea, et ejusdem vaticinio. **Capitulum xxviii.**

Sequitur de primo rege Scotorum inhabitancium insulas Albionis. **Capitulum xxix.**

Post procellarum (*ib.* p. 25, l. 16) *sic legitur* :—qui tamen ut in eadem insula cum eis et inter eos manere volebant, *etc.*

Sequitur de Pictis advenientibus Hiberniam pro sedibus ibidem habendis, quos abactos Scoti Hibernenses transmiserunt ad Albionem. **Capitulum xxx.**

Pro insedisse (*ib.* p. 26, l. 3) incidisse *legitur.*

Sequitur de hiis quæ Beda de Pictorum adventu scripsit. **Capitulum xxxi.**

Post Pictis (*ib.* p. 26, l. 39) *hæc inserta sunt* :—qui sine lege et duce regebant.

Sequitur de prima causa Scotorum aditus ad insulam Albionem. **Capitulum xxxii.**

Sequitur de Diis gencium, ymmo verius dæmonibus; de eisdem, et in talibus earum stulticia.[1] **Capitulum xxxiii.**

[1] This title is made up of Fordun's titles to caps. XXXII. and XXXIII. The rest of the titles of this book correspond with Fordun's.

Sequitur de primo rege Scotorum regnancium in Albania. **Capitulum xxxiiii.**

Sequitur quod a gentibus Scotorum et Pictorum boriales Albionis partes prius processi fuerant. **Capitulum xxxv.**

LIBER SECUNDUS.

De situ, longitudine, latitudine, mutacioneque nominis Albionis insulæ in Britaniam et Scociam.[1] **Capitulum i.**

Post infinito (*ib.* p. 35, l. 15) *hæc addita sunt*:—et sic est ibidem finis terræ ab illa parte.

Post undique (*ib.* l. 20) *sic legitur*:—circumdabat nunc jacet intervallo minori cum circumcepta.

Sequitur de scriptis Galfridi diversis affirmantibus Britaniam esse divisam a Scocia. **Capitulum ii.**

Pro Sulwath (*ib.* p. 36, l. 40) South Wath *legitur.*

Sequitur de scriptis Malmesveriensis, Bedæ Venerabilis, affirmantibus. **Capitulum iii.**

Sequitur de scriptis eciam de eorundem e conversio contrarium affirmantibus et quod a scribis æmulis historiæ sæpius eversæ falsificantur. **Capitulum iiii.**

Sequitur sub quo Bruto prius Britones ad Albionem insulam accesserunt. **Capitulum v.**

Sequitur de divisione trium regnorum Britonum inter filios Bruti. **Capitulum vi.**

Sequitur de Scocia qualis et quanta sit vel dudum fuerat. **Capitulum vii.**

Post quibus (*ib.* p. 41, l. 7) *sic legitur*:—regnum Scociæ mirifice et multiphariis tam piscium quam mercenariorum proventibus ditatur habunde.

---

[1] This title is supplied from the Table of Contents.

Sequitur de Scociæ regionibus ymis et superioribus; et de contentis in eisdem. Capitulum viii.

Post olei (*ib.* p. 41, l. 15) *sic legitur*:—nisi magnorum piscium; mellis vero et ceræ in habundancia non est copiosa.

Post coloris (*ib.* l. 27) *sic*:—montes et rupes dyamantibus pulcerrimis insigniti; in conchiis aquarum dulcium margaritæ preciosissimæ splendidissimæ in magna copia reperiuntur, cum cristallo et alabastro et aliis lapidibus preciosis. Ibidem eciam reperiuntur ferrifodia, plumbicidia et aliorum metallorum minaria, quæ quærentibus sæpe patere videntur. Unde Erodicus, *etc.*

Post dies (*ib.* l. 37) *sic*:—et noctes habet brevissimas;[1] octodecim vero horarum habet in æstate dies, in principio Cancri; hyemali vero tempore per sex horas habet dies in longitudine, in principio Capricorni, brevissimo die yemali.

Post duodecim (*ib.* p. 42, l. 2) *sic*:—et nox totidem; in Alexandria vero Ægypti dies habet xiii horas et nox habet xi.

Sequitur de divisione gencium Scociæ et linguarum; ac de diversis moribus earundem. Capitulum ix.

Sequitur de insulis Scociæ divisis ab Orcadibus insulis. Capitulum x.

Sequitur de insulis Orcadibus. Capitulum xi.

Sequitur de tempore quo Fergusius filius Fercardi, rex Scotorum, prius in Scocia regnare cœpit, et armis ejus et actibus bellicis. Capitulum xii.

Post Albaniæ (*ib.* p. 45, l. 10) *hæc addita sunt*:—quod dicitur Drumalwan.

Sequitur de rege Richar, ejus abnepote, quem venerabilis Beda Reudam vocat. Capitulum xiii.

Sequitur de legibus a Julio Cæsare missis ad reges Scotorum et Pictorum, ut Romanis obedirent eos exhortando. Capitulum xiiii.

Sequitur de responsis eorundem regem literatorie Julio Cæsari remissis. Capitulum xv.

Sequitur de repentino Julii reditu propter Francorum sive Gallorum iteratam rebellionem cedandam; et de signo

---

[1] Brevissimas *in margin later.*

lapideo, meta scilicet ultima Romanæ possessionis sub circio. Capitulum xvi.

Post lapidi (*ib.* p. 49, l. 10) *sic legitur* :—absque quocunque cæmento, in eadem forma constructam reliquit, sub ea intencione ut, dum cicius rediret, eandem paratam inveniret. Quidam tamen dicunt quod in perpetuam memoriam tantæ victoriæ, sive conquæstus, versus boream. Hujus, *etc.*, introitus, quam miles armatus equestris, cum lancia in manu et galea timerata in capite, sine declinacione ingredi valeat, *etc.*

Sequitur de primo Julii Cæsaris imperio; qualiter qua vi Romanam sibi arripuit potestatem. Capitulum xvii.

Sequitur quod ex necessitate Romanorum tempora scribenda sunt in hoc libro; et de quatuor mundi monarchiis. Capitulum xviii.

Sequitur de morte Julii Cæsaris, et mirabili vindicta suæ prodicionis, ut speratus, divinitus illata. Capitulum xix.

Sequitur de tempore successionis Imperatoris Octoviani, nepotis dicti Julii Cæsaris, et de visione divinitus sibi revelata. Capitulum xx.

Sequitur de Incarnacione et concepcione Domini nostri Jhesu Christi. Capitulum xxi.

Sequitur de diversis accidentibus post Incarnacionem Christi, et de successione Tyberii Imperatoris. Capitulum xxii.

Sequitur de passione et resurreccione Domini Nostri Jhesu Christi. Capitulum xxiii.

Sequitur de successione Claudii Cæsaris, et ejus bello Britonibus illato; et successione Neronis. Capitulum xxiiii.

Sequitur quod anno Claudii xii bellum primo Britonicum adversus Scotos inicium sumpsit. Capitulum xxv.

Sequitur bellorum sævicia Scotorum et Pictorum contra Britones, et ab eis primo conquæstu regionum Albaniæ trans fretum Scoticum. Capitulum xxvi.

Sequitur de Moraviensibus natali solo Moraviæ per Romanos expulsis, qui se Pictis postmodum conjuxerunt.
Capitulum xxvii.

Sequitur de signo quoque Marius, Romanorum legionum dux, ob belli memoriam fieri fecit; et Imperatoris successione.
Capitulum xxviii.

In fine capituli, et mortuus est *additur.*

De hiis quæ de Romanæ potestatis assensu et dissensu scripserunt Orosius et Augustinus, et de Imperatoris successione.[1]
Capitulum xxix.

Sequitur de successione diversorum Imperatorum.
Capitulum xxx.

Sequitur de confœderacione Fulgencii Britonum Albanensis cum Scotis et Pictis. **Capitulum xxxi.**

Sequitur quod Imperator Severus ad excludendum Scotos et Pictos ab invasione Britonum murum fieri fecit transversus insulam. **Capitulum xxxii.**

Sequitur quod Fulgencius, Scotorum fultus et Pictorum præsidio, civitatem obsedens Eboracum, Severus Imperatorem occidit. **Capitulum xxxiii.**

Post Fulgencio (*ib.* p. 63, l. 28) *hæc inserta* :—in dicta civitate.

Sequitur de hoc quod Venerabilis Beda scripsit de dicto muro. Eciam de dictæ civitatis obsidione; et eciam de morte Severi Imperatoris. **Capitulum xxxiiii.**

Ante morbo (*ib.* p. 63, l. *ult.*) suo *legitur.*
Post insulanos (*ib.* p. 64, l. 5) *sic legitur* :—et quoscunque alios populos, et sic, *etc.*

Sequitur de Sancto Victore papa primo sub quo Scoti susceperunt fidem catholicam. **Capitulum xxxv.**

Sequitur de ignobili successione multorum imperatorum.
Capitulum xxxvi.

Post ccxx (*ib.* p. 65, l. 29) *hæc inserta sunt* :—et regnavit annis xii.

---

[1] Wanting in text. Supplied from E.

Sequitur de primo motu discensionis inter Scotos et Pictos tempore Dioclesiani vel ante exortæ paululum.
Capitulum xxxvii.

Sequitur de convencione Caransii facta cum Scotis et Pictis, et prima ejeccione Romanorum de Britania.
Capitulum xxxviii.

Sequitur de ratificacione convencionis ejusdem Caransii fœderis inter insulanos Scotos et Britones et Pictos inito, imperpetuum duraturo. Capitulum xxxix.

Sequitur de prodiciosa morte Caransii per suum dilectum militem, et ejus ad insulanos exhortacione seu doctrina, quomodo de Romanis vel quibuscunque cæteris adversantibus transmarinis semper se defenderent. Capitulum xl.

Post Adlectus (*ib.* p. 69, l. 37) *hæc inserta sunt*:—proditor ejus.
Post subsidium (*ib. lin. ult.*) *hæc*:—Britonibus Carausii.

Sequitur de successione Gallarii et Constancii Imperatoris, et bello Constantini contra Scotos et Britones Albanensis; et de successione Magni Constantini Imperatoris, et de ejus avunculo Thraherii per Scotos et Britones occiso.[1]
Capitulum xli.

Sequitur quod Octovius rex Britonum tripharias insulæ gentes, viz. Scotos, Britones et Pictos, ad unitatem pacis reduxit, ut olim fecit Caransius; et de successione filiorum Constancii.[2] Capitulum xlii.

Sequitur quod Conanus, nepos Octovii, Scotos Pictos ad bellandum duxerat contra tyrannum Maximum, Constantini Magni consanguinium, qui Maximus postmodum, similata pace, Pictos et Scotos callide seperavit.
Capitulum xliii.

Sequitur quod Britones cum Pictis, duce Maximo, Scotos a regno dejecerunt. Capitulum xliiii.

---

[1] This title is made up of two of Fordun's titles.
[2] This is Fordun's title to the succeeding chapter; and so on down to chap. XLVIII.

Sequitur de translacione reliquiarum Beati Andreæ Apostoli per Constantinum Magnum Imperatorem de civitate Patras ad Constantinopolitanum. Capitulum xlv.

Sequitur quod angelus Domini Beatum Regulum cum sociis mandaverat ut, accepta parte reliquiarum, boriales adire mundi partes non tardaret. Capitulum xlvi.

Sequitur quomodo Beatus Regulus sociique sui, cum reliquiis, naufragio primo Scociam advenerunt, tempore regis Pictorum Hurgust. Capitulum xlvii.

Sequitur ad huc de eodem.[1] Capitulum xlviii.

Sequitur quod Maximus, postquam Scotos separatos a Pictis construerat, et ipsos eciam subegit; et de successione Imperatorum. Capitulum xlix.

Sequitur de præsumpcione Maximi contra Romanum imperium, et ejus interitu; et de Conano, cui regnum tradidit Armaricum, quod de cætero Minor Britania vocatum est; et Imperatorum successione. Capitulum l.

Sequitur de christianissimis actibus Theodosii Imperatoris senioris, et ejusdem uxoris Placellæ. Capitulum li.

Sequitur quod mortuo tyranno Maximo Scoti regnum suum recipere cœperunt, et de successione imperatorum, Capitulum lii.

LIBER TERCIUS.

De Fergusio filio Erth Pictis conjuncto, regnum dolo tiranni Maximi per Romanos et Britones XLIII annis detentum recuperans.[2] Capitulum i.

---

[1] This title is not in Fordun. The remaining titles correspond with Fordun's.

[2] The title of this chapter is wanting in the text, and is supplied from the Table of Contents.

Sequitur de Fergusio filio Erth Pictis conjuncto, regnum dolo tiranni Maximi per Romanos et Britones quadraginta tribus annis detentum recuperante. Capitulum ii.

Post lapidea (*ib.* p. 88, l. 26), quæ dicitur Stanmur *additur.*
Post omittimus (*ib.* l. 32), et ad libros Hiberniæ antiquos referimus.

Sequitur de crudelitate cladis per Pictos et Scotos illatæ Britonibus, et de Romana legione, et de ædificacióne fossæ per insulam, quæ vocatur Grimis dyk. Capitulum iii.

Sequitur de victoria Romanæ legionis et Britonum contra Scotos et Pictos in bello, ubi cecidit dictus rex Fergusius cum magna parte Scotorum et Pictorum. Capitulum iiii.

Sequitur de successione filii Ferchardi, qui cum avo Grym evertit Grymisdyke; et de secunda legione Romanorum Scotos et Pictos fugante iterum citra ampnem de Tyn. Capitulum v.

Sequitur de reparacione muri quem Severus imperator olim construi jussit trans insulam inter Gattis heide et Carlil; ac de reditu legionis, et eleccione primi regis Francorum. Capitulum vi.

In fine capituli hæc adduntur:—Hic enim Pharamundus primus rex Francorum fuit.

Sequitur de Scotis murum destruentibus, et de clade quam Britonibus intulerunt. Capitulum vii.

Post muro (*ib.* p. 93, l. 4) destructo *additur.*

Sequitur de adventu Sancti Palladii in Scociam, primi Scotorum episcopi, licet fide diu ab antea susceperunt. Capitulum viii.

Post episcopus (*ib.* l. 40) in Scociam ad fidem prædicandam *additur.*

Sequitur de eodem Sancto Palladio et aliis sanctis, et de missione Sancti Patricii ad Hiberniam. Capitulum ix.

Pro episcopi (*ib.* p. 95, l. 2) archiepiscopi *legitur.*

Sequitur de dejeccione muri per Scotos et Pictos, et de unde nomen accepit; et de subjeccione Britonum Albanensium sub dicione Scotorum. Capitulum x.

Sequitur de Britonibus transmittentibus epistolas ad Romanos, Litorium viz. et Arcium, pro succursu habendo, nec optinuerunt. **Capitulum xi.**

Sequitur de desperacione Britonum cum suo rege Vortigero, qui paganam gentem Saxonum in adjutorium eis contra Scotos et Pictos conduxerunt. **Capitulum xii.**

Sequitur de primo adventu Saxonum paganorum et de diversis stragibus hinc inde datis et deceptis. **Capitulum xiii.**

Sequitur de successione regis Dongardi fratris Eugenii, et confœderacione regio Vortimeri filii Vortigerni regis Britonum cum Scotis contra Saxones inita; et de eorum agitacione de Britannia. **Capitulum xiiii.**

Sequitur de reditu Saxonum post mortem Vortimerii cum maxima multitudine paganorum, et de prodiciosa morte magnatum Britonum. **Capitulum xv.**

Sequitur de successione Constanciæ regis, et divisione Britaniæ, processu temporis in octo regnis. **Capitulum xvi.**

Post debellaverunt (*Bower*, p. 120, l. 7) *sic legitur* :—nec eciam eam optinuerunt.

Post Uther (*ib.* l. 18) Pendragon *additum est.*

Sequitur de confœderacione regis Britannorum Aurelii Ambrosii cum rege Constancio contra Saxones et Britones, et vaticinio Merlini. **Capitulum xvii.**

Sequitur de successione regis Scociæ Congalli, et renovacione fœderis inter reges Scotorum et Britonum. **Capitulum xviii.**

Sequitur de primo rege Francorum baptizato nomine Clodoveo, et eorum origine. **Capitulum xix.**

Post Francos (*Bower*, p. 123, l. 10) *sic legitur* :—quoque interpretatur lingua Latina liberos appellavit; alii vero feroces interpretantur.

Sequitur de eodem, et tempore quo primo habuerunt regem, ac de regia successione eorum usque hunc Clodoveum; et de Sancto Giberiano Scoto. **Capitulum xx.**

Sequitur de successione Gourani, et renovacione fœderis cum Vicher; et de Sancta Brigida. Capitulum xxi.

Sequitur de Gilda historico, et suis quibusdam prophesiis metricis. Capitulum xxii.

Sequitur de eisdem propheciis, et de sanctis Brendano et sancto Machute; et de morte Gourani. Capitulum xxiii.

Sequitur de morte Gourani regis Britonum, et de Arthuro rege Britonum.[1] Capitulum xxiiii.

Sequitur de eodem Arthuro et de actibus ejus; et de successione trium regum Eugenii, Convalli atque Kynathel sive Guydum; et adventu Sancti Columbæ.

Capitulum xxv.

Sequitur de angelo librum vitrium sancto Columbæ deferente, et de confeccione regis; et de Sancto Aydano.

Capitulum xxvi.

Sequitur de subsidio per Aydanum Malgoni regi Britonum misso, et de victoria paganorum; et de parentibus sanctorum Furse, Feylani et Sancti Vultani. Capitulum xxvii.

Sequitur de eodem rege Aydano per Cadwallonis regis Britonum subsidio proficiscente contra Saxones, et belli victoria; et de prophecia Sancti Columbæ de dicto bello, et de sanctis Kentigerno et Convallo. Capitulum xxviii.

Sequitur de rege Aydano per Ethelfridum regem Northumbriæ de bello fugato, et de Augustino fidem Anglorum prædicante. Capitulum xxix.

Sequitur de prophecia beati Columbæ, et de filiis regis Aydani; et de Sancto Drostano et Adampnano. Capitulum xxx.

Sequitur de successione Eugenii filii Aydani; et de Sancto Gillenio et de Sancto Columba, et eorum actibus.

Capitulum xxxi.

Sequitur de fuga Conwallonis regis Britonum venientis in Scociam pro subsidio, et de adventu Sancti Oswaldi regis

[1] This chapter includes Fordun's chapters 24 and 25.

fratrumque suorum ibidem baptizantur; et de sepultura dexteræ manus et gladii regis Eugenii in Mora Lapide. Capitulum xxxii.

Pro duodecimo (*Bower*, p. 147, l. 24) decimo *legitur*.

Sequitur de successione Ferchardi fratrisque sui Donaldi, quem Sanctus Columba ad huc in puericia benedixit; et de reditu Sancti Oswaldi in patriam. Capitulum xxxiii.

Sequitur ad huc de eodem Oswaldo, et de eleccione Sancti Aydani ad Saxones convertendos; et de interfeccione illorum regum apostatarum. Capitulum xxxiiii.

Sequitur de prædicacione Sancti Aydani, et morte regis Sancti Oswaldi; et de Machometa. Capitulum xxxv.

In principio capituli hæc interpolata sunt, viz. :—Machometus, qui hiis temporibus seduxit populum, primo fuit mango, postea astrologus, deinde mercator opulentus; novissime vero disponsavit relictam principis Corodauiæ. Erat enim epilepticus; propter quod abhorruit eum uxor ejus. Sed fugiendo fingebat se locutum fuisse cum Gabriele archangelo, et claritatem ejus sufferre non posse: cecidit in hunc modum. Hic fuit de genere Hismaelis filii Abrahæ. In decipiendo populum suffragabantur verbis ejus tam incantacionum præstigia quam calliditatis ejus ingenia copiosa. Sequitur ad principale propositum.

Sequitur de successione regis Ferchardi; et de Sanctis Finano, Furseo, Foylano et Ulcano. Capitulum xxxvi.

Sequitur de Sancto Colmanno et ejus prædicacione tribus annis; et de suo reditu. Capitulum xxxvii.

Sequitur de numero regum Angliæ quos Scoti baptizabant, et de episcopis Scociæ qui eosdem regis baptizabant. Capitulum xxxviii.

Sequitur de successione Maldwyni regis Scociæ, et de episcopo Twda succedente. Capitulum xxxix.

Sequitur de fuga Cadwaladri novissimi regis Britonum, et causa quare repulit eos Dominus. Capitulum xl.

Sequitur de eisdem causis et Britonum futuro reditu per angelum prophetato, et de quibusdam propheciis Merlini. Capitulum xli.

Sequitur de successione regis Eugenii quarti et Eugenii quinti; et Sanctis Cuthberto et Adamnano. Capitulum xlii.

Sequitur de successione Aurikeleth et ejus morte; et de Sancto Chilliano Scoto et discipulis illius. Capitulum xliii.

Sequitur de successione Eugenii sexti et Murdaci et statu Britaniæ eo tempore. Capitulum xliiii.

Sequitur de successione regum Ethfyn, Eugenii sive Mectame et Fergusii, et de sua morte per reginam. Capitulum xlv.

Sequitur de successione Selwalchii regis et de rege Karolo magno. Capitulum xlvi.

Sequitur de successione Athay primam confœderacionem cum Francis faciente, et de causis ejusdem; et de egregio milite Scottis Gilmyn, the gude man of armis. Capitulum xlvii.

Post quinque (*Fordun*, p. 133, l. 5) *hæc addita sunt*:—Dicitur eciam in quadam cronica quod ipsa, ante mortem ejus, filios duos dicti filii sui Constantini, ne quid mali contra eam machinarent, similiter exoculavit.

Post Scotus (*ib.* l. 15) Scottis Gilmyn *additur*.

Sequitur de nunciis Scotis ad Karolum Magnum missis pro eadem confœderacione firmanda. Capitulum xlviii.

Sequitur de execranda Northumbrorum prodicione in suis regibus, adeo quod nullus auderet imperare. Capitulum xlix.

Sequitur de principio studii Parisiensis, et a quibus inicium habuit, viz. a Scotis, ut patebit. Capitulum l.

Sequitur de imperio Karoli Magni, et de ejus filio Ludovico; et de Clodoveo, et de regum Francorum successione ad ipsum Karolum ascendendo. Capitulum li.

Sequitur de successione regum Scociæ Conualli et Dongalli resuscitantis bellum in Pictos diu sopitum temporibus transactis. Capitulum lii.

LIBER QUARTUS.

De ritu successionis regum Scotorum præcedencium et subsequencium usque tempus Malcolmi.[1] **Capitulum primum.**

Sequitur de successione regis Alpini, et de sua victoria et impaciencia contra Pictos. **Capitulum ii.**

Post DCCCXXXI (*Fordun*, p. 145, l. 4) *sic legitur* :—Et tribus annis bellum contra Pictos, *etc.*

Sequitur de successione Kenethi regis filii Alpini, et de calliditate ejus contra Pictos. **Capitulum iii.**

Sequitur de suis victoriis contra Pictos et optentu regni sui. **Capitulum iiii.**

In fine capituli hæc addita sunt :—In Magnis enim Cronicis notatur quod ante hunc regem Kynnedum regnaverunt de genere Pictorum in Pictavia LXIII reges per spacium mille ducentorum VII annorum. Qui Kynnethus interfecit ultimum regem Pictorum, nomine Drunstonem, apud Sconam. Et sic utriusque regnorum Scotorum et Pictorum in Pictavia solus monarcha remansit. Prima enim causa discensionis inter eos fuit propter furtum unius molosi canis per Pictos a Scotis, ut præmittitur, vi rapti. Secunda causa fuit confœderacio eorum cum paganis Saxonibus contra Scotos et Britones Christianos ; qui per quingentos annos ab ante quietissime in pace simul conveniebant. Tercia causa fuit quia miræ convencionis antiquæ et primævæ condicionis, cum filias et sorores Scotorum in uxores cœperunt, quas condicionaliter concesserunt ut ubi regni successio in dubium veniret ex feminina pocius quam ex masculina prosapia sibi reges eligerent. Quod paulo ante tempus dicti Alpini facere penitus perimplere recusarunt.

Sequitur de subversione diversorum regnorum propter peccata, et de diversis exemplis provenientibus. **Capitulum v.**

Sequitur de eisdem exemplis. **Capitulum vi.**

Sequitur de Romana prima potestate, et sequenti propter peccata eorum egestate. **Capitulum vii.**

---

[1] This title is supplied from the Table of Contents at the end of the MS.

Sequitur de finali [victoria] regis Kenethi in Pictos, et de ejus morte. Capitulum viii.

Sequitur de quibusdam præambulis in cathologo regum Pictorum notatis. Capitulum ix.

Sequitur de eodem cathologo regum Pictorum; et de primo adventu beati Columbæ abbatis. Capitulum x.

Sequitur ad huc de eodem, et de conversione Brudii Pictorum regis per beatum Columbam; et Orcadum regulo. Capitulum xi.

Sequitur ad huc de eodem cathologo, et de rege in quo regnum Pictorum defecit. Capitulum xii.

Post Scocia (*Bower*, p. 189, l. 5) *hæc*, qui episcopus Scocia vocabatur, *addita sunt.*

Post diebus (*ib.* l. 8) *sic legitur:*—Alia tamen cronica superaddit octo annos fundacionis ante aliam.

Sequitur qualiter Hungus rex Pictorum et Ethilwlphus rex Anglorum contemporanei fuerant, et de ejus filio Ethilstano. Capitulum xiii.

Sequitur de victoria regis Hungi Pictorum contra Athelstanum regem Anglorum, cujus caput sude figi fecit apud Inchegeruy. Capitulum xiiii.

Sequitur de successione regis Donaldi filii Alpini; et de Constantini factis filii Kennethi, et morte Donaldi. Capitulum xv.

Sequitur de morte Constantini regis per Danos et Norowagenses; et successione Ethei Alipedis. Capitulum xvi.

De rege Gregorio, qui sibi totam Hiberniam subjugavit, et pæne totam Angliam. Capitulum xvii.

Sequitur de eodem Gregorio et ejus morte, et de martirio beati Eadmundi; et quod Anglia tunc temporis tota fuit Scotis et Danis subjecta. Capitulum xviii.

Sequitur de Johanne Scoto philosopho, et de Arnulpho pedículis consumpto. Capitulum xix.

Sequitur de successione Donaldi regis filii Constantini, et de ejus morte. Capitulum xx.

Sequitur de successione Constantini regis filii Heth Alipedis; et qualiter Cumbriæ dominium dedit Eugenio filio Donaldi, suo proximo sperato successori. Capitulum xxi.

Sequitur de eodem Constantino et de crudeli bello de Bronyngfelde. Capitulum xxii.

Sequitur de dampnis per hoc bellum Scotorum gentibus illatis, et de obitu Constantini in religionis habitu. Capitulum xxiii.

Sequitur de rege Malcolmo filio Donaldi regis, cui Edmundus rex Angliæ tradidit Cumbriam regi perpetuo possidendam. Capitulum xxiiii.

Sequitur de morte ejusdem Malcolmi, et de successione regis Indulphi, et de morte sua per Danos. Capitulum xxv.

Sequitur de successione regis Duff, cujus post mortem corpus absconditum fuit sub ponte, nec radius solaris luxit in regno donec repertum fuit. Capitulum xxvi.

Sequitur de successione Culenii regis; et de quadam fabula in Anglorum cronicis inserta. Capitulum xxvii.

Sequitur de successione Kennethi filii Malcolmi, et de diversis contencionibus, et de varietate successionis tam imperatorum quam regum. Capitulum xxviii.

Sequitur de eodem Kenetho, et nova mutacione successionis imperatorum et regum Scotorum. Capitulum xxix.

Sequitur de Baldredo Rivallense abbate, sermonem regis Anglorum Eadgaris recitante contra male viventes in ecclesiam Dei. Capitulum xxx.

Sequitur de eodem regis sermone. Capitulum xxxi.

Sequitur de mirabili prodicionis instrumento pro eodem rege Kenetho discipiendo, et blandiciis versutæ mulieris ipsum decipientis. Capitulum xxxii.

Post fecit (*Fordun*, p. 175, l. 4) *hæc addita sunt:*—quæ discipula a discipiendo vocatur.

Sequitur de prodiciosa morte dicti regis Kenethi, et promocione filii ejus Malcolmi. Capitulum xxxiii.

LIBER QUINTUS.

De thano de Fife Makduf suadente Malcolmo Canmor reditum ejus ad regnum; et de temptacione qua temptavit eum.[1] **Capitulum primum.**

Sequitur de variis exemplis per Malcolmum expositis, per quem multi reges regna amiserunt. **Capitulum ii.**

Post fuerat (*Fordun*, p. 198, l. 15) *hæc addita sunt*:—remedio juris sibi negato.

Post aliquem (*ib.* l. 17) *sic legitur*:—hujus nominis Tarquini imperatorem super se regnaturum.

Sequitur de responsione Makduf ponentis exemplum Octoviani imperatoris. **Capitulum iii.**

Sequitur de secunda temptacione Makduf se furem asserentis, et de responsione ejusdem. **Capitulum iiii.**

Sequitur tercia temptacio Makduf fingentis. **Capitulum v.**

Sequitur qualiter Malcolmus de sua fidelitate confisus alloquitur. **Capitulum vi.**

Post fideles (*ib.* p. 203, l. 19) *sic legitur ad finem capituli*:—omni destitutos auxilio, reperies in tuo obsequio pronos et paratos.

Sequitur de regressu Malcolmi in Scociam, et de bello quo cecidit regni inimicus Machabeda. **Capitulum vii.**

Sequitur de excusacione populi fugientis de bello. **Capitulum viii.**

Sequitur de successione Malcolmi in regno, et ejus pugna cum quodam proditore. **Capitulum ix.**

Sequitur ad huc de eodem proditore. **Capitulum x.**

Pro obsides *etc.* (*Fordun*, p. 207, l. 38) *sic legitur*:—consortes tamen tui in hac parte jubeo ut michi detegendo nominare procures, *etc.*

Post Tertio (*Bower*, p. 252, l. 39) *sic legitur*:—quod omnis prosapia in futurum descendentes, pro subitania improvisa occisione et non ex præcogita[ta] malicia seu inimicicia præveniente, privilegiam legis quæ dicitur "The law of the Clan Makduf," et non legis rigore, gaudere deberent, secundum tenorem cartæ ejusdem.

Sequitur de morte regis Anglorum Edwardi. **Capitulum xi.**

---

[1] Title wanting in text, and supplied from Table of Contents.

Sequitur de causis quibus Willelmus Bastard venit in Angliam.
Capitulum xii.

Sequitur de miseria vita qua vivebant Angli mala et proditoria.
Capitulum xiii.

Sequitur de felice applicacione Edgari Ethelyn et suæ sororis Margaretæ in regno Scociæ. Capitulum xiiii.

Sequitur de conjugio Malcolmi regis cum beata Margareta regina Scociæ. Capitulum xv.

Sequitur de filiacione Malcolmi et sanctæ Margaretæ.
Capitulum xvi.

Sequitur qualiter Northumbrenses datis obsidibus regi Malcolmo adhæserunt. Capitulum xvii.

Pro Christina soror ejus (*Bower*, p. 269, l. 33), Maria filia ejus, *legitur*.

De virtuosis operibus beatæ Margaretæ et Malcolmi.
Capitulum xviii.

Sequitur de obitu Willelmi Bastard, et qualiter sine calumpnia sepulturam libere non habuit; et de ejus incidentibus.
Capitulum xix.

Sequitur de fundacione Dunelmensis monasterii per regem Malcolmum, cum insidentibus aliis. Capitulum xx.

Sequitur de morte Sanctæ Margaretæ reginæ, et de incidentibus.
Capitulum xxi.

Sequitur de Orgaro Anglico calumpniante Edgarus Ethlyn de prodicione contra regem Willelmum. Capitulum xxii.

Sequitur ad huc de eodem duello. Capitulum xxiii.

Sequitur de Duncano filio Malcolmi notho regnum a Donaldo recuperante avunculo. Capitulum xxiiii.

Sequitur de redditu filiorum Malcolmi de Anglia, et fuga Donaldi. Capitulum xxv.

Sequitur de successione regis Edgari filii regis Malcolmi.
Capitulum xxvi.

Sequitur de conjugio sororis dicti regis Edgari, viz. Matildis bonæ reginæ Angliæ cum incidentibus. Capitulum xxvii.

Post Mauritaniæ (*Fordun*, p. 226, l. 36) Gallice Maul *additur*.

Sequitur de successione Alexandri fratris sui.
Capitulum xxviii.

Pro Fers (*ib.* p. 227, l. 9) Le Fiers *legitur.*
Post canonicorum (*ib.* l. 30) *sic legitur* :—regularium in insula Sancti Columbæ juxta Inverkethin Eumonia vocatum.

Sequitur de morte Matildis bonæ reginæ et Mariæ sororis ejus.
Capitulum xxix.

Sequitur ad huc de commendacione Matildis.
Capitulum xxx.

Sequitur de successione benedicti regis David, et de commendacione fratrum ejus, cum incidentibus. **Capitulum xxxi.**

Sequitur de guerra mota per regem David contra Stephanum regem Angliæ. **Capitulum xxxii.**

Sequitur de conjugio Henrici filii regis David cum Ada filia Willelmi comitis de Warancia. **Capitulum xxxiii.**

Sequitur qualiter David rex filium filii sui s. defuncti nepotem suum Malcolmum circumduci fecit per regnum, ut heres regni futurus. **Capitulum xxxiiii.**

Sequitur de præfacione Lamentacionis Baldredi pro morte ejusdem regis. **Capitulum xxxv.**

Sequitur de incepcione Lamentacionis, et incidentibus.
Capitulum xxxvi.

Pro mitem (*Fordun*, p. 237, l. 7) militem strenuum *legitur.*

Sequitur ad huc de eodem, et qualiter dilectus erat.
Capitulum xxxvii.

Post exercere (*ib.* p. 238, l. 8) invidus mundi laudem appetendo *addita sunt.*

Sequitur ad huc de eodem, et fundacionibus ejusdem.
Capitulum xxxviii.

Post invenerit (*ib.* l. 28) monasteriorum *insertum est.*

Sequitur ad huc de eodem, et ejus recommendacione.
Capitulum xxxix.

Sequitur qualiter rex David fuit sollicitus discordantes pacificare. **Capitulum xl.**

Sequitur qualiter regno abrenunciasset et Jerusalem petivisset, si non reconsiliatus fuisset. **Capitulum xli.**

Sequitur de eodem, et quomodo Deus flagellavit eum. Capitulum xlii.

Sequitur de eodem et qualiter in omnibus oracionibus semper vacavit. Capitulum xliii.

Sequitur de eodem, et quomodo Anglorum pericula docent Scotos fidem regibus servare et huiusmodi. Capitulum xliiii.

Sequitur de eodem; et feria quarta præcedente mortem suam evenire præscivit. Capitulum xlv.

Sequitur de eodem, et de ejus sacra unccione facta in civitate Carleali, ubi spiritum reddidit Altissimo. Capitulum xlvi.

Sequitur de eodem, et de pauperibus quibus misertus est. Capitulum xlvii.

Sequitur ad huc de eodem, et de ejus psalmis et oracionibus et hujusmodi. Capitulum xlviii.

Post meditari (*Fordun*, p. 250, l. 8) *hæc addita sunt*:—quia tempus meum prope est, et.

Sequitur de exitu animæ ejus. Capitulum xlix.

Sequitur de genealogia regis David ex parte patris. Capitulum l.

Sequitur prologus in genealogia ex parte matris. Capitulum li.

Sequitur genealogia ejus ex parte matris. Capitulum lii.

LIBRI SEXTI QUATUORDECIM CAPITULA.

De negligencia regum Scociæ et Angliæ præmixtim secundum Baldredum abbatem Rivallis et aliorum actorum. Capitulum primum.

Sequitur Christianorum regum Angliæ linialis computacio Scotorum generis successionis, cum suorum quibusdam gestis secundum scripta Baldredi Abbatis breviter expo-

nendis; cum quibus et regnandi pericia docetur, ac suæ propagines a regia majestate prodiciosa dejeccio. Unde Baldredus. **Capitulum ii.**

Sequitur de filio suo Alfredo post eum regnante. **Capitulum iii.**

Sequitur de eodem Alfredo, qualiter cum paganis Dacis et Fresonibus nequiter vexatus est. **Capitulum iiii.**

Sequitur de morte Edwardi regis, et de successione filii ejus Edmundi regis, et incedentibus; qui post filium dicti Edwardi Ethelstanum sine liberis defunctum regnavit. **Capitulum v.**

Post eo (*Fordun*, p. 391, l. 5) *addita sunt hæc:*—quia mortuus est sine liberis.

Sequitur de successione Edgari regis. **Capitulum vi.**

Post videlicet (*ib.* p. 392, l. 8) Northumbriæ *additum est.*

Sequitur de clade mirabili contra Dacos. **Capitulum vii.**

Sequitur de Edmundo Yrnside, et de ejus mirabili virtute; cum incidenciis. **Capitulum viii.**

Sequitur de bello inter regem et Knutonem. **Capitulum ix.**

Sequitur de concordia inter se solos inita in bello. **Capitulum x.**

Sequitur de prodiciosa morte regis Edmundi. **Capitulum xi.**

In fine capituli hæc addita sunt:—ne proditoris generacio inter fideles locum convalescendi haberet.

Sequitur de exilio fratrum et filiorum Edmundi de Yrnsid. **Capitulum xii.**

Sequitur qualiter Imperator transmisit Edwardum in Angliam. **Capitulum xiii.**

Sequitur de successione Haraldi, proditoris filius viz. Edrici comitis Merciorum; et de ejus incedentibus. **Capitulum xiiii.**

LIBER PLUSCARDENSIS.

Præfacio scriptoris.[1]

HONORABILIUM antecessorum gesta laudabilia ad memoriam reducentes, non solum præsentibus ea quæ præterita sunt placabilia recitando proficimus. Ymmo eciam virtutum viatoribus per providorum exempla præteritorum, tamquam per lucernam veritatis, viiculum ostendimus. Et, dum eorum merita recolimus, futuris felicibus ad imitandum venerabilium vestigia antecessorum occasionem inclitam exhibemus. Cum enim in omnibus actibus et operacionibus humanis fundamentum veritatis, quod Deus est, sine quo nichil est validum, nichil sanctum, primitus et ante omnia sit investigandum, ac omnibus carnalibus præponendum affectibus,[2] debemus omni cura ac inextinguibili diligencia infatigabiliter ad eandem totis viribus anhelare. Quia ubi ipsa veritas non est fundamentum, nullius boni operis super ædificari poterit ædificium. Ad cujus veritatis noticiam dilucide adipiscendam, sine gracia divina supernaturaliter infusa, non poterit pertingere lumine naturali intellectus humanus.

Quæramus igitur illam a patre luminum, a quo omne datum optimum et donum perfectum desursum est descendens quoniam ipse solus dat sapienciam et ex ore ejus sciencia et prudencia est, cum sancto Salomone petendo et dicendo, Da michi, Domine, sedium tuarum assistricem sapienciam quæ mecum sit et mecum laboret, ut sciam quid acceptum sit coram te omni tempore; qui optavit et datus est ei sensus, invocavit et venit in eum spiritus sapienciæ. Ad quam graciam impetrandam nos perducere dignetur qui sine fine vivit et regnat. Amen.

Sequitur adhuc de eodem.

INSUPER ut demus gloriam Deo in excelsis, laudem post mortem victoriosissimis et invincibilibus Scotorum gentibus defunctis, magnificenciam et honorem venerabilibus vivis digne

---

[1] *The Præfacio and Prologus occur in* A. *and* B. *only.*
[2] B. affectionibus.

et laudabiliter possedentibus et[1] diffidentibus[2] et occupantibus nobile regnum Scociæ in tantis mundi mutacionibus, tantisque stragibus et persecucionibus, tantis cladibus, præliis, et actibus bellicis, tantis itaque tirannorum inæstimabilibus insultibus, tantis proditorum decepcionibus et prodicionibus nequissimis; quibus omnibus non obstantibus domus regia Scociæ a trescentis xxx[ta] annis et amplius ante incarnacionem Christi usque in hodiernum diem sine nacionis mutacione vel regiæ majestatis subjeccione honorifice et libere occupavit. Quibus igitur hos laudibus referam nescio; sed pro eis graciarum acciones omnipotenti Deo indesinenter agere propono.

Incipit Prologus.

CUM ad seriem Cronicarum et gestorum laudabilium veritatis enucliacionis licet novitas favorabilis sit, et multorum[3] aures audiencium, principes tamen et prælati et alii viri famosi in multis et arduis mundanæ conversacionis negociis, ac eciam in evitabilibus vexacionibus plurimum et multiphariis occupati non poterunt sine gravi pœna, quæ multociens tædium inducit, et de cordibus audiencium appetitum audiendi extinguit, ad tantæ prolixitatis volumen, prout in magnis Cronicis ad experienciam videmus, diuturnas aures accomodare. Intencio igitur auctoris est, cum correccione illorum quorum interest vel interesse poterit quomodolibet in futurum, unamquamque materiam utilem et fructuosam in magnis memoratam breviter et compendiose, gracia Spiritus Sancti cooperante, tangere. Et cum frustra sit[4] per plura,[5] quod fieri poterit per pauciora, effectum uniuscujusque materiæ, tanquam musca mellis in floribus camporum, ea quæ ad ostensionem effectualem veritatis rei gerendæ sufficere videntur, absque longo processu et multiloquio, quæ nonnuncquam confusionem et tædium detulerunt,[6] flore inviolato permanente, enucliare, elicere et explicare; ac inde compendium Cronicarum, ad appetitum, ordinacionem et mandatum venerabilis in Christo patris ac Domini D[7] permissione divina abbatis monasterii de Dunfermlyn nunc regentis

[1] B. *omits* et. [2] B. diffendentibus. [3] B. mulcentur
[4] B. fit. [5] B. plurima. [6] B. inducunt. [7] B. *omits* D.

et deinde monasterium gubernantis, conficere. Ultimate vero et in fine, acta in tempore nostro accidencia, meliori modo quo potero, exclusis inutilibus nugacionibus ac eciam frustratoriis vanitatibus ad rem non pertinentibus, inquirere, colligere et memorare et inferre, cum quibusdam aliis actibus mirificis quæ ego qui scribo extra limites hujus regni scivi, vidi et audivi. Item postremo de quadam puella mirabili quæ causa fuit recuperacionis regni Franciæ de manibus Henrici tiranni regis Angliæ, quam vidi, novi et cum ea fui in quæstis suis dictæ recuperacionis; usque ad finem vitæ suæ præsens interfui, etc.

[Libri quinque et capituli quatuordecim libri sexti Johannis de Fordun in hac editione prætermissi.]

[Ad finem capituli quartodecimi libri sexti sequitur ut infra.]

ITEM, notandum est quod ista omnia suprascripta gesta per nobilem[1] et discretum clericum, dominum Johannem de Fordoun, collecta sunt et compilata; cætera[2] sequencia per venerabilem patrem, dominum[3] abbatem de Insula Sancti Columbæ, qui in tempore suo dictus est dompnus Walterus Bouwar, sicut reperimus in magnis Cronicis notatum,—quorum animæ in pace requiescant; et hoc signanter usque ad tempus regis Jacobi secundi hujus nominis. De residuo vero, quis ea compilabit scietur in fine hujus præsentis libri; quia de futuris contingentibus non est determinata veritas.[4] Non mireris, o lector, si diversorum autorum et cronigraphorum in præsenti opusculo de eadem nobilissima regum prosapia opiniones[5] scripturæ inserendo duobus vel tribus vicibus recitentur: Nam secundum jura forcior est sentencia quæ plurimorum autoribus[6] approbatur, sicut in evangelio Jhesu Christi una et eadem historia per quatuor evangelistas approbatur.[7]

---

1 C. D. E. notabilem. 2 B. C. D. E. *add* vero. 3 C. E. *omit* dominum.
4 C. E. *omit* quia—veritas. 5 B. C. D. E. *add* et.
6 B. C. E. auctoritatibus. 7 E. *omits* sicut—approbatur.

LIBER VI.

[1]Sequitur genealogia sancte Margarete, secundum Baldredum abbatem, secundum Willelmum historicum, secundum Turgotum episcopum; horum trium et plurimorum historicorum autoritatibus, illa nobilis successio linialis ad legitimos heredes beate Margarete deducitur de regno Anglorum.[2]— C. xv.

HIIS sic expeditis de quibusdam regibus Angliæ incidenter ad materiam subjectam pertinentibus, consequenter ad genealogiam regum nobilissimorum de nobili prosapia beatissimæ Margaretæ, Scotorum reginæ, secundum Turgotum Sanctiandreæ episcopum, prout in veracissimis et antiquissimis historiis et cronicis reperitur, ab Adam, viz. patre omnium racionabilium mortalium linialiter discendencium, procedendum est. Igitur a Seth, filio Adæ, qui ei[3] pro Abel natus ést, ducitur genealogia hujus sanctæ generacionis usque ad Enoch, qui vivus a Deo translatus est, cum sancto Helia, qui ante Christi præstolatur adventum; et deinde devenitur ad Noe, qui solus cum filiis et uxoribus meruit mundo pereunte salvari, cujus primogenitus Sem a patre meruit benedici; a Sem vero veniens[4] ducitur[5] genealogia usque ad Woden, qui tantæ apud suos autoritatis fuit ut feriam quartam[6] gentiles Romani diem Mercurii appellabant, suo nomine dedicavit,[7] et Wodennisday in[8] Anglorum ydeomate usque in hodiernum diem appellant. A Woden vero proceditur[9] usque ad Getam, qui[10] tantæ sapienciæ et autoritatis fuit, ut a paganis tanquam Deus recoleretur. Deinde proceditur ad christianissimos reges Angels[11] et Yne, quorum Yne cum monarcha et potentissimus regum Angliæ esset, relicto regno Romam peregre profectus est, ubi usque ad mortem remansit. [Ab] Angels[11] vero usque[12] ad Egbrich proceditur, qui tantæ fuit probitatis et virtutibus insignitus,[13] ut universam terram et Angliæ regionem ex australi parte fluminis Humbriæ, quæ pluribus regibus hiis temporibus subjecta jacuerat divisa, suo imperio totaliter subjugando univit, et[14] primus omnium regum Angliæ

---

[1] C. *and* D. *omit this title.* [2] B. *adds* ut patet intuentibus.
[3] C. E. *omit* ei. [4] C. E. *omit* veniens. [5] E. deducitur.
[6] C. *interlines, and* E. *adds* quam. [7] C. E. nomini dedicant.
[8] C. E. *omit* in. [9] C. E. protenditur linia. D. proceditur linia.
[10] C. D. E. quique. [11] B. C. D. E. Ingels. [12] C. E. adusque *and omit* vero.
[13] C. E. signitus. [14] C. E. *add* sic.

monarcha dicebatur. Hujus autem filius fuit Ethelwlfus, futuri sui generis splendissimum caput et exordium, de qua preciosa radice fructus nobilissimi et sanctissimi exorti sunt. Hic vero in regno terreno de cœlesti regno semper memor erat, qui post bonam vitam adeptus,[1] cum patribus suis collectus est, regnum non amittendo sed mutando, temporale deserens et æternum adipiscens.

Sequitur de Alveredo filio Ethelwlphi.—C. xvi.

HUJUS Ethelwlphi filius fuit illud Anglorum decus, regum gemma, virtutum exemplar, Alveredus nomine, cæteris fratribus suis ætate minor,[2] sed virtute major. Cum[3] vero post mortem fratrum suorum, cum quibus aliquo tempore regnabat, ad eum totum regnum devenisset, ut videretur omnium hominum moribus et naturæ congruere,[4] omnibus utilis ac necessarius esse, satagebat. Et, quod nunc raro invenitur in terra,[5] maxime regis convenit dignitati, nullam in ecclesia Christi habere potestatem. Cum vero regnasset annis xx et ix, et mensibus sex, de regno terreno ad regnum cœleste transcendit, Edwardum filium suum regni morum[que] suorum relinquens heredem. Erat enim iste Edwardus in sciencia literarum patre minor, sanctitate vero non multum inferior, regia tamen potestate valde superior. Vixit quoque[6] in regno xxiiii[or] annis, et genuit filios et filias, viz. primogenitum filium[7] Athelstanum, ex nobilissima femina, viz. Edwina; et[8] ex Editha vero regina Edwinum, Edmundum, et Ethelredum. Dormivit autem[9] rex Edwardus cum patribus suis, et regnavit filius[10] Athelstanus post eum, ambulans in viis patrum suorum, omni virtute repletus. Cum eum vero reliquiæ Dacorum, more suo, nephandum exigunt caput, sed contriti sunt sub pedibus ejus. Cum autem vixisset in regno suo xvi annis mortuus[11] est, et regnavit frater ejus Edmundus pro eo. Erat autem patris sui Edwardi iste Edmundus[12] in omnibus imitator, homo simplex et rectus,[13] timens Deum, et usque ad finem manens in innocencia sua, qua impii abutentes pagani, quia religione[14] Christianæ quam excolebat rex Deo dilectus et illi se[15] subdere contradicentes, mortis ejus qualicunque modo insidias moliuntur. Ille autem quem illorum minime potuit latere abhominabile propositum, nimis grave ferens eorum[16]

[1] C. E. *omit* adeptus.
[2] C. E. junior.
[3] C. E. cujus.
[4] B. convenire.
[5] E. *adds* quod.
[6] C. E. autem.
[7] C. E. *add* suum.
[8] C. E. *omit* et.
[9] B. C. D. E. ergo.
[10] C. E. *add* ejus.
[11] C. et sepultus *and omits* est. E. sepultus.
[12] C. E. *omit* iste Edmundus.
[13] C. E. *add* ac.
[14] B. C. E. religioni.
[15] C. E. sese.
[16] C. E. illorum.

cultura ydolorum regni sui fœderi[1] decorem, quinque nobilissimas civitates quas tunc incolebant, s. Lindecolneam, Laycestriam, Stanfordiam, Snotingham, et Deriby, de eorum manibus et incolatu potenter extorsit, omnique infidelitate abrasa, Christianæ fidei lumine illustravit. Cum igitur sub tanto patre magis quam rege tanta[2] Anglia pace magna hiis diebus floreret, immatura ejus morte quam, exactis in regno annis quinque et septem mensibus, incurrens, subito dolore et passione expiravit inopinata. . . . . . .

Sequitur de successione Ethelredi fratris sui.—C. xvii.

SUCCESSIT autem illi in regnum frater ejus Ethelredus, et ambulavit in viis patris sui Edwardi et fratrum suorum, in omnibus beati Dunstani consiliis acquiescens atque mandatis. Hujus vero laudabilem vitam mors preciosa conclusit. Post quem regnavit Edwinus filius Edmundi regis, qui non ambulavit in viis patrum suorum, sed in illa tota progenie tanquam novus heres[3] emersit. Sed quia de hac regum Anglorum genealogia regibus Scotorum consanguinitate ex parte beatæ[4] Margaretæ conjuncta, per relaciones sæpedictorum Baldredi Willelmi et Turgoti historicorum, sæpius recapitulata legentibus, ad ostensionem veritatis sufficere potest, nunc ad sequencia, exclusis nugacionibus inutilibus, procedendum utile videtur.

Postquam enim sanctus David, filius Malcolmi regis et beatæ Margaretæ,[5] viam universæ carnis apud Carleolum ingressus est, et apud Dunfermlyn honorifice sepultus, regnavit Malcolmus, nepos ejus ex fratre,[6] contra quem insurgens primo anno regni sui regulus[7] Argadiæ, nomine Sumerledus, et sui nepotes, filii s. Malcolmi Makheth, associatis sibi pluribus aliis, qui magnam Scociæ partem inquietaverunt. Ille tamen Makheth dicebat filium se esse Angusii comitis Moraviæ, licet in veritate non erat, qui tempore regis David demeritis suis apud Strucathioch a Scotis interfectus est; quo mortuo, idem Makheth insurgendo contra regem David, quasi filius mortem patris vindicando, regiones propinquas rapinis et cædibus afficiens, tandem capitur, et in castrum[8] de Marchemond in artis carceribus trucidatur. Eodem vero tempore regis David unus filiorum Makheth, Donevaldus nomine, per quosdam regis amicos apud Quhittharn capitur, et in eo castello de Marchemond, quod Rox-

---

1 C. E. fœdari.
2 C. D. tota. E. toto.
3 C. E. Herodes. D. heretes.
4 C. E. *omit* beatæ.
5 C. E. *add* reginæ.
6 E. *Later marginal correction* e filio.
7 C. E. *omit* regulus. E. dominus *in margin*.
8 C. E. castro.

burgh dicitur, incarceratur cum patre, qui cum rege Malcolmo anno sequenti pacificatus est, Sumerledo in sua nequicia perseveranti. Hiis temporibus Parisius floruit Petrus Lumbardi, magister sentenciarum, theologiæ summus clericus, cui contemporaneus fuit Petrus Commestor, magister historiarum. Anno vero Domini M° liiii rex Francorum Ludovicus, Henricum ducem A.D. 1154. Normanniæ, filium imperatricis, ad pacem recepit; qui Henricus in brevi postea Angliam, mortuo rege Stephano, intravit et, regni integritate potitus, pacem antiquam reformat.[1] Eodem vero anno Willelmus Cumyn Eboracensis archiepiscopus, post recepcionem eucharistiæ in missa, prodicione suorum clericorum infra ablucionem liquorum[2] letali pocione infectus,[3] extinctus est.

Sequitur de rege Malcolmo Scotorum et Henrico Angliæ. C. xviii.

MORTUO autem rege Anglorum Stephano, Henricus dux Normanniæ, filius imperatricis, in regem assumptus est, anno regis Scociæ Malcolmi[4] secundo; qui, cum sublimatus esset in regno, suæ sponcionis et juramenti immemor, quod prius[5] David avunculo matris suæ dictæ imperatricis sacramento firmaverat, Northumbriam calumpnians et Cumbriam, citerum[6] regibus Scotorum innumerosis annis per prius reges[7] obedierat, invadere satagebat, necnon et comitatum de Huntyngton ad possessionem propriam recognovit. Hic vero Henricus propter suam feritatem Leo dictus est. Qui videns Johannem, episcopum Glasguensis, per Cummirlandiam officia episcopalia ut moris est exercere, qui nec sibi ut domino nec archiepiscopo Eboracensi ut prælato vellet inde obedire, Trustino archiepiscopo supradicto incitante, Edwaldum episcopum in Cummirlandiam contra eum per vim et violenciam constituit, cum non erat eo tunc qui contra eum resistere audebat. Quod cum audiebat[8] Johannes præsul, episcopatum[9] ejus taliter demembratum,[10] et nec erat qui vel ex[11] jure vel de facto, neque per legem neque per regem, defendi poterat, transfretavit, et in monasterio Tironensi se monachum optulit. Quem rex Scociæ[12] Malcolmus autoritate papæ[13] de monacho ite-

---

[1] C. E. reformavit. [2] C. E. reliquiorum. [3] B. C. E. interfectus.
[4] C. E. *omit* Malcolmi. [5] C. E. *add* regi.
[6] B. cæteris. C. E. cum. [7] C. E. *omit* reges.
[8] *These three words in the margin in a later hand.* C. E. audisset.
[9] B. *adds* Glasguensem. [10] C. E. dismembratum.
[11] Simul *in the margin, in a later hand, for* vel *crossed out.* B. simul de. D. E. de. [12] C. E. *omit* Scociæ.
[13] C. E. *omit* papæ, *and* E. *leaves a blank.*

rum ad episcopatum Glasguensem restituit, qui xxviii annis postea rexit, et apud Gedwort post mortem inhumatus[1] requiescit. Et notandum est quod ex[2] hujusmodi causis, viz.,[3] confœderacionibus et emulacionibus, multa mala oriuntur inter principes. Inita tamen inter eos ad certum tempus pace, utriusque regni magnatum interventu, quæ[4] quia ficta fuit pax illa nec[5] multo tempore duravit. Infra quam tamen pacem nescitur quorum instigacione[6] vel consilio rex Malcolmus quia[7] juvenis erat et tocius doli mali nescius,[8] sed ad modum innocentis omni verbo credens, apud Cestriam regi Henrico homagium fecit, eo viz. modo quo rex David avunculus suus homo veteris Henrici regis Angliæ fuerat, dicti viz. Beauclerk, mariti Matildis bonæ reginæ Angliæ sororis dicti regis David; sperans ex hoc rex Malcolmus suas possessiones infra Angliam liberius et pacificencius possidere; dignitatibus tamen suis et juribus regalibus in omnibus sibi salvis. In quo tamen loco rex, fallaci seductus ingenio, quorundam[9] pecunia corruptorum consilio, eodem anno Northumbriam regi Angliæ, suis exceptis paucis inconsultis proceribus, reddidit et Cumbriam; cui postea[10] idem rex comitatum de Huntyngton restituit. Ob quam causam tota communitas tocius regni Scociæ contra regem suum et suos corruptos consiliarios graviter murmurabant, et in odium tacite concitantur. Interea vero, anno sequenti reges prædicti, apud Karleolum pro suis negociis reformandis convenientes, minime concordarunt. Postea vero dictus rex Henricus, anno regni dicti regis Scociæ Malcolmi[11] septimo, versus Tholosam in Francia copiosum duxit exercitum; sed Ludovico Francorum rege urbem protegente, frustratis principalis intencionis nisibus reversus est: inter quos de summa pace summa discordia suborta[12] est. In cujus exercitu fuit eo tunc rex Malcolmus, invitis pluribus de majoribus regni, et in regressu idem rex Malcolmus ab eodem rege Henrico singulo[13] militari præcinctus est in civitate Turonensi[14] in Francia.

Sequitur adhuc de eodem Rege Malcolmo, et[15] incidentibus.[16] C. xix.

VIDENTES autem Scotorum principes eorum regem cum dicto Anglorum rege nimiam familiaritatem habentem,[17] turbati

---

[1] C. E. *omit* inhumatus. [2] C. E. *omit* ex. [3] E. vel.
[4] B. *omits* quæ. [5] C. E. non. [6] C. E. investigatione.
[7] C. E. qui. [8] B. C. D. E. inscius. [9] C. E. quorum.
[10] C. D. E. propterea. [11] C. E. *omit* Malcolmi. [12] C. E. orta.
[13] B. C. D. E. cingulo. [14] C. E. apud civitatem Turonensem.
[15] B. *adds* ejus. [16] C. E. *omit this title.*
[17] *In margin in a later hand.* C. E. habere. D. *omits* habentem.

sunt valde, et omnes regni Scociæ proceres et alii gentes[1] cum illis; timuerunt enim ne ejus familiaritas nimia, quæ multociens parat contemptum, eis præjudicium generaret et opprobrium. Quodque omni diligenti studio præcavere conantes, post eum legacionem miserunt, dicentes, Nolumus hunc regnare super nos. Propterea reversus ab exercitu Tholosano Scociam veniens, propter diversas causarum exigencias, autoritate regia prælatos jubet et proceres apud Perth convenire. Concitatis interim regni majoribus sex viz. comites, Ferchardum s. comite[2] de Strathern et alii quinque, adversus regem, non utique pro commodo suo singulari vel prodiciosa conspiracione, sed pro utilitate rei publicæ et privilegiorum regni tuicione, commoti, ipsum arestare nituntur et capere, quem intra[3] turrim ejusdem villæ obsederunt. Cassato tamen pro tunc eorum conatu, non multis postmodum diebus evolutis, intervenientibus clero cum aliis regni[4] obtimatibus, ad concordiam revocatus, contra quosdam rebelles in Galwidiam perrexit ter eodem anno; tandem superatis ipsis, devictis, confœderatis et subjectis, in pace sine aliquo dispendio suorum remeavit; quos postmodum ita subjectos tenuit, et in chamo et freno maxillas eorum constrinxit, ut regulus eorum, Fergusius nomine, dato filio suo et herede regi ad gubernandum et regendum,[5] militaribus renuncians insigniis, apud monasterium Sanctæ Crucis de Edinburgh canonicus effectus est. Hiis itadem diebus[6] rex, consilio majorum regni sui, suas sorores s. Margaretam atque Adam,[7] duci Britaniæ Conano Margaretam,[8] et Adam comiti Holandiæ Florencio, in matrimonio tradidit. Quibus eciam temporibus inter regem Francorum et regem Angliæ pax reformata est; pro cujus securitate servanda rex Francorum Ludovicus filio regis Anglorum primogenito, nondum adhuc sexennio,[9] filiam suam vix bienniam tradidit uxorem. Eodem tempore in Burgundia talis terræmotus de nocte[10] accidit ut[11] multa ædificia in ruinam ceciderunt. Hiis eciam temporibus[12] facta est discordia inter cardinales post mortem Adriani papæ, per quod magnum in ecclesia Christi scisma exortum[13] est; et[14] tres scismaticos, instigacione diabolicæ fraudis electos, Alexander papa, tunc canonice electus, excommunicatos apostolica autoritate, ab ecclesia Dei omnino expulsit.

---

[1] C. E. *omit* gentes. [2] C. D. E. comitem. B. cum comite.
[3] C. infra. [4] C. E. *omit* regni. [5] C. E. *omit* et regendum.
[6] C. E. Hiis item temporibus. B. D. itidem. [7] E. *omits* atque Adam.
[8] C. E. *omit* Margaretam. [9] C. E. septenno. [10] E. *omits* de nocte.
[11] C. E. quod. [12] C. E. Quo etiam tempore.
[13] C. E. ortum. [14] C. E. ut.

Sequitur qualiter rex Malcolmus regulum Argadii vicit.[1] C. xx.

CIRCA idem tempus rebellem Moraviæ gentem, cujus dudum gentis dominus, s. Angusius,[2] comes eorum, cum sua familia peremptus est in sua perfidia; propter quod rex cum exercitu magno omnes Moravienses, tam extra partes[3] montanas quam citra, segregando et de patria depopulando transtulit, ut nec unus solus illius terræ nativus ibidem remansit, et populum pacificum[4] ad dictam terram colendam in eadem patria collocavit. Sommerledus vero, regulus Argadiæ, jam per duodecim annos contra dominum suum regem impie impugnans, tandem, apud Renfrew prædando,[5] per regem copioso exercitu, tam per mare sibi de Hibernia advenienti quam eciam per terram de propriis fidelibus, ulcione divina, cum filio suo Gillecolam nomine, interemptus,[6] cum gencium magna multitudine. Idem vero rex Malcolmus, cum in juveniles pubertatis annos proficiebat, quamvis a suis consulibus et regni majoribus atque tocius populi deprecacionibus[7] exortatus,[8] eciam, in quantum permissum est[9] regiæ dignitati, monitus et exoratus[10] fuisset nubere, tamen[11] uxorem ducere[12] renuit, suamque Deo advovens virginitatem, toto tempore vitæ suæ castitatem observando,[13] in plena pudiciciæ temperancia permansit. Qui licet, ut sæpe videtur, regiæ dignitatis autoritate et cum mulieribus coinquinare potuisset, nuncquam tamen virginitatis pudiciciam violare voluit; nulli eciam pie vivere volenti molestus, sed benevolus, extitit; adversus tamen mundi principem, humani generis inimicum, divino suffultus adjutorio viriliter cantando[14] dimicavit; voluptates vero carnales æternorum desiderio abdicans, tota mentis intencione cum Christo regnare æternaliter affectabat; propter quod multa opprobriosa verba ab amicis[15] et regni incolis pacienter sustinebat.[16] Ipse enim, secundum verba Solomonis, stans in justicia, animam suam præparavit ad temptacionem, et animum suum in divini amoris fervore firmiter suspensum locavit, sic quod divinæ contemplacionis intuitu terrena despiciens, curam quasi tocius regiæ dignitatis regiminis negligendo prætermisit. Propter quod a suis

---

[1] C. E. *have for title* Sequitur adhuc de Malcolmo.
[2] C. E. Fergusius.
[3] C. E. *omit* partes.
[4] C. E. *omit* pacificum.
[5] prædando *in margin in a later hand.*
[6] B. C. D. E. *add* est.
[7] C. E. exortationibus.
[8] C. D. exoratus.
[9] C. E. *omit* est.
[10] C. E. ut uxoratus. D. et exortatus.
[11] C. E. *add* ac.
[12] C. E. *add* penitus.
[13] C. E. servando.
[14] C. D. E. certando.
[15] B. inimicis.
[16] C. E. sustinuit, *and omit* patienter.

in tantum habitus est in scrupulo et indignacione quod Willelmus, frater ejus junior, qui semper postquam Angli suum abstulerunt dominium, comitatum s. Northumbriæ, ipsis Anglis satis infestus erat et implacabilis inimicus effectus, quod tocius regni Scociæ, rege quasi invito ac seipso eciam Willelmo, custos proclamatus est et constitutus, fratre suo juniore David comite de Huntyngton eo tunc existente. Hiis diebus Alexander papa celebravit generale consilium in civitate Turonensi in Francia, et Octovianum antipapam[1] excommunicavit. Monasterium de Cupro fundatum est; et destructa fuit urbs Medeolanensis. Eciam reges Tharsis et[2] Arabum et Saba apud Coloniam in Allemania per archiepiscopum[3] transferuntur, quorum reliquiæ per imperatorem Constantinopolitanum translatæ olim erant, et sancto Eustorgio Mediolanis miraculose alias per mare transvecta. Hiis etenim temporibus sanctus Thomas Cantuariensis archiepiscopus per regem Angliæ Henricum[4] in exilium religatus,[5] et apud Pontiniacum monasterium mansit; et qualiter cardinales, corrupti pecunia per regem Angliæ, contra beatum Thomam omnibus viribus steterunt. Item notandum quod Conanus, comes Britaniæ et de Richemont, genuit ex Margareta prædicta unam filiam nomine Constanciam, qui Conanus comes Britaniæ[6] frater[7] regis Angliæ Ricardi Gaufrido matrimonio datam,[8] qui fuit comes Andegaviæ, de qua genuit filium nomine Arthurum, comitem tam Andegaviæ quam Britaniæ ex parte patris et matris, et comes eciam Pictaviæ ex donacione regis Franciæ Johanni;[9] sed quia iste Arthurus in mari submersus fuit inter Franciam et Angliam, ut præfertur, cum multis aliis nobilibus. Item idem[10] Conanus genuit unam aliam filiam ex dicta Margareta quæ Alicia nominabatur, quæ Petro Menclerk[11] disponsata, peperit filium nomine Johannem, postea ducem Britaniæ, de cujus, ut fertur, præclara progenie processerunt hucusque incliti duces Britaniæ; quorum posteritas Albanis hiis diebus est associata, viz. filia regis Jacobi hujus nominis primi, nomine Elizabeth, copulata duci Britaniæ nomine Franciscus,[12] qui nepos extitit regis Francorum Karoli septimi hujus nominis, qui genuit ex ea filiam quam[13] primogenito[14] comitis de Monfort, dicti ducatus Britaniæ ex parte patris proximo heredi linialiter discendenti,

---

[1] C. E. *omit* antipapam. [2] C. D. E. *omit* et. [3] C. E. episcopum.
[4] C. E. *omit* Cantuariensis—Henricum. [5] C. E. relegatus est.
[6] C. E. *omit* qui—Britaniæ.
[7] D. frater *afterwards corrected into* fratri. C. E. fratri.
[8] C. E. traditam. [9] C. E. Philippi. D. Johannis.
[10] E. iste. [11] B. C. E. Mauclerk. D. Manclerk.
[12] *Afterwards altered to* Francisco. C. E. Franciscc.
[13] C. E. *omit* quam. [14] C. E. primo.

matrimonio copulatam tradidit;[1] ex quo matrimonio oritur nova reminiscencia cujusdam prophecia, ut per metra sequitur,

Bruti posteritas Albanis associata
Anglica regna premet[2] nece, furore, fame.

Hæc enim extravagancia in magnis Cronicis repperi, propterea incidentaliter[3] hic inserere utile judicavi.

Sequitur de morte Malcolmi regis Scociæ.—C. xxi.

HIS autem temporibus[4] rex Malcolmus a Deo præventus in benediccionibus dulcedinis, prout a tenore superni amoris fervore conceperat, in tota vita sua candore pudiciciæ, et humilitatis titulo et innocenciæ, puritateque conscienciæ, morum gravitate simul et sanctitate ita præcellebat, ut inter seculares, quibus solo habitu conveniebat, monachus, et inter homines, quibus imperabat, tanquam terrenus angelus videbatur. Cum autem in regno per xii annos[5] septem menses et tres dies vixisset, quinto ydus Decembris, feria quinta, vocatus a Christo, humanitatem exuens cum angelis associatus est, cui dignus non erat mundus; in suo floridæ ætatis anno terrena relinquens, cœlestia petens, regnum non perdendo sed mutando, ad Dominum migravit. Post cujus obitum[6] devoto clerico, prædicti regis dum vixit familiarissimo, ad ejus sepulcrum, ob amorem quem erga eum habuit, excubanti et in oracionibus vacanti, dum in psallendo psalmos sompnus obriperet sibi suavis,[7] idem deus dominus[8] rex, ut sibi videbatur, in veste candida[9] insigniis regalibus, ut decuit, decentissime ornatus, jocundus et hilaris sibi apparuit, et ei dialogice ad ea que interrogando quæsivit respondit. Sequuntur interrogaciones per prædictum clericum ad prædictum[10] regem metrice compilatæ:[11]

	Respondit Rex.[12]
Rex olim, quid agis?	Servus quodammodo regno.
Cur sic, care, taces?	Pro me loquitur mea vita.
Cur tenet yma caro?	Spiritus alta petit.
Torqueris, necve?	Non torqueor, ymmo quiesco.
Quæ tibi pœna fuit?	Sors gravis ante necem.
Quis tibi, care, locus?	Paradisus nescio[13] pœnæ.
Cur candet vestis?	Virgo necem subii.
Æger eras quondam?	Jam bene convaleo.[14]

[1] C. E. *omit* tradidit. [2] C. E. prement. [3] C. E. *omit* incidentaliter.
[4] E. *omits* temporibus. [5] C. E. *add* et. [6] C. E. *add* cuidam.
[7] C. E. *add* ipse. [8] C. E. *omit* deus dominus. D. *omits* deus.
[9] C. E. vestitu candido. [10] B. dictum. C. E. *omit* prædictum.
[11] C. E. *add* Versus. [12] C. E. Responsio regis.
[13] B. C. D. E. nescia. [14] C. D. E. convalui.

Cur te perdidimus?
Quid tibi displicuit?
Quando reverteris?
Scocia te plangit?
Quæ fuga? quidve times?
Quidque tuis mandas?

Ut sancti me reperirent.
Tantus in orbe dolus.[1]
Demum cum judice summo.
Non modo sed noviter.
Ne pristina sæcla reviscem.[2]
Perpetuo valeant.

Quibus dictis, spiritus elapsus est; et clericus evigilavit, et hos versus memoriæ commendavit,[3] ac statum regis, prout vidit,[4] omnibus publicavit. Hic vero inclitus rex dictus est virgo; dictus[5] eciam Malcolmus Keanwourth ad differenciam avi[6] sui Malcolmi Canmor. Hic enim apud Jedworth obiit,[7] cujus corpus cum suo[8] honore, cum omnibus regni majoribus ac egregiis personis utriusque status,[9] conductum, usque ad Dunfermlyn dilatum[10] est, ubi in medio chori, a dextris avi sui sanctissimi David regis, coram magno altari locum sepulturæ optinuit regium.[11] Eodem vero[12] anno, mense Augusti, ante ortum solis de mane, apparuerunt duæ cometæ, una apud austrum, alia[13] in aquilone.

Sequitur de rege Willelmo fratre dicti Malcolmi. C. xxii.

EODEM vero anno, xv. die post mortem dicti regis Malcolmi, convenerunt apud Sconam omnes prælati et proceres regni, qui, unanimiter concordati, Willelmum fratrem dicti regis Malcolmi in regem assumpserunt, qui tunc temporis fuit comes Northumbriæ; qui,[14] propter ejus laudabilem vitam et morum probitatem,[15] Amicus Dei dictus est, et Leo Justiciæ, et Decus Nobilitatis; qui eciam in Nativitatis Dominicæ vigilia, more regio solito, per ministerium Ricardi episcopi Sanctiandreæ, cum aliis prælatis et[16] magnatibus, in cathedra regali honorifice sublimatus est. Anno vero sequenti rex[17] transfretavit, quem paulo post secutus est dictus Willelmus rex Scociæ super diversis arduis negociis tractaturus; et quia dictus rex Angliæ Henricus attendebat sibi bella promoveri, utpote habens contra se tam Vallenses et[18] Mathæum Bononiæ comitem, filii[19] regis Stephani conjugem, quam eciam Francorum gentem, excogitavit securum sibi Scotorum gentem, per cognatum suum regem Willelmum, mel-

---

[1] B. dolor. [2] C. E. revisem. [3] C. E. *omit* et hos—commendavit.
[4] C. E. *omit* prout vidit, *and add* in. [5] C. E. *add* est.
[6] C. E. proavi. [7] Obiit *in margin in a later hand.* B. C. D. E. *omit.*
[8] B. C. E. summo. D. suo, *afterwards altered to* sumo.
[9] C. E. sexus. [10] B. C. E. delatum. [11] E. regum.
[12] C. E. *omit* vero. [13] C. E. altera. [14] C. E. quique.
[15] C. E. *omit* et morum probitatem. [16] C. E. *add* aliis.
[17] C. E. *add* Angliæ. [18] C. E. quam. [19] C. E. filiæ.

licis[1] sibi verbis attrahere cum nonnullis pulcris promissis. Qui Mathæus navigium undique collegit; sex centas, ut fama fuerat, naves præparabat, ut eas Frandrensibus armatas[2] anno futuro Angliam invasurus induceret; unde magna per Angliam commocio facta est, et amicorum ubi procuracio dirigens[3] perquæsita. Hiis enim[4] temporibus,[5] a tempore quo reddita fuerat Henrico regi Angliæ Northumbria, pax inter regna nec firma vigebat, ymmo quædam fragilis treuga sæpius rupta sæpiusque reconsiliata,[6] per quam attingentes ad invicem regnorum fines misere premebantur. Quapropter, hiis et aliis de causis, per utriusque regni deputatos contractum fuit, et uniuscujusque regis ac omnium munimine procerum firmatum, quod pro recepcione Northumbriæ, sempiternæque pacis inde solubili[7] nexu firmando, rex Scociæ Willelmus regem adiret Henricum suum consanguineum, tunc apud Windesor ejus tunc aditum expectantem, quod et factum est. Illuc igitur adveniens, magno susceptus est applausu. Sed dum statim de suis reges colloquium haberent negociis, de transmarinis partibus adversi subito rumores Henrici regis auribus intonant; quorum comperta serie, prætermissis negociis omnibus, ingenti stipatus exercitu transfretavit.

Sequitur qualiter rex Willelmus suis invitis regnicolis profectus est Gallicis.[8]—C. xxiii.

REX vero Willelmus Scociæ non suorum qui secum aderant ibique[9] nobilium, nec ullius, præpedire potuit[10] quovis ingenio, quin, invitis omnibus, ut bellatorum cerneret congressus[11] forcium, cum eo est profectus; ac in illis partibus præclaris miliciæ titulis illustratus, universis spem probitatis egregiæ dedit;[12] sicque, corroborata per prius treuga, regnum cum honore rediit ad proprium; componendi tamen pacis fœdere præfixum ad oportunæ vacacionis tempus prolongato. Deinde bellum inter reges Francorum et Anglorum propter Tholosam civitatem, et alias varias hinc inde causas, iteratum est; adeo quod, propter[13] multa mala, communicatas[14] Andigavensis et pagus Wilcasinus

---

[1] B. C. E. mellitis.

[2] *These two words added in a blank, by a later hand, in the text, and in* D. B. *omits them.* C. E. *omit* armatas.

[3] C. E. et multorum ubique procuratio diligens. D. *has* ubi, *afterwards altered to* ubique. [4] B. C. D. E. etenim. [5] C. E. *add* etiam.

[6] C. E. consiliata. [7] B. C. E. indissolubili.

[8] C. E. Sequitur qualiter rex Willelmus profectus cum Gallicis, invitis suis. [9] B. C. D. E. ibidem. [10] C. E. præpediri poterat. [11] B. gressus.

[12] C. E. deditis. [13] C. E. præter alia. [14] B. C. E. comitatus.

rapinis et incendiis sunt maxime vastati, rege Francorum in[1] Wilcasino quadriduo cum exercitu demorante. Inter quos tamen anno secundo post hæc reformata est pax, utroque regno multa discrimina passo; ad cujus pacis consolidacionem data est Ricardo, filio ejus[2] Angliæ, altera filia Francorum ejus[3] regis, ex filia regis Hispanorum. Suscepit autem idem Ricardus a rege Francorum ducatum Aquitaniæ, faciens ei homagium et fidelitatem, jurans super hectore[4] ducatus; super quo Henricus eciam, frater ejusdem Ricardi et primogenitus regis Henrici. Suscepit autem[5] a rege Francorum dominium Britaniæ cum pago Andegavensi et civitate Cenomannico, pro hiis faciens homagium cum pro ducatu Normanniæ illud per prius fecerat. Anno præcedenti, s. M° c° sexagesimo vi°, obiit comes Gospatricius, A.D. 1166.
cui successit Walterus filius ejus. Anno sequenti obiit bonæ memoriæ Baldredus, tercius abbas Rivallis, qui composuit libellum vitæ sancti David Scotorum regis; cui successit Silvanus, abbas de Dundranan, in dicta abbacia Rivallis.[6] Quo eciam anno obiit Matildis imperatrix, filia Matildis bonæ reginæ Angliæ et mater[7] Henrici secundi hujus nominis et regis Anglorum. Fredericus primus hujus nominis[8] imperator hostiliter ad Romam veniens, quendam scismaticum in ecclesia sancti Petri vi et manu armata intrusit. Anno M° c° lxix A.D. 1169.
obiit Gregorius Dunkeldensis episcopus, et Hunbaldus prior de Winlok adduxit conventum apud Pasletum monasterium, quod paulo ante fundavit Walterus filius Alani, dapifer regis Scociæ.

Sequitur quomodo Henricus pater, in odium Sancti Thomæ, coronari fecit Henricum filium suum.[9]—C. xxiiii.

HOC anno rex Angliæ Henricus de Normannia ad Angliam rediit; in quo reditu de suis multi perierunt[10] naufragio. Rex vero Willelmus, eodem quo primo[11] negocio, pro componendæ pacis concordia, in vigilia Paschæ, per assignatorum[12] assignatos die constituto, venit ad eum apud Windesor, a quo satis honorifice receptus est: inito quoque post festum consilio, cum perventum fuit ad colloquium de condicionibus, s.[13] comitatus

[1] C. E. *add* pago. [2] C. E. regis. [3] B. C. E. *omit* ejus.
[4] B. C. D. E. honore. [5] B. C. D. E. tunc. [6] C. E. *omit* Rivallis.
[7] B. matris. C. E. matris, *and add* regis.
[8] *From* et regis *in the margin in a later hand.* C. E. *omit* et regis Anglorum.
[9] C. E. Sequitur qualiter Henricus exarsit in odium contra sanctum Thomam. [10] B. *adds* periculis et. [11] C. E. prius.
[12] C. E. eorum. [13] C. E. *omit* s.

Northumbriæ, quibus rex Angliæ tractu præhabito sibi sposponderat, comitatum sibi restitui peciit; sed quod, ut præmittitur, ingruentibus bellis territus concesserat, hiis tamen aliquatenus[1] sopitis et quodammodo pacificatis, quasi de inimicis tutus effectus reddere denegavit. Quapropter imperfectis negociis omnibus, rex Scociæ Willelmus impacatus recessit, et in Scociam
A.D. 1169. rediens incolumis advenit. Anno viz. Domini M° C. lxix Henricus rex Angliæ filium suum primogenitum Henricum, generem[2] regis Franciæ Lodovice,[3] in consecracionem et unccionem[4] per archiepiscopum Eboracensem, in odium sancti Thomæ archiepiscopi Cantuariensis, disponens eum, in regem, contra privilegia dictæ ecclesiæ Cantuariensis, nequiter et tirannide usurpando sublimavit, et prædictum sanctum virum in Galliis exulem profugavit. Circa idem tempus terræmotus in terra sancta factus est tam terribilis, ut[5] multas civitates in ruinam euntes[6] submersit; ac eciam in eisdem partibus aperta est terra et innumerabilem populi multitudinem deglutivit, et multa ædificia obruencia universos habitatores operiendo extinxit; multi tamen Christiani, qui ibidem sub tributo[5] peregrini et mercatores fuerunt, miraculose precibus beatæ virginis Mariæ, quam invocando, et apud Rechemadour[7] in Galliis ymaginem ejusdem et ecclesiam peregre visitare promittendo, sani et salvi evaserunt; et apud prædictum locum venientes in partibus Galliæ, prædicta mirabilia retulerunt.[8] Hiis eciam temporibus facta est[9] contencio et discensio magna inter Henricum patrem, regem seniorem, et Henricum filium,[10] regem juniorem; propter quam discordiam Henricus filius, cum duobus fratribus, de partibus Angliæ in Galliis ad regem Francorum recessit;[11] et regis Willelmi Scociæ, et aliorum multorum dominorum Franciæ ejusdem opinionibus concordancium et subsidium promittencium, amiciciam alliciendo attraxit; suggestum enim erat filio quod pater, pœnitens eum in regem sublimasse, volebat tacite et secreto modo suum præfatum filium regem juniorem capere, et in quodam castro forti eundem arti[12] custodia deputari. Quod audiens filius transfretavit, et ad patrem uxoris[13] suæ Ludovicum regem Francorum seipsum reddidit; et statim, ejus confisus auxilio, insidias et bella patri suo Anglorum regi paravit,—licet male, quia filium in patrem insurgere nequissimum est; verumptamen ex Dei permissione

---

[1] C. aliquanto. E. aliquando. [2] C. E. generum.
[3] C. E. Ludovici. [4] C. E. benedictionem. [5] C. E. *add* et.
[6] B. C. E. evertens. [7] B. Rochemadour. C. E. Rothemadour.
[8] C. E. recitarunt. [9] C. E. *omit* est. [10] C. E. *add* ejus.
[11] B. Franciæ recessit. C. E. Franciæ cecessit.
[12] B. arcta. C. D. E. arta. [13] C. uxorem.

præsumitur advenisse, ob alias beato Thomæ martiri scelera nequiter illata. Unde refert Justinus historicus, in libro Pompei De Abbreviacione Trogi,[1] quod quidam[2] rex Persarum, Artaxerces nomine, reputans sibi honorem magnum filium suum primogenitum Darium in vita sua regalibus insigniis decorare, qui in arrogancia statim erectus, patrem interficere clamculo machinatus est; qua prodicione traditoria detecta, rex eum, cum uxore,[3] liberis ac[4] omnibus dicti sceleris consciis, in proditorum aliorum exemplum, extinxit; cum Salomone dicente: Ne des alteri honorem tuum, et annos tuos crudeli. Pater insuper, ex nimio dolore ingratitudinis filii sui infirmitatem incurrens, post pauca tempora ab hac luce migravit.

Sequitur de guerra inter patrem et filium Angliæ.[5] C. xxv.

ANNO Domini M° c. lxxiii, Henricus regis Angliæ filius prædictus,[6] regis Franciæ præsidio, conjunctis sibi Philippo comite Flandreæ, cum multis aliis tam Angliæ quam Franciæ, in Normanniam contra patrem introduxit exercitum, et castrum Albiniatensem[7] cepit, et comitem Albiniatensem[8] incarceravit, quem pater ejus rex Henricus in dictum locum miserat,[9] et[10] alia loca plurima capiendo et expugnando, multos nobiles patriæ cum comite Bononiæ interfecit. Hiis vero auditis rex Scotiæ Willelmus illius novi[11] regis promissis, Northumbriam sibi et Cumbriam pollicentis et promittentis, vetera dampna [et] injurias novo conflictu reformare sperans, cum exercitu magno contra regem Henricum seniorem[12] bella movet;[13] et primo castro de Werk castrametando obsidium parat; deinde, adversus[14] Northumbriam pergens cum Scotorum silvestrium magna multitudine, nulli sexui parcens locum mutavit; omnia citra Humbri fluminis[15] devastando cæde et flamma consummavit;[16] deinde, apud Karliolum recurrens, civitatem totis viribus expugnavit. Accidit autem eo tempore Robertus, comes Licestriæ, cum uxore [sua] eciam loricata, adhibitis sibi quamplurimis per regem Henricum juniorem militibus, cum magna eciam multitudine peditum Flandrensium sibi favencium, in Angliam transmittitur ad succursum regis Willelmi; qui, antequam ad eum per partes A.D. 1173.

---

[1] C. E. Treogi. [2] E. quidem. [3] C. E. *add* ac.
[4] B. C. E. et. [5] C. E. Sequitur guerra. [6] C. E. *omit* prædictus.
[7] B. Albimatense. C. E. Albaimacensem.
[8] B. Albimatensem. C. E. ejusdem. [9] C. E. prædictus rex ibidem misit.
[10] C. E. ac. [11] C. E. nove. [12] seniorem *in margin, in a later hand.*
[13] B. C. E. movit. [14] C. E. versus. [15] C. E. flumen.
[16] E. consumavit.

Angliæ pervenire potuisset, a fautoribus senioris regis Angliæ capitur, et, magna parte sui exercitus interempta, in crudeli carcere mancipatur vinculis ferreis in castro Portestriæ;[1] quod audiens rex Willelmus apud Karleolum, ex magno dolore quem inde habuit, obsidio soluto, ad propria remeavit.[2] Hiis etenim temporibus signa magna visa sunt in cœlo et choruscaciones mirabiles, quæ effusionem sanguinis designari[3] putabantur,[4] quæ ob vindictam beati Thomæ martiris advenire præmisticabant.[5] In Anglia eciam quædam pestis eodem tempore ruens, multos inficiens extinxit quadam tusse; contra quam pestem[6] hanc sequentem oracionem[7] consecravit, viz.—

Christe, tuum plasma constringit tussis et asma;
Asmatis et tussis, Christe, medicus michi tu sis.
Vulnera quinque Dei sint medicina mei.

Conditor et redemptor corporis et animæ, tu sis michi medicus[8] utriusque.

Sequitur de capcione regis Scociæ Willelmi.—C. xxvi.

A.D. 1174. ANNO Domini M° c° lxxiiii rex Willelmus exercitum in Angliam duxit et[9] Appilbram[10] obsedens cepit, et Wamerlandiam[11] sibi subjecit; Northumbriam[12] vero usque ad octavum Pentecostes[13] pacem impetrabant precio pecuniæ. Et sic indempnis, expedicione facta, rediit ad propria; ubi paululum morans, rursus exercitu congregato,[14] in Angliam rediens cepit Burgum sub Mora; et sic, vastata Cumbria, cum, per Northumbriam[15] eam[16] devastando[17] rediens, coram Alnewik veniret,[18] et ibidem paucis secum militibus excubaret,[19] et majorem partem exercitus per patriam hinc et inde expansis,[20] ab hostibus, subito et inopinato adventu, iii ydus Julii decimo regni sui anno, captus est, et, fere omnibus suis ignorantibus, abductus. Inter hæc rex Angliæ Henricus Angliam veniens, senior viz,[21] nudipes, laneis[22] indutus, ejulans et lacrimando, cum pontificum et procerum multitudine copiosa

---

[1] B. Porcestriæ. C. E. Portecestriæ.
[2] remeavit *in margin, in a later hand.* [3] B. designare. C. E. designabant.
[4] C. E. *omit* putabantur. [5] C. E. prænosticabant.
[6] C. D. E. *add* quidam sanctus. [7] C. E. *omit* oracionem.
[8] C. E. *add* et custos. [9] B. Ibi. [10] B. Appilbiam.
[11] D. Wamerlandiam *afterwards altered to* Westmerlandiam.
[12] B. Northumbria. E. Northumbriam *afterwards altered to* Northumbri.
[13] C. E. Pentecostem. D. Pentecostis. [14] C. E. collecto.
[15] C. E. *omit* sic—Northumbriam. [16] B. etiam.
[17] C. E. vastando. [18] C. E. Anlwik venit. [19] C. E. excubavit.
[20] B. expanderet.
[21] C. E. *add* corde contritus, stumulo conscientiæ punctus, *and omit* viz.
[22] C. E. lineis.

apud sepulcrum Sancti[1] Thomæ incidit, peccatorum suorum pœnitens, et pacem humiliter requirens. Mane autem[2] facto, Willelmus Scotorum rex captus, ut[3] præmittitur, ab effusione humani sanguinis divina disponente clemencia ereptus; non tantum[4] ut illius cedaretur[5] ferocitas et inquietudo, sed ut eciam Gallorum omniumque transmarinarum parcium pax reformaretur.[6] Statim post capcionem apud Richemont cum mœrore ducitur, ubi auxilium sancti Thomæ pro eo sæpius imploratur; qui in custodia ad certum tempus ibidem deputatur et reverenter conservatur. Postquam autem regi Angliæ seniori Henrico res innotuit, ejus imperio[7] ad eum ducitur, et statim in Normanniam transmittitur, et in turre de Fallaz custoditur. David igitur[8] comes, frater ejus junior, hiis auditis, Leycestriam quam expugnaverat cito relinquens, in Scociam cum suis velociter adivit. Sed eodem tempore Scoti cum Gallouwidiensibus, rege suo sic capto, affines Anglos immisericorditer, mutua cæde sese, crebris insultibus et invasionibus occidunt; ut persecucio miserrima tam Anglorum quam Galluwidiensium facta est, ita quod nullius sexus vel ætatis personæ parceretur, sed, omni spreta redempcione, indifferenter ad mortem deputantur.

Sequitur de concordia patris et filii regum Anglorum. C. xxvii.

ROTHUMMAGUS interea per regem Francorum atque per regem Henricum juniorem[9] comitemque Flandreæ[10] Philippum obsedetur; quod cum comperisset rex Henricus senior, universo jam populo Anglorum jam[11] ad votum pacificato ac pacis fœdere firmiter roborato[12] sub ejus dicione, ad mare properat, et suos subventurus manu forti transfretare non distulit, et regem Scotorum Willelmum de custodia extrahens[13] secum abduxit.[14] Quo comperto, omnes ejus hostes timor invasit, sic[15] quod hii qui erant intentores[16] principales[17] discordiæ de pace tractare cœperunt; atque bonorum virorum instancia pater cum filio firma pace concordati sunt; ac pace finali tam extra quam citra mare reformata integraliter, omnes captivi[18] præter regem Scociæ, interventu regis Francorum, rex Henricus relaxatos deliberavit, ac eis-

---

[1] C. E. Sancte. [2] C. E. enim. [3] C. *omits* ut. E. *leaves a blank.*
[4] B. E. tamen. [5] *Corrected afterwards to* sedaretur. B. sedaretur.
[6] C. præformaretur. E. performaretur. [7] C. E. jussu.
[8] B. C. E. vero. [9] C. E. *omit* Henricum juniorem, *and add* Anglorum.
[10] C. D. E. Flandriæ. [11] B. C. E. *omit* jam. [12] C. E. coroborato.
[13] C. E. educens. [14] C. D. E. adduxit. [15] sic *interlined.*
[16] B. intentiores. C. E. fuerunt incentores. [17] B. C. D. E. principalis.
[18] C. D. captivi, *afterwards altered to* captivos. E. captivos.

dem honores et bona restituit. Ecce tunc qualiter amabant eum[1] regem[2] Scotorum,[3] qui eo relicto omnes ad pacem et honorem[4] unanimiter concordati sunt. Numquid[5] cum propheta possit dici,[6] Omnes amici ejus recesserunt ab eo, et non est qui consoletur eum de[7] omnibus caris ejus. Nam amici ejus putativi, qui secum firmissime, ut aparuit, confœderati erant in tempore necessitatis eorum, per rumores captivitatis ejus dereliquerunt eum. Ecce qualis est confidencia in confœderacione inimicorum proditorum cohortibus invallatorum, qui, licet dissimulantes pacem cum proximo suo, mala tamen[8] in cordibus eorum, et venenum aspidum sub labiis eorum. Sed[9] hæc merito divino judicio passus est Willelmus rex Scotorum, impium filium contra patrem inhumaniter sustenendo, non justo bello, nec zelo justiciæ, sed timerarie[10] levi consilio juvenum, non adquiescens consilio procerum vel regni sui prælatorum, directe contra Salomonem dicentem, Qui sapiens est audit[11] consilia; sapiencia enim habitat in consilio, et eruditis interest cogitacionibus. Male enim consultus erat; qui justissimam belli causam sibi ipsi pertinentem relinquendo persequi[12] prætermisit, et iniquo filio sibi ingrato in bello non justo subsidium præbuit; nam sibi Willelmo de jure notario[13] tocius regni Angliæ principatus et corona indubitanter hereditarie pertinere dinoscitur.[14] Ingratus enim sibi erat Henricus rex junior, qui, cum alios captivos, soceri sui Francorum regis interventu, libertati et honori restituit, solo verbo, si voluisset, ejusdem regis Francorum præsidio, eundem regem Willelmum[15] liberare potuit. Sed quid in majoribus causis et accionibus præsumendum est hiis qui amicis suis in minoribus ingratanter deficiunt, forcioribus ad judicandum relinquo. Item, qui parentes sibi gratos fallere[16] veretur, quomodo extraneis et ignotis fidem et amiciciam servare credetur.[17]

Sequitur de liberacione dicti regis Willelmi.[18]—C. xxviii.

QUAM dissimilis fuit iste rex Henricus filius[19] Decio, filio imperatoris Decii, qui,[20] ut recitat[21] Valerius in libro De Memorabilibus Romanorum, qui, cum pater, ob amorem ipsius, imperiali diademate insignire voluit, renuit dicens, "Timeo ne, factus

---

[1] E. *adds* cum. [2] C. E. regem, *afterwards altered to* rex.
[3] C. E. Francorum. [4] C. E. *omit* et honorem. [5] D. Nuncquid.
[6] C. E. dicere. [7] C. E. ex. [8] C. E. autem.
[9] B. Et. [10] B. C. E. temerarie. [11] C. E. audiat.
[12] B. C. E. prosequi. [13] B. C. E. notorio. [14] B. dinoscuntur.
[15] C. E. *omit* Willelmum. [16] B. C. E. *add* non. [17] C. E. creditur.
[18] C. E. Sequitur de reddittu regis. [19] B. *omits* filius. C. E. *add* Henrici.
[20] C. E. *omit* qui. [21] C. E. refert.

imperator, dediscam esse filius; mallem enim esse filius humilis et gratus quam imperator inobediens et indevotus. Meum etenim[1] est imperium patri obedire humiliter imperanti, et ejus parere mandatis. Nam parentis affectu[2] exuit qui mole importabili superposita filium extinguit." Durabilis est enim honor ad quem quis invitus extollitur. Signum eciam prudentis est de facili non excitari ad prælia, quia necessitas et non voluntas bella movere debeat;[3] quia bella mota libidine dominandi, ditandi sive vindicandi, bonum finem adipisci non poterunt. Nam de felici belligero Octaviano refert Eutropius, qui in tantum bella, simultantes,[4] disturbia, et singulares et parciales confœderaciones detestatus est, ut nuncquam, nisi justis de causis,[5] ex deliberacione matura cuicunque genti bellum indiceret. Levissimi enim et jactantis ingenii dicebat esse eos qui, libidine dominandi et triumphandi ardore, coronam lauream, i.e.[6] foliorum non fructiferorum, in discrimine portare desiderant; nam per[7] incertos eventus[8] certaminum[9] sæpe præcipitatur securitas civium. Principi enim prudenti nichil minus quam timerarietas[10] congruit; arma vero non nisi majoris emolumenti spe nuncquam sunt movenda. Nam bella sine spe magni honoris et lucri mota hamis aureis piscantibus similari poterit,[11] cujus obrupti et amissi detrimentum nullo sequenti lucro capturæ compensari poterit. Consequenter ut[12] ad propositum redeamus. Relaxatis cæteris magnatibus, episcopi Sanctiandreæ et Dunkeldensis cum pluribus aliis regni Scotiæ proceribus et prælatis, comitibus et baronibus, ad regem Henricum, in Normannia existentem, pro sui regis deliberacione extra mare transfretarunt; qui, post ejus captivitatem circa festum Purificacionis liberatus, ad propria remeavit. Qui confestim castello[13] de Berwico et de Roxburgh et de Edinburgh, in eis custodibus sub dicione regis Anglorum deputatis, eidem regi Anglorum assignavit, ipsi quoque regi Scotorum Willelmo quibusdam Anglorum obsidibus,[14] pro pace deinceps observanda, ac pro aliis convencionibus inter eosdem reges editis inconcusse conservandis, deliberatis. Deinde xviii Kal. Septembris omnes episcopi et prælati Scociæ, ad edictum regis sui Willelmi, apud Eboracum convenient,[15] virtute juramenti et sacramenti sponsione Henrico regi Anglorum comparere constricti[16] sunt, domino suo regi, prout tunc necessario

---

[1] B. enim. [2] B. C. affectum. E. effectum. [3] C. E. debet.
[4] C. E. simultates. [5] E. *adds* et. [6] E. e. [7] C. E. *omit* per.
[8] B. adventus. [9] C. E. certantium.
[10] *Corrected later into* temeritas. B. temeritas. C. E. temeraritas.
[11] C. E. possunt. [12] C. E. *omit* ut. [13] C. E. castella.
[14] C. E. *omit* obsidibus. [15] B. convenienter. C. E. convenirent.
[16] C. E. astricti.

oportuit, jubente, homagii jure ut tenentur, et fidelitatis tenore obligantur. In diversis tamen Cronicis, quod castrum de Stirling in manibus prædictorum custodum similiter eo tempore traditum fuit; unde Baldredus, in suis responsionibus ad figmenta regis Angliæ, dicit: Datis pro securitate regi Angliæ quatuor de forcioribus castris regni Scociæ, ut ista castra evadere[1] non deberent donec rex Willelmus liberaretur, nec aliter caperent, juramento firmabant[2] regi Angliæ supradicti domini et prælati.
A.D. 1175. Rex vero Willelmus rediit ad propria anno Domini M° c° lxxv°.

Sequitur de rebellione Galuwidiæ et instabilitate gentis ejusdem.[3]—C. xxix.

ANNO vero quo liberatus[4] rex Willelmus, et tempore quo detinebatur[5] eciam in custodia, Galluwidienses, duce Gilberto filio[6] Fergusii, conjuracione facta, se a regno Scociæ dividentes, omnes contiguas sibi terras vastantes inquietaverunt. Othredus autem,[7] filius ejusdem Fergusii, qui[8] verus extiterat Scotus, qui eciam nullo modo contra regem flecti poterat, a prædicto fratre suo Gilberto captus,[9] incarceratus et in vinculis deputatus; qui tandem, eorum nequiciis acquiescere nolens,[10] abscisa lingua et oculis evulsis, interemptus est. Quo rex solutus comperto, contra eosdem paravit exercitum, et in[11] Galluwidiam intrans, eisdem insidias mollitur.[12] Cui occurrens dictus Gilbertus cum suis, restitucionem et emendacionem[13] humiliter offerens pro omnibus maleficiis suis, mediantibus proceribus et prælatis, pacta pecunia et datis obsidibus, damnorum restitucione peracta, ad pacem redatur.[14] Ex hinc vero, post hiemale tempus proximum, rex Angliæ apud Northampton consilium generale celebravit, quarto viz.[15] kal. Februarii, ubi rex Scociæ Willelmus, cum omnibus episcopis et prælatis regni Scociæ, ad utriusque regis edictum, ibidem convenerant; quibus hinc sub interminacione exilii præcipitur, illinc persuasione[16] perversa, sub pretextu consilii, innuitur, tanquam metropolitano Eboracensi subici archiepiscopo. Quod vero[17] imminens periculum totis conatibus prælati et omnes Scoti declinantes, ab eis unanimiter, sub tamen induciarum remedio, præstanciori consilio refutatum est. Quorum prælatorum subinde industria, ecclesiæ Scoticanæ dignitas præsciencia[18] et libertas antiqua autoritate apostolica confirmatur, [ac] ab

---

[1] C. E. invadere. [2] C. E. firmaverant. [3] C. E. *omit* et—ejusdem.
[4] B. C. E. *add* est. [5] C. E. tenebatur. [6] E. filii.
[7] E. *omits* autem. [8] C. E. *omit* qui. [9] C. *adds* et. E. *adds* est et.
[10] C. E. *omit* qui—nolens. [11] C. E. *omit* in. [12] B. C. E. molitur.
[13] C. E. emendam. [14] C. E. reducitur. [15] C. E. *omit* viz.
[16] C. E. sub suasione. [17] C. E. Quodque *and omit* vero. [18] C. E. pristina.

Alexandro papa eminenciori privilegio corroboratur. Anno[1] Domini M° c. lxxvi, quidam presbiter cardinalis Wivianus nomine, A.D. 1176. titulo sancti Stephani in Cælio Monte, apostolicæ sedis legatus, magnæ autoritatis munimine suffultus, ante prædictum consilium veniens, omnia obvia comminuens, dehinc in Hiberniam perrexit, legacionem functurus. Eodem vero anno facta est contencio inter Walterum abbatem Tironensem et Johannem Kalcouwensem de subjeccione, quis eorum videretur[2] major, quorum, ut adhuc asseritur, sub judice lis est.[3] Præmissus[4] vero[5] Wivianus, consilio in Hibernia celebrato, in Scociam rediens, omnes prælatos regni Scociæ apud Castrum Puellarum convocavit, et plurima renovando antiquorum decreta, et alia nova insuper statuendo, consilium kal. Augusti solemniter celebravit. Anno sequenti, ut ponit Vincencius, sanctus Thomas Cantuariensis[6] a papa Alexandro canonizatus est. Hiis etenim temporibus quidam[7] clericus nacione Anglicus ad episcopatum Sanctiandreæ est electus; cui rex Willelmus resistendo, capellanum suum, mediantibus relacionibus papæ per eum transmissis, consecrari in episcopum impetravit; unde gravis contencio et periculosa divisio[8] emersit.

Sequitur de nobili clerico Gilberto Scoto.—C. xxx.

APUD præmissum consilium per regem Anglorum apud Northamptonne tentum, præsentibus Ricardo Cantuariensi et Rogero Eboracensi archiepiscopis, cum utriusque regni clero, quidam clericus Scotus, nomine Gilbertus, cum eorum conatus subjeccionis ecclesiæ Scoticanæ perciperet, et eorum verba opprobriosa, quæ in Scotos retorserant, audierat, furia pæne prolapsus, ignitum vel[9] ferrum excandens, suis invitis omnibus prælatis et clericis, sed ab archiepiscopis, eum stultum ab inicio putantibus, monitus[10] quicquid[11] proferre volebat,—qui intra se dicebant, "In naribus Scoti pipar; plenus est enim "sermonibus, et coartat[12] eum spiritus uteri sui; en venter ejus "quasi mustum absque spiraculo, quod langungulas[13] novas di-"rumpit,"—hujusmodi verba cum impetu exalavit: "Verum," inquid, "O gens Anglica, nobilis fuisses, ymmo cæterarum regionum "nobilior ferme gentibus, si nec tuæ nobilitatis potenciam, tuæ-"que fortitudinis metuendæ robur, tirannidis in audaciam, nec "tuam liberalis scienciæ prudenciam versutas sophisticatam in

[1] C. E. *add* vero. [2] B. *adds* esse.
[3] C. E. *read* adhuc ut asseritur lis est indecisa. [4] C. E. Prædictus.
[5] B. *omits* vero. [6] C. E. *add* archiepiscopus. [7] E. quidem.
[8] C. E. *omit* divisio. [9] B. velut. [10] C. E. *add* et licentiatus.
[11] E. quicquam. [12] B. coarctat.
[13] B. lagunculas. C. E. langunculas.

"glosulas callide transmutaris.[1] Non enim juste, veluti racione "ducta, tuos præsumis actus disponere, sed et multitudinis tuæ "militum elata copiis, et diviciarum rerumque omnium confisa "deliciis, adjacentes quasque provincias et gens,[2] non multi-"tudine, dico, seu potencia, sed et genere te nobiliores et tem-"poris antiquitate digniores, perversa quadam libidine et avidi-"tate dominandi, tuæ attendis subdere dicioni; quibus pocius, "si pristina[3] scripta consideres, humiliter obedire debueras, seu "tocius saltem rancoris extincta fomite, fraterna de cætero cari-"tate servata, perhenniter conregnare. Et nunc quoque, super "omnem quam superbiendo exercueras nequiciam, nullius juris "racione, sed potenciæ[4] præambula[5] vi, matrem tuam sanctam[6] "ecclesiam Scoticanam, ab inicio catholicam et liberam, op-"primere niteris, quæ te, per gentilitatis deserta invia[7] errantem, "jumento fidei imponens, veritatis et vitæ ad viam Christum, "æternæ quietis hospitem, reduxit; regesque tuos, cum populis, "et principes sacri baptismatis unda lavit; divina præcepta te "docuit, et moribus[8] te instruxit; multos eciam nobilium "tuorum, mediocrum, operam leccioni[9] dare gaudentes, libentis-"sime suscipiens, victum eis cotidianum sine precio, libros quoque "ad legendum, ac magisterium gratuitum præbere curabat. An-"tistites tuos similiter et sacerdotes sacravit, constituit et ordin-"avit. Per spacium insuper annorum xxx^ta et amplius, ex boriali "parte Thamensis fluvii primatum tenuit, et pontificalis apicem "dignitatis, teste Beda. Qualem obsecro retribucionem pro[10] "tanta tibi beneficia largienti retribuis?[11] Numquid[12] servitutis "subjeccionem, seu talem veluti Judæa Christo, malum pro "bono, et odium pro dileccione? Equidem[13] non aliud spero. "Quomodo versa[14] es in amaritudine,[15] vitis aliena![16] Expecta-"vimus ut faceres uvas, et labruscas produxisti! Expectavimus "ut faceres judicium et justiciam, et ecce iniquitas et injusticia "et clamor! Quin, tuum velle si facta sequantur, quam omni "veneracionis cultu tractare te decet, in ultimam reduceres miser-"rimam[17] servitutem. Vath, proth nephas![18] Quid autem miserius "est? cui beneficia excidunt,[19] hærent injuriæ. Venenum quod "serpentes in alienem perniciem perferunt,[20] sine sua[21]

---

[1] B. C. D. E. transmutares. [2] B. C. E. gentes. [3] D. præstina.
[4] B. potentia. [5] C. E. præambulatione. [6] C. E. *omit* sanctam.
[7] B. D. in via. [8] B. C. D. E. moralibus. [9] B. lectionibus.
[10] C. E. propter. [11] C. E. retribues. [12] C. D. Nunequid.
[13] E. Eoquid. [14] C. E. conversa. [15] B. C. E. amaritudinem.
[16] C. E. alienæ. [17] C. E. miserimamque.
[18] B. Vah, proch nefas. C. pronephas. D. prothnefas. E. Vach pro nephas. [19] C. E. *add* ei.
[20] B. C. E. alienam. E. perniciam. B. C. D. E. proferunt.
[21] C. E. *add* læsione.

"continent.[1] Torquet enim ingratus se et macerat, oditque "accepta quæ redditurus est et extenuas,[2] injurias vero auget et[3] "dilatat.[4] Veram etenim[5] sencio sentenciam Senecæ proclamantis, quod quidam[6] quo plus debent magis oderunt, leve et "alienum debitorem facit gravem inimicum. Sed quid dicis tu, "David? Fateor, Retribuebant[7] michi mala pro bonis, et odium "pro dileccione mea. Injustum est, dicit Gregorius, tali servire "domino qui nullo placabilis est obsequio. Ergo et tu, ecclesia "Anglicana,—

"Niteris invetitum[8] putans sic ferre petitum,
"Ymmo eciam inconcessum auferre.
"Quod justum est petito, si vis gaudere petito.

"Et ut ulterius[9] verbis audientes non [afficiam] quamvis[10] non "oneratus pro libertate tamen ecclesiæ meæ Scoticanæ, etsi "totus clerus Scociæ aliter senserint,[11] subjeccioni eorum dissencio; et hic præsencialiter ad dominum apostolicum, cui immediate dicta ecclesia subjecta est, provoco,[12] et si oportuerit me "pro eadem mori, hic[13] caput ensi submitto. Nec ad visandum[14] "hic dominis meis prælatis Scociæ censeo, nec eciam consencio; "quia honestius est inepte petitum negare, quam dilatorie longos "terminos dare, quia minus decipitur cui celeriter negatur." Et hiis dictus,[15] Anglorum quidam, tam prælatorum quam magnatum, clericum, ex eo quod intrepide pro sua patria, nulli blandiendo, animi motum eructaverat, quem eciam audiencium non terruerat austeritas, multum collaudabant: quin eciam sedem apostolicam, ob censuram rigidam quam paulo ante exercuerat in malignantes[16] ecclesiasticam libertatem, et in sanctum Thomam Cantuariensem, nimium formidaba[n]t. Alii quidam, quia suæ[17] voluntatis[18] contrarium protulit,[19] fumosum[20] Scotum et impetuosum naturaliter eum conclamabant.

Sequitur de quibusdam incidentibus eadem materiæ pertinentibus.[21]—C. xxxi.

ROGERUS autem Eboracensis archiepiscopus, qui principalis intentor[22] fuit ecclesiam Scoticanam suo metropolitano

---

[1] C. E. *add* Non autem ita vicium ingratitudinis continetur.
[2] C. extennuat. E. extenuat. [3] E. *omits* et. [4] E. dilatatis.
[5] C. E. Verum veram. [6] D. quidem.
[7] C. E. sed quid dicit David, Retribuebant.
[8] B. Viteris invenitum. C. E. in vetitum. [9] C. D. E. alterius.
[10] B. C. D. E. quamquam. [11] B. senserit. [12] C. E. appello.
[13] B. sic. [14] B. avisandis. C. E. avisandum. [15] B. C. D. E. dictis.
[16] E. *transposes* in malignantes. [17] E. sui. [18] C. E. cordis.
[19] E. extulit.
[20] famosum *corrected in same hand into* fumosum. B. C. D. E. famosum.
[21] C. E. *read* ejusdem materiæ. [22] C. E. inventor.

subigere,[1] ex ymo cordis affectu traxit suspirium, et finem consilio imposuit, hilari prætenso vultu consurgens, et manu dextera caput Gilberti supradicti contrectans,[2] voce risibili astantibus dixit,—

Ex propria feratra[3] non exiit ista sagitta,

tanquam si diceret, Cum pro justicia tuenda steteritis ante principes[4] et præsides, nolite præcogitare[5] quid loquamini; dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini; non enim estis vos qui loquimini,[6] sed Spiritus Sanctus qui loquitur in vobis. Abhinc vero et [in] antea tantum dilexit clericum prædictum rex Willelmus, ut in suis secrecioribus actibus[7] et agendis[8] suum familiarissimum retenuit.[9] Fertur enim a quibusdam hunc esse Gilbertum quem rex camerarium regni constituit deinde;[10] posterius vero[11] ad episcopatum Cathanensem[12] dominus papa, dicti regis interventu, sublimavit,[13] et dominus noster Jhesus Christus, post ejus vitæ decursum,[14] multis miraculis illustravit. Anno A.D. 1179. vero Domini M° c.[15] lxxix Ludovicus Francorum rex, septuagenarius et paraliticus, Philippum filium suum, eo vivente, coronari fecit et consecrari, præsente Anglorum rege Henrico, ex debita subjeccione propter ducatum Normanniæ, dicto rege Philippo xiiii annos duntaxat habente; qui regnavit xl annis et amplius, laudabilis vitæ. Eodem tempore rex Willelmus fundavit monasterium de Abirbroth, et David frater ejus monasterium de Lundoris, eo existente comite[16] de Huntington. In tantum enim[17] religiosus et bonæ vitæ erat rex Franciæ Philippus, ut negantes Deum, vel vehementer detestantes et in ludis jurantes, cujuscunque condicionis existebant, in tabernis et taxillis, et maxime in sua præsencia, sine mora mori faciebat, aut in lacum[18] extingui; et, cum ab aliquibus super hoc reprehende[re]tur, dixit se blasphemiam Jhesu Christi sustinere non posse, sequendo sanctorum decreta, dicencium, Qui injuriam Sanctorum tolerat[19] similis est ei qui facit eam;[20] eciam, Qui peccantem non corripit cum peccat, peccantem peccantem[21] adjuvat peccare; cum declinantes in

---

[1] C. E. subjicere. [2] B. C. D. E. contractans.
[3] feratur, *afterwards altered to* feratra. B. pharetra. C. E. feretra. D. pharetra *written above* feratra *scored out.* [4] C. E. reges.
[5] C. E. *add* quomodo aut.
[6] C. E. *omit* dabitur—loquamini *and substitute* et cætera.
[7] C. E. consiliis. [8] B. *adds* se. [9] C. E. tenuit.
[10] C. E. postmodum. [11] C. E. autem. [12] C. E. Catinensem.
[13] C. E. a domino papa, interventu regis, ordinatur.
[14] C. E. post hujus decursum. [15] C. D. E. *omit* c.
[16] comes *afterwards altered to* comite. D. comes. [17] B. *adds* regno.
[18] C. E. laqueum. [19] B. C. D. E. tollerat. [20] C. D. *omit* eam.
[21] B. C. D. E. *omit second* peccantem.

obligacionem[1] adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. Hæc autem rex Philippus constituit et in posterum observari[2] præcepit; quod[3] utinam in regno nostro tales consuetudines laudabiles ab omnibus observarentur, et quod Deum negantes, et alias diabolicas malediccione et negaciones observantes, ad terrorem aliorum severitate juris punirentur, ut cæteri a talibus tam execrabilibus et enormibus transgressionibus abstinere cogantur, et boni in pace et quiete permanere conservantur. Hiis autem temporibus, rex Willelmus, cum fratre suo David comite de Huntington, in comitatu de Ross magno exercitu intravit, contra quendam rebellum,[4] Makwilliam nomine, et alium, viz. Donaldum de[5] Bane; ibidemque duo castra firmavit, unum, viz. Dunschath,[6] et aliud nomine Ederconne.[7] Sed, rege reverso ad partes australes, rebellantibus eisdem post septennium tranquillitatis, eosdem tirannos, novo exercitu ibidem introducto, occidit cum magna multitudine proditorum similiter occisorum; totam patriam sibi in brevi subjugatam in bona pace constituendo reliquit; et apud castrum de Invernes parvo tempore permanendo, caput dicti Donaldi [Bane] affigi ordinavit.

Hiis vero temporibus Willelmus, cum fratre suo David comite de Huntynton, apud regem Henricum seniorem, in Normannia, existens pro suis negociis exequendis, regi Francorum contra suos rebelles Flandrenses præsteterunt.[8]

Sequitur de restitucione comitatus de Huntynton regi Scociæ Willelmo, et incidentibus.—C. xxxii.[9]

ANNO Domini M° c° lxxxv° patriarcha Jerosolimitanus venit in Angliam, qui a rege Henrico honorifice receptus est. Quo anno eciam rex Angliæ Henricus restituit regi Willelmo comitatum de Huntyngton apud Windesor, quem comitatum ab eo alias extorsit, ab eo[10] pro ejusdem redempcione, una cum comi[ta]tibus de Northummirland, Cummerland et Westmurland, cum[11] comitatu[12] de Carleolo; quem eciam comitatum de Huntyngton rex Willelmus dedit fratri suo David; tenendum de ipso in perpetuo concessit.[13] Et notandum est quod, [pro] toto tempore quo rex Willelmus captus est, quousque ad libertatem[14] restitueretur, tam in australi quam in boriali plaga regni Scociæ, regnicolæ ejusdem, A.D. 1185.

[1] C. E. obligationes. [2] C. E. observare. [3] C. E. et.
[4] B. C. D. E. rebellem. [5] C. E. *omit* de.
[6] C. E. Dunscacht. D. Dunstaphege *over erasure.*
[7] B. C. D. E. Edirtonne. [8] C. E. *omit this paragraph.*
[9] C. E. *omit this title.* [10] B. C. D. E. *omit* ab eo. [11] B. in. C. E. et.
[12] C. E. comitatum. [13] C. E. *omit* in perpetuo concessit.
[14] C. E. quousque libertati.

cæde maligna divisi, se mutuo conflixerunt; cujus miseriæ et cædis Gilbertus filius Fergusii, qui alias fratrem proprium occidit mutilando,[1] fuit occasio. Nutu divino, mortuus est. Quo defuncto Rotholandus, filius dicti Othredi[2] mutilati, regio fultus[3] auxilio, cum quodam Gilpatric[4] nomine, et alio nomine Kenedus, et tercio nomine Samuel, cum eorum complicibus, bello, vincendo interemit, qui principales erant architiranni Galuwidiensium.[5] Idem eciam Rotholandus, mandato regis, quendam alium tirannum nomine[6] Guillicosum,[7] latronum in Laudonia principem, cum suis conatibus,[8] vita similiter et bonis privando exterminavit, et patriam de tirannis purgando pacificavit. Deinde vero rex Henricus Anglorum, qui Galluwidienses alias manutenere cœpit, graviter contra Rotholandum motus est, et, relacione quorundam ejus malevolorum, contra eum usque ad[9] Karleolum, exercitu congregato, accedens perrexit. Ad quem Rotholandus, jussu[10] domini sui regis,[11] accessit, et veniens honorifice receptus[12] est, et unanimiter concordati;[13] cui Rotholando rex Willelmus, suis meritis in tempore suæ captivitatis exigentibus, tam patris constanciam quam eciam sui ipsius fidelitatem, totam terram Gilberti fratris sui, cum[14] eciam terram quam alias hereditario jure possedebat, pacem et amorem, plenarie[15] pacifice donavit possidendas. Concordiam eciam inter ipsum et filium dicti Gilberti composuit. Item pro eo quod filius dicti Gilberti,[16] regi obediendo, terram[17] patris sui, sicut præmittitur, dicto Rotholando obedienter[18] renunciavit, rex Willelmus eidem filio Gilberti terram integram de Carrik cum pertinenciis concessit. Anno vero Domini M°c. lxxxvi° obiit Parisius
A.D. 1186. Galfridus, tercius filius Henrici regis Angliæ, qui dux Britaniæ, sive comes, existerat.[19] Eodem autem[20] anno rex Angliæ Henricus restituit regi Willelmo Castellum Puellarum, quod a tempore captivitatis suæ detinuerat, et ei cognatam suam Eymergardam, filiam comitis de Be[a]umont, matrimonio copulavit, qui erat[21] filius filii primi filii Willelmi Bastard, nomine Roberto[22] Curtoiz. Quidam utique dicunt eum ex prima uxore genuisse filiam nomine Margaretam, primo Roberto de Broys[23] in matrimonio

---

[1] in utilando *afterwards corrected to* mutilando.
[2] B. Ethredi.
[3] C. E. suffultus.
[4] B. Kilpatric.
[5] C. E. principales illius tyranni *with a blank in* E.
[6] C. E. *omit* nomine.
[7] C. E. Gillecolum.
[8] C. E. comitibus. D. comitibus *altered to* conatibus.
[9] C. E. *omit* ad.
[10] E. jussi.
[11] C. E. *omit* regis.
[12] C. E. susceptus.
[13] B. *adds* sunt. C. E. amicabiliter concordatus.
[14] C. E. et.
[15] C. E. *add* et.
[16] composuit—Gilberti *in the margin in a later hand.*
[17] C. E. terris.
[18] C. E. *omit* obedienter.
[19] B. C. E. extiterat.
[20] C. E. itaque.
[21] C. E. *add* primus.
[22] C. E. Roberti.
[23] B. Bruys. C. D. E. Bruyss.

copulatam, et aliam filiam quam comiti[1] de Leodulss[2] matrimonio conjunctam.[3] Item in magnis Cronicis notatum repperi qualiter rex Franciæ Philippus omnes histriones,[4] mimos et joculatores de regno suo exulendo[5] expulsit, affirmans quod melius esset pauperibus erogare quod talibus perditum erogatur. Dant enim principes trufatoribus vestes aureas, et dona plurima; pauperes autem, eorum non miserando, fame perire permittunt. Eodem vero anno inter reges Francorum Philippum[6] et Anglorum Henricum magnum exorta est contencio;[7] nam Ricardus comes Pictaviæ, filius dicti Henrici rex[8] Angliæ, rege Francorum requirente homagium pro dicto comitatu, facere[9] recusavit, ymmo, a patre instructus, deferendo prorogavit. Item peciit rex Franciæ a dicto rege Angliæ[10] castellum de *Gisorz*[11] *en Picardie, avecque dautres chasteaulxs boicins,*[12] cum aliis castris[13] et dominiis[14] circumvicinis, quæ loca ipse rex Franciæ Ludovicus, pro dote filiæ suæ Margaretæ et sororis ipsius Philippi, ad tempus tradidit quando eam Henrico,[15] filio Henrici[16] senioris, matrimonio copulavit; eaque[17] condicione, quod si ex ea prolem non susciperet, post ejus mortem prædicta dominia dicto[18] regi Francorum restitueret. Super quibus rex Angliæ sæpius citatus coram rege Philippo, fictas semper proposuit excepciones dilatorias; propter quod rex Philippus contra eundem Henricum guerram concito movere non distulit. Verumptamen per quendam legatum cardinalem induciæ datæ sunt et concordia facta; et in subsidium sanctæ matris ecclesiæ, ubi ecclesia et civitas Jerosolimitana capta fuit, Philippus prædictus et Henricus Angliæ rex, in exemplum aliorum, decimam partem proventuum regnorum suorum crucisignatis[19] contribuerunt. Anno vero secundo post hoc, Ricardus comes Pictaviæ, rupto fœdere quod regi Francorum ipse et pater ejus pepigerant, alia castra ad eundem regem pertinencia cepit; quod audiens rex[20] Philippus, collecta multitudine armatorum, subito comitatum Pictaviæ invadens, castra multa sibi subjugavit, et comitatum alteri donavit; quo audito, rex Angliæ super marchias Normanniæ[21] exercitu congregato multas terras vastavit; quem rex Philippus subsequens[22] iterum in suam patriam refugavit. Propter quod guerra maligna[23] Franciæ et Angliæ

---

[1] C. E. comite. [2] B. Leodulf. [3] C. E. *add* tradidit.
[4] E. *adds* et. [5] B. C. E. *omit* exulendo.
[6] C. E. *omit* Philippum. [7] C. E. contraversia. [8] B. C. D. E. regis.
[9] C. D. E. *add* omnino. [10] E. Anglorum. [11] C. E. Gesorez.
[12] B. voisins. C. E. avem questum dautres vicinis.
[13] C. E. *add* et vicis. [14] C. E. domicillis. [15] C. E. *omit* Henrico.
[16] B. *omits* Henrici. [17] B. C. D. E. ea viz. [18] C. E. prædicto.
[19] B. C. E. cruce signatis. [20] *Text adds* Angliæ, *afterwards erased.*
[21] B. C. E. Normannias. [22] C. E. insequens. [23] C. E. guerram malignam.

inicium habuit,[1] demeritis Anglorum exigentibus, qui semper fuerunt et sunt ad nocendum nequiter proni, et tradicione pleni; nam per eosdem ista vice iterantibus[2] ad sanctam terram, in fidei subsidium, impedimentum datum est; propter quod excommunicati sunt ipso facto.[3] Interum[4] vero comes Ricardus a patre suo rege Anglorum peciit uxorem suam, sibi[5] alias per regem Ludovicum Franciæ in juventute matrimonio promissam, viz., sororem dicti regis Francorum Philippi, quam eciam filiam pater ejus Henricus habuit in custodia usque ad perfectam ætatem; ac cum ea peciit sibi regnum patris, s. Angliæ, ut pactum fuit, viz. quod quicunque filiorum regis Angliæ filiam disponsatam haberet, similiter et regnum cum[6] post mortem patris possideret; et quia hoc ipse Ricardus de jure sibi pertinere dicebat, et[7] frater[8] ejus primogenitus patris defunctus esset, iratus ex hoc, Ricardus comes a patre recessit, et regi Francorum pacto fœdere sibi juramentum fidelitatis firmavit.

Sequitur de fuga Henrici imperatricis filii, et de obitu ejus; et de inicio regis Ricardi.[9]—C. xxxiii.

PERSECUCIONEM filii sui Ricardi rex Henricus fugiens,
A.D. 1189. anno Domini M° clxxxix et regni ejus xxxv°,[10] Philippus rex Franciæ apud Nongent exercitum duxit, et firmitatem Castelli Bernardi cum aliis quatuor castris, et civitatem Cenomanentem,[11] de qua dictum Henricum regem cum multis armatorum militibus[12] turpiter effugavit, eundem usque Tenonem[13] castrum persequendo, et usque ad civitatem Turonensem super Lygerin[14] flumen. Ibidem vero Ricardus comes Pictaviæ, medio regis Philippi, in graciam patris sui[15] receptus est, et modico post tempore, dolore et langore oppressus, vitam temporalem finivit. Sepultus apud Frentevaulx[16] in abbacia monialium requiescit. Cum vero rex in apparatu regali, facie nudata, gladio cinctus, ac omnia regalia ornamenta, ut moris est, jacens in ecclesia ad sepeliendum paratus, superveniente Ricardo Ruffo, filio ejus, comite Pictaviæ, ut funeri suo exhiberet officium[17] obsequium; quo veni-

---

1 C. E. habere dinoscitur.
2 C. E. itinerantibus.
3 facto *interlined later.*
4 B. C. D. E. Interim.
5 B. *omits* sibi.
6 C. E. *add* ea.
7 B. cum. C. D. E. *add* pater ejus hoc idem sibi denegabat, cum.
8 pater *afterwards altered to* frater.
9 C. E. *omit* et de obitu—Ricardi.
10 C. E. vicesimo quinto.
11 C. E. Cenomanensem.
12 Millibus *altered later to* militibus. C. D. E. millibus.
13 C. Chenonem. D. Thenonem. B. E. ad Chenonem.
14 Lugerim *afterwards altered to* Lygerin. B. C. D. E. Ligerim.
15 patris sui *in margin in later hand, for* Spiritus Sancti *scored out.*
16 B. Frontevaulx. C. E. Frontelaux.
17 B. C. D. E. *omit* officium.

ente in præsencia, statim ex naribus regis defuncti fluxus evidens sanguinis emanavit; de quo mirabantur singuli circumstantes. Prædicto enim Henrico successit dictus Ricardus, filius ejus, comes Pictaviæ, in regnum Angliæ; concordantibus omnibus prælatis cum principibus, proceribus et incolis universis, sublimatus est in regem apud Westmenstir.[1] Quo eciam anno pax inter eum et regem Philippum, per[2] patrem suum prius initum, firmiter corroboratur, datis sibi civitate Turonensi, Cenomensis,[3] ac castello Radulphi, per regem Philippum, pro pacis confirmacione, cum toto[4] feodo suo; propter quod Ricardus sibi, regi, totum feodum Crariaci[5] perpetuo[6] quitavit,[7] et omnia feoda quæ in Auvergnia habebat similiter. Qui eciam statim dum coronatus esset, in plano parliamento, consensu suorum consulum omnes amicos ac[8] confœderatos suos, tam Anglos quam Francos eciam fratris sui Henrici præmortui, regis junioris, tempori bellorum in contrarium patris adhærentes, a quibus prædictus pater ejus exacciones, obligaciones, seu pacciones quascunque extorserat, communi decreto omnium liberos absolvit; terras eciam, possessiones et redempciones, et alia quævis bona eis oblata,[9] sponte reddidit cum usuris. Regi Scotorum[10] Willelmo castella sua de Roxburgh et Beruwik libere restituit, Castello Puellarum per patrem sibi alias restituto, ipsumque regem ea regnum ab omni subjeccionis et[11] servitutis clameo imperpetuum[12] quitum proclamavit; cum hoc eciam ab omnibus contractibus fidelitatis, juramenti[13] sponsione, convencione sacramenti,[14] antique aut aliter, quibuscunque de causis, tam pro corporis ejus deliberacione, tenore quarum obligatus fuit patri suo, sive aliis quibuscunque regibus præcedentibus Angliæ, quam aliter quibuscunque[15] et qualitercunque, ipsum regem Willelmum, regnum et incolas imperpetuum[12] absolvit, omnesque obsides hac de causa patri suo datas[16] sibi liberos in regnum Scociæ remisit; regemsque ac suos successores, regnum et incolas eciam[17] ab omni jurisdiccione et dominii subjeccione imperpetuum[12] publice declaravit ac[18] liberum, quietum, exemptum perpetuo pronnnciavit, acceptit ab eo decem millibus marcarum; omnibus scriptis, cartis, instrumentis, munimentis,[19] in quibus antiqui[20] convenciones et obliga-

---

[1] B. Westmestir. [2] C. E. *omit* Philippum per.
[3] B. D. Cenomensi. C. E. Cenonnense. [4] E. *omits* toto.
[5] C. E. Crariati. [6] C. E. *omit* perpetuo. [7] B. C. E. quietavit.
[8] C. D. E. et. [9] B. E. ablata. [10] C. E. *add* vero.
[11] C. D. E. ac. [12] C. E. in perpetuum.
[13] juramen *with* ti *afterwards interlined.*
[14] sponsione—sacramenti *in the margin, in a later hand.*
[15] C. E. qualitercunque. [16] B. C. E. datos. [17] B. C. E. *omit* eciam.
[18] C. E. et. [19] C. E. *omit* munimentis. [20] C. E. antiquæ.

ciones sive contractus, nequiter alias ab eo, quacunque de causa, extortis, redactæ fuerunt,[1] penitus adnullatis, destructis et cancellatis, prædicto regi Willelmo plenarie deliberavit. Nova eciam scripta, cartas, evidencias[2] et instrumenta de predictis libertatibus, excepcionibus,[3] quitanciis[4] et privilegiorum declaracionibus sibi confiteri[5] fecit, sub sigillis[6] dominorum, prælatorum et procerum in ejus parliamento existencium, tam Galliæ quam Angliæ, similiter et Normanniæ, ac proprium sigillum magnum; quarum tenor, literæ regalis, sequitur in hac forma:[7]

C. xxxiiii.

RICARDUS Dei gracia rex Angliæ, dux Normanniæ et Aquitaneæ,[8] comes Andegavensis et Pictaviæ, archiepiscopis, episcopis et[9] abbatibus, prioribus, comitibus, baronibus, justiciariis, vicecomitibus, et omnibus ministris suis et fidelibus tocius Angliæ regni,[10] salutem. Sciatis nos consanguineo nostro Willelmo, Dei gracia regi Scotorum, reddidisse castella sua de Roxburgh et Berwik,[11] cum omnibus pertinenciis suis, tanquam sua propria jure hereditario pertinencia,[12] ab eo et heredibus suis, dicti regni successoribus, imperpetuum[13] possedenda. Præterea[14] acquitamus ei omnes consuetudines et[15] pacciones ac[16] convenciones quas bonæ memoriæ pater noster, Henricus rex Angliæ, per suam capcionem per novas[17] eschaetas extorsit. Ita s. quod ipse rex Willelmus faciet nobis integre et plenarie quod rex Malcolmus, frater ejus, antecessoribus nostris fecit, et quod de jure facere debuerat, pro terris suis quas tenet de nobis in Anglia. Similiter et nos faciemus ei et successoribus suis quicquid predecessores nostri de jure eis facere deberent et debuerunt; viz. in conductu veniendo ad curiam nostram, et redeundo a curia, et ibidem morando, in procuratoribus,[18] dignitatibus et honoribus, ac in omnibus libertatibus ejusdem de jure debitis ex antiquitate; secundum quod recognoscetur a quatuor proceribus[19] ex nostris ab ipso rege Willelmo electis, cum quatuor proceribus regni Scociæ a nobis electis[20] postquam Willelmus Bastard conquæstor[21] Angliæ

---

[1] C. E. *omit* redactæ fuerunt. [2] C. E. *omit* evidencias.
[3] B. C. E. exemptionibus. [4] C. E. quietanciis. [5] C. E. conficere.
[6] C. E. sigillo. [7] C. E. quarum literarum tenor sequitur, et est talis.
[8] C. Quitaniæ. [9] C. E. *transpose* episcopis et. [10] C. E. *omit* regni.
[11] B. C. D, E. et de Berwyco. [12] E. *adds* et.
[13] B. C. D. E. in perpetuum. [14] E. Propterea. [15] C. E. *omit* et.
[16] C. E. et. [17] B. nonas. [18] B. C. E. procurationibus.
[19] *In the margin, in a later hand, and in* B., *is added* regni Scotiæ a nobis electis, et quatuor proceribus.
[20] B. *omits* cum—electis. [21] C. conquesto.

dictum regnum optinuit. Si autem fines marchiarum regni Scociæ, vel marchias,[1] aliquis hominum nostrorum, postquam Willelmus rex Scociæ a patre nostro captus fuit, quoquomodo usurpaverit, aut injuste detinuerit, absque judicio, volumus quod integre restituantur, et in statum pristinum reducantur, quo erant ante ejus capcionem. Præterea de terris suis quas habet in Anglia, vel dominiis, vel feodis, sive in comitatu de Huntynton, sive in quibuscunque aliis locis, in ea libertate et plenitudine possideat, et heredes sui imperpetuum,[2] sicut Malcolmus frater ejus, rex Scociæ,[3] possidebat, nisi prædictus Malcolmus ac[4] de jure hereditario possidere debeat,[5] nisi prædictus rex[6] Malcolmus aliquid[7] de dictis terris alicui[8] infeodavit; ita tamen quod, si postea infeodata sunt, ipsorum feodorum servicia ad eum et heredes[9] pertineant. Et si quid pater noster prædicto Malcolmo vel Willelmo donaverat, ratum habemus, ac pro nobis et heredibus nostris imperpetuum[10] confirmamus, et firmum habere volumus imperpetuum.[11] Reddimus eciam predicto Willelmo, regi Scociæ, legancias[12] hominum suorum, ac omnes cartas quas pater noster de eo habuit per capcionem suam; et aliquæ[13] aliæ cartæ vel[14] literæ, per oblivionem retentæ sint[15] aut de cætero repertæ fuerint, easdem penitus viribus carere decernimus et præcipimus. Ipse vero Willelmus homo noster legius devenit pro terris suis omnibus in Anglia, pro[16] quibus[17] antecessores sui legis homines antecessorum nostrorum fuerunt, et nobis fidelitatem juravit. Teste meipso.

Post hæc autem prælati tocius regni Scociæ summam prædictam x millium marcarum, inter se divisam, hilariter et integraliter persolverunt, et non sine magno dispendio, ad terminos regi[18] Angliæ assignatos. Eodem vero anno Judæi quamplurimi in Anglia, ob importabile onus usuræ, strage miserrima perierunt a Christianis. Hoc eciam anno David de Huntington comes, frater regis Willelmi, filiam Hungonis[19] comitis Cestriæ duxit uxorem. Hoc eciam anno primo villa Paricensis[20] muris firmata est. Hiis enim[21] temporibus, rex Franciæ Philippus in sanctam terram, regno ordinato et testamento facto, professus[22] est, cum magna multitudine nobilium;

---

[1] C. E. *omit* vel marchias. [2] B. C. D. E. in perpetuum.
[3] C. E. *omit* Scociæ. [4] C. E. et, *and omit* nisi prædictus Malcolmus.
[5] B. D. debebat. C. E. deberet. [6] C. E. *omit* rex.
[7] C. E. aliquas. [8] C. E. *omit* alicui.
[9] C. E. *add* suos. D. heredibus suis *over erasure*. [10] C. D. E. in perpetuum.
[11] B. E. *omit* imperpetuum. [12] C. E. ligancias. [13] C. E. si.
[14] C. E. et. [15] B. *omits* sint. C. E. sunt.
[16] C. *deletes* pro. E. *omits it*. D. *inserts it later*. [17] C. E. *add* omnes.
[18] C. E. a rege. [19] B. C. D. E. Hugonis. [20] B. C. E. Parisiensis.
[21] C. E. etenim. [22] C. E. profectus.

cum quo eciam rex Ricardus[1] Angliæ itinerare[2] promisit, quasi homo suus legius, et eum associare; nec eciam sororem ejus, quam alias[3] promiserat uxorem ducere, perimplere curabat, sed arroganter et obstinate per se itineravit; cui infidelitate[4] nota per hoc ei innotuit quæ radicaliter ex antiquitate Anglorum nacioni naturaliter innata testificatur. Verumptamen[5] dictus rex Ricardus se multum nobilior[6] habuit, et insulam Cipri cum ejus rege imperante ibidem cepit vi armorum, et spolia ejus divisit. Rex vero Franciæ,[7] per Messanam civitatem usque ad urbem Athon[8] perveniens, totis viribus obsedebat urbem; nec illic rex Angliæ gentes suas ad assaltum urbis ire cum rege Francorum[9] permittere volebat, ymmo Pisanos suos, quibus juratus erat, insultibus ire prohibebat; propter quod rex Philippus suos a juramento, quod de exercitu agendo fecerat, absolvit. Urbe tamen magnis laboribus in dedicionem regi Philippo subjugato, consequenter infideles multa mirabilia per eosdem reges hiis diebus peracta sunt, sicut de capcione urbis Ascolois[10] et aliis multis præperditis recuperatis cum captivis. Item notandum quod, licet breviter et compendiose procedere in præsentibus proposui, tamen infidelitatem, invidiam et arroganciam Anglorum et prodicionis innatam perfidiam recitare omittere non potui; nam, prout in præsentibus Cronicis notatum repperi, dictus rex Angliæ Ricardus, honoris et gloriæ regis Christianissimæ[11] Franciæ semper invidus, in omnibus imminentibus[12] honoribus[13] actibus ab omni auxilio tempore oportuno a dicto rege Francorum se subtrahebat, et ad Saladinum Soldanum nuncios clam mittere non deficiens, dona plurima mutua recipiebat; et, dubitans de prodicione, rex Phillippus, eciam langore nimio vexatus, expediciones relinquendo, Gallias peciit. Per Ciciliam et Apuliam, appostolorum limina primitus visitando perrexit; et a papa Cœlestino benediccione recepta,[14] in Franciam feliciter pervenit. Rex vero Angliæ insulam Cipri, quam recuperaverat, Templariis mediante pecunia venalem[15] tradidit. Postmodum vero, eisdem iterum auferendo, regi quod[16] Jerosolimitano, iterum pecunia ab eodem[17] recepta, vendendo deliberavit. Civitas vero Ascalois per Christianos solotenus eversa fuit.

---

[1] D. E. Ricardus *afterwards substituted in margin for* Henricus.
[2] C. E. ire.
[3] C. E. *omit* alias.
[4] B. C. D. E. infidelitatis.
[5] C. E. *add* in dicto viagio.
[6] C. E. nobiliter.
[7] C. E. Francorum.
[8] B. Achon.
[9] C. E. Franciæ.
[10] D. Ascalois.
[11] B. E. Christianissimi.
[12] B. C. D. E. eminentibus.
[13] C. D. E. honorabilibus.
[14] C. E. accepta.
[15] C. E. *add* fecit et.
[16] B. C. E. quondam. D. quodam.
[17] E. eo.

Sequitur de concordia, pace et bona tranquillitate inter reges Willelmum Scociæ et Ricardum Angliæ.[1]—C. xxxv.

COMPACIENS autem rex Willelmus calamitati sui consanguinei regis Ricardi in ejus reventu,[2] duo millia marcarum de thesauris suis in Angliam sibi transmisit. Tanta enim hiis temporibus concordia, pax,[3] amor et communicacio incolarum muta[4] inter reges et regna[5] habebatur, ut unus omnino quod alter voluit fideliter [ad]implere desiderabat; similiter et uterque populus unus et idem putaretur. Nam Angli per Scociam et Scoti per Angliam, tociens quociens et qualitercunque [eis] placuerat, tam extra montanas partes quam citra, pedestres vel equestres, firma pace et fraterno amore fruebantur. Circa vero idem tempus Soldanus Soladius[6] apud Damascum langore vexatus, senciens se ad portas mortis pulsando, vocavit signiferum suum qui in expedicionibus bellorum vexillum suum portare solebat,[7] cui dixit, Ecce, tu qui vexillum meum in vita mea honore terreno excellenter ferre solebas,[8] fer modo vexillum mortis meæ, panniculum viz. sudarii in quo debeam involutus sepeliri, per urbem Damascenum, publice per omnes vicos mortem meam omni populo denunciando, et alta voce sic proclamando: Ecce magnus rex orientis, miserrime moriens, corpus corruptibile, fœtidum et putridum,[9] qui de omnibus diviciis, deliciis, dominacionibus et mundana gloria nichil secum amplius ferre permissum est nisi hunc vilem panniculum, ut omnibus cedat in exemplum. Circa idem tempus, propter defectum servicii debiti vel aliter, rex Philippus, Normanniam intrans, multa loca, castella, civitates et opida suæ dicioni subjugando compressit; post[10] quod rex Angliæ Ricardus iratus valde, de Pictavia veniens, castellum quasi inexpugnabile de Lothas,[11] in ducatu Turoniæ,[12] cepit, et in civitate Turonensi[13] canonicos Sancti Martini de habitaculis eorum deiciens, rebus suis universis spoliavit. Quod audiens rex Phillippus, versa vice, omnes ecclesias terræ suæ Normanniæ ducatus, tam abbatum quam episcoporum, invadens, consilio quorundam puerorum monachis, canonicis ac clericis ejectis, eorum bona et redditus recipiendo,[14] loca occupavit; prop-

---

1 C. E. *have this title*—Sequitur de concordia inter regem Scociæ et Angliæ.
2 C. E. adventu.
3 E. *adds* et.
4 B. C. E. mutua. D. unita.
5 C. E. *omit* regna.
6 B. Saladinus. C. D. E. Saladius.
7 C. E. ferre consueverat.
8 C. E. *read* in vita mea portare solebas.
9 et putrebundum *added and scored out before* et putridum. B. C. D. E. putribundum.
10 C. D. E. propter.
11 B. C. E. Lochas.
12 B. Turonensi.
13 C. Tironensi.
14 C. E. rapiendo.

ter quod mutua dileccio et familiaritas inter reges,[1] culpa regis Anglorum, ut præsumitur, extincta, implacabili odio se invicem persequuntur,[2] et, maxime in regionum suarum finibus, multas et graves erupciones frequenter faciunt. Hiis vero diebus Willelmus rex, apud Clakmanan infirmitate detentus, fecit omnes magnates regni filiæ suæ Margaretæ, tanquam vero[3] heredi regni Scociæ, juramentum fidelitatis facere, et saltem in casu quo ipse rex filium postea non haberet heredem; quam eciam filiam suam Margaretam genuit ex filia Adam de Hicunsun.[4] Post hæc autem rex Willelmus filiam suam Isabellam aliam,[5] Roberto de Bruys[6] nuptu traditam, cuidam Roberto de Ross apud Hadington matrimonio copulavit. Hiis enim[7] diebus rex Franciæ[8] Philippus sororem suam, a rege Ricardo Angliæ repudiatam, et non maritatam remissam, coitu[9] de Pontu matrimonio conju[n]xit.

Sequitur de homagio regis Angliæ regi Franciæ.[10]—C. xxxvi.

CUM autem Philippus, Francorum rex, prope villam Dissoldun[11] exercitum magnum contra regem Angliæ Ricardum collegisset; qui ex opposito, bellatorum multitudine copiosa, expectando belli congressum rex Angliæ, proprio motu, contra opiniones bellatorum ejus, depositis armis, regi Francorum pro terris suis, s. ducatus Normanniæ et comitatus Pictaviæ et Andegavensis, homagium fecit, et de pace deinceps servanda uterque regum[12] juramentum præstitit; et post hoc, infra breve tempus, rex Ricardus, postposito juramento, castrum Milonis infra ducatum Bituricensis[13] et[14] dolo cepit, et funditus evertit, dictum juramentum violando; propter[15] quod rex Phillippus ex altera parte guerram movendo, loca et castra sua capiendo, ad extremum divisi, cedicio magna facta est; et sic sæpius et evidenter infidelitas et dolosa prodicio Anglorum aperta est. Rex vero Angliæ in contrarium multa mala incolis Franciæ inferendo[16] commisit; et sic inicium doloris[17] Angliæ simul[18] et Franciæ exortum[19] hiis diebus. Comes eciam Flandreæ, contra regem Philippum insurgens, multum vicinis regionibus malum inferens, guerram mortalem movebat. Quid enim ex

---

[1] C. E. eos. [2] C. E. insequuntur. [3] B. C. E. veræ.
[4] C. D. Hitusun. E. Hicuson. [5] C. E. alias. [6] C. E. Bruss.
[7] B. C. D. E. etenim. [8] E. Francorum.
[9] *altered from* comitu. B. D. comiti. C. E. cum comite.
[10] C. E. Francorum. [11] B. D. Dyssoldun. C. E. Desoldun.
[12] C. E. rex. [13] B. C. D. E. Bituricensem. [14] C. E. *omit* et.
[15] *Altered later from* post. [16] C. D. E. *add* multa mala.
[17] dolorum *altered to* doloris *in original hand.* C. E. dolorum.
[18] B. E. similiter. [19] B. C. E. *add* est.

hoc possumus inferre, nisi quod Deus, omnium conditor et cordium scrutator, ex eo quod rex Franciæ, qui ecclesiam Christi defendere solebat et fovere, in odium regis Henrici persecutus est; propter quod illa mala passus est; qui eciam, pro tempore quo ecclesiam fovebat, in prosperitate pacifica omnia ei[1] succedebant, dicente propheta, Quicquid mali patimur peccata nostra meruerunt. Hiis eciam temporibus rex Willelmus in comitatum Cathaniæ[2] exercitum duxit contra quosdam rebelles, quibus interemptis pax reformata est, comite Harrado[3] Harraldo ad amiciciam regis reducto, qui hortatu uxoris multa mala commisit.[4] Anno vero sequenti, viz. Domini M° C° nonagesimo septimo, A.D. 1197.
Herraldus contra amicos regis in Normanniam[5] insurrexit, et Rodericus, cum multis aliis, qui pro custodienda patria per regem relictus est, cæsus in bello interemptus est.[6] Rex vero[7] contra Herraldum exercitum ultra partes montanas duxit, et eum per Moraviam,[8] Cathaniam, Sutherlandiam fugando, tandem captum, in castro de Roxburgh incarceravit; qui, ibidem usque ad condignam satisfaccionem permanendo, regis iram mitigavit, et Torfunum[9] filium ejus in hostagio pro eo dereliquit; qui, propter infidelitatem patris genitalibus abscisis et oculis evulsis, in carcere mortuus est. Anno vero Domini M° C° nonogesimo[10] viii° natus est Alexander secundus, rex Scociæ futurus, filius A.D. 1198.
Willelmi regis supradicti, exultantibus omnibus regnicolis, cum universo clero, vocibus altissonis solemniter diem venerantibus, et Dominum laudantibus; ad festum Sancti Bertholomæi[11] apud Hadyngton[12] natus est, ex Margareta[13] regina, processionibus per universum regnum in locis ecclesiasticis circumductis, stolis primis amicti clerici exultantes gaudio magno valde.[14]

Sequitur de morte regis Anglorum.[15]—C. xxxvii.

ANNO Domini M° C°[16] lxxxix°[17] rex Angliæ Ricardus juxta A.D. 1199.
Lemonicas graviter vulneratus occubuit, in obsedendo quondam[18] castrum Calow vocatum, propter quendam militem qui the-

---

1 B. C. E. illi. 2 C. Cachaniæ. 3 B. C. D. E. *omit* Harrado.
4 C. E. fecit.
5 B. Moravia. C. Normannia. D. Moraviam. E. Normannia *corrected to* Moravia. 6 C. E. interiit.
7 B. C. E. *add* Willelmus.
8 Moraviam *over erasure, altered from* Normanniam.
9 B. C. D. E. Torphinum. 10 B. D. nonagesimo.
11 B. C. E. Bartholomæi. 12 D. Hadyntonne. 13 D. Margerada.
14 C. E. *read* apud Huntington. Natus enim est ex Emergarda regina cum gaudio magno. 15 C. E. Angliæ.
16 C. centesimo *interlined*. D. *adds* x *scored out*.
17 C. E. nonagesimo IX°. 18 B. C. E. quoddam.

saurum quendam invenerat, quem Ricardus rex sibi per avariciam nimiam reddi postulavit; per ictum balistæ infossatus interiit, et apud Fontem Ebrardi sepellitur. Qui dixit moriendo, ut quidam ferunt,[1] vel alius pro eo:—

Nupar[2] *eram plenus, dives, fortis et amœnus,*
Et nunc degenus, miser et[3] *exul et egenus.*

Cui sic dicenti, altera vox in continente respondit sic:[4]—

Tu male vixisti, [*in*] *terris satis habuisti;*
Ecclesiæ Christi invidens male peremisti.

Ipsi vero Ricardo successit in regno Angliæ[5] frater ejus Johannes, qui prius Johannes Sine Terra vocabatur, qui eciam apud civitatem Rothummagensem[6] coronellam ducatus Normanniæ accepit; et infra breve, viz. die Ascensionis post mortem fratris, in regem Angliæ apud Westmester coronatus est. Porro rex Franciæ Philippus, statu rerum in melius mutato, post pauca tempora civitatem Eboracensem ac totam Normanniam usque ad civitatem Cenomanicam,[7] vastavit. Arthurus, adhuc puer, comes Britaniæ et nepos regis Angliæ, valida cum manu[8] armata veniens, comitatum Andegaviæ invadens, apud Cenomanensem civitatem regi Francorum homagium fecit, Alienore[9] vero regina Angliæ apud civitatem Turonensem existente. Ibidem regi Franciæ pro comitatu Pictavensi, qui sibi jure hereditario pertinebat, homagium fecit.[10] Anno vero sequente Francigeni,[11] cum Venissianis et aliis eorum coadjutoribus, urbem Constantinopolitanum de manibus infidelium viriliter eripiunt,[12] et Bauduwinum[13] comitem Flandreæ imperatorem constituunt Constantinopolitanum. Nam mortuo rege Ricardo, qui eorum fautor secretus fuit, et eis valentibus eundem[14] urbem prius impugnare impedimentum præstitit, prædicti strenuissimi principes, præfatos infideles magnifice infestantes, multas civitates ac urbes quasi inexpugnabiles, cum innumerabilibus captivis et diviciarum multitudine copiosa redeuntes.

---

1 C. E. ut fertur.
2 B. C. D. E. Nuper.
3 Et *interlined in original hand.* B. C. D. E. *omit* et.
4 C. E. *omit* sic.
5 C. E. in regnum.
6 C. E. Rothomagensem.
7 C. E. Cenomanniam.
8 C. E. *add* et.
9 C. E. Helienore. D. Halienore.
10 C. E. *omit* homagium fecit.
11 C. E. Francigenæ. D. Francigini.
12 C. E. eripuit.
13 B. Baldwinum. C. E. Baudwynum.
14 C. E. illis volentibus eandem.

Sequitur de pace inter reges Franciæ et Angleæ, et de incedentibus.[1]—C. xxxviii.

ANNO Domini M° cc° inter duos reges, s. Franciæ et Angliæ, pax reformata est, et nupciæ inter Ludovicum secundum, regis Franciæ[2] Philippi unigenitum, et Blancam,[3] regis Castellionis filiam et Anglorum regis neptem; in favore cujus matrimonii, rex Angliæ Johannes omnes municiones, castella et urbes, totamque terram quam rex Francorum ab eodem ceperat, prædicto Ludovico et heredibus suis quitavit, et cum hoc totam terram[4] quam ipse rex Angliæ in partibus Galliæ[5] habuit, viz., Auvergniam, Berriannensem quam Bituri[c]ensem Galli ducatum nunc vocant, et comitatum de Evreux cum prædictis omnibus, in casu quo ipse sine herede vero et legitimo moreretur.[6] Quo revertente in Angliam,[7] occurrens ei rex Willelmus, eidem pro terris suis quas alias pater ejus in Angliam sibi restituit, infra regnum et regionem Angliæ signanter et duntaxat, apud Lincolniam homagium fecit,—pro terris quas prædecessores sui in Anglia tenuerunt; salvis omnibus et singulis suis terris,[8] dominacionibus, dignitatibus, libertatibus et privilegiis regalibus et[9] honoribus, sine quacunque subjeccionis nota, ac jurisdiccionis, superioritatis, vel dominacionis regis, regni, vel incolarum Scociæ. Quibus sic peractis, rediens in Franciam[10] dictus[11] rex Angliæ per regem Philippum in civitate Parisensi[12] honorifice receptus[13] est, eidemque multa munera preciosa ac dona plurima donavit, Post hoc[14] autem rex Franciæ Philippus apud Bernonem[15] cum rege Angliæ colloquium habuit; sed quia in suis responsis regi Franciæ, secundum racionis judicium, non complacuit, eundem regem Angliæ tanquam hominem suum legium pro comitatibus Pictaviensi, Andegavensi,[16] et pro ducatu Aquitaneæ, apud civitatem Parisiensem summonere fecit, quatenus in termino legitimo sibi responsurus super sibi proponendis et obiciendis, et juri parituris,[17] personaliter;[18] nec[19] per[20] procu- A.D. 1200.

[1] C. E. *omit* et de incedentibus.
[2] E. *omits* Franciæ.
[3] D. Blantam.
[4] terram *in margin later*.
[5] æ *of* Galliæ *over erasure*. D. Galliis.
[6] C. E. *omit* et comitatum—moreretur.
[7] B. *omits* in Angliam.
[8] suis terris *in margin*.
[9] B. C. D. E. ac.
[10] C. D. E. Francia.
[11] C. E. prædictus.
[12] B. C. E. Parisiensi. D. Parisensi *corrected to* Parisiensi.
[13] C. E. susceptus.
[14] C. E. hæc.
[15] B. C. Vernonem. E. Vernonam.
[16] C. E. Pictaviæ, Andegaviæ.
[17] B. C. D. E. pariturus.
[18] *Altered later from* oraliter. B. *adds* compareret; nec personaliter. C. E. compareret; sed quia nec personaliter.
[19] C. E. vel.
[20] C. *omits* per. D. E. *interline it*.

ratorem, ad diem et locum sibi præfixum[1] comparere curavit. Habito[2] super hoc maturo consilio, Normanniam invasit; municiones, castella et[3] civitates evertens, totam patriam sibi in brevi subjugavit; Arthurum ibidem militari cingulo decoravit; comitatum Britanniæ, qui ei[4] jure hereditario pertinebat, adiciens Pictaviæ comitatum et[5] Andegaviæ, quos manu armata sibi conquæreret, similiter, sibi donavit; ac ducentos milites, munitos cohortibus armatorum,[6] in subsidium eidem[7] contulit; ac magnam pecuniæ summam, eundem in hominem legium perpetuo[8] cum[9] successoribus adoptando, eidem contribuit. Rex vero Angliæ ex improviso[10] ei superveniens, eundem Arthurum cum multis proceribus et aliis prospero[11] bello vicit, et captum abduxit; et quia protenus hiems, rebus sic stantibus, supervenit, uterque regum, sine pace vel treuga, munitis marchiarum aciebus bellatorum copiis, cum aliis requisitis, a bellorum expedicionibus cessavit. Sequitur exinde inicium doloris, infinita guerra Franciæ et Angliæ, in cujus culpa semper Angli sunt, ut per præsentes Cronicas inspicere volentibus manifeste et evidenter[12] apparere poterit.[13] Hiis etenim[14] temporibus quidam[15] comes Orcadum,[16] Haraldus[17] nomine, per quorundam relacionem concepit quod Cathanensis[18] episcopus eum tanquam regis inimicum apud regem accusavit; quapropter dictus comes[19] eundem episcopum exoculando et lingua mutilando infestavit; sed eo in voluntate regis et ecclesiæ[20] prælatorum voluntarie,[21] pure et simpliciter posito, et ad[22] emendam condigno[23] eorum judicio obligato, rex et clerus eidem graciam facientes, comitatum ejusdem hac de causa per regem invasum et detentum[24] Cathaniæ[25] restituit, et, duobus millibus marcharum regi solutis, pacem suam libere optinuit. Anno vero[26] Domini M° CC° primo, rex Willelmus primogenito suo, Alexandro secundo, adhuc parcæ ætatis, triennio,[27] ab omnibus regni majoribus juramentum fidelitatis fieri fecit apud Mussilburgh.[28] Anno vero[26] præcedenti Johannes legatus Romanæ ecclesiæ, cardinalis sancti Stephani, apud Perth consilium cleri celebravit; et in illo consilio multos, qui in die Dominica sacros ordines recipiebant, ab administracione altaris

A.D. 1201.

---

[1] C. E. præfixa. [2] C. E. curavit, habito. [3] B. ac.
[4] C. E. sibi. D. eidem. [5] B. *adds* comitatum.
[6] B. armentorum. [7] E. ei. [8] C. E. in perpetuum.
[9] C. E. *add* suis. [10] C. E. improvise. [11] C. E. prostratis.
[12] *Altered from* audenter. [13] C. E. manifeste apparet.
[14] C. E. enim. [15] E. quidem. [16] B. Orcadiæ. E. Archadiæ.
[17] B. C. D. E. Haroldus. [18] C. E. Cathinensis. D. Cathenensis.
[19] E. Haroldus. C. *omits* comes. [20] C. E. *transpose* et ecclesiæ.
[21] C. E. *omit* voluntarie. [22] C. E. *omit* ad. [23] C. E. condignam.
[24] C. E. retentum. [25] C. E. *omit* Cathaniæ. [26] C. E. *omit* vero.
[27] C. E. adhuc vix trienno. [28] C. E. Muskilburgh.

amovendos per sentenciam[1] judicavit, et deprivavit. Idem vero cardinalis legatus cecessit de hinc in Hiberniam, et secum duxit abbatem de Melross, quem episcopum Dunensem constituit.

Sequitur de eadem discordia inter reges Angliæ et Franciæ.[2] C. xxxix.

ANNO Domini prænotato Johannes rex Angliæ Arthurum ejus nepotem, comitem Britaniæ, filium s.[3] minoris[4] fratris sui Gaufridi, quem prius[5] ceperat, omnibus aliis captivis deliberatis,[6] ipsum latenter peremit. Quod cum audisset rex Franciæ, cujus vassallus et homo legius erat, post multas legitimas citaciones, ipsum per judicium in parliamento per duodecim pares regni, tanquam feodalem suum, confiscatis omnibus bonis suis[7] et corpore, exhereditavit,[8] et continuo cum potencia armata cecessit in Aquitaniam, et, adjunctis sibi Pictavensibus cum Britonibus, patriam sibi subjugavit totam; cujus comitem Alantoniæ[9] consanguineum suum reliquit custodem; reversusque rex in Normanniam, fortissima loca capiens, eandem similiter patriam sibi adunavit. Dominus vero papa Innocencius, hæc audiens, ad reges supradictos legatis transmissis, pro reformanda pace inter eos, convocatis episcopis et aliis notabilioribus regni prælatis cum principibus, salvo jure cujuslibet, autoritate apostolica mandavit, ac eciam pro bonis ecclesiæ læsæ restituendis, et ejus indempnitate reparanda, in virtute sanctæ obedienciæ, per apostolica scripta præcepit. Quibus legatis per regem Franciæ honorifice, ut decuit, receptis et auditis, sciens causam suam esse justam, totam causam, tanquam filius obedienciæ, summi[10] pontificis examen[11] per appellacionem interpositam revocavit. Quod audiens rex Johannes in partibus Angliæ, non parendo mandatis ecclesiæ, recessit; et iram suam non potens, rebus stantibus ut tunc, vindicare in partibus Franciæ, contra regem Willelmum Scociæ, licet parum juste, iram[12] mitigando, insidias paravit, et apud Tueidmouth,[13] ob desiderium Beruwicum[14] recuperare,[15] castellum firmiter fundare præcepit; et latomis cum[16] aliis requisitis ad construccionem fortalicii per eum conspirati adductis, Willelmus rex Scociæ,[17] illud nullatenus tollerare

---

1 C. E. *add* ecclesiasticam. B. D. *add* suam.
2 C. E. Sequitur de concordia regis Franciæ.
3 C. E. *omit* s.
4 C. E. majoris.
5 C. E. alias.
6 C. E. liberatis.
7 C. E. *omit* suis.
8 C. E. exheredavit.
9 B. Alanconiæ.
10 C. E. summæ.
11 C. E. examini.
12 C. E. *add* suam.
13 C. E. Twidmouth. B. D. Tweidmouth.
14 B. C. E. Berwicum.
15 C. E. recuperandi.
16 C. E. *read* latomisque et.
17 C. E. *omit* Scociæ.

volens, bina vice operariis turpiter fugatis, quibusdam vero interemptis de custodibus, quibusdam abductis, novum funditus evertit opus. Propter quod rex Johannes furore succensus, congregato exercitu, eversionem novi operis vindicare totis viribus conatur; et dicto regi Willelmo bellum inferre disponens, usque ad Norame, prope flumen de Tuede,[1] potencia valida perveniens, regi Willelmo apud Roxburgh existenti nuncios insidiarum et diffidenciæ transmisit. Rex vero Willelmus, prædictorum non inscius, in oppositum magnifice munitus, se, suos et sua jura strenuissime defendere paravit; sicque deinde nunciis plurimis hinc inde transmissis, cum epistolis literatorie datis et receptis, rex Willelmus sciens se justam querelam habere, ad defensionem juris sui immobiliter et animose permanendo, nullis verbis vanis aut persuasionibus deceptoriis intendere volebat. Rex vero Angliæ plura mandata et exhortaciones plurimas[2] dicto Willelmo, intercedentibus prælatis, multiformis transmisit, quæ nec vera nec juri consona aut incolarum regni utilia fuerunt,[3] sed omnino contra regiam majestatem et regni libertatem ac incolarum utilitatem erant. Quibus omnibus evacuatis, refutatis et exclusis, rex alia majora eisdem se protinus inserenda[4] asserebat; quibus omnibus alti cordis intencionibus non obstantibus, intercedentibus utriusque regni prælatis ac aliis proceribus, pacis amatoribus, rex Anglorum, qui majora in partibus Galliæ habuit peragenda, cum rege Scotorum, consanguineo suo, amicabiliter concordatus est, licet diu post hoc non duravit.

Sequitur de instabilitate Anglorum et perfidia.[5]—C. xl.

POSTQUAM igitur rex Willelmus, qui diu posterius graviter infirmabatur, convaluit, et cum rege Anglorum inducias[6] pacis aliquantulum habebat, consilio generali per eum apud Stirling tento, et nunciis missis prædicto regi Willelmo pro pace habenda et tute firmanda, nuncios nobiles remisit; quibus cum eorum instructionibus auditis, rex Johannes quasi furio[7] tactus insaniens, et vota magna regem et regnum Scociæ[8] comminando emittens, nuncii reversi cum responsis non gratuitis, regem Willelmum apud Forfar invenientes, eidem rumores et nova non multum placencia et inopinata retulerunt. Quæ cum audisset rex Willelmus, statim consilio habito, omnia castella et loca

---

[1] C. E. Tweide.
[2] C. E. plures.
[3] C. E. *omit* aut—fuerunt, *and add* videbantur.
[4] inserenda *in margin later*. C. E. inferre. B. D. inferenda.
[5] C. E. *omit* et perfidia.
[6] inducias *in margin later*.
[7] C. furio *altered to* furie. E. furie.
[8] B. *omits* Scociæ.

fortissima[1] regni tam armatorum[2] exercitibus quam victualium copiis, cum aliis requisitis ad regni et incolarum defensionem, strenuissime munivit; ac cum hoc exercitum magnum militum et armatorum, cum necesse fuerit[3] et res postulaverit,[4] ad maliciis[5] dicti[6] regis Angliæ obviandum, in omnibus finibus regni sui parari mandavit. Hiis vero sic peractis, rex Willelmus pacem cum honore, si fieri potuisset, recuperare desiderans, nuncios ambassiatores[7] pociores prioribus, episcopis s.[8] Sanctiandreæ et Glaquensi,[9] cum abbate de Melros et aliis militibus, pacis amatoribus, iterum ex parte sua, omnia juridica et racionabilia oblaturum,[10] rescribendo remisit. Qui vero regem Angliæ non invenientes, eo quod in partibus Valliæ, armatorum subsidium requirendo,[11] paulo ante perrexerat,[12] moram aliquantulum eundem expectando faciebant. Pendente quo tempore, comes de Winton, cum duobus militibus s.[13] de Ross et de Quincy[14] vocatis, apud Edinburgh versus regem ex parte regis Angliæ venientes, plus ad armatam regis Scociæ prorogandum quam de pacis concordia tractandum[15] pensantes, audienciam pecierunt. Interea vero, dum rex cum consulibus audienciam eisdem[16] donare volebat, episcopi supradicti, cum abbate et aliis reversis, regem Anglorum cum armatorum potencia innumerabili limites Scociæ festinanter intrare volentes denunciaverunt. Quibus auditis rex Willelmus, mox viribus collectis, in oppositum se properans, ad marchiarum fines cum armatorum similiter potencia non modica protenus pergendo, prædicto regi sic venienti bellum sine mora paravit. Verumptamen prædictos episcopos et abbatem, ut[17] eundem regem, sub pacis confidencia et concordiæ, adventum suum in Scociam prolongando,[18] celeriter remisit, et verbis[19] protrahendo prolongaret, donec exercitum suum ad plenum colligeret. Sed cum rex Angliæ cum exercitu usque ad Balmburgh perveniret,[20] et rex Scociæ apud Melros existeret, armatorum cohortibus sibi undique confluentibus, inimicorum adventum expectantibus, ecce Anglorum rex, sciens eum[21] bellatorum tanta multitudine munitum, pacis amatoribus[22] utriusque partibus[23] intermediantibus, peticioni dicti[24] Anglorum regis Scociæ rex, salvo jure amborum regnorum, pace reformata, acquievit.[25]

---

1 C. E. firmissima. 2 B. armorum. 3 C. E. esset.
4 C. E. postularet. 5 malicias *altered to* maliciis. B. malicias.
6 C. E. *omit* dicti. 7 C. D. ambassatores. E. ambasitores.
8 C. E. viz. 9 B. C. D. E. Glascuensi. 10 B. oblaturos.
11 C. E. requirebat, et ibidem. 12 C. E. perrexit. 13 C. E. *omit* s.
14 C. D. Quinty. 15 C. E. quam ad pacem tractandum. 16 C. E. eis.
17 C. E. ad. 18 C. E. in Scotia prorogandum. 19 C. E. *add* pacificis.
20 C. E. *read* sed cum rex Angliæ exercitum suum usque Bamburgh duceret.
21 C. E. se. 22 armatoribus *corrected to* amatoribus.
23 C. E. regni. 24 C. E. prædicti. 25 C. D. E. adquievit.

Sequitur de[1] forma[2] pacis et concordiæ.—C. xli.

MEDIANTIBUS autem[3] inter[4] reges utriusque regnorum principibus et prælatis, tali tandem pacis condicioni sunt astricti, viz. quod rex Scociæ Willelmus suas duas filias, Margaretam s. et Ysabellam, in manibus Anglorum regis maritandas traderet, primogenitam viz. Margaretam Henrico, filio dicti[5] regis Johannis, cum ad ætatem perfectam perveneri[n]t, et aliam Ricardo, juniori fratri suo, sive alteri[6] domino nobili, prout deceret honori[7] patris; ita tamen quod, si alter filiorum regis Johannis obisset antequam uxorem duxisset, reliquus primogenitam filiam supradictam sibi copularet uxorem. Similiter et de filiabus statutum est quod, si[8] earum altera moreretur[9] antequam ad matrimonium pervenisset, alia regis Anglorum primogenito nuberet, ut sane ita fieret quod una earum uni filiorum[8] eorum cui hereditas Angliæ perveniret[10] disponsaretur. Post hoc autem, convenientibus regibus cum eorum consulibus apud Northam,[11] pro perpetuæ pacis stabilitate firmanda, concordatum est quod castrum quod rex Johannes apud Twedmouth[12] construere sathagebat, nuncquam de cætero ædificaretur; et propter inhonoracionem quam[13] rex Willelmus fecit dicto[14] regi Johanni,[15] dictum castrum funditus evertendo in despectum illius, dictus rex Willelmus sibi[16] solveret quatuor mille libras; et cum hoc quod mercatores Scociæ, more solito, libere et pacifice Angliam intrarent, pro suis negociis et mercandiis quibuscunque perficiendis;[17] salvis semper regi Scociæ suis antiquis privilegiis, libertatibus et honoribus; eciam pro[18] prædicta Margareta[19] rex Scociæ, ultra summam prædictam quatuor mille librarum, prædicto regi Anglorum x. millia librarum infra biennium, ad quatuor terminos, ut[20] omnia et singula præmissa rata permaneant. Et, ut omnia supradicta firmius et securius permanerent,[21] duo milites electi ex parte[22] prædictorum regum onerati pacti juramentum præst[it]erunt, viz. Willelmus Cumyn, justiciarius Scociæ, ex parte regis Willelmi, et Robertus de Veteri Ponte, ex parte regis

---

[1] C. E. *omit* de. [2] E. summa. [3] C. D. E. *omit* autem.
[4] inter *interlined.* [5] C. dicto *altered to* dicti. E. dicto.
[6] C. D. E. altri. [7] C. honore. E. honori *altered to* honore.
[8] C. E. *omit* quod si—filiorum, *and add* ita sane ut uni.
[9] moraretur *altered to* moreretur. D. altra moraretur.
[10] C. E. *add* una earum. [11] C. E. ad Norhame.
[12] C. E. Tweidmouth. D. Tuedmouth. [13] C. E. *add* dictus.
[14] C. E. *omit* dicto. [15] C. E. Angliæ.
[16] C. E. *omit* dictus rex Willelmus sibi. [17] C. E. *omit* perficiendis.
[18] C. E. propter. [19] C. E. maritagia. [20] E. et.
[21] Et ut omnia—permanerent *in margin later.* [22] C. E. *omit* parte.

Angliæ, tactis sacrosanctis Dei ewangeliis, in animas[1] regum prædictorum, similiter et omnes principes, prælati et optimates utriusque regnorum, consimile juramentum, pro pace servanda,[2] secundum eorum posse,[3] concorditer et læti fecerunt. Et ut omnis suspicio in contrarium, pro parte regis Scociæ, de medio tolleretur, rex, in senium profectus, de[4] bono pacis meditando, dedit rex[5] Angliæ xiii obsedes pro majori securitate pacis observandæ, quo[6] una cum filiabus prædictis prædicto regi Angliæ apud Carleolum transmisit, et in manibus consulum ejusdem regis deliberavit.

Sequitur adhuc de superhabundanti concordia.—C. xlii.

ANNO Domini M° cc° x concordatum est inter reges quod rex Scociæ omnes terras suas, possessiones et dominia quæcunque, quæ ex antiquo de Anglorum regibus infra regnum Angliæ tenuerat, libere, integre et plenarie in manibus dicti regis [re]signaret pure et simpliciter; et quod easdem terras idem rex Angliæ primogenito regis Scociæ Alexandro, de se tenendas et homagium sibi faciendo, redderet. Quod apud Awnwyk[7] factum est; ubi dictus Alexander prædicto regi Anglorum salvis semper regni Scociæ juribus, homagium fidelitatis fecit, ita libere, viz., quiete, honorifice et plenarie[8] tenendas, sicut quicunque alii prædecessores alias[9] de dictis Anglorum regibus easdem tenuerunt; addito tamen quod nuncquam in posterum reges Scociæ dictis regibus Angliæ, aut[10] eorum regni successoribus, pro dictis terris homagium facerent, sed tantum ille[11] qui heres[12] regni [pro] tempore fuerit pro dictis terris homagium faceret. Secundario vero prædictæ[13] convenciones pacciones et condiciones ac pacis confœderaciones apud Norame,[14] post biduum, præsentibus majoribus regnorum prælatis cum proceribus, firmiter iterum conjuratæ[15] sunt, confirmatæ per reges, et eorum autoritate approbatæ; ubi, præsente regina Scociæ, renovata[16] sunt pacis fœdera ac amoris concordia, firmiter et perpetua permanenda, cartis et obligacionibus hinc inde confectis. Et, pro majori dileccionis vinculo annotando, præfatus rex Angliæ Alexandrum, primogenitum regis Scociæ prænominatum,[17] apud Londonias cingulo militari decoravit, anno ætatis sue xiiii°. Et notandum est, A.D. 1210.

---

[1] C. E. manus. [2] C. E. conservanda. [3] C. E. *omit* posse.
[4] C. E. pro. [5] C. D. E. regi. [6] C. E. quos.
[7] C. D. E. Anwyk. [8] C. D. E. *add* et libere. [9] C. E. *omit* alias.
[10] C. E. ad. [11] C. E. iste. [12] C. haberet *altered to* heres.
[13] C. prædicti *altered to* prædictæ. [14] C. E. Norhame. D. Northam.
[15] C. conjurati *altered to* conjuratæ. E. conjuratæ *altered to* conjurati.
[16] C. revocata *altered to* renovata. [17] C. E. *omit* prænominatum.

prout in magnis Cronicis reperi, quod idem rex Johannes de omnibus libere tenentibus quibuscunque infra regnum, de quocunque barone, duce, vel comite terram tenentes,[1] homagium principale et mediatum,[2] tanquam dominus supremus, cepit, tam prælatorum quam laicorum libere tenentes ad hoc universaliter compellendo. Hiis etenim temporibus tanta inundacio aquæ pluvialis apud Perth et alubi[3] similiter accidit, ut[4] pontem cum capella totaliter evertendo abduxit. Johannes eciam hoc anno rex Angliæ maximam partem Hiberniæ sibi subjugavit. Eodem anno vero fundatum est monasterium Insulæ Missarum, alias autem Incheauffray[5] dictum,[6] per Gilbertem[7] comitem de Strathern,[8] qui in tres partes æquales dictum comitatum suum divisit, et datis duabus terciis[9] episcopo Dunblanensi [et prædicto abbati], terciam partem tantum sibi retinuit. Hiis eciam diebus rex Johannes inhumaniter et tirannide Hiberniam invasit, et majorem ejus partem sibi subdidit, et filios magnatum patriæ secum obsedes abduxit. Circa quæ eciam ipsa[10] nova discordia inter regem Johannem et Wallenses exorta est. Rex vero Angliæ Alano de Galway,[11] constabilario Scociæ, multas[12] terras in Hibernia tenendas[13] de eo tradidit, pro quibus, ei regis Willelmi licencia, homagium sibi fecit. Rex vero Willelmus, circa hæc tempora, contra quendam Makwilyham,[14] in Murravia[15] tirannizantum,[16] exercitum magnum duxit, et ibi duo castra forcia construxit; qui Makwilyham,[14] postquam multa mala perpetrasset, captus[17] et tractus ad[18] caudam equi, decollatur et suspenditur. Rex vero Johannes, Valliam subjugando, tria castra fortissima ibidem construxit, et homagium regis ejusdem[19] recepit; castra nova tamen in manu sua retinuit.

Sequitur adhuc de pace regnorum et regum[20] reconfirmanda et rejuranda apud Noram triplicanda.—C. xliii.

QUO [in] tempore concordatum fuit inter reges Scociæ et[21] Angliæ quod apud Noram colloquium haberent, ubi pro perpetuæ pacis stabilitate connexum est, et per interpositas notabiles personas in conscienciis regum juratum, pro pace reglutinanda et

---

1 C. E. tenerent. 2 C. E. medianum. 3 D. alibi.
4 C. E. quod. 5 C. E. Ynchaffray. 6 C. E. *omit* autem *and* dictum.
7 C. D. E. Gilbertum. 8 C. E. Strethern. 9 C. E. partibus.
10 C. E. tempora. 11 C. E. Galloway. D. Galluway.
12 C. E *add* willas. D. *adds* bellas. 13 C. E. tenendum.
14 C. D. E. Makwilliam. 15 C. Morarvia. E. Moravia.
16 C. tyrannizantem. E. tyrannizante. 17 E. *adds* est.
18 C. E. per. 19 C. E. *omit* regis ejusdem.
20 C. E. *omit* et regum *to end of title*. D. *adds* reformanda. 21 C. *omits* et.

continuanda, ac eciam quod unusquisque alteri in suis justis et legitimis causis et querelis subsidium præstaret; et, si quis eorum supervixerit, alterius heredem tanquam proprium tueretur et defenderet, ac consilium, auxilium et juvamen præberet. Quibus sic peractis, juramentis et sigillis firmatis et roboratis, Willelmus rex Scociæ a rege Angliæ promissum acceperat quod ipse rex Johannes Alexandro, primogenito regis Scociæ, in Angliam tantæ dominacionis et potenciæ dominam et heredem in matrimonium[1] donaret, quod honor utriusque regnorum et regiæ majestatis decenter et honorifice observaretur;[2] et hoc infra sex annos proximum[3] et immediate sequentes. Rex enim Willelmus, jam valitudinarius et[4] in senium deductus,[5] supra modum pacem, justiciam et quietem inter utriusque regnorum regnicolas desiderans, continue pro bono pacis obnixe laboravit;[6] et quasi ultra vires, nequaquam ætati parcendo, pro[7] cedandis discordiis se implicavit. Rex vero Angliæ, non obstantibus diversis pacis tractatibus[8] multiformis juratis et sigillis pluribus roboratis, similate tamen proposuit regnum Scociæ, prout alias Hiberniam, dicioni suæ subjugando unire, et perpetuæ[9] servitutis vinculo subicere, sicut evidentissime postea apparebit.[10] Nam rex Angliæ moto[11] proprio, et[12] [pro] indissolubiliori pacis confœderacione, venit tercio apud Noram, consinuans[13] regi Scociæ, qui longa infirmitate apud Nevbotil[14] prius detinebatur, se excusando quod non poterat ulterius ad præsenciam suam accedere, nisi tantummodo apud Hadi[n]gton. Rex Angliæ[15] postea,[16] cum apud Noram existeret, videns quod rex Willelmus per invalitudinem se excusasset, remandavit ei ut sibi filium suum unigenitum et heredem Alexandrum[17] transmitteret, eidem tam plurima promittendo donaria se[18] daturum. Rex vero Willelmus, testimonio fidedignorum, conceperat quod prædictus rex Angliæ, sub velamine confidenciæ, eum decipere, ut prætactum[19] est, totis viribus proponebat;[20] quod occulta[21] fide sibi posterius visum est. Ad eundem filium suum principem et regni heredem sibi transmittendum nullatenus consentire voluit.[22] Et hoc pluribus de causis: primo,

---

[1] C. E. matrimonio. [2] C. E. servaretur. [3] C. D. E. proximo.
[4] C. E. *omit* et. [5] C. E. profectus. [6] C. E. laborabat.
[7] *Altered later from* et.
[8] D. contractatibus (tractatibus *with* con *interlined*). C. E. *read* pactis, contractibus. [9] C. E. perpetuo. [10] C. E. apparebat.
[11] C. E. motu. [12] C. E. *omit* et. [13] C. D. E. insinuans.
[14] C. E. Newbotil. D. Neubotil. [15] C. E. *omit* Angliæ.
[16] C. D. E. propterea. [17] C. E. suum primogenitum Alexandrum.
[18] C. E. *omit* se. [19] C. E. prædictum. [20] C. E. conabatur.
[21] C. D. E. oculata.
[22] C. E. *read* ac sic filium suum primogenitum sibi transmittere nullatenus volebat.

quia nimis erat juvenis, et[1] regi plurima ab eo sciscitanti respondere sufficienter nesciebat; secundo, quia ejus maliciam præcogitatam[2] metuebat; tercio, quia rex futurus regni[3] et heres patris erat, et ipse rex in senio infirmitate gravatus, nesciens diem neque horam, mori paratus, dubitans de ejus regressu cum libertate. Sicque rex Angliæ, indignatus valde, in Angliam illico rediens, se voto frustratum percipiens, dissimilando[4] indignacionem, aliquantulum permansit. Tamen[5] non ausus multis de causis contra Scociam insurgere, tamen[5] non minus in malicia cogitavit;[6] sed timens audaciam tam Scotorum quam Vallensium incursus, ac cum hoc nobilium regni sui rebellionem et discordiam, quam eciam tamen[7] rebellionem[8] contra sedem apostolicam alias perpetratam ei nocere. Hiis etenim temporibus, per mandatum et legacionem sedis apostolicæ, innumerabiles Scociæ et Angliæ nobiles ad sanctam terram, ad defensionem fidei, cruce signati sunt; similiter et aliorum regnorum.

Sequitur de morte dicti regis Willelmi.—C. xliiii.

A.D. 1214. ANNO Domini M° cc° xiiii° rex Willelmus felicissimus, postquam de infirmitate sua convaluit, qua apud Nevbotil et Hadington decubuit, in Moraviam profectus est, ne quicquam in regno impacatum relinqueret; et illic[9] cum comite de Catnes[10] pacem reparavit, filiamque ejus secum adducens[11] obsedem. Qui, cum magna difficultate[12] et corporis debilitate usque Strivelyn perveniens,[13] propter aëris salubritatem ibidem permanere proponens,[14] Scociam et Britanniam majorem dividens, sive, ut antiquus vocatur,[15] convectans,[16] prout antiquitus in circumferencia sigilli regii dicti burgi de Striveling[17] clare patere solebat, quod sigillum commune burgi dicitur;[18] unde versus

Continet hoc in se pontem castrum Strivelense.
Hæc armis Bruti stant, hic Scoti cruce tuti.

Ubi dictus excellentissimus princeps, aliquamdiu languens et viribus deficiens, rebus decessit humanis, corpusque[19] matri omnium commendans, spiritum alta petentem Creatori ejus cum magna devocione et graciarum accione remisit, et quinta feria Decembris in Domino obdormivit; regnavitque annis xlix; et suæ ætatis anno lxxiiii, regem Alexandrum relinquens heredem.

---

1 C. E. ut. 2 *Altered later from* præcogitabam.
3 C. E. *omit* regni. 4 C. E. dissimulando. 5 C. E. *omit* tamen.
6 C. E. excogitavit. 7 C. D. E. timens.
8 et discordiam—rebellionem *in margin later.* 9 C. E. illuc.
10 C. E. Cathnes. D. Cathenes.
11 C. E. abducens. 12 C. D. E. deficultate. 13 C. E. deveniens.
14 C. E. disponens. 15 C. E. antiquitus. 16 C. E. connectans.
17 D. Stirling. 18 C. E. *omit* quod—dicitur. 19 C. E. corpus.

Lucius vero papa famam nobilissimam[1] regis Willelmi defuncti audiens, zelum Dei, prout conceperat, in se habentis, regnique sui leges magnis laboribus observantis, per ambassiatores[2] regios ad curiam accedentes; et per nuncios apostolicos a curia[3] rosam auream mirifice fabricatam et valde preciosam, in suo sceptro sive virga aurea, tanquam orthodoxo filio suo catholico, infigendam, cum benediccione divina transmisit. Item Willelmus rex, percipiens instabilitatem regis Angliæ Johannis, unam de filiabus suis ab eo reduxit, et comiti Boloniæ matrimonio tradidit. Anno vero præcedenti dedit unam de filiabus suis ab eo[4] cuidam Roberto de Broys;[5] sed quis fuit ille Robertus de Broys[5] non invenio hic scriptum. Et anno sequenti dedit aliam filiam suam Patricio[6] comiti Leodensi. Hæc eciam quam Robertus de Bruys[5] nupsit, postea, eo mortuo, cuidam Roberto de Ross nupta fuerat,[7] ut alubi[8] notatur.

Sequitur de copia cujusdam bullæ apostolicæ privilegiorum Scociæ ecclesiæ missa Willelmo regi.[9]—C. xlv.

INNOCENCIUS episcopus, servus servorum Dei, karissimo in Christo filio, Willelmo Scotorum regi illustri, suisque successoribus imperpetuum,[10] Salutem et apostolicam benediccionem. Cum universi Christi fideles apud sedem apostolicam patrocinium invenire deberent et favorem, illis[11] tamen specialius convenit ejus proteccionis[12] munimine confoveri, quorum fidem et devocionem in pluribus est excepta,[13] ut ad ipsius dileccionis fervorem tanto amplius provocentur, ac ejusdem reverenciæ devociori affeccione subdantur, quanto benevolenciæ ipsius et graciæ pignus se noverint cercius executos. Eapropter, karissime in Christo fili, reverenciam ac[14] devocionem quam ad Romanam ecclesiam te a longe retro temporibus habuisse novimus attendentes, ad exemplar felicis recordacionis Cœlestini papæ, prædecessoris nostri, præsentis scripti pagina districcius[15] inhibemus, ut, cum ecclesia Scoticana apostolicæ sedi, cujus filia specialis existat,[16] nullo mediante sit subjecta,—in qua hææ sedes episcopales esse noscuntur, ecclesia viz. Sanctiandreæ, Glascuensis, Dunkeldensis, Dunblanensis, Brechinensis, Abirdonensis,[17] Mora-

---

1 C. E. nobilissimi. 2 C. E. ambassatores. 3 C. E. *insert* revertentes.
4 C. E. *omit* ab eo. 5 C. E. Bruss. D. Bruysse.
6 C. E. *omit* Patricio. 7 C. E. fuit. 8 D. C. E. alibi.
9 C. E. *read* Sequitur copia cujusdam bullæ. 10 C. D. E. in perpetuum.
11 C. E. illos. 12 E. *inserts* et.
13 C. E. experta. D. accepta *written in same hand above* excepta *crossed out.*
14 C. E. et. 15 C. D. districtius. E. districtus.
16 E. exstitit. 17 C. E. Abirdensis.

viensis, Rossensis, Cathanensis,[1]—nemini liceat nisi Romano pontifici, vel legato ab[2] ipsius latere destinato, in regnum Scociæ interdictum vel excommunicacionis sentenciam promulgare; et, si promulgata fuerit, decernimus non valere. Adicimus eciam insuper ut nulli de cætero qui de Scociæ regno non fuerit, nisi quem apostolica sedes propter hoc de corpore suo specialiter destinaverit, licitum sit in eo regno legacionis officium exercere. Prohibemus autem[3] ut contraversiæ, quæ fuerint in regno ipso de possessionibus exortæ, ad examen extra regnum positorum judicium[4] non trahatur, nisi ad Romanam ecclesiam fuerit appellatum. Si qua vero scripta contra hujusmodi libertatis statutum comparuerint impetrata, vel in posterum, præsentis constitucionis in illa mencione non[5] habita, contigerit impetrari, nullum tibi tui seu[6] successoribus, vel ipsi regno, circa hujus prærogativæ concessionem præjudicium generetur. Præterea libertates et immunitates, tam tibi quam regno constitutum ab ecclesia Romana concessas, et hactenus observatum[7] ratas habemus, et easdem futuris[8] temporibus illibatas permanere sanctimus;[9] salva semper nostræ apostolicæ[10] auctoritate. Nulli ergo omnino hominum liceat hanc nostræ concessionis, confirmacionis[11] et prohibicionis paginam infringere vel[12] quoquo modo ausu temerario contraire. Si quis hoc autem attemptare præsumpserit, indignacionem omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli, apostolorum ejus, se noverit incursurum. Datum Romæ etc.

Sequitur consimile privilegium dicto regi Willelmo concessum.[13]—C. xlvi.

CŒLESTINUS episcopus, servus servorum Dei, karissimo in Christo filio, Willelmo Scotorum regi illustri, ac ejusdem successoribus, salutem et apostolicam benediccionem. Cum universi Christi jugo subjecti apud sedem apostolicam patrocinium invenire debeant, *cum sequentibus, ut supra, usque ad* attendentes,[14] præsentis scripti pagina duximus statuendum, ut Scoticana ecclesia apostolicæ sedi, cujus filia specialis existit, nullo mediante, debeat subjacere. In qua hææ sedes[15] *etc., usque* si qua: *tunc sic*,[16] si qua vero scripta contra hujusmodi libertates[17] statutum apparu-

---

[1] C. E. Cathenensis. [2] C. E. ex. [3] C. E. *omit* autem.
[4] C. judicum. [5] C. E. minime. [6] C. E. tuisque.
[7] C. E. observatas. [8] C. E. *add* perpetuis. [9] E. sanccimus.
[10] C. E. *add* sedis. [11] confirmacionis *in margin later*. C. E. *omit* et.
[12] C. E. *add* ei. [13] C. E. *have* Sequitur simile privilegium.
[14] C. E., *instead of* cum, *etc., read etc. ut supra usque* attendentes *etc.* D. *adds etc.* [15] C. E. *add* episcopales.
[16] C. E. *omit* si qua : *tunc sic.* [17] C. E. libertatis.

erint impetrata, vel in posterum contigerit impetrari, nullum tibi [vel] ipso[1] regno circa hujus prærogativæ concessionem præjudicium generetur [*etc.*] Nulli ergo omnino hominum liceat,[2]—*ut supra.* Datum[3] Romæ, Lateranensi, iii idus Marcii, Pontificatus,[4] *etc.*

Circa hæc tempora interdictum generale[5] in Anglia renovatur, similiter et in Vallia per totum universaliter; ita quod omnis ordo, omnis religionis dignitas,[6] nullis suffragantibus privilegiis, interdictum incurrebat, excepto tantummodo parvulorum innocentum[7] baptismate, quod extra ecclesiam fiebat. Tunc enim extra cimiteria jacebant inhumata Christianorum corpora innumerabilia, tam episcoporum, abbatum, quam sacerdotum, clericorum et laicorum. Tandem per clerum impetratum est ex gracia speciali papæ[8] quam[9] religiosi et claustrales conventuales semel in ebdomada,[10] clausis januis[11] et campanis non pulsatis, exclusis excommunicatis et interdictis, semel in septimana[12] celebrarent sine cantu. Durante quo interdicto plures Anglorum[13] episcopi venerunt in Scociam commoraturi, quibus rex Willelmus honorabiliter de vitæ necessariis contribuit, et venerabiliter in regno recepit. Eodem vero anno Alanus de Galway,[14] filius Rotholandi, Margaretam, filiam comitis David de Huntyngton, duxit uxorem. Tempore enim[15] supradicto, Othonus imperator in imperio sublimatus,[16] qui, ut quidam ferunt, xxx^tà^ millibus militum in comitiva sua, in viagio suæ coronacionis, secum Romæ adduxit. Qui potest credere credat.[17] Et sic finit sextus liber hujus operis.[18]

Explicit liber septimus.[19]

---

1 C. E. ipsi. 2 D. *adds etc.* 3 D. Datis.
4 C. E. *omit* liceat—Pontificatus. 5 C. E. *omit* generale.
6 C. D. omnis religio omnis dignitas. 7 C. E. *omit* innocentum.
8 C. E. *omit* papæ. 9 C. E. quod. 10 C. E. abdomata.
11 C. E. *add* ecclesiæ. 12 C. E. *omit* semel in septimana.
13 C. Anglores. 14 C. E. Galloway. D. Galouway.
15 C. D. E. etenim. 16 C. D. E. *add* est.
17 C. E. *add* quoniam non credimus.
18 C. E. *read* Et sic finitur liber sextus. Deo gratias. D. *adds etc.*
19 sextus *altered to* septimus. D. sextus. E. *has* Libri sexti finis.

Sequuntur capita capitulorum libri octavi[1] hujus operis.[2]

---

[1] octavi *substituted later in margin for* septimi *scored out.*

[2] C. D. Sequuntur hic consequenter capita } capitulorum septimi
E. Scotorum historiæ liber septimus. Capita } libri hujus operis.

[3] C. E. *give the titles instead of the opening words of the chapters.*

[4] E. transposes Chapters IV. and V.

[5] *In* E. *this chapter begins* Remoti sunt interim omnes regis consiliarii.

[Explicit tabula septimi libri.]

[1] lvii. *interlined later*. [2] D. Defunctis.

Capitulum primum.[1]

MORTUO quidem principe magnifico, Willelmo Scotorum[2] rege, apud Strivelyng, ut præmissum est, et apud Abirbroth, cum magno honore similiter et planctu, per prælatos et proceres regni, et nobilium maximo cœtu concomitatus, sepulto, communi consensu unanimiter omnes principes, prælati et proceres regni filium ejus Alexandrum, regali dyademate apud Sconam coronatum, in regem confestim erigunt, in festo, viz., Sancti Nicholai; ubi festum regale honorifice tenuit, ut decuit, solemniter et longæve. David de Huntyngton comes, cum regina matre ejusdem [regis] Alexandri, festum celebrabant: licet de nobilissimo rege defuncto dolentes, de rege novo tamen Deo graciarum acciones reddendo lætantes. Ipse enim merito apud dictum monasterium de Abirbroth, quod ipse a fundamento construxit,[3] fundavit et redditibus quam plurimis ac ornamentis magnifice ditavit, sepelire[4] debeat, ut ipse et parentes ejus religiosorum precibus et sanctorum intercessionibus in memoria æterna haberent.[5] Circa idem tempus papa imperatorem Othonem, in rebus ecclesiæ Romanæ et ejus possessionibus nimium usurpantem, excommunicavit, et[6] tanquam contumacem et incorrigibilem ab imperio deposuit, et omnes vassallos et legios imperii a juramento fidelitatis absolvit; et insuper, quod nemo eum imperatorem vocaret, aut honores imperiales sibi attribueret, sub pœna excommunicacionis ex tunc latæ per totum imperium universaliter mandavit; et Frodoricum[7] quendam imperatoris filium, electum ad imperii regimen, confirmavit, ac imperatorio diademate Romæ decoravit, qui annis xxxiiii^or^ pacifice imperavit. In magnis enim Cronicis memoratum reperi qualiter quidam comes Andegavensis diabolo, sub feminini[8] generis velamento, desponsatus fuit, Gaufridus nomine; unde, ut quidam ferunt, hæc geneologia[9] regum Angliæ de nacione Normannorum origin-

---

[1] C. *and* E. *want this title.* D. *adds* hujus operis, *and later, on margin,* De iniciis Alexandri, etc. C. *and* E. *have in the preceding Table of Contents the following title for this chapter:*—Et primo de iniciis regis Alexandri filii Willelmi regis supradicti, cum incidentibus, etc.

[2] C. E. *omit* Scotorum.
[3] C. E. contraxit.
[4] C. E. sepelliri.
[5] C. E. habeatur.
[6] C. D. ac.
[7] C. Fredericum.
[8] C. E. femininæ. D. feminæ.
[9] C. D. genologia. E. genealogia.

aliter processerunt: et hæc in Policronicon scripta asserunt se vidisse. Et, quia hæc materia modicum confert ad materiam subjectam, eandem leviter pertransiundo prætermitto. Circa idem tempus rex Franciæ Philippus, ad mandatum papæ, in Angliam maxima classe armatorum pro tempore interdicti iturum se proposuit. Sed, quia contra comitem Flandreæ causam ingratitudinis prætendebat, armatam suam cum classe apud Exclusum, quod vulgariter dicitur Le Sleus, transmutavit, et villam de Bruges, sibi rebellantem et comite[1] Flandreæ faventem, sibi subjugavit, et, datis multis millibus[2] auri, aliis custodibus in patriam deputavit; et sic, transitu in Angliam relicto, in suam patriam reversus est. Consequenter vero, anno sequenti, rex Angliæ Johannes in Aquitaniam transfretavit, et apud Rupellam applicavit,[3] et Andegaveam invadendo occupavit; et, capta Alrenorde,[4] regina quondam Franciæ, tunc repudiata et ob sui[5] sceleris perniciem relicta, in Angliam transmisit, et artis[6] carceribus detinendo deputavit. Et quia ipsa soror fuit quondam Arthuri comitis Britaniæ, nepotis suæ,[7] per eum alias interempti, et heres propinqua multarum terrarum quas ipse tunc occupabat, [noluit eam cuicunque tradere uxorem, timens per eam perdere terras sibi pertinentes quas eo tempore occupabat]. Ipse autem rex Johannes primus muros Andegaviæ civitatis ex utraque parte aquæ consolidari fecit; quod autem rex Franciæ audiens, ipso fugato, dictæ civitatis[8] Andegaviæ muros, capta civitate, funditus evertit. Anno vero sequenti Romanus pontifex edictum generale universis Christi fidelibus, prælatis et clericis, in subsidium[9] sanctæ matris ecclesiæ per universum[10] orbem sibi obedire volentibus, ut Romæ, ubi consilium generale celebrare proposuit, certo termino nominato convenirent, ac eidem contra infideles in finibus Christianitatis intrantes auxilium et consilium præberent, ac sanctæ crucis signaculo, ad defensionem terræ sanctæ, clerici et laici, relictis tantum patriarum custodibus, in nomine Domini Jhesu Christi se signarent. Hiis itaque temporibus, ut in magnis Cronicis notatum reperi, rex Franciæ Philippus, qui in regno suo nullas inutiles et ociosas personas tolerare voluit, cujusmodi sunt personæ quæ ludis vanis et inutilibus ac inhonestis dediti sunt, quæ eciam omnino rei publicæ inimici reputati[11] sunt, a curia sua expellendo[12] exclusit, et de toto regno evacuare præcepit.

---

[1] C. D. E. comiti. [2] millibus *in margin later.* [3] E. applicuit.
[4] C. E. Alienorde. [5] suæ *altered to* sui. C. D. E. suæ.
[6] C. arcis. E. arctis. [7] suæ *with* æ *smudged.*
[8] ex utraque parte—civitatis *in margin later.* [9] C. E. *insert* pauperum.
[10] C. E. universam. C. *adds* v *scored out. The scribe was at first going to write* urbem. [11] C. D. E. reputatæ. [12] C. expellando.

Sequitur qualiter rex Franciæ Philippus Othonem imperatorem et regem Angliæ Johannem in bello vicit.—C. ii

JOHANNE Anglorum rege in Andegavia, ut præfertur, existente, Otho, imperator noviter electus, a domino papa tamen neglectus et excommunicatus, a dicto Johanne rege, pecunia mediante, requisitus, eciam quia avunculus ejus erat, dicti s. imperatoris, exercitum congregavit de partibus Alemanniæ, Flandreæ, Boloniæ, Brebanciæ, Hammoniæ[1] et aliunde, apud Valenciam expectando. Cum dicto vero imperatore erant dux Brabanciæ, comes Flandreæ, comes Boloniæ; comes vero[2] de Salisbery a rege Johanne missus est, ut exercitum animaret, cum multa et[3] inæstimabili milicia; cui supervenit eciam prædictus rex Johannes, cum potestate magna et majestate. Rex vero Philippus, cujus miliciæ major pars erat cum Ludovico primogenito suo in Pictavia, congregato exercitu in crastino beatæ Mariæ Magdalenæ, versus eosdem iter arripuit, et, veniens usque Peronam, terram comitis de Flandreæ[4] intravit, et, eandem pertransiens, ferro et igne deprædando vastavit, usque dum veniens ad civitatem Turniacensem, quod[5] paulo ante Flandrenenses[6] fraudulenter ceperunt et multum dampnificaverunt; quæ eciam civitas, suffragante benevolencia quam erga regem Philippum habuerunt, cives ejusdem, hostibus expulsis et occisis, eandem concito recuperaverunt. Imperator vero, cum vexillo Aquilæ deaurato et[7] in quadriga erecto, prope pontem Boninum erat.[8] Rex autem Franciæ, ad exercitum suum confortandum et animandum, militibus suis ante congressum sic alloquitur, et humiliter eosdem in Domino exhortabatur,[9] dicens, "Ecce," inquit, "Othonem, a Domino papa solemniter, tanquam ecclesiæ rebellem, et patrimonii ejusdem invasorem, occupatorem et deprædatorem, publice et solemniter excommunicatum: stipendia eciam, quæ a rege Johanne eisdem data sunt, de sudore et lacrimis pauperum extorta sunt. Ymmo et ipse ab eodem Romano pontifice suis demeritis excommunicatus similiter existit, tanquam ecclesiarum invasor et raptor nequissimus. Nos autem, communione sanctæ matris ecclesiæ et pacis sanctæ sedis apostolicæ benediccione fruentes, licet peccatores, ecclesiæ[10] tamen Christi Jhesu in omnibus veri filii obedientes, ecclesiæ Dei libertates et privilegia pro posse defendentes. Quapropter, de omnipotentis Dei misericordia con-

---

[1] C. D. Hannoviæ. E. Brabanciæ Hannoniæ. [2] C. E. *omit* vero.
[3] C. E. *omit* et. [4] C. E. Flandria. [5] C. D. E. quam.
[6] C. D. E. Flandrenses. [7] C. deaurenti. E. deaurati, *and omits* et.
[8] C. E. *omit* erat. [9] C. E. exhortatur. [10] E. *omits* ecclesiæ.

fisi, licet pauciores numero, potenciores tamen in veritate et justicia, victoriam super eos firmiter sperare debemus habituri. Ipse enim dabit virtutem et fortitudinem plebi suæ benedictus Deus." Quibus[1] dictis ingruenti bello congressi sunt exercitus cum magna feritate. Militibus Franciæ in justicia confidentibus, inclinatis capitibus a rege benediccionem exposcunt; qui, facto signo[2] crucis signaculo, cum lacrimis in cœlum aspiciens, rorem divinæ benediccionis super eos effundere Dominum suppliciter exoravit. Quibus constanter in bello se defendentibus et viriliter hostes aggredientibus, ecclesiæque ministris orantibus et psalmos can[tan]tibus, multis interfectis, captis et prostratis, imperator in fugam cum magna militum reversus est multitudine[3] dedicore. Quod justo Dei judicio factum esse constat; nam in die Dominico, quo Dominus Deus requievit ab omni opere quod patraverat, inducies[4] bellandi regi Philippo instanter et humiliter requirenti concedere arroganter refutarunt, et subito in ejus exercitum eodem die Dominico eo inducias[5] [requirente] irruerunt. Ubi eodem die Dominico[6] capti sunt dux Lovaniæ,[7] dux de Lamburgh, comes Boloniæ, comes Flandreæ, cum tribus comitibus Elemaniæ[8] et militibus et proceribus in magna multitudine; ac eciam de regno ejus proprio Franciæ, cum suis rebellantibus supradictis in campo, alii fugati, alii capti, alii occisi. Quibus rebellionibus non obstantibus, rex Philippus clementer egit cum eis; sic quod, quamvis eos, crimine[9] læsæ majestatis irrititos, ad mortem justificare poterat, eisdem tamen, aut pluribus saltem eorum, hereditatibus et vita salvis, crimina sua pro hac vice, sub intencione emendacionis vitæ, misericorditer remisit, ad instar et pro amore Ipsius qui ligno crucis pro suis persecutoribus exoravit; cogitans quod magnæ nobilitatis et clemenciæ est in rege parcere prostratis humilibus, et impugnare superbos. Verumptamen multos eorum longo tempore puniendo carceribus mancipavit.

Sequitur quomodo rex Johannes [Angliæ] regna tam Angliæ quam Hiberniæ feodataria fecit Romano pontifici.—C. iii.

REX igitur Johannes, sciens se ad votum contra regem Franciæ non prosperare posse, tædere cepit et pavere, eo quod nuncios, missos a Romano pontifice[10] pro pace tractanda inter eum et regem Franciæ, noluit[11] appropinquare permittere, nec passus est eos ad suam præsenciam accedere. Quem sic indura-

[1] C. E. *add* verbis sic.
[2] C. E. *omit* signo.
[3] C. E. *add* et.
[4] C. E. inducias.
[5] concedere—inducias *in margin*.
[6] C. D. E. *omit* Dominico.
[7] C. E. Lovanensis.
[8] C. D. E. Alemaniæ.
[9] C. crimen.
[10] C. D. E. pontifici.
[11] C. E. *add* ad se.

tum, post multas cogitaciones[1] et admoniciones non emendatum, excommunicatum publice denunciaverunt; omnes eciam qui ejus fidelitatem juraverunt, clericos et laicos, ab ejus fidelitate et homagio absolventes, ac omnes ei communicantes scienter excommunicacionis vinculo innodarunt. Nec propter hæc conversus, et contra[2] ecclesiam quam impugnavit non emendando, in malicia continuavit. Propter quod, in signum apostasiæ manipulum, in humeris sacerdotum infigendum in omnibus eorum missis cantandis, sacerdotibus omnibus reliquerunt[3] Anglis imperpetuum.[4] Propter timorem cujus defectus enormi, summo pontifici perpetrati, et ut[5] ejus graciam consequendam favorabiliorem dictum dominum apostolicum reperiret, sibi ad curiam Romonam[6] certos nuncios remisit, offerens se, ut præfertur, et sua regna Angliæ et Hiberniæ, ad emendam condignam, feodatoria[7] sibi esse et successoribus suis, ut præmittitur, imperpetuum.[4] Dominus autem papa, anno Domini Mº ccº xiiiº et regis Johannis supradicti[8] xiii,[9] apud Londonensem, legatis destinatis, in honore apostolorum Petri et Pauli feodacionis ipsius promissum publice receperunt, a[10] dicto rege et heredibus suis; prout in ejus carta, continetur[11] cujus tenor hic consequenter sequitur, manifestius apparere poterit:—

Johannes, Dei gracia rex Angliæ, dominus Hiberniæ, dux Aquitaniæ et Normanniæ, ac comes Andegaviæ, omnibus Christi fidelibus præsentes literas inspecturis, Salutem in Domino. Universitati vestræ per hanc cartam nostram et bullam auream volumus[12] esse notum quod, cum Deum et matrem nostram, s. ecclesiam, offendimus[13] in multis, et inde divina misericordia plurimum indigere noscamur, nec quid quod devote offerre poterimus, pro satisfaccione Deo et ecclesiæ debite facienda, nisi nosmetipsos et regna nostra Angliæ et Hiberniæ habeamus, volentes nosmetipsos[14] humiliare pro Illo qui se pro nobis humiliavit usque ad mortem, gracia Sancti Spiritus inspirante, non vi inducti nec metu coacti, sed nostra spontanea et bona voluntate, ac communi consilio baronum nostrorum, offerimus et libere concedimus Deo et sanctis apostolis ejus Petro et Paulo et sanctæ Romanæ ecclesiæ, matri nostræ, ac domino nostro Innocencio Papæ tercio, ejusque catholicis successoribus, totum regnum Angliæ et totum regnum Hiberniæ, cum omni jure et pertinenciis suis, pro remissione peccatorum nostrorum[15] et tocius gen-

---

[1] C. citacionem. D. E. citaciones. [2] C. E. *insert* sanctam.
[3] C. E. relinquerunt. [4] C. D. E. in perpetuum. [5] C. E. *insert* ad.
[6] C. D. E. Romanam. [7] E. feodataria. [8] C. E. *add* etiam.
[9] xiii *in margin*. [10] C. E. *omit* a. [11] C. D. E. *omit* continetur.
[12] C. E. volimus. D. nolumus. [13] C. E. offenderimus.
[14] C. E. nosmetipsum. [15] C. mostrorum *altered to* meorum. E. meorum.

eris nostri, tam vivis quam defunctis; et ammodo illa a Deo et ecclesia Romana tanquam feodatarius recipientes et tenentes, in præsencia venerabilis patris nostri Nicholai Castalanensis[1] episcopi, Apostolicæ sedis legati, et domini Pandulphi, domini Papæ subdiaconi et familiaris. Exinde prædicto domino Papæ Innocencio tercio ejusque catholicis successoribus ac ecclesiæ[2] Romanæ, secundum subscriptam formam, fecimus et juravimus homagium et legium pro prædictis regnis Deo et apostolis ejus[3] Petro et Paulo, et ecclesiæ Romanæ, et eidem domino Papæ Innocencio tercio, per manus prædicti ipsius legati, loco et vice ipsius domini Papæ recipientis;[4] publice heredes et successores nostros de uxore nostra imperpetuum[5] obligaciones,[6] ut simili modo qui pro tempore fueri[n]t summo pontifici et Romanæ, ecclesiæ sine contradiccione, debeant fidelitatem præstare, et homagium recognoscere. Ad indicium hujus perpetuæ obligacionis et concessionis nostræ, Volumus[7] et stabilimus, ut de propriis et specialibus redditibus prædictorum regnorum, pro omni servicio nostrorum et[8] pro ipsis facere debemus, salvo per omnia denario beati Petri, ecclesia Romana mille marcas percipiat annuatim, in festo s.[9] Sancti Michaelis quingintas marcas, et in Pascha alias quingentas marcas: hoc est, septingentas pro regno Angliæ, et trescentas pro regno Hiberniæ; salvis nobis et heredibus nostris justiciis et libertatibus nostris regalibus. Quæ omnia, sicut supradicta sunt, rata esse volentes, perpetua atque firma, obligamus nos et heredes nostros non contravenire. Et, si aliquis de nobis vel successoribus nostris hoc attemptare præsumpserit,[10] cadat a jure regni. Et, ut hæc carta obligacionis et concessionis nostræ semper et[11] firma maneat, Ego Johannes rex Angliæ, dominus Hiberniæ, ab hac hora in antea fidelis ero Deo et beato Petro et ecclesiæ Romanæ et domino meo Innocencio tercio papæ ejusque catholicis successoribus. Nec ero[12] facto, dicto, vel consensu vel consilio ut vitam perdant vel membra, aut mala capcione capiantur. Eorum dampnum, si præscivero, impediam et removeri faciam, si potero; vel quam cicius potero intimabo, vel tali personæ intimabo quam eis credo pro certo dicturam. Consilium eciam quod mihi crediderint, per se, vel[13] nuncios suos, vel literas suas, secretum tenebo, et ad eorum dampnum nulli pandam, me sciente. Patrimonium eciam beati Petri, et specialiter regna Angliæ et Hiberniæ, ad tenendum et defendendum contra omnes homines adjutor ero pro posse meo. Sicut

---

[1] C. D. E. Castellanensis. [2] E. etiam. [3] C. E. *add* sanctis.
[4] C. E. recipientes. [5] C. D. E. in perpetuum.
[6] C. D. E. obligantes. [7] C. D. E. volimus. [8] C. D. E. quod.
[9] C. E. *omit* s.
[10] C. E. *add* quicunque fuerit ille, nisi rite commonitus resipiscerit.
[11] C. D. E. *omit* et. [12] C. E. *add* in. [13] C. E. *add* per.

me Deus adjuvet, et hæc sancta Dei ewangelia. De quibus ne possit in posterum aliquando dubitari, ad prædictæ obligacionis majorem securitatem et concessionis nostræ, præsentem cartam nostram fieri fecimus, et aurea bulla tota[1] signari; ac, pro consensu[2] hujus præsentis primi a[n]ni, mille marcas stirlingorum per manus prædicti legati ecclesiæ Romanæ persolvimus. Testibus domino Stephano Cantuariensi archiepiscopo, Edwardo Heliensi, Hugone Lincolniensi, episcopis, Waltero Gray, consiliario nostro et cancellario, Willelmo comite de Ferraris, Willelmo comite Salisberiensi,[3] Ranulpho comite Cestrensi, Willelmo Marscallo comite de Penburgh,[4] Gamero comite Wintoniensi, Roberto de Rosse, Willelmo de Berwik, Petro filio Hemberti, Mathæo filio Hemberti, Briano[5] de Insula, dapifero nostro. Datum per manum Ricardi archidiaconi de Richmont, apud Sanctum Paulum, Londoniis, tercio die Octobris, anno Domini M° cc° xiiii.[6]

Sequitur de relaxacione sentenciæ excommunicacionis et interdicti prædictorum regnorum, qui, in eorum contumacia per sex annos et tres menses pertinaciter et obstinate persistentes, multa sunt mala passi, et postea cum dedecore subjecti [*etc.*]. Caucione tamen prius præstita de ecclesiarum prædictarum indempnitate, et de earum bonis integra restitucione, eciam de feodalibus ecclesiæ, cum ecclesiasticis viris eciam spoliatis, restituendis, sub pœna reincedendi.[7] Hiis etenim temporibus, ut in magnis Cronicis notatum reperi, idem Innocencius papa misit legatos Philippo regi Franciæ,[8] tanquam filio suo Christianissimo, ut de civitatibus Tholosana, Cartassonæ,[9] Narbonensis,[10] Bicerensi,[11] et aliis circumsitis et vicinis locis, Albigenensium[12] hæreticos abicerentur, eosdem de terra omnino delerent. Et si forte in bello contra eosdem Christi[13] infideles moriendo deficerent, eosdem Christi fideles eos invadentes ab omnibus peccatis, sicut in die baptismatis eorum, absolutos denunciavit. Ad cujus expedicionem[14] innumerabilis populi multitudo cruce signati sunt, qui eosdem hæreticos omnino de terra delevit. Quas civitates et terras rex Franciæ deinceps pacifice hereditarie[15] possidebat.[16]

---

[1] C. E. nostra.
[2] C. sensu. D. consensu. E. summa *substituted for* sensu.
[3] C. E. Saresberiensi.
[4] C. Penbroch. E. Penbroth.
[5] C. E. Briono.
[6] E. xiiii° *altered to* xiii°.
[7] C. D. E. reincidendi. D. *adds* etc.
[8] C. E. Francorum.
[9] C. E. Carcassonæ.
[10] *Corrected from* Marbonensis.
[11] C. E. Biteriensi.
[12] C. E. Albigenses secundum.
[13] C. E. *omit* Christi.
[14] C. E. *add* et.
[15] E. hereditario. C. hereditario *altered to* hereditarie.
[16] C. possedebitur.

Sequitur de David de Ho[n]tyntonne et de[1] ejus morte; sed primo de quibusdam actibus regis Alexandri contra regem Angliæ.—C. iv.[2]

HIIS itaque temporibus barones et nobiles Angliæ, non ferentes gravamina regis Angliæ Johannis, et ejus abusivas consuetudines nequiter assisas quas cotidie inducebat,[3] communi se[4] juramento astrinxerunt,[5] ut unanimiter apud regem instarent, et ut antiquas libertates et previlegia regni et consuetudines laudabiles, prout[6] tempore bonæ memoriæ Henrici Beuclerk fuit observatum, tam ecclesiæ quam regno, easdem indempnas inviolatasque observaret; quæ privilegia et libertates ipse rex Henricus filius Willelmi Bastard, ad instanciam reginæ suæ Matildis, bonæ reginæ Angliæ, filiæ viz. Malcolmi regis Scociæ et beatæ Margaritæ, concessit; et pro amore illius prædicto imperpetuum[7] regno concessæ fuerunt et confirmatæ, secundum ejusdem [Henrici] regis cartæ super hoc confectæ tenorem; cujus tenor sequitur in hac[8] forma in effectu, in sequentibus, etc.;[9] alioquin ab ejus obediencia et dominio se subtraherent. Quos cum rex per falsam promissionem repetitis induciis[10] protraxisset,[11] tandem unanimiter contra eum concitati, inducias negantes sibi, ipsius colloquium vitantes, et armis rem gestam perimplere disponentes, pulsati precibus et promissis, regem Scociæ Alexandrum et Leulinum Valliæ regem eisdem confœderacionis nexibus baronibus Angliæ constrinxerunt, non obstante quod rex Valliæ filiam dicti regis Johannis per prius duxerat in uxorem. Collectis igitur viribus per regem Alexandrum, in Angliam ingressus, Northumbriam subjugavit, et homagium hominum cepit. Quo audito, rex Johannes, in Scociam pergens cum satellitum multitudine, omnia quæ repperit destruendo et vastando combussit, viz. Dunbar et Hadington, et alia loca multa. Rex autem Alexander, majori potencia collecta, congressum cum Anglorum rege habere peroptans, apud Pentland castrametatus est; sed rex Johannes, sciens ejus fortitudinem, curvans viam suam, per aliam viam reversus est in regionem suam. Qui eciam fremens contra barones suos, ex causa præallegata, in itinere suo remeando omnes terras eorum ense, foco et[12] rapina vastavit; et, incipiendo

---

1 C. E. *omit* de.
2 *In* E. *this chapter and the following one are transposed.*
3 E. introducebat.
4 E. *omits* se.
5 C. E. astriverunt.
6 C. E. post.
7 C. D. E. in perpetuum.
8 C. E. hæc.
9 C. E. *omit* etc.
10 C. indiciis.
11 E. extraxisset.
12 C. E. *omit* et.

apud Werk et Awnwyk,[1] Mydfurd et Morpeth et multas villas alias combussit; apud[2] Roxburgh et Berwik, sexui non parcens, ordini, vel ætati, omnia sub igne et gladio conclusit; Scotos vero[3] per pedes et manus, et quosdam per manuum et pedum articulos,[4] cruciando; abbaciam vero de Goldingham[5] deprædando, propriam domum ubi ipsemet rex Johannes hospitabatur, contra regalem majestatem et decenciam propriis manibus ignem imponendo, combussit. Quod eciam rex Alexander audiens ejus regressum,[6] ut fertur, cupiens cum eo congressum habere, iterum rediens in Northumbriam, rege Angliæ interiores partes Angliæ confestim petente, rex Alexander omnes regiones usque Carleolum comburendo destruxit.

Sequitur de David comite de Huntington, (quod capitulum debet præcedere capitulum immediatum antecedens.[7])—C. v.

DEFUNCTO, ut præmisimus, magnifico principe[8] rege Willelmo, comes David de Huntyngton,[9] frater ejus, quamvis nec alacris animo nec corpore vegetatus ad regnum[10] regendum, Alexandrum, nepotem suum, quam cicius potuit, coronari festinavit, et apud Sconam. Rex enim Willelmus dedit alias prædicto David, fratri suo, comitatum de Huntyngton[11] de se tenendum, ac de Garviach[12] comitatum, de[13] Strabolgy et villa de Dunde, Inverbervy, Langforgend,[14] cum Ynche Martyn[15] et Lundoris,[16] cum multis aliis terris et possessionibus spaciosis. Cujus uxor fuit filia comitis de Cestria[17] in Anglia, ex qua tres filios genuit, quorum unus habuit comitatum Cestriæ, alter sibi successit in aliis dominacionibus suis. Defunctis tamen sine liberis, genuit eciam de eadem uxore sua tres filias speciosas valde: Margaretam vero Alano de Galway[18] maritavit; secundam vero, Ysabellam, Roberto de Broys[19] tradidit in uxorem, ex qua linia moderna regalis Scociæ processisse dinoscitur; Adam, terciam filiam, Henrico de Hastingis nupsit. Qui quidem comes David, postquam monasterium de Lundoris fundaverat, apud Gerdlay morte præventus, corpus matri omnium, spiritum vero ad Dominum qui creavit illum, relinquendo commendavit, et apud monas-

---

[1] C. D. E. Alnwik. [2] C. E. *omit* apud. [3] C. E. *omit* vero.
[4] C. E. articules. [5] C. E. Coldingame. [6] D. *has a folio wanting here.*
[7] C. *reads* immediacum antecedentem ex improviso interceptam. E. *omits* (quod—antecedens). [8] C. E principi.
[9] C. E. *omit* de Huntyngton. [10] C. E. regna.
[11] C. E. Hontyngton.
[12] C. E. Garviath. E. *has* alias Gariach *in margin.* [13] C. E. cum.
[14] C. E. Langforgonud. [15] C. E. Inchmartyn. [16] C. E. Londoris.
[17] C. E. Cestrensi. [18] C. E. Galoway. [19] C. E. Brusse.

century, and Edited from the best MSS. by the late A. P. FORBES, D.C.L., Bishop of Brechin.

4. **Life of Saint Columba, Founder of Hy, written by Adamnan, ninth** Abbot of that Monastery. Edited by WM. REEVES, D.D., M.R.I.A. Translated by the late A. P. FORBES, D.C.L., Bishop of Brechin, and Notes arranged by W. F. SKENE.

5. **The Book of Pluscarden, being unpublished Continuation of** FORDUN'S CHRONICLE by M. BUCHANAN, Treasurer to the Dauphiness of France. Edited and translated by FELIX SKENE. 2 Vols. [Vol. 1 just ready, Vol. 2 will be published shortly].

For the convenience of those who do not wish to subscribe for the whole series, it has been resolved to supply any of the above Works, done up in special binding, at the rate of 15s. *per volume.*

EDINBURGH, 67 PRINCES STREET,
WILLIAM PATERSON.

The Historians of Scotland.

THIS Grand National Series of the EARLY CHRONICLES OF SCOTLAND, edited by the most eminent Scottish Antiquarian Scholars of the present day, is now nearly completed, and as Sets remaining for sale of the seven published volumes are becoming few in number, early application is requested, in order to secure them at the subscription price of *Three pounds ten shillings* for the Seven Volumes. The volumes already issued are the following, viz. :—

1. **John of Fordun's Chronicle of the Scottish Nation.** Edited from original MSS. by WM. F. SKENE, and illustrated with facsimiles, etc. 2 Vols.

2. **Andrew of Wyntoun's Orygynale Metrical Cronykil of Scotland,** now printed for the first time from the Royal MS. Edited by DAVID LAING, LL.D., and illustrated with numerous facsimiles. 3 Vols. [Vols. 1 and 2 are already published, Vol. 3 will be issued shortly.]

terium de Sawtreia inhumatus requiescit, anno Domini M°cc°xix. A.D. 1219.
De genealogia vero prædictarum filiarum dicti Davidis[1] de Huntyngton dicetur postea.

Sequitur de Ludovico Francorum regali[2] Angliam venienti filio primogenito Philippo.[3]—C. vi.

INTERIM nobiles barones Angliæ, sub diræ servitutis jugo[4] tiranni regis constituti, scripserunt Christianissimo Francorum regi Philippo, ut primogenitum suum Ludovicum Delphinum biennium[5] eis transmitteret, quem in regem suum unanimiter consentirent assumere, spreto tiranno occupante; qui, votis eorum annuens, præsertim pro libertate ecclesiæ et baronum restituenda, et hoc acceptis obsidibus ab Angliæ baronibus, rex Franciæ filium suum Ludovicum, armis instructum, inæstimabili armorum milicia comitatus,[6] navigio omnibus rebus necessariis[7] requisitis, ut decet, munito, in Angliam destinavit; qui eciam, de regis Alexandri Scociæ personali assistencia confisus, per primævam confœderacionem, mittens manus ad forcia, in Angliam applicuit, in quadam insula Thenede vocata. Rege vero Angliæ cum exercitu suo apud Sandwiche eo tunc tempore[8] expectante, in portu quasi proximo insulæ prædictæ, non ausus[9] eos aggredere, ad tuciora loca se transtulit. Ludovicus vero[10] Londoniis[11] veniens, inenarrabili gaudio per barones susceptus, cum suis sequacibus, die Pentecostes[12] anno Domini M° cc° xvi°, et regis Alexandri A.D. 1216.
Scociæ ix°. Et[13] recollecto[14] exercitu [novo, rex Alexander Scociæ], nono die Augusti, Angliam intravit, nulli nocendo nisi tantum regis[15] Johannis satellitibus. Apud Dowir Ludovicum Franciæ Delphinum reperiens, ab eodem honorifice receptus est cum læticia; qui cum eo per quindecim dies continue permanendo, et de eorum factis appunctuando, in Scociam se reversurum[16] præparavit. Rex vero Johannes, pendente quo tempore, pontibus confractis, basellis[17] dimersis[18] et vadis undique confossatis, iter ei præcludere nitebatur apud fluvium de Tharent; qui Angliæ rex tunc Johannes, Deo disponente, cum ipse in tali malicia machinatus fuisset, apud Newuerk[19] brevi langore vitam finivit; cujus exercitum dirumpendo, rex Alexander Scociæ,

---

1 C. E. David. 2 C. E. rege, *and add* in. 3 C. E. Delphino.
4 E. *omits* jugo. 5 C. E. Viennensem. 6 C. E. concomitatus.
7 C. E. necessario. 8 C. E *omit* tempore. 9 E. *adds* est.
10 C. E. autem. 11 C. E. Lundoneis. 12 C. E. Pentacostis.
13 C. E. *omit* et regis Alexandri Scociæ ix°.—Et. 14 C. E. *add* igitur.
15 C. E. *omit* regis. 16 E. reversurus. 17 C. E. batellis.
18 E. diversis. 19 C. E. Newerk.

innocenter, sub pietatis specie, sicut alii[1] seducti, decipiantur; nam sex[2] eorum[3] non est adhuc exinanita, quin illis convalentibus bibent ex illa omnes qui confidunt in eis; nam et ipsi scorpionis naturæ nequissimi in condicionibus eorum comparari potuerunt,[4] qui maxime cum eis vicinitatem habentes, et eos in lecto hospitantes, venenato stumulo pungentes, occidunt. Gaudeant ergo Scotorum principes, tam ecclesiæ quam sæculares, quod Dominus pro nichilo inimicos eorum humiliavit, et super tribulantes eos manus Ejus posuit, et conclusit eos in manus inimici, et dominati sunt eorum qui oderunt eos. Quia nuncquam ab æterno fuit visum Anglorum regem potentissimum, cum uxore, primogenito et principibus Anglorum multis, in extrema necessitate, tanquam de regno exules positi, in regnum Scociæ venientes, a rege et baronibus auxilium postulare; qui eciam talem graciam, consilium, auxilium et favorem cum eis invenerunt, quod merito dicere poterunt, Salutem ex inimicis nostris, et de manu omnium qui oderunt nos. Nam quocienscunque inimicus in potestate principis redditur, misericordia, favor et gracia de clemencia principis[5] sibi debetur. Parcere enim prostratis est nobilissima condicio leonis. Eciam Dominus:— Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur.

Sequitur de interdicto regni et excommunicationis[6] Scociæ. C. viii.

HOC autem anno rex Scociæ obsessit castrum de Mydfurd, in itinere suo versus Ludovicum versus Dovir; sed, audito de ejus recessu, relicto castro, in Scociam reversus est. Quo tempore Malcolmus, de Fife comes, fundavit monasterium de Culros, et anno sequenti de Northberwik fundavit cœnobium monialium. Et quia rex Alexander, ob amorem primogeniti regis Francorum Ludovici, tantas in Angliam deformitates et[7] enormia mala cum suo exercitu perpetravit, Gualo, sedis apostolicæ legatus, in Anglia[8] existens, regnum Scociæ interdixit, ac regem et incolas omnes excommunicavit universaliter qui præcipue cum eo in dicto Angliæ regno comites sceleris perpetrati fuerunt. Et, ut sciamus causas ejusdem excommunicacionis et interdicti, notandum est, primo, quia prima causa fuit ex quo[9] dictus rex Scociæ cum rege Anglorum Johanne, tempore interdicti regis

---

[1] C. E. alias. [2] C. D. E. fex. [3] C. E. illorum.
[4] C. D. E. poterunt. [5] redditur—principis *in margin later.*
[6] C. E. excommunicatione, *and omit* Scociæ. [7] C. D. ac.
[8] C. D. E. Angliam. [9] C. E. primo cum fuit ex eo quod. D. quod.

Johannis supradicti et regni, cum exercitu suo et aliis incolis, communicavit; ymmo eciam omnes prælati Scociæ, postquam ipse excommunicacionem[1] cum rege Anglorum incidit in eandem excommunicacionis sentenciam, prædictus legatus excommunicavit et excommunicatos denunciavit; virtute sentenciæ excommunicacionis latæ in consilio Latinensi,[2] ubi, post reconsiliacionem regis Angliæ Johannis, quia[3] ecclesiæ Romanæ ipsum cum regnis suis feodataria fecit, papa omnes impugnantes eum et regnum ejus excommunicavit. Secunda causa fuit propter favorem et assistenciam quam Ludovico, Francorum regis filio, contra regem[4] supradictum præbuit. Tercia causa fuit quia rex Scociæ castrum, per regem Angliæ super Twedmouth[5] constructum ex opposito castri Berwici, in despectu regis Angliæ subvertit. Quarta causa fuit quia rex Scociæ, ad præceptum dicti legati, castrum et villam Carleoli regi Angliæ, tanquam sua, reddere noluit; quam eciam villam Carleoli, ante absolucionem, cum aliis da[m]pnorum æstimacionibus, prædictus legatus dictum regem Scociæ Alexandrum restituere coegit, confœderacione tamen perpetuæ pacis inter reges et regna primitus confirmata et jurata; absolutus enim fuit rex apud Twedmouth,[5] cum hiis qui per eandem sentenciam legati erant, per episcopos Eboracensem et Dunelmensem. Deinde vero apud Northampton, sub salvo conductu regis Angliæ, rex Scociæ existens, pro terris quas de rege Angliæ infra Angliam tenuit homagium sibi fecit; ubi præsencialiter Carleolum iterum sibi, post homagium factum, reddidit; et, pace iterum confirmata[6] ad instanciam legati, cum gracia et amore utrorumque in Scociam, cum benediccione legati, remeavit. Tamen ut prælati et clerici sub ista pacis proteccione includerentur impetrare non potuit; sed, in brevi tempore postea, tam excommunicacionis sentenciam[7] quam interdictum generale per totum regnum Scociæ, per dictum legatum, nescio quo spiritu ductum, provulgata[8] sunt; eciam a laudibus divinis cessavit ecclesia Scoticana, propter[9] hos religiosos et monachos qui privilegia specialia habebant; omnes tam[10] clerici quam religiosi et sæculares quicunque, tanquam excommunicatos, suspensos et interdictos denunciavit legatus supradictus, excepto tamen Sanctiandreæ episcopo, qui extra regnum pro tempore transgressionis existebat. Tandem, longo

[1] C. E. propter communicationem. D. *reads* postquam ipse *smudged, then* postquam excommunicacionem.

[2] C E. Latranensi. D. Latrinensi *with* r *interlined later.*

[3] quia *in margin later.*

[4] C. E. *add* Johannem.

[5] C. E. Tveidmouth. D. Tweidmouth.

[6] C. D. E. reconfirmata.

[7] C. E. sententia.

[8] C. E. promulgata.

[9] C. E. præter.

[10] C. E. tamen.

tempore posterius transacto, prædictus legatus, per episcopos Eboracensem et Dunelmensem, commissarios suos, omnes prælatos, præstita caucione destinando[1] mandatis ecclesiæ, pecunia præcedente, absolucionis beneficium concessit; et qui non habebant precium, ad curiam Romanam, ad eorum absolucionem[2] optinendam, destinarunt. In hoc vero quod prælati Scotorum et clerici prædicta enormia et abusiva dampna, in detrimentum ecclesiæ Scoticanæ, neglexerunt; qui, per ignaviam tepide se habentes, eorum privilegiis suffragantibus, quæ neglegenter ignorabant, animati, ad Romanum pontificem appellare potuerunt, dispendium maximum, cum dedecore ecclesiæ, tam clericis quam prælatis quam eciam omnibus regni incolis, unanimiter[3] intulerunt; quia,[4] pro mille libris pro appellacionis persecucione,[5] evadere periculum potuerunt, pro decem millibus librarum aureum prædictum legatum, cum suis commissariis in Scociam destinatis, minime contentare valuerunt. Per quod clare apparet clericos et prælatos eo tempore multum erga ecclesiam defecisse, qui non suo judici, ymmo legato alterius inimicorum regni, quem declinare juridice potuerunt, obedienciam præstetisse videbantur. Et dum quidam excommunicatorum, ad ecclesiam Romanam venientes, absolucionis beneficium pecierunt, quidam cardinalis in præsencia papæ subridendo dixit, Natura piarum mencium est veniam, ubi nulla subest culpa, impetrare. In reditu vero quorundam commissariorum subdeligatorum, de Abbirden venientes, apud Lundoris hospitati, eorum cameram de nocte igne[6] inflammantes, taliter territi[7] erant, quod prior Dunelmensis apud Coldingham morte præventus expiravit. Post hoc[8] autem, missis nunciis ad curiam Romanam per regem Alexandrum, privilegia et libertates regni Scociæ, et signanter, renovando et per papam confirmando, prædicta privilegia in statum pristinum reformantur. Eisdem eciam temporibus factum est passagium magnum cruce signatorum, tam regum, principum, quam aliorum, in terram sanctam Jerosolimitanam,[9] eciam cum magno exercitu prælatorum et clericorum, ad recuperacionem dictæ[10] civitatis, quæ per soldanum Turcorum capta fuit et destructa, exceptis Templo et Sepulcro.

---

[1] C. E. de stando. D. *has a word smudged, then* stando *with* st *smudged.*
[2] C. E. *omit* beneficium—absolutionem.
[3] C. E. universaliter.
[4] C. E. *insert* ubi.
[5] C. E. prosecucione.
[6] C. E. ignem.
[7] C. D. E. territe.
[8] C. E. hæc.
[9] C. E. Jerolomitanam. D. Jerosolomitanam.
[10] C. E. prædictæ.

Sequitur de nupciis regis Alexandri.[1]—C. ix.

ANNO Graciæ M° cc° xix°, quo Corodinus,[2] filius Saladini, Turcorum soldanus, Jerusalem destruxit, ad tuciorem pacis confirmacionem, rex Angliæ Henricus sororem suam speciosam valde regi Scotorum Alexandro matrimonio copulavit, ac duas sorores dicti regis Alexandri prædicto regi Angliæ, ad ampliorem pacis confœderacionem, nobilioribus Angliæ principibus maritandas, dictus Alexander rex deliberavit; qui rex Angliæ, ut suas proprias filias, honorifice, ut decuit, de no[ta]bilioribus regni maritagiis providere spospondit, in præsencia cujusdam legati Angliæ, Pandulpho[3] nomine, et aliis pluribus regnorum proceribus præsentibus, et ad prædictam[4] similiter obligatis. Eodem anno et sequenti[5] rex, collecto exercitu, in Galwidiam pergens rebellantem adhuc, acriter punivit. Postea vero, in Argadiam transiens, eandem similiter transgredientem reformavit, et terras confiscatas et bona plurima suis dignis fidelibus se comitantibus[6] donavit; incolæ vero, relictis prædiis et bonis, de patria fugerunt. Eo vero anno sequenti translata sunt ossa sancti Thomæ martyris. Anno Domini M° cc° xxi quidam canonicus Parisiensis, legatus apostolicæ sedis in Scociam veniens, apud Perth consilium generale celebravit. Item circa idem tempus quidam satellites, diabolica membra, episcopum Cathanensem, aliunde[7] Melros abbatem, cæsum, vulneratum, fustibus vapulatum, in domo propria igne cremaverunt, et, cum suo socio monacho, domum cum universis bonis igne consumpserunt. Quod scelus rex Alexander sævissime et crudeliter puniendo, multos ejusdem patriæ malificos morti deputavit. Comitem vero Cathaniæ, licet non conscium, ymmo quia[8] dissimilando prædictos malificos[9] non cohibuit, et eorum maleficiis non pro posse obviavit, rex eundem, post longos[10] carceres, cum dedecore de medi[et]ate hereditatis suæ dicti[11] comitatus exheredavit, et cum [hoc] magnam pecuniæ summam ab eodem extraxit. Quam comitis negligenciam Dominus omnium non impunitam volens relinquere, suis propriis hominibus in brevi postea tempore potestatem et facultatem dedit eundem in domo propria prodiciose occidendi; et consequenter eum, cum domo sua et utensiliis,[12]

A.D. 1219. — A.D. 1221.

---

[1] C. E. *add* cum incidentibus. [2] C. E. Corradinus. D. Coradinus.
[3] C. E. Pandulphus. [4] C. E. prædicta.
[5] C. E. in sequenti. D. insequenti.
[6] C. D. E. concomitantibus. [7] C. E. alias de.
[8] C. E. *add* non. [9] C. E. malefactores. [10] C. D. E. longas.
[11] C. E. dictus. [12] C. D. E. utenciliis.

simili modo sicut episcopum occisum, igne comburendi. Ysabella vero, soror[1] regis Alexandri, non obstantibus regis Angliæ promissionibus supradictis, ad fratrem in Scociam post pauca rediit innupta; et nota in hoc fidem fragilem et perfidiam Anglorum.

Sequitur de morte Francorum regis Philippi, cum incidentibus. C. x.

A.D. 1224. ANNO Domini M° cc° xxiiii obiit rex Philippus, qui multum nobilis et strenuus miles erat, et conquæstor egregius. Vir enim Dei ille quinquaginta millia librarum argenti reliquid Templariis Hospitalitatis[2] Jerosolimitanæ[3] de redditibus,[4] ad sustinendum sanctam guerram contra infideles, et tantum regi de Jerusalem, et aliis multis multa: reliquit in puram elemosinam plusquam iii° millia librarum argenti in diversis locis. Eodem vero anno rex Alexander Scociæ certam summam subsidii, ad maritandum sorores suas, in regno Scociæ taxavit, viz., decem millium librarum stirlingorum; de quo subsidio nullæ[5] elemosinæ ad solucionem cujuscunque partis illius summæ constricti[6] erant. Eo anno et sequenti,[7] rex Ludovicus, filius Philippi regis, multas terras in occidentalibus Franciæ partibus conquisivit. Iste enim rex Ludovicus, filius Philippi, non multo post tempore viam universæ carnis ingrediens, Franci filium suum, similiter Ludovicum, xiii ætatis vix annorum, in regem sublimaverunt, anno Domini
A.D. 1226. M° cc° xxvi°. Hiis eciam temporibus floruit sanctus Antonius de ordine sancti Augustini, et de Hispania oriundus de civitate Ulixbunda. Per graciam Altissimi a puericia sanctus apparuit; primo vero in ordine sancti Augustini ordinatus, postea in habitu fratrum minorum se induendo transmutavit. Anno
A.D. 1229. Domini M° cc° xxix fundata est ecclesia beati[8] Edwardi regis de Balmurinach[9] per regem Alexandrum et ejus matrem, Hermergardam nomine. Eodem anno obiit Malcolmus comes de Fife, sepultus apud Culros, in ecclesia sancti Servani quam ipsemet fundaverat. Rex iste Alexander fundavit prioratum de Pluscarty[10]
A.D. 1231. et de Beaulie. Anno Domini M° cc° xxxi rex Alexander fecit

---

[1] soror *written later over* uxor *erased.*
[2] D. Hospitilitatis.
[3] C. E. Jerosolomitani. D. Jerosolomitanæ.
[4] C. E. Roddis.
[5] C. D. E. mille.
[6] C. D. constrictæ. E. constrictæ *altered to* constricti.
[7] C. E. in sequenti. D. insequenti.
[8] C. sancti *altered to* beati. E. sancti.
[9] D. Balmorinach.
[10] C. E. Pluscardyn.

Walterum, filium Alani de Galuway,[1] qui fuit primus qui dicebatur Senescallus in Scocia, quia ipsius senescallus de facto erat, fecit eum magnum justiciarium Scociæ. Cujus Alani[2] de Galuway[1] frater obiit, qui fuit comes Atholiæ; sepultus in Cupro. Eodem anno Johannes, comes de Thatania,[3] a quibusdam satellitibus occisus est in domo sua et combustus, ut præmittitur. Anno vero sequenti comes Marchiarum et dominus de Dunbar, habitum religionis apud Melros suscipiens, non multo post tempore de hac vita migravit. Eodem vero[4] anno dedicatæ sunt ecclesiæ de Abirbroth, de Cupro, et de Nevbotil.[5] Eodem anno Alanus de Galwidia[1] dedit filiam suam Johanni de Balliolo in uxorem, et sororem suam Waltero de Biseth. Et obiit Willelmus[6] Cumyn[7] comes de Buchane,[8] qui fundavit ecclesiam de Deer. Rex Franciæ Ludovicus disponsavit filiam comitis Provinciæ. Et[9] Sanctus Edmundus consecratus est in archiepiscopum Cantuariensem. Et obiit Alanus de Galway,[1] filius Rotholandi de Galway,[1] qui Alanus eo tempore fuit constabilarius Scociæ; sepultus vero apud Dundranan requiescit, tres filias suas relinquens heredes, quarum primam duxit Rogerus de Quinci[10] comes Wintoniæ, secundam vero Johannes de Balliolo, et terciam comes Albemarliæ; inter quas divisa[11] terra dicti Alani de Galway,[1] quod moleste ferentes incolæ dictarum terrarum, mallentes Thomam filium ejus naturalem heredem fuisse, propter quod insurgentes indigenæ tamen[12] illo Thoma omnes terras regis, eo quod ad hoc consentire noluit, ferro et flamma vicinas[13] invadentes vastabant; sed dominus rex post hæc eosdem pacifice subjugando donavit.[14] Eodem eciam anno facta est fames valida in Francia, in tantum quod sextarius frumenti ce[n]tum valuit solidos;[15] et consequenter mortalitas magna insecuta est, et pestilencia inæstimabilis. Hiis eciam temporibus rex, rebellantibus iterum Galuwidiensibus,[16] ducem eorum, filium Alani de Galway[1] viz. nothum sive bastardum, de regno in Hiberniam fugavit, et omnes complices suos majores patriæ cum funibus suspendiculis in eorum collis,[17] graciam regis humiliter postulabant; rex vero clemens et misericors, misericordiam volens transcendere rigorem, pacem eis concessit et graciam, sequen-

---

1 C. Galoway. D. E. Galouway.
2 D. *adds* senescalli *in margin in original hand.*
3 D. Thatania *altered afterwards to* Chatania. E. Catania.
4 C. E. *omit* vero.
5 C. E. Neubotle.
6 C. E. *insert* de.
7 C. D. E. Cumyng.
8 D. Bouchane.
9 C. E. *omit* Et. D. Eciam.
10 D. Quinti.
11 C. E. *add* est.
12 C. D. E. cum.
13 E. vicinias.
14 C. D. E. domavit.
15 C. E. *add* francos.
16 C. D. E. Galouwidiensibus.
17 C. colles. E. colles *altered to* collis.

do prophetam dicentem, Misericordiam et judicium[1] cantabo tibi, [etc.] Anno vero sequenti iste Thomas, magni Alani de Galway[2] bastardus, de Hibernia rediens, cum quibusdam nobilibus patriæ se concomitantibus, pacem regis impetravit et graciam; quem cum rex in Castro Puellarum pro tempore punire voluit et castigare,—et nota ista,[3]—sui comites, cum filio cujusdam reguli Hiberniæ, Galowidiam[4] spoliantes, multos occiderunt, et apud Glenlus et Tungland religiosos[5] mutilantes[6] interfecerunt;[7] et ad naves[8] per patriam rediuntes, burgenses de Glasquw[9] spoliantes, et multos intereuntes,[10] in Hiberniam rediunt; verumptamen duo eorum natu majores, capti[11] et ad regem ducti, apud Edinburgh ad caudam equorum tracti, decapitati, in patibulo suspenduntur.

Sequitur de mutuo amore regum Scociæ et Angliæ post matrimonium contractum cum ejus sorore.—C. xi.

A.D. 1237. ANNO Domini M° CC° XXXVII reges Scociæ et Angliæ in civitate Eboracensi per quindecim dies cum reginis eorum festum solempne tenuerunt, ac de regnorum utilioribus negociis concorditer amantissime tractaverunt, et postea uterque regum in sua patria feliciter repatriavit.[12] Regina vero Scociæ cum regina Angliæ perigre ad sanctum Thomam Cantuariensem profecta est, quæ et soror regis Angliæ Henrici fuit ac ducis Cornubiæ; quæ[13] in dicta[14] viagia[15] vitam terminavit, et apud Tharent[16] sepelitur. Sed[17] alibi tamen dicitur, et verius,[18] quod ista regina Scociæ obiit apud Cuprum in Fife, et sepelitur apud monasterium de Dunfermlyn, prope sanctum[19] regem David.[20] Anno graciæ M° CC° XXXIX intravit in Scociam quidam cardinalis legatus a latere sedis apostolicæ, et apud Edinburgh consilium celebravit. Item eodem anno rex Alexander Scociæ, non habens proles ex prima uxore sua, aliam disponsavit, viz. filiam domini de Coussy, Mariam nomine, apud Roxburgh, de Francia nata, de qua genuit filium nomine patris vocatum, viz. Alexandrum,[21] anno ejusdem regis xliiii° ætatis suæ et regnacionis [suæ] xxvii°. Quo anno, ad juncta[22] post natale Domini usque ad festum [exaltacionis]

A.D. 1239.

---

1 C. E. justiciam. 2 C. D. E. Galouway. 3 C. E. isti.
4 D. E. Galouwidiam. 5 C. E. religioso. 6 D. mutulantes.
7 C. interferant. E. interferant *altered to* interfecerant.
8 C. E. navem. 9 C. D. E. Glascu.
10 C. E. interementes. 11 C. E. captivantur. 12 C. E. repantavit.
13 E. qui. 14 C. E. dicto. 15 E. viagio.
16 C. Charent. 17 C. E. Et. 18 C. E. *omit* et verius.
19 C. E. *omit* sanctum. 20 D. *has* Sed alibi—David *erased, and adds* etc.
21 C. E. Alexander. 22 C. D. E. a Dominica.

sanctæ crucis, pluvia non descendit super terram in partibus istis; vina erant tantum[1] forcia ut sine aqua nullus ea bibere potuit commode. In magnis Cronicis reperi[2] notatum quod, eodem tempore quo supra, per eandem siccitatem lapides grandes[3] tantæ quantitatis ceciderunt in quibusdam locis super terram, quod in eis signum crucis apparuit, et in circumferencia scriptum fuit *Jhesus Nazarenus Rex Judæorum;* et cum [hoc] in cruce imago Salvatoris manifeste apparebat. Hiis etenim temporibus Turcorum potencia, cum Gallorum principibus confœderata, bellum contra Tartaros præparabant,[4] ubi victoriam magnam habuerunt. Similiter vero circa[5] idem tempus comes Atholiæ, juvenis decorus valde, per quosdam satellites, inveteratæ prodicionis et inimiciciæ non expertes, apud Hadington[6] de nocte in hospicio suo cum tota domo, et sociis duobus nobilibus secum, nequiter et prodiciose combustus est. Et quia quidam Willelmus Besat de hoc facto suspectus habebatur, rex, amicis comitis Atholiæ supradicti conquærentibus apud Edinburgh ut prædictum[7] Willelmum Besat eis responsalem produceret,[8] diem assignavit. Comparentibus vero ex utraque parte amicorum copiis, Willelmum Besat cum amicis eciam[9] consencientibus atque agentibus, omnibus terris atque bonis universis regi confiscatis, perpetuo exules extra regna Scociæ, Angliæ et Franciæ[10] condampnatos[11] proclamaverunt; et, quia rex misericors et in effusione Christiani sanguinis parcus, moderans pœnam maleficii, eosdam apud terram sanctam ituros, et usque ad[12] finem vitæ ibidem inimicos Christi expugnando permansuros, firmissimo juramento constrinxit.[13] Circa annum Domini M° CC° xliii quidam proditor Scotus apud regem Angliæ, tantis mendaciis et figmentis adulatoriis eum blandiendo et regem Scociæ criminaliter accusando, maliciose insurrexit; et eundem regem Angliæ, et fere omnes principes patriæ, taliter[14] ad vindictam procuravit,[15] quod dictus rex contra regem Alexandrum insurgendo, collectis viribus cum aliis regni majoribus apud Novum Castrum, regnum Scociæ invadere proponens, cum magna[16] miliciæ multitudine congregata, barones suos consuluit. Item[17] enim dictum regem Angliæ et principes ad vindictam exasperavit, ut totis conatibus, si potuisset, regnum Scociæ liberum sibi subjugare volebat. Quo audito, rex Alexander, in oppositum se statim armatorum multitudine non pauca fes-

---

[1] D. E. tam. [2] C. reperii *with the end of the word over erasure.*
[3] C. grandis. E. grandis *afterwards altered to* grandinis.
[4] C. D. E. præparant. [5] C. certa. [6] D. Hadinton.
[7] C. E. *omit* ut prædictum. [8] C. E. perduceret. [9] C. E. *add* et.
[10] C. E. *add* pro. [11] E. condempnatos. [12] E. in.
[13] C. E. constrivit. [14] E. *omits* taliter. [15] C. D. E. provocavit.
[16] C. E. magnæ. [17] C. D. E. In tantum.

tinando præparans,[1] apud Pentland castrametatus est, versus eum itinerando. Quod cum audisset rex Angliæ Henricus, non putans regem Scociæ tamcito [tantam] armatorum potenciam paratam invenire, precibus pacis amicorum commonitus ac prælatorum et principum opinione consultus, pace inter partes reformata, unusquisque frenum divertens ad patriam remeavit. Rex vero Angliæ in brevi postea tempore querela reperta contra Vallienses, bellorum insidias præparavit. Anno vero sequenti combustæ sunt multæ civitates Scociæ, viz. Roxburgh, Hadington, Lanryk, Stirling,[2] Perth, Forfar, Monros, Abirdene, funditus usque ad cineres consumptæ sunt, casu fortuito. Rex vero Angliæ, ut prætactum est, anno supradicto Valliam invadendo et omnia igne et ferro consumendo vastavit, ac ad finem subjugavit sub sua dicione perpetuo. Quidam vero nepos Leulini Villiencium[3] reguli, Londoneis in quadam terre[4] detentus, extra muros descendere volens, cecidit, et fractis cervicibus[5] expiravit.

Sequitur de quibusdam incidenciis,[6] et de morte Alexandri secundi hujus nominis.—C. xii.

QUIDAM vero spurrus[7] filius quondam Thomæ Atholoniæ[8] Atholiæ, ac eciam quondam naturalis frater illius qui combustus est, in Hibernia multa mala incredibilia perpetravit. Propter quod rex Angliæ iratus, causam inquirens, quod propter vindictam inferendam cuidam Johanni Besat exuli[9] de regno Scociæ, quia conscius de morte fratris sui fuit, hæc omnia facta sunt. Scripsit enim rex Angliæ regi Alexandro ut eundem spurrum[10] sibi puniendum transmitteret. Rex vero Alexander eum denegans quod homo suus erat, ymmo vagabundum per omnia sæcula vagantem[11] et nullius juris esse eundem literaliter affirmavit. Anno vero sequenti rex Franciæ Ludovicus, gravi morbo detentus, tribus diebus sine motu membrorum sive aliquo vitæ spiraculo, quasi in extasia, jacens, post triduum locutus est et convaluit; et tercio die, cum sine refeccione naturali jacuisset, subito elevatis oculis, suspirium emittens, benedixit Deum, et, facto signo crucis, nomen Domini invocavit, et signum crucis per episcopum Parisiensem in humeris suis ferro candente

---

1 E. præparens.
2 C. D. E. Streveling.
3 C. E. Valliensium. D. Valliencium.
4 C. E. turre.
5 C. D. E. servicibus.
6 C. D. E. incidentibus.
7 C. E. spurius.
8 C. D. E. *omit* Atholoniæ.
9 *Altered later to* exulis. C. D. E. exulis.
10 C. E. spurium. D. spurrium.
11 C. E. vagante.

imprimi fecit. In eodem anno iterum destructa est terra Jerosolimitana a Sarracenis, qua de causa rex Franciæ, cum maxima militum multitudine et duobus fratribus suis et aliis principibus multis, in terram sanctam profecti sunt; qui nobilissimus princeps civitatem Damietam notabilem[1] et quasi inexpugnabilis fortitudinis, multis[2] captivis[3] atque occisis, viriliter[4] cepit. Anno vero M° CC° XLIX ille famosissimus rex Scociæ Alexander secundus, qui iniquitatem detestans æquitatem dilexit, dum ad cedendas[5] maliciæ discordias in Argadiam perrexit, et ibidem gravi infirmitate detentus, et apud insulam quæ Carbery[6] dicitur deportatus, atque sacramentis æternæ salutis debite receptis, spiritum contritum ac humiliatum Domino reddens,[7] ad æternam hereditatem feliciter de hac vita migravit. Eodem eciam anno corpus sanctissimum[8] beati Edmundi Cantuariensis archiepiscopi de terra ad altum translatum est in gleba et elevatum; qui vero sanctus per summum pontificem anno præcedenti solemniter canonizatus,[9] et in cathologo[10] sanctorum inter sanctos et electos Dei[11] conscriptus est;[12] in Pontiniaco monasterio ordinis sancti Bernardi[13] Cisternensis[14] cum gloria requiescit inter civitatem Bituricensem et Burgundiam. Rex vero Alexander Scociæ[15] apud Melros, prout in ultima sua voluntate disposuit,[16] inhumatum feliciter requiescit; cujus anima cum Christo feliciter permaneat. Anno vero ætatis suæ LI° defunctus est et regni sui XXXV°, Julii feria quinta; qui multum justus, paciens, benignus, clemens et misericors erat, et in omni virtute illustrissimus; relinquens post se Alexandrum, filium ejus naturalem, hujus nominis tercium. Qui in ætate juvenili, octo viz.[17] annorum ætatis, apud Sconam in cathedra regali positus, per principes et prælatos patriæ, ac universis magnatibus et proceribus regni principibus,[18] solemniter et magnifice coronatus est, unctus et consecratus, ac[19] ab omnibus suis fidelibus juramentum fidelitatis recepit.

---

[1] E. nobilem.
[2] in terram sanctam—multis *added in original hand at the foot of the page.*
[3] E. captis.
[4] C. virilem.
[5] E. cedandas.
[6] C. E. Karwery. D. Karberry.
[7] C. E. *add* et.
[8] E. sanctissimi.
[9] E. *adds* est.
[10] C. chathalo. E. catholo.
[11] C. E. *omit* Dei.
[12] C. E. et.
[13] D. Barnardi.
[14] C. D. E. Cisterciensis.
[15] C. E. regia.
[16] E. *adds* corpus.
[17] E. *omits* viz.
[18] C. E. præsentibus.
[19] C. E. atque.

Sequitur tenor cartæ privilegiarum[1] ad instanciam Matildis bonæ reginæ Angliæ, filiæ sanctæ Margaretæ reginæ.[2]—C. xiii.

HENRICUS rex Angliæ omnibus hominibus suis, tam Francigenis quam Angligenis, Salutem. Sciatis me Dei misericordia, et communi consilio baronum ejusdem regni, coronatum esse. Et quia regnum oppressum erat injustis exaccionibus, ego, respectu Dei et amore quem erga vos omnes habeo, sanctam Dei ecclesiam in primis liberam facio; ita quod neque vendam, neque ad firmam ponam, nec, mortuo archiepiscopo vel episcopo sive abbate, aliquid inde accipiam de dominiis ecclesiæ, vel de hominibus ejusdem, donec successor in eam ingrediatur; et omnes malas consuetudines quibus regnum Angliæ injuste opprimebatur inde aufero. Et, si quis baronum vel comitum vel aliorum qui de me tenent mortuus fuerit, heres ejus non emet terram suam, sicut faciebant in tempore patris mei,[3] sed legitima et justa tantum relevacione eam relevabit; similiter et homines[4] baronum meorum legitima relevacione relevabunt terras suas de dominis suis. Et, si quis baronum vel aliorum hominum meorum filiam suam, sororem,[5] vel neptem, vel cognatam nuptu tradere voluerit, mecum inde loquatur; quia nec ego aliquid de suo pro hac licencia accipiam, nec ei defendam[6] quin eam det cuicunque voluerit, excepto quod non dabit eam inimico meo. Et si mortuo barone vel alio homine meo, et filia ejus heres remanserit, dabo illam consilio baronum meorum, cum terra sua. Et si, mortuo marito, uxor remanserit sine liberis, ipsa dotem suam et maritacionem propriam habebit, ita quod ego non dabo eam nisi secundum velle suum. Si vero uxor cum liberis remanserit, dotem et maritacionem habebit, dummodo corpus suum legitime servaverit; et eciam eam non dabo nisi secundum velle suum; et terræ liberorum suorum custos erit sive uxor, sive alius, qui juste esse debebit. Et ut omnes barones mei eciam præcipio ita se contineant erga filios vel filias vel uxores hominum suorum. Et cum hoc commune monetagium quod capiebatur per civitates et per communitates, quod non fuit tempore regis Edwardi, hoc ne ammodo fiat omnia defendo. Et si quis monetarius, vel aliquis alius, cum falsa moneta fuerit captus, recta justicia de

---

[1] C. E. *add* bonæ reginæ Angliæ Matildis. Notetur capitulum sequens tanquam notabile edictum principis.

[2] C. E. *add* Scociæ.

[3] C. E. *omit and* D. *interlines* mei.

[4] C. E. omnes.

[5] *Text adds* nepotem *in margin later*.

[6] C. E. diffendam. D. diffendam *altered to* differam.

eo fiat. Et insuper omnia placita ac omnia debita quæ patri meo debebantur omnino condono, vel eciam fratri meo; exceptis rectis firmis, et eciam exceptis illis debitis quæ pacta fuerunt pro aliorum hereditatibus, vel exceptis illis[1] quibus[2] juste aliis contingebant, et si aliquis pro hereditate sua aliquid pepigerit, et eciam omnes relevaciones quæ pro rectis hereditatibus pactæ erant. Et si quis baronum vel aliorum hominum meorum infirmabitur, sicut ipse disposuerit dare pecuniam suam, ita datum esse concedo. Si vero bello vel infirmitate quis præoccupatus fuerit, ita quod testamentum non condiderit[3] et bona sua non[4] disposuerit, uxor ejus et liberi vel parentes, cum hominibus suis legitimis, bona sua legitime disponant, et pro salute animæ suæ sicut melius visum fuerit eis provideant. Si quis autem baronum vel hominum meorum penes me aliquod[5] forisfactum commiserit, secundum qualitatem et quantitatem delicti emendabit; nec per vadium bellicum purgabitur, sicut solebant tempore patris mei[6] et aliorum antecessorum meorum. Et si perfidiæ vel alterius criminis contagio convictus fuerit, sicut justum fuerit emendabit. Omnia vero crimina de tempore transacto ante tempus coronacionis meæ remitto et condono, quæ hiis temporibus fuerant perpetrata; et ea quæ deinceps fient juridice erunt punita, et juste reformata, secundum leges regis Edwardi. Forestas vero in manu mea ita libere [con]servando tenebo, sicut in temporibus patris mei fuerunt, per consilium baronum meorum. Et omnes milites terras suas armis defendentes, ac omnes glebas terræ ecclesiis et Deo servientibus datas, ab omnibus exaccionibus, tributis, gildagiis, pedagiis et tholoneis[7] liberas esse concedo, nec de opere servili eorum homines vexari volo; ut michi propicietur benignitas misericordiæ Jhesu Christi; ipsis servantibus fidelitatem debitam michi et successoribus meis, et servicium debitum michi ministrant, tam ad defensionem[8] regni mei quam aliter, ut licet, decet et expedit. Omnibus deinceps pacem meam concedo; et justiciam rectam fieri jubeo; leges servari præcipio; privilegia, jura et[9] libertates ecclesiæ Christi, tam religiosis quam quibuscunque aliis personis ecclesiasticis, inviolabiliter observari, sicut per cartas regias et consuetudines antiquas solebant observari, stricte præcipiendo mando; et ne quis eis molestiam inferat expresse prohibendo inhibeo. Datum Londoniis. Teste meipso et cancellario meo.

Explicit copia cartæ privilegiorum Angliæ, quæ privilegia et

---

[1] C. illæ. [2] C. E. quæ. [3] C. D. conderit.
[4] C. E. *omit* non. [5] E. aliquid. [6] C. E. meæ.
[7] tholomeis *altered to* tholoneis. D. tholomeis.
[8] C. diffencionem. D. defencionem. [9] C. E. *omit* et.

libertates concessa erant ad onstanciam[1] Matildis filiæ beatæ[2] Margaretæ et Malcolmi regis Scociæ, vocata bona regina Angliæ, per maritum ejus, Henricum regem Anglorum, vocatum Beuclerk in tempore suo, [etc]. Quæ regina bona, ut quidam ponunt, equitavit per vicos civitatis Londoniensis,[3] tantum capillis capitis sui cooperta, ut impetraret a rege privilegia supradicta; quæ propter ejus magna[m] bonitatem bona regi[n]a Angliæ fuit nuncupata.

Sequitur de iniciis Alexandri tercii regis Scotorum et incidenciis.[4]—C. xiiii.

REX Alexander tercius, sicut præmittitur, apud Sconam, collectis omnibus regni majoribus, prælatis et principibus, post mortem patris, in ætate octo tantum annorum, communi consensu omnium unanimiter in regem sublimatus est, et regalibus, ut moris est, insignitus, unctus et coronatus. Postea vero, sicut antiquitus moris erat, duxerunt regem cum omnibus regalibus indumentis ad quandam[5] crucem in cimiterio ex parte orientali, cum omni multitudine populi, et ibidem eum in cathedra regali lapidea et marmoria, quæ ex Ægipto transportata fuit, honorifice statuerunt. Alia[6] vero erat cathedra de qua locuti sunt dii Ægipciorum, dicentes quod, ubicunque cathedra illa apportata fuisset, Scoti ibidem regnarent, ut patet per hos versus:

Ni fallat fatum, Scoti, ubicunque[7] locatum
Inveniant[8] lapidem, regnare tenentur ibidem.[9]

Et, per hoc quod dicta cathedra in Angliam transportata est, sequitur quod ibidem debent regnare, ut patet per dicta venerabilis Bedæ in quibusdam metris alias[10] superius notatis. Regi[11] vero, sic ut præmittitur regalibus insignitus, sedens[12] in cathedra supradicta, apparuit[13] ei quidam homo notabilis de partibus regni superioribus, qui, salutans eum, recitavit ei totam suam genealogiam,[14] omnes reges singillatim et nominatim,[15] quemlibet per nomen ejus, secundum linialem computacionem alias declaratam, postquam de partibus Ægipti et Græciæ progressi fuerunt.

---

[1] C. D. E. instanciam. [2] C. E. *omit* beatæ. [3] C. E. Laudoniensis.
[4] B. D. incidentibus. C. E. *omit* et incidenciis. [5] C. D. E. quendam.
[6] B. C. D. E. Illa. [7] *In margin later* quocunque. B. quocunque.
[8] B. Invenient. [9] *Second line written first, but transposed in original hand.*
[10] D. alius.
[11] Regi *altered later to* Rege. *So also in* D. *In text, beneath* regi *is* rex *in same hand, afterwards scored out.* B. C. E. Rege.
[12] Sedens *altered later to* sedente. B. sedente.
[13] C. aparuit. E. aperuit. [14] D. genologiam. [15] C. D. E. nominative.

Ex quo patet quod antiquissima Scotorum nacio a duobus[1] nobilissimis mundi regionibus principaliter exorta[2] est, quæ, cum suis propriis et naturalibus regibus continue permanendo, fidem et obedienciam sine variacione servavit, et per annos fere bis mille, absque subjeccionis servitute cujusque imperatorum vel regum, fideliter in sua naturali obediencia contin[u]avit, quod nequaquam vel raro in quibusdam[3] aliis regionibus invenitur. Et cum hoc de nobilissima Græcorum provincia, viz. Atheniensium, prædicta nacio[4] ex parte viri inicium habuit, ubi primo et principaliter tocius scienciæ naturalis invencio habuit[5] exordium et[6] sumpsit, et Foroneus, Græcorum rex, humanas leges primus Romanis tradidit. In Ægipto vero[7] primo et principaliter, supra omnia regna mundi, sciencia astronomiæ per excellenciam floruit. Dominus eciam Deus et Pater Omnipotens Filium suum dilectum, Dominum nostrum Jhesum Christum, ob sæviciam tiranni Herodis, propter securitatem in Ægiptum[8] transmisit cum Maria matre ejus, quod non fecisset nisi regionem dilexisset. Unde omnes famosi doctores, sapientes cronographi et[9] autores tenent quod Græcia[10] est quasi aliorum regnorum domina, scienciarum inventrix, morum et virtutum inicium [et] nutrix, miliciæ et armorum flos et directrix, cujus gens ingeniosissima, in arte bellandi strenuissima, donis sapienciæ prædita, sermone doctissima ac eloquentissima, in legibus præclara et eisdem subdita, circa extraneos misericors et pia, circa incolas pacifica, circa domesticos quieta, vicinis benignis graciosa, contra hostium insidias[11] bellicosissima, ut primo patet de destruccione[12] civitatis Trojanæ; secundo de Alexandro Magno conquæstore; tercio de Constantino Magno, Christianæ religionis augmentatore; quarto de Aristotile,[13] philosophorum principe et clericorum flore; quinto de robustissimo Hercule, qui columpnas[14] æreas[15] fixit in mari Gadico in occidentalibus mundi finibus, et ejus mira fortitudine, quod, licet postremo recitatur, primo tamen debuisset[16] recitari, causa antiquitatis licet non nobilitatis.[17]

---

[1] C. E. duabus. [2] E. eorta.
[3] B. C. quibuscunque. E. quibuscunque in.
[4] C. nato. [5] B. C. D. E. *omit* habuit. [6] C. D. E. *omit* et.
[7] C. E. *omit* vero. [8] B. regnum Œgipti. [9] E. ac.
[10] C. E. Græciam, *and omit* est. [11] C. D. incidias.
[12] construccione *altered later to* destruccione. D. destruxcione.
[13] D. Aristotole. [14] C. calumpnas. [15] E. œneas.
[16] C. E. debuisse. [17] B. notabilitatis.

Sequitur de translacione glebæ corporis beatissimæ Margaretæ reginæ.[1]—C. xv.

A.D. 1250. ANNO sequenti post coronacionem, s. Domini M° CC° L, convenerunt apud Dunfermlyn[2] rex cum regina matre ejus, una cum episcopis et abbatibus et[3] aliis regni proceribus, ubi ossa et reliquias gloriosæ reginæ Margaretæ magnæ, ac aviæ[4] suæ, de monumento lapideo in quo per multa tempora quieverat levaverunt, et in scrinio[5] argenteo, auro gemmisque redimito, cum summa devocione atque honore, elevaverunt; de cujus primævo tumulo odor suavissimus exalavit, ut totus locus floribus ac[6] specierum figmentis[7] dispersus putaretur. Nec defuit ibidem divinæ graciæ miraculum; nam, cum thesaurus ille percelebris in ecclesia exteriori primo locaretur, et novissime ad locandum in summitate magni altaris in choro, ut honorifice prævisum fuerat, per sacras[8] episcoporum et abbatum manus de facili sustolleretur, et processionaliter, cantantibus organis et in choro canora voce, portaretur usque ad[9] artam[10] portam cancellariæ, prope tumbam viri sui regis Malcolmi, in boriali parte navis ulterioris ecclesiæ sub testudine arthuali[11] jacentis, in parte opposita, ecce mox ferencium brachia redduntur quasi lassa et stupida, sic quod, præ molosi[12] ponderis gravitate, ulterius non poterant feretrum cum sanctis reliquiis de loco amovere, ymmo, velint nolint, coacti [sunt] protenus stacionem in eodem loco facere, et onerosum feretrum ad terram ibidem pausare. Post hæc autem, pluribus adductis portatoribus[13] forcioribus prioribus, putantes in viribus corporalibus portancium defectum extitisse,[14] qui, quanto magis levari[15] conati sunt, tanto minus feretrum[16] movere potuerunt,[17] tandem vero, prælatis et proceribus multum admirantibus quidnam hæc res mira significaret, putantibus se indignos tanti gloriosi funus[18] sanctissimi[19] corporis[20] tangendo[21] contractare, ecce statim a quodam[22] de astantibus intonuit vox Dominica, ut creditur, inspirata, denuncians clare divinæ pro-

---

[1] C. E. *omit* reginæ. [2] D. Dunfermylyn. [3] C. E. ac.
[4] B. D. E. ataviæ. [5] C. D. E. scrineo. [6] E. et.
[7] B. C. D. E. pigmentis. [8] C. E. sacratas. [9] C. D. E. *omit* ad.
[10] D. arcam. [11] B. artheali. C. E. archuali.
[12] C. D. E. molose. [13] B. C. D. E. portitoribus.
[14] exitisse *corrected later to* extitisse. [15] B. C. E. levare.
[16] B. C. E. *omit* feretrum. [17] C. poterunt. [18] E. funeris.
[19] alcissimi, *afterwards altered, in original hand, to* sanctissimi, *then, in later hand, back to* alcissimi. B. altissimi. C. sanctissimum. D. sanctiss, *and* imi *over erasure.* E. sanctissimi. [20] D. corpor, *and* is *over erasure.*
[21] C. tangento. [22] D. *adds* religioso *in margin later.*

missionis[1] nec voluntatis fuisse ut reliquiæ beatæ reginæ antea[2] transferentur[3] quam mariti sui regis Malcolmi poliandrum aperiretur, et quod corpus ejus honore consimili[4] transferetur,[5] postquam in mundo existentes una caro fuerunt; cujus sermo quia placuit omnibus astantibus, factum est secundum verbum suum. Post cujus tumbæ apericionem,[6] et ossium elevacionem, ambo duo feretra, sine vi ponderositatis vel pœna ad loca deputata, solemniter et honorifice apportantur, xiii kal. Julii, anno ut supra. Propter cujus honorem et merita, Deus Omnipotens, qui mirabilis est in sanctis suis et gloriosus in majestate sua, multa miracula in dicto loco operatus est.[7]

Sequitur de desponsacione regis Alexandri cum filia regis Angliæ, Henrici tercii.[8]—C. xvi.

ANNO[9] Domini M°CC°LI magnates regni Scociæ, videntes A.D. 1251. regem eorum quasi in cunabilis in minoritate constitutum, timuerunt ne, in defectu[10] boni regiminis, regnum dispendium pateretur; eo quod pœne tocius regni majores natu, rem publicam neglegentes, ad proprium singulare commodum ex toto erant inclinati; unusquisque ad propria, relicto communi bono, intendebat. Propter quod prælati et proceres commune bonum diligentes, exhortacionibus præmissis, capta conclusione, consilio maturo ad regem Angliæ nuncios dirigebant, tam pro pacis renovacione confœderacionis, quam eciam[11] propter amoris et amiciciæ cordialis connexionem consolidandam, per matrimonium inter dictum regem Alexandrum et filiam Henrici regis Angliæ supradicti contrahendum. Quibus nunciis gratissime receptis,[12] ac eisdem muneribus preciosis non paucis congratulatis et remuneratis, nuncii similiter in Scociam ad matrimonium perficiendum remittuntur; qui diem ad se invicem obviandum cum eorum consulibus, apud civitatem Eboracensem, in proximo

[1] B. C. E. permissionis. [2] E. ante.

[3] B. D. E. transferantur. C. *has here half the leaf torn out.* E. *leaves out the rest of the chapter; and there is added, in modern hand:*—una et corpus Malcolmi regis elevant, et pari honore habeant. Dictum factum; utriusque sacros reliquias uno in scrineo posuerunt, et super Magnum Altare collocarunt, gaudio magno, atque ingenti lætitia.

[4] consimili *in margin later.* [5] B. transferretur.

[6] D. apercionem. [7] D. operatus *altered to* operata *and* sunt *over erasure.*

[8] E. *omits* Henrici tercii.

[9] E. *omits the whole of this chapter except the title and the first two words, and substitutes, in a later hand, Chap. IV. Book X. of Bower, with the exception of the words* Accusabantur—repatriârunt (*Vol. II. p.* 84, *lines* 35-37), *and* tempora—puniendos (*line* 40). [10] B. defectum.

[11] B. *omits* eciam. [12] *Untorn part of leaf of* C. *resumes here.*

Nativitatis Domini festo præfatis regibus præfixerunt. Quod finaliter cum maxima solemnitate, dignitate, gloria et honore consummatum est et perimpletum, tam de matrimonio quam de pacis fœdere[1] continuando; ambo reges eciam et utriusque regni prælati et barones, tactis sacrosanctis ewangeliis, perpetuis temporibus duraturo solemniter juraverunt. Quod ergo[2] juramentum, usque ad finem vitæ eorum, ita fideliter et inviolabiliter ambo reges, cum principibus eorum, prælatis et proceribus, conservaverunt, quod in nullo tempore quasi posterius divisio, discordia, sive discensio, quæ gravari[3] regna poterant,[4] inter eos sive eorum incolas contigisse videbatur; nec unquam fuit visum,[5] quorumcunque regum temporibus, inter Scotos et eorum adversarios tanto tempore veram pacem et dileccionem fidemque inviolatam et immaculatam ab utraque parte infallibiliter observari. Quia dictus rex Henricus fidelis et firmus[6] amicus, tam in tempore patris dicti regis Alexandri, postquam sororem dicti Henrici Alexander secundus disponsavit, quam eciam generis sui tempore[7] dicti Alexandri tercii, semper habebatur; quod raro vel nuncquam ante hoc, nec tempore Britonum, Pictorum, Noroawagiensium,[8] vel Anglorum, contigisse videbatur; exceptis paucis regis Ricardi diebus, qui cum Willelmo rege firmam fidem et confœderacionem amicabilem tenuit, et in sua vera amicicia et confœderacionis confidencia usque ad finem vitæ suæ indesinenter continuavit. Præterea vero, in dicta civitate Eboracensi, rex Henricus præfatus regem Alexandrum, novem[9] tantum ætatis suæ annorum, ad majoris dileccionis et familiaritatis ostencionem, singulo[10] militari decoravit; et consequenter matrimonium inter præfatum regem Alexandrum et filiam suam primogenitam, nomine Margaretam, perficiendo[11] consummavit, in die viz. sancti Stephani, in crastino natalis Domini, cum maxima solemnitate, ut prætactum est. Quam eciam reginam confestim post nupcias ad partes Scociæ secum duxit.

Sequitur de nobi regis consiliariis suspectis.[12]—C. xbii.

CUM[13] vero rex venisset in regno suo post matrimonium consummatum, prælati et barones et[14] alii regni magnates et proceres

[1] C. fidem. [2] B. C. etiam. [3] B. gravare.
[4] B. potuerunt. D. potuerant. [5] *Rest of leaf torn out in* C.
[6] C. firmis. [7] B. *adds* s. [8] D. Norouwagiensium.
[9] B. novum. [10] B. cingulo. [11] B. proficiendo.
[12] E. *reads* Sequitur de novis consulibus regi Alexandro electis, et de suspectis consulibus remotis.
[13] E. *omits the first seven lines of this Chapter*, Cum—qui, *and substitutes, in later hand*, *Bower, Book X. Chap. V. lines* 1-4, Remoti—alii. [14] D. ac.

commune bonum diligentes, consilio generali inito, omnes regis consiliarios, tam comites quam omnes alios suspectos, removebant; et, per eleccionem trini status, ætatis[1] teneritate regis considerata, alios prælatos et barones providos, prudentes et discretos in locis eorum electos constituerunt, qui[2] officiarios[3] novos in locis suspectorum ordinaverunt. Remoti enim erant quia, quot[4] erant consiliarii, tot erant reges vel reguli, qui redditus regni et omnia jura regalia in[5] eorum usus proprios convertentes disponebant, ac eciam ad singulare commodum, relicto bono publico, semper se ditantes et alios subpeditantes, intendebant,[6] oppressionibus pauperum non obviabant, nec[7] eciam, aliis[8] invidentes eorum terras confiscatas,[9] causas confiscacionis invenientes, eorum[10] terras confiscatas dono regis sibi appropriaverunt; alios, in[11] terram eorum eis placentem venderent occasionibus[12] objectis contra eos, eis vendere angariaverunt; latrones cum quibus participes erant celaverunt, sustinuerunt, et eisdem remissiones malefactorum[13] apud regem procuraverunt, s.[14] sacrilegia et homicidia; et generaliter omnia mala facientibus favebant et defendebant, sic quod non sine causa dici poterat, Væ tibi, terra, cujus rex puer est, nichil[15] enim saucius[16] vel[17] utilius vel[17] melius in regno quam [quod] rex bonos consiliarios habeat, sive juvenis[18] sive senex; nam, ut dicit poeta,—

Consilium dignum facit[19] durabile regnum.

Quia iniquitatis consiliarii sunt regis[20] et regni inimici, quos nemo debet in tacendo favere, sed palam arguere, accusare et persequere;[21] nam omnes sumus ad rem publicam naturaliter obligati, et specialiter ad regem nostrum. Sed, secundum prophetam, declinantes in obligacionem adducet Dominus cum operantibus iniquitatem. Nichil enim melius convenit regiæ dignitati, quam bonos et providos consiliarios habere, et malos consules evitare; quia consiliarii iniqui sunt inimici capitales regis et regni, ut præfertur; et econtra boni consiliarii sunt honor regis et regni, et salus populi. Et, secundum Salomonem, Salus ubi multa sunt consilia; quia tot capita tot diversi sensus. Nam, secundum

---

[1] B. *omits* ætatis. [2] Note [13] *supra*. [3] C. *and* E. *resume here*.
[4] B. C. D. E. quotquot. [5] B. E. ad. C. et. [6] C. incendebant.
[7] B. C. D. E. ac. [8] B. alias.
[9] B. C. D. E. *omit* eorum terras confiscatas, *and add* et contra eos fictas.
[10] C. D. E. eorundem. [11] B. C. D. E. ut. [12] C. obcasionibus.
[13] B. maleficorum. C. D. E. maleficiorum. [14] C. E. *omit* s.
[15] vel, *afterwards altered to* nichil. D. vel. [16] B. C. E. sanctius.
[17] vel, *afterwards altered to* nichil.
[18] B. D. E. *add* sit. C. *adds* sic. [19] facit *altered later to* faciet.
[20] C. reges. [21] D. persequire.

eundem Salomonem, Multitudo sapientum sanitas est[1] orbis terrarum, et rex sapiens stabilimentum populi; in hoc enim cognoscitur sapiencia regis, quia sapientes et prudentes consiliarios habet. Propter hanc enim causam centum cenatores[2] Romæ constituti sunt ad regimen rei publicæ; similiter et Parisius centum consules creati sunt ad regimen regni Franciæ, quia communitas non potest errare, ut quidam dicunt. Quia omnes senatores Parisienses sunt clerici juris periti et doctores legum et canonum, et[3] ad judicium et justiciam veram ministrandum et faciendum solemniter jurati, et cum hoc sunt ita securi, prompti et in jure resoluti, quod licet quidam eorum, s. duo vel tres, voluissent, nequiter jura pervertendo, deviare a via veritatis, alii, ita clare percipientes prævaricacionem et excessum eorum, non eos tollerabunt, sed, vituperium perpetuum eis imponentes, extra consorcium aliorum eos exulabunt; et si rex male consultus, ymmo pocius seductus privato consilio, pervertendo similiter judicium et justiciam,[4] talibus iniquitatibus faveret, ut ipsemet sentenciam parleamenti everteret, omnes isti senatores, cum eorum sequacibus, cessacionem audienciæ in parleamento publice proclamarent; et, campanis[5] pulsatis, valvis parleamenti seratis,[6] cappis exutis, quilibet in domum suam rediret, et finaliter,[7] nunquam reversuri, nec audienciam dare, aut causam quamcunque tractare, donec rex, punitis prævaricatoribus, venia ab eis petita, emendacionem condignam in parleamento faceret. Quia nec pro rege, nec pro regina, nec pro quocunque alio domino, amico, vel consanguineo, extra formam juris, nec prece, precio, amore, timore, vel odio, non pro vita hominis, jura corrumpere vel pervertere velint. In Gallorum eciam gestis reperitur quod, temporibus Philippi regis et Ludovici[8] Francorum, Saraceni causas eorum, omissis propriis judicibus et relictis sedibus, Parisius[9] venerunt, et causas et querelas eorum judicio senatorum parleamenti ibidem commiserunt; qui tandem, contenti de eorum sentenciis, ambæ partes læti[10] et concordes in patriam suam redierunt, et justiciam laudaverunt.

Sequitur de consulibus regis, quales debent esse; cum incedentibus.[11]—C. xviii.

NOTANDUM est quod bonus [et justus] rex debet habere xii proprietates. Prima est quod non debet secum, de consilio

---

[1] B. C. E. *omit* est.
[2] B. C. senatores.
[3] E. *omits* et.
[4] C. E. instantiam.
[5] C. campatis.
[6] C. D. E. ceratis.
[7] C. finalem.
[8] B. *adds* regis.
[9] B. Parisiis.
[10] B. lætæ.
[11] C. E. *omit* cum incedentibus *and add* etc.

suo, retinere consules avaros, ambiciosos, vel duplicis linguæ, vel male[1] inclinatos. Secunda, quod eligat viros prudentes, diligentes Deum plusquam carnalia vel mundana[2] lucra.[3] Tercia,[4] quod intelligentes sint et misericordes in pauperibus, in[5] proximorum miseriam[6] compacientes, et in judicio et[7] aliis actibus veraces, pro nulla re mundi mentire[8] volentes. Quarta,[9] quod ipse rex Deum super omnia diligat, et in bona vita spiritualiter se continuando custodiat, præcepta Dei servat, legem conservat et non corrumpat, præcipiat et protegat, bonos diligat et in pace custodiat, malos corrigat, puniat et castigat. Quinta,[10] quod ecclesiam Dei protegat, et fidem catholicam firmiter credendo defendat, clericorum et sacerdotum querelas, corpora et bona indempnia[11] sustineat, et eorum injuriis[12] resistat. Sexta,[13] quod omnes virgines et viduas et miserabiles personas, pupillos et orphanos foveat, nutriat et in sinu suæ proteccionis includat. Septima,[14] quod nostræ Dominæ cotidie horas dicat, et tres missas in nomine Trinitatis audiat, septem psalmos[15] pœnitenciales cum letania[16] et vigilia mortuorum cantet, cum sibi tempus vacaverit; et, si horas canonicas diceret, quod utinam faceret, omnia prospere[17] sibi[18] mundana succederent. Octava,[19] quod guerram non, nisi necessitas cogat, moveat vel incipiat, sed amiciciam, pacem et amorem cum omnibus suis vicinis, si possibile est, habeat, inquirat, et, unquam[20] sine dedecore[21] facere poterit, prosequatur; quia pax bona diligentibus eam, et non est eis[22] scandalum, quoniam beati sunt pacifici, et filii Dei vocabuntur. Nona,[23] quod confessionem suam faciat et[24] confessorem suum cotidie, vel ad minus semel in septimana consulet, et se mundificando a viciis et contagiis mortalitatis[25] expurget, et secum horas dicat, tempore missarum non ociis vacando, nec oculis vagando, vel retro respiciendo, aut negociis ante divinum servicium se occupando vel intendendo, memorando dictum Domini dicentis, Nemo mittens manum ad aratrum et respiciens retro aptus est regno cœlorum. Decima,[26] quod diligenter discutet,[27] inquirat et visitare faciat diligenciam eorum qui bona

---

[1] C. E. *omit* male. [2] D. munda *altered to* mundi.
[3] C. E. *add* quique. [4] C. E. Tertio. [5] C. E. et.
[6] B. miseria. [7] C. E. *add* in. [8] C. D. E. mentiri.
[9] C. E. Quarto. [10] C. E. Quinto. [11] B. indempna.
[12] C. E. inimicis. [13] C. E. Sexto. [14] C. E. Septimo.
[15] C. phalmos. [16] C. latania. [17] B. prospera.
[18] B. etiam. C. E. sive. [19] C. E. Octavo. [20] C. E. inquantum.
[21] C. deditore. D. dedicore. [22] B. illis. C. E. *omit* eis.
[23] C. E. Nono.
[24] B. D. E. *omit* confessionem—et. B. *adds* quod confessionem suam faciat *in margin.* [25] B. mortalibus.
[26] C. E. Decimo. [27] E. discutiet.

sua ministrant, eciam et fidelitatem omnium officiariorum ejus,[1] omnes condiciones eorum agnoscat, et non intret in conspectu ejus malignus, neque permaneant injusti[2] ante oculos ejus, non adhæreat sibi cor pravum, detrahentem proximo, superbo oculo et insaciabili corde non communicet, sed oculi sui semper ad fideles terræ, ut sedeant secum, [et] ambulantes in via immaculata sibi ministrent. Undecima,[3] elemosinarium suum magnum providum virum faciat et discretum, et omnia loca elemosinaria regni sui reformari, et ad verum statum pristinum suæ primævæ fundacionis reduci faciat, ac elemosinarum largiciones et erogaciones in propria præsencia destribuere præcipiat, videat, et misericordiam super pauperes habeat, cum dicat propheta, Beatus qui intelligit super egenum et pauperem, in die mala liberabit eum Dominus. Duodecima,[4] quod non inducat novas consuetudines et malas in regno suo, in detrimentum et præjudicium populi sui eciam[5] rei publicæ, sed commune bonum super omnia[6] diligat et defendat, alias nuncquam diligetur a subditis suis nec a Deo; quia Deus est anima rei publicæ, et, quanto plus[7] inclinatur plus bono publico,[8] tanto propinquior est et plus dilectus a Deo; quia rex non est nisi procurator rei publicæ in nomine Domini Dei sui, quam nisi bene regat non est dignus nomine regis. Quod cognoscitur in tribus principaliter punctis quæ junguntur[9] per Aristotilem philosophorum principem in suis Moralibus. Hoc est quod, primo, debet virtuose regere personam suam quantum ad se ipsum; secundo,[10] quod debet bene regere domum suam quam[11] ad suam familiam; tercio,[12] quod debet bene regere provinciam suam sive patriam, vel regnum si rex est,[13] quantum ad commune bonum et rem publicam, et ad universum populum sibi subjectum. Quod si hæc tria fecerit, merito rex dici poterit; et tunc dicit[14] illi Dominus ejus, Euge, serve bone et fidelis; quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam; intra in gaudium Domini tui.

Sequitur quibus diebus rex coronam debet portare, cum incidentibus.—C. xix.

CONSUETUDO, ut asseritur in magnis Cronicis, antiquitus erat quod rex debet in certis festis solemnibus coronam in

[1] C. E. *add* et.
[2] justi *with* in *afterwards interlined.*
[3] C. E. Undecimo.
[4] C. E. Duodecimo.
[5] B. C. E. et.
[6] B. omne.
[7] C. E. quis.
[8] C. publicus.
[9] C. E. tanguntur.
[10] B. tercio.
[11] B. C. E. quantum. D. quam *altered in same hand to* quantum.
[12] B. secundo.
[13] C. E. *add* hoc est.
[14] B. C. E. dicet.

capite portare, licet non sit de consuetudine temporibus modernis, et specialiter in Francia. Dicitur tamen hic quod in festis istis, viz. Nativitatis, Apparicionis,[1] Paschæ, Pentecostes,[2] Ascensionis, Assumpcionis Nostræ Dominæ, Exaltacionis Sanctæ Crucis, Omnium Sanctorum,—item, omnibus diebus quibus in parleamento judicia generalia tenet,[3] in diebus quibus facit[4] honorifice milites. Item, dantem[5] consilia dantur regibus a Domino. Primum est quod nuncquam debet rex sedere solus in mensa, sed comitatus[6] cum aliquibus sapientibus nobilibus[7] et bonæ conversacionis, cum quibus lætabitur et consolabitur,[8] communicando de actibus sapienciæ, prudenciæ et justiciæ, ut sapiencior efficiatur, et tempus occupetur in bonis; quoniam, qui delectatur audire sapienciam, sapiens erit, secundum Salomonem. Secundum consilium quod post prandium debet stare et aliquam bonam quæstionem movere, et in præsencia sua cum clericis[9] disputare, vel de honorabilibus actibus collacionem habere; et tunc audiat aliorum opiniones, a quibus intelliget gubernacula regni sui, ut prudencior fiat et caucior. Tercium consilium est quod in omnibus actibus juridicis semper judicium suum cum misericordia temperet, dictum prophetæ memorando dicentis, Misericordiam et judicium[10] cantabo tibi, Domine;[11] quia rex non in ira sua quenquam judicare subito debet,[12] ne postea cito pœniteat, dicente Salomone, Stultus statim profert iram suam. Quarto, quod non debet flecti a tramite rectæ racionis quacunque de causa; nam sapiens comparatur Soli, qui semper lucens radios suos directos habet, et stultus, sicut Luna, mutatur cotidie. Quinto, quod rex caveat se a consilio eorum qui parcialitatem habent cum hiis quorum causa agitur, quia tales causas[13] corrumpunt et jura pervertunt; et specialiter avari, quia avaricia est[14] servitus ydolorum et radix omnium malorum, et parati sunt semper justiciam venalem facere, et justum regem veneno avariciæ intoxicare. Sexto, quod rex debet considerare providorum virorum verba[15] et expertorum consilia,[16] de quibus artibus mecanicis in regno suo necessitatem habeat, et transmittere juvenes habiles ad doctrinandum in partibus extraneis, sumptibus parentum et burgorum, quibus tales necessarii sunt. Septimo, quod rex providere faciat per viros potentes in regno, tam per ecclesiasticos quam

---

[1] D. Aparacionis. [2] C. D. E. Pentecostis. [3] C. E. *add* eciam.
[4] C. D. facere. [5] C. dentem. E. decem. [6] C. E. concomitatus.
[7] C. D. E. notabilibus. [8] C. E. consiliabitur. [9] B. multis.
[10] C. E. justiciam. [11] C. E. etc. D. *adds* etc. [12] C. D. E. *omit* debet.
[13] causas *in margin later*. [14] C. D. E. *omit* est.
[15] B. C. E. utiliorum. D. verborum. [16] B. C. D. E. consilio.

temporales, de navigiis pischalibus,[1] prout in Anglia faciunt et aliis regnis orientalibus et borialibus, quæ maximum commodum regno inferunt. Octavo, quod rex studeat terras regnicolorum[2] in feodi[3] firma perpetuo locare; per quod bene intelligentibus poterit aparere quod, per tales locaciones, regnum et regnicolæ poterunt in infinitum[4] ditari; et, cum regnum ditetur[5] et incolæ, similiter et rex ditabitur. Nam, si regnum pauperculum est et incolæ, rex pauper erit; quia impossibile est regem de paupere regno esse divitem, nec econtra de divite regno esse pauperem. Mirabile est[6] quod mundus totus sic locatur præter[7] regnum Scociæ tantum; sed, secundum Aristotilem,[8] principem philosophorum, Turpis est pars quæ[9] se non congruit universo suo; si enim scirent commodum incomparabile[10] inde sequens,[11] non cessarent donec perficerent. Nono, quod rex[12] decretum parliamenti sui leges suas examinari faciat, et cum actibus parliamenti per viros sapientes juris peritos collacionari et considerari; et si quæ sint[13] sibi invicem contraria, inutilia, irracionabilia, vel frustratoria, per certos deputatos coram generali consilio reformentur, et consuetudines malæ, si quæ sint, deleantur. Decimo, quod rex, cum[14] post primam degestionem media nocte vigilet, graciarum accionibus primitus[15] Deo omnipotenti redditis, et gracia Sancti Spiritus invocata, omnium negociorum suorum necessariorum reminiscatur, et quid, qualiter, per quos, quomodo, et quando debet facta sua ad finem debitam deducere meditetur.[16]

Sequitur de bonis moribus et condicionibus regum, cum incidentibus.[17]—C. xx.

OPTIMA principum condicio est ut, quicquid agat, sapienter agat, et finem respiciat. Alia condicio est quod omnia faciat cum consilio maturo, et sic post factum non pœnitebit; nam, secundum Salomonem, Sapiencia habitat in consilio, et erudis[18] interest cogitacionibus. Alia condicio est[19] non declinet in actibus justiciæ neque ad dexteram neque ad sinistram, nec cognoscat in judicio personam; quia apud Deum non

---

1 C. piscalibus *over erasure, in original hand.* B. pascalibus.
2 B. C. E. regnicolarum. 3 B. C. D. E. feodo. 4 C. infinitam.
5 C. dicetur. 6 C. E. *add* enim. 7 C. propter.
8 C. E. Arestotilem. 9 C. qui. 10 B. C. D. E. incomparabilem.
11 C. D. E. sequentem. 12 C. E. *add* per. 13 C. E. qui sunt.
14 C. E. *omit* cum. 15 primitus *is repeated.* 16 C. medicetur.
17 C. E. *omit* cum incidentibus.
18 B. eruditis. E. erudis *altered afterwards to* eruditis.
19 B. C. E. *add* quod.

est excepcio personarum.[1] Alia condicio bona quod, si erraverit rex, cognito errore, non pudeat eum errorem suum revocare; nam papa universalis multociens errat, tamen dicit quod non pudet eum errorem suum revocare. Alia condicio quod nichil temere faciat sanguine calido, sed vindictam deferat donec pertranseat ira; nam ira impedit animum, ne posset[2] cernere verum, nec ira viri justiciam Dei operatur. Alia condicio[3] est quod de levi non credat relaciones, blandimenta, vel adulaciones, contra consilium suum, donec audiat alteram partem, et quod[4] consideret causam relacionis et personas et circumstancias, donec intelligat fundamentum et radicem unde perveniat.[5] Alia condicio optima quod rex cognoscat bene amicos suos et æmulos, et caveat bene cui[6] revelat archana cordis sui; quia multi dissimilant amiciciam, qui habent venenum aspidum sub lingua eorum, et in principio intrant blande, et in fine mordent[7] ut coluber; et specialiter, secundum Salomonem, Ab ea[8] quæ dormit in sinu suo custodiat claustrum oris sui. Alia condicio quod rex non debet esse levis in gestu, nec arrogans, nec verbosus nimium, nisi in tempore debito, modeste, eloquenter et prudenter; et sint verba ejus sapienter situata, nam, cum prolata fuerint, non poterit ea retro trahere. Alia condicio quod non debet[9] histrionaliter vel indecenter vestitus, vel ludis inhonestis coinquinatus; ymmo gestu et motu, visu, intuitu gravis, sobrius, et in habitu apparens talis qualis [est]. Alia[10] quod [non] sit nimis familiaris vel humilis, quia talia parent[11] contemptum, et ad stulticiam imputatur;[12] quia ubi nimium servatur humilitas,[13] regendi frangitur autoritas, et ideo sic se habeat inter duo extrema, arroganciam[14] et humilitatem, ut timeatur et diligatur; sed plus cupiat amari quam timeri, hoc est, ut diligatur a bonis et[15] timeatur a malis. Item, alia bona condicio quod studeat discordantes ad fraternam pacem revocare. Item, quod monetam suam ad utilitatem rei publicæ studeat reformare. Item, extraneos honorifice receptare, et ab omnibus injuriis et impedimentis defendere et conservare, ac literas requisitas[16] eis gratanter concedere. Caveat se cum excommunicatis communicare, histrionibus et joculatoribus non intendere, derisores punire, negantes in ludis Deum[17] et blasphemantes sanctos

---

[1] quia—personarum *in margin in later hand.*
[2] B. C. E. possit.
[3] C. D. E. *omit* condicio.
[4] B. si.
[5] B. C. E. proveniat.
[6] B. cum.
[7] B. C. D. E. mordebunt.
[8] B. eo.
[9] B. C. E. *add* esse.
[10] C. E. ita. B. *adds* condicio est.
[11] B. parient.
[12] B. imputantur.
[13] C. E. humanitas.
[14] C. E. *add* s.
[15] C. *omits* et.
[16] C. E. requisitus.
[17] C. E. *omit* Deum.

cohibere, virtuosos diligere et fovere, viciosos excludere, et in omnibus æquitatem sustinere et bonitatem.

Sequitur de modo mutandi[1] consiliarios regis Alexandri, juvenis novem annorum, per consilium regis Angliæ.—C. xxi.

EODEM[2] anno rex Angliæ Henricus, velud pater Alexandri regis Scociæ fidelis, ad avisandum cum prælatis et proceribus Scociæ super regimen regni requisitus, venit usque ad castrum de Werk, ubi, maturo consilio habito, omnes consiliarii et magni officiarii regni ab officiis et serviciis eorum sunt remoti; sed, ut quædam cronica recitat, modus per quem expulsi erant[3] talis est. Nam, eo tempore rege Alexandro in minoritate constituto, comes Patricius de Dunbar et Alanus Durwart, zelo rei publicæ succensi, cum suis faventibus, contra Walterum Comyn et alios regni magnates gubernacionem regis et regni hiis temporibus habentes, quia indebite rem publicam regebant, et[4] a regni et[5] regis regimine et consilio amovere volentes, de consensu regis Angliæ, ut quidam ferunt, ad Castrum Puellarum venerunt modo privato, associatis eis quibusdam regis Angliæ[6] consulibus, castrum ingressi, omnes regis Alexandri consiliarios et familiares suspectos[7] ex improviso expulerunt, et dictum castrum cum rege et regina propriis suis militibus et servientibus custodiendum commiserunt; et, post aliquantos dies, regem et reginam Scociæ cum suis privatis familiaribus ad regem Angliæ et reginam, qui de[8] hac de causa ad[9] Werk venerant cum exercitu nobili,[10] adduxerunt; ubi dicti reges cum eorum utriusque regni proceribus et consulibus diuturnum colloquium habuerunt, et ibidem multa statuta qui[11] regnicolis minime placebant statuerunt. Verumptamen episcopum Dunkeldensem cancellarium, et David de Lindissay de Craufurd, camerarium, Alanum de Durwart, magnum justiciarium, sub rege Scociæ usque ad septem annos futuros statuerunt, et ad regimen regis et regni eosdem cum quibusdam aliis providis viris ordinaverunt; cum quibus[12] rediuntibus, alii priores regis Scociæ consules et regni rectores pro compotis[13] de bonis regis reddendis de tempore regiminis eorum magnam discensionem[14] habuerunt, et magna contencio exorta est, [eo] quod priores rectores de bonis

[1] C. E. vitandi. [2] C. E. *add* vero. [3] B. sunt.
[4] B. C. D. E. *omit* et. [5] B. *omits* et.
[6] ut quidam ferunt *added in margin in later hand*. B. *also adds these words*. [7] B. subscriptos. [8] B. C. D. E. *omit* de.
[9] B. C. E. apud. [10] B. C. D. notabili. [11] B. C. E. quæ.
[12] B. C. E. *add* in Scociam. [13] B. *omits* pro compotis.
[14] B. disceptionem.

regis receptis et consumptis compotum reddere noluerunt. Eodem vero anno, viz. Domini M° cc° lv°, Ricardus dux Corni- A.D. 1255. biæ,[1] frater regis Angliæ, ad Romanum imperium sublimatus est et electus. Notatur in magnis Cronicis quod qui dixerit in graciis, *Deus det vivis graciam, defunctis veniam et requiem, ecclesiæque regnoque*[2] *pacem, et nobis peccatoribus vitam bonam,*[3] habebit xl dies indulgenciarum.[4]

Sequitur de capcione regis Alexandri per ejus proprios legios homines, cum incidentibus.—C. xxii.

ANNO Domini M° cc° lvii°, cum regis novi consiliarii et A.D. 1257. rectores Walterum de Comyn comitem de Menteth, cum suis complicibus, coram rege pro quibusdam excessibus citari fecissent et sæpius proclamari et contumaces notari, quos pro diversis criminibus et querelis accusare volebant, et tamen comparere, propter judicii timorem, nolentes, regem Alexandrum, noctis sub silencio apud Kynros in lecto circa medium[5] noctis, dictus comes de Menteth Walterus de Cumyn,[6] cum suis satellitibus, in crastino Simonis et Judæ, captum, apud castrum de Strivelyng[7] duxerunt, cum sigillo maguo regis et aliis quos secum ducere volebant. Complices vero ejus erant Alexander Comyn comes de Buchane,[8] Willelmus comes de Mar, Johannes Comyn frater comitis de Buchan,[9] Hugo de Abirnethi, David de Louchour, Hugo de Berclay, cum suis sequacibus satellitibus; et omnem bonam gubernacionem præteritorum consulum et rectorum pervertentes, ecclesias deprædantes, incolas vastantes, pauperes subpeditantes, et, finaliter, omnia mala perpetrantes, totum regnum desolaverunt et regnicolas spoliaverunt, taliter quod nuncquam[10] visa in regno Scociæ a longo tempore fuerunt. Sed, non multo tempore post, prædictus Walterus de Comyn comes de Menteth, ex largitate uxoris suæ veneno hausto intoxicatus, confestim interiit,—et non immerito, quia dux eorum principalis erat qui regem captivum duxerunt apud Strivelyng; et ad visitacionem[11] verbi Dei per prophetam recitati, dicentem, Impii de terra perdentur, et qui inique agunt auferentur ex ea. Ipsi autem de Comyn, solebant esse majores et principaliores regni duo vel tres comites ejusdem cognacionis;[12]

---

[1] B. C. D. E. Cornubiæ. [2] B. D. ecclesiæ et regno. [3] D. et et.
[4] C. E. *omit* Notatur—indulgenciarum. [5] C. E. mediam.
[6] C. D. E. Comyn. [7] B. Stervelyng.
[8] B. Bouchanen. D. Bouchane. [9] B. Bouchan. D. Bouchane.
[10] B. C. E. *add* talia. [11] C. E. verificationem.
[12] C. E. cognomiuis.

sed modo, ecce, quæsivi, et non est inventus locus eorum, quorum erant hiis temporibus simul et semel superstes[1] xxxii milites ejusdem cognacionis[2] de Cumyn;[3] et hæc ex vindicta Dei eis supervenit malediccio, quia miserunt manus in Christum[4] Domini, s. regem eorum, contra legium et fidelitatis juramentum. Comitissa vero uxor ejus, cui comitatus prædictus ex parte patris pertinebat, exhereditata[5] in Angliam cum ignobili quodam in exilium perpetuum religata[6] est; et comitatus prædictus cuidam Waltero de Bulloc,[7] ex parte uxoris prosequenti, deliberatus est. Anno vero M° cc° lx° papa Urbanus instituit festum solempne Corporis Christi, ad cujus solemnia celebranda, audienda, vel interessenda tanta divinæ largitatis gracia indulgenciarum[8] concessa est, tam in prima die quam in diebus octavarum sequencium, quod fere se extendit ad xiiii. M. annorum. Anno vero sequenti inventa est crux preciosa apud Peblis, subtus terram abscondita, quæ quasi per mille annos ab ante[9] abscondita fuit; propter honorem cujus rex, cum consensu episcopi Glasquensis,[10] ecclesiam illam de Peblis ibidem construere fecit.

Sequitur de bello de Largys, et victoria per sanctam Margaretam.—C. xxiii.

A.D. 1263. ANNO Domini M° cc° lxiii, circa festum Beati Petri Ad Vincula, rex Norouwagiæ,[11] nomine Atho,[12] apud castrum de Air[13] cum magna armatorum classe applicuit, et, sub intencione regni invadendi, omnes[14] insularum regiones suæ dicioni subjugare nitebatur, asserans[15] omnes insulas inter Scociam et Hiberniam situatas hereditario jure sibi pertinere. Et confestim castella regia de Buth et de Arane vi cepit et occupavit, ac terras Scociæ vicinas et prope mare sitas invadendo et deprædando spoliavit; nec propter honorem et reverenciam omnipotentis Dei immunitati ecclesiarum hic parcere voluit, sed omnia ferro et flamma vastando crudeliter infestavit. Et, cum in terram de Cunyngame in festo Nativitatis Beatæ Virginis Mariæ[16] propinquius intrando terram arripuisset, et apud locum qui dicitur Largys tentoria fixisset, et classem ad maris litora ibidem adduxisset, ecce Scotorum

---

1 B. superstites. C. E. suprestes.
2 C. E. cognominia. 3 C. D. E. Comyn.
4 C. E. regem dominum *and omit* Domini—eorum.
5 C. E. exheredata. 6 B. relegata. 7 C. E. Bullot.
8 B. C. D. E. indulgencia. 9 B. C. D. E. antea.
10 B. Glasguensis. C. D. E. Glascuensis. 11 C. E. Norowagiæ.
12 C. E. Acho. 13 C. E. Are. D. Aare. 14 B. *omits* omnes.
15 *Altered later to* asserens. B. C. asserens. 16 C. E. *omit* Mariæ.

validissimum bellum armatorum appropinquancium, cujus dux ex parte regis Scociæ[1] fuit ille nobilis miles, dominus Alexander Stevart[2] de Dundonald, pronepos primi Walteri Stevart,[2] qui Alexandri[3] fuit avus inclitæ memoriæ nobilis Walteri Stevart[2] qui filiam Roberti de Broys[4] desponsavit. Qui quidem Alexander, adjunctis sibi aliis ejusdem provinciæ nobilibus, cum hiis quos in prompto habere[5] poterat veniens, viriliter in eos irruit, et exercitum eorum evertendo superbiam humiliavit, et nequissimam eorum ac[6] nephandam tirannidem ulcione divina puniendo hostiliter superavit. Quorum multitudine magna interempta, reliquorum majoribus manucaptis, residuum ad litora maris, versus classem eorum, fugavit. Inter quos occisus est vir magnæ strenuitatis et miles nobilis,[7] nepos dicti regis Norouwagiæ: de quo multum doluit et ultra modum iratus est. Videntes vero qui in navibus erant, turbati sunt valde; et, terram arripere volentes, ecce subito ventus validus ab occidente erumpens,[8] diruptis velis, et ancoris evulsis per mirabiles elaciones maris, prædictæ naves, per tempestatem horribilem agitatæ, ab invicem quædam sunt separatæ, quibusdam eciam ad sibi invicem conquassatis, agitatis et diruptis, sunt submersæ;[9] alia[10] vero, quæ ad litora maris exagitatæ erant et dejectæ[11] super scopulos confractæ, hominibus submersis, in minutis partibus cum spoliis eorum in litoribus maris sunt dispersæ. Qui vero sani et salvi cum vita evaserunt cum nostris novum bellum ineuntes congressi sunt; qui statim, quasi nullo ad nova referendum relicto, omnes præter regem cum paucis ad naves cum festinacione maxima fugientes,[12] superati, prostrati per graciam et miraculum beatæ Margaretæ reginæ de Dunfermlyng,[13] aut occisi in campo relinquuntur, aut captivi cum Scotorum principibus ad regem Scociæ ducuntur. Cumque rex, vix evadens, dolens et mœrens in navibus existens, suum infortunium respexisset, vendicando mox velis vento extensis in Orcades insulas, superveniente tempore brumali, pro aliquo tempore requiescendo remansit; et cum hoc furore succensus, ut mortem nepotis suæ[14] cum aliis injuriis et oppressionibus vindicaret, in regno suo rescribendo, maximum exercitum in proxima æstate contra regem Scociæ iterato reducere præparavit. Qui tamen rex, ibidem classem novam sibi evenire ex-

---

[1] C. E. *omit* Scociæ. [2] B. C. E. Stewart. D. Steuwart.
[3] B. C. Alexauder. [4] C. E. Brusse. D. Bruyss.
[5] B. *reads* promptu haberet. [6] B. C. E. *omit* ac.
[7] B. C. E. notabilis. [8] C. E. erupens. [9] B. C. D. E. submersi.
[10] B. C. D. E. aliæ. [11] B. directæ. [12] C. E. fugientem.
[13] B. Dunfermlyneg. C. E. Dunfermlyne. D. Dunfermylyn.
[14] B. sui. D. suæ *altered to* sui.

pectando, brevi langore præoccupatus, ab hac luce migravit. Cui successit filius ejus nomine Magnus, vir literatus et magnæ prudenciæ coram omnibus, gracia præclarus, et pacificus. In antiquis cronicarum Scociæ gestis scriptum reperitur qualiter reges Scotorum et Pictorum contra Norwicos[1] inter flumina de Thay et Almond mirabilem victoriam habuerunt in loco qui Longcarti[2] nuncupatur. Rex Norouwagiæ[3] hiis temporibus Pictorum et Scotorum regna taliter infestando vastavit, quod fere tota patria per eos occupata et subjugata fuerat. Accidit enim, tempore quodam, venientes prope villam de Perth, quæ tunc Bertha vocabatur, et apud Long[c]ardi castrametati sunt. Reges vero Scotorum et Pictorum calliditate quadam visi[4] sunt, et duo dolea vini cum succo elebori nigri, quod vulgariter *mykilwort* dicitur, miscuentes, et, eis villam in crastino apud eandem venientibus promittentes, de regum liberalitate, in signum futuræ obedienciæ, transmiserunt; de quo rex Noricorum, cum tota milicia, super modum lætatus est. Consequenter vero, hii qui vinum prædictum ducentes præsentaverunt, coram rege Norwicorum[5] ut moris est, de eodem vino primitus gustando potaverunt, qui nichil ad mortem eis nocuit. Alii vero posterius, gustantes vinum ex dulcedine factum[6] dictæ[7] elebori dulcoratum, egregie potantes, non nisi regi et magnatibus miliciæ distribuerunt; verumptamen amicus amico clam vel palam de eodem propinantes, pauci erant no[ta]biles qui usque ad consummacionem non hauserunt; qui, ante noctem tali[8] inebriati liquore, dormitaverunt omnes et dormierunt. Quos, ante solis ortum supervenientibus Scotis cum Pictis, omnes, quasi nullo evadente, in ore gladii conclusit Dominus; quia tam rex quam nobiles, cum tota gente sua, finaliter perierunt, cujus signum ad hunc diem per quosdam monticulos in sepulturam mortuorum evidenter in dicto loco apparere poterit inspicientibus. Quod non inmerito a Domino permissum est; nam ex antiquo fertur prædictos Noricos regna[9] Pictorum et Scotorum taliter invasisse, destruxisse et vastasse, quod fere tota patria per eos occupata fuerat, multis cladis[10] intervenientibus et crudelissimis gencium innumerabilibus occisionibus, quod tædeosum esset memorado in scriptis redigere.

---

[1] C. Noricos. [2] B. Gloncarty. C. E. Loncarty.
[3] C. D. E. Norowagiæ. [4] C. D. E. usi. [5] C. Noricorum.
[6] C. E. fructuum. [7] B. *omits* dictæ. [8] B. *omits* tali.
[9] B. E regnum. [10] B. C. E. cladibus.

Sequitur de modo miraculi beatæ Margaretæ, cum incidentibus. C. xxiiii.

ANNO Domini Mº ccº lxiiiº, ut præmissum est, applicuit rex Norwegiæ, cum bellatorum maxima multitudine, apud Conynghame,[1] contra quem Scoti viribus collectis, duce prædicto Alexandro Stewart, a[2] maliciis eorum obviandum bella parabant. Accidit autem eodem tempore quod visum est in sompnis cuidam militi, nomine Johanni[3] de Wemis, quod ipse, in ecclesia beatæ Margaretæ reginæ Scociæ apud Dunfermlyn intrando, vidit venientem quandam reginam in nobilissimo apparatu aureis[4] indutam, in capite coronam portantem, et cum ea decentissimum regem, similiter regalibus indumentis insignitum, splendidissimis armis decoratum, coronam preciosissimam in galea sua portantem, cum aliis tribus similiter regalibus indutis et nobilissime armatis regibus præcedentibus[5] reginam et regem concomitantibus; ipsa vero domina regem primum in manu dextera ducebat passim uniformiter secum, aliis vero pedetentim per ordinem sequentibus. Quos cum dictus miles mirando respexisset, decenti honore genuflectendo, dixit, "O domina gloriosa, obsecro ut michi quæ sis indicere digneris, et qui te [con]comitantur, et quo itinerare intendis." Cui vultu hilari ait: "Ego," inquit, "sum Margareta regina Scociæ; hic vero mecum manuductus meus est inclitus maritus, rex Malcolmus; alii autem sequentes mei sunt filii, et olim hujus reges regni, cum quibus apud locum de Largis, patriam defensuri contra insidias inimicorum, properamus; qui victoriam, Dei largiente gracia,[6] sumus[7] acturi de illo tiranno rege, qui regnum nostrum injuste invadere et sibi subjugare conatur; nam michi, qui[8] scias, regnum [hoc] a Deo accepi commendatum, et heredibus meis imperpetuum." Cui ait miles, "O domina mea gloriosa, unde hoc sciam, et ut alii credant [michi], da michi signum." "Vade," inquit, "ad ecclesiam sepulturæ meæ, ut[9] confestim infirmitatis tuæ sanitatem recuperes." Qui quidem miles, qui longa infirmitate quasi febrarum incurabili detinebatur præoccupatus, in continente[10] de sompno excitatus, necessariis præparatis, apud Dunfermlyn perigre pedester perficere[11] non omisit, qui eciam die præcedente vix in lecto se remo- A.D. 1263.

---

[1] B. D. Cunnyngham. [2] ad *with* d *erased.* C. D. E. ad.
[3] B. C. D. E. Johannes. [4] C. E. auriis. [5] B. C. E. præcedentes.
[6] Dei *altered from* Deo. C. E. Deo largiente graciam. D. Deo *with* gracia *followed by erasure of* m. [7] C. E. suus.
[8] B. C. D. E. quod. [9] B. et. D. ut *scored out and* et *interlined.*
[10] B. D. incontinente. [11] B. proficere.

vere poterat. Cum autem apud Dumfermlyn venisset, et priori et[1] aliis religiosis visionem in forma retulisset, ductus ad feretrum beatæ Margaretæ, et, tactis reliquiis, oracione facta, statim ex illa hora ab omni infirmitate sua curatus est, et reliquit eum febris; quibus sic peractis, ut non credatur quod ex illusione malignorum spirituum supradicta visio evenisset, sed verius cœlitus[2] ostensum, prout exitus negocii clarissime demonstravit; nam in brevi postea nuncii regis, [ad dictum] venientes,[3] dicti belli de Largis inclitam victoriam retulerunt, de quo cum gaudio magno lætantes, laudes Deo omnipotenti et beatæ reginæ reddiderunt.

Sequitur de mirabili victoria contra Norwicos,[4] tam in classe regis Norwegiæ[5] existente[6] in introitu de Tay, prope locum qui Drumlay dicitur, quam eciam contra hos qui de bello de Long[c]arty evaserunt.

Circa[7] quod notandum est quod, cum in bello de Longcarty stragis[8] mirabilis facta est, ut præmissum est, cujus victoriæ aviditas gulosa et libido potandi vinum eosdem præfatos Noricos in ore gladii concludendi causa fuit, ac regem Norwegiæ[5] cum multis nobilibus et innumerabili populi multitudine Scoti cum Pictis sine misericordia occiderunt,—post hæc[9] vero, victoria in campo habita, apud introitum fluminis de Taya fugitivos de nocte persequentes usque ad naves, cum facibus[10] inflammatis, lanternis et cericis lampadibus,[11] ac aliis ignicolis[12] de lino, canabo,[13] pice et bitumine mixtis, navigium incenderunt, et cum scaffis, batellis[14] et naviculis spolia ad terram sibi invicem asportantes diviserunt; et finaliter, de tota multitudine Norowagencium, navibus in profundum maris demersis integraliter, nemo nisi unus tantum monochus,[15] quem ad nova de aliis referendum dimiserunt, evadere mortem visus est. Propter quam victoriam et mirabilem sine misericordia stragem, nemo nobilis qui de post cingulo militari præcinctus est, quin juramentum magnum ad vindicandum crudele bellum de Longcarty, si tempus affuerit

---

1 C. E. ac.
2 *Corrected later from* cæli jus.
3 C. E. *add* locum. D. *interlines* regem *in later hand.*
4 C. E. Norowagences. D. Noruwicos.
5 B. D. Norouwegiæ. C. E. Norowagiæ.
6 B. C. D. E. existentes. *In the margin is added* quam eciam contra hos qui; *and* B. D. *also have these words, with the addition of* de.
7 B. Contra.
8 B. C. E. strages. D. strages *altered to* stragis.
9 C. E. hoc. D. hoc *altered to* hæc.
10 D. facitis.
11 C. lamperibus. D. lampedibus.
12 B. C. D. E. igniculis.
13 C. D. E. canabe.
14 *Altered in original hand from* bacellis. B. D. bacellis. C. E. bacollis.
15 B. C. D. E. monoculus.

et per regem eorum oneratus fuerit, primitus jurabit. Et licet ira eorum præ[1] temporis longitudine aliqualiter mitigata existit, tantum totaliter de eorum memoria nuncquam in hoc sæculo eradicata delebitur. Ex[2] novali[3] bello et navium submersione introitus fluminis de Taya[4] efficitur ex illa die quasi navibus inmeabilis, propter multitudinem navium quæ[5] ibidem submerguntur, unde in portu monticuli arenosi ex undarum agitacione generantur, quod multæ naves per hoc in dicto loco submersionis periclitantur. In quo quidem portu, vel eo circa, illa dira Caribdis quæ Drumlay vocatur, ubi multæ naves periclitantur, inicium habuit.

Sequitur de homagio per regulum Manniæ regi Scociæ facto, cum incidentibus.—C. xxv.

ANNO Domini M° cc° lxiiii° natus est regi Alexandro tercio A.D. 1264. filius, paterno nomine vocatus Alexander; de quo totus mundus exultavit gaudio magno, eo quod in eodem die quo baptizatus est, nova venerunt in regno quod rex Norwegiæ,[6] qui apud Largis anno præcedenti convictus et fugatus est, obiit apud Orcades insulas; propter quod cessavit bellum quod Scotis in anno sequente parare intendebat. Quibus novis auditis, versus insulam Manniæ rex Alexander se præparando, dictam insulam sibi subjugavit, et homagium reguli ejus suscepit apud Dumfres, in itinerando versus insulam; ubi sibi occurrens dictus regulus, sibi homagium perpetuum fecit, ad ejus regniculum de eo et[7] successoribus suis[8] tenendum perpetuis temporibus duraturum. Dictus vero rex regulo prædicto promisit adjutorium et succursum in sua necessitate, si quis eorum[9] opprimere voluisset, ac eciam ipse et sui in Scociam, quocienscunque voluissent, salvum refugium, consilium, auxilium et favorem haberent, et specialiter contra regem Noricorum et regem Angliæ;[10] et, pro servicio nominato, ipse rex Manniæ prævideret[11] regi Scociæ de decem galeis, quociens opus fuerit et per regem Scociæ requisitus esset.[12] Et notandum est quod quinque galeæ debent esse de octodecim remis, at aliæ quinque de duodecim remis, quas tunc adduxit quo ad primum; et, cum comitibus inscriptis in insulis,[13] cum suis galeis ad puniendum[14]

---

[1] C. E. post. [2] C. E. *add* quo. [3] B. C. E. navali.
[4] C. E. Thay. [5] B. D. qui. C. quod.
[6] B. D. Norouwegiæ. C. E. Norowagiæ. [7] C. E. *omit* et.
[8] C. E. *add* pro se et successoribus suis. [9] C. D. E. eum.
[10] B. C. E. Anglorum. [11] B. provideret. [12] C. E. *add* Notatur hic.
[13] B. insula. [14] B. puniendos.

prædictos proditores ivit.[1] Quibus sic peractis, Alexander comes de Mar et Willelmus Cvmyn[2] [comes] de Buchan,[3] ex mandato regis Alexandri, contra quosdam proditores de proprio Scociæ regno, quorum hortatu rex Norwegiæ in Scociam venit, sumpto cum eis Alano Durwart, magno Scociæ justiciario, in partibus occidentalibus[4] exercitum paraverunt; quorum quosdam occiderunt, quosdam suspenderunt, quosdam decapitaverunt, quosdam vero in perpetuis carceribus vinctos detruserunt; quibusdam eciam in insulis occidentalibus fugatis, insulas occidentales spoliaverunt, et prædas secum in regnum Scociæ duxerunt. Eodem eciam anno Henricus, rex Angliæ, cum regina et filio Edwardo, ut[5] matrimonium cum regis Hispanorum filia contraherent,[6] mare transfretaverunt;[7] et obiit comes Wincestriæ, qui fuit constabularius regni Scociæ. Hoc anno, in die natalis Domini, Alexander David, comitem Atholiæ,[8] et Colvanum,[9] filium Malcolmi comitis de Fife militaribus[10] insigniis decoravit, cum multis aliis dominorum filiis, apud Sconam. Anno vero sequente, primo venerunt fratres de ordine Carmelitanorum.[11] Quo anno discensio magna facta est inter regem Angliæ, regem[12] Scociæ [patrem], et suos barones, tam pro injustis et inconsuetis exaccionibus, et consuetudinibus nqviter in parleamento suo apud Exonias[13] tento provisis et ordinatis.

Sequitur de contractu inter reges Scociæ et Noronwegiæ pro insulis Scociæ; et de bello regis Angliæ commisso contra quendam [Symonem] de Monte[14] Forti; cum incidentibus. —C. xxvi.

NORICORUM rex, nomine Magnus, filius Othonis[15] regis de-
A.D. 1265. functi apud Orcades insulas, anno Domini M° cc° lxv misit cancellarium suum, Gilbertum episcopum de Hamer, Alexandro Scotorum regi, apud Perth existenti, et ei optulit insulas de Bute et Aran, sibi perpetuo possidendas pacifice; cum hac addita condicione, quod ipse rex Norwegiæ[16] omnes alias insulas, quas Atho[17] pater ejus vendicando postulaverat, in pace simili-

---

[1] C. E. *omit* Et notandum—ivit. [2] B. Cumyn. C. D. E. Comyn. [3] C. D. E. Bouchan. [4] C. E. occidentibus. [5] C. ac. [6] B. contraheretur. [7] B. D. transfretarunt. C. D. transfretarent. [8] C. E. de Atholia. [9] C. E. Colbanum. [10] C. E. militibus. [11] D. Carmelitarum. [12] B. C. D. E. reginæ. [13] B. D. E. Oxonias. [14] Morte *altered later to* Monte. [15] C. E. Achonia. D. Othonis *altered to* Athonis. [16] B. D. Noronwegiæ. C. E. Norowagiæ. [17] B. Otho. C. E. Acho.

ter possidere poterat; quam oblacionem rex Scociæ omnino refutavit. Episcopus vero in vanum se laborasse videns, reversus ad regem suum, exhortando consuluit[1] regem suum, relacione facta, ut omnino pacem cum Scotis tractando concordiam finalem faceret. Rex vero Magnus, qui homo bonæ inclinacionis, pacificus et justus tenebatur, matura deliberacione præhabita, suum prædictum[2] cancellarium, cum aliis certis regni Norwegiæ[3] magnatibus, prædicto regi Alexandro retro transmisit, qui de concordia pacis perpetuo tractanda plenam potestatem habuerunt. Quibus auditis et honorifice receptis, pro finali concordia, appunctuatum est quod omnes insulæ inter Scociam et Hiberniam situatæ regi[4] Scociæ perpetuo possidendæ remanerent, viz. omnes et singulæ insulæ quas[5] quondam Atho,[6] pater ejusdem regis Magni, reclamaverat, seu sibi pertinere vendicaverat; ac omne jus et clameum quod ipse rex Magnus, aut Atho[6] pater ejus, in dictis insulis habere uncquam prætendebat, aut quicunque ejus antecessores, quibuscunque temporibus retroactis seu futuris, reclamare poterunt, prædicto regi Alexandro suisque successoribus, Scotorum regibus, imperpetuum[7] renunciando transtulit, et in dominium perpetuum[8] reliquit, pro se et successoribus suis quiete clamavit; sic quod rex Scociæ, infra duos annos, quatuor millia marcarum argenti prædicto regi Norwegiæ[3] persolveret, et singulis annis sibi postea et suis heredibus centum marcas similiter persolveret; non obstante quod tractatus ille multis de regno Scociæ magnatibus et proceribus et aliis displicuit, ex eo quod,[9] multorum curricula temporum, longe priusquam[10] Scoti Britanniam advenerant, Scoti per quendam Eugenium de Rothay, eorum tunc ducem, prædictas insulas coluerunt, et pacifice possederunt usque ad tempus divisionis inter filios Malcolmi Canmor et Donaldum Ban, eorum patruum; quo tempore regnum fuit totaliter divisum et per eorum discensionem vastatum; quam divisionem regni Scociæ videns rex Norwegiæ,[11] nomine Magnus, filius Olaui[12] regis ejusdem, insulas Scociæ potenter invadens, omnia vastando, suo dominio subjugavit, usque ad quod tempus Scoti, nullo impediti[13] impedimento, prædictas pacifice insulas[14] recolendo[15] possederunt. Anno vero sequente, magna contencio[16] inter regem Angliæ Henricum et Edwardum filium ejus ex una parte, et Symonem de

[1] C. E. consulit. [2] C. E. supradictum.
[3] B. D. Norouwegiæ. C. E. Norowagiæ. [4] C. E. regno.
[5] B. C. D. E. quos. [6] B. Otho. C. E. Acho.
[7] B. C. D. E. in perpetuum. [8] B. *omits* transtulit—perpetuum.
[9] D. E. *add* per. [10] B. postquam.
[11] B. Northwegiæ. C. D. E. *ut supra.* [12] B. C. E. Alani.
[13] B. C. D. E. præpediti. [14] C. D. E. *omit* insulas.
[15] B. C. D. E. colendo. [16] D. *adds* facta est *on margin.*

Monte Forti, comitem La[y]cestriæ ex altera[1] parte, faventibus baronibus regni Angliæ; propter quam divisionem dictus comes, cum eo baronibus consencientibus, Helienorem Angliæ reginam, cum omnibus Francigenis in regno Angliæ existentibus, cum confusione et dedecore de finibus Angliæ expulerunt. Rex vero Angliæ, cum filio suo Edwardo, viribus collectis, apud locum qui Heuwiz [dicitur] bellum eisdem æmulis suis intulerunt; in quo bello dictus Henricus et filius ejus, per præfatos regni proceres victi et superati, capti sunt, et multa hominum strage ex utraque parte facta. Ex regis vero Scociæ Alexandri nobilibus, quos ad succursum regis Angliæ transmiserat, captus est dominus Johannes Cumyn[2] et plures alii nobiles. Multis interemptis de Scociæ[3] nobilibus, alii vero carceribus mancipati Londoneis ducuntur.

Sequitur de evasione Edwardi principis, in[4] arta custodia qui servabatur; et de bello commisso.—C. xxvii.

A.D. 1266. ANNO Domini M° CC° lxvi° apparuit cometa in Anglia, quæ per xv dies continuavit; quæ mortem principis, ut enim,[5] significat.[6] Eodem vero anno, Edwardus princeps Angliæ, qui arta servabatur custodia, per prudenciam comitis Glovernïæ, donis et promissis custodibus exhibitis, carceres evasit, et, exercitu congregato, æmulis[7] bella paravit; et dictum comitem cum primogenito filio[8] et multis nobilium Angliæ eis faventibus in bello prostratis occidit, ac eorum hereditates suis amicis et faventibus donavit; quod bellum apud Heuwishauxe[9] commissum est, in vigilia beati Oswaldi[10] regis. Rex vero Scociæ Alexander ad succursum fratris reginæ Scociæ, uxoris suæ, exercitum versus Angliam proprio motu transmisit; sed, audita ruina Symonis, comitis Laycestriæ, princeps Edwardus, redditis multimodis graciarum accionibus, eosdem ad propria retromisit, et omnes consencientes et agentes cum dicto comite participes rex Angliæ exhereditatos,[11] aut capite truncatos, aut proscribendo perpetuo exilio religavit,[12] aut diris carceribus ferreis vinctos deputavit. Ex quibus proscripcionibus,[13] exhereditacionibus[14] et

---

[1] C. D. E. alia.
[2] C. D. E. Comyn.
[3] C. Scocia *altered to* Scociæ. E. Scotia.
[4] C. D. E. *omit* in.
[5] B. C. E. dicitur.
[6] B. figurat.
[7] B. C. E. *add* suis.
[8] B. C. D. E. suo.
[9] C. E. Heuwishame. D. Heuwishauxe *altered to* Heuwishame.
[10] C. Edwardi *corrected to* Oswaldi.
[11] C. E. exheredatos.
[12] B. relegavit.
[13] C. E. præscriptionibus.
[14] C. E. exheredacionibus.

incarceracionibus et occasionibus[1] tantæ constitutæ[2] sunt rapinæ, tanta homicidia, murthia, incendia, quod raptores, latrones, prædones, nemini parcentes, quasi totam patriam vastaverunt; quibus temporibus, ut quidam ferunt, surrexit ille Robertus[3] Hude de quo fuerit cantica.[4] Eodem vero anno quidam legatus a curia Romana in Angliam missus est, ut pacem inter regem et æmulos suos tractaret et reformaret; de qua legacione dictus legatus, Othibonus nomine, videns se nichil in hoc proficere,[5] misit in Scociam nuncios, mandans clero et prælatis ut sibi, ad faciendum expensas suas, certam pecuniæ summam super ecclesias Scociæ singulas[6] situatam et levatam sibi destinarent; alias,[7] si non facerent, excommunicacionis et interdicti pœnam se noverint incursursos. Clerus vero, maturo[8] præhabito consilio, lege eciam hoc expresse prohibente, ipsius mandatis in hoc obtemperare recusante,[9] ad sedem apostolicam cum instancia appellavit; qua appellacione non obstante, clerus Scociæ[10] domino legato, consensu regis, sex denarios de qualibet marca in suis expensis sibi dederunt,[11] et excusacionibus cleri apud curiam admissis, regnum ab impeticione legati absolvit. Hoc eciam anno facta est pax et concordia inter L[e]ulinum, principem Walliæ, et Henricum, regem Angliæ. Anno Domini M° cc° lxvii Ludovicus, Francorum rex, primogenitum suum apud Parisium[12] in die Pentecostes solempniter coronavit, et seipsum contra inimicos Christi in terram sanctam profecturum signavit cruce. Post hoc[13] autem, adjutorio archiepiscopi Rotumagensis, facta est pax inter regem Angliæ et barones per[14] pregatum[15] legatum Othibonum. Nota, quod episcopus Sanctiandreæ hiis diebus, nomine Gamelinus, milites regis Alexandri, ob causam cujusdam sceleris contra jura et privilegia ecclesiæ perpetrata, excommunicavit, et specialiter[16] dominum Johannem de Dunmur, propter quod rex iratus est valde; sed quia dictus Gamelinus episcopus fuit homo justus et rectus, bonæ vitæ et conscienciæ laudabilis, et habuit justam querelam, fortiter contra rebelles ecclesiæ et viriliter institit, et omnes consiliarios regis, exceptis ejus persona cum liberis suis et regina,[17] excommunicatos publice denunciavit, donec, ad emendacionem condignam humiliter veni-

[1] B. C. E. occisionibus. D. occacionibus *altered to* occicionibus.
[2] B. C. E. consecutæ. D. consecuti.
[3] C. D. E. Robert.
[4] C. E. *add* etc.
[5] C. proficere *altered to* perficere.
[6] B. singulis.
[7] alias *over erasure. In margin, in original hand,* aliter. D. alias *over erasure.* C. E. *add* et.
[8] C. E. *add* vero.
[9] C. recusande. E. recusando. D. recusande *corrected to* recusante.
[10] B. *omits* Scociæ.
[11] C. E. *omit* qua appellacione—dederunt.
[12] C. E. Parisius.
[13] C. D. E. hæc.
[14] C. *omits* per. D. *interlines* per.
[15] B. C. D. E. prædictum.
[16] C. E. *add* quendam.
[17] B. *adds* sua.

entes, absolucionis beneficium ab eo percipere meruerunt;[1] quem posterius rex Alexander summe dilexit, et intimum dilexit.[2] Et sic debet quilibet sapiens se primitus muniri contra adversarios suos: hoc quod, primo, habeat justam querelam; secundo, quod habeat sanam conscienciam; tercio, quod habeat spiritum resistenciæ audacem et fortem; quarto, quod sit bene munitus de necessario requisitis; quinto, quod habeat[3] bonam et debitam diligenciam; sexto, quod ab oracione non cesset, petendo præsidium ab Eo qui[4] "omne donum perfectum et datum optimum desursum est descendens a patre luminum;"[5] quibus adhibitis, impossibile est talem vinci. Eodem insuper anno quo supra, rex Franciæ Ludovicus cum primogenito suo, et similiter duo regis[6] Angliæ filii cum multis nobilium copiis, in Sanctam Terram cruce signati sunt; ad quorum expensas papa rescripsit regi Scociæ ut decimum[7] ecclesiarum regni sui regi Anglorum persolveret; quod rex et clerus, considerata qualitate regni, omnino facere recusarunt, ex eo quod, secundum facultatem regni, de suis similiter proceribus in præmissis contra infideles expedicionibus competenter transmisit, viz. David comitem Atholiæ, Adam comitem de Carrick. Eodem anno regulus Manniæ defunctus est, et comes de Strathern Malisius viduam ejus relictam disponsavit, filiam viz. domini de Arcadia.[8] David comes Atholiæ apud Cortage[9] mortuus est. Rex Franciæ Ludovicus in Terram Sanctam similiter mortuus est,[10] orans in extremis pro populo quem ibidem adduxerat, dicens, "Esto,[11] Domine, plebi tuæ sanctificator et custos,"—et dicens in cœlum respiciendo, "Domine, deduc me[12] in justiciam tuam, et dirige in conspectu tuo viam meam." Hic enim Ludovicus sanctus ab omnibus dictus est. Anno vero sequente combusta est[13] ecclesia de Elgyn[14] in Murravia.

Sequitur de quibusdam incidentibus ad regni utilitatem et veritatem pertinentibus.—C. xxviii.

ANNO vero[15] sequente, mortuo Adam comite de Carrik in Terra Sancta, relinquens unicam filiam suam, Martham nomine, sibi heredem, quæ quidem filia, comitissa de Carrik, nobili viro

---

1 B meruerint.
2 B. C. E. *omit* dilexit, *and* C. E. *add* consiliarium suum fecit.
3 B. C. E. adhibeat.
4 B. C. E. a quo.
5 C. E. *omit* a patre luminum. D. *omits* luminum.
6 *Altered from* reges, *as also in* D.
7 C. E. *add* denarium redditaum.
8 C. E. Argadia.
9 C. E. Cartage.
10 C. E. *omit* Rex Franciæ—est.
11 C. Est.
12 C. E. *omit* me.
13 C. E. bella.
14 D. Helgyn.
15 C. E. *omit* vero.

Roberto de Broys,[1] hujus nominis secundo,[2] futurus Vallis Anandiæ dominus in Scocia et Clevland in Anglia, desponsata fuerat proprio motu dictæ comitissæ, regia majestate inconsulta. Propter[3] quod rex Alexander iratus omnes ejus terras, castra et dominia in manu sua recognovit. Verumptamen, precibus amicorum cum pecunia intervenientibus, concordia facta, gracia regis adipiscitur. Ex qua Martha de Carrik comitissa genuit idem Robertus de Broys[1] alium Robertum de Broys,[1] hujus nominis tercium,[4] nobilem, strenuissimum,[5] felicem defensorem, protectorem, atheletam,[6] propugnatorem, et principem invictissimum, regem Scociæ excellentissimum et illustrissimum, apud Dunfermlyn in medio chori inhumatum; cujus laudes resonant prout acta demonstrant, sic quod ejus memoria imperpetuum[7] non delebitur, sed de generacione in[8] generacionem renovabitur. Cujus pater fuit iste Robertus de Broys,[1] de Carrik ex parte uxoris comes. Cujus eciam Roberti de Bruys[1] pater fuit ille Robertus de Broys[1] secundus;[9] qui eciam Robertus secundus[9] fuit filius Roberti de Bruys[1] primi, qui desponsavit Ysabellam, filiam David comitis de Huntyngton,[10] qui monasterium de Lundoris fundaverat; quæ filia fuit secundogenita prædicti comitis filia. Quiquidem Robertus tercius,[11] rex futurus, natus est in signo Tauri, nobilissimo in festo Translacionis Sancti Andreæ;[12] qui, divina disponente clemencia, in felici hora iste[13] natus est Scotis, quia[14] de eminenti[15] periculo subjeccionis et servitutis perpetuæ nos liberavit. Anno Domini M° CC° lxxii, magna sterilitas terræ et maris infecunditas in Scociam, Angliam et Franciam accidit, hominum et jumentorum interitus, aeris tempestas, sic quod, præ multitudine ventorum, domus in ruinam cadunt, dormientes multos in eorum lectis suffocando; in cujus tempestatis ardore flamma fulgoris diversa loca incendit, et præsertim ecclesiam de Abirbroth, cum pluribus aliis; quam sterilitatem fames et caristia insecuta est valida. Sarraceni invalidaverunt super Christianos hoc anno, et multos interemerunt, et signanter de Templariis cruciferis de sancto Johanne de Roddis. Eodem anno, apud Lyonn surroone,[16] papa Gregorius celebravit[17] con- A.D. 1272.

---

[1] C. E. Brusse. D. Bruyss.
[2] D. tercio *in later hand, over* secundo *erased.*
[3] Prop, *with* ter *added later.*
[4] D. quartum *later, over* tercium *erased.*
[5] C. E. strenuum.
[6] B. athletam. C. D. E. atletam.
[7] B. C. D. E. in perpetuum.
[8] C. E. *omit* in.
[9] D. secundus *altered later to* tercius.
[10] C. E. Hontyndon *and omit* de. D. Huntyndone.
[11] D. quartus *altered later from* tercius.
[12] C. E. Benedicti.
[13] C. E. *omit* iste.
[14] C. E. qui.
[15] B. imminente.
[16] C. E. sive Roone.
[17] celebravit *in margin in later hand.*

silium generale, et in singulis regnis Christianitatis subsidia ad succursum Christianæ fidei generaliter decrevit. Eodem anno mortuus est Henricus pacificus rex Angliæ, regni Alexandri regis Scociæ xiiii°; et sibi successit Edwardus Langschankis qui pro tempore in Terram Sanctam peragravit, qui Edwardus de Langschankis frater fuit reginæ Scociæ. Notatur in magnis Cronicis, contra pluralitatem beneficiorum, dicens quod valde est dampnabile, allegando ad hoc multa miracula[1] et raciones.[2] Eciam dicunt quidam quod dicta comitissa eundem Robertum de Bruys,[3] juvenem militem, vi cepit cum venatum perrexit, et secum in castrum suum de Turrybery duxit; et, amore illius accensa, per quindecim dies eum ibidem tenuit et, inconsultis utriusque partis amicis, eundem ante recessum desponsavit.

Sequitur de consilio Lugdunensi,[4] et de natiuitate domini Roberti de Broys,[3] regis Scociæ.[5]—C. xxix.

A.D. 1274. ANNO Domini M° cc° lxxiiii° natus est inclitæ memoriæ Robertus de Broys[3] tercius,[6] rex strenuissimus, rex Scociæ futurus. Eodem anno celebratum est consilium generale apud Lugdunum in Francia, ubi fere omnes prælati Christianitatis fuerunt congregati, ubi erant quasi omnes prælati Scociæ coram Gregorio papa x°, ubi erant duo patriarchæ et quinginti episcopi, et multi[7] alii[8] prælati. Hic papa Gregorius[9] prudens et[10] virtuosus et vitæ laudabilis erat, et plus intendebat pauperum elemosinis quam pecuniarum lucris. Ibi enim erant solemnes Tartarum et Græcorum[11] ambassiatores, pro reformacione certorum[12] fidei articulorum, et multi magnates Tartarum[13] baptizati sunt[14] Christo. Papa pulcrum armatorum exercitum in Terram Sanctam destinare proposuit, et seipsum in persona[15] præsencialiter anteponere; sed, morte præventus pendenti tempore, ab hac luce migravit ad Dominum. Eodem anno misit rex Angliæ Edwardus nuncios regi Scociæ Alexandro, ut ipse, cum regina sorore sua, certis die et loco apud Londonias forent, ut in sua coronacione honorem sibi facerent. Rex vero Alex-

---

[1] C. E. mirabilia. [2] C. E. *omit rest of chapter.*
[3] B. Broys. C. E. Brusse. D. Bruyss.
[4] C. D. E. *add* cum incidentibus. [5] C. E. *omit* regis Scociæ.
[6] D. quartus *substituted later for* tercius. [7] C. milli.
[8] C. E. *add* mitrati. [9] C. E. *omit* Gregorius. [10] C. E. *omit* et.
[11] B. Tartarorum. C. E. *omit* Tartarum et Græcorum. D. *adds* solempnes.
[12] cæterorum *altered to* certorum. D. cæterorum.
[13] B. Tartarorum. C. Tarcharum. E. Tarcharum *altered to* Turcharum.
[14] D. *interlines* in. [15] B. *adds* propria.

ander, præmissis protestacionibus solitis, et[1] regina in prædicta coronacione interfuerunt. Et in eodem anno dicta[2] regina Scociæ, soror regis Angliæ, mortua est, filia regis Henrici pacifici. Eodem anno Mº ccº lxxvº venit magister Bagimundus, missus a domino papa, ut ecclesias universas taxaret, et subsidium pro succursu Terræ Sanctæ levaret, unam [viz.] decimam universalem; cujus subsidii ordo Cisterciensis concessit domino papæ,[3] pro toto ordine, xl millia marcarum. Qui Bagimundus, visa paupertate regni, iterum ad curiam Romanam rediens, domino papæ instanter supplicavit ut taxacionem antiquam ecclesiarum non excederet. Cum vero rex Franciæ Philippus et ejus regina in Terram Sanctam cruce signati fuerunt, rex Edwardus Angliæ subsidium in regno suo, eadem causa, ad subsidium[4] Terræ Sanctæ, vicesimum denarium tocius regni sui optinuisset et cum tota fere nobilitate Angliæ parati erant secum transfretare, cum hac[5] collecta Valliam intravit et optinuit, ut postea patebit; et maximum impedimentum viagio Sanctæ Terræ in hoc facto præstavit. Anno vero sequenti, viz. Mº ccº lxxvi, rex Alexander fecit homagium regi Angliæ, apud Sanctum Thomam, pro terris de Penreth et aliis terris quas in maritagio cum regina Scociæ, sorore sua, sibi donavit; salvis juribus et privilegiis, libertatibus coronæ Scociæ universis, eciam salvis dignitatibus regalibus; eciam pro[6] aliis terris ex antiquo in Angliam[7] sibi concessis, præter comitatum de Huntyngton, quem de facto, licet non de jure, sibi retinuit. In hoc anno eciam facta est concordia inter regem Edwardum et Leulynum regem Valliæ, qui sibi homagium et fidelitatis juramentum fecit. Eodem tempore rex Scociæ misit nuncios regi Angliæ pro comitatu de Hunty[n]gton, sed nichil profecit, nec reddere voluit.[8] Quo similiter anno facta est contencio magna inter regem Alexandrum Scociæ et regem Edwardum Angliæ, pro divisione marchiarum Scociæ, ut postea patebit.

A.D. 1275.

A.D. 1276.

Sequitur de divisione regis Angliæ et Scociæ, et de nativitate Alexandri iiii, filii Alexandri tercii.[9]—C. xxx.

ANNO Domini Mº ccº lxxviiiº convenerunt apud Berwik prælati et nobiles utriusque regni, ad contencionem cedandam A.D. 1278.

---

[1] C. E. ac. [2] C. E. *omit* dicta. [3] C. E. *omit* papæ.
[4] in regno—subsidium *in margin in later hand.*
[5] D. *adds* pecunia *in margin.* [6] C. E. et.
[7] B. Anglia. [8] C. E. *omit* Eodem tempore—voluit.
[9] C. E. *have, instead of this title, only* et de Alexandro IIIIto, regis filio Scociæ.

inter reges; rex vero Angliæ apud Twedmouth[1] cum suis; sed tamen novis ex Valliis[2] venientibus, negocio infecto, recesserunt. Quo anno filius regis Alexandri, apud Striveling, David nominatus, mortuus est, et[3] sepultus[4] apud Dunfermling. Anno vero sequenti Gryffinus, frater Leulini regis Valliæ, contra regem Angliæ Edwardum guerram mortalem commovit.[5] Anno
A.D. 1279. vero sequente,[6] M° cc° lxxix°, Alexander, filius Alexandri tercii, et filius eciam Margaretæ, sororis Edwardi Langschankis[7] regis Angliæ,[8] desponsavit filiam comitis Flandreæ apud Roxburgh,[9] ubi festum solemne per dies xv duravit. Sed diu non vixit;
A.D. 1283. nam anno Domini[10] M° cc° lxxxiii apud Lundoris obiit, et apud Dunfermlyng cum fratre sepelitur, anno suæ ætatis xx°. Anno
A.D. 1281. vero Domini[10] M° cc° lxxxi desponsata fuit Margareta, filia regis Alexandri tercii, cum rege Norouwegiæ Hanigow, quod est *Henricus* in lingua nostra,[11] quæ cum magna gloria et honore, in brevi postea tempore, in[12] reginam desponsata est et coronata. Duæ vero naves quæ cum dicta regina ad partes Norowegiæ eam[13] concomitantes navigaverunt, una cum abbate de Balmorinach et aliis viris ecclesiasticis, in regressu submersa est, alia vero cum comite de Menteth et aliis nobilibus salva evasit. Rex vero Norowegiæ[14] ex dicta Margareta regina unam filiam genuit, nomine eciam Margaretam, et postea non diu vixit, sed post annum et dimidium ab hac luce migravit. Mater ejus regina similiter et ipsa, antequam ad annos pubertatis complete pervenerat, naturæ debitum persolvit.

Sequitur de crudelitate regis [Angliæ] Edwardi contra Wallenses, et de lamentacione et planctu[15] incolarum Scociæ pro morte primogeniti regis et reginæ,[16] et suæ filiæ, qui heredes erant apparentes regni Scociæ.—C. xxxi.

DEFUNCTIS igitur regis Alexandri tercii filio Alexandro quarto, ac[17] eciam sorore ejusdem Alexandri quarti, regina Norowegiæ cum ejusdem filia Margareta defuncta in pubertate, inicium doloris hæc fuerunt in toto regno Scociæ; et non[18] pro hiis

---

[1] C. E. Tvidmouth. D. Tweidmouth. [2] C. E. Vallia.
[3] C. D. E. *omit* et. [4] C. *adds* autem. [5] C. D. commovet.
[6] C. E. *omit* sequente. D. *adds* i. e. [7] C. E. *omit* Langschankis.
[8] C. E. *add* dictus Edwardus de Langschankis. D. *adds* et dictus Edwards *scored out*. [9] B. Edinburgh. [10] C. E. *omit* Domini.
[11] C. E. linguagio nostro. [12] C. *omits* in. [13] C. tum.
[14] C. Norowe. [15] C. E. de lamentabili planctu. D. *omits* et.
[16] B. *adds* Norowegiæ. C. E. *add* Norowagiæ. D. Norougiæ.
[17] B. et. [18] D. *omits* non.

tantum, ymmo pro filio regis Alexandri secundo genito apud Lundoris defuncto, nomine David, ut præmissum est, apud Dunfermlyng sepulto. Nam, post mortem Alexandri regis primogeniti, missi sunt nuncii confestim a comite Flandriæ, ut filiam suam, relictam quondam dicti Alexandri regis primogeniti, sibi ad partes transmitterent. Super qua materia consilio habito, tandem concordatum fuit quod ipsa, nulla fidelitate pro dote præstita regi Scociæ, ad patrem suum rediret; quod ita factum est, et nuncii munifice remunerati ad partes cum domina redeunt. Rex similiter Norowegiæ, post mortem uxoris suæ reginæ, filia sua Margareta nondum ad huc defuncta, nuncios solempnes destinavit; ut ipse rex ad opus simile[1] dicti regis filiæ[2] Norowegiæ, neptis suæ, summam septingentarum marcarum argenti, sibi secundum eorum condiciones et convenciones debitarum, prout in eorum obligacionibus sigillis dicti regis Scociæ roboratis plenius continetur, confestim persolveret. Quibus quidem nunciis graciose, licet dolenter, receptis, benigne tractatis, et de consilio prælatorum[3] et procerum expeditis et contentis, in regionem suam reversi sunt, immensis muneribus remunerati. Anno vero Domini M° CC° lxxxi° rex Edwardus cum exercitu innumerabili, expensis Domini Dei sui, viz. de pecuniis ad succursum sanctæ matris ecclesiæ atque catholicæ religionis fidei et Sanctæ Terræ recuperacionem concessa et levata in regno suo, in Valliam perrexit, ubi Leulynum, Vallicæ gentis et residui Brutonicæ[4] gentis principem, repertum expugnando devicit, et cum magna multitudine gentis suæ occidit; verumptamen cum gentis suæ strage non modica, de qua minime doluit, reversus est. Propter quam crudelem occisionem et ejus animi feritatem, quia immisericors erat in sanguinis Christianorum effusione, et negligens in expedicionibus bellorum[5] contra inimicos Christi, in eodem loco ubi dictus princeps Valliæ sediciose[6] occisus est, multi nobiles Anglorum, ulcione divina ut speratur, miserabiliter perierunt; nam quidam gladio occisi, quidam in aquis submersi, quidam vero in tentoriis subita morte præventi, quidam in agris morsibus,[7] ut apparuit, canis vel avium exanimati dispersi, omnes Christiana[8] sepultura carentes, ipso Edwardo eorum necem parvipendente, in campis velud lupi canibus et avibus devorandi sunt relicti. Cum itaque rex Edwardus in patriam redisset, ecce, quidam[9] nobilis, nomine Griffinus, surgens et[10] Leulini mortem vindicare proponens, ad-

---

[1] C. D. E. *omit* simile.
[2] B. *omits* filiæ.
[3] prælatorum *in margin later*.
[4] C. E. Britonicæ.
[5] B. expeditione bellatorum.
[6] C. E. sedicione.
[7] morcibus *altered later to* morsibus. C. D. E. morcibus.
[8] C. E. Christiani.
[9] C. E. *add* Wallensium.
[10] C. E. in.

juncta sibi Vallensium multitudine maxima, qui sibi tanquam principi fidelitatis juramentum præstantes, et terram regis Edwardi invadentes et vastantes, magnam stragem[1] Anglorum gentibus faciebant. Quem Griffinum, captum anno Domini
A.D. 1283. M° cc° lxxxiii°, Londoneis adduxerunt, et eundem per vicos ad caudam equi tractum, capite postea truncatum, in quatuor partes corpus divisum, ad quatuor principales civitates regni suspenderunt, et caput supra turrim Londoniensem,[2] in aliorum exemplum, fixum exaltaverunt. A quo eciam rege exiit edictum generale, per totam Angliæ et Valliæ patriam sono tubæ proclamatum, quod nusquam[3] Britonici[4] generis, cujuscunque status vel condicionis fuisset, infra civitates, castra vel villas firmatas seu fortilicia, sub pœna capitis, reperiretur. Respiciant igitur, et, diligenter et solicite animadvertendo in mente, reminiscere non omittant Scotorum longæva, fidelis et libera nobilitatis progenies [quod nuncquam in æternum] in nacione Anglorum innaturalis[5] et corrupta confidant, aut in eorum confœderacione, societate aut matrimonii copulacione sibi invicem intrinsice nimium intromittentes immiscuant. Nam primus parens et prothoplausta, innocenti confidencia, spe seductus cecidit; et, licet bonus et a Deo dilectus se recognoscens veniam meruit et optinuit, tamen statim exul et perditus in omni genere suo radicem maliciæ secum transduxit, et tocius generis sui posteritatem, per invidiam diaboli infectus, intoxicavit. Sic enim Britones, Saxonum inveterati veneni[6] blandiciis, spe nacionis[7] antiquæ Scotorum radicem expellendi seducti, statim similiter in omni genere suo exules et perditi, a natali solo expulsi, radicem maliciæ et[8] contagium exhereditacionis[9] perpetuæ secum transducentes, omnes eorum posteros miserrima subjeccionis infamia deputarunt. Quod divina ulcio[ne] dinoscitur advenisse, eo quod, ipsi Christiani, contra Christicolas[10] injuste debellantes, paganos Christi inimicos, tanquam crimine læsæ majestatis irrititi,[11] induxerunt.[12]

Scriptor, dum sculpes, facies Anglos, fore[13] vulpes,
Et Gallos agnos; Normannos fac bene magnos
Ursos, sed Britones apros, Scotosque leones.

---

[1] C. E. *add* in. [2] C. Laudonensem. [3] C. E. unus.
[4] B. C. E. Britoniæ. D. Britonicæ. [5] B. C. E. innaturali.
[6] C. E. venere. [7] spe nacionis *in margin later*.
[8] C. a. [9] C. E. exheredacionis. [10] C. D. Christicolos.
[11] B. irretiti. D. irritici. [12] D. *adds* Versus.
[13] B. bene. C. E. *omit* fore. D. quasi *interlined later*.

Sequitur qualiter per dictum Edwardum tirannum viagium sive passuum[1] Sanctæ Terræ præpeditum fuit, propter rapinosam cupiditatem illius;[2] et de morte nobilissimi regis Alexandri tercii.—C. xxxii.

DOMINIUM sic tocius Valliæ et reliquarum[3] Britaniæ[4] gentis superioritatem hostili feritate[5] tirannide conquæsta, in signum triumphi,[6] victoriæ et læticiæ, apud Snawdon in Vallia cum conmilitonibus suis tabulam rotundam tenit,[7] atque cum suis satropis[8] pompatice celebravit; et hoc expensis Domini Dei sui, ut præfertur, sacrilegium committendo et passagium[9] sanctum impediendo, viz. totam decimam papalem per sex annos in regno suo, secundum verum valorem omnium ecclesiasticorum proventuum, in subsidium Sanctæ Terræ collectam;[10] ac vi et manu forti prædictam pecuniam, in diversis ecclesiis et monasteriis collectam, temerarie arripuit et depositam deportavit.[11] Ex qua iniquitate tirannida viagium sive passagium Sanctæ Terræ hac vice impeditum fuit, sed non[12] ut lupus rapax, non ut legis lator, sed ut legis latro. Quid ergo sunt regna ubi non viget justicia, nisi tantum rapinæ et latrocinia, et tocius rei publicæ destruccionis nota? unde omnia mala oriuntur et bona pervertuntur, civitates et regna in desolacionem et ruinam ad nichilum rediguntur. Eodem anno natus est Edwardo tiranno unus filius, nomine patris sui similiter Edwardus nominatus. Et anno sequenti, viz.[13] M° CC° lxxxvi[14] rex Alexander Scociæ, ambas- A.D. 1286.
siatoribus solemnibus in Franciam prius transmissis, filiam comitis de Driuz speciosam[15] nimis, nomine Yolandam, cum maxima gloria in Scocia ductam desponsavit; et cum tali honore, solemnitate et decore, quod talia in Scocia temporibus retroactis raro sunt visa. Sed, heu, prodolor![16] quod, secundum Salomonem, Risus mundanus semper dolore miscebitur, et extrema gaudii ejusdem occupat[17] luctus. Nam eodem anno rex, volens apud Portum Reginæ in Laudoniam transfretare, et[18] a nimia tempestate præpeditus usque noctis crepusculum, xiiii kal. Aprilis, propositum mutando et apud Kingorn confestim equitando volavit, ubi pro tempore manerium tenuit; et[19] casu fortuito, in litore maris ex parte occidentali, in via sabulonosa, caballus

[1] C. E. passium. [2] C. E. *add* rubrica. [3] C. reliquiarum.
[4] C. E. Britannicæ. [5] C. feritatis. [6] C. E. triumphalis.
[7] B. tenet. [8] B. E. satrapis. [9] C. E. passium.
[10] C. E. collatam. [11] C. E. transportavit.
[12] C. *transposes* sed non. E *reads* non ut rex, sed.
[13] C. E. *add* Domini. [14] lxxx. *with* vi. *interlined later*.
[15] C. sponsam. [16] C. D. proth dolor. E. proch dolor.
[17] C. E. occupavit. [18] B. C. D. E. *omit* et. [19] C. E. *add* ecce.

regis ex improviso, latibulo noctis tibiis anterioribus in sabulo infossatis, titubavit; et calcaribus coactus relevare contendens, arcius cadendo, regem sub se oppressit; et, propter defectum bonæ custodiæ et conservacionis suorum concomitancium, fractis cervicibus, expiravit, et apud Dunfermlyng ante magnum altare[1] tumulatus requiescit. Rex iste nobilissimus, cujus subitanea mors et perdicio tam dolorosa, tam lacrimosa, tam ruinosa fuit nobili regno Scociæ, quod omnes incolæ, quasi de rectore desperati, sensum et intellectum perdiderunt. Sed ne[2] quis bonus catholicus[3] de salute animæ pro subietate mortis regis desperet, sed spem salutis æternæ habeat; dictum sanctorum doctorum sequens[4] in mente concipiet.[5] Nam opinio sapientum est, et sæpe visum est et revelatum multis sanctissimis viris, quod, post mortem subitam et improvisam, ut hominibus ad exempla[6] apparet, salus animæ æterna consecuta est; nam qui bene vivit non potest male mori, nec communiter econtra, ut patet per[7] metra sequencia:—

Mors justis[8] subita, quam præcessit bona vita,
Non minuit merita, quamvis decessit ita.

Regnavit rex iste xxxvii annis, et valde nobilis, justiciarius, pius, prudens, et benignus erat, clemens et misericors, et regno utilis.

Sequitur de bonis moribus et regimine[9] ejusdem regis. C. xxxiii.

IN primis omnibus diebus vitæ dicti regis, ecclesia Christi catholica summe exaltata floruit in regno Scociæ, justicia regnavit, vicium aruit, virtus crevit, polissia in tantum inolevit ut prosperitas pacis et bonorum habundancia, pecuniæ confluencia et sterilitas[10] copiosa omni suo tempore vigebant in Scocia. Item, rex omni virtute insignitus, ab omnibus bonis dilectus, exosus a malis. *Rex* enim a bene *regendo* dicitur; quia ubi non est lex, ibi non est rex. Rex vero ille penes inimicos suos taliter se habuit, ut eundem timore maximo timuerunt, et amore cordiali dilexerunt; et in patria sua firmam pacem, legem [et] prosperitatem continuam habuit, ita quod regnicolæ ejus in pulcritudine pacis sedebant, in tabernaculis fiduciæ et in requie opulenta; ac omnem insolenciam, cedicionem, tumultum et rebellionem in regno suo extinxit. Hoc enim de more

---

1 C. E. *omit* ante magnum altare.
2 C. E. ut.
3 C. E. incholitus.
4 C. D. E. sequentem.
5 C. E. concipiat.
6 C. D. E. extra.
7 C. D. *omit* per.
8 C. D. E. justus.
9 regine *altered later to* regimine.
10 B. C. D. E. fertilitas.

habuit, ut omni anno cum comitiva maxima per universas provincias regni sui peragrare solebat,[1] gentes agnoscere, defectos[2] corripere, justiciam ministrare, rebelles punire, bonos fovere et remunerare, et cum officiariis cujusque provinciæ omnes penitus defectus[3] reformare. Nullos ociosos et sine arte vel modo vivendi[4] in regno suo voluit tolerare. Et, cum milites et officiarii unius provinciæ ab eo abierunt, vicecomes alterius provinciæ cum electa milicia sibi obviam fecerunt. Ac eciam constitucionem talem in regno fecit, ut unusquisque longitudinem et latitudinem sui corporis omni die artificiali foderet, hoc est vii. pedum: considerans quod ociositas est virtutum inimica. Item,[5] noluit plurimos in regno suo tolerare equorum evecciones, nisi tantum laboribus deputatos, in quorumcumque dominorum curiis vel divitum domibus; quia nimia multitudo equorum destruit sustentaciones[6] pauperum, quia nec ad necessitatem nec ad utilitatem nutriti fuerunt. Statuit eciam rex ne mercandiæ extra regnum alicubi per mare transirent, nam tantæ naves periclitabantur, aliæ capiebantur ab æmulis et inimicis, quod regnum in hiis multum depaupertatum[7] est; et ideo usque ad certum tempus statuit quod nullæ extra regnum naves transirent, sub pœna amissionis bonorum; et sic, non obstante quod cum magna difficultate observatum est, tamen multæ naves, omnibus mercimoniis oneratæ, in regno hiis diebus sine periculo habundanter et libenter veniebant, quæ bona pro bonis, absque numerata pecunia mediante, mercandia omnia mutaverunt. Inhibuit eciam idem rex quod nulli omnino, nisi burgenses liberi, de talibus mercandiis se intromitterent.[8] Quibus statutis sic ad tempus observatis, regnum infra paucos annos in fertilitate et habundancia omnium bonorum taliter floruit, in artibus mecanicis, eciam, metallis et monetis, cum aliis omnibus policiæ et boni[9] regiminis commoditatibus, quod innumerabiles[10] naves et mercatores ab omnibus mundi partibus, audita justicia et prudencia regis, confluebant ibidem, dicentes se majora et meliora in regno vidisse quam de longe audivisse. In tantum enim regnum opilentum devenit, quod Lumbardi, de finibus Ytaliæ venientes, in regno infinitum aurum et argentum cum preciosis lapidibus asportaverunt, ac in regno ædificare, et per se civitatem in monte Portus Reginæ[10] construere regi offerebant, aut in insula prope Craumond,[11] rege eis de privilegiis et libertatibus debitis et requisitis providente. Quod eis concordatum

[1] C. D. E. *omit* solebat. [2] B. C. E. defectus. [3] D. defectos.
[4] C. E. vivendique. [5] B. Unde.
[6] C. E. sustentacionem. [7] B. depauperatum. [8] C. E. intromittent.
[9] C. D. E. bonæ. [10] C. D. E. *add* et. [11] C. D. E. Craumont.

est, nisi mors, quæ cuncta rapit, regem tamcito de mundo[1] sustollisset,[2] nulla ab eo prole relicta ad successionem[3] regni legitima.

Sequitur de planctu regis, et prophecia Thome Rymor[4] vaticin[at]oris.—C. xxxiiii.

O QUAM dolorosa, quam amara, quam inopinata et inoportunata[5] dies, quam lugubris et ruinosa, quam flebilis calamitatis et miseriæ plena, quam eciam cediciosa, anxietatis et mœroris præmonstrativa, quam[6] merito dici poterat, Væ habitantibus in Scocia, nam inicium omnium dolorum hæc. De hac vero miseria et inopinata fortuna quidam vates ruralis, nescitur quo spiritu excitatus, Thomas Rymour[7] nuncupatus, pridie quam rex infortunate cecidit, dixit comiti Marchiarum coram quibusdam Anglicis præsentibus: Heu diei crastinæ, dies enim erit calamitatis et miseriæ, dies magna et amara valde in regno Scociæ, quoniam, *avant que scient* duodecim horæ, talis ventus conflabit per totum regnum Scociæ,[8] qualis nuncquam auditus est a multo retroacto tempore; cujus flatus obstupescere[9] faciet audientes, excelsa cordis[10] humiliabit, et alta et rigida moncium complanabit. Comes vero Marchiarum, apud Dunbar existens, quidnam hoc significaret ignoratus,[11] miratus est valde; et crastina die, hora captata, nullum in aere ventositatis signum percipiens, putabat se errasse et mendacium dixisse. Verumptamen, ipso prandente, ecce subito nuncius quidam ab aquilone veniens, impetu magno ad portam pulsans, introitum petit; qui confestim mortem regis serotinam in formam[12] repetens, mirantibus omnibus, quasi in extasiam[13] positi sunt stupefacti. Reminiscantur igitur principes, prælati et magnates, qualis est hujus mundanæ vitæ fallibilis confidencia, instabilis status, flebilis exitus, dissolucio miserabilis, mors terribilis, cujus hora incertissima est, et omnia præterita vanissima, et vento comparata.[14]

Explicit septimus liber.

---

[1] B. C. D. E. medio.
[2] B. E. sustulisset. C. sustillisset.
[3] ad successionem *in margin later.*
[4] C. E. Rymoure.
[5] B. importunata. C. E. infortunata.
[6] B. C. D. E. quod.
[7] Rymor *altered in same hand to* Rymour. B. Rymor.
[8] talis—Scociæ *in margin in same hand.*
[9] C. E. omnes stupescere.
[10] C. excella corda. E. excelsa corda.
[11] B. C. D. E. ignorans.
[12] B. informare *and omits* in. C. E. forma.
[13] B. extasim.
[14] D. *adds* et sic est finis VII. libri. Amen.

Incipiunt[1] capita capitulorum[2] octavi libri.[3]

---

[1] C. D. Et incipiunt.
[2] C. capitula rubricarum.
[3] B. C. D. *add* hujus operis.
[4] C. *gives the titles of the chapters.*
[5] D. cujusdam.
[6] B. consultor *and omits* et.
[7] B. D. quidam.
[8] D. *omits* cc°.

---

[1] D. MCCLXXX *with* X *added later*.
[2] B. hoc.
[3] D. *adds* taliter.
[4] D. MCCLXXX.
[5] D. *adds* Angliæ.
[6] D. *adds* devicti.
[7] In B. *this forms part of the preceding chapter*.
[8] B. suggestionis.

Expliciunt capita capitulorum Octavi libri.[3]

---

[1] D. *adds* ixº. [2] D. Vestra. [3] C. *has* Explicit rubricæ Octavi libri.

De eleccione sex custodum de regimine[1] regni, post mortem nobilissimi principis Alexandri.[2]—C. i.

MORTUO siquidem principe magnifico, Alexandro tercio, omnibusque liberis de corpore suo procreatis, ac eciam cunctis legitimis heredibus et cognatis a rege Willelmo, avo omnium, linialiter descendentibus, aut aliter quomodolibet a latere, excepta una parvula puella, nomine Margareta, filia regis Norouwegiæ, ac filia Margaretæ, reginæ dictæ Norouwegiæ, et ejusdem[3] dicti Alexandri regis Scociæ filiæ, vacavit regnum Scociæ sex annis et novem mensibus absque regimine regis;[4] prout alias per quendam prophetam fuit vaticinatum, sic dicentem metrice:[5]

> Principe magnifico tellus viduata vacabit,
> Annis bis trinis mensibus atque novem.

Postquam autem princeps ille dolendus ab omnibus humo reclusus est, consilio habito per prælatos et magnates regni, consensu omnium, sex custodibus regebatur regnum, viz., venerabili domino episcopo Sanctiandreæ, domino Willelmo Frasier,[6] domino comite de Fife Duncano, cum domino Duncano[7] de Cumyn, comite de Buchan;[8] et hoc ex parte boriali aquæ de Forth. Ex parte vero australi erant alii tres, viz., Robertus episcopus Glasquensis, cum domino Johanne Cumyn et Jacobo senescallo Scociæ. Sed Duncanus, dictus comes de Fife, paulo post ab hac luce migravit, et alius in ejus loco constitutus est. Infra quod[9] tempus sex annorum, quibus isti sex custodes regnum[10] et rem publicam regebant, rex Edwardus dictus Langschankis, cognito quod puella Norouwegiæ prædicta, nomine Margareta, filia filiæ sororis suæ, et filia similiter filiæ regis Alexandri nuper tercii[11] defuncti, esset vera et legitima heres regni Scociæ, affectansque diligenti cura[12] prædictum Scociæ regnum suo regno Angliæ
A.D. 1289. adunare et conjungere, anno Graciæ M° CC° lxxxix misit in Scociam sex nuncios speciales prædictis sex custodibus, ad mat-

---

[1] B. C. D. E. ad regimen. [2] B. C. E. *add* tercii. [3] C. E. eciam.
[4] Scociæ filiæ—regis *in margin later.* [5] B. C. D. E. *omit* metrice.
[6] C. Frasler. E. Frasere. [7] B. C. D. E. Johanne.
[8] C. E. Bochane. D. Bouchan. [9] C. E. *add* vero.
[10] C. E. regem. [11] B. C. D. E. *transpose* nuper tercii.
[12] C. E. *read* omni diligenti studio.

rimonium inter filium suum et heredem, Edwardum de Carnaberan,[1] et dictam filiam Norowegiæ Margaretam, Scociæ heredem. Quod sibi concessum est, et nuncii hac de causa per barones et clerum Scociæ missum[2] dicto regno Norouwegiæ pro dicta ducenda, et dictum matrimonium contrahendum cum effectu;[3] in omnibus tamen salvis juribus, privilegiis, prærogativis et libertatibus regiæ majestatis coronæ Scociæ ab omni subjeccionis et servitutis clameo in perpetuum, quemadmodum melius, liberius, quiecius et honorificencius in quocunque tempore præterito uncquam habebatur. Sed, quia dicta filia, pendenti tempore contractus, diem clausit extremum, prædicti nuncii incompleto negocio reversi sunt ad regnum suum. Quibus nunciis auditis, et morte filiæ propalata, statim contencio orta est inter Johannem de Balliolo et Robertum de Broys, quis eorum videretur esse[4] major et ad jus hereditarium regni propinquior. Sed, quia tres erant Roberti de Broys nominati, de eorum jure et diversitate dicetur posterius.

Sequitur de discripcione[5] juris earundem [parcium], et qualiter rex Angliæ fuit electus judex superior sub confidencia bonæ fidei.—C. ii.

NOBILES vero regni prædicti, cum prælatis, proceribus et custodibus memoratis, super jure regni sæpissime consilio habito discuciendo tractabant. Verumptamen ea quod[6] in hac materia bene et matura deliberacione degesta concipiebant propter multas causas proferre volebant:[7] primo, quia materia erat[8] multum difficilis et ardua; secundo, quia super jure successionis regni multi erant diversarum opinionum, et in multis punctis alii ob favorem, alii ob timorem, alii propter ignoranciam vacillabant; ac eciam quia in regno nullum caput vel superiorem habebant, qui veritatem sustinere audebat, nec qui eorum sentenciam execucioni debite demandaret, et partes ad sentenciam observandam potencia compelleret. Tandem, omnibus consideratis, unanimo[9] consensu concluserunt ut pro rege Angliæ Edwardo, tanquam pro regni amico et confœderato, racione matrimonii præhabiti in eundem habentes confidenciam, nuncios transmitterent, ac eundem, ut de jure successionis regni Scociæ, tanquam judex superior per consensum omnium electus, necnon

---

[1] B. C. E. Carnaveran. [2] B. C. D. E. missi. C. D. E. *add* in.
[3] B. affectu. [4] C. E. *omit* esse. [5] B. C. D. E. discussione.
[6] B. quæ. [7] D. volebant *altered to* nolebant. E. nolebant.
[8] C. E. fuit. [9] D. unanimo *altered to* unanimi.

et[1] juris utriusque declarator, ad dijudicandum[2] inter partes prædictas onus acciperet, instantissime supplicarent; et, cum hoc, ad servandum sentenciam per eum juridice ferandam[3] et promulgandam, secundum juris exigenciam, utrarumque[4] partem, in casu contradiccionis, per potenciam et vim armatam, cum adjutorio procerum regni, coartaret: quod ita factum est. Venit igitur rex Edwardus præfatus, requisitus ad instanciam[5] eorum, apud Berwicum,[6] et vocatis omnibus vocandis, et sua interesse[7] in dicta causa habere putantibus, ad diem statutum; ubi convenerunt omnes regni Scociæ status, ut nullum regno Scociæ præjudicium generaret[8] hæc vocacio generaliter protestantes, aut eciam ut per hoc cujuscumque[9] status vel condicionis superioritatis dominium in regno Scociæ in futurum sibi vendicare præsumeret, aut aliquid juris vel jurisdiccionis sibi accrescere putando allegaret; ut non tanquam superior dominus, vel de jure judex, sed tanquam amicabilis compositor et arbitrator et vicinitatis amicus præstancior, ab incolis regatus[10] ad cessandam et cedandam[11] discordiam eminentem[12] per suam sapienciam simul et potenciam admissus, ac more amicabilis compositoris et gracia vicissitudinis electus, vocaretur. Et hæc omnia, ante diem et litis ingressum, per suas literas patentes, consulibus Scociæ et custodibus exhibitis,[13] manifeste declarando cavebat. Convenientibus igitur[14] coram eo omnibus regni Scociæ libere tenentibus qui[15] interesse debite deberent et commode potuerunt, præstito a partibus principalibus juramento quod ejus decreto et senteneciæ[16] quo ad declaracionem juris regiæ successionis firmiter obedirent proferendæ, similiter et omnes prælati, proceres, barones et alii, clerici simul et burgenses, cum aliis antedictis custodibus et communitatum procuratoribus, per literas suas patentes, eorundem sigillis roboratas, ac eciam per instrumentum publicum et autenticum, similimodo se firmiter obligabant, ut illi, tanquam[17] de jure quam de facto, tanquam regi domino suo superiori, omnes et singuli obedirent, quem ipse rex Angliæ de duobus coram eo contendentibus jus ad regnandum in regno Scociæ declararet. Quibus itaque sic ordinatis, sæpe dictus Angliæ rex [Edwardus] elegit xxiiii^or viros, sciencia, moribus, ætate et fidelitate præclaros, de quolibet statu

---

1 C. ut *altered to* et. E. ut. 2 C. dimidicandum.
3 B. C. D. E. ferendam.
4 C. E. utramque. D. utrarumque *altered to* utramque.
5 D. justiciam. 6 D. Bereuwicum. 7 B. C. E. intencione.
8 C. E. generare. 9 C. E. unuscujuscumque.
10 B. C. E. rogatus. D. regatus *altered later to* rogatus.
11 B. *omits* et cedandam. 12 B. imminentem. 13 B. C. D. E. exhibitas.
14 B. ergo. 15 C. E. quæ. 16 C. E. sentencione. 17 B. tam.

vel gradu prudenciores, usque ad prædictum numerum, quorum xii de regno Scociæ et alii xii de regno Angliæ fuerunt; a quibus magno recepto juramento de veredice,[1] dedit eis in mandatis ut, cæteris omnibus exclusis qui jus in regno vendicabant, quia plures erant, sub decreto juramenti præstiti, in suarum periculo animarum, inter prædictum Johannem de Balliolo et Robertum de Broys seniorem fideliter inquirendo discernerent, et discernendo decretum eorum manifestarent, quis de jure eorum propinquior erat ad regni successionem, post decessum dicti Alexandri [regis] ultimo defuncti, secundum consuetudinem regni.

Sequitur qualiter rex Edwardus dolose fecit nobiles Scociæ evocari ad consilium, ut eos[2] deciperet.—C. tercium.

NAM, ut seriem rei gestæ evidencius, propter eorum fraudem, appareat, notandum est quod apud Sconam, anno Domini M° cc° lxxxxvi°,[3] proclamatum est parleamentum, ubi coram[4] A.D. 1286. rege[5] fortiter, pro declaracione juris partium prædictarum, acriter litigatum est et placitatum, inter Robertum de Broys seniorem, s. avum regis Roberti de Broys incliti, et dictum Johannem de Balliolo. Dixit enim Johannes de Balliolo se pocius regnare debere, ex eo quod de Dorworgilla, seniore sorore filiæ comitis de David[6] Huntyngton, cujus mater prima vivit ad huc s. soror. Robertus vero de Broys, econtrario dicens, respondit quod non, quia, licet ipse Robertus de Broys de secunda et juniore sorore processit, primus tamen masculus ejus de sanguine erat superstes, et nepos ejus, et propinquior quam ipse de[7] gradu consanguinitatis[8] liniæ, inferens quod femineus non debet succedere quamdiu masculus invenitur, nec nepos[9] nepoti præferri debet. Quibus allegacionibus fortissimis hincinde prolatis et auditis, facta est magna divisio[10] in regno, tam in clero quam in populo, inter parcium amicos et faventes: nam[11] quidam dictum Johannem de Balliolo, ex eo quod de seniore sorore processit, regnare debere dicunt, racione ætatis progenitricis; quidam vero dictum Robertum de Broys, licet de secunda et

[1] C. E. de veritate dicere.
[2] eos *in margin later*. C. D. E. *omit* eos.
[3] *Altered in same hand from* lxxxvi°. B. C. D. E. lxxxvi°.
[4] regni *is added underscored to be omitted.*
[5] C. E. regni status. D. regni.
[6] David *altered from* de. B. C. D. E. comitis David de.
[7] C. E. *add* uno.
[8] consanguinitatis *in margin later.*
[9] C. E. pronepos.
[10] B. dissensio.
[11] B. Unde.

juniore sorore processerit, regnare debere dixerunt, pro eo[1] quod primus masculus esset de dicta prosapia descendens, tam racione successionis quam propinquitatis, quia uno gradu propinquior stipiti, viz. dicto comiti David de Huntyngton, erat. Propter quas divisiones et contenciones, ad evitandum iminens[2] periculum, omnes unanimiter regni majores, tam prælati, principes[3] et regni custodes quam eciam omnes concorditer trini status communitates, in regem Angliæ Edwardum, ut supra dictum est, ad decisionem quæstionis super jure regni, viz. quis eorum jure regnare deberet, consencierunt modo et forma præmissis superius. Et sic in dictum regem Angliæ ambæ partes compromittentes, ut ipse in dicta causa juris utriusque partis declarator existeret decreverunt,[4] et cum[5] partem contra quam sentenciam suam ferendo promulgaret ad tenendum ratum et gratum, firmum et stabilem,[6] secundum juris exigenciam debite exerceret.[7] Quibus sic peractis, electi sunt tres nuncii nobiles[8] ad denunciandum regi Angliæ ea quæ acta erant, viz. episcopus Brechinensis, abbas de Jedwort,[9] et Galfridus[10] de Mowbray, et ad ejus implorandum consilium et juvamen in præmissis, eciam[11] de statu et regimine regni, et super recuperacione terræ de Penreth[12] et aliis dominiis; quod ita factum est. Et responso habito a rege Angliæ, in Scociam rediuntes, apud Clakmanan consilio inito per custodes regni, responsum regis eisdem nunciaverunt, quod libenter eorum precibus, quamcito commode poterat, obtemperaret. Et confestim misit[13] idem rex Angliæ regni sui consulibus, prælatis et proceribus, nuncians eisdem quod regnum Scociæ cum regnicolis, considerata divisione, suæ dicioni de levi subjugare poterat. Eisdem nichilominus intencionem suam, super hoc eorundem opinionem exigendo, propalavit, viz. quod mox in Franciam[14] nuncios transmitteret, et opinionem quorundam peritissimorum regni juris peritorum sibi redestinare postularet: quod similiter ita factum est. Sed, quia, per sinistram et falsam suggestionem, casus indirecte eisdem juris peritis expositus est, verum patrocinium et consilium condignum ex inde consequi minime potuisset. Cujus casus incongrua exposicio et falsa suggestio, ex intencione corrupta procedentes, veram juris dubii opinionem nequaquam parturire

---

[1] C. E. ex et pro eo.

[2] B. imminens. D. imminens *altered later from* eminens. C. eminens, *and adds* in regno divisionis.

[3] C. D. E. *add* proceres.

[4] decre *corrected later to* decreverunt.

[5] B. decreverunt ut eam.

[6] B. C. E. stabile.

[7] B. C. D. E. cohereeret.

[8] C. E. notabiles.

[9] C. E. Gedwort. D. Jedwourt.

[10] C. E. Gaulfridus.

[11] ejus *altered later to* eciam.

[12] C. E. Penreuth.

[13] C. E. mandat.

[14] C. D. E. Francia.

poterant.[1] Cujus falsæ suggestionis tenor sequitur consequenter[2] in hunc modum.[3]

C. iiii.

REX hujusdem[4] regni, non coronatus nec inunctus, sed tantummodo in sede quadam regali a comitibus, prælatis et proceribus positus, in loco silicet[5] coronacionis, regnum ipsum a quodam alio rege, ut superiori domino et directo ejusdem regni, pro homagio tenens in feodum, processu temporis sine liberis et heredibus quibuscumque ex linia descendentibus decesserit.[6] Rex vero ipse qui[7] superior est et directus dominus illius regni, coram quo comparentibus multis, quorumlibet[8] asserit se heredem dicti regni, ipse superior regnum ipsum[9] ad manus ejus accepit, donec, per viam juris, coram eo discussum fuerit quis eorum pocior est jure, et ad successionem dicti regni propinquior. Potissime vero inter eosdem comparent duo, qui ex fratre avi dicti regis defuncti processisse se dicunt. Unus, primi sexus,[10] ex filia dicti regis[11] avi regis progenitus, tanquam pronepos ejusdem fratris; alia[12] vero sexus[13] processit ex secunda filia dicti fratris, tanquam nepos ejusdem fratris: et sic isti duo regi defuncto attingunt in linia collaterali. Sed cicius jure progenituræ fulcitur: sexus[14] autem propinquus est propinquior uno gradu. Unde, supposito quod regnum ipsum sit impartibile, quæritur quis ipsorum præferri debeat ad successionem dicti regni.

Sequitur decretum juris peritorum doctorum Parisiensis[15] super discussione[16] dictorum litigancium.[17]—C. v.

PRIMUS juris consultor[18] fuit episcopus Aureliacensis,[19] qui distinguit, inquirendo utrum in regno Scociæ, super ejusdem regni successione, constare potest de certa et approbata consuetudine quod, in quacumque linia, discendenti,[20] ascendenti, vel

---

1 C. E. *read* oppinionem a. pertinere (*for* optinere) poterant a nequaquam.
2 consequenter *in margin later*. 3 C. E. *add* videlicet.
4 C. D. E. cujusdam.
5 scilicet *altered later from* silici. B. scilicet. C. D. silici. E. soliti.
6 B. decessit. 7 qui *interlined*. 8 C. E. quorum quolibet.
9 B. *has* dictum regnum. 10 B. D. prima sexus. C. E. puta Cicius.
11 B. C. D. E. fratris. 12 C. E. alius. *Text repeats* alia.
13 C. Senus. E. serius. 14 C. Senus. E. Senior.
15 B. Parisiensium. C. E. Parisiencium. D. Paricensium.
16 C. E. *add* juris. 17 C. D. litigantis. 18 C. E. consultorum.
19 B. Aurelianensis. C. E. Aurilianensis. D. Aureliatensis.
20 B. *adds* et.

collaterali, primogenitus, vel qui ex primogenito seu primogenita processerit,[1] præferri debet in successione dicti regni: et hoc casu sequenda est consuetudo, circumscripta omni lege, vel alio jure quocumque. Aut non est in dicto casu certa et approbata consuetudo: et tunc ad leges communes, s. imperiales,[2] dicit enim[3] recurrendum. Per quas leges certum est, ex quo duo potentes dictum regnum in linia collaterali attingunt[4] regi ultimo[5] defuncto, nec sunt fratres, vel fratrum filii, sed ulteriores et remociores in gradu, quod propinquior in gradu præfertur in successione, primogenitura ex alio latere non obstante. In eadem sentencia et in eadem natura sentenciæ fuit magister Symon Matifas, episcopus Paris[i]ensis, et dominus Petrus de Capella, episcopus Cartasonensis,[6] et dominus Johannes de Feritate, et magister Johannes de Sylemonte,[7] et præpositus Marcilliensis: dicunt enim quod, in casu istorum petencium regnum Scociæ, tam de jure scripto quam de consuetudine generali regni Franciæ, in majoribus et minoribus personis, propinquior in gradu, licet secundo genitus sit, vel ex secundo genito processerit,[8] præfertur remociori in gradu, licet priori natu[9] fuerit, vel ex priori natu processerit. Hoc enim votum[10] habet in persona regis Franciæ et aliorum parium illius curiæ, hoc est, quod, si filius primogenitus habeat liberos[11] superstites, decedat vivo patre ejus, postmodum autem[12] pater, ipse filius secundo genitus succedet patri, quia propinquior est ei, exclusis liberis filii primogeniti, qui remociores sunt, licet primogenituram per[13] se habeant. Et hoc per regem Franciæ Ludovicum ultimum, qui in passagio sancto ivit in Thunicum, expresse fuit coram suo barnagio pronunciatum, propter liberos Philippi filii sui primogeniti, viz. quod, si idem Philippus decessisset vivo patre suo Ludovico, liberi ejusdem Philippi non successissent regi Ludovico in regnum, quamdiu superessent alii filii ejusdem Ludovici. Dicunt tamen isti quod, si in regno Scociæ esset consuetudo quod primogenitura in quocumque gradu daret prærogativam in successione, illa consuetudo ante omnia alia jura, sive scripta sive consuetudinaria, esset specialiter servanda.

---

1 B. processit.
2 imperialis *altered in same hand to* imperiales. D. imperialis.
3 B. C. D. E. esse.
4 B. contingunt.
5 C. E. ultime.
6 B. Carcasonensis.
7 C. E. Sylomonte.
8 B. processit.
9 B. prior natu. C. E. prior nata.
10 C. E. totum.
11 C. liberas.
12 C. E. *add* decedat.
13 B. C. pro. E. præ.

Sequitur adhuc de eodem; [et] qualiter rex Angliæ male posuit casum.—C. vi.

SUPER hoc eciam amplius ab hiis juris peritis quærebatur: Si, in casu in quo sunt isti petentes regnum Scociæ sæpedictum, non sit hactenus optenta aliqua consuetudine,—quia casus iste, vel similis, quo ad successionem regni Scociæ, ante hæc tempora non emersit, licet forte quo ad subditos ejusdem regni, utpota[1] comites, barones et alios, sæpius accidit talis casus,—nuncquid[2] secundum optentam in comitatibus,[3] baronis,[4] et aliis hereditatibus dicti regni judicandum erit de successione dicti regni? Dicunt enim[5] juris periti quod non, quia, secundum casum positum ab Anglorum rege, regnum Scociæ tenetur in feodum[6] de regno Angliæ, quod est falsissimum; quod si sic esset, petentes regnum Scociæ petunt illud in curia regis Angliæ, et non in curia regis Scociæ: et tunc fit, secundum[7] consuetudinem curiæ regis Angliæ, quæ[8] in partibus illius curiæ locum haberet,[9] in hoc casu judicari debet. Et notandum est in hoc casu[10] exemplum notabile de duce Burgundiæ: Dux enim Burgundiæ filium habuit primogenitum, qui ex uxore legitima tres filias susceperat, quarum prima nupta fuerat comiti Nivernensi. Hic vero filius primogenitus decessit vivo patre; quo defuncto, filius junior, qui postea fuit dux, peciit ducatum in curia Franciæ, tanquam heres proximus patri suo. Ex altera parte comes Nivernensis similiter peciit ducatum pro parte uxoris suæ, asserens generalem esse consuetudinem in regno Franciæ, et per totum ducatum Burgundiæ, quod, quamdiu plures ex filio primogenito superfuerint, filius secundus non succedet, licet patri propinquior sit in gradu. Pars[11] vero adversa fatebatur illam esse consuetudinem generalem in dicto ducatu, et in curia dicti ducis, quo ad subditos ipsius, qui in curia sua super quacumque successione jus habent recipere. Sed hoc quantum ad ducem Burgundiæ vel ducatum nichil arguit, quia dictus dux non recipit jus de dicto ducatu Burgundiæ in curia propria, sed in curia regis Franciæ, tanquam unus de paribus regni Franciæ: unde, secundum consuetudinem regni Franciæ curiæ, viz. quæ in partibus regni Franciæ·similiter in regibus observatur,[12] in curia regis

---

[1] B. C. D. E. ut puta. [2] D. numquid.
[3] *Text adds* baronibus, *underscored by same hand to be omitted.*
[4] B. baronibus. C. E. barones. D. baronis *altered later to* baronibus.
[5] B. C. E. *add* dicti. [6] C. E. fundum.
[7] C. E. *have* tunc secundum sic. D. tunc sit secundum.
[8] D. quæ *altered later from* quod. [9] B. haberent.
[10] C. E. *omit* judicari—casu. [11] C. Pas. D. Par *with* s *interlined later.*
[12] C. observacior debet. E. observatur debet.

Franciæ quam[1] ad ducatum judicari. Pendente vero tempore quæstionis supradictæ, rex Franciæ filio suo[2] secundo, qui postea fuit dux, sororem suam propriam sibi tradidit in uxorem Parisius. Comes vero Nivernensis[3] hoc perpendens, quod rex Franciæ sororem suam cuicumque sine terra non dedisset firmiter credendo, concepit quod sentenciam diffinitam[4] per judicium sibi contrarium reciperet, de modico pro expensis contentus, peticionem remisit. Sic igitur, quo ad successionem Scociæ, non est observanda consuetudo curiæ regis Scociæ, quæ optenta est in subditis illius regni, ut puta comitibus, baronibus et aliis; sed magis observanda consuetudo quæ optenta est in curia regis Angliæ quo ad pares illius curiæ. Quod si nec in illa curia super casu præmisso, vel simili, possit inveniri consuetudo, recurrendum est ad jus scriptum, per quod, sine aliqua dubitacione, propinquior in gradu præferetur.

Sequitur adhuc de eodem, secundum aliorum opiniones. C. vii.

MAGISTER Egidius Lamberti, decanus Sancti Martini Turonensis, super hanc materiam requisitus, dicit quod in regno Franciæ primogenitura non præfert quemquam aliis in successione, nisi ubi sunt plures in eodem gradu, ut puta plures filii, plures nepotes vel pronepotes,[5] fratres vel sorores, vel plures filii fratrum vel sororum; et sic deinceps in ulterioribus gradibus in eadem linia, vel collaterali, discendentes.[6] Sed, ubi agitur de pluribus personis gradu distinctis, primogenitura non obstante, qui gradu propinquior est statim præferetur in successione: sicut patet de filio secundogenito, qui in successione patris præfertur liberis primogeniti fratris defuncti patre vivente. Et hoc idem in gradibus ulterioribus observatur in eadem linia[7] quod idem est eciam in liniis collateralibus. Verumptamen, si in[8] regno Scociæ fuerit consuetudo quod si[9] primogenitus, vel ex primogenito procedens, licet gradu remocior, in successione patris præferri deberet, illa consuetudo approbata est observanda ante omnia. Et, quia dicebatur ei[10] quod alii magni sunt in opinione quod, in casu isto de successione regni Scociæ, non sit sequenda consuetudo[11] regni Scociæ, sed magis consuetudo regni[12] curiæ Angliæ, quæ in partibus illius curiæ locum habet,

---

1 C. E. quantum.
2 C. E. *omit* suo.
3 D. Niverniensis.
4 C. E. diffinitivam.
5 vel pronepotes *in margin later.*
6 C. D. E. discendentibus.
7 C. E. *add* discendentibus.
8 C. E. *add* hoc.
9 C. E. *omit* si.
10 B. *omits* ei.
11 C. E. *add* ipsius.
12 regni *in margin later.* C. D. E. *omit* regni.

ipse in hoc sic distinxit, sic[1] dicendo: Aut nos tractamus quo ad peticionem ipsius regni Scociæ, super ipso processu ordinando, et ordinem placiti servando; et, quo ad hoc, servanda est consuetudo curiæ regis Angliæ, in qua petitur regnum Scociæ: aut tractamus[2] quo ad ipsum negocium decidendum sive terminandum;[3] et, quo ad hoc, servanda est consuetudo loci in quo res de qua agitur sita est: unde, cum de regno Scociæ agatur,[4] quo ad terminandum negocium, et ad judicandum cui regnum ipsum debeatur, servanda est consuetudo regni Scociæ. Et sic in illa materia distingunt et diffiniunt doctores utriusque juris. Ad huc enim ulterius quærebatur ab ipso si[5] adjudicando uni petencium[6] regnum[7] Scociæ, servari debeat consuetudo illius regni, vel servabitur consuetudo quæ obtenta est in personis regum Scociæ, quo ad succedendum in regno ipso. Ad quod ipse respondit consuetudinem in personis regum optentam esse servandam, et non in personis subditorum. Sed alia et alia est consuetudo in successionibus regum et suorum subditorum. Nam hoc habemus pro regula et proposicione[8] maxima, quod consuetudo descendit et non ascendit: hoc est intelligendum quod consuetudine superioris inferiores judicari debent, et non econtra. Si vero, quo ad succedendum in regno ipso in personis regum, in casu quo sunt dicti petentes, non est hactenus visa consuetudo,—quia non[9] consuetudo nisi quod[10] sæpius[11] consuetum est contingere, sed iste casus nuncquam per prius contingere videbatur,—et sic[12] hoc est recurrendum ad consuetudinem optentam in successionibus comitum et baronum ipsius regni; sed in hoc casu recurrendum est[13] ad consuetudinem curiæ Angliæ, viz., superioris,[14] in qua de successione hujus regni habet judicari, secundum partem adversam. Quod est omnino falsum et detestabile, quia nullam omnino habet superioritatis dominacionem in regno Scociæ, nec judicium nec jurisdiccionem; sed tantum quod sua prodiciosa et falsa suggestione sapientibus et juris peritis Franciæ relative talem posuit casum, ut ipsi hoc crederent.

Sequitur ad huc de eodem, et eorum opinionibus.—C. viii.

MAGISTER Silinus,[15] magister Tancretus, magister Reverius[16] de Senis, similiter, conferentes super hoc facto, libro *De Usibus*

---

[1] B. *omits* sic. [2] B. *omits* tractamus. [3] B. C. E. determinandum.
[4] B. agitur. [5] C. E *add* in. [6] C. potencium. [7] B. regni.
[8] B. propossessione. C. E. proposissione. D. proposissione.
[9] C. E. *add* est. [10] B. quo. [11] C. E. sæpe. [12] C. E. *add* in.
[13] C. *omits* est. [14] B. C. D. E. *read* curiæ superioris, viz. ad consuetudinem B. Angliæ, C. E. curiæ Anglicanæ, D. curiæ Angliæ.
[15] B. D. Silvius. C. E. Filius. [16] B. C. E. Renerius.

sæpius revoluto *Feudorum*, ad interrogaciones eis factas multa satis propria responsa invenientes, dixerunt quod ascendentes in feodo non succedent, prout in dicto libro testatur, in titulo *De natura successionis feodi*,[1] capitulo primo. Per hoc enim excluditur peticio regis Norouwegiæ, qui ascendens fuit ad successionem filiæ suæ, Margaretæ, quæ heres fuerat apparens eo tempore ad regnum Scociæ. Item postmodum invenerunt quod filius naturalis bastardus, licet postea fuerit[2] legittimatus, eciam quo ad temporalia, sive per matrimonium subsequens, sive aliter, non succedet in feodum,[3] ut in dicto libro tercio in capitulo finali, titulo *Si de feodo defuncti*, et in capitulo *Naturalis*.[4] Et per hoc excluditur dominus Willelmus de Ross, licet de legittimacione Ysabellæ antecedentis suæ posset plene doceri.[5] Item postea invenerunt quod femina, vel proles ex ea descendens, ad successionem feodi aspirari[6] non potest, ut in dicto libro, titulo *De gradu successionis in feodum*, capitulo primo. Per quod[7] excluduntur comes de Holandia, Robertus de Broys, et Johannes de Balliolo, cum hii per discensum ex duabus sororibus vendicent dictum regnum, et comes Holandiæ per discensum ex altera parte. Item casum expressum invenerunt ad excludendum Robertum de Broys et Johannem similiter de Balliolo: Ticio[8] enim defuncto sine legitimo herede masculo, hujus feodi successio non pertinet ad ejusdem Ticii[9] patruum magnum, nec ad prolem ex eo descendentem, ut in dicto titulo *Successionis in feodum* cavetur, capitulo primo. David autem comes de Huntynton, antecessor dictorum[10] Roberti et Johannis, per discensum cujus ipsi petunt dictum regnum, fuit patruus magnus regis Alexandri ultimo defuncti, qui fuit frater[11] regis illustris Willelmi, avi dicti Alexandri; et sic hujus feodi successio ad prolem ex dicto David comite descendentem pertinere non debet, sed revertetur ad dominum superiorem illius feodi. Item invenerunt quod tunc demum in feodis ad leges communes recurritur, per quam[12] consuetudo regni non invenitur, ut in eodem libro, titulo *De conjugacione*[13] *feodi*, capitulo primo, in fine. Item invenerunt quod in feodis consuetudo quæ in majoribus observatur, in minoribus eciam observari deberet. Non tamen invenerunt tantum[14] quod consuetudine minorum majores constringantur: ut in

---

[1] C. E. feudi *passim*. [2] B. fuerat.
[3] C. feudis, *altered to* feudum. E. feudis. [4] B. C. D. E. Naturales.
[5] B. C. D. E. docere.
[6] B. C. E. aspirare. D. aspirari *altered later to* aspirare.
[7] B. hoc. D. *has* hoc *later above* quod. [8] C. Cicio. [9] C. Cicii.
[10] C. E. dicti. [11] pater *altered to* frater. B. pater.
[12] B. C. E. postquam. D. proquam, *and omit* per.
[13] B. C. D. E. cognicione. [14] B. invenitur tantum. C. E. invenitur cautum.

titulo *De natura feodi*, capitulo primo, in fine. Dicunt tamen isti quod, si ad successionem regni Scociæ, in quo nunc contingit, vel simili, optenta fuerit consuetudo certa, illa consuetudo, prætermissa omni lege, servanda est; sin autem, recurrendum est ad consuetudinem vicinorum regnorum,[1] quæ, in casu de quo agitur, non valeat inveniri; aut recurrendum est ad leges de usibus feodorum, per quas excluduntur omnes petentes, et devolutum est regnum ad dominum superiorem; aut recurrendum est ad leges communes et imperiales, per quas successio ad liniam collateralem ultra fratres dilata et fratrum filios, indubitanter defertur propinquiori in gradu, primogenitura in alia persona non obstante. Magister vero Johannes de Forcalcaria, magister Syrardus Pagii, magister Reverius[2] de Florencia, doctores, in decretis dicunt quod, tam[3] jure canonico quam civili, ex quo isti petentes sunt attingentes regi ultimo defuncto in linia collaterali, et eciam quod[4] sunt ultra fratres et fratrum filios, non attenta primogenitura aliqua, propinquior in gradu præfertur. Quod est verum, nisi, in loco de quo agitur, aliud de consuetudine regni observetur; nam consuetudo approbata in loco suo præfertur omni lege.

Sequitur de eodem; decretum pro rege Roberto.—C. ix.

DOMINUS Willelmus Bonet, summus doctor juris canonici, dicit quod, si altera filiarum comitis David supervixisset regi Alexandro ultime defuncto, ad ipsam et ejus posteritatem transferetur successio dicti regni: si autem neutra earum[5] dicto regi supervixisset, tunc iste de duobus petentibus qui prius[6] esset,[7] quia sic ipse dicto regi prius[6] factus est cognatus, licet ex secunda sorore processerit, in successione dicti regni tamen præferendus est. Ad quod est auctum quasi expressum, loquendo de successione cognatorum ex transverso veniencium. Reginaldus Barbon, ballivus Normanniæ, declinavit in sentenciam decani Turonensis in hoc, viz. quod, si super successione de qua agitur in personis regum Scociæ certa fuerit optenta consuetudo, ipsa est omnino observanda; et non observata consuetudine optenta in successionibus comitum, baronum, et aliorum subditorum ejusdem regni. Quod si in personis regum, quo ad successionem, dicti regni, nulla fuerit optenta consuetudo in casu præmisso vel consimili, tunc recurrendum est ad consuetudinem

---

[1] regnorum *in margin later.* [2] C. D. E. Renerius. [3] C. jam.
[4] B. qui. [5] C. E. illarum. [6] C. E. primus. [7] C. E. *add* natus.

curiæ Angliæ,[1] quæ superior curia est, secundum falsam suggestionem Anglorum regis, et in qua de regno agitur. Quod si in curia Anglicana, quo ad partes illius, in præmisso casu vel simili nulla consuetudo inveniatur, recurrere potest rex Angliæ ad viam juris scripti, vel de consilio parium curiæ suæ, necnon procerum et magnatum terræ suæ, et legem novam condere poterit super hoc casu, et consimilibus casibus inauditis et ab antea non accidentibus. Dominus vero Thomas de Welland dicit quod, nisi lex et consuetudo in casu præmisso vel consimili expressa esset in regno Scotorum, quo ad successionem regni, causam istam reputat omnino similem hujusmodi casui de comitatu vel de baronia, si contigerit[2] in regno Angliæ: nam regnum Scociæ, secundum partem adversam, tenetur in feodum de regno Angliæ pro servicio, sicut comitatus vel baronia in regno Angliæ.[3] Sed, si comitatus vel baronia in regno Angliæ incidisset in hunc modum, ille qui de[4] sorore primogenita processisset nomen et dignitatem solus optineret, et id quod principali[u]s esset de comitatu, sive castrum, sive alia possessio, eciam optineret: alii tamen, qui ex aliis sororibus processissent, quia omnes sorores, quotquot fuerint,[5] unum heredem sui patris repræsentant, de tota hereditate, de qua agitur, suas partes habere debent. Et sic, licet Johannes de Balliolo, racione primægenituræ,[6] nomen regiæ dignitatis solus habere debeat, ac eciam principaliorem locum regni Scociæ, sive sit civitas, castrum, vel palacium; nichilominus tamen, quia ipse Johannes de Balliolo, Robertus eciam de Broys, et Johannes de Hastingis, ex tribus filiabus comitis David processerunt, cum fuerunt omnes tres nisi repræsentantes unum heredem dicti comitis, ad quem sic[7] reformatum[8] dicti regni de jure advenire debeat, dictus Robertus de Broys et Johannes Hastingis partes suas habere debent de omnibus possessionibus ad regem Scociæ qualitercunque pertinentibus. Quas partes tenere debent de rege Angliæ, tanquam de domino superiore, si vera esset relacio, et non ab alio, et hoc ita libere sicut alter tenet principale; nec ipse de[9] Balliolo aliquid ad regalitatem pertinens in eorum partibus exercebit: et hæc esset magna utilitas et securitas domini superioris. Item cum quærebatur ab eo, si dominus Robertus de Broys in peticione sua, qua totum petit regnum, eo quod propinquior sit in gradu, contrarium judicium reportaret, nuncquid[10] postea possit redire ad petendum, racione præmissa, partem suam, viz.[11] quod mater sua

---

[1] B. C. E. Anglicanæ. [2] B. C. E. contingeret. D. contingerit.
[3] B. *omits* sicut—Angliæ. [4] C. *omits* de. E. ex. [5] B. fuerant.
[6] B. C. D. E. primogenituræ. [7] B. sit. [8] *Altered from* reformato.
[9] B. Johannes de. [10] B. nuncquam. D. numquid. [11] C. E. *add* ex eo.

et aliæ duæ sorores fuerunt unus heres dicti David comitis, respondit quod sic, et quod partem suam per judicium finaliter optinere deberet.

Sequitur ad hunc de eodem consequenter.—C. x.

MAGISTER generalis Fratrum Minorum, consilio deliberato tocius conventus sui Parisius existentis, sic respondit, Quod, si in casu de quo agitur in regno Angliæ vel Scociæ fuerit optenta consuetudo, ipsa præ ceteris est servanda.[1] Sin autem, aut rex vult uti legi[2] imperiali, aut lege divina: si primum, satis notum est juris peritis quid agendum sit: si jure divino, satis patens est textus Bibliæ, viz. pro eo qui propinquior gradu existit; ut scribitur libro Numerorum, xxvii° capitulo, in principio, ubi[3] dicit: Accesserunt filiæ Salphat, et steterunt coram Moyse, et Elizaro sacerdote, et cunctis principibus populi, atque dixerunt: "Pater noster mortuus est in deserto. Hic non habuit mares filios. Cur igitur[4] tollitur nomen illius de sua familia, quia non habuit filium? Date ergo nobis possessiones[5] patris nostri inter cognatos patris nostri." Retulitque Moyses causas earum ad[6] judicium Domini, qui dixit ad eum: Justam enim rem postulant filiæ Salphat; da eis possessiones inter cognatos patris earum, et ei in hereditate[7] patris succedant. Ad filios autem Israel loquens hæc: Homo cum mortuus[8] fuerit absque filio, ad filiam ejus transibit hereditas; et si filiam non habuerit, habebit[9] successores fratres illius. Quod[10] si fratres non habuerit, dabitur hereditas fratribus patris[11] sui, hiis qui ei propinqui[12] sunt. Eritque hoc filiis Israel factum pro lege perpetua, sicut præcepit Dominus Moysi. Et sic omnes majores et periciores tocius ordinis dixerunt proximiorem gradum[13] modis omnibus esse præferendum,[14] sicut per judicium, Domini manifestum est. Item quidam alius dixit se vidisse in Hannonia quod[15] iste qui descendebat de seniore primogenito distabat de quatuor gradibus, et alter qui de secundo filio processerit[16] non distabat nisi de tercio gradu; et tamen hereditas dabatur ei qui propinquior erat. Et sic, hiis consultacionibus, ut præmittitur, habitis et intellectis, anno Domini M° cc° lxxxxix[17] rex Angliæ Edwardus, A.D. 1289.
veniens apud[18] Norame, fecit convenire omnes magnates et cus-

[1] C. E. observanda. [2] B. C. E. lege. [3] C. ut. [4] C. E. ergo.
[5] B. possessionem *and omits* patris nostri. [6] C. E. in.
[7] B. C. E. hereditatem. [8] C. murtuus. [9] habebit *in margin later*.
[10] B. et. [11] C. E. patribus. [12] B. C. D. E. proximi.
[13] C. E. gradu. [14] *altered from* præferendam.
[15] C. E. Hammonia qui. [16] B. processerat. C. E. processit.
[17] B. C. D. E. M cc lxxxix. [18] B. ad.

todes regni Scociæ, cum prælatis, et eosdem dulci eloquio[1] allactabat, exhortando ut concordarent unanimiter in regem, et inter se pacem componerent; ut maximum gaudium, ut apparuit, haberet; "ut nulli[2] extranei inter vos manus apponant. Quod si nequiatis in unam convenire sentenciam, tali die huc reveniatis; et quod Deus nobis[3] intelligendum in hac re vobis annunciantes, justiciam ministrabimus." Sed heu! proth dolor, quod uncquam simplices, fideles et veraces Scotorum proceres et prælati eidem ficto, fallaci et cedicioso regi Anglorum, qui suis blandiciis et adulacionibus venenosis, tanquam incantator nequissimus, taliter credenciam adhibuerunt, vel ab eo, pauperculo populo hujus regni, de pastore desolato,[4] tanquam a serpente vulnerato, consilium, auxilium, vel juvamen quoquo modo pecierunt. Nam ipse, instigacione diabolica, aviditate et libidine dominandi et regnum Scociæ dicioni suæ subjugandi, laqueos nequiciæ innocentibus pandit, et venenum aspidum insanabile et pestiferum, tocius regni et incolarum intoxicativum mellifluis sub pietatis umbraculo figmentis,[5] tanquam zizaniam[6] in tritico Domini,[7] nephandissime seminavit. Hæc ille.

Sequitur de ejus subtilitate et malicia.[8]—C. xi.

ANNO vero sequenti excitata est discencio magna et divisio inter magnates regni Scociæ, tam in clero quam in populo, inter faventes partes prædictas diffinitive,[9] viz. de Broys et de Balliolo, omnibus aliis partibus exclusis jus in regno petentibus. Exquiruntur eciam interim gesta et cronicæ, tam in regno Scociæ, Angliæ, Hiberniæ, quam Franciæ, per quorundam hujus regni æmulorum suggestionem, et immissiones per angelos[10] malos in auribus regis Angliæ inflatas,[11] non tantum[12] de jure et consuetudine regnorum inquirendum, propter dicisionem[13] quæstionis inter Robertum de Broys et Johannem de Balliolo, verum eciam magis ad investigandum et inquirendum de jure regis Angliæ super subjeccione regni Scociæ. Quo anno convenerunt omnes majores natu regni Scociæ apud Upsetlyntoune in Anglia, sub salvo conductu regis, et de rogatu eiusdem regis venientes apud ecclesiam parochialem de Norame congregati sunt. Ubi primo

---

[1] C. E. alloquio. [2] C. nulla. [3] C. E. *add* dederit.
[4] C. E. dissolato. [5] C. E. *add* solacium. [6] D. zizannam.
[7] C. E. *omit* Domini. [8] D. maliciæ.
[9] C. E. disimultive. D. difinative. [10] C. E. Anglos.
[11] C. D. E. insufflatas. [12] C. E. *add* ad.
[13] C. dicionem. E. ditionem *altered to* decisionem.

rex Angliæ mistice quodammodo, et tenue, et quasi non feriose,[1] peciit directum dominium regni Scocie sibi, ut asseruit, pertinentem, quemadmodum prædecessores sui, per solemnes evidencias hactenus super hoc[2] habitas, poterat[3] palam declarare. Cui breviter et subito per episcopum Glascuensem responsum fuit quod, ab inicio et omni tempore ab olim, regnum Scociæ ita liberum fuit,[4] quod nulli, nisi soli Deo et eius in terris potestatem habenti, in homagio vel quocumque tenebatur tributo. Qui episcopus ad huc superaddendo adjunxit, dicens: "O rex! ego qui loquor de libris et cronicis Anglorum extirpsi,[5] et signanter de libris Gildæ, quod regnum Scotorum fuit inter cætera regna terrarum nobile, forte, potens; cujus regni nobiles et incolæ, naciones quæ sequntur[6] vi et virtute expugnantes, ac eisdem et eorum maliciis et insultibus nequissimis et crudelissimis resistentes, de dicto regno finaliter victos et superatos expulerunt; unde versus:

Post Britones, Noricos, Pictos, Datosque,[7] Romanos,
Nobiliter Scoti jus tenuere suum."

Quod audiens rex, finxit se longius ire, et de responso præsulis non multum curare, sed ad reformacionem regni Scociæ omnem suam diligenciam adhibere; et, de ejus peticione amplius quasi non curando, aliam materiam callide introduxit, viz. prælatis et proceribus regni Scociæ supplicando quatenus ipsi apud Berwicum certo[8] termino assignando convenirent, et ibidem pro certo declaracionem materiæ subjectæ, viz.[9] super discussionem quæstionis de jure regni, sine ulteriore dilacione, finalem haberent: de quo Scrutator cordium scivit oppositum, quia toto conatu ad divisionem tendebat, et non ad concordiam, ut acta probant sequencia. Nichilominus, magnatibus regni sibi consentiencibus, apud Berwicum unanimiter convenientes, xxiiii^or^ de prudencioribus et notabilioribus providisque viris regni Scociæ et Angliæ, xii viz. Angliæ et totidem Scociæ, magno sacramento interveniente, ad decisionem quæstionis memoratæ super jure regni, eligentis[10] constituerunt; qui, de veritate rei gerendæ investigantes, Robertum de Broys pociorem jure ad regni gubernaculum invenenerunt.[11] Rex vero quociens volebat apud assisam electam introitum habuit, et omnia eorum secreta, nullo contradicente, sciscitando sciebat. Qui, perpe[n]dens quod Robertus de Broys sic ad rem jus habebat, secretum consilium

---

[1] B. C. D. E. seriose. [2] C. E. hæc. [3] B. *omits* poterat.
[4] D. *adds* i. e. [5] C. D. exterpsi. E. excerpsi.
[6] B. sequuntur. C. D. E. secuntur. [7] C. E. Dacosque.
[8] D. tercio. [9] viz. *in margin later*.
[10] B. C. E. eligentes. [11] B. C. D. E. invenerunt.

suum adiens, quosdam ad partem retraxit,[1] annuncians eis quod de eorum concordia sibi displicuit;[2] volens quod super jure regni nullomodo sentenciam diffinitivam proferrent, nisi prius subjeccionem regni Scociæ modis omnibus sibi et successoribus suis promitterent.

Sequitur de eorum persuasionibus, ad consilium regis Angliæ, super subjeccione regni Scociæ.—C. xii.

AD interrogaciones regis Angliæ quidam Anglicus, nomine Antonius de Bek, respondit, sic dicens: "Si Robertus de Broys, qui est de meliore prosapia regni Anglorum, fuerit rex Scociæ, ubi manebit rex Angliæ Edwardus? Cum eciam idem Robertus in Scocia potens sit valde, visis multis et innumerabilibus injuriosis incommodis per prædicti regni reges regno Angliæ retroactis temporibus illatis." Ad quod rex quasi motus, caput suum percussiens,[3] respondit Gallicanis verbis, dicens, *Par le sang de Dieu tu as bien chance:*[4] quod est dictum, Per sanguinem Dei tu bene cantasti; "sed promitto tibi quod aliter ibit negocium quam credidisti, amice."[5] Et tandem omnes de consilio suo, unus post alium, quandoque clam quandoque palam, dixerunt quod, si absque regni Scociæ subjeccione sentenciam propalaret, inæstimabile dampnum regno Anglorum, et suis regibus et incolis, in futurum præpararet: quod ita conclusum est finaliter. Super quo puncto, vocare fecit Robertum de Broys seniorem, quærens ab eo si dictum regnum ab eo voluit in capite tenere, tanquam a suo domino superiore; et quod, hoc faciens, ipsum regem ipsius regni constitueret. Cui Robertus de Broys humiliter et mature respondens, dixit: "Si prædictum regnum jure hereditario optinere potero, bene quidem; si non, regnare[6] super ipsum regnum, licet per potenciam hoc potuissem, non desidero. Sed ad subjugandum prædictum regnum, quod omnes prædecessores mei[7] reges ab inicio liberum tenuerunt, et tantis laboribus et pœnis, ab omni servitute et subjeccionis titulo usque nunc servantes, defenderunt, hoc omnino recuso." Quo audito, prædicto Roberto sine strepitu callide remotu,[8] et dicto Johanne de Balliolo vocato, dixit ei ut prius relatum est: similibus verbis eum alloquendo temptavit. Qui confestim, brevi avisitamento[9] in sua peticione, prædicto regi obtemperavit, et ad tenendum

---

[1] C. recinxit.
[2] B. displicuisset.
[3] B. percutiens. D. percussiens *altered later to* percutiens.
[4] D. chante.
[5] B. D. *add* etc.
[6] C. E. *add* injuste.
[7] mei *in margin later*. C. E. *omit it*.
[8] B. C. D. E. remoto.
[9] B. avisiamento. C. E. avisamentum.

prædictum regnum Scociæ de eo et successoribus suis sibi, super hoc legii et fidelitatis juramentum[1] ut moris est facere, clam promisit. Quibus sic peractis, vocatis partibus, rex, qui omnes juratos sub timore tenuerat, Johannem de Balliolo regem coram omnibus regni Angliæ[2] et Scociæ majoribus, et plenum jus in regno[3] habentem, proclamavit, et tanquam verum heredem regni pronunciavit. Postquam vero dicta sentencia sic prolata fuerat, comes Gloveriæ dicto Anglorum regi sic ait: "O rex! pensa et in mente cogita qualem sentenciam hodie in hac re protulisti, sciturus quod in extremi judicii examine te ad hoc judicium hodiernum respondere coram summo Judice oportebit." Quo audito, Robertus de Broys, de consilio dicti comitis, de curia recessit; nec uncquam Johanni de Balliolo homagium fecit aut juramentum fidelitatis præstitit.

Sequitur compendiosa declaracio genealogiæ regum Scociæ, a beata Margareta[4] incipiendo, usque ad filiam regis Norwegiæ.—C. xiii.

UT autem clarius appareat de jure regni,[5] cui pertinere debeat, hic inseritur quædam[6] compendiosa declaracio linialis de successione regum Scociæ, incipiendo a rege Malcolmo et a beata Margareta, usque ad reginam Norowegiæ,[7] quæ[8] fuit regis Alexandri tercii filia; post[9] cujus mortem finita est omnis linialis successio sive collateralis a rege Willelmo discendentibus. Circa quod notandum est quod Malcolmus, rex Scociæ, beatam Margaretam reginam anno Domini M°lxx°[10] disponsavit, et uxorem duxit, de qua sex filios genuit inclitos, viz., Edwardum, Edmundum, Ethelredum, Edgarum, Alexandrum et sanctum David; et duas eciam filias, viz., Matildem, bonam Angliæ[11] reginam, et Mariam, comiti Boloniæ disponsatam. Ex hiis vero sex filiis tres erant reges coronati, viz., Edgarus, Alexander et David, qui genuit unum filium tantum, nomine Henricum, apud Kelsow sepultum, qui comes fuit de Huntyngton. Iste Henricus tres filios genuit, s. Malcolmum,[12] virginitate mortuum, Willelmum et David. Iste Henricus mortuus est ante patrem; quo patre, viz. rege sancto David, mortuo,[13] regnavit

---

[1] B. juramento. C. D. E. *add* sibi. [2] C. D. E. *omit* Angliæ.
[3] D. regnum. [4] C. E. et beatæ Margaretæ.
[5] C. E. regia. [6] C. quendam.
[7] C. E. ejus filiam defunctis. E. defunctis *altered to* defunctam.
[8] C. E. *add* regina Norowagiæ. [9] C. D. E. per.
[10] M°lxx° *substituted later in margin for* M° cc° lxvii *scored out*. B. C. D. E. M°lxvii°. [11] C. aliæ. [12] D. *interlines* in. [13] C. D. E. *omit* mortuo.

Malcolmus nepos suus, qui xii tantum annos habens in regem coronatus est, et regnavit xi[1] annis tantum.[2] Cui successit Willelmus frater ejus rex, qui regnavit lii annis, et mortuus est, et sepultus apud Abirbroth, quod ipse fundavit. Iste rex Willelmus genuit Alexandrum secundum, qui sibi successit in regnum, et regnavit xxxvi annis,[3] et mortuus est apud Curlay, sepultus vero apud Melros. Iste Alexander secundus genuit Alexandrum tercium, qui patri[4] successit, et regnavit similiter xxxvi[5] annis, et mortuus est anno xxxvii suæ regnacionis apud Kingorn, et apud Dunfermlyn sepultus.[6] Iste Alexander tercius ex regina Scociæ, sorore primi Edwardi regis Angliæ, genuit duos filios, viz., Alexandrum et David; ambo mortui[7] ante patrem sine liberis. Genuit eciam ex ea unam filiam, nomine Margaritam,[8] reginam Norowegiæ; et mortua est hæc regina Scociæ, et apud Dunfermlyn tumulata. Rex vero Norouwegiæ Henricus genuit ex ea[9] Margareta,[10] regina Norowegiæ, unam filiam nomine Margaretam, quæ in puellitate sine liberis defuncta est. Et sic apud eam finitur tota progenies usque ad David de Huntyngton, fratrem juniorem dicti regis Willelmi, ad cujus successionem necessario recurrendum est.

Sequitur de eodem.—C. xiiii.

REGNANTIBUS successive regibus Malcolmo et Willelmo, regibus et fratribus germanis, David, eorum frater, desponsavit comitissam de Huntyngton, de qua genuit tres filias; quarum prima, vocata Margareta, nupta fuit Alano de Galway,[11] Rotholandi filio; de qua idem Alanus de Galway genuit duas filias; quarum prima, nomine Darvorgilla, nupsit[12] Johanni de Balliolo, qui ex ea genuit unum filium, nomine paterno vocatum similiter Johannem: qui postea, licet non jure, fuit rex per aliquod tempus, et cum dedecore, suis demeritis exigentibus, degradatus est. Qui Johannes rex genuit Edwardum de Balliolo, in quo finitum est nomen[13] de Balliolo, quia ex hiis nichil amplius processit cujusque sexus. Dictus eciam Johannes de Balliolo genuit ex dicta Dorvorgilla,[14] filia dicti Alani de Galloway, unam filiam nomine Marjoriam, quæ nu[p]sit domino Johanni de Cumyn;

---

[1] C. E. octo. D. xii.
[2] C. E. *add* et mortuus est.
[3] B. xxvi. C. E. *omit* annis.
[4] *Altered from* patre. D. patre.
[5] D. xxxvii *with last letter smudged.*
[6] C. E. *add* est.
[7] B. *adds* sunt.
[8] C. Margarita.
[9] C. E. eadem. D. ea *with* dem *interlined later.*
[10] *Altered later to* Margaretam.
[11] C. E. Galoway. D. Galloway *passim.*
[12] C. E. *add* domino.
[13] C. E. *add* masculorum.
[14] B. D. Darvorgilla.

de qua ipse Johannes[1] genuit unum filium, nomine paterno similiter nominatum Johannem, quem Robertus de Broys apud Drumfreis[2] occidit. Ille vero secundus Johannes de Comyn nupsit[3] domino David, comiti Atholiæ, de qua genuit plures filios, quorum senior, nomine David, filiam domini de Beaumont[4] duxit uxorem, de qua genuit unum filium nomine David. Ipsa vero fuit una de heredibus comitis de B[o]uchania, Johannis de Cumyn. De sorore vero dictæ Dorvorgillæ,[5] quæ fuit filia dicti Alani de Galwai et Margaretæ, filiæ dicti comitis David de Huntyntonne, quæ nupta fuit Rogero de Quincy,[6] dictus Rogerus genuit tres filias, quæ nuptæ fuerunt tribus nobilibus, viz. una domino Johanni de Ferras; alia Alexandro, comiti de Buchane,[7] cujus primogenitam filiam Henricus de Beanmont[8] duxit in uxorem; tercia vero nupta fuit domino de Suche: de quibus innumerabilis progenies processit.

Sequitur de secunda filia[9] David de Huntyngton.—C. xv.

DE secunda vero filia prædicti[10] comitis David, fratris junioris dicti regis Willelmi, viz. Ysabella, dominus Robertus de Broys senior, qui[11] eam duxit uxorem, genuit ex ea unum filium nomine Robertum; qui Robertus de Broys secundus genuit tercium Robertum de Broys, qui fuit comes de Carrik; et ille Robertus tercius, comes de Carrik,[12] genuit Robertum de Broys quartum, regem Scociæ[13] illustrissimum, ac[14] Edwardum de Broys, et plures alios fratres uterinos, qui omnes, præter Robertum regem, sine liberis decesserunt. Habuit eciam alias plures filias, quarum una nupta fuit comiti de Mar, Gawteuay;[15] qui genuit ex ea Donaldum de Mar comitem, qui dicebatur Baan, qui prævaluit,[16] et mortuus est in bello de Duplyn: qui fuit unus de custodibus regni. Hic vero Donaldus genuit Thomam, comitem de Mar, qui disponsavit heredem filiam de Menteth, quæ[17] sine liberis a marito[18] separata est per divorcium. Aliam vero filiam Hugo, comes de Ross, sibi

[1] C. E. *add* de Comyn. [2] C. E. Dumfresse.
[3] D. *has* filiam *interlined later, and* domino *and* comiti *are altered later to* domini *and* comitis. E., *before* nupsit, *adds* unam filiam tamen genuit quæ.
[4] D. Beanmont. [5] C. E. Dervorgillæ. [6] C. Quinty *altered to* Quincy.
[7] B. C. D. E. Bouchania. [8] C. E. Beamont.
[9] C. E. *add* comitis. [10] B. dicti. [11] D. *interlines* et.
[12] et ille—Carrik *in margin later.* [13] C. E. Scotorum. [14] C. E. et.
[15] B. Gawtenay *passim.* C. E. Gavtenay. D. Gawtenay *altered later to* Gartenay, *and* nomine *interlined later.*
[16] D. *adds in margin* multum in omnibus actibus. [17] C. E. qui.
[18] a marito *in margin later.*

in matrimonio copulavit, qui ex ea Willelmum, comitem de Ross, similiter genuit. Sed Robertus de Broys, pro tempore qui[1] fuit comes de Carrik, Ysabellam, sororem dicti comitis de Mar, Gawtevay,[2] in uxorem duxit; de qua genuit unicam filiam, nomine Marjoriam, quæ[3] nupsit Waltero senescallo Scociæ; de qua idem[4] Walterus genuit unum filium, nomine Robertum, qui postea fuit rex, viz. primus hujus cognominis et secundus hujus nominis. Iste Robertus[5] copulavit[6] unam de filiabus Adæ de Mure, de facto licet non de jure, militis, de qua genuit filios et filias extra;[7] quam postea per dispensacionem apostolicam sibi matrimonialiter conjunxit, et in forma ecclesiæ proles legitimavit, anno Domini M° ccc° xlix. Mortua tamen prædicta filia[8] comitis Gawteuay[9] de Mar, et soror dicti comitis[10] de Mar,[11] idem Robertus de Broys filiam comitis Hullistir, Haymeri de Burgh, duxit in uxorem, de qua idem Robertus de Broys, tunc rex Scociæ existens,[12] Matildem et Margaretam. Dicta vero Margareta nupsit comiti de Suthirland, de qua genuit unicum filium, nomine Johannem, qui obses in Angliam[13] postea cum patre pro deliberacione regis David, filii dicti Roberti de Broys, cujus mater post partum statim ab hac luce migravit. De prædicta Matilde[14] penitus taceo, quia nichil egit memoria dignum.[15] Genuit eciam Robertus de Broys rex unicum filium, nomine David, qui postea fuit rex, xvii anno regni sui; et sibi successit. Considerent ergo viri periti et sapientes quis eorum jus ad regnandum habuit, quia ista[16] est vera et recta via linialis gradus tocius generacionis supradictæ. Et notandum est quod Johannes de Balliolo, sponsus antedictæ Dorvorgillæ, obiit ante mortem regis Alexandrii tercii; mater tamen supervixit. Tercia vero filia dicti comitis David de Huntyngton nupsit Henrico de Hastingis, nomine Ada: de cujus filiacione non facit hic mencionem in hoc capitulo.

---

1 C. D. E. quo.
2 C. E. Gavtenay. D. Gawtenay *altered to* Gartenay *passim.*
3 D. quæ *altered later to* quam.
4 C. de quarum. E. de qua.
5 D. *interlines* senescallus *later.*
6 C. E. *add* sibi. D. *adds* Elizabetham *in margin later.*
7 C. E. *add* matrimonium.
8 D. soror *later over erasure.*
9 C. E. *omit* Gawteuay.
10 C. E. *add* Gavtenay.
11 D. *has* et soror—Mar *smudged out.*
12 B. C. E. *add* genuit. D. *interlines* genuit *later.* C. E. *have* Matildam *passim.*
13 B. Anglia.
14 C. E. Matilda *passim.*
15 D. *has later* melius habetur in XIII capitulo noni libri *over* De prædicta—dignum *smudged out.*
16 C. E. ita.

Sequitur de duabus filiabus sanctæ Margaretæ.—C. xvi.

PRÆDICTUS vero[1] Malcolmus genuit ex prædicta beata[2] Margareta duas filias, unam viz. Matildem nomine, qui[3] Henrico Beauclerk, filio Willelmi Bastard, regis et conquæstoris Angliæ, nupsit. Qui Henricus Beauclerk, rex Angliæ, genuit ex prædicta Matilde unam filiam, nomine materna vocata Matildis, quæ nupsit Henrico imperatoris[4] Allemaniæ, qui vixit cum ea xx[ti] annis; et mortuus est sine liberis imperator. Post cujus mortem ipsa imperatrix reversa est ad parentes in Anglia superstites, quorum consilio nupsit postea comiti[5] Andegaviæ, Gallice[6] *de Anjou*, et Pictaviæ, Gallice *Payton*,[7] nomine Galfridus.[8] Comes Andegaviæ et Pictaviæ genuit ex ea unum filium, nomine Henricum similiter nominatum. Qui Henricus filius imperatoris[9] postea, avunculo suo, rege Anglorum, defuncto sine liberis, successit ei in regnum Anglorum ac inducatum[10] Normanniæ, ex parte Henrici de[11] Beauclerk avunculi sui, Anglorum regis; ac eciam successit patri suo in comitatibus Andegaviæ et Pictaviæ Galfrido. Sub isto vero Henrico, rege Anglorum, passus est beatus Thomas, Cantuariensis archiepiscopus. Iste Henricus quatuor filios genuit, viz. Henricum primogenitum, coronatum in regem vivente patre, et tamen ante patrem mortuus est sine liberis; secundus autem filius, nomine Ricardus, successit patri in regnum; et tercius filius, nomine Galfridus, successit patri in ducatum Britaniæ, quæ eo tunc comitatus Britaniæ vocabatur; et quartum filium, nomine Johannem, qui dicto Ricardo fratri suo, sine liberis defuncto, successit in regnum Angliæ. Iste Johannes rex genuit Henricum pacificum; qui Henricus pacificus genuit Edwardum tirannum. Edwardus tirannus, dictus de Langschankis, genuit Edwardum secundum; Edwardus vero secundus genuit Edwardum tercium; Edwardus tercius genuit Edwardum principem Valliæ, præmortuum ante patrem. Edwardus vero[12] princeps genuit alium Ricardum, nunc regnantem tempore compilacionis istarum Cronicarum; quem Henricus, dux Longcastriæ, victum in bello incarceravit; et postea in Scociam,[13] ut quidam volunt,[14] cum duce Albaniæ Roberto, diem clausit extremum. Nota quod primus Edwardus fuit tyrannus nuncupatus, secundus de Carna-

---

[1] B. C. D. E. eciam. [2] B. *omits* beata. [3] B. C. E. quæ.
[4] B. C. E. imperatori. [5] D. comitis. [6] C. Galite. D. Galice.
[7] B. Poytou. [8] C. E. *add* Qui Galfridus.
[9] C. E. imperatricis. D. imperatoris *altered later to* imperatricis.
[10] B. D. in ducatum. [11] C. E. *omit* de. [12] C. E. *omit* vero.
[13] B. Scocia. [14] C. E. *add* exul.

veran,[1] tercius fuit vocatus de Windesor, et quartus non fuit rex, quia ante patrem obiit; sed ipse fuit princeps Valliæ.[2] Dictus vero dux Longcastriæ se postea regem fecit Angliæ, et genuit Henricum regem, qui Franciam hostiliter expugnando invasit, et multa dominia subjugavit; et ibidem per infirmitatem dictam sancti Fiatri[3] de Brie misere mortuo vitam[4] finivit. Qui anno Domini M° ccc[c]° xv filiam regis Franciæ Karoli sexti, Katerinam nomine, vi raptam desponsavit, et Henricum, nunc regnantem, tempore confeccionis hujus libri, nepotem viz. Karoli regis septimi Franciæ, nunc similiter regnante,[5] regnum Franciæ integre recuperantis, successionem reliquit. Item notandum quod secunda filia sanctæ Margaretæ, viz. Maria, comiti nupsit Boloniæ: qui ex ea genuit Matildem, quæ primo fuit comitissa Mans, et postea regina Angliæ, et mater[6] regis Stephani Angliæ; et genuit filium, Eustasium[7] nomine,—et rex fuisset si vixisset, sed ante patrem mortuus est. Hæc est enim tota genealogia dictæ Mariæ, secundæ filiæ regis Malcolmi.[8] Iste vero sanctus Fiatrus[9] filius fuit cujusdam regis Scociæ, cujus ecclesiam de Brie, prædicti[10] regis Angliæ satellites[11] spoliatam, requisitus noluit reformare; quapropter in Francia vindictam sacrilegii[12] tenetur communiter quod hoc[13] de causa[14] non reformati suis demeritis dictæ infirmitatis contagium digne reputavit;[15] quod ipse ante mortem paulo publice fatebatur, dicens: "Videte," inquit, "quam amara est crudelitas Scotorum nequissima, quæ nec dum in vita[16] Anglorum nacione est vindecativa, ymmo post[17] mortem eciam solita severitate est intoxicativa."

Sequitur ad hunc de dicto Balliolo, et[18] ejus miserrimo regimine. C. xvii.

A.D. 1292. ANNO Domini M° cc° nonagesimo secundo,[19] ultimo die mensis Novembris, apud Sconam, regis Angliæ opitulacione,

---

[1] B. *adds* et. [2] C. E. *omit* Nota—Valliæ.
[3] B. Fratrii. C. E. Fiacri. [4] C. mortuus viam.
[5] regnantem *altered to* regnante. B. regnantem. C. E. regnantis et.
[6] D. sponsa *over* et mater *erased*. [7] B. D. Eustacium.
[8] C. E. *omit* Item notandum—Malcolmi.
[9] B. Fratrius. C. E. Fiacrus. [10] C. E. per dicti.
[11] C. satellitas. [12] C. E. *omit* vindictam sacrilegii.
[13] C. E. hac. [14] C. E. *add* propter vindictam sacrilegii.
[15] C. D. E. reportavit. [16] C. E. quæ nedum in vita in.
[17] C. prius. [18] C. *omits* et. D. *interlines* it.
[19] B. *omits* nonagesimo secundo. C. E. *omit* cc°.

Johannes de Balliolo erectus[1] est in regem, et[2] in cathedra regali lapidea, ut moris est, collocatus[3] et coronatus; et in festo sancti Stephani proximo sequenti, apud Novum castrum, regi Edwardo tyranno homagium, inconsulto[4] regni baronibus, prælatis et aliis regnicolis, pro regno Scociæ tenendum[5] de eo, nequiter et stultissime fecit: quod ante hoc nuncquam visum fuit a mundi principio, et usque ad finem mundi opprobrium ejus non delebitur. Iste vero Johannes de Balliolo fuit coronatus anno Domini M° CCC° minus octo annis. Circa idem tempus mortua est Helienora regina Angliæ; et cepit rex Angliæ taxacionem in Anglia magnam, tam clericorum quam laicorum, ad expellendum Judæos de Anglia. Quibus eciam temporibus ventus validus in Scociam et Angliam multa dampna fecit, domos dirumpens prostravit aut detexit, herbas urendo exaruit, silvarum arbores eradicando evulsit, et alia plurima[6] dampna perpetravit. Hoc eciam anno congressi sunt per bellum navale piraticum Angli contra Gallos, ubi maxima strages facta est Normannorum, et dira guerra inter reges Franciæ et Angliæ orta[7] est. Propter quod rex Angliæ Edwardus scripsit regi vilissimo Johanni de Balliolo, ut sibi, sub debita virtute juramenti pœna, et legii homagio, succursum totis viribus ad insurgendum contra regem Franciæ præstaret. Quo vocato, in parleamento Londonii[8] repertum est ipsum ad hoc minime teneri, eo quod per vim et metum juramentum ab eo extortum est, et per coaccionem ad hoc compulsus est. Et, licet hoc spontanee[9] fecisset, tamen, viso quod inconsultis tribus regni statibus hoc[10] fecit, nichil valuit juramentum privatum in officio publico: nam juramentum solemne in regis coronacione factum, ad rem publicam debite et juridice, ut decet, regendam, omnia alia juramenta incaute facta et privata, præfato[11] juramento repugnancia, extinguit et denichilat.[12] Rex vero, in privatis actibus suis, non est nisi tanquam persona privata, tam de votis quam[13] promissis ac juramentis incautis: quia delictum singularis personæ non debet in detrimentum tocius communitatis redundari; nec, similiter, juramentum, promissum, vel[14] votum prælati contra privilegium,[15] in actibus communitati pertinentibus ecclesiæ, vel generalis officii privilegiis, quoquomodo valere poterit: nam ad hoc multa jura se accordant.[16] Sic nec juramentum contra

---

1 C. ejectus. 2 C. E. *omit* et. 3 C. D. collacatus.
4 B. C. E. inconsultis. 5 B. tenendo. 6 B. plura.
7 C. E. ortata. 8 B. E. Londoniensi. C. Laudonenii.
9 C. spontanii *altered from* spontane. D. spontanie.
10 C. E. hæc. D. hæc *blotted*. 11 B. privato.
12 C. E. adnichilat. 13 C. E. *add* de. 14 C. E. aut.
15 B. C. D. E. privilegia ecclesiæ. 16 B. concordant.

juramentum[1] publicum et solemne, per dictum Johannem de Balliolo præstitum regi Angliæ, quicquam omnino arguit contra libertatem Scociæ. Item notum est omnibus[2] quod confœderacio a longe retroactis temporibus, cum consensu tocius communitatis regni Scociæ, cum rege Karolo Franciæ, et ab omnibus regibus, tam Franciæ quam[3] Scociæ, post obitum regum renovata, solemniter facta est, et ab apostolica sede confirmata: quod quasi in debile[4] vinculum amoris manet in æternum. Rex vero primus Scociæ, qui hanc confœderacionem cum rege Karolo,[5] vocatus est Achayus, anno Graciæ sexcentesimo lxxxvii°; et usque in hunc diem hujus opusculi scripturæ, viz. anno Domini M° cccc° lxxxix,[6] inviolata et concussa[7] manet conservata: propter quod negatum est dicto regi Edwardo subsidium contra regem Franciæ præstare.

Sequitur de quibusdam incidenciis.[8]—C. xviii.

EODEM vero anno, paulo ante, interfectus fuit comes de Fife, nomine Makduf; cujus fratrem interfectores comitis privari[9] nitentes heredibus[10] fraternis de Kilconquhar,[11] coram rege Scociæ in parleamento suo hac de causa citari fecerunt, et in causam traxerunt. Sed quia videbatur alteri parti quod interfectoribus dicti comitis, de Abbirnethi vocatis, quod rex plus suis adversariis quam sibi favebat, ad audienciam regis Angliæ, quasi ad superlativam audienciam, provocabat et appellabat; ac, appellacionem prosequendo prædictam,[12] regem Johannem sepedictum in parleamento regis Angliæ apud Lundonensem citari procurabat. Qui, ibidem comparens, per procuratores respondere coram rege Angliæ volens, idem rex Angliæ eundem Scociæ regem sic per procuratores respondere permittere non volebat, donec ipse rex Johannes coram eo, pro tribunali sedens, primitus in persona propria responderet, et postea causam suam, licencia petita, procuratoribus suis sæpedictis prosequendam committeret. Qui rex Johannes, mandata regis Angliæ complens, coram eodem stans in judicio, multa et innumerabilia opprobria et vilipendia passus est et despectus. Tandem, causa procuratoribus commissa, et licencia obtenta,[13] ad propria cum dedecore maximo[14] rediens, cum reverencia qua decuit a magnatibus et proceribus

---

1 C. E. *add* regale. 2 C. E. ex habundanti. 3 C. E. et.
4 B. C. E. indelibile. D. indelible *over smudge.*
5 C. E. *add* magno. 6 C. E. anni Domini M. cccc lxi.
7 B. C. E. inconcussa. 8 B. incidentibus. 9 C. E. privare.
10 E. hereditatibus. 11 C. E. Kilquhonquhare.
12 B. prædictum. 13 B. D. optata. 14 C. D. E. maxima.

regni receptus est. Qui tamen, paulo post adventum suum in regno,[1] convocatis majoribus, parleamentum statuit; et omnes injurias, vilipensiones et opprobria sibi per dictum regem Angliæ[2] illata palam coram omnibus exposuit, et eorum decretum pro remedio ponendo publice requisivit, quod modis omnibus sibi possibilibus perimplere promisit. Tandem ibidem in parleamento statutum fuit quod idem rex Johannes homagium et fidelitatem per eundem regi Angliæ præstita et promissa penitus revocaret, et tandem[3] per vim et metum ab eo extorta deinceps facere recusaret; et quod sibi vel suis mandatis in hiis vel aliis, subjeccionem vel libertatem regni sui concernentibus, amplius obedire nolebat. Interrea[4] vero, ingruente bello inter eundem regem Angliæ et Vallienses, ex una parte, et regem Franciæ, ex altera[5] parte, sed[6] rex Angliæ Edwardus prædicto Johanni, Scociæ regi, scripsit pro succursu sibi fienda[7] contra eosdem, quod omnino fuit ei denegatum breviter; propter quod rex Angliæ iratus est valde, et vota magna pro vindicta inferenda emisit. Pendente vero quo tempore, majores regni Scociæ nuncios ad regem Franciæ, cum omni festinacione, episcopum, viz., Sanctiandreæ et[8] episcopum Dunkeldensem, cum duobus militibus, dominum, viz., de Foulis[9] et Igramum[10] Humfraville,[11] pro matrimonio cum quadam nepte ejusdem regis Franciæ Edwardo de Balliolo, dicti regis Scociæ filio, contrahendo transmittunt, ac eciam pro confœderacione præhabita renovanda, sibi casum regis Angliæ in forma exponendo. Quibus nunciis gratanter et cum gaudio receptis et expeditis, ad partes redeunt cum læticia.[12]

Sequitur tenor confœderacionis[13] regum Franciæ et Scociæ. C. xix.

PHILIPPUS, Dei gracia Francorum rex, universis præsentes literas inspecturis. Inter omnia illa per quæ regnancium et regnorum exaltacio procreatur, acquiritur pacis et tranquillæ quietis amœnitas, ac felici prosperitati consulitur subditorum, illud videtur attenta confœderacione[14], principium,[15] ut inter reges et regna solidæ caritatis unitas et fidelis amiciciæ fœdera

---

[1] in regno *in margin later*. [2] C. D. E. *add* sibi.
[3] B. C. D. E. tanquam. [4] B. C. D. E. Interea.
[5] B. C. D. E. alia. [6] B. C. D. E. idem. [7] C. E. fiendum.
[8] C. E. ac. [9] B. C. E. Soulis. [10] B. Ingramum.
[11] C. E. Humfrayville. [12] C. E. licencia. [13] D. confœderaciones.
[14] C. E. consideracione.
[15] C. præcipium. D. præcipuum *altered to* principium. E. præcipuum.

nutriantur, sic quod reges et principes ad propulsandum injurias et insolencias perversorum, ac ad reprimendum impugnaciones hostiles, sibi invicem, præsertim per zelum justiciæ, affectum, cum causa exposcit, exhibeant amicabilis caritatis; quod alter alteri libenter assistat in prosperis, et non deficiat in adversis: ut saltem defensionis oportunæ remedio, pacem odiencium repressis salubriter injuriosis insultibus, pacis optatæ dulcedo proveniat. In cujus pulcritudine, devoti pacis filii Auctori pacis eo devocius, quod[1] tranquillius, famulentur. Sane inclitus princeps Johannes, Scotorum rex illustris, specialis amicus noster, præmissas utilitates et commoda attendens, venerabiles patres, Willelmum viz.[2] Sanctiandreæ et Martinum[3] Dunkeldensem episcopos,[4] Johannem de Soulis, Ingramum[5] de Humfraville, nuncios et procuratores suos ad hoc specialiter constitutos, prout in quibusdam literis procuratoribus[6] inde confectis, ipsius regis sigillo munitis, plenius continetur, ad nos pro contrahendis confœderacionibus et amiciciis destinavit. Nos itaque, devotis[7] laudibus[8] ipsius regis in hac parte grato concurrentes animo, ut hujus confœderacionis affectus[9] et amiciciæ fructuosæ contentus[10] eo ferventius vigilat[11] stabiliusque perduret, quo nexu forciori fuerit confectus, conventum et concordatum extitit inter nos, de voluntate et assensu[12] germani karissimi nostri et fidelis Karoli de Valoiz et Andegavensis comitis, et procuratores prædictos procuratorio nomine prædicti regis,[13] quod inter Edwardum, primogenitum regis filiumque ejusdem, futurum regem Scociæ, et filiam germani nostri prædicti matrimonium contraheretur:[14] cui regi Scociæ, nomine dicti filii, promittimus dare in matrimonium cum prædicta filia viginti quinque millia Turenensium[15] in pecunia numerata; idemque rex Scociæ præfatæ[16] Johannes mille quingintas[17] libras Stirlingorum annui redditus in dotalium,[18] seu dotacionem, propter prædictas nupcias, dare et assignare tenebitur. De quibus, cum justiciis et jurisdiccionibus omnimodis ad coronam[19] regiam non spectantibus,[20] in locis infrascriptis, viz. de Balliolo, de Dampetra, de Olincourt,[21] et de Horny, in regno Franciæ, necnon de Lanark,

---

[1] B. C. D. E. quo. [2] B. C. E. *omit* viz. [3] B. Matthæum.
[4] B. *adds* ac. [5] C. E. Ingeramum. [6] B. procuratoriis.
[7] votis *with* de *prefixed later*. C. D. E. votis. [8] C. E. laudabilibus.
[9] C. affinitas. [10] B. contractus. C. E. concentus.
[11] C. E. vigeat. D. vigiat. [12] *Altered from* ascensu.
[13] *Altered from* regio. [14] C. D. contrahentur. E. contrahetur.
[15] B. C. E. Turonensium.
[16] B. præfatus. D. præfatæ *altered later to* præfatus.
[17] B. C. D. E. quingentas. [18] B. C. E. dotalicium.
[19] C. coram.
[20] D. *Altered later from* spectans. [21] C. D. E. Holincourt.

de Cadeouch, de Conynghame,[1] de Hadyntoune,[2] et de castro de Doune, in regno Scociæ, cum pertinenciis dictorum locorum assidebit.

Sequitur de confœderacione tenor clausulæ principalis, prout in literis regalibus inseritur.—C. xx.

YEDEM quoque rex, more justi principis, tam ex fervore justiciæ quam eciam zelo dileccionis quam ad nos et regni nostri incolas confidenter habere dinoscitur, ferens[3] moleste graves injurias, enormes excessus, impugnaciones hostiles et aggressiones iniquas, quibus rex Angliæ, violato fidelitatis debito quo nobis tenebatur astrictus, nos, fideles et subditos nostros, tam per terram quam per mare, multipharie multisque modis hattenus[4] offendisse dinoscitur, ac offendere continue satagit et conatur,—ut nos et successores nostros sibi et suis striccius mutui amoris alligit[5] affectus, ad repressionem salubrem injuriarum et impugnacionem hujusmodi aggressuum, nobis efficaciter et potenter assistere gratuita amicabilitate disponens, dictis procuratoribus commisit, ipsi quoque[6] procuratores nomine regis ejusdem, ac pro eo, nobis promiserunt expresse, quod idem rex Scociæ in præsenti guerra,[7] contra dictum Angliæ regem, fautores confœderatosque[8] suos, tam regem Alemanniæ quam alios quoscumque, si opus fuerit, insurgit,[9] ac nobis et successoribus nostris, si ad eos guerra prorogetur, suisque[10] regni sui viribus, tam per terram quam per mare, publice atque potenter[11] assistet, ac præstabit consilium auxilium oportunum. Et, ut præfati regis Angliæ injuriosi conatus eo comodius reprimantur, idem rex a perversis suæ hostilitatis incursibus eo cicius resilire cogatur quo magis fuerit aliunde occupatus, ipse rex Scociæ ipsi regi Angliæ, sumptibus suis et expensis, toto posse suo ac incolarum eciam regni sui, quociens oportanum fuerit, nobis guerram suam inceptam prosequentibus ac manutenentibus, movere et continuare curabit.

Promiserunt insuper procuratores præfati, nomine procuratorio ipsius regis Scociæ, quod tam prælati, quatenus de jure habebunt facere, quam eciam comites, barones, et communitates villarum regni Scociæ, tam ergo[12] nos quam successores nostros, in guerra

---

[1] C. D. E. de Lannark, de Cadeoch, de Cunnynghame.
[2] B. Hadyngtoune. C. E. Hadington. D. Handynton.
[3] C. florens. [4] B. D. E. hactenus. [5] B. C. E. alliget.
[6] C. E. ipsique. [7] B. *adds* quam. [8] C. consendatosque.
[9] B. C. E. insurget. D. insurget *altered to* insurgit.
[10] B. C. D. E. suis et. [11] B. C. D. E. patenter. [12] B. C. D E. erga.

prædicta, pari modo in omnibus, sicut dictum est superius, se habebunt; dictoque regi Angliæ similimodo totis viribus suis guerram facient, sicut superius est expressum. Ad quod assecurandum tam prælati quam comites, barones et alii nobiles, necnon universaliter communiter[1] dicti regni notabiles, duas[2] super hoc literas patentes, sigillis suis munitas, quantocius fieri poterit, destinabunt. Conventum fuit insuper inter nos et procuratores prædictos, nomine quo supra, quod, si prælibatum Angliæ regem, coadunatis[3] suis viribus, regnum Scociæ per se vel alium invadere forte contigerit, post guerram hanc ad requisicionem nostram per dictum Scociæ regem cœptam, seu post confœderacionis affinitatem inter nos et eosdem regem Scociæ et regnicolas habitam, præsertim[4] ipsius regis Scociæ super[5] hoc congruo tempore inter nos et illa occasions[6] earundem, dummodo ex parte ipsius regis[7] super hoc congruo tempore fuerimus præmuniti, sibi subsidium faciemus ipsum regem Angliæ per partes alias occupando, ut sic ab inceptu[8] invasione supradicta ab alia parte distruatur;[9] aut ei conveniens adjutorium, sumptibus nostris quousque in Scociam pervenerint,[10] eidem transmittendo. Si vero rex Angliæ terram Angliæ forsitan personaliter exierit,[11] vel terram ipsam notabili forsitan peditum armatorum numero, durante guerra inter nos et ipsum, evacuaverit, promiserunt procuratores prædicti, procuratorio nomine quo supra, quod, præcipue in hoc casu, dictus rex Scociæ cum toto posse suo terram Angliæ, quanto lacius sive profundius[12] poterit, intrare curabit, faciendo guerram bellumque campestre, obsedendo, vastando, ac regem Angliæ et terram ejus, omnibus modis prędictis quibus poterit, suis, ut præmittitur, sumptibus, impugnando. Actum et expressum[13] est inter nos et procuratores prædictos, nomine quo supra, quod nos de guerra, quam præfatus rex Scociæ[14] et successores ejus contra præfatum Angliæ regem pro nobis facient, postquam guerram ipsam ad reguisicionem[15] nostram fecerint, vel si, occasione initæ[16] affinitatis et confœderacionis, idem rex Scociæ jam guerram fecerit prædictam,[17] aut rex Angliæ contra ipsum, occasione præmissorum, nec eciam de prædicta guerra composi-

---

[1] C. E. communicant. [2] C. E. suas. [3] B. quo adunatis.
[4] C. E. præsenter. D. præsertim *in same hand over* præsenter.
[5] *Altered later from* suo. D. suo.
[6] *For* occasione. B. occasionis. C. D. E. occasione.
[7] C. D. E. *add* Scociæ. [8] C. E. incepta.
[9] B. D. distrahatur. C. E. distraatur.
[10] B. pervenerit. [11] C. E. exiret. [12] C. profundus.
[13] C. E. *have* Actum præterea et expresse conventum.
[14] Scociæ *in margin later.* [15] B. C. D. E. requisicionem.
[16] C. D. E. initi. [17] B. C. D. E. supradictam.

cionem vel inire pacem cum prædicto[1] rege intendimus, aut faciemus, vel treugam, nisi ipsi in dictis treugis aut pacis tractatu includantur; nec ipsi similiter facere poterint sine nobis, in omnibus supradictis guerris. Pro quibus omnibus et singulis punctis supradictis tenendis firmiter et fideliter perimplendis ac inviolabiliter observandis, obligamus nos dicto regi Scociæ et successoribus suis nobis[2] pro nobis et successoribus nostris, ac nostros heredes et successores nostros, et omnia nostra et ipsorum bona mobilia et immobilia, ubicumque et in quibuscumque locis consistencia, præsencia et futura. Tractatus, convenciones et pacciones, ac omnia[3] et singula suprascripta, dictus Scociæ rex ratificare et approbare tenetur; ac, super ratificacione et approbacione, renovacione, supradictorum, nobis suas literas patentes, sigillo suo magno munitas, quam cicius poterit, destinare curabit.

Sequitur qualiter rex Johannes reclamavit[4] homagium per eum regi Angliæ inepte, contra previlegia regalia,[5] factum.[6]—C. xxi.

ANNO Domini M. cc° nonagesimo sexto, Johannes rex in- A.D. 1296.
faustus, cum consilio quorundam sibi adhærencium, ordinavit et misit omnes nobiles et libere tenentes, necnon et cæteras valentes personas comitatus de Fife, qui tunc temporis asephalus erat et rectore destitutus, ad custodiam et defensionem villæ de Berwik,[7] ubi pro tunc majus eminebat periculum; ad quam copiosum navigium regis Angliæ, cum magna armatorum multitudine, applicuit oneratum, ex parte maris magnum dantes insultum. Ipsi vero custodes villæ, qui in armis erant strenui, robore fortes, animo feroces, eosdem insultantes vi repulerunt, ac xviii naves onustas[8] viris armatis oneratas, ipsasque, cunctis in eis existentibus interfectis, igne cremaverunt. Sed anno sequenti post hoc, propter causas prædictas et alias rex Angliæ vehementer commotus, in propria persona, cum magna armatorum potencia, ad eandem villam de Berwik accessit; et, quamvis eandem vi capere non potuit, callide tamen decipere cogitavit. Dum ergo circa villam aliquantulum castrametando moram fecisset, similavit[9] se ab eadem omnino recedere velle, et, removens tentoria, finxit se longius ire. Sed iiii° kalendas Aprilis,

---

[1] C. D. E. dicto. [2] C. E. nos. [3] C. E. *add* alia.
[4] C. E. clamavit. [5] C. E. contra prima regalibus.
[6] D. *adds* et rubrica. [7] D. Bervyk.
[8] D. onustos. [9] C. D. E. similiavit.

in aurora diei, in quadam silva prope villam erectis vexillis et aliis signis bellicis Scotorum gentis dolose fictis et contrafactis, ad portas villæ appropinquans, et eisdem in villa existentibus nuncios de succursu regis advenientis[1] denuncians destinavit. Quod videntes Scoti, gavisi qua[2] innocentes et doli expartes,[3] videntes eorum signa et prodigia verisimilia, non meditantes in fraudem, eorum portas ante eos aperuerunt, et qui volebant intraverunt. Sed heu! mox detecta fraude et cognita veritate, cum eis resistere niterentur, subito, ab hostium multitudine superati, repentinis insultibus et congressibus perierunt. Qui rex Angliæ nulli ætati parcere præcipiens[4] vel sexui, omnes unanimiter in gladio ceciderunt. In tantum vero strages miserrimæ cladis duraverunt, quod rivuli sanguinis de cruore occisorum[5] dies aliquot per vicos et plateas villæ emanantes[6] fluxerunt. Numerus vero corporum occisorum [erat] septem millia et quinginta,[7] cum aliis non repertis: ubi nobiles validissimi de Fife penitus perierunt.

Sequitur de ejeccione Anglorum beneficiatorum de regno Scociæ totaliter per episcopum Sanctiandreæ, Fresale.[8]—C. xxii.

EODEM anno, tam propter evidentissimas causas conspiracionis, quam eciam propter suspicionis causas, contra regnum vel regem aut rem publicam, omnes viri beneficiati Angliæ[9] nacionis de regno Scociæ sunt expulsi, et eorum beneficiis totaliter privati, per episcopum Sanctiandreæ, Willelmum Fresale, et suos vicarios in spiritualibus; et cum hoc omnes universaliter ejusdem nacionis, tam clerici quam laici, cujuscumque condicionis existebant, totaliter sunt de regno dejecti. Nec est tollerandum inimicos in sinu amicorum cohabitare permittere; et, licet hoc vellet papa tollerare, rex non debet hoc permittere, ut in sinu ignem abscondat. Nota quod, secundum cronicas, episcopus Dunblanensis habet justum titulum ad dominium de Appilby, de Congeres, de Croclinham[10] et de Malemach, per donacionem domini ejusdem, et cujus filium[11] sanctus Blanus a mortuis resuscitavit. Item[12] notandum quod villa Berwici fuit data monasterio[13] Dunelmensi, qui,[14] propter crimen læsæ majestatis regiæ, rex Edgarus, filius sanctæ Margaretæ,

---

[1] C. D. E. adveniente. [2] C. E. quasi. [3] B. C. D. E. expertes.
[4] C. *has* partem percipiens. [5] C. E. *add* per. [6] C. emanentes.
[7] *Altered from* quinginti. B. C. D. E. quingenti.
[8] D. Fresall. C. E. *omit* per—Fresale. [9] C. E. Anglicæ.
[10] B. Corlinham. [11] *Altered from* consilium. D. *altered from* filius.
[12] C. E. *omit* Nota quod—Item. [13] C. E. *add* de. [14] C. E. quæ.

rex Scociæ, eandem apud se retraxit, et coronæ cui[1] forisfecit eandem iterum apropriavit, propter demerita episcopi hujus loci, Ranulphus nomine. Willelmus enim Wallas[2] fuit executor sentenciæ ecclesiasticæ contra deprivatos Angliæ, et eosdem omnino vi de regno expulsit. Eciam Sanct[3] Gely Grange et Spitaleton[4] erat quondam monochis[5] de Holmys in dominium; sed, propter tales causas læsæ majestatis criminis, David rex, filius sanctæ Margaretæ, eosdem monochos[6] eisdem terris privavit, tanquam contra majestatem conspirantes. Alias vero terras confiscatas dedit domino de Ricardton,[7] propter easdem causas confiscatas,[8] quas ad huc possidet. Rex eciam Robertus, propter tales causas ingratitudinis et læsæ majestatis criminis, contulit prioratum de Coldingham abbaciæ de Dunfermlyn, qui[9] alias monasterio Dunelmensi pertinebat, ut per evidencias inde confectas et dicto monasterio exhibitas plenius appropriare[10] poterit. Cujus[11] motum[12] principale regis fuit eo quod quidem[13] prior Anglicæ nacionis, nomine Claxston, quædam secreta regia de consilio secretissimo regni in consilio regis Angliæ, contra juramentum præstitum, revelavit; cum aliis multis causis vilissimis ad hoc regem moventibus, sicut de asportacione monetæ fabricatæ regni, tam auri quam argenti, contra edictum regium parleamenti Scociæ. Post hoc vero expulsi sunt Drax et Hakles, monochi[14] Dunelmenses, se ingerentes[15] in dictum prioratum, per reges et gubernatores Scociæ, propter consimiles[16] causas. Post hæc autem, audita capcione Berwici, Scoti qui ad succursum dictæ villæ ordinati erant per regem Johannem, quinto kalendas Maii apud Dunbar, prope locum qui Spot dicitur, congressum cum Anglis habuerunt, ubi multi nobiles Scociæ ceciderunt; et hii qui de bello post victoriam evaserunt, sperantes succursum, quamvis libenti animo recepti erant, spe vitæ salvandi fugientes, usque ad numerum lxx militum, cum suis sequacibus nobilibus, inter quos fuit comes de Ross, et Patricius de Graham, et comes de Menteth,[17] traditor nequissimus proditore[18] eosdem regi Angliæ, tanquam oves innocentes ad occisionem ducti, contradidit: cujus nomen erat Ricardus de Suardun,[19] custos ejusdem castri de

---

1 D. *Altered later to* sui. 2 C. E. Walace.
3 B. Sanctæ. C. E. Sant. 4 B. Spitaletounne. C. E. Spitaletoun.
5 B. C. D. E. monachis. 6 B. C. D. E. monachos.
7 C. E. Ricarton. D. Ricardon. 8 B. confiscatus.
9 *Altered from* quem. 10 C. E. approbare. D. approriare.
11 B. onus. 12 C. E. motivum. 13 B. E. quidam. C. quædam.
14 B. C. D. E. monachi. 15 D. ingendies. 16 B. consimilies.
17 D. Mentehtr. 18 B. C. E. prodicione.
19 B. Suarde. C. D. E. Suard.

Dunbar. Et propter quod nemo mirari tenetur, licet dictum castrum cum dominio in manibus regis confiscatur: quoniam multa mala per hoc castrum perpetrata[1] sunt.

Sequitur de Roberto de Broys et Balliolo, et de eorum fautoribus, et divisione regni.—C. xxiii.

IN ewangelicis etenim Christi verbis dicitur quod omne regnum in se divisum desolabitur:[2] quod evidentissime et verissime hiis temporibus in regno Scociæ evenire dinoscitur. Nam faventes domino Roberto de Broys erant prælati regni, nobiles, et specialiter episcopus Glascuensis, cum suis amicis, omnibus modis sibi possibilibus, cum comitibus Atholiæ et de Mar; faventes vero Johanni de Balliolo erant comes Buchaniæ,[3] cum suis adhærentibus de Comyng,[4] cujus cognominis multi erant nobiles hiis temporibus. Quæ partes et fautores parcium guerram mortalem inter se habuerunt, cum eorum adhærentibus; propter quod multa passi sunt pauperculi incolæ regni Scociæ, qui, pro hujusmodi discordia, rabidis[5] luporum morsibus devorati sunt et vastati. Postquam vero adepta est victoria in bello de Spot, prope Dunbar, ut prædictum est, Robertus de Broys senior, ad regem Angliæ accedens, peciit ab eodem ut quod sibi promiserat, quo ad regni Scociæ adepcionem, sibi in adjutorium non deficeret; cui ille antiquus serpens, prodiciosi doli summus artifex, cum indignacione non modica, feroci vultu, sibi respondit in verbis Gallicanis in hunc modum:[6] "*Non avons nous autre chose a faire que a vous reaume gargnier?*"[7] quod est dictum[8] in Latino: Numquid[9] habemus nos aliud agere modo quam vobis regnum conquirere? Quod audiens dictus Robertus, et in mente calliditatem versutæ[10] responsionis revolvens, sine ulteriori colloquio ad partes proprias, viz. terras suas in Anglia, recessit a rege; et ex tunc amplius in Scociam non comparuit.

---

1 C. perpetratam. 2 C. D. E. *add* etc. 3 C. D. E. Bouchaniæ.
4 B. C. D. E. Cummyngis. 5 C. E. a rapidis.
6 B. D. E. *add* viz. B. *omits* *Non.* 7 C. E. *gatgnier.*
8 C. D. E. dictu. 9 C. D. E. Nuncquid.
10 versutæ *in margin later.* D. versucæ.

Sequitur de capcione castrorum Scociæ per regem Edwardum et[1] eciam de capcione Johannis de Balliolo.[2]—C. xxiiii.

PROGREDIENS[3] inde rex Edwardus tirannus post victoriam de Dunbar, recepto castro[4] ejusdem de Dunbar, veniens apud Edinburgh,[5] castrum similiter sibi fuit in manibus deliberatum, et similiter castrum de Strivelyng;[6] et procedens inde post Johannem de Balliolo usque ad castrum de Forfar. Cui occurrens Johannes Cumyn,[7] dominus de Strabolgy, ad pacem regis venit; et sibi Johannem de Balliolo, cum filio, de Abbirdene apud Munross sibi obviam reduxit. Ubi, in castro de Munross, dictus Johannes[8] de Balliolo, exutis regiis indumentis, ad regem Angliæ callide per dictum Johannem seductus vi et metu, cum virga alba in manu gestans, omne jus et clameum quod ipse in regno Scociæ habuit, vel habere quoquo modo potuit, in manibus dicti regis Angliæ pure et simpliciter sibi resignavit, ac[9] super suas literas patentes, sigillo suo roboratas, exhibendo tradidit; cujus tenoris effectus sequitur in hac forma: Johannes, Dei gracia rex[10] Scotorum, omnibus præsentes literas inspecturis Salutem. Cum nos, perversorum quorundam instigacione, ac pravo nostro consilio nuper allecti, fatue et[11] fraudulenter decepti, graviter offenderimus, et ad motivam iracundiam provocantes inclitum principem ac dominum nostrum, dominum Edwardum, Dei gracia regem Angliæ, etc., proprio instinctu diversimodi, et præcipue, inter cætera, cum nos, sub sua fide et homagio et securitate commorantes, tantum fertiliter et modeste vivere recusantes, ac pocius finaliter persistere nescientes, mutuæ connexionis jugum, fœdus ac vinculum confœderacionis inconsulte[12] cum rege Franciæ inierimus, et filiam domini Karoli germani sui, ad majorem hujus innodacionis evidenciam, ad maritale conjugium filio nostro Edwardo, regni[13] Scociæ heredi, postulantes, ad dicti nostri regis Angliæ injuriam non modicam et gravamen, suo corporali[14] inimico inhærendo, ac, in læsuram et detrimentum suæ majestatis regiæ, contra se et suos in terrarum suarum destruccione,[15] gencium ac subditorum suorum deprædacionibus, necnon et guerrarum diris invasionibus, pro posse nostro acriter insurgendo, cæteris eciam prætermissis, ipsa

---

[1] C. D. E. ac. [2] C. D. E. *add* et ejus fine. [3] D. Progradiens.
[4] castro *in margin later*. [5] D. E. Edinburgum. [6] D. Stervelyn.
[7] C. D. E. Commyn. [8] C. E. *omit* Johannes.
[9] B. et, *and omits* resignavit. [10] C. E. *omit* rex.
[11] C. E. fatueque. [12] C. E. inconsulto. [13] C. E. regi.
[14] C. E. capitali. [15] C. D. E. destruccionis.

nostra prolexa[1] tortuositas in tantum prævaluit, et animi nostri ferocitatem taliter excæcavit,[2] quod dicti domini nostri fidem, fidelitatem et dominium ineffrenate dirementes ac ex toto penitus refutando spernentes, præmissis dampnatorum exaccionibus ac guerrarum prædiis[3] depopulacionibus, homines nostros ac terræ nostræ subditos in castris, villis et[4] municionibus et opidis ad feodum dicti domini nostri de jure, infra terram Scociæ, libere spectantibus, seu rite spectare debentibus, ad dicti domini nostri commoda, libertates, ac feodum dirumpendum, atrociter poneremus. Malignisque nostris actibus promerentibus, et dicti domini nostri rancorem et indignacionem asperimam suscitantibus ac proterve, idem dominus noster manu potenti et brachio forcium[5] armatorum potencia terram Scociæ hostiliter est ingressus, viribus eam potissimis debellando, et suæ dicioni et subjeccioni iterum eandem ponendo,[6] posse nostro seu potencia quo[7] ad hoc resistendum non quovismodo proficientibus. Nos igitur, dampna præmissa ad votum redimere cupientes, mero nostro libero arbitrio ac libera et plenaria potestate prædicto domino reddimus voluntarie, et gratuite resignamus, totam terram Scociæ prædictam, cum omnibus et singulis gentibus, incolis ac inhabitantibus, una cum homagiis et liganciis universis. In cujus rei testimonium has literas fieri fecimus apud Munros, x° die Julii, anno Domini M° cc° lxxxxvi[8] et regni nostri quarto.

Sequitur qualiter compulsi sunt magnates Scociæ,[9] simul cum communitate,[10] homagium similiter facere regi Angliæ.[11]— C. xxv.

POST hæc autem rex Angliæ fecit conducere dictum Johannem de Balliolo apud London, cum suo filio dicto Edwardo, et ibidem per aliqua tempora incarceratos detenuit. Postea vero, filio remanente, patrem deliberavit, præstito juramento quod nuncquam in regno Scociæ jus regnandi vendicaret; et, sibi restitutis suis terris tantum de Balliolo in Francia,[12] diem clausit extremum. Cujus patrimonio in Francia permissus est filius ejus Edwardus, sub debito priori juramento: qui ibi[13] post mortem patris remansit, usque ad præparacionem guerræ suæ quæ

[1] B. D. proplexa. C. E. prolixa. [2] D. execavit.
[3] C. E. prædinis. [4] B. C. D. E. *omit* et. [5] C. E. forti cum.
[6] B. subponendo. [7] D. quo *altered later from* quæ.
[8] lxxxxvi *in margin later for* lxxvi° *scored out*. C. M° cc° xvi^to. D. MCCC lxxxvi *altered to* MCCLXXVI. E. M° cc° ic vi^to.
[9] C. E. *omit* Scociæ. [10] C. E. communitatibus.
[11] C. E. *omit* regi Angliæ. [12] C. D. E. Franciam. [13] C. E. sibi.

apud Duplin incipiebat. Edwardus vero, rex Angliæ, movet se tandem, post resignacionem invalidam regni Scociæ, apud Berwicum, ubi omnes proceres et prælatos de Scocia citari fecit coram eo: qui pro majori parte ibidem venerunt, et sibi taliter qualiter homagium fecerunt, more suo, licet coacti[1] per vim et metum, redditis sibi castris et locis fortissimis regni. Qui tamen non mutavit capitaneos, neque alios officiarios justiciæ, sed, reperto[2] ab eisdem juramento, eisdem sua gubernacula unicuique commisit; verum capitaneos fortissimorum locorum mutavit, et alios custodes in eorum locis deputavit, ac thesaurarios ordinavit, et alios redituum receptores. Et consequenter, credens se satis securum esse de humili Scotorum obediencia, disposuit se segem Francorum debellare. Statim vero post ejus exitum de Anglia in Franciam, congregati sunt apud Sconam omnes magnates Scociæ, cum aliis Anglicatis Scotis, et ibidem suum statuerunt parliamentum: ubi xii in regno Scociæ constituerunt custodes, sive regni pares, ad tutelam et regni tuicionem, et defensionem libertatis ejusdem; et, ut talis ordinacio majoris firmitatis robur haberet, pro mutuis favoribus, consiliis et auxiliis sibi futuris temporibus impendendis, omnes unanimiter simul[3] sunt magno sacramento jurati. Post hoc[4] autem castra reparant ruinosa, et ponentes[5] capitaneos et custodes in locis forcioribus et tucioribus, et omnibus modis possibilibus proponunt se contra nequissimam regis Edwardi crudelitatem fortiter resistendum, ac suis insultibus et usurpacionibus violentis obviandum. Unde unus de præcipuis custodibus viz., Johannes de Cumyn, comes Buchaniæ,[6] dux eligitur; qui cum magno exercitu in Angliam pergens, boriales Angliæ partes flamma et ferro vastavit, monasteria duo combussit, Carleolo[7] obsessit, sed tamen negocio imperfecto recessit. Quo quidem anno Domini M° cc° nonagesimo vii°, quo anno Edwardus A.D. 1297.
prædictus, de Francia reveniens in Angliam, infecto negocio, bellum contra regem Franciæ tunc dare noluit, quia de matrimonio inter eos appunctuatum fuit, et fides præstita, inter Edwardum, regem Angliæ, et Margaretam, sororem Philippi[8] regis;[9] et propterea[10] congregavit exercitum copiosum ad debellandum nobiles Scociæ, tam dolose et callide quam eciam per potenciam, totis viribus possibilibus.

---

[1] C. D. E. coacte. [2] E. recepto. [3] B. C. D. E. insimul.
[4] C. E. hæc. [5] C. potentes.
[6] B. de Bouchan. C. E. Commyn comes de Bouchania. D. Bouchaniæ.
[7] C. E. Carleolum. [8] D. Philippe.
[9] C. E. *add* Franciæ. D. *adds* etc. [10] C. E. propter.

Sequitur de iniciis Willelmi Wallace.[1]—C. xxvi.

EODEM anno inclitus ille athleta, Willelmus Wallace,[2] Anglorum terror, filius nobilis militis ejusdem nominis, in Scociam surrexit: qui procerus valde erat in corpore, fortissimus virorum, vultu jocundus et hilaris, et omnibus amicis favorabilis[3] ac inimicis terribilis apparens, in donis liberalis, in judiciis æquissimus. Qui cum verus esset Scotus, Anglorum nacionem et eorum mores detestans, in principio suæ rebellionis contra Anglorum nacionem vicecomitem de Lanrik[4] interfecit, et cum eo multos alios. Ex eo igitur tempore congregati sunt ad eum omnes qui amoro[5] erant animo, et ponde[re] miserrimæ servitutis oppressi sub intollerabili Anglicanæ nacionis principatu. Ipse factus est eorum dux, et unus de custodibus Scociæ: erat enim vir miræ fortitudinis et audaciæ, de milicia oriundus; cujus frater, dominus Andreas Wallace,[6] singulo[7] militari decoratus,[8] notabilis miles erat valde et strenuus: cujus patrimonium a suis successoribus ad huc possidet.[9] Ipse enim Anglos undique prosternens, et contra eos in omnibus proficiens, in brevi tempore omnes magnatos[10] Scociæ, vi et virtute probitatis suæ, velint nolint suo subjecit imperio; et, sic pacatis omnibus, viriliter se manu tenuit,[11] et ad expugnandum castra forciora,[12] et loca forcia ubi Anglici principabant sub dicione et dominio Scotorum reducere, omnibus viribus studuit, et semper ad subversionem et ruinam Anglorum solerter intendens; et quod violenta et manu potenti perficere non valuit, hæc omnia, sagaci consilio, per suam prudenciam callide superare studuit semper. Ipse, in omnibus actis[13] suis, et execucionibus cujuscumque propositi, ortatus est suos commilitones in pugnis semper pro libertate Scociæ querelam suam proponere et congressos suos facere. Statuit eciam quinarios, hoc est, quod unus super quatuor minores præceptum regendi et regulam tenendi haberet,[14] et alius super decem, et sic de singulis; et qui in ordinacione conflictuum obedire superioribus noluerat, in continenti occidi præceperat; et sic consequenter usque ad xxv, et ad quinquaginta, et ad centum, in singulis gradibus,—secundum consilium Getro cognati Moysi, tam in execucione justiciæ quam in ordinacione

---

[1] B. D. Wallas. C. E. Walez *and add* etc. [2] C. E. Walez.
[3] C. favoralis. [4] B. Lavark. [5] B. C. D. E. amaro.
[6] C. Walace. D. Wallas. E. Walez. [7] B. C. E. cingulo.
[8] C. decim. E. detim. [9] C. D. E. possedit. [10] C. D. E. magnates.
[11] C. manutinet. E. manutinet *altered to* manutinuit.
[12] C. E. fortalicia. [13] B. C. D. E. actibus.
[14] C. E. habeiet. D. habeiet *deleted, then* haberet.

belli: quam ordinacionem utinam principes nostri moderni in actibus justiciæ et bellicis servare curarent, et[1] ad ducem belli, vel[2] ad regem vel gubernatorem regni, summe expediens esse dinoscitur,—de centum ad quingintos,[3] de quingentis ad mille, ad decem millia, et centum millia. Sic enim dicit Getro[4] ad Moysen, quoniam,[5] in omnibus causis, se de mane usque ad vesperam cotidie audiendo causas sedebat:[6] O stulte, tu teipsum nimiis vexacionibus, non potens omnia comprehendere. Elige[7] ergo ex omni nacione viros potentes qui timent Deum, qui oderint avariciam, et in quibus sit veritas, et constitue ex eis tribunos quinquagenarios, centuriones et decanos, qui judicent populum omni tempore; si quid autem major[8] fuerit ad te referatur. Et sic ipse armidoctor et gencium ductor effectus est.

Sequitur qualiter Northumbriam destruxit, et incedentibus.[9] C. xxvii.

TANDEM fama nominis[10] Willelmi Wallace[11] taliter ventilata est, quod ad aures regis Angliæ pervenit clamor dampnorum per eum indigenis[12] Angliæ illatorum; qui in Scociam magnam armatorum potenciam, cum suo thesaurario Hugone de Cressingham, ad reprimendam ipsius Willelmi Wallace[13] audaciam destinavit. Quo audito, Willelmus Wallace, qui tunc in obsidione apud castrum de Dunde vacabat, commissa cura burgensibus, collectis viribus, sine magno strepitu ad obviandum supradicto thesaurario cum omni festinacione se proposuit; et, apud pontem de Strivelyng[14] cum eodem congressu habito, magnam stragem in ejus comitiva peregit, tercio idus Septembris, anno Domini M° cc° lxxxxvii:[15] ubi interfectus est dominus Hugo; et residuum exercitus sui qui evaserunt, in fugam retroversus, Angliam reversi sunt, multis submersis[16] in fugiendo: dictus Willelmus felici potitus est victoria, ubi nobilis Andreas de Murravia gladio occubuit, cum paucis aliis Scociæ nacionis. Post hoc[17] autem Willelmus Wallas, ad obsidionem castri de Dunde reversus,[18] eundem locum dicioni suæ subegit; ubi thesaurum magnum regis Angliæ reperiens, suis commilitonibus liberaliter

[1] B. C. D. E. quod.
[2] B. C. D. E. ac eciam.
[3] B. C. D. E. quingentos.
[4] C. E. Jetro.
[5] C. E. qui.
[6] *Altered from* sedebit.
[7] C. E. Elege. D. Elege *altered later to* Elige.
[8] C. E. majus.
[9] C. E. *omit* et incedentibus.
[10] C. E. *omit* nominis.
[11] C. E. Walas. D. Wallas *passim.*
[12] C. indigena.
[13] C. E. Walace *passim.*
[14] B. Stirling. D. Stirlyng.
[15] D. xclvi *interlined later over* lxxxvii° *with the* xxx *scored out.*
[16] *Altered from* subversis.
[17] C. E. hæc.
[18] C. eversus.

disposuit. Unde tantus in hostes irruit timor et tremor, quod de custodibus castrorum quidam de munitis[1] locis, relicto castro, fugierunt; quidam eciam, de mollitis[2] turribus fortissimis, spoliato castro, in patriam recesserunt. Et quia ex carencia granorum caristia magna in regno exorta ante tempus autumpnale, propter quod ordinavit ipse dux exercitum in Angliam introire, et ibidem expensis inimicorum[3] vivere, et victualia, usque ad tempus yemale parcendo propriis, et[4] conservare. Statuit eciam prædictus Willelmus Wallas quod in quolibet dominio patibulum erigeretur, ut omnes ordinati ad bellum, a bello in tempore oportuno absentes vel fugientes, sine misericordia ibidem suspenderentur, sine licencia vel racionabili causa. Quibus sic statutis et peractis, versus Angliam iter arripuit, et totam Northumbriam usque ad Novum Castrum percurrendo vastavit; et sic expensis inimicorum, bona patriæ conservando, in Angliam yemavit, et cum multis diviciis et honoribus ad propria incolumis rediit. Quod audiens rex Angliæ, rabidus et ira succensus, [et] seipsum[5] nimio dolore non sustinens, regem Franciæ ut premitus[6] proposuerat guerram[7] prorogavit, et regnum Scociæ invadere omnibus viribus præparavit; et, divertens a Galliis, literas comminatorias Willelmo Wallas dirigens, exercitum magnum congregavit. Willelmus vero Wallas, ex opposito, proceribus Scotorum cum eorum sequacibus adunatis, partes Angliæ intrare proposuit; et usque apud Stanemur[8] veniret, patriam rebellantem expugnando et destruendo, vastare non cessavit. Usque ad quem locum eciam rex Angliæ perveniens, vidit Willelmum Wallas Scotorum ducem, cum tanta multitudine armatorum inita[9] notabili ordine bellico, eum viriliter expectantem, putans forte querelam suam non esse justam, aut solum non esse suum proprietarium, vel alias dubitans infortunium suum, a recto tramite ad bellum nobiliter et magnifice præparatum contra eum divertit, et, consilio quorundam pacis amicorum mutans locum, ab incepto proposito resilivit. Quod videntes nobiles Scociæ pugiles, duce divinæ graciæ adjutorio, cum sanctis Andrea et Cuthberto, glorificantes Deum, ut fugam sibi darent in cauda ducem eorum consultaverunt; qui animo constanti eis respondendo dicit: "Nequaquam, O fratres et domini mei: nam, intra[10] cætera bellorum certamina, pulc[h]errima victoriæ figura est potentissimum regem Angliæ atque[11] magnanimum, in solo quod suum esse dicebat, in suo pomposo exer-

---

[1] *Altered from* minutis. C. D. E. minutis.
[2] E. demollitis.
[3] C. E. amicorum.
[4] C. E. *omit* et.
[5] C. E. *add* præ.
[6] B. D. primitus.
[7] B. C. D. E. guerrare.
[8] C. D. E. Stanmure.
[9] C. E. in ita.
[10] C. E. inter.
[11] C. E. *omit* atque.

citu ad placitum suum cum suis satrapis præordinato, ac cum suis regalibus et excellentissimis munimentis bellicis, a[1] inimicis[2] et per eum spretis et vilipensis Scociæ patriotis, inimicorum suorum gladio non extracto, timore perteritum tergum dedisse." Dicunt tamen ex adverso Angli[3] quod rex non fuit ibidem in persona propria, sed alius ejus similis, indutus consimiliter in sua tunica armorica: et sic nituntur excusare regem, licet veritas sit in oppositum. Post hoc[4] autem, licet immerito et sine sui culpta,[5] invidia diaboli, per quam mors intravit in orbem terrarum, famæ bonæ æmulus, humanæ felicitatis inimicus, super prosperitatis dicti custodis Willelmi fortunam per magnates regni summe laborabat, quæ non dum ad hæc[6] detecta inter eosdem latetabat:[7] quod maximum in Scocia malum continue, usque ad[8] hodiernum diem, inextinguibiliter operatur. Verumptamen, pendente tempore regiminis ipsius custodis, regnum Scociæ mirabiliter, ymmo eciam feliciter et multiphariis convaluit; et unusquisque cum suo secure permansit, et agricultura per totum convalescere cœpit. Quibus omnibus suis beneficiis et meritis pro re publica et libertate regni impensis, tamen quidem[9] iniquitatis filii et satellites diaboli,[10] tam contra ipsum, mala machinando, conspirantes, quam eciam, mendacia fingentes, post tergum ejus retro rodentes[11] et coram eo blande loquentes, dolos cogitabant, in cordibus suis dicentes: Nolumus hunc regnare super nos. Plebei tamen et populares eum summe dilexerunt, cum pluribus eciam de majoribus regni senioribus et sanioribus: eo quod Deus ducem talem, qui eos de laqueo venancium eripuit, per suam clemenciam transmisit; et, cum tota Scocia seipsum[12] eo tempore defendere nequiverat, ipse, divino suffultus auxilio, et[13] beati Andreæ et beati Cuthberti suffraganti subsidio, a perpetuæ servitutis vinculo liberare satagebat et in brachio excelso extollere[14] volebat. Per quos invidos et felicitatis humanæ naturæ æmulos mors agni indoli machinata est. Ad quam mortem consequebantur lapsus cleri Scociæ, ruina populi, casus regni et destruccio rei publicæ, et certamina.

---

[1] B. ab. [2] C. E. minutis. [3] C. Angliæ.
[4] C. E. hæc. [5] B. culpa. [6] B. C. D. E. adhuc.
[7] B. latitabat. [8] B. D. in. [9] B. C. D. E. quidam.
[10] *Altered later from* diabolici. C. D. E. diabolici.
[11] C. E. redentes. [12] B. E. seipsam.
[13] C. E. ac. [14] B. tollere.

Sequitur de bello Variæ Capellæ,[1] id est, Faukirk.—C. xxviii.

A.D. 1298. ANNO Domini M° cc° nonagesimo viii rex Angliæ, injurias sibi per Scotos illatas moleste ferens, eo quod dampna et angustiæ sibi pervenerunt undeque, collecto grandi[2] exercitu valde, Scociam hostiliter invadendo intravit, de nobilibus eciam Scociæ secum ducendo in auxilium. Qui rex Angliæ, qui nuncquam sine dolo aliquid peragerat, quosdam magnates regni Scociæ, dicti Willelmi Wallas æmulos occultos, clam sibi allexit; et, apud Variam Capellam congressum habentes, maxima pars in qua ipse custos[3] Willelmus Wallas[4] magis confidebat in fugam conversi sunt. Ubi multi regni nobiles eciam et populares occisi sunt, et ipse dictus custos cum paucis evasit: de quo ipse, quasi de sensu insaniendo, spiritum cum honore pocius desiderans emittere quam in subjeccione et servitute inimicorum miserrime vivere. Et sic commisso bello gravi apud dictum[5] Variæ Capellæ locum, xi kalendas Augusti, quod, ex invidia illius malignæ generacionis quæ de Cummynis vocabantur, et aliorum proditorum rei publicæ[6] sibi adhærencium, perditum fuit: qui campum relinquentes illæsi simul recesserunt, quia dicto Willelmo Wallas summe sine causa invidebant. Quorum statim cognita et concepta eorum malicia, dictus Willelmus[7] ex altera parte campi similiter evadens, et aliud remedium ex tunc[8] videns, se salvavit. Quem Willelmum de Wallas Robertus de Broys, rex futurus, insequendo reprehendebat, dicens, ut fertur a quibusdam, et quærens, Quis eum ordinavit aut consuluit[9] talia præsumere, contra magnificenciam et altipotenciam regis Angliæ, eciam et pocioris partis regni Scociæ, tam temerarie contendere? Cui dictus Willelmus[10] respondit dicens, "O Roberte, Roberte, tua inhercia et effeminata ignaviæ desidia, et tui juris exaltacio ex una, et nobilitas[11] nobilissimi regni Scociæ perire parata ex altera parte, ad hoc[12] me stimulant; sed et tu, nunc semivir, evigila de cubilibus ad virilia, de umbraculo ad plana progredere, et viriliter age, et confortetur cor tuum; ac, relictis delicatis et assuetis mollibus et sapidis, ad prospera[13] bellorum,[14] ad tui regni liberacionem, te assuefaciendo propera."[15] Quibus verbis dictis,[16] Robertus de Broys, quasi de gravi sompno

---

[1] C. D. Capelli. [2] D. grando. [3] custos *in margin later.*
[4] C. Walaz. E. de Walace. [5] C. E. dictam.
[6] C. publica. [7] C. *adds* Walaz.
[8] D. *interlines* non *later.* E. *adds it in margin.*
[9] C. consulit. [10] C. E. *read* Cui dictus nobilis dux Willelmus custos.
[11] *Altered later from* nobertas. B. C. D. E. libertas. [12] C. E. hæc.
[13] C. E. aspera. [14] C. E. *add* et.
[15] B. C. E. præpara. [16] C. E. dictus.

excitatus, et efficaciam verborum ejus in tantum incorporando ponderans, de eminenti periculo ad tuciora viicula[1] fugiendo se transtulit, et, animosior effectus, omnia verba hæc conferens in corde suo, ad amara litoria[2] bellorum se proponendo disposuit semita;[3] et, cum excelsum animum vilia non maculent, ab omnibus juvinilibus actibus et inhonestis de inceps se abstinuit, ac, ad alciora tendens, animum ex toto extollebat; et cum hoc importunitatem et assiduam diligenciam, quæ infortuium[4] de patria affugant,[5] per montes et colles atque silvarum et rupium abdita latibula[6] cum ægro victu et aspero vestitu se obumbrans, ad patriam de inimicis deliberandam, cum suis faventibus et amicis, proponit. Cum vero quidam Johannes Senescalli et Makduf, comes de Fife, cum eorum sequacibus in bello occisi erant, rex multum doluit, quia per fraudem, maliciam et divisionem proprii populi regni, et nuncquam aliter, infortunium[7] belli nobis accedere[8] solebat. Post hoc[9] autem Willelmus Wallas custos Scociæ proprio motu et spontanea voluntate esse defuit,[10] et Johannes Cummyn in loco ejus[11] esse incepit.

Sequitur de treugis ad instanciam regis Franciæ regno Scociæ per Edwardum regem Angliæ concessis.[12]—C. [xx]ix.

PHILIPPUS rex Franciæ hiis temporibus misit Petrum de Monsy et Johannem de Barris ad regem Angliæ, pro treugis regno Scociæ optinendis, quæ pro dimidio unius anni concessæ tantum erant. Sed tamen regnum Angliæ hiis temporibus solvebat quandam decimam in regno taxatam per modum subsidii contra Scotos; et, ne treugas concederet[13] pacto confœderacionis, rex Angliæ, ante confœderacionem[14] treugarum, nunciis regis Franciæ insinuabat et fatere[15] compellebat, quod ipse taxacionem decimarum ecclesiasticarum, quam alias contra Scotos impugnandos levare volebat, non obstantibus dictis treugarum concessionibus, levare voluit. Quod audientes Scociæ custodes, quod rex Angliæ, decimacione cleri regni sui, regnum Scociæ ex toto subvertere et suæ dicioni submittere intendebat, confestim quosdam clericos nobiles,[16] viz. magistrum[17] Willel-

---

[1] B. C. E. vincula. [2] C. litora. E. licora. [3] C. E. *omit* semita.
[4] B. infortunium. [5] C. E. effugant.
[6] C. latabula. D. latabula *altered to* latibula. [7] D. infortunum.
[8] C. D. E. accidere. [9] C. E. hæc. [10] C. E. desivit.
[11] C. D. E. *add* custos. [12] D. *adds* etc. [13] C. E. concedent.
[14] C. E. concessionem. [15] C. E. facere. [16] C. D. E. notabiles.
[17] C. E. magistros *and omit* viz.

mum archidiaconum Laudoniæ, magistrum[1] Baldredum de Byset,[2] ac Willelmum de Eglishame, tanquam procuratores et nuncios speciales, ad Bonifacium octavum, tunc summum pontificem, destinarunt, ad ipsum dominum pontificem informandum,[3] et exponendum sibi graves injurias et molestias et gravamina nequissima per ipsum regem Angliæ regno Scociæ illata et inferenda, ac per ipsum ut remedia oportuna providiantur ipsius sanctitatem implorando humiliter: prout in sequentibus plenius apparebit. Qui tamen tacite se continentes, et de fortificacione virium suorum, necnon et de racionibus, juribus et allegacionibus, se in hoc præmunientes, ad huc expectabant, donec et quousque per tirannidem dicti regis arcius constringerentur aut incarcerentur, prout dubitabant. Anno vero Do-
A.D. 1304. mini M° ccc° iiii° multi[4] Scotorum nobiles et prælati, ut pote Willelmus Olifant miles, custos castri de Strivelyng dum in manibus Scotorum tenebatur, quem locum rex Angliæ alias[5] diu obsessum ceperat, et contra fidem per eum promissam indirecte[6] veniendo occupavit,—et nota quod Edwardus Langschankis, pater istius Edwardi tiranni qui nunc est, castrum de Stirling diu per eum obcessum cepit contra fidem promissam[7] turpiter veniendo,—et[8] cum quibusdam episcopis, viz. Glascuensi,[9] Sodorensi, ac eciam cum aliis, tam sæcularibus quam clericis, detenti erant, et crudeliter per dictum tirannum in carceribus deputati et mancipati. Quod cum ad aures papæ cum insinuacione clamosa pervenit, summus pontifex, ex deliberacione cardinalium, archiepiscopo Cantuariensi super hoc bullas suas executorias contra prædictum tirannum Angliæ destinavit, et sub tenore qui sequitur per prædictos procuratores in partibus Angliæ transmisit.

Sequitur copia bullæ papalis.[10]—C. xxx.

BONIFACIUS episcopus, *etc.*, venerabili fratri archiepiscopo Cantuariensi Salutem et apostolicam benediccionem. Frequens[11] incultata[12] fide dignorum assercio, ac eciam famæ demulga[n]tis[13] eloquium, nostro fati fecerunt[14] auditui excessus, molestias, perturbaciones, dampna, injurias et jacturas per karissimum in Christo filium nostrum, Edwardum, Angliæ regem illustrem, ac

---

[1] C. E. *omit* magistrum. [2] B. C. E. Bysat. [3] C. informandam.
[4] C. E. *omit* multi. [5] D. alius. [6] C. E. directe.
[7] B. et promissum. D. et promissam. [8] C. E. *omit* Et nota—et.
[9] C. E. Glasguensi. [10] C. *adds* etc. [11] C. E. *add* et.
[12] B. E. inculcata. [13] B. divulgantis.
[14] B. C. D. E. patifecerunt.

per officiales et gentem ipsius, contra regem Scociæ et[1] prælatos et clericos, ac eciam ecclesiasticas personas, religiosos quoque[2] et sæculares, nec non et ecclesias, monasteria, et alia religiosa loca, cum ipsorum habitatoribus et incolis regni Scociæ supradicti, ac eorum bona eciam attemptata. Nos igitur nolentes,[3] sicut nec debeamus, talia sub dissimilacione pertransire, regem ipsum per alias literas nostras per te[4] præsentandas eidem[5] seriosius hortamur, ut ipsos clericos et personas ecclesiasticas dicti regni Scociæ quos ad huc ipse dicitur tenere captiv[at]os, restitui faciat[6] pristinæ libertati; ac eciam officiales revocet quos in eodem regno[7] asseritur posuisse: quod[8] eciam ad nostram suos transmittat præsenciam procuratores et nuncios, cum omnibus juribus et munimentis suis, si credat in præfato regno, vel in aliqua ejus parte, jus aliquod[9] se habere. Ac nichilominus lites, contraversias[10] et quæstiones quaslibet, inter ipsum regem et prælibatum regnum[11] Scociæ ac prælatos,[12] clericos et sæculares personas ejusdem regni subortas, et qui[13] possunt in posterum, ex quibuscumque causis præteritis, exoriri, totumque negocium ad cognicionem et determinacionem sedis apostolicæ per prædictas literas reducimus nostras, ac eciam reservamus; ac irritum et inane decernimus si, scienter vel ignoranter, secus a quocumque in hac parte contigerit attemptari. Quocirca fraternitati tuæ per apostolica scripta, in virtute sanctæ obedienciæ, et sub pœna suspencionis ab administracione spiritualium et temporalium, districte præcipiendo mandamus, quatenus præfatas nostras literas eidem regi, dilacionis sublato omni obstaculo, repræsentes; ac ipsum[14] ad ea quæ scribimus[15] in nostris exhortacionibus acquiescat, efficaciter animes et inducas;[16] diem quod non[17] sibi dictas nostras[18] literas præsentaveris, et quicquid aliud feceris, quid ve ipse responderit aut fecerit in hac parte, nobis per te[19] literas patentes, harum seriem continentes, fideliter et efficaciter intimare procures. Datum Avigione[20] iiii kalendas Julii, pontificatus nostri quinto.

---

[1] C. E. ac. [2] C. E. religiososque. [3] *Altered from* volentes.
[4] C. paroe. [5] C. E. eundem. [6] C. E. *add* et.
[7] C. D. E. *add* Scociæ. [8] C. D. E. quodque. [9] C. E. aliquid.
[10] C. D. E. controversias. [11] C. E. regem. [12] C. E. prælibatos.
[13] C. E. quæ. [14] E. *adds* ut. [15] C. rescribimus *and omits* quæ.
[16] C. indutas. [17] B. C. D. E. quoque quo *for* quod non.
[18] C. E. *omit* nostras. [19] B. C. D. E. tuas.
[20] B. Avignoniæ. C. E. Avigaire.

Sequitur copia literæ papalis regi Angliæ transmissæ. C. xxxi.

BONIFACIUS episcopus, servus servorum Dei, karissimo in Christo filio,[1] regi Angliæ illustri, Salutem et apostolicam benediccionem. Scimus, fili, quod, longi jam temporis spacio, magistra nos rerum experiencia docuit, qualiter erga Romanam matrem ecclesiam, quæ in visceribus te gerit caritatis, regiæ devocionis affectus exhibuerat reverenciæ zelus; quoque[2] promptus, et sedis ejus votis obtemperans, beneplacitis acquiescis Quamobrem firmam spem gerimus, plenamque fiduciam optinemus, quod regalis sublimitas verba nostra clementer suscipiet,[3] et diligenter intelliget, et benigne exequetur. Sane ad[4] celsitudinem regiam potuit pervenisse, et in tuæ libro memoriæ nequaquam ambigimus contineri, qualiter ab antiquis temporibus regnum Scociæ pleno jure pertinuit, et ad huc pertinere dinoscitur, ad Romanam ecclesiam supradictam; quodque illud, sicut accepimus a progenitoribus tuis, regni Angliæ regibus, sive tibi, feodale non extitit.[5] Qualiter eciam claræ memoriæ rex Angliæ Henricus, pater tuus, tempore discordiæ suæ guerræ inter ipsum et quendam Symonem de Monte Forti suosque fautores et complices suscitatæ, a recolendæ memoriæ Alexandro, ejusdem Scociæ rege, ab ipsius Henrici genero, auxilium sibi peciit exhiberi; et, ne hujusmodi auxilium jure cujuslibet subjeccionis aut debiti petitum aut præstitum narraretur, præfatus Henricus eidem regi Scociæ suas literas patentes duxit concedendas, per easdem firmiter recognoscens prædictum auxilium se recepisse vel recepturum[6] de gracia speciali dumtaxat. Præterea cum, successu temporis, præfati regis Scociæ, tui sororis,[7] tunc viventis, in tuæ coronacionis solemniis habere præsenciam affectares, per tuas literas patentes caveri[8] curavisti quod in ipsis solemniis ejus habere præsenciam non ex debito, sed tantum ex gracia, intendebas. Ac, cum eciam rex ipse pro terris de Tyndalis et de Penrith,[9] in regno Angliæ positis, se ad præsenciam tuam personaliter contulisset tibi fidelitatem solitam impensurus,[10] idem rex, in præstacione fidelitatis hujusmodi, tunc multis præsentibus, vivæ vocis[11] oraculo publice declaravit quod pro terris eisdem sitis in Anglia

---

[1] C. E. *add* Edwardo. [2] B. C. E. quodque.
[3] C. E. susciperet, *and omit* et. [4] C. E. et. [5] C. E. extiterit.
[6] C. E. accepturum. [7] C. E. sororii. D. sororii *altered later to* sororis.
[8] C. E. cavere. [9] C. E. Pynrith.
[10] *Altered from* expensurus. [11] C. votis.

tantum, non ut rex Scociæ, neque pro Scociæ regno, fidelitatem exhibebat supradictam. Quinymmo, palam extitit protestatus quod pro regno ipso tibi fidelitatem præstare seu facere aliquatenus non debebat, ut pote tibi penitus nullomodo subjecto; tu quoque fidelitatem hujusmodi admisisti. A tua quoque creditur excidisse memoria qualiter, eodem rege Scociæ sublato de medio, quondam Margareta puella, nepte tua, tunc minoris ætatis, sibi herede relicta, non ad te, velud ad dominum, regni pervenit custodia memorati;[1] sed certi proceres ejusdem regni ad ejusdem electi custodiam extiterunt: quodque postmodum, dispensacione sedis apostolicæ petita et optenta super matrimonio contrahendo inter dilectum filium Edwardum, natum tuum, et Margaretam prædictam, dum viveret, si ad[2] procerum regni dicti accederet vel haberent[3] consensus, tu eisdem proceribus per tua scripta cavere dinosceris, priusquam vellent hujusmodi matrimonio consentire, quod regnum ipsum penitus liberum, nullique subjectum seu quovismodo submissum, imperpetuum remaneret: quodque in prestinum seu talem ipsius statum restitueretur omnino, si ex hujusmodi matrimonio contrahendo liberos non extare contigerit;[4] ac nomen et honorem, ut prius, pariter retinerent, tam in suis servandis sibi legibus et perficiendis officialibus dicti regni, quam parleamentis tenendis, tractandisque in ipso, et nullis ejus incolis et[5] regnum id in judicium evocandis: et quod in tuis patentibus literis inde confectis plenius contineri[6] dinoscitur. Insuper, præfata Margareta de præsenti luce substracta, et tandem super successione ipsius regni Scociæ suborta discensionis materia inter partes, ipsius regni proceres, metuentes sibi dictoque regno posse, occasione hujusmodi, præjudicium generari, non aliter ad tuam præsenciam extra ipsius regni limites accedere voluerunt, nisi prius per te patentes scriptas caverentur[7] eisdem quod id non fiebat ex debito, sed ex gracia speciali; quodque nullum ipsius regni inde[8] libertatibus posset[9] dispendium imminere. Et licet, ut dicitur, super statu ejusdem regni Scociæ, ac ejus prius habita libertate, regno ipso tunc carente præsidio defensoris, per ipsius regni proceres, tunc velud acephalos, et duces[10] vel aurigæ suffragium non habentes, sive per illum cui præfati regni regimen, licet indebite, diceris commisisse, contra solitum morem, aliqua fuerunt hattenus[11] innovata; ea tamen, ut pote per vim et metum quæ

[1] E. memoratæ. [2] C. E. *add* hoc. [3] C. E. haberetur.
[4] C. E. contigeret. D. contigeret *altered to* contigerit.
[5] B. E. extra. C. ex. [6] D. continere.
[7] C. *reads* patenti scripto cavaretur. E. patenti scripto caveretur.
[8] C. E. *add* ipsius regni. [9] B. C. E. possit.
[10] B. C. E. ducis. [11] B. C. D. E. hactenus.

cadere poterunt in stantem[1] virum, ut allicita,[2] nequaquam debere[3] de jure subsistere, aut in ejusdem[4] regni præjudicium redundare.

Sequitur ad hunc de eodem, et incidenciis.—C. xxxii.

CÆT[E]RUM nullatenus nobis venit in dubium, quin pocius certi sumus, quod, cum apostolicæ sedis præcellens autoritas, per suas literas, in Angliæ et Scociæ regnis simul alicui committit legacionis officium exequendum, vel, pro quavis causa quam racionabilem reputat, decimæ solucionem indicit, hujusmodi apostolicæ literæ ad præfatum Scociæ regnum se aliquatenus non extendit, speciali prædictæ sedis apostolicæ previlegio Scotis indulto penitus obsistente: prout[5] tempore felicis memoriæ Adriani papæ, prædecessoris nostri, tunc Sancti Adriani diaconi cardinalis, et per ipsius literas simul in regnis ipsis legati, cum quo familiariter tunc eramus, contigit evidenter. Nam legatus ipse ad præfatum regnum Scociæ aliquatenus admissus non extitit, donec, per literas apostolicas speciales, sibi legacionis officium commissum fuerat in eodem. Præterea noscere potest regia celsitudo qualiter per beati Andreæ apostoli venerandas reliquias, non sine supernæ muniminis grandi dono, regnum Scociæ acquisitum et conversum extitit ad fidei Catholicæ veritatem. Qualiter eciam, antiquis temporibus, Eboracensis archiepiscopus qui tunc erat, mota per eum super jure metropolitano adversus prælatos Scociæ quæstione, in qua dictum antiquitus fuisse commemorat, s.[6] *Memento quod tui sumus*, etc.,—quæ ibidem post hoc sequntur silencio relinquimus,—per[7] se tamen sentenciam optinere nequiverat: quamvis alia plura et varia, quæ in hac parte racionabiliter proponenda se offerunt, ex quibus eciam tibi scribenda movemur, prætereat calamus, ne forsitan inde sensibus regiis, plurimum occupatis, tædium generetur. Profecto, fili karissime, infra claustra pectoris tui solicite considerare te convenit, et diligenter attendere. Ex quibus nulli [in] dubium veniat regnum Scociæ prælibatum ad præfatam ecclesiam Romanam pleno jure pertinere: quod non[8] licet, nec unquam licuit, in ipsius ecclesiæ ac[9] multorum præjudicium, per violenciam subjugare, tuæque subicere dicioni. Cum autem, et sicut habet fide digna et nostris jam auribus pluries incultata[10] relacio, a famæque præcurrentis a facibus[11]

---

[1] B. C. E. constantem. [2] B. C. D. E. illicita.
[3] B. deberet. C. E. debent. [4] C. E. cujusdam. [5] C. E. pro.
[6] C. E. *omit* s. [7] C. E. pro. [8] C. E. nec.
[9] B. aut. [10] B. inculcata. [11] C. E. affatibus *and omit* a.

divulgatur, in præmissis,[1] ut debueras, non attendens, neque debita consideracione discuciens, et ad occupandum[2] et subjugandum dicioni regiæ regnum ipsum, eo tunc regis auxilio destitutum, vehementer aspirans; et tandem ad idem exercens tuæ potenciæ vires, venerabilibus fratribus nostris Roberto Glascuensi et Mauricio Sodorensi episcopis et nonnullis clericis, cum quibusdam ecclesiasticis personis ejusdem regni, ut dicitur, captis et carceralibus[3] vinculis traditis, quorum aliquos, sicut asseritur, squalor carceris violenter extinxit: ac eciam occupatis eorum castris, et, prout fertur, monasteriis aliisque religiosis locis quam plurimis dirutis seu destructis, ac dampnis aliis gravibus ejusdem regni habitacionibus[4] irrogatis; in eisdem regni partibus officiales regios posuisti, qui prælatos cæterosque clericos et personas ecclesiasticas, ac eciam sæculares, dicti regni multimodis perturbare molestiis et afflíccionibus variis impetere non verentur, in divinæ[5] majestatis offensam, sedis memoratæ contemptum, regiæ salutis et famæ grave dispendium, juris injuriam, et enorme scandalum fidelium plurimorum. Regalem igitur magnificenciam rogamus, et attente in Domino exhortamur, ac obsecramus in Eo qui est omnium vera salus quatenus, solerter attendens quod, ex debito pastoralis officii nostris humeris incumbentis, quodque ad conservanda bona et jura ecclesiæ solicite tenemur, quodque plus homini quam Deo deferre non possumus nec debemus, prædictos episcopos et personas ecclesiasticas, quos ad huc carcer regius tenet nequiter inclusos, pro divina et apostolicæ sedis ac nostra reverencia, sublata[6] difficultatis et dilacionis objectu, benigne restitui facias prestinæ libertati, dictosque officiales revoces de regno Scociæ memorato: sic te in hiis, prout speramus et cupimus, promptis et efficacibus studiis habiturus, ut apud cœlestem Regem, pro minimis grandia rependentem, non immerito reddaris accepcior, et gracior habearis; et, præter humanæ laudis præconium tibi proinde proventurum, apostolicæ sedis graciam et favorem uberius poteris promereri. Si vero in eodem Scociæ regno, vel aliqua ejus parte, jus aliquod te habere speraveris, volumus[7] quod tuos procuratores et nuncios, ad hoc specialiter constitutos, cum omnibus juribus et munimentis tuis hujusmodi concernentibus, infra sex menses[8] a præsencium recepcione numerandos, nostram præsenciam transmittere non omittas: cum tibi parati sumus, tanquam dilecto filio, super præmissis justiciæ

---

[1] E. præmissa. [2] C. E. occupandam. [3] C. E. carcerabilibus.
[4] B. C. D. E. habitatoribus. [5] C. diem. E. divini. [6] B. C. E. sublato.
[7] C. E. volimus. D. volimus *altered later to* volumus.
[8] C. mensibus *altered to* mensibes.

complementum plenarie exhibere; et cum hoc, si qua jura habeas, inviolabiliter conservare. Nos enim ex nunc lites, quæstiones[1] et contraversias[2] quaslibet inter te et dictum regem Scociæ ac prælatos et clericos et alias personas ecclesiasticas et sæculares ejusdem regni subortas, vel quæ possunt in posterum ex quibuscumque causis exoriri præteritis, totumque negocium prædicta concernens aut quovismodo contingens, aut[3] aliquod eorundem, ad cognicionem, decisionem et determinacionem ejusdem sedis tenore præsencium reducendo reservamus: si quid autem secus, scienter vel ignoranter, a quocumque in hac parte attemptatum fuerit, irritum et inane decernentes. Datum Avigione, v kalendas Julii.

Sequitur responsio baronum Angliæ ad summum pontificem, mendacium magnum continens et[4] inobedienciam.[5]—C. xxxiii.

SANCTISSIMO in Christo patri, etc.[6] Sancta Romana ecclesia, per cujus ministerium[7] fides catholica gubernatur et regitur,[8] in suis actibus cunctis, sicut firmiter credimus et tenemus, maturitate procedit, quod nulli præjudicare, sed singulorum jura, non minus in aliis quam in seipsa, tanquam jure[9] catholico conservare velit illæsa. Sane, convocato nuper serenissimum dominum nostrum Edwardum, Dei gracia regem Angliæ illustrem, parleamento[10] apud Lincolneam generali tento, idem dominus noster quasdam literas apostolicas, quas super certis negociis condicionem et statum regni[11] Scociæ tangentibus ex parte vestra præciperat,[12] in medio exhiberi et seriose in publico nobis omnibus fecit exponi. Quibus auditis et diligenter intellectis, tam nostris sensibus admiranda, quam hattenus[13] inaudita, in eisdem audivimus contineri. Scimus enim, pater sanctissime, et notum est in partibus Angliæ, et nonnullis aliis non est ignotum, quod, a prima constitucione regni Angliæ, regum ejusdem temporibus tam Britonum quam Anglorum, superius et directum dominium regni Scociæ habuerunt, ac in possessione, quasi, ejusdem[14] superioritatis et directi dominii ipsius regni Scociæ successivis temporibus extiterunt. Nec ullomodo[15] dictum regnum, in

---

[1] C. E. communes. [2] C. D. E. controversias. [3] C. D. E. vel.
[4] C. *omits* et. [5] C. E. *add* perversam etc.
[6] C. E. ac. [7] C. misterium. [8] *Altered from* regibus
[9] C. E. *omit* jure. [10] C. E. parleamentum. [11] C. regnum.
[12] C. præcipit *altered to* præcip[er]at. E. præcepit.
[13] B. D. E. hactenus. [14] C. E. cujusdam.
[15] C. E. *read* Nec ullis temporibus retroactis.

temporibus[1] retroactis, ad sæpedictam ecclesiam Romanam quovis jure pertinuit, vel pertinet; quinymmo idem regnum Scociæ progenitoribus dicti regis Angliæ domini nostri atque feodale sibi extitit ab antiquo. Nec eciam reges Scotorum et regnum alii quam regibus Angliæ subfuerunt, vel subici consueverunt. Neque reges Angliæ super juribus suis in regno prædicto, aut aliis suis temporalibus, coram aliquo judice ecclesiastico[2] seu sæculari, ex libera præeminencia status regiæ dignitatis, et consuetudinis cunctis temporibus irrefragabiliter observatæ, responderunt, aut respondere deberent. Unde, habito tractatu diligenti et deliberacione super contentis in vestris literis memoratis, communis, concors et unanimus consensus omnium et singulorum fuit, est, et erit inconcusse, Deo propicio, in futurum, quod præfatus dominus noster rex, super juribus regni sui Scociæ, aut aliis suis temporalibus, nullatenus judicialiter respondeat coram vobis, nec judicium subeat quovismodo, aut jura sua prædicta in dubium deducat; nec ad præsenciam vestram hac de causa procuratores suos transmittat aut nuncios: et maxime cum in exhereditacione[3] juris coronæ regni sui et dignitatis regiæ præmissa cederent manifeste, necnon in præjudicium libertatis et consuetudinum ac legium[4] regni, et in subversione status ejusdem. Ad quorum observacionem ex debito præstiti juramenti firmiter et solemniter facti astringimur[5] et tenemur; ac toto posse manutenere intendimus.[6] Nec eciam promittimus, vel eciam promittemus, sicut nec talia tam insolita promittere licite possimus aut debemus. Quo[7] circa sanctitati vestræ reverenter et humiliter supplicamus quatenus eundem dominum nostrum[8] regem, qui, inter alios orbisterrarum principes, catholicum se exhibet et ecclesiæ Romanæ devotum, jura sua ac[9] libertates regias et[10] consuetudines et leges, absque diminucione et inquietudine, pacifice poterit possidere, et eadem illibata[11] benign[i]us persistere permittatis.

Sequitur consequenter[12] responsio regis Angliæ ad bullam papalem.—C. xxxiiii.

SANCTISSIMO in Christo patri et domino, domino Bonifacio, divina providencia sanctæ Romanæ ecclesiæ et universalis summo pontifici, Edwardus, eadem gracia rex Angliæ,

---

[1] E. temporalibus. C. E. *omit* retroactis. [2] D. ecclesiæ astrito.
[3] C. E. exheredacione. [4] B. C. E. legum. [5] C. E. constringimur.
[6] C. D. E. *add* et totis viribus cum Dei adjutorio defendere intendimus.
[7] B. Ergo. [8] C. E. *omit* nostrum. [9] C. E. et.
[10] C. E. *omit* et. [11] C. E. illata. [12] C. E. *omit* consequenter.

dominus Hiberniæ ac dux Aquitaniæ, devota pedum oscula beatorum. Infra scripta, non[1] in forma nec in figura judicii, sed animo[2] extra judicium, pro servanda sanctæ paternitatis vestræ consciencia, vobis transmittimus exhibenda. Altissimus Inspectator[3] cordium vestræ[4] crineome moriæ[5] indelibili stilo noverit inscribi quod antecessores nostri, reges Angliæ, et progenitores, jure superioris et directivum,[6] ab antiquissimis et retroactis temporibus, regno Scociæ et ejusdem regibus in temporalibus ejusdem ante[7] annexis præfuerunt; et ab eisdem regibus et regno Scociæ, et ejusdem regni proceribus, a[8] quibus habere volebant, legia homagia et fidelitatis juramenta receperunt. Et taliter[9] juris et dominii possessionem continuantes hujusmodi, pro tempore nostro eadem tam a rege Scociæ quam ab[10] ipsius regni proceribus recepimus.[11] Quinymmo, tanta juris et dominii prærogativa[12] super regnum Scociæ et ejusdem reges[13] gaudebant,[14] quod regnum illud cui volebant hiis[15] fidelibus conferebant; reges eciam, eorum ex causis justis, amovebant, et alios loco eorum sub se reges regnaturos constituebant: quæ jura et privilegii[16] prærogativa proculdubio ab antiquis notata[17] fuerunt et existunt; licet aliud forte paternis auribus per pacis æmulos et rebellium[18] filios fuerit falsa insinuacione suggestum: quorum machinosa[19] et ymaginaria figmenta vestra prudencia quæsumus aspernetur.

Sequntur[20] raciones persuasionis. Prima racio est: Nam, in temporibus Heli et Samuelis prophetarum, vir quidam strenuus et insignis, nomine Brutus, de genere Trojanorum, in quadam insula a gigantibus olim inhabitata, Albion vocata, classe copiosa applicuit. Quibus gigantibus sua et suorum devictis potencia similiter et occisis, eandem patria[21] nomine suo Britaniam, sociosque suos Britones, nuncupavit; et[22] civitatem quandam[23] magnam quam Trinovantem tunc nominavit, nunc autem Londoneas,[24] fabricatam appellando ædificavit. Et postea dictum regnum tribus filiis suis post se regnaturis dividendo reliquit, viz. Lotrino,[25] primogenito suo, illam partem Britaniæ nunc

---

1 C. E. *omit* non. 2 B. C. D. E. omnino. 3 C. E. Inspector.
4 D. *altered later to* vestro.
5 B. C. D. E. scrineo memoriæ. *In* D. *the* s *of* scrineo *is rewritten later, and* me *of* memoriæ *comes at the end of a line.*
6 B. C. E. directi dominii. 7 C. E. cum.
8 C. E. *omit* a. 9 C. E. Et nos similiter. 10 C. E. *omit* ab.
11 C. E. retinemus. 12 B. prorogativa. 13 C. regis.
14 C. E. audebant. 15 C. E. suis. 16 B. privilegia.
17 C. E. notoria. 18 C. E. rebellum. 19 C. machiosa.
20 D. Sequitur. 21 B. proprio. C. D. E. patriam.
22 C. D. E. ac. 23 B. C. D. E. *omit* quandam.
24 C. Laudenencis. E. Londonencis. 25 B. D. Locrino.

Angliam vocatam[1] assignavit; et[2] Albanacto, secundo nato, illam partem quæ, nunc[3] Albania ab eo nominata, nunc vero Scocia nuncupatur; et Cambro, filio suo minori, partem illam quam nomine suo Cambriam vocabat,[4] nunc vero[5] Vallia,[6] resignavit;[7] tamen regia dignitate s. Lotrino[8] primogenito præservata:[9] sic ad Dominum migravit. Cum itaque, biennio[10] post mortem Bruti, applicuit quidam rex Hunorum, nomine Humber, qui Albanactum fratrem regis Lotrini[11] occidit, quo audito, rex Lotrinus persecutus[12] est eum; et, in fugam conversus, in flumen[13] qui ab eodem Humbro [nomen accepit] submersus periit. Et sic[14] dominum superiorem Lotrinum, regem Britonum, Albion revertitur. Item Dum Vallo,[15] rex Britonum, Scaterium[16] nomine[17] regem, sibi rebellem, occidit, et terram ejus in dedicionem recepit. Unde[18] Belinus et Brenius, filii Dunwallonis, inter se regnum patris sui diviserunt: ita quod Belinus, primus filius, diademate[19] regni tocius insulæ, tam Britaniæ quam Lotrinæ[20] et Cambriæ, possideret; Brenius vero sub eo regnaturus Scociam possidendo acceperat.[21] Volebat enim Trojana consuetudo ut dignitas hereditatis primogenito filio perveniret.[22] Item[23] Arthurus, rex Britonum famosissimus, Scociam sibi rebelle[m] subjugavit, et pæne[24] totam illius patriæ gentem de terra delevit; et postea quendam regem nomine Angusclum[25] Scociæ constituit. Et postea, cum idem rex Arthurus apud civitatem Legionum festum celebraret solemne, ibidem omnes reges sibi subjecti interfuerunt; inter quos Angusclus,[26] rex Scociæ, servicium pro regno suo exhibens debitum, gladium regis Arthuri, in conspectu omnium præsencium, solemniter gerebat. Et[27] sic successive, per assercionem partis adversæ, omnes reges Scociæ omnibus regibus Britonum fuerunt subjecti. Succedentibus autem regibus Angliæ in dicta insula, Edwardus, dictus senior, filius Alueridi regis Anglorum,

---

[1] C. E. *omit* vocatam. [2] C. E. ac.
[3] C. D. quem tunc. E. quæ tunc. [4] C. D. E. vocabant.
[5] B. C. D. E. autem. [6] B. Walliam. [7] B. C. D. E. reservavit.
[8] B. D. Locrino. [9] B. reservata. [10] C. E. biennis.
[11] B. D. Locrini, *and so passim.* [12] B. C. D. E. prosecutus.
[13] C. E. *add* Humbri. [14] C. E. *add* ad.
[15] B. C. E. Dunwallo. D. Dunvallo. [16] B. C. D. E. Staterium.
[17] B. C. D. E. Scociæ. [18] B. C. E. Item. [19] C. D. E. dyadema.
[20] B. D. Locrinæ. C. E. Logriæ.
[21] B. C. E. acciperet. D. acciperat. [22] C. E. proveniret.
[23] B. C. D. E. *add* et. [24] C. pete.
[25] C. E. *read* quendam, nomine Anguselum, regem. D. Anguselum *followed by* regem *deleted.* [26] C. D. E. Anguselus.
[27] C. E. *omit from* Et *to* grammaticam addiscentes, *in the middle of Chap. XXXVII., p. 173, bottom line.*

Scotorum, Vallorum, Cumbrorum reges sibi tanquam subjectos habuit et submissos. Athelstanus eciam, rex Angliæ, Constantinum regem sub se regnaturum constituit.

Sequitur ad huc de eisdem suggestionibus.—C. xxxv.

ITEM, Edredo Anglorum regi Scoti, in bello devicti, se subiciebant, et sibi tanquam domino superiori fidelitatem juraverunt: qui rex Angliæ quendam Henricum regem super eos regnaturum constituit. Item, Edgarus, rex Angliæ, regem Scociæ Kenethum et regem Cumbrorum Malcolmum, ac regulos plurimarum insularum, viz. Donaldum, Friskynum, Jacob et Lugil et Hubal, subditos sibi fecit. Edmundus eciam, dictus Yrnsyde,[1] et Knoutus Danus regnum Scociæ in sua possessione pacifice tenuerunt; viz.[2] regem Malcolmum nomine. Item, rex Edwardus sanctus regnum Scociæ Malcolmo, filio regis Cumbrorum, de se tenendum tradidit. Willelmus eciam Bastardus a Malcolmo, Scotorum rege, tanquam ab homine proprio homagium cepit[3] sibi subdito. Item, idem rex Scociæ Malcolmus Willelmo Ruffo, regi Anglorum, homagium fecit. Item, dictus rex Angliæ Willelmus regem Scociæ Donaldum a regno Scociæ ex justis causis amovit, et Duncanum filium Malcolmi regis[4] effecit, qui ab eo fidelitatis juramentum recepit. Et postquam dictus Duncanus dolose interemptus est, præfatum Donaldum regnum post eum invadentem effugavit, et Edgarum, dicti Malcolmi filium, regem constituit. Cui successit frater ejus Alexander, regis Angliæ consensu super hoc habito. Item, Matildæ[5] imperatricis filiæ, heredi regis Henrici prædicti Angliæ, rex Scociæ David homagium fecit. Item, Willelmus, rex Scotorum, pro regno Scociæ, et frater suus David comes et barones regni Scociæ Henrico, filio regis Angliæ, patre vivente homagium fecerunt, in crastino coronacionis ejusdem. Item proceres comitatus Eboracensis regem Scociæ Willelmum, maximam stragem comitatu Northumbriæ facientem, vi ceperunt, et ad regem Henricum Angliæ captivum duxerunt. Qui, cum consensu prælatorum et procerum ejusdem regni, homagium et fidelitatis juramentum præstitit:[6] in signum cujus subjeccionis, idem rex Willelmus caballum, cum lancea et aliis insignis[7] militaribus, in ecclesia Eboracensi coram beato Petro

---

[1] D. Yrinsyde. [2] B. atque. [3] B. fecit.
[4] D. regis *corrected later*. [5] B. Matildis. D. Matildi.
[6] B. *adds* et. [7] B. insigniis.

optulit; quæ in eadem ecclesia ad huc remanent. Episcopi[1] eciam, abbates et comites hujus regni Scociæ et barones coram eodem rege Angliæ Henrico, et filio ejus Henrico, eo eciam vivente similiter coronatus, qui sibi juramentum fidelitatis præstiterunt; et, licet quod dictus Willelmus juramentum præstitum per eum infringere voluerit, ipsi contra eum insurgerent,[2] donec promissum juramentum dicto regi Anglorum reformaret. Quam eciam condicionem Gregorius Papa IX^{us}, per diversa sua scripta regibus Angliæ et Scociæ transmissa, firmiter observare præcepit: in quibus eciam literis continetur, inter cætera, quod Willelmus et Alexander, Scotorum reges, Johanni et Henrico, Anglorum regibus, homagium legium et fidelitatis juramentum faciant quæ tenentur exhibere. Item Papa Clemens, scribendo regi Angliæ pro quodam episcopo Sancti Andreæ, Johanne, expulso per regem ab episcopatu, quod ipse dictum regem Scociæ moveret et compelleret, si necesse esset, ut ipse firmum sibi episcopatum restitueret, simul et rancorem cordis remitteret.

Sequitur ad huc de eisdem.—C. xxxvi.

ET, post convencionem prædictam in ecclesia Eboracensi, coram prædictis regibus Angliæ et Scociæ, et fratre regis Scociæ, David comite de Hunty[n]gton, et universo populo, episcopi, comites et barones Scociæ juraverunt similiter juramentum fidelitatis dicto Anglorum regi et filio suo, contra omnes homines, sicut suis legiis dominis suis. Item idem Willelmus Scociæ, ad mandatum regis Angliæ, venit ad Northumbriam ad ejus parliamentum, adducens secum omnes prælatos regni Scociæ; et similiter alia vice in Normanniam venit ad mandatum ejus. Item idem rex Scociæ Willelmus, post decessum regis Henrici supradicti, venit Cantuariensem, Ricardo regi Angliæ, filio et heredi dicti regis Henrici, et sibi fecit homagium. Quo Ricardo viam universæ carnis ingresso, prædictus Willelmus Johanni, Anglorum regi, fratri et heredi dicti Ricardi, homagium fecit extra civitatem Lincolniæ supra quendam montem, in conspectu omnium, et super crucem episcopalem Roberti Cantuariensis archiepiscopi juramentum fidelitatis præstitit: quod per cartam suam patentem concessit, et quod Alexandrum filium suum, tanquam hominem suum legium, ad voluntatem suam maritaret; inter prædicta eciam firmiter promittendo quod sibi

---

[1] Episcopi *in margin later for* Ipsi *scored out.* [2] B. insurgere.

et filio suo, heredi,[1] fidem et fidelitatem servarent ipse et filius suus dictus Alexander: qui regi Angliæ, propter maritacionem filiæ suæ comiti Bononiæ sine consensu ipsius, emendam condignam accepit. Item Alexander rex Scociæ, sororius noster, et patri nostro et nobis pro regno Scociæ debitum homagium fecit. Postea vero, regno vacante per mortem dicti regis Alexandri, et subsequenter, post mortem ejusdem regis filiæ Margaretæ et heredis Scociæ, neptis nostræ, omnes prælati et proceres, cum communitatibus regni Scociæ, ad nos, ad dominum legitimum,[2] defensorem, et[3] legium ducem et aurigam, et dominum capitalem ejusdem regni sic vocantis,[4] grata et spontanea voluntate, prout tenebantur, confluxerunt, et jus nostrum et[3] progenitorum nostrorum atque antecessorum ad possessionem superioritatis et directi dominii in eorum regno, et ipsius regni subjeccionem, ex certa sciencia, pure et[5] simpliciter et absolute recognoverunt. Et, præstitis nobis ab eisdem, tanquam superiori et directi dominii domino, debitis et consuetis fidelitatis juramenta,[6] ac civitatibus,[7] burgis et castris, cum cæteris regni municionibus, in manibus nostris redditis, ad custodiam eorundem ac regni curatos jure nostro regio officiales et ministros deputavimus: quibus officialibus ipsi domini regni, tempore vacacionis ejusdem, fuerunt obedientes, ac nostris præceptis et juribus regiis diligenter intendentes. Post hæc autem diversæ personæ, super successione dicti regni decertantes, ad nos tanquam ad dominum superiorem regni accesserunt, justiciam per nos, super jure successionis dicti regni, sibi fieri petentes; volentes eciam et expresse petentes et consencientes coram nobis, tanquam superiore,[8] ut præmittitur, juri stare, et justiciam nostram acceptare. Et demum, earundem parcium juribus et allegacionibus coram nobis, ut præmittitur, judicialiter propositis sufficienter auditis, testibus juratis et examinatis et[9] diligenter intellectis, in præsencia omnium prælatorum et procerum nobilium regni ejusdem Scociæ, ac de voluntate et assensu earundem parcium justiciam petencium, quendam Johannem de Balliolo in regem præferri judicavimus; quem legitimum heredem regni, et jura pociora ad regnum habentem, invenimus. Quam nostram sentenciam omnes prælati, barones et barones[10] ac regni communitates et incolæ acceptaverunt, provulgaverunt[11] et expresse approbaverunt; ac ipsum Johannem, præstito nobis prius fidelitatis et homagii juramento, in regem sublimaverunt

[1] B. heredem, *and omits* fidem. [2] B. *adds* et. D. *has* et *erased.*
[3] B. *omits* et. [4] B. D. vacantis. [5] B. *omits* et. D. *has* et *erased.*
[6] B. juramentis. [7] B. comitatibus. [8] B. D. superiori.
[9] B. D. ac. [10] D. proceres. B. *omits* et barones.
[11] B. promulgaverunt. D. prowlgaverunt.

et coronaverunt. Qui eciam rex Johannes in nostro parliamento, sicut alii homines nostri legii, et noster subditus interfuit, et nostris, tanquam alii subditi nostri, paruit mandatis, ac nobis in omnibus obediens et intendens;[1] quoadusque idem Johannes rex, et alii proceres, prælati et communitates regni supradicti, ex præconcepta malicia et præordinata atque prælocuta contra nostram majestatem, in præjudicium nostri juris exhereditacionemque nostram ac heredum nostrorum, contra debitum fidelitatis juramentum, inter se conspirantes juraverunt, in crimen læsæ majestatis nequiter incidendo.

Sequitur ad huc de eodem.—C. xxxvii.

UNDE, cum præmissa ex fideli relacione, fama publica consenciente, ad nostras aures pervenisset,[2] volentes futuris præcavere periculis quæ ex aliis possent nobis et regno nostro ac regni nostri incolis veresimiliter provenire, pro assecuracione regni nostri accessimus ad confinium regni utriusque, eidem Johanni et pluribus aliis mandatis, tunc eo rege existente, quod ad certum locum in confinio prædicti regni ad nos accederent, pro statu et pace regni utriusque ac tranquillitate per nos et consilium nostrum sibi denunciandis auditurus, et super ea quæ concernunt utilitatem regnorum justiciam recepturus. Qui Johannes rex, spretis mandatis nostris, in sua contumacia et perfidia contumaciter persistens, ad bellicos aparatus, cum episcopis, baronibus et proceribus regni, contra nos et contra regni nostri incolas hostiliter se convertens accinxit; et, ad hostiles aggressus et incursus procedens, regnum nostrum et terras nostras vastando invasit, ac villas quasdam et opida deprædavit et incendio spoliavit, homines nostros occidit, naves incendit; et, redditis nobis fidelitate et homagio, tam pro se quam pro aliis suis regnicolis, per verba diffidenciæ, comitatus nostros Northumbriæ, Cumbriæ et Westmurland[3] ingenti exercitu vastavit, ac incendio, ut præmittitur, deprædando et invadendo per se et suos, innumerabilem hominum multitudinem interfecit; ecclesias plurimas, ac eciam monasteria igne succensa, sacrilegium inhumaniter perpetravit; infantes in cunabilis,[4] mulieres pregnantes et in puerperio, necantes et atrociter trucidantes; et, quod auditui hominum horrendum est et absurdum, nonnullis mulieribus mammillas a pectoribus absciderunt; et cum hoc parvos clericulos[5] in scolis grammaticam addiscentes,[6]

---

[1] et intendens *in margin later*.
[2] B. pervenissent.
[3] B. D. Westmerlandiæ.
[4] B. cunabulis.
[5] B. D. per nos clericulo.
[6] B. D. addiscerent. C. E. *resume here*.

ad numerum pæne ducentorum, obstruptis ostiis[1] et fenistris, igne concremaverunt. Nos quoque, cernentes tot dampna, opprobria, facinora et injuriosa scandala in exhereditacionem[2] nostram ac destruccionem populi nostri prodicionaliter irrogata,[3] nolentes amplius ea tolerare, nec jura nostra relinquere[4] indefensa,[5]—cum idem rex Johannes et Scotorum gentes, qui subditi nostri per leges sunt, et se justificare minime permittere voluerunt,—ex causis igitur præmissis et aliis, contra dictum regem Johannem contumacem et alios suos complices et fautores bella paravimus; et,[6] sicut de jure possumus et debemus, juxta leges et consuetudines regni, de consilio procerum et magnatum regni nostri, vires[7] et potenciæ nostræ contra eosdem extendentes, et eosdem tanquam prodiciosos, contumaces et publicos hostes regni nostri devicimus, et, devictos punientes,[8] ipsum regnum tanquam nobis proprietarium, et jure proprietatis, nostræ dicioni subicimus. Ipse vero dictus rex Johannes, in pœnam suæ contumaciæ[9] et prodiciosi delicti, prædictum regnum nobis pure et simpliciter, cum omni jure et jurisdiccione quatenus detinuit,[10] sponte, palam et absolute in manibus nostris reddidit et resignavit, et crimina sua, sic ut præmittitur commissa, coram proceribus regni nostri publice fatendo cognovit. Quibus sic ut præmittitur peractis, prælati, comites et barones et alii dicti regni Scociæ proceres nobis, pro jure eorum, homagium debitum ac fidelitatis juramentum præstiterunt, tanquam immediato et proprio domino dicti regni; et confestim nobis redditis civitatibus et castris, et aliis dicti regni munimentis et municionibus, in eisdem officiales novos instituimus, prout de jure debemus. Cumque jure plene divini[11] in possessione ejusdem regni existimus, omittere non possumus, nec de jure sine causa racionabili debemus, quin insolenciam subditorum nostrorum rebellium, si quos invenerimus præ eminencia regia, prout justum fuerit et expediencius vidimus, juredice reprimamus. Quia vero ex præmissis aliis constat evidenter, et notorium existit, quod prælibatum regnum Scociæ, tam racione prop[ri]etatis quam eciam possessionis, ad nos pertinet pleno jure; nec quicquam fecerimus vel caverimus, scripto vel facto, sicut nec possumus,[12] per quæ juri et possessioni prædictis possit aut debeat aliquatenus derogari. Quo circa sanctitati vestræ attente[13] et humiliter supplicamus quatenus, præmissa provida meditacione

---

[1] C. D. E. hostiis. [2] C. E. exheredacionem. [3] B. irrogatam.
[4] D. relinquire. [5] C. in deffensa. D. in defensa. [6] C. D. E. *omit* et.
[7] C. viros. B. C. D. E. *omit* et. [8] C. puenentes.
[9] C. contumace. [10] C. E. de facto tenuit. D. de tenuit.
[11] C. E. pleni dominii. [12] B. C. E. possemus. [13] B. attentes.

pensantes, ex illis animi nostri motum dignemini informare; suggestionibus æmulorum nostrorum in hac parte contrariis vobis factis aut faciendis fidem, si placeat,[1] nullatenus adhibeatis: quinymmo statutum nostrum et jura nostra regia supradicta habere dignemini, si placet, paternis affectibus recommendata. Quam paternitatem confirvet[2] Altissimus ad regimen ecclesiæ suæ semper[3] tempora prospera et longæva. Datum anno Domini M° ccc° primo, et regni nostri etc.[4]

Sequitur ad hac de eodem et incidentibus, viz. copiæ diversarum literarum missarum domino Bonifacio viii° per dictum regem Edwardum, ad palliandum factum suum in contrarium Scotorum.—C. xxxviii.

HAS vero falsæ et perversæ suggestionis[5] literas rex Angliæ Edwardus primus, dictus tirannus, post conquæstum domino Papæ Bonifacio viii° cum duobus militibus suis nuncios[6] transmisit; cum copia eciam cujusdam literæ, superius in eodem libro inserta, xxiiii capitulo, qualiter Johannes de Balliolo, vi et metu ductus, per suas literas patentes omne jus et clameum quæ in regno et ad regnum Scociæ habuit, seu habere potuit, sibi pure et simpliciter coactus resignavit: quæ litera fuit per eundem regem Angliæ pro libito suæ voluntatis confecta, nullius[7] ideo roboris vel momenti.

Consequenter eciam sequntur copiæ aliarum literarum[8] quorundam summorum pontificum, s. Honorii tercii et Gregorii noni, et quæ literæ eciam falsa suggestione impetratæ[9] fuerunt: quas eidem[10] pontifices in favorem regis Henrici pacifici Angliæ ad Scociæ regem Alexandrum secundum transmiserunt.

Sequitur copia.

Gregorius episcopus, etc.[11] Si tua celsitudo consideret quod karissimo in Christo filio nostro, regi Anglorum illustri Henrico, vinculo specialis dileccionis astringimur, teque sincera caritate diligimus et amplectimur, per consequens cognosceres quod nec possumus nec debemus præterire, et maxime requisiti,[12]

---

[1] C. D. E. placet. [2] B. C. D. E. conservet.
[3] C. semper *scored out, then* sanctæ per. E. sanctæ per.
[4] C. E. *omit* nostri etc. [5] C. suggestiones. [6] B. C. D. E. nunciis.
[7] C. *omits* nullius. [8] C. D. E. *add* diversarum.
[9] C. impetrati. D. E. impetrati *altered to* impetratæ.
[10] B. idem. [11] C. E. eciam. [12] D. E. requisite *altered to* requisiti.

quin ad pacem inter te et ipsum perpetuo conservandam intendimus affectum, et opem impendere ac operam efficacem, sperantes et fiduciam firmam habentes quod utrique regno de hujusmodi concordia magna rei publicæ utilitas ex inde debeat pervenire.[1] Sane idem rex in nostra nuper præsencia fecit recitari quod jam dudum inter claræ memoriæ Henricum Angliæ et Johannem, patrem suum, ex parte una, et Willelmum, patrem tuum, Scotorum regem, ex parte[2] altera, composicio amicabilis intercessit;[3] per quem[4] ipse Willelmus prædictis avo et patri ac eidem regi, et tu privilegium[5] homagium fecisti[6] sibi ac fidelitatem, quæ tenentur successores tui, comites et barones Scociæ ipsi et successoribus suis exhibere; ac comites et barones prædicti esse cum dictis regibus Angliæ contra regem Scociæ, si composicionem eandem non servaret. Quod si eciam homines unius fugerent ad regnum alterius, metu commissi criminis, ille ac homines sui eosdem in terra sua attemptare[7] non debet; ac utriusque regis homines terras quas in regno alterius habuit,[8] vel per composicionem habuerant, optinebunt. Unde idem rex nobis humiliter supplicavit ut præfatam composicionem apostolico dignaremur munimine roborare. Quo te circa[9] rogandum duximus et exhortandum quatenus, ad ea quæ pacis sunt intencionem tuam dirigens, ea quæ ad discordiam et discensionem pertinere dinoscitur[10] prudenter evites, et composicionem quæ pro inde facta fuit, et ab utraque parte recepta et sponte admissa, studeas diligenter observare, et maxime cum dicatur paci et tranquillitati utriusque regni plurimum expedire. Datum Perisis,[11] 2° nonas Januarii, anno Domini M° cc° xxxiiii°,[12] et pontificatus nostri[13] viii°.

Sequitur alia copia Honorii tercii missa per regem Angliæ Bonifacio viii contra regem Scociæ.[14]—C. xxxix.

HONORIUS eciam illustri regi Scotorum Alexandro, suisque complicibus, spiritum sanioris consilio.[15] Multum favet regiæ derogat et saluti quod a fidelitate domini vestri naturalis, et a devocione ecclesiæ Romanæ matris vestræ, secuti per con-

---

[1] C. E. provenire. [2] C. D. E. *omit* parte. [3] C. interessit.
[4] B. C. D. E. quam. [5] C. E. patri legium. D. patrilegium.
[6] C. E. *add* et. [7] C. E. acceptare. [8] B. C. D. habent.
[9] B. C. D. E. Quo circa te. [10] C. E. denoscuntur. D. denoscitur.
[11] B. Perusiis. C. D. E. Perusia. [12] B. xxxiii°.
[13] C. E. *omit* nostri.
[14] C. E. *add* quæ debet præcedere (C. procedere) in ordine literam præmissam. [15] B. C. D. E. consilii.

spiratorum perfidiam, recessistis, simul utrumque[1] relinquere non erubescentes, qui, pro eorum utilitatibus[2] observando, debueratis, si exigisset necessitas, carceres et exilia sustinere. Monemus igitur discrecionem vestram, rogamus et obsecramus in Domino, et per apostolica scripta vobis firmiter præcipiendo mandamus quatenus, karissimi in Christo filii nostri, Henrici regis Angliæ illustris, innocuam respicientes ecclesiæ, et ad ipsam Romanam ecclesiam, in cujus injuriam est ipsa hujusmodi conspiracio concepta, debitum respectum habentes, ad ipsius regis fidelitatem et devocionem apostolicæ sedis, relicto impiorum consilio, redeatis; non obstantibus juramentis illicitis Francorum regis illustrissimi filio Ludovico in contrarium præstitis;[3] qui, si conversi ad dexteram revocaveritis provide[4] quod improvide attemptastis, vobis nostram et apostolicæ sedis graciam et favorem specialem pollicemur. Nichilominus, ad graciam dicti regis rehabendam integre, et jura vestra persequenda, apostolicum vobis promittentes.[5] Datum Latiniensi,[6] xvi kalendas Februarii, et pontificatus nostri primo, et anno Christi M° CC° XVI.

Sequitur ad hæc alia[7] copia literarum fictarum.[8]—C. xl.

REGALIS celsitudo requirit ut, in quo magis honore præemineat, eam[9] diligencius conservet in suis actibus puritatem. Intelleximus siquidem, karissimo in Christo filio nostro Henrico illustri regi[10] Anglorum intimante, quod, cum homo legius ipsius,[11] ac eidem fidelitatis præstitis[12] juramentum, quod te principaliter astrinxisti quod in suum et regni Angliæ detrimentum nichil penitus attemptares; tu id, unde mirari compellimur, non observas, plura in honoris dispendium moliendo. Quia vero dictum regem, tanquam specialem dictæ sedis apostolicæ filium, paterno affectu diligimus, teque, veluti nobis et ecclesiæ Christianæ devotum, sincera complectimur[13] caritate; propter quod eo ardencius inter vos esse cupimus unitatis vinculum, quo amplius vos[14] gravaret et vehemencius conturbaret discordia regnorum. Excellenciam tuam igitur duximus rogandam et propicius[15] exhortandam quatenus regi præfato ea, in quibus eidem teneris, studeas plenius observare; ita quod

---

[1] C. utraque.
[2] C. E. utrolibet.
[3] *Altered from* præstitistis.
[4] C. D. E. pro inde.
[5] B. *omits* promittentes.
[6] B. Lateranensi. C. E. Latranensi.
[7] C. E. *omit* alia.
[8] C. E. fictissimarum. D. *adds* etc.
[9] B. eo.
[10] C. D. E. rege.
[11] C. E. *omit* ipsius.
[12] C. E. præstiteris.
[13] B. amplectimur.
[14] C. D. E. nos.
[15] C. D. E. propensius.

ex hoc ipsius regis dileccionem et uberius amorem merearis, et per hoc nos tibi magis in tuis oportunitatibus[1] invenies favorabiliores et benevolos. Datum Vicerbis, quinto kalendas Maii, et pontificatus nostri anno x°, et anno Christi M° cc° xxxvi°.[2]

Omnes enim has copias procuratores Scociæ in curia Romana existentes miserunt ad regnum Scociæ, ad super easdem avisitandum,[3] consulendum et respondendum; qui vero bene consulti et avisiti[4] Scociæ consules, ad curiam sequentes instrucciones transmiserunt.

Sequntur objecciones Scotorum ad figmenta tiranni regis Anglorum Edwardi.[5]—C. xli.

HARUM quoque literarum copias, cum aliis singulis, papæ Bonifacii[6] exhibitis et in contrarium Scotorum præsentatis, summus pontifex per suum notarium specialem in publico juramento[7] redigere jussit, et Scotorum nunciorum aspectibus diligenter examinandis[8] tradere præcepit; ne quid in ipsis quod negocium principale concerneret contentum latere ab eorum[9] cognicione contingeret: sed quod pocius, ex deliberacione prævisa, singulis objeccionibus super jure libertatis regni Scociæ facilius et maturius poterant respondere. Quibus in Scociam missis, et responsis cum matura deliberacione habitis, cum sequentibus instruccionibus prælati, barones et consules Scociæ ad curiam remiserunt: quæ secuntur in forma per hunc modum sequentem.[10]

Sequntur instrucciones missæ ad curiam Romanam per prælatos et barones regni Scociæ, contra regem Angliæ Edwardum.[11]—C. xlii.

PER apostolica dudum scripta citatus rex Angliæ, qui, temporis ad hoc oportunitate captata, more insidiantis, ut noceret ex abscondito[12] regnum Scociæ sibi vicinum, vacans et acephalum, et in partes laceratum, ut pote proprio rege viduatum,[13]

---

[1] C. E. oportunibus. [2] B. lxvi°. [3] B. C. E. avisandum.
[4] C. D. E. avisati. [5] C. E. *add* opponenda.
[6] C. Bonifacis. D. Bonifacie. E. Bonifacis *altered to* Bonifacio.
[7] B. C. D. E. instrumento. [8] B. E. examinandas.
[9] C. E. *omit* ab eorum, *and* E. *has* cognicionem.
[10] B. sequente. C. D. E. sequentis. [11] C. E. *omit* Edwardum.
[12] C. E. obscondito.
[13] C. E. viduatam. D. viduatam *altered to* viduatum.

Romana ecclesia tunc vacante, carens præsidio cujuslibet defensoris, expositum est nichilominus patenti periculo persecucionis et tribulacionis duplicis, propriæ s. intestinæ discordiæ, ac infestacionis extrinsicæ regis Angliæ memorati tam vicini, tunc primo impetisse de novo noscitur, et illud, ex præconceptis[1] maliciis, inquietasse injuste, super suo statu priori pacifico habitæ libertatis; subsequenterque afflixisse non solum regni ipsius incolas, iteratisque[2] hostibus[3] multis incursibus, dampnis et[4] injuriis, gravibusque et variis pressuris, verum eciam ausu sacrilegii regni ejusdem, Dei timore postposito, ipsam ecclesiam Dei tirannice polluisse, prælatis eciam ipsius regni, ecclesiasticis et[5] aliis venerabilibus personis, aliis[6] exilio datis, aliis diris carceribus mancipatis, atque de quibusdam ecclesiis regni supradicti faciendo equorum stabulas, de cathedralibus ecclesiis solemnibus, more Sarracenorum; et, præter hæc, multarum ecclesiarum incendia et[7] dicto regno per eum commissa et perpetrata sunt, et aliæ inhumanitates, scelera, et cædes infinitæ, de quibus tacemus; et[8] apud sedem apostolicam, certo super hoc statuto termino sibi, per suos procuratores instructos ac nuncios, cum suis juribus et munimentis compareret, de jure suo, si quod in hoc habere pretenderet, in ipso Scociæ regno ostensurus ibidem, et juri pariturus et[9] summum pontificem, ordinarium et judicem competentem, quod juris esset toto regno ejusdem; negocio, tanquam una de causis majoribus, ad examinacionem et decisionem sedis Apostolicæ, racione prævia, per literas Apostolicas revocato solemniter, a decreto Apostolico ne[10] quid fieret in contrarium subsecutus:[11] unde idem rex, præfato sic[12] statuto termino, nec comparere curavit, ut debuit, in curia, nec de suo jure quicquam[13] ostendere sufficienter, ad hoc eciam expectatus; ymmo, elapsis quatuor mensibus post statutum sibi terminum, sine procuratorio ad causam necessario vel sufficienter[14] mandato, domino nostro eidem[15] summo pontifici solam suam nudam destinavit epistolam, probacionis loco et declaracionis omnimodi juris sui quod sibi asserebat competisse in regno Scociæ supradicto. In qua sua epistola, dissimilatis callide racionibus et juribus certissimis per Apostolica[16] prius scripta expositis, qui[17] regni ejusdem Scociæ manifeste comprobant habitam libertatem, pro palliandis ac eciam excusandis in ipso regno Scociæ commissis per ipsum modernis

---

[1] C. E. præceptis. [2] C. D. E. *omit* que. [3] B. hostilibus.
[4] B. C. D. E. *omit* et. [5] B. C. D. E. que. [6] alias *altered to* aliis.
[7] B. C. D. E. in. [8] C. D. E. quod. [9] B. C. D. E. per.
[10] C. E. *omit* ne. [11] C. E. subsequuto. D. subsecuto.
[12] C. E. *add* sibi. [13] C. E. quamquam. [14] B. sufficienti.
[15] C. E. eisdem. [16] C. E. *add* sibi. [17] C. E. quæ.

excessibus, ad seriose discribendam exhortandam[1] cujusdam vetustatis historiam, quia ignotam et incertam, se convertit. Quæ[2] historia, licet ex remotis velud ex gemino ovo sic[3] descripta, in principio videatur suavis, superficialiter polita et satis pulcra; sophistica tamen esse convincitur, et omni fide vacua, exquisita funditus radice negocii, et rei gestæ tecta medullitus veritati,[4] prout ex sequentibus clarius apparebit. Et dato quod Bruti vel Britonum Saxonum ve, tacta per ipsum regem, ignota memoria et remota tunc haberet aliquid veritatis; quæ ad moderna tamen tempora, vel dominia, locum sibi non vendicant, ut pote subsequencium gestarum rerum et temporum muta[5] et innovata varietate sublata: sed nec ipse rex ullam[6] vetustatem[7] Britonum juste continuat, suis oppressionibus modernis novissimis subsecutis circa statum regni Scociæ supradictum. Quique[8] nemo, seipso teste, actore simul et judice in causa propria, et per scripta propria potest astruere et probare justiciam suæ propriæ causæ. Nec mirum, si veris destitutus assercionibus justi judicis formidat judicium, et eventum contra ipsum sentenciæ promulgandæ, si juste maxime examinarentur sua facta quamvis absens ipse, tacitus sit contumax. Primo tamen sedis Apostolicæ visus est per sola sua elogia declinare examen, Levitici generis sacerdotis et judicis cuncta rimantis, Romani pontificis, refugere judicium; tam injuste spoliatis utique a Deo[9] provisum in terris singulare refugium et ultimum vi oppressis: necnon eciam et renovacionis[10] ejusdem negocii, per sedem ipsam ad curiam facti, enervare[11] effectum, per sola mendacia[12] suffragia sibi, non probata, sed frivola et invalidæ vetustatis, nuda et sua sola assercione, Scotis ipsis auferre juris respirandi remedium, et subsidium[13] dictæ sedis, cujus est ipsum regnum Scociæ; et[14] sine ipsius sedis apostolicæ contemptu, jurisdiccionisque ipsius præjudicium[15] non modicum,[16] et ausu restringere[17] ejusdem Romanæ ecclesiæ jurisdiccionem solitam, inter reges et regna maxime, et ipsius amplissimam potestatem præhabitam: et hoc non sine expressi mali pernicie,[18] vias s. aperiendi subterfugiis vetitis, jurisque nota injuria, quod sine ulla fore[19] proscripcione,[20] alia ve tam[21] legitima, in forma juris

[1] C. D. E. exhorditam. [2] B. Quia. [3] B. sit.
[4] C. E. veritate. [5] E. mutata.
[6] *Altered later from* illam. C. D. E. illam. [7] C. E. venustatem.
[8] D. Quia. [9] B. C. D. E. adeo. [10] C. revocacionis.
[11] C. D. E. enumerare. [12] C. E. meditata. [13] C. E. subdicionem.
[14] C. E. *add* non. [15] C. præjudicioni. E. præjudicio.
[16] C. modicam. E. modica.
[17] B. D. restringendæ. C. restugendæ. E. restingendæ.
[18] C. E. pronicie. [19] B. fori. E. forte.
[20] C. E. præscripcione. [21] E. causa.

per procuratorem ad hoc rite constitutum proponenda, ordinarii judicis possit jurisdiccio declinari.

Sequitur ad hunc de eodem, cum incidentibus.—C. xliii.

SED quia regnum ipsum Scociæ, quod, ut dictum est, ad Romanam noscitur ecclesiam immediate pertinere, de jure communi, per quod par in parem non habet[1] imperium, et per quod rex regi non subest, vel regnum regno,[2] nec consul consuli,[3] vel prætor prætori, quod[4] ad ipsum regem Angliæ fuit semper liberum omnino, et, a tempore[5] quo non extat memoria, modoque eciam, sibi in hujusmodi libertatis et[6] possessione, contra ipsum super hoc legitima prosecucione munitum; et asseratur eidem regi omnino nec[7] esse feodale vel feodatum: de cujus contrario non sit eciam facta, sed nec fieri possit,[8] debita fides; judexque alius non reperiatur ydoneus in dicta causa, nisi tantum ipsa Romana ecclesia, ad quam possit per Scotos suamque ecclesiam Scoticanam, læsam tam enormiter et oppressam per dictum regem, pro justicia optinenda super sibi illatis injuriis et dampnis datis, haberi recursus; ejusdemque domini regis, ut partis, testisque solius, non jurati, in causa ipsa sua propria, assercionibus, testimoniis, aut eulogiis prælibatis, quæ pro se summo pontifici destinavit, in præjudicium partis adversæ, cujus assercionibus mutuoque judiciali conflictu, et non[9] literis vel libellis, causarum merita declarantur; nec possit præterea idem rex judex ydoneus esse in causa prædicta, ut regnum prædictum Scociæ sibi sublatum[10] vel feodale non existit penitus, ut dictum est: præcellens ejusdem sedis apostolicæ autoritas, quæ non sinit talia in subjectos fieri quod est potenciæ, sed quod juris, nec in exhibenda justicia ad se confugientibus, maxime suis, deesse ullatenus consuevit, impediri vel supersedere non deberet in præfato sic ad se renotato[11] negocio de jure, prætextu illorum ad hoc productorum per ipsum regem in partis absencia, juste, ut incepit, procedere et[12] ea facere in dicto regno Scociæ quæ sunt juris; maxime quia ejusdem regis Angliæ, tanquam sacrilegi, in multis arguenda et per judicem ecclesiæ perpetrata venit audacia, et sua multimoda per eundem ecclesiasticum judicem punienda, ut invasoris; de quo, quamquam magno, ipsius est ecclesiæ facere conquirentibus[13] quibuslibet læsis,

---

[1] C. E. haberet. [2] C. E. *add* sicut. [3] C. consulti.
[4] B. C. D. E. quo. [5] C. E. *add* a. [6] B. C. D. E. *omit* et.
[7] B. *adds* eciam. [8] B. potest. [9] C. E. cum.
[10] C. E. subjectum. [11] B. C. E. revocato. D. renotato *altered to* revocato.
[12] C. E. in. [13] B. C. E. conquerentibus.

maxime tamen ecclesiis ve ecclesiasticis[1] personis, per ipsum regem et suos sic[2] afflictis et oppressis, justiciæ complementum: et potissime ut revocacio ejusdem negocii dudum ad curiam facta tam de libertate[3] per sedem ipsam, loco beneficii satis grati, per ejusdem regis obrogatæ[4] vetustatis figmenta non probata, invasionesque regni ejusdem Scociæ subsecutas per ipsum, notorie tam [injustas, non sic[5] fiat derisoria, lubrica, irrita, et infirma, sine causa cognita in præsencia parcium; quin pocius efficax, stabilis[6] et mensura[7] permaneat, tanquam beneficium validum cujuslibet principis et dictæ sedis duraturum: cujus sedis vetustati,[8] honori et jurisdiccioni detrahentur[9] manifeste, si indebita et violencia[10] regnorum unio sit[11] incepta subrepticie procederet, sine ipsius sedis autoritate, per solam potenciam regis memorati; quæ regnorum unio non nisi per sedem ipsam fieri deberet ullomodo. Ipsius eciam regis epistola supradicta, quæ annexam habet et continet eciam in sua narracione notoriam falsitatem, assercionis[12] ejus et omnia contenta in ipsa, propter falsitatis ammixtionem ejusdem, notorie suspecta faciunt et suadent merito repellenda, quemadmodum fermento modicio[13] tota massa corrumpitur.

Sequitur ad hunc de eodem.—C. xliiii.

SCRIPSIT enim[14] eciam in sua dicta epistola, summo pontifici destinata, ad majorem juris sui expressionem in regno Scociæ supradicto, illud notorium toti mundo falsum, seipsum esse, juri[15] pleni dominii, in possessione ejusdem regni Scociæ, suarum datæ[16] tempore literarum; cum tamen notorie in ipso regno civitatem vel sedem episcopalem, aut villam[17] diocesim integram de[18] duodecim episcopatibus qui ibidem sunt: ipso regno et populo gaudentibus quasi totaliter prestina libertate. Propter quod vicium tam notoriæ falsitatis annexæ, ad reliqua examinanda vel probanda, quæ ipse rex asserit, sibi deberent aditus interdici; sed potissime ex hoc quod in termino sibi præfixo comparere non curavit in curia Romana, aut sufficienter aliquid de jure suo ostendere quod in ipso regno, super sua libertate habita inconcusse, et sic postea defamato per eum et

---

[1] C. E. ecclesiis ecclesiasticis ve. [2] C. set.
[3] C. D. delibertate. [4] B. C. E. abrogatæ.
[5] C. sit. E. sit *altered to* sic. [6] C. stabiles.
[7] C. E. mansura. [8] B. C. E. venustati. [9] E. detraheretur.
[10] B. C. E. violenta. [11] B. D. sic. [12] B. C. E. asserciones.
[13] B. C. D. E. modico. [14] B. C. D. E. *omit* enim. [15] C. E. jure.
[16] B. dato. [17] C. D. E. ullam. [18] C. E. et.

turbato, asseruerat se habere. Verum quamquam ex prædictis regis ejusdem non procedat intencio,[1] nec regno Scociæ nocere debeant scripta qua scripsit de juribus et racionibus supradictis, quia tamen idem[2] rex, pro suo quoadunando proposito colorato, et intercisa historia, succincte et apparenter multa scripsit, tangendo primo statum primum . Bruti et insulæ Britaniæ, populorumque et regum qui ipsi Bruto in insula Britaniæ successerunt,—et qualiter ipse Brutus insulam inter tres filios suos, Lotrinum,[3] Cambrum et Albanactum, tunc primo divisit in tres partes, Cambriam s., Albaniam, et Lotriam:[4] quia tamen rei gestæ veritatem scribere ipse rex[5] amisit,[6] ea solum tangens quæ suo proposito viderentur convenire, reliqua veritate subpressa, ad noticiam historiæ pleniorum oportet plenius attendere,[7] et dicere quæ ipse nondum scripsit. Et primo, qualiter de ipsa Britaniæ insula, partis ejusdem, s. ejusdem Albaniæ, exulavit[8] nomen et memoria Britonum gentis suæ, in ejusdem[que] locum Albaniæ successit nomen novum Scotis, cum sua gente. Ex cujus vera et plena discripcione historiæ apparebit quod scripta per ipsum regem super hoc incentum[9] suum non adjuvant,[10] sed eidem pocius obviant manifeste, si latens sub cortice noticia educatur historiæ; et si vetustatis[11] inductæ per regem tenebræ detegantur, apparebit quod indebitum sibi veredicare[12] tenebræ ipsæ non poterunt,[13] ut prætenditur, locum lucis. Postquam igitur Scotorum populus antiquissimus, a quadam muliere nomine Scota, filia Pharaonis Ægipti regis, sic vocatus, discendisse de Ægypto, et post occupatam per eos primo insulam in oceano Hiberniam nomine, ab illo Hiber[14] fluvio Hispaniæ sic vocatam, expulsis gigantibus,—ab Ysodoro Scotorum dicitur insula,—et, secundum Bedam, post occupatam ab eis secundo Argadiam,[15] adjacentem[16] ipsi Albaniæ[17] partim prædictæ Britaniæ, quæ Argadia[18] ab Erk, filio Scotæ et Gaelo [Scotæ] ejusdem viro, tunc duobus inde vocata Argadia[19] usque ad[20] diem istum nominibus compositis, ut dictum est; subsequenter et successive idem populus, ejectis Britonibus de Albania, Albaniam occupavit, viz. partem illam prædictam Albaniæ quæ Britaniæ[21]

---

[1] C. E. intento. [2] B. ipse. [3] B. C. D. E. Locrinum.
[4] B. C. D. E. Locriam. [5] C. E. *add* omnino. [6] B. omisit.
[7] C. E. intendere. [8] D. exulat *altered from* exulavit.
[9] B. C. D. E. intentum. [10] adjuvant *in margin later*.
[11] C. venustatis. E. vetustatis *altered from* venustatis.
[12] B. C. E. vendicare. [13] B. *has* ipse non poterit.
[14] C. E. Hybero. D. Hybere. [15] C. Ergadiam.
[16] jacentem *in margin later*. [17] D. Abbaniæ.
[18] B. C. E. Ergadia. [19] B. C. D. E. Ergadia.
[20] C. D. E. *omit* ad. [21] quæ Britaniæ *in margin later*.

tercia pars est, de qua rex Angliæ scribit, eodem jure et titulo quo Brutus totam post occupaverat Britaniam, imposito ipsi parti[1] sic occupatæ insulæ per ipsos Scotos novo nomine Scocia, ab ipsa Scota, Pharaonis filia et Scotorum domina: unde versus,[2]

Scoti a Scota, a Scotis Scocia tota.

Quibus sic actis, Scoti Britones, cum suo rege, legibus, lingua et moribus, de prædicta parte insulæ exulavit;[3] exinde nomen novum, s. Scocia, mutato nomine Albaniæ, de cætero accepit, una cum[4] Scotorum gente, lingua, legibus et moribus, quod notorie apparet usque in hodiernum diem, cum dominio ejusdem plenarie possesso; quibus nichil commune cum Britonibus habetur, cum suo rege et dominio[5] novo Scotorum. Et hæc pars tercia Britaniæ, dicta prius ab Albanacto Albania, ex ex[6] tunc mutatis nominibus et condicionibus vocata est Scocia, quod nomen postea hac de causa inconcusse semper tenuit et inviolabiliter. Sed hoc tamen sine causa rex scribere non omisit, eo quod suo proposito pocius obviare quam consonare concepit. Insuper Scoti, per hoc inimici Britonibus facti, associatis sibi advenis Pictorum populis, partita[7] cum eis que sic adepta terra sua Scocia, in tantum sunt posteritatem Britonum persecuti, quod partem illam aliam Britaniæ, sibi vicinam, quæ tunc Logria, nunc vero Anglia,[8] dicitur, hostilibus incursibus ita infestavit et molestavit, quod compulsi sunt tunc Britones, ejusdem partis habitatores, se tributo statuto Romanis subicere, et eorum auxilium contra Scotorum et Pictorum insultus invocare: ita quod, tempore Severi imperatoris, missæ sunt eis in subsidium contra Scotos et Pictos certæ Romanorum legiones, ad suam defensionem, qui murum illum antiquissimum lapideum, per mediam Britaniam a mari usque ad mare se extendentem, Scociam a Loegria dividentem, construxerunt, cum foveis ante murum, fossatis et turribus, et portis contra Scotos et Pictos claudentibus et firmatis, longitudinis[9] centum xxx milliarium: quorum murorum vestigia usque in[10] hodiernum diem manifeste apparere poterunt intuentibus. De quibus omnibus[11] satis manifeste[12] cognicio in historiis non suspectis, sicut ex Romanorum vestigiis luculenter intuentibus patebit.

---

1 C. E. parte.
2 B. *omits* unde versus.
3 D. exulat *altered from* exulavit.
4 B. tamen.
5 D. divino.
6 B. C. D. E. *omit* ex.
7 B. partitaque.
8 C. Angliam.
9 C. E. longitudine.
10 B. C. D. E. ad.
11 D. omni.
12 C. E. *add* constat.

Sequitur ad huc de eodem, cum incidentibus.—C. xlv.

Ex quibus patet quod[1] non est vere simile Britones murum hujusmodi tam sumptuosum, et alias sibi inutilem, nisi pro sua sola tuicione contra Scotos construxisse,[2] tam remoto nullatenus ad hoc invocato Romanorum auxilio; et hoc si penes se tocius ipsius insulæ mansisset directum dominium, ut prætenditur et asserit rex prædictus, sive eciam monarchia ejusdem insulæ, eis vel Britonibus Scoti prius subditi fuissent: scripta regia eadem sic confecta, quo ad illa prima Britonum tempora, ad intencionis suæ regiæ probandum vel juvandum propositum, et[3] sibi rectum Scociæ dominium firmandum per hoc fundamentum juris in ipso dominio[4] vel regno, non prodisset,[5] sed nec invicti[6] ulli roboris debito veritatis. Colligitur eciam evidenter ex prædictis, primo,[7] de tempore Britonum allegata juris possessio in regem ipsum vel suos continuata non extitit, sicut scribit; sed quod naturaliter, sicut ex prædictis patet et aliis, fuit sæpius illa possessio interrupta; quodque omnia illa quæ rex ipse in regno ipso Scociæ asserit se habere loco sui primi juris, in hoc quod Britonibus se dicit in regno Logriæ suffecisse,[8] tanquam ex defectivo exorta principio operum suorum[9] mortuorum, collocataque tamen super [tam] infirmo illius temporis Britonum, in brevi sublato postea, fundamento, una cum suo medio deinde naturaliter interrupto, fore invalida vetustate sublata; et varia penitus subsecuta ex ipsis deinde et superædificata[10] singula apparent loco jurisdicti[11] domini regis in dicto regno Scociæ, veritate detecta negocii in præsencia parcium, debere tendere merito in ruinam.[12] Sed ex eo quod non permanet illius temporis status qui tunc fuit, qui et nunc est, prout patet in Romanis cronicis, qui aliquando toti orbi terrarum dominabantur, et[13] ad quos Romanos sicut orbis monarchia, quæ fuit primo Assiriorum, transiens de gente ad gentem, ultimo noscitur ad eos pervenisse, et ad huc penes eos subsistere; sed,[14] si quo jure primo Britonum insulæ tocius Britaniæ regnum Logriæ obtinuerit aliquando monarchiam, ut rex ipse asserit, licet non sit verum, postquam, mutatis illis primis condicionibus tempore illius,[15] insulæ Britonum occupaverint postea vero Scoti terciam

---

[1] C. E. quia.
[2] Ç. E. traxisse.
[3] C. E. *add* ad.
[4] D. divino.
[5] C. D. E. prodesset. C. E. *omit* sed.
[6] B. C. E. inniti.
[7] C. E. *add* illa.
[8] B. sufficisse.
[9] C. E. *omit* suorum.
[10] C. E. superædificacione.
[11] B. C. E. juris dicti.
[12] B. injuriam.
[13] B. C. D. E. *omit* et.
[14] B. C. E. sic.
[15] B. C. D. E. ipsius.

partem, s. Albaniam supradictam, et inde nomen ac memoriam Britonum violabiliter[1] deluerunt; et notorie, ut[2] antiquo dictum est, ipsius monarchia insulæ, si qua Britonum fuit, eorum esse desiit per temporis processum, nec eciam penes regnum Logriæ noscitur permansisse: ymmo ad Romanam ecclesiam, tam Divina disposicione quam subsequencium devocione fidelium, ex dono magni Constantini indubitanter pertransiit, et manifestet residet penes ipsam. In cujus eciam præjudicio in quam[3] ipse rex Angliæ præsumpserit, appropriando[4] sibi in debito[5] modo ipsius insulæ monarchiam, quæ non[6] sua, in præjudicium alienum, et appropriando sibi eciam de novo, per vim et metum, regnum Scociæ sæpedictum acephalum, sede apostolica, ipsius dominii directa domina, tunc vacante et inconsulta, prædicta Romana ecclesia satis potest advertere et videre quam grave detrimentum ipsi ecclesiæ possit ex hoc imminere pro tempore, si in ipsa insula Britaniæ rex regnaret[7] unicus, et in regno Scociæ sic obtentus honor cessaret regiminis indebite, et honor regis. Quia Scociæ [regnum], ab olim semper regno Angliæ infestum, nulli omnino regum Britonum aut Saxonum subfuisse noscitur vel probatur, nisi quatenus refert antiquitas quod, sicut Arthurus sibi Daciam[8] subjugavit et Galliam et Norowegiam per potenciam, sic et eciam Scociam, pro suo solummodo tempore. Quo tamen Arthuro per Mo[r]dredum perempto, filium Loth Scociæ regis, in bello[9] certamine, restituta fuit per hoc Scocia in tantum suæ pristinæ libertati. Item, dejectis[10] postea de Logria Britonibus per Saxones, plus dolo quam potencia, vi, vel armorum strenuitate, et denuo ejectis per Datos[11] de eodem regno Logriæ ipsis Saxonibus, et iterum Datis[12] oppressis inde per Saxones, pro[13] regno Logriæ nomine sic in Anglia[14] mutato, suum[15] tamen nomen Scocia, et[16] Scotorum populus statum liberum vel nomen, nuncquam mutavit, sub tanta regni Logriæ nominis mutacione et incolarum ejusdem: ymmo firmum permansit; et immobile, nulli alteri regi Saxonum vel Logriæ, Britanniæ, vel Angliæ, nisi tantum soli Arthuri[17] pro ejus tempore, ut præmittitur, tantummodo, subjectum legitur, quicquam[18] in contrarium per suas epistolas rex Angliæ prædictus allegare præsumpserit.

---

[1] B. E. notabiliter. C. notabiliter *written like* violabiliter.
[2] C. E. *add* ab.
[3] C. E. quantum.
[4] C. E. approbando.
[5] B. C. D. E. indebito.
[6] C. E. *add* est.
[7] C. E. regnavit.
[8] C. E. *add* sibi.
[9] C. E. belli.
[10] C. E. ejectis.
[11] B. C. E. Dacos.
[12] B. C. E. Dacis.
[13] C. E. et.
[14] C. E. Angliam.
[15] C. E. secundum.
[16] C. et *blurred.* E. *omits* et.
[17] B. Arthuro. D. Arthuri *altered later to* Arthuro.
[18] C. E. quicquid.

Sequitur ad huc de eodem, cum incidentibus.—C. xlvi.

PER venerandas etenim reliquias beati Andreæ apostoli, de Græcia navigio miraculo se[1] dilatas in Scociam, ibidem Hungo rege tunc regnante, propter magnam adeo[2] Scotis et Pictis simul[3] conjunctis victoriam concessam apud Athilstanfurd, prope Hadington, de Saxonibus regnum Scociæ opprimere nitentibus, Scoti primo fidei firmitatem susceperunt, antequam Saxones vel Anglici eandem fidem susceperunt per quadringentos annos et amplius. Et, pro tanta adeo[4] miraculose concessa et optenta victoria, recognitum a regibus hiis temporibus traditur quod ex tunc dictum regnum Scociæ in Romanæ feodum ecclesiæ,[5] una cum regni Scoticanæ ecclesia tam remota, non sine grandi misterio et dono Dei, soli subesse cœpit,[6] absque alio metropolitani medio, principi ecclesiæ, beato Petro ac beato Andreæ, suo germano, successuri ejusque[7] Romano pontifici; et in aliam nusquam superioris ecclesiæ metropolitanæ familiaritatem transmisit.[8] Quinymmo, regno Angliæ postea facto censuali Romano pontifici et ejusdem ecclesiæ notorie, hujusmodi sensus[9] onus, sicut in Anglia,[10] Scocia,[11] ut pote in nullo jure dominii sibi inconveniens;[12] et id regnum Scociæ, velud peculiare[13] et præcipuum allodium ecclesiæ, pleno jure cum sua ecclesia separatum omnino ab Anglia, apostolicæ sedis præsidiis, [beneficiis, pocioribus et privilegiis] defensum fuisse legitur ab ipsa Romana ecclesia ex tunc contra Saxones et eorum successores Anglicos, Scotis semper infestis[14] opido, ut infideles fidelibus esse solent. In aliis eciam partibus, pro[15] domandis nacionibus vicinis rebellibus, aliquando usa est Romana ecclesia velud Assur, et ad huc eorum usu et auxilio, ut indiguit, potuit forsitan processu temporis indigere. Quid si Scociæ regnum, prout asseritur, ab Angliæ regno dependeret, non tamen esset ipso magis liberum in solucione census et in aliis, nec ab illo in hoc et in aliis jure diverso ullatenus censeretur. Nam, sicut regnum Scociæ certum[16] censum non solvit, sic nec comitatus Cumbriæ, Northumbriæ, aut Westmerland,[17]

---

1 E. miraculose. 2 B. E. a Deo. 3 B. sibi.
4 B. C. E. a Deo.
5 Romanæ *added in margin later*. C. D. *add* Romanæ.
6 subesse cœpit *in margin later*. 7 B. quod.
8 *Altered later from* transivit. C. D. transsivit. E. transivit.
9 C. E. census. 10 C. E. Anglam. B. C. D. E. *omit* in.
11 C. E. *add* versus cepit. 12 B. C. E. conveniens.
13 peculiare *in margin later*. 14 C. infestes. E. infestos.
15 B. et. C. per. E. perdomandis. 16 C. E. iterum.
17 B. Westmurland. C. E. Westmerlandiæ. D. Westmerlandæ.

quamvis ad dominium pervenerint[1] Anglorum, ideo, quia, a tempore constituti census hujusmodi, comitatus prædicti Scotis omnino suberant, et sic in solucione census hujusmodi omnino libere permanserunt.[2] Ad quorum comitatuum populos, ut pote Scotis subjectos, non nisi per Scotos primos in hiis temporibus[3] doctores fidei, sanctos viz. Columbam, Aydanum, Colmannum et Finianum, cum aliis eorum sociis, diu antequam ad Anglicos, noticia fidei dinoscitur[4] pervenisse, aut nominis Christi cognicio; nec in dubium revocatur quod rex Scotorum Gregorius, Dongalli filius, totam[5] sibi aliquando subjugavit Angliam, quod per cronicas proprias in Anglorum gestis manifeste reperitur; sed de successione Scotorum Saxonibus, quæ omnino negatur, nullomodo fides habetur, nisi per solam et nudam regis Angliæ supradicti assercionem, et per ficta et suspecta sua domestica scripta, de quibus nullatenus ydonea probacio reperitur pro seipso. Sed nec tactis per ipsum miraculis vel revelacionibus sancti illius credendum esse committatur autoritate; eciam si marterum essent, quamvis præbentur[6] ipsæ revelaciones adeo[7] præcessisse:[8] quarum probacio ex regis epistola non est certa; sed nec in nostri temporis judiciis consueta, eo quod in angelum lucis angelus Sathanæ se transformare legitur, et Sauli in Samuelis specie respondisse Phiconissam. Inauditum est enim quod unquam fuerat sermo in Scocia de revelacione ulla facta illi sancto Johanni, quam pro se domestice rex Angliæ allegat. Verumptamen, licet allegat[9] per ipsum regem miracula, gesta ve singula illius temporis, probari possent tunc vera esse, cum de facto fuit[10] falsa; quia tunc ab illis vetustatibus omnino recessum esse dinoscitur, et a tempore de quo non extat memoria gavisum est ipsum regnum Scociæ omnimoda libertate, et præscripsit, jure communi in hoc sibi suffragante; ita quod allegatæ vetustates per regem etc.,[11] si veræ essent, cum sint falsæ, sibi modo locum nomen[12] vendicarent, nec est eis aliquatenus insistendum; eo quod, translato ipsius partis insulæ Albaniæ dominio in ipsos Scotos, facta est legis et juris prioris mutacio, quæ semper postea duravit; et ex novissimis actis et pactis subsecutis, quæ spectanda sunt, derogatum est hiis scriptis per regem, quorum probacio, vel eciam memoria, non existit. Et est certum quod regnum Scociæ nuper convincitur fuisse liberum, quando obiit ultimus rex suus Alex-

---

[1] B. pervenirent. C. perveniunt *altered to* pervenient. D. pervenerint *altered to* pervenerent.
[2] C. E. remanserunt.
[3] C. partibus.
[4] B. demonstratur.
[5] B. tantam.
[6] B. E. probentur.
[7] B. E. a Deo.
[8] B. C. E. processisse.
[9] B. C. E. allegata.
[10] B. sint. E. fuerint.
[11] C. E. *omit* etc.
[12] B. memoriæ. C. E. minime. D. nomen *altered later to* minime.

ander tercius; sic et liberum fuisse præsumitur ab antiquo, sumpta præsumpcione de tempore nupar[1] præterito ad præcedencia præterita tempora plus remota, prout jura dictant; et gesta subsequencia[2] indicant ita esse veraciter.

Sequitur ad huc de eodem.[3]—C. xlvii.

DE ultimo vero tempore regum Normannorum Angliæ, sicut de præcedentibus regibus et temporibus eorum, viz. Britonum et Saxonum, dicta diversa continuando, idem rex Angliæ multa scripsit suo proposito conveniencia, omnimoda tamen vacua veritate; ad quæ omnia potest[4] brevitatis serie responderi. Nam, si rex Willelmus Scociæ alicui regi post adventum Normannorum in Angliam fecisse fidelitatem vel homagium, ut asseritur, possit legitime comprobari, hujusmodi homagium non pro regno Scociæ, de jure communi vel de facto libero, sed pro terris in regno Angliæ sicut,[5] quas pro tempore illo in Anglia reges Scociæ habere consueverunt. Nec huic obviat tacta[6] per regem historia de institucione Duncani et Edgari regum Scociæ, Donevaldique restitucione,[7] si rei gestæ, sicut se habet, veritas plenius attendatur; eo quod, occupato dudum regno Scociæ per quendam Donevaldum,[8] ejectis de regno legitimis heredibus, ipsius Malcolmi regis filiis et beatæ Margaretæ,—cujus Malcolmi et Margaretæ filiam, nomine Matildem,[9] primus Henricus Angliæ rex, vocatus Beuclerk, duxerat in uxorem,—Duncanus nothus sive bastardus primogenitus ipsius Malcolmi, fretus forti[10] auxilio dicti Henrici Angliæ regis, ut suus sororius vel affinis, et non diu, regnum Scociæ recuperasse dinoscitur, ejecto exinde Donevaldo supradicto. Quo[11] Duncano postea perempto, dictum Donevaldum iterum regnum secundo occupantem Edgarus, senior filius dicti Malcolmi[12] et Margaretæ, expulsit, et regnum Scociæ, auxilio similiter forti[10] dicti regis Angliæ, recuperavit. Pari forma regnum Angliæ similiter, per quendam regem Stephanum injuste occupatum, per David, regem Scociæ, et ejus auxilio recuperatum fuit per Henricum regem Angliæ secundum, Matildis imperatricis filium,—quæ Matildis imperatrix fuit[13] Matildis, bonæ reginæ Angliæ, sororis dicti David regis

[1] B. C. D. E. nuper.
[2] C. E. sequencia.
[3] C. E. *add* cum incidentibus.
[4] potest *scored out later and* ponit *substituted in margin*. D. ponit.
[5] B. C. D. E. sitis.
[6] *Altered later from* tacita.
[7] B. C. D. E. destitucione.
[8] Donevaldum *in margin later*.
[9] C. E. Matildam.
[10] C. E. forte.
[11] C. Quæ. E. Qui.
[12] B. *adds* filius.
[13] C. E. *add* filia.

Scociæ, et regni Angliæ tunc eo heres legitima, et per dictum regem Stephanum de regno, cum filio suo supradicto Henrico secundo, vocato pacifico, ejecto,[1] et pari forma ut dictum est recuperatum. Per hæc tamen præsidia mutua, sicut inter vicinos pariter et affines fieri solent, qui, cum res agitur utriusque et casus exigit, sibi[2] mutuo faventes assistunt,—propter hæc injuste arguitur, ac eciam minime probatur, regnum Scociæ regno Angliæ subjectum esse, aut ab ipso regno Angliæ quomodo[3] dependere. Quinymmo, tenens eo tunc idem rex David Scociæ comitatus Northumbriæ, Cumbriæ et Westmurland[iæ] tanquam suos, qui, ut certum est et manifestum, in eisdem plura castra construxit et monasteria fundavit, pro regno Scociæ prædicto, pro quibus prædictus rex Scociæ David[4] dicto regi Angliæ nullum unquam homagium fecisse noscitur, aut alterius subjeccionis signum, sed tantum pro hiis terris quas in Anglia optinebat rex David;[5] [quod] manifeste probatur. Quia, dum Henricus filius David regis Scociæ memorati, præmortuus ante patrem, fuisset tunc comes de Huntyngtoune in Anglia, homagium, secundo[6] regi Angliæ fecisse asseritur, pro regno Scociæ fieri non potuit, patre suo[7] ad huc superstite, sed tantum pro comitatu de Huntyngton supradicto, quem de eo tenebatur,[8] in Anglia sito; non[9] enim pro feodo paterno, dum pater superest et feodum tenet, filius homagium facere consuevit. Et illud idem probatur intelligi debere de introducto consequenter homagio facto per David et Willelmum, filios Henrici comitis de Huntyngtoune memorati, qui, suo avo David, regi[10] Scociæ, ad huc superstite, patre suo Henrico tamen defuncto, regi Angliæ facto debito homagio pro eisdem terris suis in Anglia sitis, Henrico eidem comiti[11] defuncto, s. suo patri, successerunt; nec ad regnum Scociæ vel pro regno referri[12] possunt[13] dicta homagia facta Henrici, David, vel Willelmi prædictorum, David rege Scotorum ad huc supradicto, ut præmittitur, superstito;[14] non obstante quod rex ipse Angliæ, prædicti facti ignarus, ad aliud credendum nititur introducere sua sophistica scripta præmissa.

Sequitur ad huc de eodem, cum incidentibus.—C. xlviii.

PORRO, mortuo eodem rege David apud Carleolum, tanquam in pacifica possessione Northumbriæ, Cumbriæ et West-

---

[1] C. E. ejecta.
[2] C. E. *add* invicem.
[3] B. quovismodo.
[4] C. E. *omit* David.
[5] C. D. E. *omit* David.
[6] B. secundum quod. C. D. E. quod.
[7] C. E. *add* rege.
[8] B. C. E. tenebat.
[9] C. E. nondum.
[10] B. rege.
[11] B. comite.
[12] C. E. conferri.
[13] B. potuerunt.
[14] B. E. superstite.

murland[iæ],[1] et regno Scociæ per ejus mortem tunc vacante, et per absenciam David regis supradicti nepotis Willelmi,[2] viz. heredis tunc dicti regni dictoque David [regi] successurus, qui Willelmus[3] eo tunc tempore[4] in bellorum expedicionibus favore fidei fuit, in partibus Tholosanis, contra Albigenses hereticos, Henricus rex Angliæ, filius Matildis Imperatricis, sub quo passus est beatus Thomas Cantuariensis, cui idem David restitucionem procuraverat regni Angliæ, reddens malum pro bono, ut ignarus,[5] prædictos comitatus Cumbriæ, Northumbriæ et Westmurland[iæ] violenter invadens occupavit, et in civitate dicti Carleoli ecclesiam cathedralem autoritate summi pontificis erexit per suam maliciam; cujus ecclesiam[6] prius fuit sub diocesi Glascuensis,[7] ad fidem per sanctum Kentigernum conversa, qui Scotus fuit: in cujus memoria et honore multæ ecclesiæ in eadem diocesi[8] fuerunt dedicatæ et constructæ. Ad quorum comitatuum recuperacionem Willelmus supradictus, postquam fuit erectus in regem, vehementer aspirans, congregato exercitu, in Anglia[9] captus esse legitur, et ductus in Normanniam regi Angliæ Henrico seniori sic captivus. Ubi in carceribus, pro sua liberacione, ut rex in suis scriptis nunc asserit, multa inconveniencia insolita contra statum regni Scociæ innovavit, promittens in carceribus ea quæ postmodum perimplevit, datis pro securitate regi Angliæ quatuor de forcioribus regni Scociæ castris. Quod si adimplendum[10] promissa sit[11] in præjudicium regni Scociæ hujusmodi sua facta, viso quod in carceribus detentus erat, non debet[12] regno suo in hoc præjudicium generare, seu libertate[13] regni Scociæ: primo, quod idem rex Willelmus, sic carceribus mancipatus, non erat liber, nec erat sui juris compos; secundo, quia ea quæ tunc promisit in carcere, et postea fecisse noscitur, sublata tamen erant postea per pacta posteriora subsecuta, quæ pactis prioribus erant contraria, per quod regno Scociæ, ut præmittitur, præjudicium generare non poterant sine libertate[14] ejusdem; tercio, quia postea recessum fuit a statu illo, pactis et composicionibus sic initis, et ad libertatem regni Scociæ primævam et debitam habitus est recursus, munita[15] legitima præscripcione subsecuta;[16] postea per regem Willelmum seu alios reges Scociæ

---

[1] tanquam suos proprios *added in margin later.*
[2] C. E. Willelmo.
[3] D. David *written over* Willelmus *erased.*
[4] C. E. *omit* tempore.
[5] B. C. E. ingratus.
[6] B. C. E. ecclesia.
[7] B. D. Glascuensi. C. E. Glasguensi.
[8] C. dyocese.
[9] C. E. Angliam.
[10] C. E. ad implendum.
[11] B. C. E. sic.
[12] C. E. debent.
[13] B. libertatem. C. E. libertati. D. libertate *altered later to* libertati.
[14] B. liberacione. C. D. E. sive libertati.
[15] B. minuta.
[16] C. E. *add* pactaque novissima super regni statu Scociæ subsecuta.

si quæ aliquando præcesserunt, pacciones, composiciones et promissiones singulas, quas idem rex Angliæ contra libertatem regni Scociæ adduxit, idem rex Willelmus, ut præmittitur, sive alius Scociæ rex, invalidas, cassas et irritas fecerunt: quod evidenter probatum est, ex eo quod constat[1] Ricardum regem Angliæ, filium Henrici regis memorati, ad bonitatem consciencisæ revertentem, recognovisse patrem suum Henricum prædictum contra regem Scociæ eundem Willelmum et regnum; qui, recepta ab eo magna summa pecuniæ, tam castra quæ pater suus tenebat in Scocia, pro securitate prædicta, eidem regi Willelmo notorio[2] restituit, omnesque obligaciones et pacta ac promissiones quascumque, prædictæ captivitatis causa exortas, ac omnia alia jura quæ sibi competere hac de causa in regno Scociæ cernebat, eidem regi Willelmo penitus remisit, ac eundem Willelmum regem ab eisdem penitus et absolute liberavit, pro quacumque causa, de jure vel de facto, sibi tenuerant, per quæcumque publica inde confecta instrumenta et documenta. Item nuncquam ullo tempore[3] visum fuit vassallos Scociæ quibuscumque regibus Angliæ homagium fecisse, nisi in casibus, ut præmittitur, incarceracionis, sive alicujus alterius compulsionis, violenciæ sive injuriæ: ymmo semper criminosi unius regni in alio regno fugientes refugium semper habuerunt, quod non habuissent si unum regnorum alteri sublatum[4] fuisset.

Sequitur de rescriptis Gregorii papæ et responsis.—C. xlix.

EXINDE sequitur quod rescripta Gregorii ix. et Honorii tercii, quæ, juxta suggestionem regis Angliæ inde factam,[5] rex Scociæ nominatur homo legius regis Angliæ memorati, aut hoc[6] referri debet et intelligi ad terras suas quas in Anglia rex Scociæ tenebat de eo, et non pro regno Scociæ, semper et omnino libero; aut intelliguntur pro tempore captivitatis regis[7] Scociæ, ut præmittitur, quæ per suggestionem regis Angliæ accepta noscuntur,—regni Scociæ liberati[8] in hoc præjudicium generare non debent, nec illi obviant, tanquam per pacta novissima superveniencia abrogata, cassata et irrita per liberaciones regum Angliæ postea subsecutas evidenter declarata. Juxta quæ rescripta, secundum statuta illius temporis, narracionem ejusdem regis Angliæ secundum illa tempora tantum continet,[9] condicionalem conclu-

---

[1] *Altered from* constant.
[2] B. C. D. E. notorie.
[3] C. E. *add* præterito.
[4] C. E. subjectum.
[5] B. facta.
[6] B. quo.
[7] regis *in margin later.*
[8] C. D. E. libertati.
[9] B. continent.

sionem et responsionem summi pontificis; per quæ nulli sit[1] præjudicium: ymmo narratis in ipso rescripto derogatum postea esse probatur patenter. Eo quod tales composiciones a summis pontificibus supradictis approbatæ non existunt vel roboratæ, viz. quod ulli vassalli regni Scociæ alicui regi subjeccionem, fidelitatem vel[2] homagium fecerunt, nisi pro terris infra regnum Angliæ sitis, ut præmittitur, quas proceres Scociæ de rege Angliæ tenere solebant. Notorium est enim, et nulli dubium, quod, evacuatis eisdem composicionibus et paccionibus a tempore illo de quo non extat memoria, quod locus refugii tutissimus fuit omnibus, ut præmittitur, criminosis fugientibus de regno Angliæ in Scociam, et econtra: quod non est verisimile unum[3] regnum alteri esse per hoc subjectum. Et sic evacuatis composicionibus sic initis tempore regis Willelmi, si quæ erant, per actum vel per usum eis omnino contrarium postea subsecutum est, et observatum tempore longissimo; priorisque[4] vetustatum illarum inductarum per regem evacuatis viribus, et in irritum deductis earundem erroribus non probatis, constabunt luce clarius, tam jure communi quam præscripcionibus legitimis, quam eciam privilegiis et rescriptis apostolicis novissimis, et longissimis libertatis gestis pariter, et ipsorum regum actibus in Anglia regnancium ultimate, ejusdem regni Scociæ annuentibus et approbantibus libertatem tam regni quam regum, et ipsum regem Scociæ et regnum omnino esse liberum quo ad regem Angliæ et regnum suum; prout evidenciæ infrascriptæ modernis indicant,[5] quibus sedes veritatis irrefragabilis dinoscitur.

Sequitur ad huc de eodem.—C. I.

REX etenim Alexander,[6] ipsius regis Willelmi filius, per xxx et sex annos regnavit rex in Scocia, nulli regi Anglorum pro regno Scociæ homagium faciens; nec de aliquo per ipsum facto homagio, tanquam per regem pro regno Scociæ, fecit uncquam rex Angliæ ullam omnino mencionem, sicut nec alii reges prædecessores sui, de quibus memoria non existit. Alexander eciam tercius, dicti Alexandri secundi filius, et nunc rex Scociæ ultimus, qui xxx[ta] quinque annis regnavit in omnimoda libertate post patrem, faciendo homagium huic Edwardo, regi Angliæ moderno, pro terris tantum de Penreth et de Tindale, in Anglia sitis, volens caucius agere, et sibi in jure suo et libertate habita præcavere, et conservare in futurum, qua-

---

[1] C. D. E. fit. [2] C. E. et. [3] C. verbum. E. unnum.
[4] C. E. priorumque. [5] C. E. iudicavit. [6] C. D. E. *add* Scociæ.

libet super hoc ambiguitate submota, publice protestatus est quod nullomodo pro regno Scociæ, sed pro terris prædictis, ibidem nominatis, et in Anglia sitis, homagium tale sibi fecit: rexque eciam iste modernus Eadwardus oblatum sic ab eo receptum admisit; [et] nullam tunc de subjeccione regni Scociæ quæstionem vel quamcumque mencionem fecit. Propter quod præsumitur et datur intelligi talia et similia homagia, si qua fuerunt regibus prioribus facta Angliæ per reges Scociæ hiis temporibus de quibus mencio fit in ipsius regis Angliæ epistola moderna, talia fuerunt qualia fuerunt hæc homagia ultimate facta pro terris sitis infra regnum Angliæ, ut præmittitur, approbata et admissa per eosdem Angliæ reges in temporibus illis; eo quod talia sunt subjecta qualia prædicata permittunt. Et hunc statum libertatis regni Scociæ manifeste declarant et innuunt gesta novissima regni, et varii actus et[1] diversa rescripta Apostolica et previlegia manifeste comprobant illud idem. Nam primo Henricus, ultimus rex Angliæ, cum ab Alexandro rege Scociæ, suo genero, contra Symonem de Monte Forti et suos complices sibi ab eo petisset[2] auxilium impendi, per suas super hoc patentes literas, regi Scociæ datas, ad cautelam recognovit, ad libertatis ipsius nec regni sui præjudicium auxilium suum prædictum suscipere noluit, ex debito quocumque modo sibi servicio, sed tantum ex speciali gracia et favore. Hic eciam rex Edwardus, ejusdem regis Henrici patris sui filius, sui progenitoris vestigia imitando,[3] et priora facta approbando, dum ejusdem regis Alexandri Scociæ, sui sororii, in suæ coronacionis solempniis habere præsenciam affectaret, eidem regi Alexandro, ibidem ire recusante, alias literas patentes suas sibi transmisit, quod non ex debito alicujus servicii hoc faciebat, sed tantummodo ex favore et gracia hoc sibi concessit.

Sequitur adhuc de eodem, cum incidentibus.—C. li.

VACANTEQUE[4] deinde ejusdem regis[5] Scociæ custodia post mortem Alexandri regis supradicti, non ad ipsum velud ad rectum dictum dominium[6] regni Scociæ pervenit, prout de feodis fieri assolet; sed, per ipsius regis consilium, per ejusdem regni proceres sex erant electi dicti regni custodes. Quod ipso rege Angliæ sciente, tollerante, consenciente et approbante eorundem

---

[1] C. ac. [2] C. E. peciisset. [3] C. D. mutando.
[4] C. D. E. Vacantisque. [5] B. C. D. E. regni.
[6] *Altered later from* rectum dominii dominum. B. dictum domini. C. D. E. dominii dominum.

custodum regimen, nullumque jus sibi in dicto regno competere tunc in dicto regno vendicabat, utpote nondum ad huc, ut postea fuit, in partes lacerato, nulloque super hoc impedimento per ipsum regem Angliæ dictis[1] sex custodibus præstito, per spacium sex annorum et ultra, quibus custodiam dicti regni habuerunt; donec et quousque in dicto regno Scociæ suboriri cœpit quædam discensionis materia super jure successionis regni inter certas partes, post mortem Margaretæ filiæ regis Norowegiæ, neptis dicti regis Alexandri, quæ fuit vera heres regni dum vixit, mortua tamen in puellaritate: post cujus mortem suscitata est discordia magna inter proceres regni, de jure pociori sertantes.[2] Per quod idem rex Angliæ, primo fingens exterius se eos velle concordare et quæ pacis essent tractare in Scocia inter partes divisas, et sic, tanquam lupus sub agnino[3] vellere, regni ipsius tractatibus non vocatus se ingerens, et sibi allecta altera parte callide procerum regni contendencium, quod videns reliqua pars sibi resistere noluit; et sic de facto, licet non de jure, regni illius pastore desolati sibi usurpavit custodiam per oppressionem, vim et metum, quæ cadere poterant in constantem virum. Et, licet Romana ecclesia tunc pro parte ipsius regni[4] coram ipso, sicut erat, ipse tamen rex allegacionem hujusmodi admittere noluit, ymmo coram sic[5] dixisse se noscitur, ut a verbis suis non recedatur: Et si quis presbiter Romanus vellet pro libertate Scociæ aliquid quo ad eum dicere, oportebat eum Londonias venire, et illa quæ vellet ibi proponere coram ipso. Nec eciam idem rex, in adventu suo proprio tunc ad regnum ipsum Scociæ, proceres ejusdem regni extra ipsius[6] limites coram se habere potuit petitam ab eo licenciam de gracia, quam patenti prius scripto ipse caveret, ad cautelam libertatis obtentæ, ejusdem proceribus eciam jam in partes divisis, quod hujusmodi accessus ad eum extra regnum in regni ipsius non redundaret præjudicium, et quod non ex debito sed ex gracia hoc faciebat. Per ipsius eciam solempnes nuncios, episcopos, viz., comites et barones, ad hoc specialiter deputatos, solempniter promisit rex Angliæ præfatus, dudum autem et regno vacante Scociæ, quod si de matrimonio prælocuto contrahendo inter Edwardum, filium suum primogenitum, et Margaretam, dicti regni [Scociæ] heredem et dominam, tunc superstitem, contigeret[7] liberos non extare, se regnum ipsum prædictum Scociæ libere, sine quocumque subjeccionis clameo, restituere proceribus regni, et sine ulla quacumque

---

[1] C. dominus. E. dominis. [2] B. E. certantes. [3] D. agni vero.
[4] C. E. *add* Scociæ fuisset nominata domina ejusdem regni.
[5] B. se *and omit following* se. [6] C. E. *add* regni. [7] B. contigerit.

subjeccione:[1] de quo confestim poterit fieri sufficienter fides. Quod regem ipsum veresimile non e[st] promittere voluisse[2] ullo modo, si aliquod jus in regno prædicto subjeccionis vel superioritatis sibi competeret, quod probabiliter opinaturi poterit. Multa quidem et alia, quæ brevi stilo scribi non possunt, ejusdem regni Scociæ manifeste se[3] comprobant libertatem juris communis fortissimo fundamento innitentem; cui adjuvare[4] convinctuntur[5] antiqua eciam et moderna gesta, et multa alia rescripta et privilegia apostolica, quæ usque in hiis temporibus ultimis observantur inconcusse. Inter quæ Honorius tercius papa, imitando prædecessorum suorum vestigia, regno Scociæ noscitur indulsisse quod, super terris et possessionibus in ipso regno sitis, ad extra positorum judicium nullus de regno [Scociæ] extrahatur examine; sedis apostolicæ autoritate semper salva, et hoc in appellacionibus ad sedem ipsam interpositis. Super quibus terris et possessionibus in Scocia positis nullatenus appellaretur ad ipsam sedem, si regnum ipsum alteri regi esset subjectum,[6] et audiri obsurdum;[7] et nec ad Romanam ecclesiam nullo mediante subjectum in temporalibus nosceretur. Sed, quod in temporalibus eidem Romanæ ecclesiæ sit subditum immediate idem Scociæ regnum, recenti probatur exemplo. Nam in causa comitatus de Menteth, in Scocia siti, non spirituali vel ecclesiastica, sed pocius criminali et ad forum regni[8] spectante, a sentencia lata in curia regis Scociæ, quod non diu extitit, ad sedem apostolicam supradictam appellatum fuit; ac appellacionis causa per ipsam sedem apostolicam certis noscitur judicibus commissa fuisse terminanda. Cui facto rex Anglia tunc minime contradicens, tollerando sedem ipsam agere et libere disponere, adeo quod sibi[9] præjudicasse. Quod veresimile non est sedem apostolicam sic causam appellacionis commisisse, si ad ipsum Angliæ regem, et non ad eam,[10] rectum spectasset dominium dicti regni Scociæ. Item Deus et mundus novit quod, quam diu Scocia rege non caruit, et discensionis materia in regno Scociæ exorta non fuit, rex Angliæ nullum jus superioritatis in regno Scociæ vendicavit; et[11] licet modo, exorta divisione, sine causa legitima, aviditate dominandi, dictum regnum subjugare nitendo molestare cœpit; ex qua defensionis[12] causa[13] solummodo processus suus invalidus inicium cepit.

---

[1] restituere—subjeccione *in margin later.* [2] C. voluisset.
[3] C. E. *omit* se. [4] C. adjuvare *with* j *smudged* = ad unare. E. adunare.
[5] E. convincuntur. [6] C. E. *add* quod juri communi videtur contrarium.
[7] C. E. absurdum. [8] C. regnum. E. regium.
[9] C. E. *add* prius competebat, et nunc asserit hoc sibi.
[10] C. E. eum. [11] C. E. *omit* et.
[12] C. E. dissencionis. [13] C. cum.

Sequitur ad huc de eodem.—C. lii.

PETENTIQUE[1] insuper prædicto[2] rege Angliæ regni Scociæ decimam, illud Innocencius concedere denegavit, adiciens quod nulli regi cuicumque alieni regni decimam concedere consuevit. Per quod manifeste innuitur, quo ad ipsum regem Angliæ, regnum Scociæ fore penitus alienum, et eidem regi Angliæ[3] nullatenus subjectum. Concedendoque eciam idem Innocencius eo tunc regi Angliæ regni sui decimas[4] omnium terrarum sive jurisdiccionum sibi subjectarum, quod evidenter apparet, per hoc regni Scociæ decimam sibi non concessit, sed omnino alteri, indicans evidenter, prout juris est, idem regnum Scociæ regi Angliæ prædicto suæ se[5] jurisdiccione[6] nullomodo subesse, et quod rex Scociæ pro ipso regno dicto regi Angliæ homo legius[7] existit. Ex privilegiis eciam sedis apostolicæ Scociæ regno indultis apparet, ac domino nostro summo pontifici satis notum est, quod legatum sedis apostolicæ[8] Scoti admittere non tenentur, ubi per literas apostolicas in quibus legacio simul utroque regno alicui fit[9] commissa Scociæ et Angliæ. Ex quibus patet manifeste unum regnum ab altero non dependere. De hiis autem omnibus et aliis regni Scociæ defensionibus, libertatibus et juribus[10] existencia munimenta publica in thesauria regni Scociæ idem rex Angliæ,[11] quando[12] regni Scociæ[13] habuit custodiam, ex eadem thesauria abstulit, et vi et metu secum in Anglia, cum multis aliis bullis, cartis et munimentis libertatis regni Scociæ, cum quibus confirmabantur regni Scociæ privilegia memorata et libertates, secum asportavit in Angliam; una cum sede regali sive cathedra in qua reges Scociæ coronari solebant lapidea sive marmoria antiquissima, per vim et metum callide subtrahens, in dictum Angliæ regnum secum eciam adduxit. Hæc enim omnia, et alia multa, per quæ potuit magis regno nocere, ac omnem promptam probaciones[14] juris libertatis ac privilegiorum ostensionem contra ipsum et superioritatem regni sui, ac defensionis habitæ contra ipsum per regem[15] Scociæ, dum castra et loca forcia regni in manu sua tenuit, omnia de

---

1 C. Potentique. E. Potentique *altered to* Petentique.
2 B. *adds* Henrico *in margin.*
3 regnum Scociæ—Angliæ *in margin later.*
4 C. D. E. dêcimam.
5 C. E. ve.
6 idem—jurisdiccione *in margin later substituted for* diccioni *crossed out.* B. C. D. E. jurisdiccioni.
7 C. E. *add* nullatenus.
8 Scociæ regno—apostolicæ *in margin later.*
9 B. C. D. E. sit.
10 *Altered from* juridibus.
11 B. *adds* Henricus *in margin.*
12 B. quum.
13 idem—Scociæ *in margin later.*
14 B. C. E. probacionis.
15 B. C. D. E. regnum.

regno asportando adnichilavit; ostendens se per hoc manifeste injustam causam fovere contra regnum Scociæ et ejusdem incolas. Quæ subtraccio ac munimentorum perdicio ad huc forte posse creditur legitimis testibus viva voce comprobari. Cæterum post hujus optentum per ipsum regem Angliæ, non vocatum a Scotis, quicquid scribat, nec recognitum in Scotorum dominium[1] nisi metu et vi tantum, regnum ipsius vacantis tempore, postquam primum suum qualemcumque titulum et introitum regni sive exortum principatum notorie habuit, per cedicionem solam et parcium intestinam, qualiter, Scotis eisdem semper provocantibus ad præstitam libertatem, rex Angliæ, sine judicio, jus sibi dicens de re et regno sibi penitus alieno, per suam solam potenciam et maliciam, vim et metum, mittens temere falcem[2] in messem alienam, ac deinde qualiter ipsum præcesserit negocium, scribi non potest, vel aliter dictis suis brevi stilo respondere, eo quod prolixius[3] est nimium processus; mundo tamen notus tam injustus processus negocii sui in quo confidit, si justi judicis examine visitaretur, et in statera justiciæ recte liberarentur[4] singula facta sua; in quibus si confitendum crediderit,[5] justi judicis Romani pontificis nullatenus declararet[6] examen,[7] ut declinat, ut ipsius saltem negocii veritas, in luce sæpius examinata, magis pro parte Scotorum splendesceret, et partis adversæ perniciosa perversitas et versucia, quas allegat, in judicium revocata, sive pœnitencia[8] gravius deprimerentur[9] et[10] dampnaretur. Et, quia de veritate non habet rectitudinem,[11] non est mirum si frenaciones quærit et ad subterfugia confugit, quærens per eulogia absens injustam causam suam pro justa reddere. Nam de cætero[12] cercius est quod rex ipse, actor omnium scelerum quæ post ea sunt subsecuta, primus seminavit; deinde cotidie[13] inter regna primus convolavit ad arma, primus hostiles committens incursus et incendia, cædes et scelera, in regno Scociæ perpetrando omnia mala, prout hæc capcio et desolacio, cum clade maxima ibidem perpetrata innocentum, opidi Berwici manifeste declarant. Post cujus prodiciosam et nequissimam capcionem dicti opidi Berwici,[14] ac cædem[15] crudelissimam et mirandam nimis octo millium personarum ibidem commissam, confugientibus eciam ad ecclesiam notabilem mulieribus, sacer-

---

[1] B. C. E. dominum.
[2] C. faulsem.
[3] C. E. responderi; et quod prolixus.
[4] C. E. librarentur.
[5] B. credidit. C. E. confidendum tradiderit.
[6] E. declinaret.
[7] C. examine.
[8] B. *omits* pœnitencia.
[9] B. deprimeretur. C. E. deprimarentur.
[10] E. vel.
[11] C. E. *omit* rectitudinem.
[12] C. E. certo *and omit* de.
[13] C. E. die *after blank*.
[14] B. *omits* manifeste—Berwici.
[15] C. sedem.

dotibus, clericis, cum universis parvulis et miserabilibus personis, eisdem tamen immunitate ecclesiæ non servata refugium ibidem quærentibus, ymmo ecclesia dicta igne cremata, nulli parcentes ætati, ordini vel sexui, omnes simul in eadem ecclesia sine misericordia extincti sunt; aliis vero ecclesiis spoliatis suis ornamentis ac fœdatis, et sanguine occisorum pollutis, de cruore occisorum ad easdem confugiencium, factis stabulis equorum, heu prodolor![1] more gentilium, per ipsum regem et suos. Propter quæ mala et aliorum multorum malorum commissionem ab inicio si ipsi Scoti quomodolibet se defenderent in facto, ne dolore devicti[2] processerunt ad vindictam, nec læsæ majestatis possunt criminis per regem argui, quæ[3] non suberant, nec de regno ipso sibi probare poterit spontanea cessio, quæ de jure non præsumitur fieri alicui invasori; quia constat publice ipsum regnum Scociæ[4] per ipsum regem Angliæ multipharie spoliatum primitus jam fuisse.

Sequitur de eodem.—C. liii.

ET, quia de hiis et aliis causis et circumstanciis negocii non aliter constare bene poterit,[5] nisi assercionibus parcium præsencium et probacionibus narratorum faciendis coram judice compente,[6] prout fieri debent, et non sine deliberacione debita, et quod totum tam arduum negocium per summum pontificem fit[7] revocatum et apostolicæ sedis examen debitum,[8] ut ibidem de ipso toto negocio fieret quod juris est, cujus sedis examen, a[9] judicio et munitum, id non potest rex Angliæ,[10] sine causa magis manifesta, prout jam nititur, aliqualiter declinare;[11] et potissime quia, post notificatam sibi ejusdem causæ revocacionem, jam bis exercitu congregato, in dictum regnum Scociæ hostiliter irruit de nono,[12] in ipsius sedis apostolicæ contemptum jurisque injuriam in dicti regni præjudicium et dampnum non modicum, et scandalum plurimorum, per hoc notorie incidens in pœnam illius constitucionis et legis, *Si quis in tantum*,[13] etc. et *Meminerint cuncti;* per quod privandus esse noscitur omni jure, si quod[14] in ipso primitus habuisset; quare, cum sic[15] de

---

[1] B. protholor. C. E. proch dolor. D. proth dolor.
[2] C. E. delicti.
[3] C. E. cui.
[4] B. *omits* ipsum regnum Scociæ.
[5] C. E. potuit *and omit* nisi.
[6] B. comparente. C. E. competenti. D. compente *altered to* compenti.
[7] B. D. sit. C. E. sic.
[8] C. E. examine debatam.
[9] C. E. *omit* a.
[10] a judicio—Angliæ *over erasure.*
[11] C. E. declarare.
[12] No, *afterwards altered to* nono. B. C. D. E. novo.
[13] C. E. tantam.
[14] B. quid.
[15] B. D. sit.

jure communi Scotorum fundatur intencio ut liberum sit ipsum regnum quo ad regem Angliæ, tam de jure quam de facto, gavisumque sic,[1] a tempore de quo non extat memoria, ejusdem in libertatis possessione pacifica; et potissime cum, toto tempore claræ memoriæ Alexandri, ultimi regis Scociæ, et, post ipsius obitum eciam, tempore gubernacionis[2] custodum regni supradicti, tunc per sex annos[3] vacantes,[4] usque ad exortam turbacionis[5] regni materiam, ex quibus continuatis temporibus præscripcio longissima[6] est completa; sic quod[7] notorium est eciam regem ipsum Angliæ regnum ipsum Scociæ, tempore vacacionis, autoritate propria in illud indebite irruisse, ac illud regnum per solam potenciam, vim et metum occupasse, infinitis in ipso regno dampnis datis, spoliacionibus, cædibus et incendiis, ut præmissum est, in ecclesiis, ecclesiasticis[8] personis sacrilegium committendo, in sæcularibus eciam et clericis ejusdem, nullo opitulante ordine, ætate vel sexu,[9] aut justo titulo, inhumaniter sæviendo ad regnum ipsum vi optinendum; et, propter ista, non nisi ad Romanam curiam et ipsius sedem apostolicam potuit regnum Scociæ[10] ac ipsius incolæ, pro justicia optinenda, habere recursum. Sic[11] ad Romanam ecclesiam et ipsius examen[12] sedis id[13] negocium, sicut jure debuit, fuit revocatum. In cujus sedis conte[m]ptum, spretis ejusdem mandatis super hoc receptis, idem rex Angliæ[14] hostilibus repetitis incursibus notorie invadere et inquietare præsumpsit injuste regnum Scociæ supradictum. Supplicant igitur Scoti domino nostro summo pontifici quatenus, ex ejusdem regis Angliæ subtectis eulogiis, partim vetustate sublatis, partimque ex notoria amixtione[15] falsitatis turpitudinem,[16] ut dictum est, informacionem illam nullam dignetur suscipere,[17] convenit, ex partis advenisse[18] scriptis suspectis et vetustatibus eversis non probatis. Quodque sicut easdem[19] sedes ad summum examen duxit juste idem revocare negocium, sic revocacioni eidem inhærendo, prout incipit[20] et deberet, totum ipsum negocium, causam et quæstionem inter partes prædictas apud sedem eandem audire dignetur, et illud, eis præsentibus, ad subjectorum eciam perpetuam memoriam futurorum, apostolica sentencia terminare; provise[21] paternis affectibus ipsi

---

1 B. C. E. sit.
2 B. *adds* sex.
3 C. E. *add* ultra.
4 B. C. D. E. vacantis.
5 C. E. gubernacionis.
6 B. C. D. E. legitima.
7 B. C. E. sicque.
8 C. D. E. *add* que.
9 D. sexui.
10 Scociæ *in margin later.*
11 C. E. Sicque.
12 C. D. examine.
13 B. C. D. E. idem.
14 B. *adds* Henricus.
15 C. amextione. E. annextione.
16 C. E. turpitudine.
17 C. E. *add* nisi quam suscipere.
18 E. adversæ.
19 B. C. D. E. eadem.
20 E. incepit.
21 C. E. proviso.

regno Scociæ et ecclesiæ suæ, sic afflictis, ac per ipsum regem Angliæ sic ruinis expositis, interim de juris remedio oportuno, quo ad secundum, ut, pendente tempore discussionis ipsius negocii in curia Romana, invocato per ipsum, sui hostiles reprimantur incursus, quatenus poterint Scuti[1] tute et libere prosequi suam causam in eadem curia.

Expliciunt instrucciones missæ per custodes et consilium regni Scociæ procuratoribus regni, ad Romanam curiam reformandum.[2]

Sequitur consequenter copia cujusdam literæ lamentacionis et complanctus per barones et proceres Scociæ facta Romano pontifici, *primo sibi exponendo et declarando nobilitatis antiquitatem*[3] *nacionis Scociæ, et eorum originis inicium; secundo de exitu eorum de Ægipto et Græcia, ac de processu temporis, et stacionibus in itinerando versus Scociam factis, et de multis*[4] *innumerabilibus affliccionibus et adversitatibus mediantibus; tercio de enormibus ac*[5] *tirannidis et crudelibus vexacionibus, insultibus ac deprædacionibus injuriosis per regem Edwardum Angliæ modernum regno Scociæ illatis. Quæ litera debet præcedere omnes instrucciones. (Sequitur intitulacio ejusdem literæ:*[6] Generosæ probitatis Scotorum progenies sanctissimo patri nostro Johanni papæ xii° Romanæ sedis pontifici summo).—**C. liiii.**[7]

SANCTISSIMO in Christo patri ac domino nostro, domino Johanni, divina providencia sanctæ ac universalis ecclesiæ Romanæ summo pontifici, devoti et humiles[8] sui, Duncanus comes de Fife, Thomas Ranulphi comes Murraviæ, dominus Manniæ ac Vallis Anandiæ, Patricius de Dunbar, comes Marchiarum Scociæ, Maliseus comes de Strathern, Malcolmus comes de Lennax, Willelmus comes de Ross, Magnus comes Cathaniæ et Orchadiæ, ac Willelmus comes Sutherland, Walterus Stewart, senescallus Scociæ, Willelmus de Soulis, cancellarius[9] Scociæ, Jacobus de Douglas, dominus David de

---

[1] B. C. D. E. Scoti. [2] C. E. informandum.
[3] C. antiquitati. D. *altered from* antiquitati. E. antiquitatis.
[4] C. E. *add* et. [5] B. et. [6] C. *adds* eciam.
[7] *In Table of Contents this chapter is intituled*: De intitulacione ejusdem literæ: Generosæ probitatis, *etc.* C. *has in Table of Contents:* Sequitur copia cujusdam literæ complanctus et lamentacionis, quæ per ordinem debet sequi; sed, quia eam inveni hic insertam, eandem scripsi sicut inveni.
[8] C. E. *add* filii. [9] C. boncillarius. E. boutillarius.

Brechyn, David de Grahame, Igeramus[1] Umfraville, Johannes de Menteth, custos comitatus ejusdem, Alexander Fresale, Gilbertus de la Hay, constabularius Scociæ, Robertus de Keth, marescallus Scociæ, Henricus de Sancto Claro, panicarius[2] Scociæ, Johannes de Grahame, David de Lyndesay, Patricius de Grahame,[3] Johannes de Fenton [Willelmus de Abirnethy, David de Wemis], Willelmus de Monte Fixo, Fergusius de Ardressane,[4] Eustachius[5] de Maxwel, Willelmus de[6] Ramsay, Alanus de Moravia, Donaldus Cambel, Johannes de Cambronne, Richuraldus[7] de Chein, Alexander de Cetonne,[8] Andreas de Lesle, Alexander de Stratonne,[9] ac omnes alii barones, proceres et libere tenentes regni Scociæ supradicti, atque omnes burgenses et tota communitas regni supradicti, omnimodam reverenciam ac[10] subjeccionem filialem ad pedum oscula beatorum. Scimus, sanctissime pater et domine, ac ex antiquorum gestis et scriptis colligimus[11] quod, inter cæteras[12] naciones egregias, nostra s. Scotorum nacio multis præconiis fuerit insignita. Quæ, de Græciæ et Ægipti finibus per mare Tirenum[13] et columpnas Herculis transiens, in Hispaniam[14], primo stacionem fecit inter ferocissimas gentes. Per multa[15] temporum curricula ibidem residens, a nullis quamcumque[16] barbaris alicubi gentilibus poterat nullatenus subjugari. Deinde vero, post mille ducentos annos a transitu populi Israelitici per Mare Rubrum, sibi sedes in occidente optinuit, et Hiberniam populavit; et sedes quas nunc tenet, expulsis primo Britonibus, et Pictis eorum demeritis omnino deletis, licet per Norouwagenses, Datos[17] et Anglicos sæpissime impugnata fuisset, multis tamen victoriis et laboribus plurimis acquisivit, ipsosque semper ab omni servitutis subjeccione liberos servavit, prout publice priscorum testantur historiæ. In quorum regno centum et tresdecim[18] reges de ipsorum regali prosapia, nullo interveniente alien[i]gena, usque[19] in hodiernum diem regnaverunt. Quorum nobilitates et merita, licet ex aliis non clarerent, tamen satis patenter ex sequentibus clarescere poterunt et refulgent. Nâm primo, ex eo quod Rex regum et Dominus dominancium, Jhesus Christus,

---

[1] B. Ingramus. [2] C. E. panitarius. D. panitarius *altered to* panicarius.
[3] C. E. *omit* David de Lyndesay, Patricius de Grahame.
[4] B. C. E. Ardrossane. [5] B. Eustasius. [6] B. *omits* de.
[7] B. D. Richinaldus. C. E. Rigenaldus. [8] B. C. E. Seton.
[9] C. E. Strayton. [10] C. E. et. [11] B. collegimus.
[12] C. veteras. E. veteres.
[13] D. *omits* per, *and has* mare meditaranium *over erasure*.
[14] B. D. Hispania. E. Hispaniam *altered to* Hispania.
[15] C. multam. [16] C. E. quantumcumque.
[17] C. E. Dacos. [18] B. tredecim. D. tradecem. [19] C. E. *add* nunc.

post suam passionem et resurreccionem, ipsos, in ultimis terræ finibus constitutos, quasi primos ad suam sanctam fidem catholicam convocavit; nec eciam eos per alium in sua fide confirmare voluit, nisi per beatissimum apostolum suum Andream, Petri principis apostolorum germanum,[1] quamvis ordine secundum vel tercium,[2] quem semper Christus[3] præesse voluit, ut pastor et patronus; hæc autem sanctissimi patres et prædecessores vestri sollicita mente pensantes, ipsum regnum et populum, sic miraculose conversum et confirmatum, ut beati Petri germani peculium, multis privilegiis et favoribus ac prærogativis munierunt: ita quippe quod gens vestra[4] sub ipsorum proteccione hactenus libera deguit et quieta, donec ille princeps malificus Edwardus rex Angliæ, pater istius regis moderni, regnum nostrum acephalum populum et[5] nullius mali vel doli conscium,[6] bellis et insultibus armorum tunc dissuetum, sub amici et confœderati specię inimicabiliter infestavit. Cujus injurias, cædes, molestias, violencias, prædaciones, incendia, ac prælatorum et clericorum incarceraciones, monast[er]iorum combustiones, religi[os]orum spoliaciones et occisiones, et alia multa et enormia sua crudelissima facta innumerabilia quæ in dicto regno exercuerit,[7] nulli parcens ordini, ætati, vel sexui, nemo numerare vel scribere poterat, nec ad plenum intelligere, nisi quem experiencia informaret. A quibus malis innumeris, Ipso juvante qui post vulnera medetur et sanat, per strenuissimum principem et dominum nostrum regem Robertum de Broys, qui, pro populo et hereditate suis de manibus inimicorum liberandis, velut alter Machabæus aut Josue, per labores et tædia, inedias et pericula, quæ læto sustinuit animo; quem eciam, divina disposicio,[8] secundum leges et consuetudines nostras, quas usque ad mortem sustinere intendimus, tam juris successio ac debitus omnium nostrorum consensus et assensus nostrum fecerunt principem atque regem: cui, tanquam illi per quem in populo nostro salus facta est, pro nostra libertate tuenda,[9] tam de jure quam de[10] meritis personæ, tenemur et volumus in omnibus adhærere.[11] Quem, si ab inceptis desisteret, nos regi Anglorum aut regnum nostrum[12] volens aliquatenus subicere, ipsum, tanquam inimicum nostrum et sui nostrique juris subversorem, statim expelleremus, ac alium in regem nostrum, qui ad defensionem nostram et regni sufficeret, constitueremus: nam, quam diu centum ex nobis vivi remanserint, nuncquam Anglo-

[1] C. germanus.
[2] D. *has* vel tercium *rubbed out.*
[3] B. C. D. E. ipsis.
[4] D. *altered later to* nostra. E. nostra.
[5] B. C. D. E. que.
[6] C. consilium.
[7] C. D. E. exercuit.
[8] C. E. disposicione.
[9] B. tenenda.
[10] B. C. D. E. *omit* de.
[11] B. adhibere.
[12] regnum nostrum *over erasure.*

rum dominio volumus subjugari aliquatenus. Non enim propter gloriam belli, aut[1] propter divicias aut[2] honores pugnamus, sed propter libertatem nostram[3] et leges paternas solummodo, quas nemo sapiens, nisi simul cum vita, amittere consentiret. Hinc est, sanctissime pater et domine, quod sanctitatem vestram genuflexis cordibus exoramus, quatenus, sincero corde menteque pia recensentes quod, apud Eum[4] cujus vices in terris geritis, cum non sit pondus neque disti[n]ccio[5] Judæi et Græci, Scoti vel Anglici, apud Eum ubi excepcio personarum non est, tribulaciones et angustias nobis et ecclesiæ Dei ab eisdem Anglicis illatas paternis oculis intuentes, regi Anglorum, cui sufficere debeat quod suum est in possessione, cum olim Anglia septem aut pluribus regibus sufficere solebat, moneri et exhortari dignemini,[6] in exili degentes Scotorum insula, ultra quam habitac[i]o humana non est, nullius juris nisi tantum quod nostrum est cupientes, in pace dimittat: cui, pro nostra procreanda quiete, quicquid poterimus, ad statum nostrum respectu habito, facere volumus cum effectu. Vestra refert, sancte pater, hæc facere, qui paganorum feritatem, Christianorum culpis exigentibus, in Christianos sævientem aspicitis, et Christianorum terminos artari indies; quandocumque vestræ sanctitatis memoriæ derogat, si, quod absit, ecclesia in aliqua suæ parte vestris temporibus paciatur eclipsim aut scandalum, vos videritis. Excitet igitur Christianos principes, qui, non causam ut causam ponentes, se fingunt in subsidium Terræ Sanctæ, propter guerras quas habent cum proximis, ire non posse. Cujus impedimenti causa est verior,[7] quod in minoribus proximis [de]bellandis utilitas propinquior et resistencia debilior æstimatur. Sed tam[8] læto corde dictus dominus noster rex et nos, si rex Anglorum nos in pace dimitteret, illuc iremus, Scrutator cordium, qui nichil ignorat, satis novit: quodque vobis, tanquam Christi[9] vicario, totique Christianitati ostendimus et testamur. Quibus si sanctitas vestra Anglorum fictis et falsis relacionibus[10] nimis credula fidem sinceram adhibeatis, aut ipsis in nostram confusionem favere non desinatis, tam corporum excidiam quam animarum exterminant[11] cætera quæ sequentur incommoda, quæ ipsi in nobis et nos in[12] ipsis fecerimus, vobis coram Altissimo, in extremo judicio, credimus imputandum: postquam sumus et erimus, in hiis et in aliis quæ tenemur, tanquam vobis obedientes filii, quemadmodum Ipsius vicario,

---

[1] B. C. D. E. nec. [2] B. et. [3] B. *omits* nostram.
[4] B. Deum. [5] C. E. distruccio. [6] E. *adds* quatenus.
[7] B. *adds* quam. [8] C. E. quod tantum. [9] Christi *in margin*.
[10] C. E. relatibus. [11] C. E. extremia ac. [12] C. E. *omit* in.

parati in[1] omnibus complacere, ipsique omnium Creatori, tanquam summo judici, causam nostram tuendam committentes, in Ipso sperantes et cogitatum nostrum jactantes, et in Ipso virtutem facientes qui ad nichilum deducit[2] inimicos nostros. Sanctitatem et sanitatem vestram conservet Altissimus per tempora multa. Datum apud monasterium de Abirbroth in Scocia, vi° die mensis Aprilis, anno graciæ M° ccc° xx°, regni [regis] Roberti xv.

Sequitur processus ductus in curia Romana per procuratores regni Scociæ supradicti,[3] et specialiter per quendam magistrum Baldredum Biset,[4] juris peritum et clericum notabilem,[5] contra sophisticas ficciones regis Angliæ, et ejus figmenta.

Sequitur tenor primi libelli processus domino pontifici summo exhibiti.—C. lb.

MEMORITER retinet vestra sanctitas sæpedicta qualiter, cito post festum Pentecostes ultimo præteritum, ex parte prælatorum, comitum, baronum et tocius communitatis regni vestri Scociæ, vestræ sanctitati supplicavimus quatenus contra duricias ac injurias, persecuciones sævissimas, quibus rex Angliæ, cum suis complicibus, regnum Scociæ prædictum et ipsius incolas, in grave præjudicium ecclesiæ Romanæ, cui idem regnum in temporalibus et spiritualibus dinoscitur subici sine medio, hostiliter dilaceravit, nec dilacerare ad huc desinit, remedium oportunum dignemini adhibere; et qualiter vos, paterno affectu regno et incolis eisdem compacientes, in visceribus caritatis, de salubri remedio in præmissis celeriter apponere[6] cœpistis;—et super hoc, de vestro speciali præcepto, nota facta fuit. Et, cum idem negocium perfici[7] debuisset, supervenerunt duo milites, nuncii regis Angliæ supradicti, qui ex parte ejusdem quandam epistolam, ejus sigillo consignatam, vobis præsentarunt, in qua multa continebantur quæ, prima facie, pro jure regis Angliæ, quod prætendit habere jurisdiccionem[8] in regno Scociæ.[9] Unde vos, pater sanctissime, nolentes aliquid ipsum negocium tangens apud nos latere, ad præsenciam vestram fecistis nos vocari, qualiter hujusmodi litera fuit vobis transmissa nobis exponendo. Cujus copia[10] placuit sanctitati

---

[1] in *inserted later*. [2] C. D. E. deducet.
[3] C. E. *add* Incipit hic processus ductus in curia Romana per procuratores regni Scociæ prænominatos. [4] B. D. Bisat. C. E. Bisate.
[5] C. E. *add* etc. [6] C. E. opponere. [7] C. perfecti. D. perfeci.
[8] C. E. *omit* jurisdiccionem. [9] C. E. *add* facere videbantur.
[10] copiam *altered to* copia. C. D. E. copiam.

vestræ nobis debere fieri, et ex præcepto vestro speciali per vestrum specialem notarium nobis facta fuit et deliberata, ut ipsa copia, præhabita deliberacione pleniori, possemus vestram sanctitatem super jure Romanæ ecclesiæ et nostro plenius informare, et racionibus in dicta epistola contentis maturius respondere. Verum, quia contenta in eadem litera consistunt in facto nedum recenti, sed antiquo et antiquissimo, majores nostros consulimus, ut oportet, super ipsis de quorum consilio quædam notorie vera, non ficta,[1] pro parte nostra promittentes,[2] racionibus ex adverso exhibitis consequenter respondebimus. Unde, in primis, pro parte[3] regis Angliæ et regni Scociæ facit in primis jus commune; quoniam nec consulatus consulatui, nec episcopatus episcopatui, nec regnum regno, aut rex regi, de jure communi subicitur. Et, sicut notat dominus Innocencius quartus, quasi contra jus naturale est, et miraculosum, quod qui sui juris est alieno juri subiciatur aut potestati. Unde talia ab alio quam a principe, papa, vel imperatore nequiunt impetrari. De quo aliquod tale specialiter indultum non ostendit idem rex Angliæ. Unde et cætera pro ipsis facit[4] decisio sive declaracio ejusdem domini Innocencii quarti in duobus factis. Cum enim rex Scociæ, suis in unccione et coronacione ab hac sacra sede procurandis, cum suis magnatibus et proceribus tractatum haberet, rumor de hoc ad regem Angliæ prolatum[5] est; qui statim per nuncios suos et per literas domino Innocencio prædicto supplicavit instanter, ut in hac parte votis[6] regis Scociæ non annueret absque consensu suo, quia hoc cederet[7] in præjudicium regis Angliæ, cum idem rex[8] Scociæ homo suus legius esset, et sibi homagium faciebat. Quam supplicacionem dominus Innocencius prædictus admittere recusavit,[9] subponendo regnum Scociæ, quam[10] ad ipsum regnum, a rege Angliæ omnino esse[11] liberum; licet forsitan, pro quibuscumque[12] terris in regno Angliæ sitis, quas reges Scociæ in Anglia alias optinuerunt, ipsi homagium et fidelitatem regi Angliæ facere consueverunt. Secundo, quod ad[13] idem facit, quod, cum prædictus Innocencius regi Angliæ concessit unam decimam per totam Angliam omnium ecclesiarum proventuum et ecclesiasticarum ac omnium terrarum sibi, s. dicto regi Angliæ, subjectarum, cito postea eidem domino Innocencio supplicavit ut sibi decimam omnium bonorum ecclesiarum Scociæ

[1] B. D. conficta. C. E. confecta.
[2] C. E. præmittentes.
[3] C. per pre. E. per pro parte.
[4] C. E. *add* eciam.
[5] C. E. prolatus.
[6] C. vocis.
[7] D. cederit.
[8] C. E. *omit* rex.
[9] C. E. refensavit.
[10] C. E. quantum.
[11] C. E. non fore *for* omnino esse.
[12] B. C. D. E. quibusdam.
[13] C. E. *omit* ad.

similiter concederet. Rescripsit sibi hoc nullomodo concedere velle, nec hoc debere facere, cum incon[ve]niens esset et insolitum fieri sibi aut alii in regno alieno talia concedere: dicens aut[em], simpliciter, regnum Scociæ esse alterius; et, per consequens, videtur omnino quod non sit illius,[1] cum in realibus, simpliciter loquens, undecumque et qualitercumque completum[2] videatur. Item, si terra Scociæ regi Angliæ fuisset subjecta, nec ipse rex Angliæ, post graciam sibi factam de decima omnium terrarum sibi subjectarum, pro decima terræ Scociæ specialem supplicacionem, post concessarum[3] decimarum Angliæ, domino papæ fecisset; nec ipse dominus papa, qui sibi hujusmodi graciam concesserat, ipsam in terra Scociæ eidem regi denegasset. Ad id facit eciam[4] præcedens ad fidem catholicam Scotorum conversio, qui eandem fidem ante conversionem Anglorum per quingentos annos susceperunt: et, ut in autenticis[5] cronicarum scriptis reperitur, triginta sex reges Scociæ Christiani catholici, ante conversionem Anglorum dictorum, in Scocia[6] regnaverunt liberi. Et sic non est præsumendum reges catholicos et fideles Christi paganis infidelibus esse subjectos; quia, licet ante fidei suscepcionem Scoti eisdem[7] [fuissent regibus Anglorum subjecti, per[8] fidei suscepcionem] fuissent exempti, ac in sua infidelitate permanencium Anglorum bona omnia Scotis licuisset juste tollere et occupare. Nam ex tunc primitus odium suscitatum est inter Scotorum gentem et paganos Anglos naturaliter; quia fides est tantæ sanctitatis quod infideles a fidelibus semper naturaliter sunt exosi, et econverso: quod odium inter eos usque hodiernum diem tenaciter perseveravit.

Sequitur de eodem processu ad huc.—C. lvi.

EX tunc eciam rex et incolæ regni Scociæ ecclesiam Romanam, in qua fidem susciperent[9] catholicam, suam, tam in temporalibus quam in spiritualibus, dominam ex directo dominio recognoverunt. Quorum devocionem imperator Constantinus, quantum ad temporalia, plenius adimplevit. Ipse enim rex Constantinus et imperator universalis omnes insulas[10] occidentales ecclesiæ Romanæ in dominio contulit: hoc est intelligendum, omne jus quod in eisdem habuit quantum ad directum dominium.[11] Si ergo directum dominium regni Scociæ

---

[1] C. D. E. *add* etc. [2] E. complere. [3] B. C. D. E. concessionem.
[4] B. idem. [5] D. attenticis. [6] C. D. E. Scociam.
[7] Scoti eisdem *in margin later*. [8] B. post.
[9] C. E. susceperent.
[10] omnes insulas *in margin*. [11] dominium *in margin*.

est ecclesiæ Romanæ, non potest fieri quod sit rectum dominium regis Angliæ; cum idem dominium non potest simul et semel esse duorum dominorum. Hoc autem dominium apud ecclesiam Romanam non fuit vacuum vel[1] ociosum, cum frequenter usa fuit ipsa sedes apostolica in regno Scociæ ipsius dominii debita potestate inter Scoterum incolas.[2] Quod apparet per causam comitatus de Menteth: in qua causa quædam domina, in curia regis Scociæ sentenciam contrariam reportans, ad curiam Romanam appellavit, ubi sentenciam pro se optinuit, ac hereditarie dictum comitatum recuperavit, rege Angliæ sciente et non contradicente. Item Cœlestinus primus, Honorius tercius et Innocencius quartus incolis regni Scociæ privilegium indulserunt quod, eciam super temporalibus possessionibus, ad judicium vel examen extrapositorum judiciorum per literas apostolicas nullatenus traherentur,[3] nisi ad sedem ipsam contigerit appellare. Constat autem quod super temporalibus possessionibus[4] summi pontifices[5] et hujusmodi privilegiis se non intromitterent, ut hujusmodi privilegia indulgendo, nec appellaciones in talibus, ut ipsas delegarent nulli eas ducerent committendas, sibi specialiter per quandam prærogativam specialiter[6] in isto[7] regno reservarent, nisi ecclesiæ Romanæ directum dominium sentirent et scirentur[8] in temporalibus competere in eodem regno. Prædicta eciam publice comprobantur evidenter per publicam concessionem[9] partis adversæ. Nam,[10] defuncto bonæ memoriæ domino rege Alexandro Scociæ tercio, nobilis puella Margareta, filia regis Norowegiæ, quendam[11] Alexandri dicti[12] regis neptis, ipsi regi Alexandro jure hereditario successionis[13] haberet, rex Angliæ prædictus,[14] prædictum pro se habere anelans, filium primogenitum et heredem ad eandem dominam matrimonialiter copulare satagebat. Quod matrimonium sine licencia speciali sedis apostolicæ habere non poterat, eo quod ipsi in tercio et quarto gradibus consanguinitatis se attingebant. Ipse rex quandam dispensacionem sedis apostolicæ optinuit in hac parte, proviso quod hoc magnatibus, prælatis, baronibus, et aliis[15] regni[16] [proceribus placeret. Verumptamen, quia hoc magnatibus et baronibus et aliis regni] incolis et proceribus[17] non placuit, nisi prius ipse rex per suas patentes[18] literas prius

---

[1] C. E. et.
[2] B. *omits* incolas.
[3] C. trahentur.
[4] C. D. E. *omit* possessionibus.
[5] C. E. pontificis.
[6] C. E. specialem.
[7] C. E. illo.
[8] C. scirent. E. sentiret et scirent.
[9] C. E. confessionem.
[10] C. E. *add* cum.
[11] C. E. quondam.
[12] C. E. prædicti.
[13] C. E. successisset *and omit* haberet.
[14] C. E. *omit* prædictus.
[15] D. alii.
[16] B. *adds* incolis et.
[17] B. C. D. E. *omit* et proceribus.
[18] C. patentas.

caveret quod regnum Scociæ penitus a regno Angliæ liberum et divisum[1] penitus esset, tandem in personis episcoporum Dunelmensis, Carliolensis, Lincolniensis et Warannensis comitum,[2] ac magistri Johannis de Newuerk,[3] Eboracensis decani, Willelmi de Wesly[4] militis, ad hoc specialiter a rege Angliæ deputatorum, ad hoc speciale mandatum habencium, publice confessus est quod regnum Scociæ est regnum omnino a regno Angliæ separatum, penitus liberumque ab omni subjeccione servitutis[5] regni et dominii [regis Angliæ]. Quæ quidem[6] confessio dicti[7] regis Angliæ redacta fuit in instrumentum publicum et autenticum,[8] prædictorum prælatorum et dominorum sigillis roboratum et consignatum; et ex habundanti hoc idem habemus similiter per instrumentum publicum, inter alia sedis apostolicæ instrumenta et munimenta de quibus[9] superius fuit mencio. Quæ instrumenta, ad præceptum summi pontificis, cum sibi placuerit, poterimus exhibere. Pro nobis eciam facit legitima præscripcio: quia, licet prædicto regi Angliæ, ut asseritur,[10] jus aliquod in regno Scociæ, ex aliquo titulo speciali, competisset in aliquo tempore præterito contra jus commune, longissimi temporis spacio, cujus non extat memoria, contra ipsum regem et regnum Angliæ, ut res ad suam naturam redeat, præscripsimus libertatem. Nulla siquidem extant indicia prestinæ subjeccionis de nobis ad illos, sed pocius recens extat memoria quam plurimis fidedignis subjeccionis denegatæ[11] eis. Nam ultimus rex Angliæ Henricus ab Alexandro rege Scotorum, suo genero, contra Symonem de Monte Forti et suos complices sibi supplicasset auxilium impendi, per suas patentes literas super hoc datas recognovit se hujusmodi auxilium non ex debito, sed ex pura et[12] speciali gracia sibi concessa fuit.[13]

Sequitur ad huc de eodem processu.—C. lvii.

ITEM, cum iste rex Angliæ Edwardus suam coronacionem intenderet solemniter celebrare, prædicto Alexandro generi[14] suo supplicavit instanter ut suæ coronacioni interesse curaret: qui rex nequaquam ad hoc consentire volebat, donec, per patentes literas ipsius regis Angliæ, sibi pro se et regno suo Scociæ cavere voluisset, quod ex[15] amicicia, ex eo quod ejus sororibus et

[1] C. D. E. *add* a regno Angliæ.
[2] C. E. comitatum.
[3] B. D. Neuwerk. C. E. Newerk.
[4] C. E. Wessy.
[5] C. servitute. E. subjeccionis servitute.
[6] C. D. quidam.
[7] Quæ—dicti *in margin.*
[8] D. attenticum.
[9] C. E. *add* in.
[10] C. D. E. asserit.
[11] B. C. denegare.
[12] C. E. *omit* et.
[13] C. D. E. *add* etc.
[14] C. E. regi genero.
[15] C. E. *omit* ex.

vicinus erat tantum, et non ex debito aliquo, sive subjeccionis aut servitutis titulo, illud faciebat. Item, cum peteretur[1] homagium ex parte ejusdem regis Angliæ a dicto rege[2] nostro, ipse pro regno Scociæ hoc facere recusavit; cum ipse ac regnum ipsius libere[3] essent, quo ad regem et regnum Angliæ, ipse rex Scociæ et regnum suum. Et tandem, cum hac protestacione, quod hoc pro regno suo nullatenus faciebat, sed pro quibusdam terris quas in regno Angliæ habuit, homagium præstitit antedictum. Non autem ipse rex Edwardus, in suo adventu primo ad ipsum regnum Scociæ, procerum ejusdem regni ipsius Scociæ[4] limites habere potuit petitam, quam prius scripto ipse caveret eisdem proceribus quod in regno[5] ejusdem hoc non redundaret præjudicium, et quod non ex debito sed ex gracia hoc faciebat.[6] Non enim ejusdem regni, vacantis per mortem Alexandri regis prædicti, ad ipsum regem Angliæ, veluti ad ipsius rectum dominum, pervenit custodia ipsius regni, vel heredis ejusdem, prout in feodis fieri solebat; sed ad ipsius regni regimen per regni ejusdem proceres electi[7] erant sex custodes liberi. Qui sex custodes,[8] ipso rege Angliæ sciente et tolerante, et nullum jus in dicto regno seu[9] ipsius dominio prætendente sibi competere, aut vendicante,[10] nullumque per eum impedimentum dictis sex custodibus præstitum,[11] per sex annos et ultra in regimen[12] et custodia[13] dicti regni præfuerunt, donec et quousque in dicto regno super jure succedendi discensionis materia suborire cœpit, per obitum Margaretæ, regis Norouwegiæ filiæ, et regis Alexandri supradicti neptis, dicti regni veræ heredis. Post cujus mortem, audita per regem Angliæ discordia inter proceres regni supradictos Scociæ, idem rex Angliæ, fingens se, tanquam lupus sub agnino[14] pelle,[15] inter partes discordantes concordia[16] tractare velle, et tanquam non vocatus se ingerens, quicquid in contrarium scribat, allecta sibi una parte procerum callide, sub velamine fictæ caritatis, viz. parte jus in regno non habente, et sic parte reliqua ex tunc sibi resistere non valente, de facto dicti regni custodiam et regimen sibi usurpavit primo, et postea super jus dominii superioris, per oppressionem tam notorie factam, per vim et metum quæ cadere poterant in constantem[17] virum. Et, licet Romana ecclesia tunc pro parte dicti

---

[1] C. pateretur. E. faceretur. [2] C. D. regno. E. *omits* dicto.
[3] C. E. liberi. [4] C. E. *omit* procerum—Scociæ.
[5] B. C. E. regni. D. regni *altered to* regno. [6] B. C. D. E. fiebat.
[7] C. certi electa. E. certi electi. [8] C. E. *omit* liberi—custodes.
[9] C. D. E. *add* in. [10] C. hereditante. E. hereditate.
[11] C. E. *have* nulloque, impedimento, præstito. [12] C. E. regimine.
[13] B. custodiam. [14] B. agnina. [15] C. velle.
[16] B. concordare. C. D. E. concordiam.
[17] C. constante. D. inconstantem.

regni fuisset nominata domina ejusdem regni coram ipso, ipse tamen rex Angliæ alleccionem[1] hujusmodi non admisit: ymmo, se dixisse dicitur coram multis, ut a verbis ejus non recedatur, quod, si ille presbiter Romanus vellet pro libertate regni Scociæ quo ad eum, dicere aliqua, oportebit ipsum venire Londoneis, et illa ibidem proponere coram ipso. Mundus autem hoc novit quod, quamdiu Scocia rege non caruit, et in ipsa non fuit exorta discensionis materia intestina, rex Angliæ in regno[2] Scociæ nullum jus dominandi[3] vel superioritatis sibi vendicare volebat. Sed tamen ex eo tempore cœpit ipse rex Angliæ prædictum regnum sine causa molestare; ex quo exorta est discordia et discensio magna in populo et inter magnates regni de pociori jure succedendi in regno: et ex inde processit solummodo talis[4] juris ipsius jam prætensi et[5] inutilis, si jus aliquod habuit; si pro non, teste Deo it[6] toto mundo.

Sequitur ad hunc de eodem, cum incidentibus.—C. lviii.

ITEM Gregorius primus, Dungalli regis filius, et Scociæ rex, totam, secundum cronicas, Angliam sibi subjugavit: quod notum.[7] Sed de[8] subjeccione Scotorum Saxonibus, Normannis, vel Anglicis nuncquam fuit memoria; nec per ipsum regem Angliæ super hoc non est ydonea probacio pro seipso; nec est fides ullatenus, nisi per suam solam assercionem regiam et domestica sua scripta, quæ nichil ad legitimam probacionem operantur. Prædictis eciam accedit illud notorium, quod, si aliquociens hæc sacra fides[9] regno Angliæ, vel eciam Angliæ et Scociæ conjunctim, scribat hujusmodi mandatum, ipsum tamen regnum Scociæ vel incolas ejusdem non astringit in aliquo; sed pocius expectatur mandatum separatum, ut omnimoda regnorum ipsorum separacio cognoscatur, et quod nichil commune habeant denotetur. Et pro[10] regni Scociæ libertate eciam facit æquitas et vigor justiciæ: ut, cum regnum nostrum hostiliter invaserit et occupaverit sua propria temeritate, jus in regno, si quod habuit, autoritate juris perdere debet, ac eciam pro contemptu debite puniri, ut in lege *si quis in tantam*, et *meminerunt cuncti*, etc. Pro nobis eciam facit quod, cum citatus fuit legitime ad jus suum, si aliquod in regno se prætendere habere voluisset, quod infra certum terminum sibi præfixum ostendere, coram vestra sanctitate non curavit aliquatenus comparere:

---

[1] C. E. allegacionem. [2] B. *adds* suo. [3] B. C. D. E. domini.
[4] B. C. D. E. titulus. [5] C. E. si. [6] B. C. D. E. et.
[7] C. E. *add* est. D. *interlines* est. [8] C. *omits* de.
[9] C. D. E. sedes. [10] C. E. *omit* pro. D. *omits* Et.

ideo super hoc non est ulterius, secundum jura, audiendus. Hiis vero sic positis, ad exhibita pro parte regis Angliæ[1] figmenta sic respondeamus:[2] et primo in genere, deinde ad particularia discendendo. Multa refert, sed pauca probat. Transmisit vobis epistolam quandam, in qua contenta, prima facie, pro ipso facere videntur quasi seriose conscripta. Cui quidem epistolæ vera fides[3] adhibenda non est, quia nec racione formæ,—cum tam publica forma careat quam autentica,—nec in racione vel autoritate scribentis; ymmo, pocius ex persona scribentis fidei ipsius literæ et in ipsa contentorum debeat derogari quadruplici racione: tum, primo, quia noster inimicus est capitalis contra quos scribit; tum, secundo, quia deponit ipsemet in sua propria causa; tum, tercio, quia vocatus legitime super eodem negocio ad examen vestrum, et contempsit, ut præmissum est, comparere: ymmo, [quod] contumacius est, in principio suæ literæ expresse dicit quod coram nobis[4] non intendit litigare, nec in figura judicii procedere; sed, ad conscienciam vestram super jure suo se servandam,[5] extra judicialiter vobis hanc transmisit epistolam; per quod suspectus est, et malam causam fovere præsumitur. Tum, quarto, quia multa notoria inmisit[6] falsa in dictis suis, per quod omnia dicta sua denigrantur et decolorantur. Nam, in suæ narracionis serie, utitur triplici tempore, viz. antiquissimo, antiquo, et novo. Antiquissimum enim vocamus ante Incarnacionem Christi; antiquum vero, post Incarnacionem[7] usque ad tempus in quo ipse[8] rex Angliæ, qui nunc regnat in Anglia, visus est indebite usurpare; novum quidem[9] vocamus quod post ejus[10] usurpacionem nequissimam fluxit.

Sequitur ad hunc de eodem processu.—C. lix.

REFERT siquidem quod illo tempore antiquissimo fuit quidam, Brutus nomine, qui in omnibus insulis occidentalibus regnavit; quæ quidem integra regio ab ipso Bruto Britania vocabatur. Qui, cum tres filios haberet, Lotrinum[11] viz., Cambrum et Albanactum, ipsam suam regionem inter ipsos divisit. Logriam, qui[12] nunc Anglia dicitur, dedit Lotrino; Albaniam vero, qui nunc Scocia vocatur, Albanacto dedit; et Cambriam, quæ

---

[1] Angliæ *in margin.*
[2] B. C. D. E. respondemus.
[3] C. E. nulla *and omit* non.
[4] C. E. vobis.
[5] C. E. serenandam *and omit* se.
[6] C. E. inmiscit.
[7] Christi *added in margin.*
[8] C. E. *omit* ipse.
[9] C. E. *add* tempus.
[10] B. C. D. E. ejusdem.
[11] D. E. Locrinum, *and so passim.*
[12] B. Longrinam, quæ. D. Longriam, qui.

nunc Vallia vocatur,[1] Cambro, tercio filio, assignavit: ita tamen quod alii duo, cum suis principalibus,[2] Lotrino subessent, et de eo tenerent. Quodque postea, Albanacto a quibusdam inimicis suis interfecto, regnum Albaniæ, nunc Scociæ, ad Lotrinum, tanquam ad dominum superiorem, rediit, ac ipse de dicto regno, sic sibi obveniente,[3] pro suæ libito voluntatis disposuit. Sed ista non procedunt. Nam in sua relacione dicit Brutum illam integram monarchiam habuisse, et quod illam diviserat[4] inter suos tres filios: non ad præsens defecemur.[5] Sed, quod diviserat[4] quod omnes alii subicerentur ei, plane negamus, et hoc triplici racione: tum, primo, quia divisio dicit partes ergo esse[6] æquales, cum non appareat de contrario, quicquid in hoc ipse scribat. Hinc est quo ad appellacionem[7] partis, ubi non sunt plures partes, dimidia continetur. Tum, secundo, quia omnia non liquida, si possunt,[8] ad jus commune debetur[9] redegi: per quod rex regi, seu regnum regno, non subesse, ut superius notatum est. Tum, tercio, quia hujusmodi divisiones paternæ solent fieri ut occasio invidiæ inter liberos, post mortem patris, evitetur. Et certe aliter facta seu intellecta divisio non tollent[10] hanc occasionem, sed pocius inter eos invidiam[11] induceret; major namque invidia est inter fratres, in talibus præeminenciis seu prærogativis, quam inter alios, ut jura attestantur.[12] Quod autem dicitur, Albanacto mortuo regnum Albaniæ ad Lotrinum, tanquam[13] ad directum dominum, red[i]isse tanquam suum rectum[14] dominium, nullomodo nititur veritate. Nam, supposito quod Albanactus regnum suum a Lotrino[15] in feodum tenuisset, quod negatur, jure successionis, nisi omnis alii gradus[16] et stirpes deficerent,—quod non fuit hic, cum saltem alium fratrem, viz. Cambrum, haberet,—per quod ad ipsum Lotrinum non potuit obvenire. Sic enim se habet consuetudo quæ optinuit et optinet in illis partibus, a quibus temporibus non est memoria in contrarium. Præterea, omnes incolæ[17] tunc regni Angliæ fuerunt Britones, qui postmodum dejecti erant per Saxones, Saxones vero per Datos,[18] et iterum Dati per Saxones, et ipsi dicti Saxones per Normannos, per Willelmum viz. Bastardum et suos complices, a quibus, non a Britonibus, iste rex modernus dinos-

[1] Vocatur *in margin*. [2] C. E. principatibus.
[3] C. adveniente *altered to* obveniente. E. adveniente.
[4] C. E. dimiserat. [5] B. deferemur. C. E. diffitemur.
[6] C. D. E. *omit* esse. B. *has* ergo *erased*.
[7] C. E. Hinc est quod appellacione. [8] C. E. possint.
[9] C. E. debent. [10] B. E. tolleret. [11] In *redundant at foot of page*.
[12] B. *adds* breviter. D. *adds* Unde etc. [13] C. tantum.
[14] C. E. directum. [15] C. Lacrino. [16] Gradiis *in text*.
[17] C. insulæ. [18] C. E. Dacos *and so passim*.

citur descendisse. Teneat igitur quod ipse Willelmus Bastardus conquisivit sibi regnum Angliæ; in quo regnum Scociæ, vel aliqua[1] pars ipsius, non invenitur nec reperitur contineri. Nichil enim ex persona Lotrini, vel eciam Britonum aliorumque, potest in regno Scociæ vel Angliæ hereditare.[2] Similiter nec in Scocia, cum Albania vocaretur, omnes fuerunt Britones. Sed ipsos ejecerunt Picti; et postea per Scotos ejecti sunt Picti,[3] usque huc retinentes.[4]

Sequitur ad huc de eodem.—C. lx.

FILIA enim Pharaonis, regis Ægipti, cum manu armata et classe maxima navium applicuit, post multa marina pericula, in Hibernia. Postea, assumptis quibusdam Hibernicis, in Scociam navigavit; secum deferens quoddam sedile regiæ[5] marmorium, quod iste rex Angliæ modernus, inter cætera regni Scociæ regalia insignia, per vim et violenciam secum in[6] regno Scociæ in A[n]g[l]iam[7] asportavit. Ipsius vero Scociæ[8] vires et potencia Pictos suis demeritis devictos omnino dejecit, et regnum totaliter optinuit. A qua domina Scota,[9] Scoti et[10] Scocia deinceps nuncupantur:[11]

Scoti a Scota, a Scotis Scocia tota.

Qui Scoti nomen et locum ibidem usque in hodiernum diem optinere dinoscuntur. Nil igitur ad regem Angliæ de Scotis, nec de Scotia;[12] nec plus juris A[n]glici quam Ægipcii in regnum Scociæ poterunt vendicare. Quod autem dicit de quodam Bellino et Brenio non procedit. Verumptamen est quod erant duo fratres, prout Britonum tradit[13] Historia. Bellinus vero regnavit in Anglia, Brenius autem in Scocia; sed æque liberi et libere, cui consonat jus commune. Super quo constat quod, cum ipse Bellinus fratrem suum Brennium[14] niteretur sibi subjugare, Brenius, congregato exercitu magno, bellum fratri offerens, paratus secum dimicare, venit in campum inter eos mater eorum, ostendens eis pectus et ubera, ejulans et materna pietate cla-[mans], pacem inter eos rogavit; qui, materno amore moti, pacem inter eos[15] et concordiam cum libertate inierunt, ita quod quilibet eorum in sua libertate permaneret. Dicit insuper quod

---

[1] C. aliquæ. [2] C. E. vendicare. [3] C. E. *omit* et postea—Picti.
[4] C. D. E. *add* etc. [5] C. sedule regale. E. regale.
[6] B. C. D. E. de. [7] B. *omits* in Angliam. [8] C. E. Scotæ.
[9] C. E. *omit* Scota. [10] C. E. de.
[11] D. nuncupatur. C. D. E. *add* Unde versus.
[12] Scota *altered to* Scotia. [13] C. E. tradidit.
[14] C. E. Brenium. D. Breninum. [15] C. E. *omit* inter eos.

quidam rex Angliæ præfecit in regno Scociæ Duncanum et Edgarum,[1] quod non est verum ullomodo. Ymmo, cum ipsi expulsi fuerunt[2] de regno per potenciam cujusdam Donevaldi Ban,[3] cum auxilio regis Norowegiæ, nec non et cum aliquo adminiculo regis Angliæ, recuperarunt statum: non quod rex Angliæ prætextu dominii quod haberet[4] in Scocia,[5] quia nec habebat quod hoc faceret, sed affeccione familiari, cum esset eorum sororius, quia sororem ipsius, viz. Matildem reginam Angliæ, duxerat in uxorem, subsidium illud eidem faciebat. Sed econverso visum est quod, ex simili racione, reges Scociæ regibus Angliæ mutuum auxilium in suis necessitatibus ex gracia impendunt.[6] Quod autem dicit eciam de Arthuro non procedit. Nam manifestum est Arthurum de adulterio[7] fuisse genitum, nec cuiquam successit, aut succedere potuit. Sed, quicquid per potenciam in variis[8] optinuit, per vim et violenciam conquisivit; per quam potenciam nedum Scociam, ymmo Angliam, Valliam, Hiberniam, Galliam, Norowuegiam,[9] Daciam, Suessiam occupando superavit. Quo per Mordredum, filium Loth regis Scociæ et heredis[10] verum Britaniæ, interfecto, regnum Scociæ, sicut alia regna, ipso mortuo, ad prestinum statum redierunt, ad libertatem propriam, absque aliquali servitutis subjeccione. Item iste Arthurus de Bruto fuit,[11] et iste rex Angliæ de Normannis[12] originem traxit, et Britonibus non successit, sed Normannis.[13] Præterea dominia rerum et regnorum de jure gencium sunt distincta, et de populo in populum, et de regno in regnum, ex variis titulis et racionibus frequenter. Nam tempore Arthuri regnum Franciæ non fuit regnum, sed, ut jure videtur[14] sonare, fuit antiquitus præsidiatus. Per quod patet quod, in hiis quæ antiquitus optinuerunt, multæ fuerunt mutaciones per rerum naturam, quæ in uno et in eodem statu nequeunt longæve permanere.

Sequitur ad huc de eodem.—C. lxi.

AD huc[15] quod dicit, quod[16] Malcolmus rex Scociæ, beatæ Margaretæ quondam maritus, et David, filius ejus, et Willelmus, nepos ejusdem David, [Alexander filius dicti Willelmi],

---

1 C. E. Eadgarum. 2 B. C. D. E. fuissent.
3 B. Donaldi Bane. C. E. Donaldi Baan. 4 C. haberent.
5 C. E. in regno Scociæ. 6 C. E. auxilium impenderunt.
7 C. adulterius. E. adulteris. 8 C. E. *add* locis.
9 B. Norouwegiam. C. E. Norowegiam. D. Norouwegegiam.
10 B. C. D. E. heredem.
11 C. E. *read* Item iste Normannus, Arthurus Brito fuit.
12 C. *omits* Normannis. 13 C. Normannos. 14 C. E. jura videntur.
15 C. D. E. hoc. 16 C. E. *omit* quod.

ac Alexander ultimus, ejusdem Alexandri filius, et incolæ regni Scociæ regibus Angliæ fidelitatem et homagium præsteterunt, fatemur quod, pro terris quas infra regnum Angliæ de dicto rege Angliæ tenuerunt reges Scociæ antedicti, homagium sibi fecerunt. Sed nuncquam pro regno Scociæ reges Scotorum, vel incolæ ejusdem regni pro quibuscumque terris sitis in regno Scociæ, cujusque[1] regi Anglorum homagium fecerunt vel fidelitatem; cui consonat jus commune, ut dictum est. Hunc vero intellectum satis comprobat factum recens, quod in persona regis Alexandri ultimi supradicti, in coronacione hujus regis, dinoscitur contigisse, prout in præmissis prædicta tangentibus plenius continetur. Sed nec, eciam adductis pro rege Angliæ tactis miraculis vel revelacionibus sancti Johannis de Baverlaco,[2] autenticum creditur, quantum[3] probentur revelaciones ipsæ adeo[4] processisse, cujus probacio non est usquequaque facilis sive certa, nec in judiciis consueta. Nam, ut prætactum est, angelus Sathanæ sæpe in angelum lucis se transformat, ut in Samuelis specie respondisse legitur Sauli Phiconissam.[5] Nec est aliqua, vel unquam fuit, in Scocia vera de hujusmodi sermone vel revelacione illi sancto facta quam ipse rex allegat. Litera vero domini papæ Gregorii, quam ipse allegat, cujus copiam[6] habemus ex vestro registro, pro ipso rege nichil facit: cum suggestio regis Angliæ in ipsa facta importat condicionalem, et concludit sic, Si ita sit, hoc est, si preces veritate nitantur, s. si ita sit quod homo legius suus sit, quod homagium et fidelitatem sibi faciat, s. regi Angliæ. Sed certe nuncquam homo legius ejus fuit pro regno Scociæ, nec fidelitatem aut homagium pro regno Scociæ sibi fecit; nec eciam hoc in ejus suggestione continetur, quod pro regno Scociæ ad talia tenebatur. Si dicit hoc simpliciter, et nos intelligimus hoc secundum quod patitur jus commune, ut, non pro regno Scociæ, sed forsan pro quibusdam terris quas ab ipso tenebat in regno Angliæ, ad prædicta fuerat astrictus.[7] Quod dicit de novo tempore nichil facit. Notorium est enim toti mundo quod vi et metu, ac armorum potencia secum de tota Anglia adducta, eciam Valliæ et Hiberniæ, cum eciam subsidio non modico comitis Sabandiæ,[8] qui personaliter ibidem fuit, necnon cum una parte potenciæ Gasconiæ, superius dominium, tunc tam sede Romana quam regno Scociæ vacante, contra Deum et justiciam usurpavit. Deinde, quicquid dicat, a prælatis et aliis regni Scociæ incolis fidelitatem et homagium, non absque

---

[1] B. cuicumque. [2] C. D. E. Beverlato. [3] C. E. quacum.
[4] B. E. a Deo. [5] B. E. Phitonissam. [6] C. copia.
[7] C. E. constrictus. [8] B. C. E. Subaudiæ.

nota excommunicacionis majoris, a caucione lata[1] in consilio Lugdonensi, contra talia a prælatis extorquentes promulgatæ, de facto per hujusmodi metum et violenciam habuit et exigit.[2]

Sequitur ad huc de eodem.—C. lxii.

AB ipso eciam rege nostro Johanne de Ballio[lo], qui jure hereditario in regnum Scociæ juste et legitime, secundum usus et consuetudines laudabiles regni ipsius, tandem ab omnibus regni incolis in hoc negocio merito comprobatas tanquam racionabiles et præscriptas, præcedens,[3] regnum ipsum Scociæ pacifice optinebat, per vim et metum consimilem fidelitatem et homagium extorsit post ipsius creacionem et coronacionem, quod in præjudicium non modicum ipsius regis, regni et incolarum ejus redundavit: quod de jure non debuit, postquam per vim et metum prædictum fidelitatis homagium extorsit. Dicit eciam rex Angliæ[4] quod iste rex Johannes Scociæ sponte confessus est se prodiciose prodiciones et conspiraciones contra majestatem ejus commisisse, et per hoc in crimen læsæ majestatis incidisse, ac seipsum et regnum suum perdidisse de jure. Certe hoc non est verum quod dicit; nec est verisimile talem regem, in tam magno et arduo negocio, contra seipsum et[5] regni honorem et suæ majestatis degradacionem tales confessiones graves ac[6] detestabiles sponte commisisse. Sed verum est quod, cum regem nostrum antedictum per potenciam cepisset et regnum nostrum nequiter occupasse,[7] in cujus regis nostri violencia[8] capcione suum et regni sigillum ab ipsius cancellario per vim et metum abstulit et secum accepit; et tunc, ut dicitur, hujusmodi literas confessionis, et alias quales volebat, post ipsius regis nostri et filii sui primogeniti in Anglia incarceracionem, fingendo fabricare fecit; et postea coram incolis regni prædictas literas publicari fecit: quas post suam et filii sui de carcere liberacionem nuncquam ratas habere voluit. Dicit eciam quod vadit ad Scociam, et possidet eam, et suos rebelles in eadem corrigit. Sed certe hoc non est verum, nec unquam fuit verum de quocumque rege Angliæ: ymmo, notorie falsum. Nam idem Johannes, rex noster, per suum custodem ibidem deputatum, possidet plenarie totum regnum, exceptis tribus vel quatuor castellis in marchia regni Scociæ constitutis; quæ eciam castra illa pacifice non possidet rex Angliæ; ymmo,

---

[1] C. E. latæ. [2] B. C. D. E. exegit. [3] B. D. procedens.
[4] Angliæ *in margin*. [5] C. E. ipsum ac. [6] C. E. et.
[7] E. occupasset. [8] C. E. violenta.

juxta mandatum vestrum alias sibi directum, nobis debuerat eadem castra restituisse et deliberasse evacuata. Sed in hiis,[1] sicut in aliis,[2] contumax et inobediens permanens, in sua contumacia pertinaciter perseverat. Ad suos, ut dicit, non ivit, quia non sumus sui, nisi dicamur sui inimici; igitur ad suam[3] justam nostram defensionem eidem resistendo. Nec ivit ad correccionem: ymmo, ad finalem destruccionem et puram confusionem tocius regni et incolarum ejus, ac tocius sanguinis et gentis et Scotorum[4] perpetuam desolacionem;[5] ad cujus nequissime et crudelissime[6] propositi complecionem hac vice[7] non pervenit nec perfecit, sicut Deus voluit. Et, si nunc vel alias dampna a regni incolis Divino nutu recepit, culpa sua meruit, et sentit: quia nec parcendum est militi cui thelo obviendum[8] est, ut latroni. Nam,[9] sicut alias, vestræ sanctitati supplicamus humiliter et devote quatenus, rejectis vetustatibus ac eciam spretis ambagibus ex adversa parte perductis,[10] ex efficacibus et veris allegacionibus pro parte Scotorum propositis vestræ sanctitatis conscienciam dignemini informare, et de salubri remedio, si placet,[11] providere; ut, hostili dicti regis Angliæ persecucione cessante, stragisque infirmitas evitetur, et vestri devoti homines Scoti Deo, vobis et ecclesiæ Romanæ, more solito degentes, valeant pacifice militare.

Explicit processus Baldredi contra figmenta regis Angliæ; et sic est finis tocius[12] libri octavi hujus opusculi.

A.D. 1300. NOTANDUM est quod, anno Domini M° CCC°, procuratores regni Scociæ conquesti sunt domino papæ super intollerabilibus gravaminibus regno Scociæ et incolis illatis per Edwardum, regem Angliæ. Propter quod citatus coram eodem domino papa[13] anno sequenti, non comparuit, nec per se nec per procuratores: ymmo, contumaciter se absentavit. Baldredus autem Bisset,[14] et alii regni Scociæ procuratores in curia Romana, omnes suas fictas raciones loculenter[15] brevi sermone extinxit, et omni veritate carere probavit; et[16] omnia sua figmenta improbando clarissimis et manifestis demonstracionibus reprobavit, et sibi

---

1 B. his. C. E. hoc. D. *omits* hiis.
2 C. alias.
3 C. E. *omit* suam.
4 C. D. E. *add* nominis.
5 C. E. delecionem. D. delacionem.
6 *Altered to* nequissimi et crudelissimi.
7 C. E. ac vitæ. D. ac vice.
8 C. E. obviandum.
9 C. D. E. Unde.
10 C. E. productis.
11 B. placeat.
12 C. D. *omit* tocius.
13 C. E. *omit* papa. D. papæ.
14 B. C. D. E. Biset.
15 B. C. D. E. luculenter.
16 C. E. ac.

silencium imposuit. Propter quod animati sunt Scoti; et eorum custodes, multum exhilerati, audaciam aliqualem, plus quam solebant, contra regem Angliæ conceperunt. Virtute cujus, in defensione regni, habitus est ille congressus de Roslyn ubi ter devicti fuerunt Anglici in uno die per nobilem Johannem Cummyn et Symonem Fresale. Item eodem tempore, vel anno sequenti, rex Angliæ municipium de Lithquw, quod dicitur Le Peil, construxit.

Incipiunt capita capitulorum libri noni.[1]

[1] C. E. *have a Table of Rubrical Headings of the Chapters.*
[2] B. Buchania. D. Bouchania.
[3] D. nostri.

[**Expliciunt capita capitulorum libri noni. Sequuntur capitula.**]

---

[1] B. D. incidenter.

Sequitur de conflictu de Roslyng.[1]—C. primum.

POST bellum perditum apud Variam Capellam, rex Angliæ et[2] ex parte boriali aquæ de Forth personaliter non venit pro tunc; sed misit potenciam satis magnam, quæ totam terram de Fife cum omnibus adjacentibus terris villæ de Perth, interfectis pluribus ipsarum terrarum incolis, deprædabant. Qua potencia reversa, dictus rex cum prædis innumeris et gente sua ad propria remeavit. Quod a Deo factum esse non ambi[gi]tur: nam, si tunc, vel post conflictum de Dunbar et regis Johannis capcionem, moram in patria traxisset, totam terram Scociæ cum habitatoribus[3] aut suo subjugasset imperio, aut eandem, præter aquas et lapides, ut putatur, vastam reddidisset. Sed, quia aliunde plurimum occupatus, non potuit ad omnia simul et semel intendere. Redeunte igitur illo cum suis ministris, officiariis, et castrorum custodibus in Scocia iii[4] partibus viz. ultra Forth constitutis, quæ pars patriæ eo tunc plenarie suo subjacebat dominio, paucis exceptis exulibus de nacione verorum Scotorum in silvis degentibus et in cavernis rupium et convallium latitantibus, qui, propter cædes et dampna tam Anglis quam Scotis Anglicatis illata, aperte in conspectu populi comparere non audebant; hiis autem temporibus Johannes Cumyn, custos Scociæ præcipuus,[5] et filius, cum Symone Frasier dictus Fresail, bellicosi viri, strenui et omni virtute præditi, cum eorum fautoribus et sequacibus, die ac nocte prædictis regis Angliæ ministris, ballivis et custodibus castrorum insidiantes, prædictis Anglicis satis erant molesti, ac eciam, ut præmittitur, Scotis Anglicatis, per quatuor annos et ultra, per mutuas cædes, flagella et tormenta varia se invicem affligentes. Cum hoc vero nunciatum fuisset regi Edwar[do], quendam notabilem[6] militem, in armis strenuum, Radulphum Confrey nomine, cum exercitu non modico in Scociam trans-

---

[1] B. D. Roslyn. C. E. *have* Hic consequenter secuntur capitula libri ix; et primo de conflictu de Roslyne commisso anno Domini millesimo ccc° secundo.

[2] B. C. E. *omit* et. D. *has* et *deleted*.

[3] C. E. habitantibus.

[4] B. C. D. E. in.

[5] C. E. præcipperus.

[6] B. C. D. E. nobilem.

misit; qui usque apud Roslyn, aut eo circa, tentoria fixerunt, et in tres acies bellicos divisi permanserunt. Quod autem scientes Scociæ custodes, dictus viz. Johannes Cumyn et Symon Fresail,[1] cum eorum sequacibus apud Bygar venientes, qui locus per xvi miliaria ab illo loco de Roslyn ferme distabat, qui quidem duces, electis de melioribus ac in equis et armaturis præeminencioribus, subito et alacriter dicta xvi miliaria de nocte præcurrentes,[2] in hostes ex arupto in provisos[3] irruerunt; et, primam aciem belli superantes, multis occisis, captis et prostratis, reliquos ad secundam belli aciem fugaverunt. Quo facto, ipsis spolia dividentibus, ecce acies secunda, pocior priore, de bellicosis viris multum strenuis ad bellandum parati in ordine venientibus bellaturi. Quo bello sic viso, captivis interemptis et servulis nudis occisorum spoliis armatis, Scoti, audaciter animati et per eorum duces reconfortati, intrepidi ad pugna[4] præparant. Quibus per Dei graciam tandem superatis, ecce acies tercia apparuit, major prioribus quantitate[5] nimia; per quod Scoti nimirum territi et quodammodo stupefacti, in eorum bona querela tamen ac in sancti Andreæ apostoli opitulacione confidentes, ac Deum in eorum auxilium implorantes, cum eisdem congressum terribile habuerunt; et, non obstante itineris fatigacione et cibariorum parcitudine ac vigiliarum soporum[6] ebrietudine, per Dei graciam finalem terciæ aciei victoriam optinuerunt. In quibus victoriis strenuitas ducis, cum exhortacionibus validis, multum eis valuit. Commissum est enim bellum in die sancti Mathiæ apostoli, qui patronus ecclesiæ parrochialis dicti loci existit. Et notandum quod Anglici erant in qualibet acie x millia armatorum; Scoti vero in toto non erant ferme x millia.[7] Et notandum est quod, de cuncta armorum valitudine et bellica strenuitate omnibus consideratis in cronicis præcedentibus, non legitur evenisse ut tanti per tantos tribus vicibus bellatim in uno die, sine refrigerio interveniente, turmatim sunt devicti.

Sequitur qualiter rex Angliæ cepit communitatem Scociæ ad pacem suam, perambulans patriam.—C. ii.

ANNO Domini M° ccc° iii rex Angliæ cum potencia magna nimis[8] Scociam intravit, adductus[9] secum tam de[10] quam de Vallia,

[1] C. Frasare. D. Frisaile. E. Fraseir. [2] B. C. D. E. percurrentes.
[3] B. E. improvisos. [4] D. pugnam. [5] D. quam citate.
[6] B. sopore. C. E. sopore et viritudine. [7] C. E. *omit rest of chapter.*
[8] C. inimis. [9] B. C. D. E. adductis.
[10] B. C. E. *add* Anglia. D. *adds it later.*

Gasconia et Hibernia, et de Sabandia,[1] cujus comes personaliter ibidem fuit, ac princeps Valliæ, tam per mare quam per terram, in præmissarum molestiarum vindictam, et cum deliberato consilio ad eandem terram Scociæ plane et pacifice inhabitandum et perpetuo subjugandum, aut eciam, incolis deletis omnino, dictam terram vastam relinquendum. Qui vero rex, totam patriam perambulando per montes et valles, usque ad Lothindorb,[2] ab omnibus incolis fidelitatis et homagii juramenta suscipiens, in propria persona partes boriales ad pacem recepit. Qui quidem rex in villis et castris suos ministros et officiarios regios constituit; et exinde terram circuiens et perlustrans, tota patria ad suam obedienciam et pacem reducta, apud Dunfermlyn permanendo et moram hiemalem trahendo, nullo in tota Scocia sibi impedimentum præstante sive vim inferente, pacifice requievit usque ad festum Purificacionis Beatæ Mariæ Virginis. Quo anno Edwardus de Carnaveran,[3] tunc princeps Valliæ, apud villam de Perth moram traxit; ubi per totum tempus prædictum tanta fertilitas[4] [et] habundancia victualium in Scocia fuit, quod lagena[5] bonæ cervisiæ[6] pro duobus denariis, vini boni pro octo denariis, lagena[5] mensuræ Scoticanæ,[7] communiter venderentur. Eodem vero anno, postquam tota communitas Scociæ ad pacem regis Angliæ est recepta, Johannes Cumyn, tunc custos superior, et omnes magnates Scociæ, præter Willelmum Wallace,[8] nobilem ducem, cum suis faventibus et sequacibus, rex prædictus ad suam pacem et obedienciam paulatim reduxit, redditis sibi villis, castris ac universis fortaliciis, præter castrum de Strivelyng cum ejusdem custodibus. Timuit enim vehementer fraudem suorum compatriotarum prædictus nobilis Willelmus Wallas, quorum quidam, propter ejus probitatem, invidebant; alii promissis Anglorum[9] allecti,[10] cupiditate lucrandi, alii sibi persuadentes dubia multa, ad pacem regis Angliæ pertrahere nitebantur, pro parte[11] regis Angliæ sibi multa promittentes, possessiones eciam et terras amplas, tam in Anglia quam in Scocia, ad libitum suæ voluntatis elegendas.[12] Quibus omnibus spretis, tanquam verax athleta et inflexibilis propugnator regni pro libertate suæ gentis, sic eum respondisse dicentibus sibi attestatur: "O infelix et desolata Scocia, verbis fallacibus nimium credula, calamitatis tuæ futuræ debiliter et miserrime inprovisa, si sentires metum[13] quod sencio, collum tuum de facili non poneres servitutis sub jugo alieno, et signanter hostilitatis

---

[1] B. C. E. Sabandia. [2] E. Lochindorb. [3] C. E. Carnavern.
[4] Fertilitas *substituted in margin in same hand for* sterilitatis *scored out.*
[5] C. D. E. lagina. [6] C. D. E. serviciæ. [7] B. Scociæ.
[8] B. D. Wallas. [9] B. Anglicorum. [10] C. alleta. E. allecta.
[11] C. *adds* dicti. [12] C. D. *add* etc. [13] C. D. E. mecum.

antiquæ intoxicato veneno. Unum verbum," inquit, "cunctis opibus præponendum in adolescencia[1] didici: 'Ut sapias verum, libertas optima rerum,' quæ beata est. Et sic[2] responso finali capias[3] quod, licet omnes Scociæ nobiles, cum universis incolis, fidem et obedienciam regi Angliæ præstarent, ego tamen,[4] michi faventibus consodalibus, nuncquam alteri nisi vero regi Scociæ, aut ejus locum aut vicem occupanti, fidem et[5] obedienciam usque ad mortem præstabo; sed pro libertate Scociæ inflexibiliter stabo." Eodem vero anno idem rex Angliæ apud Sanctum Andream parleamentum [suum] tenuit, et pro tempore Quadragesimali ibidem permansit; et, convocatis regni majoribus, sub intencione perpetuæ possessionis pro statu et regimine regni ordinavit.[6]

Sequitur qualiter rex castrum de Stirling obsessit; et de iniciis Roberti de Broys.—C. iii.

STATIM post festum Paschæ, per tres menses continuos dictus rex Edwardus idem castrum de Stirling obsessit; ad cujus machinas construendas totum plumbum monasterii Sancti Andreæ denudare ordinavit, et ad dictum locum de Strivelyn deportare.[7] Tandem autem, sub certa condicione in scriptis redacta et sigillis corroborata, custos dicti castri, Willelmus Olyfant, dictum castrum sibi deliberavit. Quo non obstante promisso, rex ipse, recepto castro, fide mentita et condicione violata, dictum Willelmum de Olifant militem, dicti castri custodem, secum vinctum Londoneis diris carceribus mancipavit. Eodem eciam anno, receptis castris, villis et universis aliis fortaliciis, ac universis majoribus regni proceribus ad ejus pacem reductis, ac universis castris et villis alias destructis reædificatis, nullus fuit nisi Willelmus Wallas solus qui ad fidem regis Scociæ permansit; suisque custodibus et officiariis ibidem constitutis, post juramenta fidelitatis et homagia præstita ab omnibus et singulis Scociæ[8] nacionis, ibidem[9] rex reversus cum principe Valliæ, cum suis excercitibus, in Angliam: relicto tamen uno principali custode suum locum tenente,[10] ad reformandos et corrigendos excessus cæterorum omnium, tam Scotorum quam Anglorum;[11] et postea in Scocia non comparuit. Post cujus recessum, principante Anglicana nacione in Scocia et universis partibus ipsius, quæ Scotos multipliciter multisque

[1] C. adolescia. D. adolacencia. [2] C. E. *add* pro.
[3] C. cupias. [4] C. E. cum. [5] C. D. E. aut.
[6] C. D. *add* etc. [7] C. E. deportari. [8] C. D. E. Scoticanæ.
[9] B. C. D. E. idem. [10] C. D. E. tenentem. [11] C. Anglicorum.

modis affligebant, et injuriis, cædibus, flagellis, sub diri servitutis jugo crudeliter trucidabant, omnipotens Dominus, miserator et misericors Deus, Scotorum miseriis continuis, ecclesiæ et populi sui clamoribus compassus, et, solito more, paternæ pietatis affeccione stumulatus, suscitavit eisdem salvatorem, pugilem et propugnatorem,[1] unum viz. de ejusdem regni confratribus, nomine Robertum de Broys, qui eos de lacu miseriæ et de luto fæcis, omni spe salutis et auxilii totaliter destitutos, liberavit. Qui, dolore cordis intrinsecus tactus, videns mala quæ populus Scociæ quasi intollerabiliter sustinebat, tanquam alter Machabæus manum mittens ad forcia, pro fratribus liberandis innumerabilia et importabilia pondera diei et æstus, frigoris, famis, in terra et in mari subiit, ac labores et insidias, cædia[2] et inedias et pericula magna, non tantum inimicorum, ymmo eciam falsorum fratrum, sustinuit.

Sequitur de confœderacione Roberti de Broys et Johannis Cumyn, et accusacione ejus; cum incidentibus.—C. iiii.

HIC etenim Robertus de Broys, comes de Carrik, anno
A.D. 1304. Domini M° ccc° iiii, una dierum de Strivelyn equitando, secum concomitante Johanne Cumyn, qui eo tunc erat unus de majoribus natu patriæ, ut, quod pro republica et bono communi læto susciperet animo, efficaciter opere compleret, ad ipsum Johannem, sibi fratrem in armis, indigne ferens regni subjeccionem crudelem et indesinentem populi vexacionem, ipsius piæ mentis conceptum circa talium reformacionem insinuans, ipsius consilium et auxilium postulando, fideliter equitando exposuit. Et, quamvis de jure, secundum legis[3] consuetudines regni, honor et successio regiæ dignitatis et regni regiminis ad ipsum præ cæteris dinoscatur pertinere, utilitatem tamen communem suo jure præferens, privato modo tamen eidem Johanni, ut unum ex duobus eligeret, sua pura et sincera optulit voluntate, viz. ut[4] aut regnare, et regni regimen ex toto, cum suis pertinenciis et regiis honoribus et dignitatibus, sibi et suis imperpetuum assumere, concessis sibi Roberto suis terris et possessionibus universis; aut terras ipsius Roberti et possessiones universas sibi ipsi Johanni et suis jure perpetuo possidere, relicto tamen[5] Roberto ipsi regno prædicto, cum præfatis regiis dignitatibus, prærogativis et honoribus: ut sic, per eorundem mutua consilia et auxilia,[6] de domo servitutis et miserrimæ subjeccionis naci-

---

[1] B. pugnatorem. [2] B. C. E. tædia. [3] C. D. E. leges.
[4] C. E. *omit* ut. [5] C. D. E. *omit* tamen. [6] Et auxilia *in margin later*.

onis Scoticanæ matura fieret, per Dei graciam, liberacio, et quod inter eos indissolubilis amiciciæ et pacis perpetuæ fœdera constanter firmata permaneret. Cumque alterum prædictorum summe prædicto Johanni, ut prima facie apparuit, placuisset, et super hoc convencione facta, ac, fide media, juramentis et sigillis mutuis confirmata, et corroborata per eorum indenturas, ipse tamen nichilominus Johannes Cumyn prædictus,[1] juramento neglecto,[2] fide violata, eundem Robertum apud regem Angliæ, per suos internuncios et literas privatas ipsius Roberti de Bruys secreta conjurata nequiter revelando, sæpius accusavit, ac suas literas convencionis et confœderacionis supradictæ eidem regi Angliæ destinavit: per hoc putans quod, eo de medio sublato, quod ipse Johannes, per medium regis Angliæ, tocius regni Scociæ regimen pacifice possideret, et sine difficultate optineret. Et, licet prædictus Robertus super hoc per prædictum regem sæpius fuerat examinandus,[3] sibi suis dictæ convencionis et confœderacionis literis ostensis, tale tamen, Deo inspirante, semper sibi reddidit responsum, quatenus ipsius regis insaniam jocundis loquelis et verbis peritis et pacificis mittigaret. Tamen sævissima ejusdem regis, qui multum versutus fuit et astutus,[4] et fictam amiciciam ejus continue noverat simulare, multum dubitabat, propter accusaciones ipsius Johannis; eciam, quia verus regni Scociæ heres erat, magis a rege prædicto suspectus habebatur. Propter quod jussus est ipse Robertus in curia regis Angliæ continue residere, propter causas suspicionis supradictæ. Et, licet aut mortem aut perpetuas carceres sibi protenus præparare pensabat, hoc tamen distulit hac racione, donec omnes fratres suos simul in sua custodia poterat recuperare; ut simul eosdem omnes sui[5] supplicio poterat finali punicione punire.

Sequitur de accusacione et evasione Roberti de Broys. C. v.

CREBRESCENTE vero prædicti Johannis accusacione, tandem una nocte, cum merum splenderet in vitro, sive in calice, et cubatum[6] rex Angliæ cum suis secrecioribus cubiculariis properaret,[7] de morte ipsius Roberti de Broys anxius pertractarunt,[8] et, quod in die crastino eum vita privaret, breviter deliberando diffinivit. Quod cum Glovernniæ comes, ipsius Roberti

[1] C. D. E. supradictus. [2] B. C. E. *add* et. [3] B. C. D. E. examinatus. [4] C. E. astrictus. [5] C. E. supre. [6] C. tuba cum. [7] C. E. perpetraret. [8] C. E. pertractavit.

verus amicus, qui eciam in tempore necessitatis supremæ probatus, hoc audisset, cum quodam famulo suo duodecim denarios et unum par calcarium acutorum sibi de sero festinanter ad ospicium suum secrete transmisit, dicendo ei: "Hoc nobis[1] transmittit dominus meus cum graciarum accionibus, reddendo vobis ea quæ die hesterna a vobis de mutuo accepit." Quæ vero Robertus de Broys cum audisset, ea in mente prudenter revolvens, statim per oblata pignora eminentis[2] periculi sibi venturi caute conjecturando conceptum[3] incorporavit. Qui continuo gracias agens, nuncio remunerato, eundem ad dominum suum redestinavit; et, instante ejusdem noctis crepusculo, eum iturum ad partes Scociæ cum omni festinacione præparavit; hoc tamen nullo sciente, nisi ejus secretarius, cum uno famulo in quo plus confidebat. Postea, vocato senescallo suo, bonum vultum familiæ suæ facere, et vinum habundanter eisdem propinare, præcepit; ac seipsum in camera, tanquam [cum] suo secretario aliqua ardua tractaturus, se reclusit. Et, ut quidam ferunt, ferris equorum ex everso confixit,[4] propter periculum nivis hac[5] nocte, ut asseritur, cadentis, ut nullus vestigia equorum suorum versus Scociam eundo, ymmo pocius rediundo, perciperet. Quibus clanculo ascensis suis equis,[6] tantum secretario ac stabulario secum adductis, iter versus Scociam nocte ac die incessanter arripuit; et [a] continuo labore versus patriam itinerando non cessavit, donec extra periculum et a malicia dicti regis in patria propria rediretur[7] securus, Ipso duce de quo scriptum est: Non est sapiencia, neque prudencia, neque consilia[8] contra Dominum, qui novit pios mente de temptacione eripere, et in Se sperantes de periculis misericorditer liberare. Quidam enim dicunt quod Robertus de Broys, citatus coram rege et quæstionatus, inducias usque mane[9] a rege peciit, cum litera sua confœderacionis, quatenus, consultus de sero, responsum redderet ei in crastino; pro cujus redditus securitate, omnes et singulas terras suas, quas de rege Edwardo tenuit[10] in Anglia, in caucione et plegio regi obligavit.

Sequitur de occisione Johannis Cumyn.—C. vi.

CUMQUE Robertus de Broys marchiarum finibus appropinquavit, quendam peditem nuncium de longe venientem percepit; quem inspiciens, tam in cessu quam in habitu ipsum

---

1 C. E. Hæc vobis. 2 B. imminentis. 3 C. E. conceptam.
4 C. E. confixtis. 5 Ac *with* h *interlined.* D. ac.
6 C. D. E. *omit* equis. 7 C. D. E. redderetur.
8 C. E. consilium. 9 C. E. in crastinum. 10 C. E. tenet.

fore Scotum suspicatus est. Quem interrogando quo iturus esset et unde veniret, multas excusaciones et evasiones multiplicavit in peccatis.[1] Dictus[2] Robertus de Broys, clunculo[3] suo clam insinuans ut eundem nuncium si quas literas secretas haberet rimaret, cum quo[4] repertis literis missivis per Johannem de Cumyn regi Angliæ transmissis super ipsius Roberti prodiciosa morte, ipsum nuncium, literis spoliatum, occidi jussus est.[5] Quod ita factum est, et nuncius decapitatur; et Dominus universorum pro direccione itineris collaudatur. Dum autem veniret[6] apud Lochmaban, invento ibidem fratre suo Edwardo[7] de Broys, omnia sicut acta erant sibi intimavit plenarie, et qualiter, per nuncium, dictus Johannes de Cumyn[8] apud Drumfres[9] fuit.[10] Cui[11] Robertus de Broys ad ipsum de præteritis benevolenciis remunerandum quam [ci]cius poterat festinavit. Quo reperto coram magno altari in ecclesia fratrum dicti loci de Drumfres,[9] dictus Robertus de Broys[12] ipsum super præmissis quæstionando, per[13] literas suas proprio sigillo roboratas sibi ostendendo,[14] eundem protenus letali vulnere jugulavit. Ac ipso relicto, et in[15] vestibulum retro altari per conventum ejusdem ecclesiæ retracto, superveniens[16] quidam Jacobus de Lindissay[17] de Kilpatric,[18] inquirendo ab eo quid nam esset, reperiens quod non totaliter mortuus, sed vulneratus, extitit, ab eodem an vivere poterat instanter quæsivit. Qui respondens ait quod sic, si subita medela sibi apponeretur.[19] Qui quidem Jacobus[20] de Lindissay, eo quod consanguineus et amicus carissimus erat dicto Roberto, nollens eundem ad vitam respirare,[21] ipsum finaliter occidendo, pociora prioribus intulit vulnera. Acta erant hæc anno Domini M° ccc° v, iiii° ydus Februarii. A.D. 1305.
Eodem tempore[22] nobilis Willelmus Wallace per dominum

---

[1] B. pellaciis *substituted later*.
[2] C. E. *add* autem.
[3] B. D. clanculo. C. E. clientulo.
[4] C. E. ergo.
[5] C. E. jussit.
[6] 7° die *interlined later*.
[7] Alii Davide *in margin later*.
[8] C. E. *add* super ejus morte et prodicione suas literas sigillo suo proprio roboratas transmisit; et audito quod dictus Johannes Comyn.
[9] D. Dumfreys.
[10] C. E. perhendinavit.
[11] C. E. Qui.
[12] C. E. *omit* Broys.
[13] C. D. E. et.
[14] Et ipso Cumein "Mentiris" respondendo *in margin later*.
[15] Alii sacristiam *in margin later*.
[16] In cœmiterio *interlined later*.
[17] *In margin later*, et dominus Rogerus de Kirkpatric, qui, eum commotum et pallidum cernentes, inquirunt quid actum sit. Et ille, "Credo quod "Johannes Cumein sit occisus." Qui respondent, "Quomodo rem tam arduam "dubiam permisisti?" Qui intrantes, et si vivere posset quærentes, respondit, "Sic," etc. Sed et Robertus Cumein miles ob ejus defensionem occisus est.
[18] C. E. Kirkpatrik.
[19] C. E. apponerentur. D. apponentur.
[20] C. E. *omit* Jacobus.
[21] C. E. respirari.
[22] D. *has* anno *interlined later*. C. E. *omit* tempore.

Johannem de Menteth[1] apud Glasquw,[2] propter nequissimam et puram invidiam, nulli nisi Anglicis tantum nocens,[3] nil eciam mali in eo suspicans,[4] fraudulenter et prodiciose capitur, et regi Angliæ traditur; ac in civitate Londoniensi demembratur, et ejus membra per diversa loca Angliæ et Scociæ, in opprobrium Scotorum, altis turribus suspenduntur.

Sequitur de coronacione Rob[er]ti Broys.—Cap. vii.

A.D. 1306. ANNO Domini M° ccc° sexto, post mortem Johannis de Cumyn paucis evolutis diebus, idem Robertus de Broys, tunc[5] comes de Carrik, assumptis quotquot habere potuit, ad Sconam properavit;[6] et, in sede regali positus modo quo reges Scociæ alias solebant insigniri, sexto idus Aprilis coronatus, rem grandem incipiens, et onera importabilia propriis humeris imponens. Nam contra potenciam regis Angliæ, et omnes ejus[7] in hac parte complices et fautores, non solum Anglicos, ymmo Scotos et[8] Anglicatos, exceptis paucissimis ejus[9] amicis, qui in respectu aliorum quasi in nichilum computabantur,[10] velud gutta aquæ in fluctibus maris, seipsum in certamine posuit. Ejus eciam infortunia, fugas et pericula, ærumpnas et tædia, famem et sitim, vigilias et jejunia, nuditates et frigora, insidias et exilia, propinquorum eciam et magis carorum ejus capciones et[11] incarceraciones et occisiones et excidia, quibus in principio guerræ devictus et fugatus ubique[12] succubuit, nullus modo vivens, aut historicorum libellus, recolere vel enarrare poterit sufficienter. Præterea, inter tot adversa et innumerabiles angustias quas lætanter partulit[13] invicto animo, si quis suos particulares conflictus et singulares triumphos, victorias minutas et duella non memorata, quibus, Deo concedente, propriis viribus, humana virtute, hostium maliciam superabat, sciret aut recapitularet, præsentem cronicam prolixam nimis reputaret. Nec, ut reor, sub cœli cardine in arte pugnandi hiis diebus quis, omnibus consideratis, sibi parem principem inveniret. Idcirco omnia bona gesta sua recitare, aut hic inserere, forcioribus relinquo. Non enim coronam in capite recipere in die coronacionis quocumque modo voluit, donec de sacrilegio absolucionis beneficium[14] accipere

---

[1] D. Menteht. [2] C. E. Glaskew. D. Glascu.
[3] *Altered from* innocens. D. *over erasure.*
[4] D. suspirans. [5] B. *omits* tunc. [6] C. E. præparavit.
[7] C. E. *omit* ejus. [8] C. D. E. *omit* et. [9] C. E. suis.
[10] C. D. E. computabatur. [11] C. E. *omit* et.
[12] C. E. *omit* ubique. [13] C. D. E. pertulit.
[14] *In margin later*, per abbatem Pasletensem, sibi ad hoc potencia facta a Clemente 3, summo pontifice.

meruit. Licet enim gesta sua et facta minuta recitare non poterimus, tamen majora et notabiliora facta[1] sua ad inserendum relinquere non intendimus.

Sequitur de bello de Meffen.[2]—C. viii.

EODEM anno rex Robertus, xix° die mensis Junii, apud Meffen victus est per Odomarum, custodem tunc Scociæ ex parte regis Angliæ, et in fugam conversus, qui dictus est Odomarus de Valencia, eodem tempore in villa de Perth bene murata commorantem, cum magna potencia tam Anglorum quam Scotorum perfidorum. In quo conflictu, licet de suis multos non perdidit, tamen, propter principia quæ male succedencia erant, quæ[3] frequenter infelici peraguntur fame,[4] sui amici cœperunt graviter cedere,[5] et pars adversa multum confortari. Unde omnes uxores eorum qui regem sunt secuti,[6] voce præconis, ut maritos sequantur, jubentur proscribi, et, sub pœna mortis, in exilium deputari. Propter quod multæ mulieres solutæ cum aliis mari[ta]tis regem sequebantur, et in silvis et abditis cum exercitu,[7] quæ multa bona minuta opitulamina eisdem conferebant, et continue cum exercitu in præsidio morabantur. Eodem vero anno, cum idem rex in finibus Atholiæ[8] et Archadiæ,[9] hostes fugiendo, cum suis latitaret, tercio idus Augusti sequentis apud Dalri iterum victus est, et in fugam conversus. Sed licet nec ibidem plures[10] perdidit de suis, nichilominus tamen timor maximus omnes,[11] et universi suæ gentes ab invicem sunt separati, et per varia loca dispersi. Regina vero, apud Sanctum Duthacum de Ross[12] confugiens, capta est per Willelmum, comitem ejusdem, et regi Angliæ transmissa; et usque ad bellum de Bannokburn in arta custodia detenta. Nigellus autem de Broys, frater regis, cum pluribus providis viris, ac cum dominabus et domicillis,[13] apud castrum de Kyldrumy[14] confugiens, cum sua comitiva ibidem receptus est. Sed eodem anno, per[15] proditoriam Scotorum tradicionem, idem castrum Anglicis traditur, et idem Nigellus cum omnibus suis apud Berwicum captivi ducuntur, et pœna capitali plectuntur. Thomas vero et Alexander de Broys, alii fratres regis, per aliam viam versus Carrik properantes,[16] apud Lochrian

---

[1] B. C. D. E. acta.
[2] C. E. *add* cum incidentibus.
[3] B. quia.
[4] C. fane. E. fane *altered to* fine, *then to* fama.
[5] C. D. E. tædere.
[6] C. secus.
[7] C. excercita.
[8] B. Adoliæ.
[9] C. E. Argadiæ.
[10] C. E. plurimos.
[11] C. E. *add* invasit.
[12] D. *adds* Duthose *in margin later.*
[13] B. C. D. E. domicellis.
[14] B. Kindrumy.
[15] C. E. per.
[16] C. perpetrans. E. perpetrans *altered to* properantes.

eodem anno capiuntur; et, ducti in Carliolum, decapitantur. Et omnes qui a rege sic recesserunt aut morte traduntur, aut carceribus mancipantur. Soli vero comes de Levenax[1] et Gilbertus de Hay de numero nobilium regem secuti sunt, et in omni tribulacione sua sibi comites individui facti sunt; et, licet aliquando, urgente hostium persecucione, ab ejus præsencia inviti divisi fuerant,[2] ab ejus[3] tamen fide, dileccione et adhærencia,[5] quacumque necessitate compulsi, nuncquam recesserunt. Et notandum est quod, propter hæc servicia continua et gratanter per dictum Gilbertum de Haye regi exhibita, rex, dicti beneficii non immemor, officium constabulariatus Scociæ sibi hereditarie et suis perpetuo condonavit, cum aliis terris Johannis de Cumyn in comitatu de Buchania. Contigit autem post hæc cito regem prædictum a suis separari, et infinitas miserias quasi importabiles sustinere, ac innumeris periculis laborando conquassari; quandoque tribus, quandoque duobus, quandoque solus, omni quasi auxilio humano destitutus, remanere; aliquando integram quindenam absque ciborum sumpcione, præter herbas crudas, aquam et lac, transiundo, miserrimam[5] vitam duxit in heremo. Nunc autem, attritus calciamentorum vetustate, nudis pedibus ambulabat; nunc autem solus in insulis relictus, nunc solus, incognitus, ab hostibus fugatus, nunc a servis propriis vilipensus et despectus, in desolacione maxima, ab omnibus notis ejectus, permansit. Ab Anglicis autem quasi res perdita, et sine spe recuperacionis submersa, vel furtive sublata, in ecclesiis inquiri jubetur. Et sic ab omnibus habitus est in derisum: sic quod aliquando, in sua postea prosperitate, eum ab aliquibus sic fertur loqui, dicens quod, si libertas Scotorum ad talia sustinendum non moveret, per[6] tocius orbis terrarum imperio ea vel talia iterum sustinere voluisset.[7] Propter quæ omnia adversa nec ad huc fuit in corde victus quoquomodo aut superatus; sed semper sub spe regnum recuperandi, et ab omni subjeccionis servitute liberandum, ac gentem suam fidelem ad pacem et prosperitatem cum gaudio reducendam. Et dum sic ab omnibus, tam propinquis quam remotis, habitus est in sibilum, fabulam et derisum, tamen omnipotens Dominus, miserator et misericors, qui humilia respicit et alta a longe cognoscit, per potenciam, consilium et auxilium cujusdam nobilis feminæ, Christianæ de Insulis, sibi benevolæ, post multos et varios labores et circuitus et pressuras, rediens ad ejus comitatum de Carrik, statim unum de castris ejus[8] recuperavit; et,

---

[1] C. Lenax. D. Lenaux. E. Lenox.
[2] C. E. fuerunt.
[3] C. D. E. ejusdem.
[4] B. hærencia.
[5] C. E. miseriam.
[6] B. C. E. pro.
[7] B. C. D. E. noluisset.
[8] C. E. suis.

interfectis omnibus quos ibidem repperit, prædictum suum castrum de molliendi,[1] ad terram funditus prostravit, et spolia suis sequacibus divisit. Talibus principiis, post diuturna infortunia, multum rex exhilleratus, suos amicos longe lateque[2] dispersos coadunavit. Cum quibus congregatis montes pertransiens, usque ad[3] Invernes pervenit; et castrum ejusdem, manu forti captam,[4] et occisis in eo repertis, ad terram solotenus prostravit. Et de aliis castris quos capere poterat similiter fecit, in partis aquilonalibus[5] constitutis; donec, perveniens usque ad locum qui Slenach dicitur, ibidem aliquatenus permansit.

Sequitur de fuga de Slenach.[6]—C. ix.

JOHANNES Cumyn comes de Bouchania anno Domini M° ccc° vii, cum multis tam Angliæ[7] quam Scociæ,[8] audiens quod rex Robertus cum suo exercitu apud Slenach[9] fuisset, parati ad bellum processerunt obviam ei. Sed, videntes eum ex adverso cum suis, parati[10] ad pugnam, procedere destituerunt; sicque in die Natalis Domini pudore devicti et confusi redierunt, treugas pacis postulantes: quas rex eis clementer concessit; et ibidem, post treugas concessas, per octo dies intrepidus[11] requiescendo permansit. Ubi, post multa et diuturna inedia, maximam infirmitatem incurrebat: taliter quod, ubicumque eum contigeret de locando[12] movere, in grabato equino cum exercitu cotidie deferebatur. Eodem vero anno vii° obiit rex Edwardus tirannus, nonas Aprilis, in Burgo s. Zabuli. Qui, in principio miliciæ suæ bella movens, Anglos diris flagellis verberavit, ac suis nequiciis totum orbem terrarum crudeliter perturbavit. In diebus suis passagium Terræ Sanctæ suo dolo impedivit; Valliam nequiter et crudeliter, sine misericordia infestando, destruxit et subjugavit; Scociam, cum incolis crudeliter et inhumaniter occisis, diris plagis subegit sine racione, ac Johannem regem, vi et metu superatum, cum filio suo Edwardo injuste diris carceribus mancipavit;[13] ecclesias violando, et ex illis[14] stabula equorum faciendo, prostravit, ac alias igne consumpsit; prælatos plurimos sine causa vinculavit, et squalore carcerum quosdam extinxit; populum innumerabilem, nulli parcendo A.D. 1307.

---

[1] B. C. demolliendi. E. demolliendo. [2] C. late quod.
[3] C. E. *omit* ad. [4] E. captum. [5] B. aquilonaribus.
[6] C. E. Slenauchiz etc. D Slenauchz. [7] B. Anglia.
[8] B. D. Scotia. C. E. *add* nobilibus. [9] C. D. E. Slenauchz.
[10] B. paratum. [11] C. incredidus. [12] B. C. D. E. delocando.
[13] D. *deletes* Johannem regem—mancipavit.
[14] B. eis. C. E. hiis. D. *omits* illis *and interlines* eiis *later*.

sexui, ætati, vel ordini, vita privavit; et alia infinita mala perpetrando peregit. Cui, post mortem, successit filius ejus[1] Edwardus, qui filiam Philippi regis Franciæ [Elizabeth] desponsavit. Ex parte tunc regis Angliæ, de Scociæ nobilibus, principaliter fuerunt potenciores [viz. dominus] Johannes [de] Cumyn, comes[2] de Bouchania, Willelmus Cumyn et Johannes Moubray,[3] milites; qui, adjunctis eis tam Scotis quam Anglicis, post hæc regem Robertum [acriter] impugnaverunt, et in maximo periculo pluries, usque ad obitum regis Edwardi, eundem constituerunt. Qui Edwardus, sub intencione Scociam invadendi et finaliter destruendi, in vigilia Sancti Johannis, ulcione divina, tactus est infirmitate in expedicione versus Scociam: veniendo, in vehiculo suo recumbens, apud Burgum Sabuli, sine nota pœnitenciæ, miserabiliter expiravit. Quidam vero miles, nomine Willelmus Banlister, Anglicus nacione, in eodem viagio infirmitate gravi detentus, in extasiam lapsus est. Cui, in spiritu rapto, ut ei videbatur, vidit dictum Edwardum regem a magna multitudine demonum raptum, et[4] inferos cum cantico ductum. Qui postea, ex nimio pavore quem habuit, mundum reliquit.

Sequitur de Edwardo[5] Carnaveran filio.—C. x.

SEPULTOQUE[6] rege Edwardo de Langschankis, filius suus Edwardus de Carnaveran, sibi succedens, regni Angliæ præficitur rex et coronatur; atque, in patris tirannidem et errorem incidens, ad Scociam hostiliter invadendum, omissis omnibus aliis curis, omnibus modis festinavit. In primis,[7] coram eo omnes Scociæ magnates, tam clerum quam populum, citari fecit apud Drumfres,[8] ad sibi homagium ac fidelitatis juramentum præstandum. Quorum quædam[9] hoc fecerunt; quidam vero se retrahentes ab eo declinaverunt. Sed, quia nuncii de Francia super desponsacione filiæ regis Franciæ, sibi alias per sponsalia de futuro promissæ, sibi venerunt, relictis custodibus et rectoribus tam[10] in Anglia quam in Scocia, in Franciam[11] sine mora properavit,[12] atque filiam regis Franciæ[13] desponsavit apud Bononiam[14] super Mare. Deinde, eodem anno revertentes ad

---

[1] C. E. suus. [2] B. *omits* comes. [3] B. C. D. E. Mowbray.
[4] C. E. *add* ad. D. *interlines it.* [5] C. E. *add* de.
[6] B. Sepulto. C. E. Sepulto utique. [7] C. E. *have* Et *for* In primis.
[8] D. Dumfreis. [9] B. C. D. quidam. E. quidem.
[10] et rectoribus tam *in margin later.* [11] D. Francia.
[12] C. perpetravit. E. perpetravit *altered to* properavit.
[13] C. E. *add* ut præmissum est. [14] C. E. Boneniam.

Angliam, ambo coronati sunt Londoneis. Rex vero Robertus, convalescens de die in diem, incessanter castra ac fortilicia obsedendo destruxit, et ad terram usque ad numerum centum xxxvi demollivit, in spacium sex annorum, scripta et computata. In quo tempore Johannes Cumyn et Willelmus, cum Johanne de Mowbray, exercitu magno congregato, regem Robertum persequntur usque ad Inverrugy,[1] ubi bello se exponentes, multo forciores erant dicto rege, qui ad huc quasi in feretro in grabato portabatur cotidie equino: quia, licet in equo solus per se incedere non potuit, tamen, ut populum suum animaret, a duobus hominibus manualiter super equum eundem proprio motu sustinere fecit, ad locum tamen certaminis, ut videretur, feroci vultu perrexit; quamquam non sine discrimine corporali assurrexit, et suos ut se armarent, ac equo ut eum apponerent,[2] imperavit. Quod cum factum esset, et pars adversa eum vidisset personaliter ad bella paratum, ex sola ejus visione perterriti, omnes in fugam conversi sunt, et usque apud Fife[3] incessanter fugati sunt, per xii fere leucas. Ipse vero, finita fuga, totum comitatum de Bouchania igne consumpsit, et, captis quibusdam, aliis ad pacem receptis, quos voluit necavit. Et notandum est quod, sicut, a tempore recessus ejus ex Anglia usque ad capcionem castri de Carrik, infortunatus nimium erat, sic, a tempore istius fugæ de Inverrugy[4] usque ad finem vitæ, fortunacior eo vix inveniri poterat. Nam in omni prosperitate deinceps postea convaluit, et inimici ejus diminuti sunt, deficientes quemadmodum fumus deficient.[5] Eodem anno Donaldus de Insulis, cum magna multitudine tam insulanorum quam Galowidencium[6] ac Anglorum, usque apud flumen de Dee pergens cum pompa maxima, putans omnem potenciam regis superare, et[7] per dominum Edwardum de Broys, fratrem regis, ibidem devictus est: et multi occisi sunt, et reliqui in fugam conversi. In dicto vero bello cecidit [quidam] Rotholandus de Galwidia,[8] cum multis illius patriæ nobilibus, ac Anglorum et Insularum in magna quantitate; ac eciam dictum Donaldum fugientem apprehendens,[9] in carceribus detrusit; et patriam suam invadendo et comburendo destruxit. Accidit autem in festo beatorum apostolorum Petri et Pauli eodem anno, infra octavas Assumpcionis[10] Beatæ Virginis, idem rex Argadiensis[11] devicit, et totam terram sibi subegit; ducemque eorum, Alexandrum de Argadia,

[1] C. E. Inneroury. D. Innerugy.
[2] C. E. apponent.
[3] C. E. usque ad Fyve. D. Fywe *altered later from* Fife.
[4] C. E. denneroure. D. de Innerrougy.
[5] B. C. D. E. deficiet.
[6] C. E. Galouwidiencium.
[7] C. E. *omit* et.
[8] C. E. Galouwedia. D. Galouwidea.
[9] C. E. comprehendens.
[10] Assumpcionis *in margin later.*
[11] B. C D. E. Argadienses.

fugientem ad castrum suum de Dunstaffniche[1] obsessit, et castrum sibi reddidit. Et quia homagium sibi facere recusavit, dato salvo conducto sibi et omnibus quos secum conducere voluit, in Angliam secessit, et ibidem debitum naturæ solvit. Hiis autem temporibus tanta erat fames et caristia victualium in regno Scociæ, occasione præmissorum, quod gentes carnibus equorum et aliorum animalium immundorum vescebantur, circa

A.D. 1310. annum Domini M ccc° x. Anno sequenti in consilio Viennensi dampnati et[2] Templarii propter heresim, deprivati,[3] capti et extincti, ac[4] omnibus locis perpetuis temporibus, cum eorum

A.D. 1310. locis destructis, deleti. Anno Domini M° ccc° x præparavit se rex Angliæ in[5] Scociam, cum magna potencia, expugnando invadere; sed quia gentes suæ lente sibi consurgentes, et usque apud Renfrev[6] venientes, per quorundam consilium reversus est in regionem suam.

Sequitur de prosperitate regis Roberti.—C. xi.

A.D. 1311. ANNO Domini M° ccc° xi rex Robertus, hostibus in omni loco quo venerat fugatis et devictis, castris[que] et municionibus sibi resistentibus captis et ad terram, pro majore parte, prostratis, bis hostiliter Angliam invadendo et vastando, magnam stragem igne et ferro perfecit, et prædas innumeras in Scociam adduxit. Sicque, Dei virtute, Anglica gens perfida, quæ multos sæpissime cruciaverat injuste, jam justo Dei judicio diris subicitur flagellis; et, quæ aliorum regnorum victrix extiterat, jam, in prodigium facta aliorum, victa succumbit gemens. Anno vero

A.D. 1312. sequenti, viz. Domini M° ccc° xii, capta est villa de Perth, tunc fortissime murata, ac omnes in eadem existentes in gladio ceciderunt, alii tracti, alii truncati, alii in conflictu occisi, residui in patibulis suspensi. Rex vero, super innocentem plebem misericordia motus, omnes ad pacem et graciam recepit. Et sic Anglia potavit de felle quod ante paravit. Quo facto, muros cum fossis destruxit, et ædificia igne consumpsit. Eodem vero anno castra de Bute,[7] de Drumfres,[8] de Dalsuynton,[9] cum multis aliis castris ac fortaliciis, manu forti capiuntur, deprædantur, et ad terram prosternuntur.[10] Eodem eciam anno villa Dunelmensis pro majori parte per Scotos comburitur, et Petrus de[11] Gamerston, magnus consiliarius regis Edwardi tirani,

---

[1] E. Dunstaffinche. [2] B. C. D. E. sunt. [3] B. deputati.
[4] C. E. *add* in. D. *interlines it.* [5] C. E. *omit* in.
[6] C. D. E. Renfrew. [7] B. C. D. E. Buth. [8] C. D. Dumfres.
[9] B. C. E. Dalswynton.
[10] C. prostranentur *with end of word smudged.* E. prostrantur.
[11] de *repeated.*

per comitem Longcastriæ[1] occiditur. Eodem vero anno Edwardus, primogenitus regis Angliæ, dictus de Windesor,[2] apud Windesor nascitur ex filia regis Franciæ Philippi, per quem multa mala oriebantur. Nam ex infecta radice nuncquam boni fructus[3] producuntur. Per hunc autem Edwardum crudelissima et nephandissima guerra Franciæ orta est. Item[4] castrum de Roxburgh in die Carnis Brevii[5] per Jacobum de Douglas capitur in noctis patibulo,[6] anno Domini M°ccc° xi.[7] Et eodem anno A.D. 1311. captum fuit castrum de Edinburgh, decimo iiii° die mensis Marcii, per dominum Thomam Ranulphi, comitem Murraviæ, devictis hostibus, captis et occisis.[8] Eodem eciam anno rex insulam Manniæ castra,[9] castra omnia cepit, et insulam suæ[10] dicioni subegit.

Nota.[11] De gloriosa victoria per solam Dei graciam apud Bannokburn habita, in die nativitatis Beati Johannis Baptistæ.—C. xii.

EDWARDUS vero, novus rex Angliæ, furore accensus, videns mala innumerabilia per regem Robertum sibi et suis illata, ac ejus eventus et actus nobilissimos in mente perpendens, in vindictam se erigens, universa potencia sua congregata, nova bella in Scociam properando paravit. Et collectis undeque viribus, tam ex Anglia, Vallia, Hibernia, Cornubia, Normannia, Picardia, Flandrea, Allemannia, Gasconia, Geel, Vicbrannet,[12] Holandia, ac cæterorum sibi benevolencium, cum Scotis ac suis Anglicanis,[13] cum omni apparatu terram inhabitandi et perpetuo cum suis agricolis colendi, hostiliter cum maxima pompa intravit, et ad numerum trecentorum millium armatorum, nudis sequacibus ac mercatoribus cum agricolis peditibus et victualium ductoribus omnino exceptis; et sic, cum suis omnibus in arte pugnandi peritis, omnia vastando patriam perlustravit. Quorum catervis sic gloriose circumvallatus, et in gloria humanæ potenciæ sic confisus, usque ad[14] locum qui Bannokburn dicitur perveniens, tentoria sua fixit.[15] Cui rex Robertus, cum paucis respectu multitudinis ejus, in Domino confidens et in Deum virtutem

---

[1] C. D. E. Loncastriæ. [2] C. E. Wyndishora. [3] C. E. *omit* fructus.
[4] B. Unde. [5] C. E. Previi. [6] B. C. D. E. latibulo.
[7] C. *omits* xi. D. *has* x *interlined*. E. xiii°.
[8] B. D. *have* et occisis captis. [9] B. C. D. E. intravit.
[10] C. E. sui. [11] B. C. D. E. Sequitur.
[12] C. Geellriet, Brabanciet. E. Gelria, Brabancia et.
[13] C. E. cum Scotis eciam suis Anglicatis. [14] C. apud.
[15] C. D. *add* etc.

faciens, ac beatum Andream apostolum et sanctum Johannem Baptistam in ejus auxilium ad miserabilem populum Scociæ[1] de servitute indebita liberandum postulans, cum dicto rege Angliæ mortale commisit bellum, ac ipsum cum omni pompa sua et innumerabili potencia, auxiliante Altissimo, cujus est victoriam dare, et in cujus manu sunt omnes fines terræ, in fugam convertit. Ubi comes Glovernisæ et[2] multi nobiles Angliæ ceciderunt interfecti; alii in foveis quas fecerunt Scoti sunt trucidati; alii eciam, in aqua de Forth se salvare putantes, sunt submersi; alii præ multitudinis confusione fugiendo sunt extincti, alii fugati, alii capti, alii occisi, diversis generibus mortis præoccupati, consumpti sunt sine numero in ore gladii. Comes eciam Glocestriæ ibidem cecidit. Per captivos enim, non solum regina Scociæ cum suis liberati[3] sunt dimissa est, ymmo eciam omnes alii Scoti in carceribus deputati sine redempcione liberati sunt; ac eciam omnes alii in dicto bello existentes inæstimabiliter sunt ditati. Inter quos captus est ille ditissimus Johannes de Britania, per quem liberata fuit regina Scociæ captiva, quod absurdum esset audire reginam captivam esse. Item pro ipso liberatus est episcopus de Glasquw,[4] vir venerabilis et magnæ senectutis, in carceribus similiter per tirannum detentus Londonensi. Notandum est quod bellum hoc captum[5] fuit inter Edwardum de Broys, fratrem regis, et Philippum de[6] Mowbray, capitaneum de Stirling ex parte regis Angliæ, quem dictus Edwardus obsessit, ipso promittente[7] quod, inter hinc et unum annum si succursum per regem Angliæ hoc castrum non haberet, in manibus ejus sine dilacione ulteriori redderet pro parte regis Scociæ. Rex enim ex hoc increpavit fratrem suum, dicens ei quod stultissime fecit quod potentissimum regem Angliæ ad annum et diem terminum[8] belli præfixum statuit. Et ideo, tanquam verus Catholicus in Domino confisus, omnes suos ante ingressum belli monere per ecclesiasticos viros fecit, ut unusquisque, bene confessus et contritus, sacramentum Eucharistiæ sumeret:[9] ut[10] sic armatura Dei armati bellum ingrederentur, missa prius ab omnibus audita, devotissime genuflexis omnibus coram Domino, humiliter graciam implorantes, et pro libertate regni Deum deprecantes. Quos cum vidissent Angli, subridentes dixerunt: "Ecce, Scoti veniam postulantes nobis se reddiderunt." Quibus respondit quidam miles senex, intellectu tamen sanior,[11] dicens: "Verum est quod se reddunt,

---

[1] C. E. de Scocia. [2] C. *omits* et. E. *interlines* it.
[3] C. E. libertati *and omit* sunt. [4] C. E. Glaskew. D. Glascu.
[5] E. cœptum. [6] C. E. *omit* de. [7] C. E. promittendo.
[8] B. *omits* terminum. [9] D. sumerent. [10] B. et. [11] B. senior.

non vobis, sed Deo Omnipotenti." In quem spem ponunt et fiduciam habent: qui eciam victoriam eis concessit.[1]

Sequitur de tallia hereditaria et successione regni facta per consensum trini status.[2]—C. xiii:

ANNO Domini M° ccc° xv in consilio generali regis[3] statutum perpetuum factum est quod, in casu quo rex Robertus sine liberis masculis ab hac luce migraret,[4] quod Edwardus de Broys, vir strenuus, frater ejus, ad coronam aspiraret. Quo deficiente, cum masculis ex eo progenitis,[5] corona ad Marjoriam, filiam regis,[6] succederet; ac ipsa deficiente, ad proximam heredem de corpore dicti Roberti regis procedentem et linialiter descendentem, sine condicione aliqua: provisa[7] tamen quod ipsa de consensu trini status, vel majoris partis et sanioris ejusdem, fuerit maritata. Et, si rex discedat[8] relicto herede masculo in ætate minori, Edwardus, ejus germanus, habebit regni regimen usque ad ætatem ejus perfectam. Quo deficiente, ad Thomam similiter Ranulphi, ejus nepotem, regimen regni et regis in minoritate constituti habebit, donec ad regimen regni, secundum arbitrium trini status, sufficiens fuerit. Item, si dicta Marjoria in viduitate discedat[8] relicto herede minore, ipsius similiter heredis et regni custodiam habebit ipse dictus comes, sicut de heredibus regis et germani ejus est expressum, in casu quo ipse comes ad hoc suum[9] præbuerit consensum. Si vero discedat[8] dicta Marjoria nullo herede[10] relicto de corpore suo, aut nullo herede relicto[11] de corpore dicti domini regis similiter relicto[12] superstite, quod absit, prædictus comes regni custodiam habebit donec, per provisionem trini status regni, discuciatur de jure linialis successionis regni, et gubernacione. Sic enim promissum est et obligatum ab omnibus. Hæc tamen post mortem Edwardi tallia renovata fuit, ut patet per evidencias inde factas.[13] A.D. 1315.

Sequitur qualiter Edwardus de Broys rex Hiberniæ est elcctus ab omnibus habitatoribus, unanimi consensu;—sed primo notan-

---

[1] C. D. *add* etc.
[2] B. *adds* regni. D. *adds* regni *altered from* regi. C. E. *add* regi.
[3] C. D. E. regi. [4] C. E. migravit. [5] C. pergeniti. E. progeniti.
[6] B. *adds* Scociæ. [7] C. E. proviso. D. proviso *altered to* provisa.
[8] C. E. decedat. D. decedat *altered to* discedat.
[9] C. E. suam. [10] Here *with* de *interlined later*.
[11] C. E. *omit* relicto. [12] relicto *in margin later*.
[13] B. C. indefectas. D. *altered from* indefectas.

dum est quoddam notabile de liniali filiacione regis Roberti de diversis[1] uxoribus.

Dictus dominus rex, quando[2] fuit comes de Carrik,[3] Elizabeth,[4] filiam cujusdam comitis de Mar,[5] disponsavit;[6] de qua genuit Marjoriam, sponsam Valteri[7] Stewart. Qua mortua, duxit Elizabeth[8] filiam domini Hameri de Burgis, comitis de Hulster, de qua genuit regem David secundum. Hæc etenim consepulta est cum rege Roberto[9] in choro, coram conventu de Dunfermlyn; qui regnavit xxiiii[10] annis, et occies vicit regem Angliæ et ejus potenciam, apud Bannokburn et apud Biland.[11] Et notandum: post expulsacionem Johannis de Balliolo, regnum Scociæ per decem annos fuit[12] in magna fluctuacione. Regina eciam Elizabeth genuit unam filiam, nuptam cuidam Thomæ de Ysaac;[13] unam, nuptam domino de Lorn; aliam, nuptam comiti Sutherlandiæ, qui ex ea genuit Johannem, comitem ejusdem, qui mortuus est in Anglia, obses pro avunculo suo rege David: quia, si[14] ipse vixisset, prædicto David regi successisset in regno, secundum talliam factam.[15]

Sequitur de eleccione Edwardi,[16] ut supra.—C. xiiii.

A.D. 1315. ANNO Domini M°ccc°xv Edwardus de Broys, frater regis, intrans in Hiberniam[17] manu potenti, electus est in regem unanimi consensu inhabitancium tocius Hiberniæ; ubi destruxit totam terram per Anglos occupatam, omnibus Anglicis occisis, captis, vel exulibus[18] extra patriam effugatis. Cujus actus magis clare patent in libro De Gestis Regis Roberti ex inde confecti. Cui in Hibernia anno sequenti occurrit[19] rex Robertus, frater ejus, in adjutorium ei; sed, præ confusione et penuria victualium multi perierunt: tanta karistia ibidem regnavit, ita quod carnibus equorum multi vescebantur. Quod audiens rex

---

1 B. Broys.
2 B. cum.
3 C. *adds* sive Ysabellam. E. *adds* Ysabellam sive.
4 D. Ysabellam *substituted later for* Elizabeth.
5 D. *adds* tunc defuncti, sororem s. Garteney, tunc comitis de Mar.
6 C. *omits* disponsavit. D. *interlines it.* E. *has* nupsit.
7 B. C. D. E. Walteri.
8 Filiam cujusdam—Elizabeth *in margin later.*
9 Roberto *in margin later.*
10 C. D. xxiii *altered from* xxiiii. E. xxiii.
11 C. E. *add* etc.
12 B. fluit.
13 B. C. D. E. Ysach.
14 Quia si *in margin later for* quasi *scored out.* C. E. qui si.
15 C. E. *omit* factam *and title of following chapter.*
16 B. *adds* in regem Hiberniæ.
17 C. E. Hybernia.
18 C. E. exules. D. *altered later from* exules.
19 C. E. accurrit.

Angliæ, quod rex Scociæ cum fratre in partibus Hiberniæ moram traxisset, collectis viribus, cum omni festinacione Scociam intravit. Qui rex Angliæ, sic intrando per legiones vicissim, per Jacobum de Douglas, tunc custodem marchiarum, cum maximo dedecore repulsus est, ac devictis omnibus, occisis, captis et fugatis; quod nobilis[1] miles, in tribus aciebus bellicis, tres principales capitaneos propriis manibus interfecit; et sic rejectis inimicis, modicam læsionem sustinuit regnum. Post hæc vero, collecta quadam navium classe, cum potencia magna aquam de Forth intrantes, terram clanculo pecierunt apud Dunybirsil,[2] prope Inverkethin;[3] ubi per nobilem episcopum Dunkeldensem devicti sunt, cum vicecomite de Fife et aliis proceribus, et refugati,[4] multis occisis, ac de eorum navigio diversis perditis. Eodem anno, post adventum regis Roberti de Broys de Hibernia, natus est Robertus Stevart, secundus rex Scociæ hujus nominis futurus, filius viz. filiæ dicti[5] Roberti de[6] Broys. Item,[7] anno sequenti, mortuus est Edwardus de Broys per Anglicos, propter ejus nimiam festinacionem[8] præcipitantem[9] in suos inimicos temerarie irruentem. Anno vero Domini Mº cccº xviii[10] A.D. 1318. quidam cardinales,[11] legati apostolici in Angliam, per quendam Robertum de Middletoune[12] militem spoliati sunt: propter quod, ductus apud Londonias, equis tractus demembratur, ac membra in eminencioribus locis villæ suspensa. Propter quod rex Edwardus obsedendi villam Berwici quam proposuerat prorogavit. Anno Domini Mº cccº xviii Thomas Ranulphi, comes Murraviæ, partes boriales Angliæ invadendo et spoliando crudeli clade destruxit, ac spolia multa reduxit et suis sequacibus divisit. Anno[13] Domini Mº cccº xviii capta est villa de Berwik per Scotos, quæ in manibus Anglorum per xx annos erat ab ante.[14] Eodem anno, xiiii die mensis[15] Octobris, commissum est bellum de Dundalk in Hibernia, ubi cecidit dominus Edwardus de Broys, rex ejusdem Hiberniæ, cum pluribus nobilibus Scociæ; et causa fuit hæc: iste Edwardus fuit homo ferox et alti cordis, nec voluit cum fratre suo cohabitare nisi dimidium [regni] Scociæ solus haberet; et propter hoc Scociam relinquens, in Hibernia guerram movebat, ubi finivit vitam. Anno

---

1 C. E. *have* quid nobilis et multæ strennitatis.
2 C. E. Dunybirstill. 3 B. Invyrkethin. D. Innerkething.
4 B. fugati. 5 C. E. *add* regis. 6 D. *omits* de.
7 C. E. *add* in. 8 C. E. festinanciam.
9 C. E. præcipitanter. D. *altered from* præcipitanter.
10 C. E. xvii. D. *altered to* xvii. 11 *Altered from* cardinalis. D. cardinalis.
12 C. D. E. Myddilton. 13 C. E. *add* vero.
14 C. *omits* erat *and* ante. D. *interlines* erat. E. *has* annos ab Anglis occupata fuerat. 15 C. E. *omit* mensis.

A.D. 1319. Domini M° ccc° xix° rex Edwardus de Windesor[1] villam de Berwico obsessit; et, videns nichil ibidem proficere,[2] cito cum dedecore reversus est.[3] Eodem anno[4] Thomas Ranulphi, comes Murraviæ, iterum partes boriales Angliæ destruxit usque Wedirby, et apud Borowbrig castra metatus est in fine mensis Augusti.

Sequitur[5] copia bullæ papalis missæ regi Angliæ.—C. xv.

ADRIANUS episcopus, servus servorum Dei, karissimo in Christo filio nostro Henrico illustri regi Angliæ, Salutem et apostolicam benediccionem. Laudabiliter et satis fructuose de glorioso nomine propagando in terris, et æternæ felicitatis præmio cumulando in cœlis, tua magnificencia cogitat; dum, ad dilatandos ecclesiæ terminos, ad declarandam indoctis et rudibus populis Christianæ fidei veritatem, ac viciorum plantas de agro Dominico extirpandas, sicut catholicus princeps intendis: et, ad id conveniencius exequendum, consilium apostolicæ sedis exigis et favorem. In quo facto, quanto alciori consilio et majori discrecione procedis, tanto in eo feliciorem progressum te confidimus habiturum: eo quod ad finem bonum et exitum semper solent attingere quæ ex ardore fidei et catholicæ religionis amore principium acceperunt. Sane Hibernia, et omnes insulas quibus sol justiciæ illuxit, et quæ documentum fidei acceperunt, ad jus Beati Petri apostoli ac sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ, quod tua nobilitas recognoscit, non est dubium pertinere; et tanto eis libencius fidei plantacionem et germen gratum Deo inserimus, quanto[6] nobis in extremo examine districcius[7] prospicimus exigendum. Significasti nobis siquidem, in Christo fili karissime, te Hiberniæ insulam, ad subdendum legibus populum illum et viciorum plantaria extirpandum, velle intrare; et de singulis domibus annuam unius denarii beato Petro velle solvere pensionem; ac jura ecclesiarum illius terre illibata et integra conservare.[8] Nos autem, tam pium et laudabile propositum tuum favore congruo prosequentes, ac peticioni tuæ consensum benignum impendentes, gratum et acceptum habemus ut, pro dilatandis ecclesiæ terminis, viciorum restringendo discursus,

---

[1] C. E. Wyndishore. D. Vyndesore.
[2] C. E. proficeret. D. *altered from* proficeret.
[3] C. *omits* est. D. *interlines it later.* [4] C. *omits* anno.
[5] C. E. *have* Sequitur de nigro parleamento apud Sconam tento. Sed, quia congruum et dignum duxi hic inserere (C. inseriere) causam quare rex Angliæ Henricus secundus Hyberniam subjugavit, unde primo sequitur *etc.*
[6] C. E. *add* a. [7] C. E. districtus. [8] servare *with* con *interlined.*

pro corrigendis eciam moribus et virtutibus inserendis,[1] pro Christianæ religionis augmento insulam Hiberniæ ingrediaris; et quæ ad honorem Dei et salutem illius terræ fuerint benigne exequaris, et illius terræ populus honorifice te recipiat, et sicut dominum suum reverenter:[2] jure nimirum ecclesiarum illius integro et illibato permanente, ac salva[3] beato Petro[4] et sacrosanctæ ecclesiæ Romanæ de singulis domibus pensione. Si ergo quod incepisti animo effectuque duxeris prosequenter complendum, studeas gentem illam bonis moribus informare, et agas, tam per te quam per alios, quos ad hoc verbo et vita ydoneos esse perspexeris,[5] ut decoretur ibidem ecclesia, plantetur et crescat fidei Christianæ religio, et quæ ad honorem Dei et salutem animarum taliter ordinentur, ut a Deo[6] sempiternæ mercedis cumulum prosequi[7] merearis in cœlis, ac gloriosum nomen valeas optinere in terris. Datum, etc.

Sequitur copia literæ missæ per reges et nobiles Hiberniæ[8] ad summum pontificem responsalis ad præmissa,[9] eciam per episcopos et prælatos et clericos[10] unanimiter.—C. xvi.

SANCTISSIMO in Christo patri ac domino, domino[11] Johanni, Dei gracia universalis ecclesiæ Romanæ summo pontifici, sui devoti filii Dovenaldus Oneil,[12] rex Ulconiæ, ac tocius Hiberniæ hereditario jure verus heres; necnon et ejusdem terræ reguli et magnates ac populus, cum sua recommendacione humili ad devota oscula[13] pedum beatorum. Ex mordaci et viperea Anglorum detraccione, ac iniqua[14] et[15] vera suggestione contra nos et nostri juris defensores, vester, quod absit, animus aliquatenus concitetur, et res incognita atque ficta ipsum attendere[16] debeat ad vindictam aliquam,[17] tanquam veritate plena; de ortu nostro et statu, si tamen status dici debeat, ac eciam de injuribus[18] crudelibus nobis nostrisque progenitoribus per nonnullos Angliæ reges, eorumque iniquos ministros, ac barones Anglicanos in Hibernia natos, inhumaniter illatis et comminatis et continuatis

---

[1] C. inferendis. [2] C. D. E. revereatur. [3] C. E. salvo.
[4] B. beati Petri. D. salva beati Petri *altered from* salvo beato Petro.
[5] C. D. E. prospexeris. [6] B. C. E. adeo.
[7] B. C. D. E. consequi. [8] B. *omits* per—Hiberniæ.
[9] C. E. præmissam. [10] B. *adds* Hiberniæ. [11] B. nostro.
[12] *Altered from* Donevaldus. B. Donaldus. C. E. Donaldus Onel. D. Donevaldus. [13] Oscula *in margin later*.
[14] *Altered from* in qua. B. unquam nimia.
[15] C. E. *add* minus. D. *adds* nimis *in margin for* miu *altered from* mīa.
[16] C. E. accendere. [17] C. E. aliquantum. [18] C. E. injuriis.

ad huc, insinuacione præsencium cum ingenti clamore sanctis vestris auribus intimamus; ut ex hoc valeatis descendere et videre cujus partis clamorem veritas comitetur. Qua diligenter et sufficienter instructa,[1] secundum quod rei gestæ poposcerit qualitas, judicii vestri discrecio[2] partis culpam feriat, seu corrigat delinquentes. Noverit igitur sanctissima paternitas vestra quod, a tempore quo antiqui patres nostri, viz. tres filii Malelii[3] Hispani, cum xxx navium classe a Cantubria,[4] civitate Hispaniæ in ripa Hiberi[5] fluminis sita, unde denominacionem accepimus quam in Hiberniam habemus, tunc incolis carentibus cultu divino, devenerunt,[6] tres mille quingenti et amplius fluxerunt anni, ex quibus, sine admixtione sanguinis alieni, tocius Hiberniæ ceperunt monarchiam: reges vero centum xxx sex usque Legarium regem, a quo ego Dovenaldus[7] Oneil in lingua[8] recta carnalem traxi originem; et in cujus diebus sanctus Patricius, præcipuus apostolus noster et patronus, a Cœlestino papa, prædecessore vestro, Spiritu Sancto inspirante, ad nos, Dominicæ Incarnacionis cccc xxxv anno,[9] patres nostros efficacissime dotavit[10] et docuit Catholicæ fidei veritatem. Et post prædicacionem, et fidei suscepcionem sub[11] humili Romanæ[12] ecclesiæ obediencia, reges de eodem sanguine, sine interposicione sanguinis alieni, in fide Christi excellenter edocti ac caritatis operibus pleni, nullum in temporalibus recognoscentes superiorem, reges sexaginta unus, usque M^mum^[13] centesimum septuagesimum annum Domini, ibidem regnaverunt: et hii non erant Anglici aut[14] alterius nacionis aliqui. In ecclesiam Hiberniæ terras[15] largis possessionibus ac pluribus libertatibus excellenter dotarunt; licet modernis temporibus per Anglicos illos,[16] ut plurimum, terris ac libertatibus dampnabiliter sit privata. Et, cum tanto tempore dicti reges contra diversarum regionem tirannos et reges concessam a Deo sibi hereditatem propriis viribus strenui defendissent, innatam semper tenentes libertatem illæsam, sed tandem Adrianus papa, prædecessor vester, non tantum origine, ymmo affeccione et condicione, Anglicus, anno Domini M° c. lxx, ad falsam et plenam iniquitatis suggestionem Henrici regis Angliæ, sub quo, fortassis et per quem, Sanctus

---

[1] instructa *in margin later*.
[2] C. D. districcio.
[3] C. E. Mibelii.
[4] B. C. D. E. Cantabria.
[5] C. E. Hereri.
[6] C. E. *have* tunc incolis torrentem divinitus deverunt.
[7] B. C. D. E. Donaldus.
[8] B. linea. C. lignia. D. ligua *altered to* lingua. E. lignia *altered to* linia.
[9] C. D. E. *omit* anno. D. *has in margin later* anno 435.
[10] B. ditavit.
[11] B. ab.
[12] C. E. racione.
[13] C. *omits* M^m^.
[14] C. E. nec.
[15] C. E. terris.
[16] C. E. illis. D. *altered from* illis.

Thomas passus est martirium pro justicia et defensione ecclesiæ, sicut notum est, dominium regni nostri, sub quadam certa verborum forma, eidem, quem pocius ob dictam culpam proprio debuit privasse regno, de facto contulit, indempnitate et ordine juris omissa[1] omnino, Anglicana ejus[2] affeccione, prodolor![3] excæcante tanti pontificis tuicionem.

Sequitur de eodem.—C. xvii.

SICQUE nos priva[n]s honore regni nostri, absque culpa, et sine racionali[4] causa, crudelioribus omnium bestiarum[5] dentibus tradidit lacerandos. Et qui ex nobis dolosarum vulpium et gulosorum luporum exteriati[6] dentes mortiferos infeliciter feminini[7] evaserant, dolorosæ servitutis subjeccionem violenter descenderunt in abissum. Ab illo tempore enim quo Angli,[8] occasione collacionis supradictæ, sub quadam exteriori sanctitatis ac[9] religionis specie regni nostri fines nequiter intraverunt, totis viribus omnique perfidia[10] qua[11] poterant arte gentem nostram delere penitus et extirpare radicitus sunt conati; ac per turpes et fraudulentas hastucias in tantum contra nos prævaluerunt quod, ejectis nobis violenter, sine superioris autoritate, de speciosis[12] habitacionibus nostris ac hereditate paterna, montana, silvestria ac paludiosa[13] loca inutilia, eciam petrarum et rupium cavernas, pro salvanda vita, nos petere, et longo tempore ad instar bestiarum in eisdem habitare, coegerunt. Sed[14] in talibus locis ad huc incessantes nos infestantes inquietant, et quantum possunt nituntur nos de eisdem eicere, et omnem locum nostræ habitacionis sibi indebite usurpare, ex profunda[15] cæcitatis insania mendaciter asserentes nullum locum habitacionis[16] liberum nobis in Hibernia deberi, sed sibi ipsis[17] totaliter ipsa terra tota de jure deberi. Unde, propter hæc et multa alia similia, inter nos et illos impacabiles[18] inimiciciæ et guerræ sunt exortæ, cediciones perpetuæ; ex quibus secutæ sunt occisiones mutuæ,[19] deprædaciones assiduæ, rapinæ continuæ, fraudes et perfidiæ detestabiles et iniquæ. Sed, prodolor![3] quod ex defectu capitis omnis correccio nobis deficit ac debita emenda; ex quo clerus[20] Hibernicus

---

[1] B. C. D. E. omisso.
[2] C. E. cujus.
[3] C. D. proth dolor. E. prochdolor.
[4] C. E. racionabili.
[5] C. vestrarum.
[6] C. E. excoriari.
[7] C. E. semivivi.
[8] C. D. E. Anglici.
[9] C. E. et.
[10] B. C. D. perfida.
[11] C. E. quo.
[12] C. E. spaciosis.
[13] C. E. paludosa.
[14] C. E. *add* et.
[15] C. E. profundo. D. *altered from* profundo.
[16] B. *omits* habitacionis.
[17] C. E. ipsi.
[18] C. implicabiles. E. implacabiles.
[19] C. E. *add* et inimiciciæ.
[20] C. E. verus.

et populus multis jam annis nimis graviter et horride periclitabatur, non solum in rebus caducis[1] et corporalibus, quinymmo ex eodem defectu maximum eis immineret[2] animarum periculum, et hoc plus solito. Pro firma enim veritate tenemus quod, occasione prædictæ suggestionis falsæ ac donacionis inde secutæ, plus quam quinquaginta millia hominum, a tempore quo facta est usque in præsens, de utraque[3] nacione, præter consumptos fame et afflictos carceris squalore, in gladio ceciderunt.[4] Hæc enim pauca de progenitorum nostrorum origine, et miserabili in quo Romanus pontifex statu nos posuit, sufficiat[5] ista vice. Insuper sciatis, pater sanctissime, quod Henricus rex Angliæ, cui Hiberniam ingredi modo quo dicitur fuit indultum, necnon et quatuor reges Angliæ, successores ejus, metas concessiones[6] sibi factæ per bullam papalem sub certis articulis, ex ipsa bullæ serie evidenter apparet, simpliciter sunt transgressi. Sed promisit dictus Henricus, prout in dicta bulla continetur, quod ecclesiæ Hiberniæ terminos dilataret, ejusque jura illibata et integra conservaret, et populum legibus subderet ac bonis moribus informaret, virtutes insereret, et plantaria viciorum extirparet, ac de singulis domibus unius denarii annuatim beato Petro apostolo solveret pensionem. Hanc siquidem promissionem tam ipse quam prædicti sui successores,[7] eorumque ministri iniqui et subditi, de Hibernia Anglici in nullo tenentes, et a concessionis forma penitus recedentes, studiose et ex intencione horum omnium præmissorum composita[8] opere[9] compleverunt. Nam, primo, ecclesiæ terminum in tantum per eosdem sunt restricti, sincepati et detruncati, quod nonnullæ[10] cathedrales ecclesiæ mediate[11] et ultra terrarum,[12] possessionum suarum, violenter sunt spoliatæ, omni fere ecclesiastica libertate per eosdem omnis[13] soluta. Per ministros regis[14] Angliæ in Hibernia citantur, arestantur, capiuntur et incarcerantur indifferenter episcopi et prælati; et, cum hujusmodi crebras et graves paciuntur injurias, tanto servili timore sunt oppressi, quod eas sanctitati[15] vestræ nullatenus audent intimare: et quia ipsi improbe tacerent,[16] et nos similiter tacere volumus[17] in hac parte. Item populum Hibernicum, quem bonis moribus informare ac legibus subdere

---

[1] C. adutis.
[2] C. D. E. imminet.
[3] C. E. utroque.
[4] C. reciderunt.
[5] C. E. sufficiant.
[6] B. C. E. concessionis. D. *altered from* concessionis.
[7] Sui *repeated in margin later.*
[8] B. C. D. E. oposita.
[9] C. operem. E. operem *altered to* opere.
[10] C. non mille.
[11] C. D. E. medietate.
[12] C. *adds* et. E. cæterarum et.
[13] C. E. omnino.
[14] C. E. reges.
[15] E. sanctitate. D. *altered from* sanctitate.
[16] C. E. tacent. D. *altered from* taceret.
[17] C. E. silere volimus.

ex condicto promiserant, taliter informare[1] quod sancta et columbina ejus simplicitas, ex eorum cohabitacione et exemplo reprobo, in serpentinam calliditatem mirabiliter est mutata. Legibus eciam scriptis quibus, ut plurimum, prius regebatur, omnique alia, ubi aqua evelli[2] non poterat, lege privarunt; pro gentis nostræ exterminacione leges pessimas statuentes, nimis reprobas et iniquas, quarum aliquæ hic, gracia exempli,[3] sunt insertæ. In curia enim istæ leges regis Angliæ in Hibernia inviolabiliter observantur, viz. quod omni homini non Hibernico licet super quaque indifferentur[4] accione convenire Hibernicum: sed nullus Hibernicus, exceptis solis episcopis, sive laicus sit sive clericus, convenire licet Anglicum; sed, archiepiscopo[5] quod Hibernicus est, ab omni indifferenter repellitur accione. Item, sicut plerumque accidere solet, quod quando aliquis Anglicus perfide et dolose[6] interfecit Hibernicum nobilem innocentem, sive sit clericus sive laicus, sive sit sæcularis sive regularis, eciam si prælatus Hibernicus interfectus fuerit, nulla correccio, reformacio vel emenda propter hoc fiet de tali nephando occisore; quinymmo quanto dignior sive major sit qui occiditur, tanto alciorem et digniorem inter eos locum optinet occisor, et plus veneratur, et ab Anglicis præmiabitur, non solum a popularibus, ymmo[7] ab ecclesiasticis, episcopis et religiosis, et maxime ab illis quibus incumbit ex officio debitam justiciam et correccionem facere de hujusmodi malefactoribus, et debitam emendam, et sic.[8] Item omnis mulier Hibernica, sive nobilis sit sive alterius condicionis, quæ[9] Anglico cuicumque nupta fuerit, post mortem mariti, eripso[10] quod Hibernica sit, de terris aut de[11] possessionibus viri sui nullam terciam aut dotem habebit. Item Anglici, ubi possunt Hibernicum violenter opprimere, nullomodo permittunt quod in ultima voluntate sua de rebus suis ad libitum suæ voluntatis disponant, aut testamentum condant quocumque modo; ymmo omnia bona sua, ecclesiam defraudantes et jure suo privantes, sibi ipsis tanquam confiscata appropriant; et[12] sanguinem ab inicio liberum autoritate propria subjugantes servilem efficiunt.

---

[1] C. E. informant.
[2] C. E. ubi a qua avelli. D. qua *with* a *prefixed above the line.*
[3] C. D. E. *add* hic.
[4] B. C. E. indifferenter. D. indeferenter.
[5] C. eripso. D. *altered to* eripso. E. eo ipso.
[6] C. dolore.
[7] B. *adds* eciam.
[8] B. *omits* et sic.
[9] C. E. qui. D. *altered later from* qui.
[10] B. ex ipso. C. E. eo ipso.
[11] C. E. *omit* de.
[12] C. E. appropriavit; et sic.

Sequitur ad hoc de eodem.—C. xviii.

PER commune insuper consilium istius regis Angliæ, necnon et per quosdam episcopos eciam Anglicos, inter quos principalis[1] extitit vir parvæ prudenciæ et nullius scienciæ, archiepiscopus Hardurachanus,[2] quoddam iniquum statutum factum [est] in Hibernia, quod inhibeatur omnibus religiosis qui manent in terra pacis inter Anglicos, quod non recipiant in ordine suo nec religione nisi tantum de nacione Angliæ; et[3] si contrarium factum fuerit, punie[n]tur a rege tanquam præcepti[4] regis contemptores. Hæc etenim et multa alia horrenda mala et acta mirabilia faciunt prædictæ nacioni Hibernicæ;[5] quæ, licet omnibus Christianis hujusmodi facta abhominabilia et detestabilia videntur, illis tamen Anglicis honorabilia ac eciam laude digna apparent, eo quod propter hæc nullam correccionem sive emendam fieri permittunt. Dogmatizant eciam hereticam pravitatem, non solum clerici, ymmo sæculares et religiosi, dicentes quod non magis peccat interficiens Hibernicum quam canem vel brutum; nec propter hoc, si occidens est sacerdos, a celebracione divinorum debeat se abstinere. Tanta est enim eorum excessiva superbia et dominandi libido, et tam importabile nobis eorum servitutis jugum, quod nuncquam in hac vita inter nos et eos erat vel erit amor vel dileccio: ymmo inimiciciam inter nos capitalem et naturalem habemus, quod[6] nuncquam poterit inter nos haberi sincera concordia vel amicicia, ob parentum et amicorum nostrorum necem suborta inimicicia. In hoc eciam mentiti sunt Romano pontifici fidem, quod unum denarium census[7] de qualibet domo Hiberniæ sibi solvi deberet annuatim, quod nunc[8] factum est, quia non est solutum sicut promissum est. Unde, si, propter causas et raciones præcedentes, ipsum regem et dictos nostros capitales inimicos in Hibernia commorantes expugnaremus, prout cogimur, non propter hoc illicitum facimus; cum vim vi repellere omnes leges permittant,[9] nec ex hoc infidelitatis vel perjurii crimen incurrimus; cum nec uncquam nos vel patres nostri[10] aut parentes nostri eis vel eorum parentibus homagium ac[11] fidelitatem fecerimus. Ideoque, absque omni consciencia remorsu, quamdiu vita nobis inhæret, ipsos incessanter in nostri juris defensione et libertatis tuicione expugnabimus, ab ipsorum impugnacione non

---

[1] C. E. principaliter.
[2] C. Archidiachanus. E. Archidiathanus.
[3] B. C. D. E. quod.
[4] C. E. præscripti.
[5] C. E. Hyberniacæ. D. *altered from* Hiberniacæ.
[6] B. quia.
[7] C. D. E. sensus.
[8] E. nuncquam.
[9] C. promittant.
[10] C. E. *omit* nostri.
[11] C. E. aut.

cessantes donec ipsi ab injusta nostra læsione quiescant; et quod justissimus Judex condigna ulcione nos evidenter vindicando[1] ulciscetur[2] de eorum superbia et aliis factis nequissimis, quod firmiter credimus concito venturum. Unde, si curia Romana de eorum factis nequissimis fuisset edocta ad plenum, de ipsorum actibus minime fuisset contenta. Nam ipsi[3] universas orbis terrarum naciones eorum tirannida superbia et libidinis dominandi avaricia impugnant,[4] et eorum perfidia molestant.[5] Et sic nos, pro[6] excuciendo ipsorum duro et importabili servitutis jugo et recuperanda perdita libertate innata, mortalem guerram habere cogimur: quoniam illorum atroces injurias et servitutis subjecciones muliebriter ulterius sustinere non possumus. Et, ut nostrum propositum celerius et congruencius perimplere et perficere valeamus in hac parte, Edwardum de Broys, comitem de Carrik, illustrem regis Scociæ illustris Roberti de Broys fratrem germanum, de[7] nobilibus eciam regni nostri[8] ortum habentem, in nostrum auxilium invocamus et juvamen. Et, cum juri suo renunciare unicuique liberum sit et in alium transferre,[9] totum jus nostrum,[10] quod ad nos tanquam ad ipsius veros heredes pertinere dinoscitur, eidem Edwardo de Brois dedimus et concessimus per literas patentes; et ad faciendum inhibi judicium et justiciam et æquitatem, quæ, ex defectu principis, ibidem penitus defecerunt; ipsumque regem ac dominum nostrum superiorem constituimus et præfecimus in regno nostro unanimiter supradicto: qui, nostro ac omnium hominum judicio, est vir pius, prudens, humilis et pudicus, multum sobrius, in omnibus compositus et modestus, et[11] potens viribus,—laudetur Altissimus,—de servitutis subjeccione nos liberare et eripere, divino auxilio ac[12] vestra justicia mediante, et valde libens et benevolus unicuique reddere quod suum est, et quod de jure ei pertinere dinoscitur; et hæc[13] maxime ecclesiæ Hibernicæ[14] jura et possessiones suas reddere, ac libertati prestinæ restituere, quibus dampnabiliter fuerat alias spoliata, omnino est paratus, ac libertates majores eidem concedere intendit quam alias habere consuevit. Placeat igitur sanctitati vestræ, justiciæ ac pacis communis intuitu, factum nostrum quem[15] ad dictum dominum Edwardum misericorditer et benigne appro-

---

[1] *Altered from* vindicandam. C. E. vindictam. D. vindicandam.
[2] C. E. ulcisset. D. *altered from* ulcissetur.
[3] C. E. ipsa. [4] C. E. perimpugnat. D. impungnant.
[5] C. E. molestat. [6] C. E. per. [7] C. E. inde.
[8] C. E. *add* nobilibus. [9] D. transferri. [10] C. E. *omit* nostrum.
[11] C. E. ac. [12] C. E. a. [13] C. E. hoc.
[14] C. E. Hyberniacæ. D. *altered from* Hiberniacæ.
[15] B. quo. C. E. quantum.

bare, ratificare et[1] confirmare; prædicto insuper regi Angliæ quem[2] ad hoc prohibendo, et[3] nostris prædictis adversariis, ne de cætero in hujusmodi vexacionibus[4] nos molestent; ac saltem de ipsis, cum favore congruo, nobis debitum justiciæ complementum facere curetis. Sciat enim super hoc paternitas vestra reverenda et sancta quod, præter reges minoris Scociæ, qui omnes de majori Scocia sanguinem originalem sumpserunt, linguam nostram et condiciones quodammodo[5] ferentes, reges de sanguine nostro centum lxxxxvii in tota Hiberniæ insula regnaverunt.

Sequitur de qualitate et condicionibus Hiberniæ,[6] quæ nimis prolixum est recitare et minime fructuosum; propterea relinquitur libris de condicionibus et qualitate ejus, in Vita Sancti Columbæ et Sancti Patricii.

Sequitur de capcione villæ Berwici per Thomam Ranulphum.[7] C. xix.

A.D. 1318. ANNO Domini M° ccc° xviii Thomas Ranulphi, comes Moraviæ, destruxit partes boriales Angliæ; et eodem anno, v kal. Aprilis, capta est villa Berwici per Scotos, quæ per xx annos ab ante fuit in manibus Anglorum. Eodem anno, xiiii die Octobris, commissum est bellum de Dundalk in Hibernia, ubi occubuit Edwardus de Broys, frater regis Roberti de Broys, et rex Hiberniæ, et multi nobiles tam Hiberniæ quam Scociæ cum eo. Ipse enim homo alti cordis erat, nec voluit cum fratre suo in Scocia cohabitare, eo quod videbatur sibi ambobus non sufficere. Ipse enim vir audax erat et[8] bellicosus, et contra Anglicos[9] valde fortunatus; propter quod omnes reges Hiberniæ unanimiter elegerunt eum tanquam monarchiam[10] Hiberniæ, propter ejus singularem valitudinem contra maliciam Anglorum. Sed heu, prodolor![11] quod nimis erat præceps et temerarius: quod illo die mortis suæ[12] apparuit. Nam, si expectasset usque in crastinum, frater ejus, rex Scociæ, cum grandi exercitu in adjutorium ei venisset. Dicunt enim omnes sapientes quod nulla dominacio, sive potencia, sive fortitudo, sive superioritatis excellencia, absque sapientum consilio durare poterit aut prosperare; nam rector absque prudencia et consilio est tanquam ignis validus accensus in domo, qui omnia in brevi consumit.[13]

---

[1] B. ac. [2] C. E. quantum. [3] C. E. ad. D. *has* et *added later*.
[4] C. vexabimus. [5] C. E. quodam *and omit* ferentes.
[6] C. E. Hybernicæ. [7] C. Radulphum.
[8] C. E. *omit* erat et. [9] C. E. *add* in congressibus.
[10] B. C. D. E. monarcham. [11] C. D. proth dolor. E. proch dolor.
[12] C. E. ejus. [13] C. consumet.

Eodem anno ecclesia Sanctiandreæ dedicata est nova, rege Scociæ Roberto de Bruys personaliter ibidem existente; qui, ob reverenciam beati apostoli sancti Andreæ, ecclesiam de Fergomund[1] dicto monasterio Sanctiandreæ in augmentacionem contulit, in perpetuam memoriam magnæ graciæ et victoriæ apud Bannokburn in conflictu sibi nuper concessæ. Item, eadem racione et causa, Willelmus Lamberton, episcopus Sanctiandreæ, eidem monasterio ecclesias de Dernesy et de Abircumby[2] donavit, cum ecclesia de Kilgour, prope Faukland. Anno vero præcedenti obiit[3] Marjoria de Broys, filia regis Roberti[4] Broys, mater Roberti Broys[5] regis senioris. Anno Domini M° ccc° xix rex A.D. 1319.
Edwardus Angliæ obsessit villam[6] Berwici; sed, timore perterritus nullo persequenti, motu proprio cum rubore[7] in regionem suam reversus est. Et consequenter Thomas Ranulphus,[8] comes Murraviæ, destruxit comburendo et vastando partes boriales Angliæ usque Wederby.

Sequitur de nigro parliamento Scociæ.—C. xx.

ANNO Domini M° ccc° xx Robertus rex Scociæ, in principio A.D. 1320.
mensis Augusti, tenuit apud Sconam parliamentum suum, ubi[9] comitissa de Strathern et dominus de Soulis, convicti de crimine læsæ majestatis, et confessi contra regem conspirando, sentenciam perpetui carceris acceperunt. Dominus vero de Brechan,[10] qui in expedicionibus bellorum contra infideles validissimus flos miliciæ appellabatur, quia in conspiracione tantum tacuit, prodicionem non revelando, nec consenciendo, cum quodam proditore Gilberto de Malar et Johanne de Logy, militibus, ac Ricardo Bron[11] armigero, ad caudam equi tractus erat, et capite cum aliis truncatus.[12] Eustachius de Maxwel, Walterus de Berclay, vicecomes de Abirdene, ac Patricius de Grahame, milites, Hammelinus de Troup et Eustachius de Ruthirwyne,[13] armigeri, de eodem crimine non convicti. Rogerus de Mowbray, per[14] mortem corpus ejus mortuum ibidem apportatum, de conspiracione contra eundem Rogerum dum vixerat in humanis probatum, post mortem mortuum corpus[15] ab equis trahi et, capite truncato, in patibulo suspendi jussum est; sed

---

[1] C. E. Forgounde. [2] C. E. Abircrumby. D. Abbercrumby.
[3] C. obii. [4] C. E. *add* de. [5] C. E. *omit* Broys.
[6] C. villa. D. *has* Berwuice. [7] C. E. robore.
[8] C. E. Ranulphi. [9] C. vi.
[10] C. E. David de Brechin. D. Breichan.
[11] C. E. Broun. D. Brown. [12] C. E. cromutatus.
[13] C. D. E. Rotherwyne. [14] D. *altered later to* post. [15] C. E. *add* ejus.

clemencia regis divino judicio differens sententiam mitigavit, et corpus sepulturæ Christianitatis remisit. Hiis autem temporibus, xvii die Marcii, legati apostolici apud regem missi in villa Berwici, regem ut micius[1] cum Anglicis ageret exhortando, et ut ejus amore eorundem destruccioni parceret, donec et quousque de causa discensionis eorundem papa informaretur; quos nuncios rex benigne tractando receptavit. Quos nuncios cum[2] percepissent magnates Scociæ apud Abirbroth congregati, domino papæ cum festinacione, legatos prævenientes, scripserunt; cujus titulus[3] literæ sequitur, et est talis:[4]

Generosæ probitatis Scotorum progenies summo pontifici, super injuriis et nequissimis crudelitatibus regis Angliæ conquirentes,[5] scripserunt.

Sanctissimo in Christo patri nostro ac domino, domino Johanni, divina providencia sacrosanctæ Romanæ ac universalis ecclesiæ summo pontifici, humiles et devoti filii sui Duncanus comes de Fife, Thomas Ranulphi comes Moraviæ, dominus Manniæ et Vallis Anandiæ, Patricius de Dunbar comes Marchiarum, Malicius[6] comes de Strathern,[7] Malcolmus comes de Levenax,[8] Willelmus comes Rossensis,[9] Magnus comes Cathaniæ et Orchadiæ, Willelmus comes Suthirland,[10] Walterus senescallus Scociæ,[11] Jacobus de Douglas, David de Brechyn,[12] David de Graham, Ingeranus[13] de Umfraville, Johannes de Menteth castus[14] comitatus ejusdem, Alexander Fresail,[15] Gilbertus de Hay[16] constabilarius Scociæ, Henricus de Sanctoclaro magnus panitarius Scociæ, Johannes de Graham, David de Lindissay,[17] Robertus de Keth[18] marescallus Scociæ, Patricius de Graham, Johannes de Fenton, Willelmus de Abirnethi, David de Wemys, Willelmus de Monte Fixo, Fergusius de Ardrossan, Eustachius de Maxwel, Willelmus de Ramsay, Alanus de Donevaldo Cambel,[19] Johannes de Camron, Reginaldus de Chien, Alexander de Ceton,[20] Andreas de Lesly,[21] Alexander de Straton,[22] cæterique barones et liberi tenentes Scociæ, ac tocius regni toti[23] universaliter, omnimodam reverenciam filialem ad devota pedum oscula beatorum. Scimus,

---

[1] C. nuncius. [2] C. E. quos. [3] C. E. intitulacio.
[4] C. D. E. talis erat *and omit* et est. [5] C. E. inquirentes.
[6] C. E. Malizeus. D. *altered to* Malisius. [7] D. Straithern.
[8] C. E. Lenaux. D. Leanaux. [9] C. E. de Rossensi.
[10] C. D. E. Suthirlandiæ.
[11] C. D. E. *add* Willelmus de Soulis, magnus boutelarius (D. bursararius) Scociæ. [12] D. Breichin. [13] C. E. Ingeramus.
[14] D. *altered later to* custos. [15] C. E. Fresale. D. Freisale.
[16] C. E. Haya. D. Haye. [17] B. C. D. E. Lindesay.
[18] D. Keith. *Precedes* Henricus de Sanctoclaro.
[19] C. E. Donevaldus Campbel. [20] C. E. Seton.
[21] C. E. Lesle. [22] D. Strayton. [23] C. E. tota.

sanctissime pater et domine, ac ex antiquorum gestis et scriptis colligimus, quod, inter cæteras naciones egregias, nostra[1] s. Scotorum nacio multis præconiis ab inicio fuerat insignita. Quæ de Græciæ finibus similiter et Ægipti per mare Tyrenum citra Affricam et columpnas Herculis transiens in Hispaniam, inter ferocissimas gentes per multa temporum curricula residens, nuncquam poterat a quibuscumque barbaricis gentibus quoquomodo subjugari; indeque, post multa tempora, s. mille ducentis annis, post transitum populi Israelitici per Mare Rubrum, sibi sedes in occidente quas ad huc occupat, expulsis multis barbarisis gentes et[2] naciones, magnis laboribus optinuit:[3] expulsis primo Britonibus, et Pictis omnino deletis, licet per Norowuagensis,[4] Datos[5] et Anglicos sæpissime fuerat impugnata, multis tamen victoriis et laboribus quam plurimis acquisivit, ipsas quoque[6] ab omni servitutis jugo liberas semper tenuit. In quorum regno centum xiii reges de quorum[7] regali prosapia, nullo interveniente alienigena, regnaverunt, quorum nobilitates et merita, licet ex aliis non clarerent, satis patenter effulgient[8] ex eo quod Rex regum et Dominus dominancium Jhesus Christus, prout passus[9] post passionem suam et resurreccionem, ipsos in ultimis finibus mundi constitutos quasi primos ad suam fidem sanctissimam, nec eosdem per quemlibet in sua fide confirmari voluit, sed per suum primum apostolum vocacione,[10] quamvis ordine secundum vel tercium,[11] sanctum Andream, mitissimum beati Petri germanum, quem semper ipsis præesse voluit ut patronum. Hæc autem sanctissimi patres, prædecessores vestri, solicita mente pensantes, ipsum regnum et populum, ut beati Petri peculium germani, multis favoribus et privilegiis quam pluribus munierunt: ita quippe quod gens nostra sub ipsorum proteccione hattenus liberum[12] deguit et quieta, donec ille princeps malificus, rex Angliæ Edwardus, pater istius nunc regnantis, regnum nostrum acephalum, nullius mali doli conscium,[13] bellis et insultibus militaribus consuetum[14] ex longinqua[15] pace, sub amici et confœderati specie inimicabiliter infestavit. Cujus injurias, cædes et violencias, incendia et[16] prædaciones, ac præla-

---

[1] C. E. nostras.
[2] C. E. *omit* et. D. *has* gentis *altered to* gentes, *and* et *interlined.*
[3] C. E. *add* eciam. D. *adds* etc.
[4] B. Norowuagenses. C. E. Norowagienses. D. Norouwagienses.
[5] C. E. Dacos.
[6] C. E. ipsasque.
[7] C. D. E. ipsorum.
[8] B. effulgent.
[9] C. E. *omit* passus. D. *has* passus *scored through.*
[10] C. vacacione.
[11] D. *has* vel tercium *smudged out.*
[12] B. C. E. libera.
[13] C. E. consciam.
[14] B. D. inconsuetum. C. E. in consuetum.
[15] B. C. D. E. longæva.
[16] C. E. *omit* et.

torum et procerum incarceraciones, monasteriorum cumbustiones, religiosorum spoliaciones et occisiones, alia quoque multa enormia et innumerabilia quæ in dicto populo exercuit, nulli parcens ætati, sexui, vel condicioni, quæ nullus[1] intelligere vel scribere poterat, nisi qui in experiencia intererat. A quibus malis innumerabilibus, Ipso juvante qui potentes de sede deponit et[2] humiles exaltando, per strenuissimum regem et dominum nostrum, dominum Robertum de Broys, liberati sumus; qui, non obstante quod[3] jure hereditario rex noster sit,[4] tamen, consensu omnium, cum hoc, eundem in regem, dominum, protectorem et defensorem nostrum unanimi[5] consensu eligimus, et usque ad mortem sustinere volumus; et eidem in omnibus, tanquam illi per quem salus in terra nostra et in populo facta est, pro nostra libertate tuenda,[6] tam jure quam meritis. Quem, si ab inceptis desisteret, regi Anglorum aut Anglicis regnum nostrum volens subicere, tanquam inimicum nostrum capitalem, ac sui nostrique juris subversorem, statim concorditer expelleremus, et alium in ejus loco, qui jura et libertates nostras defenderet,[7] eligeremus. Nam, quamdiu centum ex nobis in vita remanserint, nuncquam in æternum Anglorum dominio subjugari volumus. Non enim propter gloriam belli ambiciose, aut propter divicias aut[8] honores pugnamus, sed propter libertates et jura paterna solummodo, quam libertatem nemo nobilis nisi simul cum vita amittere debet. Hinc est, sanctissime pater et domine, quod sanctitatem vestram omni precum instancia suppliciter exoramus quatenus, sincero corde menteque pia recensentes cum apud Eum, cujus vices in terra[9] geritis, non sit differencia vel distinccio Judæi,[10] Græci, Scoti, vel Anglici, tribulaciones et angustias nobis et ecclesiæ Dei illatas per eosdem Anglos paternis oculis intueri dignemini; ac regi Anglorum, cui sufficere deberet quod possidet, cum olim id quod jam possidet[11] septem vel octo regibus sufficere solebat, movere[12] ac[13] exhortari velitis quatenus nos Scotos, in exuli[14] insula Scociæ degentes, ultra quam habitacio humana non[15] invenitur, nichilque[16] sui nisi nostrum tantum cupientes, in pace dimittat. Cui, pro nostra quiete procurandum,[17] quicquid poterimus, ad statum vestrum respectu habito, libenter facere volumus cum effectu.[18]

---

1 C. E. unus. 2 C. E. *omit* et. 3 C. E. de.
4 C. E. sic. 5 C. E. unanimo. D. *altered from* unanimo.
6 C. E. tenenda. 7 C. E. defendere. 8 B. et.
9 B. C. D. E. terris. 10 C. D. E. *add* et. 11 C. E. possedit.
12 B. D. E. monere. 13 B. aut.
14 C. E. exili. D. *has* hac parva *substituted later for* exuli.
15 C. cum. 16 C. E. velque. 17 C. E. procurando.
18 C. E. *add* eciam. D. *adds* etc.

Sed[1] quia ista litera cum pertinenciis omnibus scripta est in alio passu præcedente, viz. capitulo xlii octavi[2] libri, ideo residuum[3] ad præsens, propter brevitatem temporis, relinquo.

Sequitur de transitu regis Scociæ in Angliam.[4]—C. xxi.

ANNO Domini M° ccc° xxi comes Moraviæ partes boriales Angliæ usque ad Dunelm flamma et ferro destruxit; et anno sequenti rex Robertus Scociæ, manu potenti Angliam intrando primo die Julii, boriales partes sæpedictæ[5] Angliæ usque ad Stanmur, cum comitatu Longcastriæ, destruxit. Post cujus regressum in Scocia, Edwardus rex Angliæ cum magno exercitu Scociam intravit; in cujus exercitu, tam peditum quam equitum, ac cum navali exercitu et multitudine militancium copiosa, xii° die Augusti, et usque ad villam de Edinburgh perveniens, congressum cum rege Scociæ desiderando, centum millia armatorum æstimati sunt. Rex tamen, prudenter consultus, congressum pro tunc declinans, omnia animalia et[6] bona cuicumque[7] de viis eorum removere ac festinanter abigere mandavit: quod ipsi ad vescendum, præter ea quæ secum apportabant, pauca invenientes, quasi fame perierunt. Nam procuratores victualium exercitibus nichil penitus ad vescendum adduxerunt, nisi tantum[8] unum taurum claudum; quem,[9] cum armento non potuit, præ invalitudine, abigi,[10] in campo solus relictus est. Propter quod dictum fuit regi Angliæ quod nuncquam caro ita care vendita fuit: nam comes de Warancia[11] in hoc viagio, cum multis Anglorum nobilibus, in bello cecidit. In itinerando vero monasterium Sanctæ Crucis deprædatum est; monasterium similiter de Melros, et duo ejusdem[12] loci monachi cæci interfecti sunt, et plures monachi ejusdem loci letaliter vulnerati. Monasterium eciam de Driburgh combustum est penitus et consumptum;[13] alia quoque pia loca quam plurima. Eodem anno rex Robertus, Angliam intrans usque ad civitatem Eboracensem,[14] omnia vastando, tam monasteria quam opida et castra, flamma et ferro consumpsit. Cui rex Edwardus cum exercitu A.D. 1321.

---

[1] B. C. D. E. Et.
[2] C. E. *omit* xlii octavi *and leave a blank.*
[3] C. residium.
[4] C. D. E. Anglia.
[5] C. sæpedicti. E. supradicti. D. *altered from* sæpedicti.
[6] C. E. ac.
[7] C. E. quæcumque. D. *altered later from* quæcumque.
[8] C. D. E. tantummodo.
[9] C. E. quod. D. quod, *with* quem *in margin later.*
[10] C. E. abegi. D. *altered from* abegi.
[11] B. C. D. E. Waran.
[12] C. cujusdam.
[13] C. E. consuptum.
[14] C. E. Boracensi.

maximo,[1] tam Anglorum quam Gallorum, Normannorum et aliorum stipendiariorum, occurrens, in fugam coactus est re[tro]cedere; ubi multi de potencioribus exercitus sui capti sunt, incarcerati, et redempti magno pecuniarum precio. Et sic cum victoria et[2] belli gloria incolumes[3] reversus est ad propria.
A.D. 1323. Anno vero[4] Domini M° ccc° xxiii renovata est confœderacionis liga inter reges Franciæ et Scociæ per ambassiatores[5] solempnes; eciam in curia Romana, per præcedentes literas a baronibus Scociæ missas, dominus papa, pro unitate et concordia cum Romana ecclesia habenda, contra iniquas suggestiones Anglorum: quæ aliquando male fuerat[6] interrepta. Quibus omnibus feliciter expeditis et concordatis, natus est nobis puer, et filius datus est nobis, David, rex futurus, apud Dunfermlyng, cujus nativitas toti regno gaudium intulit.

Sequitur qualiter quædam regina Angliæ conduxit stipendiarios mercenarios[7] ad incarceratum[8] maritum, et multos nobiles morte turpissima condempnari fecit, ac unum episcopum Angliæ suspendi jussit. Eodem anno quo Edwardus secundus incarceratus est, Edwardus tercius coronatus[9] in regem.

Sequitur de iniciis David de Broys regis.—C. xxii.

A.D. 1326. ANNO Domini M° ccc° xxvi totus clerus cum baronibus Scociæ, apud Cambuskynneth[10] congregati, homagium et fidelitatis juramentum regi David, filio regis Roberti, tanquam regi futuro[11] fecerunt, ac eciam Roberto Senescallo,[12] filio filiæ suæ,[13] ejusdem regis Roberti de Broys, in casu quo dictus David rex sine liberis de corpore ejus discederet.[14] Ibidem eciam dominus Andreas de Murravia dominam Cristinam[15] de Broys, sororem regis, duxit uxorem. Anno sequenti a rege Angliæ nuncii[16] pacis mittuntur ad regem Scociæ, sub ficto pacis colore, pacem simulantes, concordiam tractare fingentes; quinymmo, sæpe ad invicem convenientes, nichil profecerunt. Tandem detecta fraude, Scoti, in partes boriales Angliæ intrantes in mense Julii,[17] omnes partes flamma et ferro vastaverunt. Iterum

---

1 C. E. magno. 2 C. E. *omit* et.
3 C. incolimis. E. incolumis. 4 B. *omits* vero.
5 C. D. E. ambassatores. 6 B. C. D. E. fuerant. 7 C. E. marcenarios.
8 C. E. incarcerandum. D. *altered later to* incarcerandum.
9 B. C. D. E. coronatur. 10 C. E. Cambuskeneth.
11 C. future. 12 Stevart *added in margin later*. C. E. Senescalli.
13 C. E. *omit* suæ. D. *has* suæ *scored through*. 14 C. D. E. decederet.
15 B. C. E. Christianam. D. Christianam *altered to* Christinam.
16 C. E. nunciæ. D. *altered from* nunciæ.
17 Operans *added in margin later*. B. *adds* operans has. C. E. *add* operans. D. *adds* operens *scored out*. B. C. D. E. *omit* omnes.

autem eodem anno, in mense Octobris, comes de Murray et Jacobus de Douglas, cum exercitu valido Angliam intrantes, multa dampna inimicis intulerunt. Et, post hoc, in quodam loco arto, qui Wardal[1] vocatur, castrametati sunt; et ecce, tota potencia armatorum Angliæ, ex opposito in eorum itinere se monstrantes, eisdem non appropinquaverunt, et, in numero quasi centum millia, in circuitu eorum eosdem includentes se locaverunt. Qui per octo dies [se] continue videntes et mutu[i]s incursibus et cædibus sese insultantes mirabiliter afflixerunt.[2] Tandem vero Scoti, ut prudentes belligeri, captata hora de nocte,[3] pluribus hostium prostratis, captis et interfectis, sani et incolumes ad propria revertuntur. Eodem vero anno, post paucos dies, rex obsessit castra de Norame et de Awnwik.[4] Post hæc autem nuncii missi sunt a rege Angliæ ad regem Scociæ iterum apud Edinburgh, pro firma pace habenda: ubi, post multa guerrarum discrimina, pro perpetua pace tractantes, ad invicem concordati sunt, et firmiter per omnes barones, clerum et proceres, et[5] omnes alios quibus tangebat, perpetuis temporibus duraturum; et insuper, pro dampnis[6] injuriis regi[7] Angliæ illatis, rex Scociæ xxx millia marcarum dicto regi Angliæ persolvebat. Et, ad finem quod hæc pax magis amicabiliter et graciose[8] se continuaret, rex Angliæ Johannem,[9] ejus sororem, prædicto regi Scociæ,[10] filio suo primogenito David principi nubendam, tradidit: quæ de facto sibi nupta est anno Domini M^o ccc^o xxviii, A.D. 1328.
apud Berwicum, præsente matre filiæ; patre, viz. Edwardo de Carnaveran,[11] primortuo;[12] fratre filiæ, Edwardo de Windesor, vivente et non præsente. O![13] quanta gloria et exultacio tunc fuit in Scocia, post multa inedia, lingua non potest[14] expremere vel calamus scribere. Quæ patria in deliciis multis pro tempore affluebat:[15] nam rex prædictus Angliæ, per tractatum pacis prædictum, omni juri et clameo quæ habet ipse, aut ejus prædecessores tempore transacto, aut habere vendicabant, in regnum Scociæ, sive justo titulo sive injusto, prædictus rex Edwardus, pro se et successoribus suis imperpetuum, quiete clamavit prædicto Roberto regi et successoribus suis, ac resignavit libere, plenarie, pacifice ac quiete, tam prætenso quam vero, imper-

---

1 B. D. Werdall. C. E. Werdale.
2 C. E. inflixerunt.
3 *Altered from* noctibus.
4 C. E. Alnwik. D. Anwyk.
5 C. E. ac.
6 B. *adds* et. C. E. *read* dampnis, injuriis ac interesse regis Angliæ, rex Scociæ *etc.*
7 D. *altered from* regis.
8 B. gloriose.
9 B. C. D. E. Johannam.
10 Scociæ *in margin later for* Angliæ *scored out.*
11 C. E. Carnavern.
12 C. D. E. præmortuo.
13 D. *has, in margin later,* Mortimer's Truce.
14 C. E. poterit.
15 ffluebat, *with* a *interlined.*

petuum. In signum cujus, multa instrumenta et evidencias sigillo ejus sigillatas prædicto regi Roberto, in pleno parliamento Angliæ approbatas et ratificatas, tradidit. Pro cujus juris resignacione et quietacione, ac in dampnorum illatorum contentacione, prædicta xxx millia marcarum tradita fuerunt in pecunia numerata.

Sequitur de morte regis Roberti de Broys.[1]—C. xxiii.

A.D. 1329. ANNO Domini M° ccc° xxix obiit nobilissimus rex Robertus de Broys, vii[2] ydus Junii, princeps invictissimus, apud Cardross, anno regni sui xxiiii. Eodem anno obiit Walterus Stewart, gener regis Roberti de Bruys, et pater Roberti[3] Stewart [regis] futuri. A.D. 1327. Anno Domini[4] M° ccc°xxvii obiit Elizabeth, regina Sociæ, mater David regis et uxor dicti Roberti de Broys; et apud Dunfermlyn ambo tumulantur.

Copia vero literæ renunciacionis ac resignacionis juris prætensi[5] regis Angliæ ac quietacionis sequitur in hac forma sequenti:—

Universis præsentes literas inspecturis, Edwardus, Dei gracia rex Angliæ, Hiberniæ dominus,[6] dux Equitaniæ,[7] Salutem in Domino sempiternam. Cum nos nonnullique prædecessores nostri, Angliæ reges, jura regiminis, dominii, seu superioritatis regni Scociæ conati fuerimus optinere, ob hocque motarum dira discrimina guerrarum Angliæ et Scociæ regna[8] diucius afflixissent, nos igitur, attendentes cædes hujusmodi, occisiones et scelera innumerabilia ac ecclesiarum destrucciones quæ hujusmodi occasione guerrarum hincinde regnicolis utriusque regni multipliciter contingebant, bonaque quibus regnum utrumque mutuis compendiis habundaret,[9] perpetuæ pacis stabilitate connexum, ac per hoc contra conatus noxios rebellare vel repugnare interius vel exterius majore firmitate securum, volumus et concedimus per præsentes, pro nobis, heredibus et successoribus nostris quibuscumque, de communi consensu et consilio prælatorum et procerum ac communitatum et baronum dicti regni et[10] comitum, in parleamento nostro, quod regnum Scociæ[11] per suas rectas marchias et divisas, prout temporibus bonæ memoriæ Alexandri, regis Scociæ ultimi defuncti, fuerunt habitæ et conservatæ, principi magnifico domino Roberto de Broys, Dei

---

1 C. E. *add* flos miliciæ Scoticanæ.
2 D. *altered to* viii°.
3 Et pater Roberti, *in margin later*. B. *adds* de.
4 C. E. vero.
5 C. E. prætensæ. D. *altered from* prætensæ.
6 C. E. *add* ac.
7 B. C. D. E. Aquitaniæ.
8 regna *in margin later*.
9 B. *adds* et.
10 C. E. ac.
11 *Altered from* Scociam.

gracia regi Scotorum illustri, confœderato et amico nostro karissimo, suisqũe heredibus et successoribus, divisim in omnibus a regno Angliæ, integrum, liberum et quietum remaneat imperpetuum, absque quacumque[1] subjeccione, servitute, vel[2] clameo seu demanda. Et,[3] si quod jus nos, vel antecessores nostri, in dicto regno Scociæ retroactis temporibus pecierunt vel pecierimus quoquomodo, præfato regi Scociæ, heredibus[4] et successoribus suis renunciamus regi prædicto, et sibi dimittimus imperpetuum per præsentes. Omnes eciam obligaciones et convenciones vel pacta, initas vel inita cum nostris prædecessoribus qualitercumque vel quibuscumque ac eciam[5] temporibus, super subjeccione dicti regni seu incolarum ejus, per quoscumque reges Angliæ, sive incolas, clericos vel laicos, ipsius regni Scociæ, pro nobis, heredibus et successoribus nostris remittimus penitus et omnino.[6] Et, si quæ literæ vel cartæ seu instrumenta de cætero reperiantur, ubicumque locorum, super hujusmodi contractibus, obligacionibus, seu convencionibus et pactis confectæ vel confecta, pro cassis, irritis et inanibus atque vacuis habeantur, nulliusque volumus esse valoris vel momenti. In cujus rei testimonium, sigillum nostrum præsentibus est appensum Londoni,[7] in nostro plano parliamento.

Sequitur copia cujusdam talliæ super jure hereditario regni Scociæ alias confectæ.—C. xxiiii.

IN nomine sanctæ et individiæ[8] Trinitatis, Patris et[9] Filii et Spiritus Sancti, Amen. In parliamento apud Sconam tento anno Domini M°ccc°xviii°, post festum Sancti Andreæ Dominica[10] proxima, per regem Robertum, illustrissimum regem[11] nostrum, ubi in publico, inter alia regni negocia, pro communi utilitate ac regni securitate deliberatum fuit, et pro p[er]petuo stabilitum, concordatum et ordinatum, ab omnibus universaliter regnicolis, in forma qua sequitur: viz. Quod, si rex sine liberis decederet, quod Robertus Stewart, filius Marjoriæ filiæ dicti regis, sibi succederet;[12] qui de Waltero Stewart progenitus erat: cui omnes unanimiter concordati sunt. Item quod si, rege decedente, heres in minor[it]ate extiterit, Thomas comes Murraviæ curam

---

1 C. E. qualicumque. 2 E. et. 3 B. *omits* Et.
4 C. D. E. heredibusque.
5 Ac eciam *in margin later*. C. D. E. *add* quibuscumque.
6 C. E. omnium. D. omnium *altered to* omnibus.
7 C. E. apud London. D. London. 8 B. C. D. E. individuæ.
9 C. D. E. *omit* et. 10 C. E. tenta.
11 C. E. principem. 12 C. E. succedent.

ejusdem heredis ac regni gubernacula usque ad perfectam regis ætatem haberet, ac regni et populi custodiam, de consensu omnium et singulorum unanimiter concordatum et ordinatum est. Quo eo[1] deficiente, quod dominus Jacobus de Douglas prædicti[2] heredis et regni regimen et gubernacula[3] haberet, per regis consensum ac omnium et singulorum aliorum, donec et quousque videretur[4] tribus statibus regni quod heres futurus ad regni regimen merito debeat sufficere. Quam curam, gubernacionem et regimen prædictæ personæ nominatæ[5] in [se]ipsis ibidem jurati[6] susceperint[7] cum tempus advenerit,[8] præstito ab eis super hoc, tactis ewangeliis, magno juramento fideliter hæc omnia facere, regere et observare ad utilitatem regis, regni et populi inviolabiliter, cum singulis articulis, ut moris est regibus seu rectoribus præstare. Præterea, cum aliquibus temporibus præteritis a quibusdam, licet minus sufficienter, in dubium fuisset revocatum quo jure successio in regno Scociæ, si clara forsitan non extiterit, decidi deberet ac juridice terminari,[9] in eodem parliamento per clerum et populum declaratum fuit ac diffinitum quod per consuetudinem in inferioribus[10] feodis seu hereditatibus in regno observatum,[11] cum in successione regni aliqualis consuetudo hattenus[12] non fuit introducta, minime[13] debeat seu debuit dicta successio terminari: sed quod proximior masculus tempore mortis regis ultimi, ex recta linia discendente, vel, ejus[14] masculo deficiente, proximior famella,[15] ex eadem linia, [aut illa linia] penitus, proximior masculus ex linia collaterali, attento jure sanguinis quo ipsi regi defuncto jus regnandi competebat, regi de cujus successione agere forsitan contigerit, sine contradiccione seu impedimento quocumque in regno succedere debeat: quod juri imperiali satis consonum esse[16] censetur. Ad præmissa vero omnia et singula fideliter, sine dolo, fraude, ficcione sive malo ingenio, futuris temporibus observanda, episcopi, abbates et priores, et cæteri de clero,[17] in forma jurandi eis a jure statuta,[18] necnon comites, barones, milites et libere tenentes, et cæteri de communitate, tactis sacrosanctis evange-

---

1 C. E. eciam.

2 B. prædictum. D. prædictum *altered from* prædictus. C. E. prædictam curam. B. C. D. E. *omit* heredis et regni.

3 D. *altered to* gubernaculum.

4 C. videntur. D. viderentur. E. videbitur.

5 C. E. prænominatæ.

6 B. C. E. juratæ. D. *altered from* juratæ.

7 C. E. susceperunt.

8 C. D. adveneret. E. adveniret.

9 D. terminare.

10 C. E. ferioribus.

11 C. observatam.

12 C. E. hactenus. D. actenus.

13 C. E. nunc.

14 B. C. D. E. eciam.

15 B. C. D. E. femella.

16 C. D. *altered from* est.

17 D. *adds* in clero.

18 C. E. statuto.

liis et sanctorum reliquiis, magnum sacramenti juramentum præstiterunt; ac, in testimonium præmissorum, eorum sigillis[1] præsentibus apponi decreverunt.[2]

Nota quod quidam harraldus[3] regis Angliæ, in festo solemni, coram omnibus, qui[4] in publico a rege Edwardo requisitus quis secundum ejus veredictum esset honorabilior, laudabilior in strenuitate miliciæ ac in actibus bellicis et regimine regni, ac eciam in continuacione et expugnacione hostium, tam in sua paupertate quam in potestatis excellencia, et in fine inimicos cum parva potencia[5] in respectu invincibiliter superando contra incomparabilem potenciam inimicorum suorum, de omnibus quos scivit in Christianitatis milicia superstites quis validissimus dici veraciter et racionabiliter dum vixerat[6] poterat: qui harraldus,[7] recitando dictum aliorum præsencium et dicencium quod Henricus imperator, alii vero dicencium quod dominus Ygidius[8] Dargent, Gallicus, strenuissimi [erant] et validissimi ac probatissimi, dicebat enim aperte coram omnibus dictus herraldus quod excellentissimus ac strenuissimus, audacissimus ac in actibus bellicis validissimus, fuit rex Robertus de Broys, invincibilis princeps; quod aperte multis racionibus approbando fortificavit, ac corpus suum ad hoc defendendum offerebat. Unde magnam invidiam ab Anglis[9] sustinuit; sed ab extraneis veritatis amatoribus honorem et recommendacionem habere meruit.

Sequitur de eleccione comitis Moraviæ in custodem, et de aliis incidentibus hiis temporibus.—C. xxv.

MORTUO quidem, ut præmissum est, excellentissimo principe[10] rege Roberto, Thomas Ranulphi,[11] cui alias in parliamento commissa est cura regiminis regni tempore minoritatis regis David, qui tam notabiliter, juste, studiose et honorifice regnum[12] tempore sui regiminis et custodiæ regebat et justiciam ministrabat, quod ei similem in gestis regni non legimus. Qui multa[13] et saluberrima[14] in regno creavit, pro rei publicæ utilitate conveniencia, veluti, si latrocinium publicum committeretur, vicecomes provinciæ comparacionem persolveret, si latronem non persequeretur. Quo tempore accidit quod quidam agricola avarus,

---

[1] C. E. sigilla.
[2] C. D. E. *add* etc.
[3] C. heraldus. D. herraldus *passim*.
[4] B. *omits* qui.
[5] C. E. potestate.
[6] C. vexerat.
[7] C. herzaldus.
[8] B. Egidius.
[9] C. E. Anglicis.
[10] C. D. E. principi.
[11] C. D. Randulphi.
[12] tam—regnum *in margin later*.
[13] B. *adds* bona.
[14] C. E. *add* statuta.

lucrandi causa, proprii aratri ferramenta abscondens, vicecomiti de latrocinio conquestus, et per vicecomitem in pecunia restitutus, postea detecta malicia, suspensus est. Qui custos multa nobilia[1] judicia fecit, et regnum nobilissime pro tempore suo rexit. Tandem intoxicatus est, ut fertur, propter invidiam, et inflatus, ad extremum vitæ declinans. Quidam proditor ad regem Angliæ festinanter hæc denuncians adulatorie, propter quod rex, congregato exercitu valido, partes[2] Scociæ intrare conatus est: misso tamen prius signifero suo ad custodem, dissimilative negocia fingendo, ut acta et statum ejus exploraret. Nunciatum est interim prædicto custodi quod rex Angliæ, cum exercitu copioso, partes Scociæ intrare nitebatur: qui, in prompto missis undeque nunciis, et viribus regni collectis, hostiliter obviam ei paravit, usque ad Coburnispeth,[3] ubi castrametatus est; solita probitate eundem[4] regem Angliæ ad bellandum paratus expectavit. Et, licet in feretro[5] evectus ad locum, tamen indutus aureis honorifice se continuit; super eum tentoria aurea, ut moris est in regalibus, est extensa: unde multum admirati sunt inimici, ultra quam credi potest. Propter quod, ad habendum veritatis noticiam, missi sunt nuncii et herraldi,[6] ut præmittitur; qui, cum eundem custodem aureis indutum, et in cathedra[7] regali apparatu in tentoria sedentem,— qui, licet infirmitate detentus est, tamen, hilari vultu et facie bene colorata, in medio magnatum eisdem nunciis audienciam et deliberacionem expedienciam,[8] cum responsis aptissimis, exhibebat; ac in recessu eadem vestimenta aurea et serica, quibus indutus erat, prædictis herraldis donavit: unde multum gloriose laudatus est. In recessu dixit præconibus, "Credebam vos huc venisse ad accelerandum factum nostrum, quod toto expectavimus hic adventum domini regis vestri. Verumptamen revertamini domino vestro, et dicite ei quod, licet ex inproviso et inpræmunite hic accessimus, et ipse ex magna et matura deliberacione et provisione nos invadere proposuit, dicite ei quod in crastino, hora causarum, non expectabimus adventum ejus, sed in medio itineris obviam ei faciemus, Deo dante et sancto Andrea." Et sequenter[9] totum ornatum in quo sedebat dicto herraldo, cum palliis aureis circumpendentibus; et, dimissus ad dominum suum, secure conducere præcepit. Quod cum audisset rex, turbatus est valde, et amplius in Scociam pro tunc non intravit; sed, freno reverso, in suam regionem

---

1 C. D. E. notabilia. 2 C. E. propter.
3 C. Conbanspeth. E. Cokburnspeth. D. *prefixes* Cowbrown *partly deleted.*
4 C. E. eum. 5 C. feratro. 6 B. D. haraldi, *et sic passim.*
7 C. E. *add* in. D. *adds* in *deleted.* 8 C. E. expedicivam.
9 C. E. consequenter.

regressus est cum dedecore[1] magno. Prædictus interum[2] custos hæc audiens, qui morbo nimium vexatus fuit, apud Mussilburgh se transferri[3] fecit: ubi, perceptis sacramentis salutaribus, debitum universæ carnis cum devocione magna[4] feliciter in brevi persolvit.

Sequitur[5] qualiter Jacobus de Douglas cor regis in Terram Sanctam asportabit, cum incidenciis.—C. xxvi.

DUM autem rex Robertus, in extremis laborans, cor suum ad sepulcrum Domini asportari, et per Jacobum de Douglas deferri, voluit, sic utique completum est. Qui nobilis miles, cum multis aliis, inter inimicos sanctæ crucis vitam finivit. Quinymmo, postquam recolendæ memoriæ Thomas comes Moraviæ vitam finivit, dictus Jacobus de Douglas, ut in parliamento per decretum ordinatum fuit, gubernacula regni suscepit. In cujus regiminis tempore quidam proditor, nomine Tvynam Laurison, ob sui sceleris demerita persecutus,[6] in Angliam recessit, et de Anglia, ob magnitudinem criminis, in Franciam progressus[7] est; et, apud Edwardum de Balliolo se transferens, sic ait: "Ecce, domine mi rex Scociæ, tempus tuum regnandi advenit. Quod si michi non acquiesceris, infelicissimus hominum ab omnibus prædicaberis. Nam Robertus de Brois, robustus occupator regni tui, mortuus est; et filius ejus juvenis in minoritate constitutus, et[8] impedimentum præstare non poterit: nam comes Murraviæ mortuus est, et Jacobus[9] Douglas, a[pu]d regni gubernacula admissus, ad Sanctam Terram cum corde regis profectus est. Si ergo consilio meo acquiescere volueris, de facili regni tui dyadema tibi debitum recuperare poteris. Tu enim scivisti de interitu multorum nobilium in nigro parliamento interemptorum: quorum parentes de facili tibi convenientes adjutorium præstabunt. Rex vero[10] Angliæ libenter tibi in subsidium sublevabitur.[11] Idcirco cor tuum erige et confortare in jure tuo, et viriliter age; et amicos tuos in auxilium invoca, et regnare feliciter et longæve!" Et sic infelix homo, qui ad tale propositum nuncquam inclinasset cor suum, nisi hoc fuisset ex instinccione[12] supradicti proditoris Tvynam[13] Laurison,[14]—et sic, ad regem

---

[1] C. decore. C. E. *omit* magno *and add* et laxatis habenis (C. ab ejus) exercitum reduxit. [2] B. C. D. E. interim.
[3] C. E. Muskilburgh se transferre. [4] C. E. maxima.
[5] C. E. *omit* Sequitur.
[6] C. E. demeritis prosecutus. D. *altered from* demeritis.
[7] D. pergressus. [8] C. E. tibi. [9] C. D. E. *omit* Jacobus.
[10] C. D. E. eciam. [11] C. sullevabitur. [12] C. E. instigacione.
[13] C. D. E. Twynam.
[14] C. E. Lowrison. D. *altered from* Lourison. C. E. *omit* et.

Angliæ pergens, ab eo auxilium in casu prædicto postulavit, et secum pro aliquantulo temporis permansit. Interim autem rex Hispaniæ, in Sanctam Terram pergens, nobilem Jacobum de Douglas secum traduxit. Qui rex[1] invictus, multis adeptis victoriis, ad propria incolumis revertitur. Jacobus vero de Douglas ibidem diem clausit extremum. Qui amplius de hac materia scire desiderant,[2] ad legendam dicti excellentissimi principis in nostro wlgari compositam transeat, ubi ad longum reperiet. Dictus vero Thomas Ranulphi obiit anno Domini A.D. 1332. M° ccc° xxxii, kalendas Augusti xiii° : post cujus mortem Donaldus comes[3] de Mar, communi consensu regni, apud Perth electus est in regni custodem ; qui onus in se suscepit. Dictus vero Thomas Ranulphi apud Dunfermlyn sepelitur,[4] sanctæ Mariæ.

Sequitur de Edwardo de Balliolo, cum incidenciis.—C. xxvii.

EDWARDUS [vero] de Balliolo, postquam Angliam sic[5] intraverat, plures nobiles tam Scociæ quam Angliæ in Anglia[6] repperit, qui se de hereditatibus suis in nigro parliamento et alubi injuste spoliatos dixerunt: quorum principales fuerunt David comes Atholiæ, eciam lez Commynnis, les Tallebocenses, ac Mowbrayenses ; item Henricus de Bello Monte, homo alti cordis et magni consilii. Ad quorum persuasionem pactum inter se firmabant, ante mortem dicti Ranulphi custodis ; propter cujus timorem distulerunt incipere. Nam dictus Henricus sæpius eis dicere solebat quod mirum esset si Dominus Omnipotens, qui justus est et justicias dilexit, et cujus vultus æquitatem vidit,[7] permitteret tam justum judicem, æquitatem sectantem, in bello succumbere aut in guerra devinci. Idcirco, iniquitatem meditans[8] in corde suo, per quendam Anglicum religiosum corruptum, ejus familiarem intimum et capellanum, eundem intoxicare[9] fecerunt. David vero[10] fuit juvenis in minoritate constitutus, quando electus est dictus comes de Mar in custodem Scociæ. Cui nova supervenerunt quod Edwardus de Balliolo pridie kalendas Augusti in aqua de Forth applicuit,[11] cum armata classe sua : qui[12] viii° die ejusdem mensis apud Kingorn terram peciit, cum sua potencia armatorum, qui quingentos et[13] eo circa in numero non

[1] D. *repeats* rex *deleted later*. [2] B. desiderat.
[3] comes *in margin later*.
[4] C. sepultus. B. C. E. *omit* Sanctæ Mariæ. *Text leaves a blank before* sanctæ Mariæ. D. *adds* in capella *later in blank*.
[5] C. E. *omit* sic. [6] C. D. E. Angliam. [7] B. D. videt.
[8] C. E. meditantes. [9] C. E. intoxicari. [10] C. E. *add* rex.
[11] C. E. applicavit. [12] C. E. *omit* qui. [13] C. E. vel.

excesserunt. Cui in principio occurrens Alexander de Ceton cum paucis, eidem volens ut validius[1] resistere, cum quatuor vel quinque nobilibus ibi[2] interfectus est. Deinde progrediens versus Dunfermlyn, monasterio visitato, apud moram de Duplyn secessit:[3] ubi gravi commisso bello, per quorundam consensum nobilium de patria, qui vadum de nocte inimicis monstraverunt, de Scocia multi nobiles ceciderunt interempti; et dictus Edwardus victor effectus est: qui de mane incipientes, usque ad horam ix^am^ impugnando continuaverunt. Cujus modus talis fuit. Cum autem rumor ad aures custodum Scociæ pervenit, viz. ad comitem de Mar, ex una parte, viz. boriali, regni, et ad comitem Marchiarum, custodem ex altera, viz. australi, parte aquæ de Forth, collectis viribus tocius regni nobilibus, comes de Mar apud Perth cum xxx millibus armatorum, et[4] dictus vero comes Marchiarum apud Uthirardour,[5] ex una parte[6] aquæ de Stratherne, dictus vero[7] Edwardus in acra molendini de Fortevioth, castrametatus est: qui voto, ut fertur, astrictus fuit quod dictam villam de Perth obsidio reddere compelleret; et postea apud Sconam coronam accipere proposuit;—ac classem navigii sui in introitu aquæ de Tay intrare mandavit. Dictus vero comes Marchiarum, qui de validioribus regni nobilibus juxta numerum alterius exercitus, apud Perth expectantis, viz. xxx^ta^ armatorum millia, videntes dictum[8] Edwardum tam paucos in exercitu suo habentem, se stolide ex utraque parte in eorum multitudine gloriati sunt, dicentes[9] quod Anglicos caudatos per eorum caudas ad suspendium traherent. Et sic vituperantes eorum paucitatem, nocte superveniente, ex nimia ignoranti negligencia vigiles de nocte non posuerunt; sed cum jocunditate se vino lætificantes,[10] et ascribentes se de mane omnem Anglorum potenciam sine difficultate devorare, eosdem[11] propter paucitatem vilipendentes: et sic sine prudencia et providencia, in brevi per eorum paucitatem adversariorum[12] cecidit eorum vilipensionis superbia; et sic, putantes sapientes se[13] esse, stulti facti[14] sunt. Nam a sapientibus dicitur quod melius est,[15] humiliter timendo, providenciam cum[16] diligencia adhibere, quam præsumptuose et superbe in multitudine aut in virtute

---

[1] B. C. D. E. validus. [2] C. D. E. ibidem.
[3] B. recessit. C. D. E. cecessit. [4] C. E. *omit* et.
[5] C. E. Uchterardoure.
[6] C. ex adver vero. E. *corrected to* ex adversa vero.
[7] C. E. itaque. [8] C. E. dominum.
[9] C. E. *add* ex eorum habundanti stolida elacione.
[10] C. E. lætificatos. [11] C. E. *add* sic. [12] C. E. adversarum.
[13] C. D. E. *omit* se. [14] C. stultefacti. [15] C. E. *omit* est.
[16] C. E. quam.

sua confidere,[1] in ruinam cadere: cum dicat Salomon, Ante ruinam exaltatur spiritus, et antequam glorificetur humiliatur. Tandem vero dictus Edwardus, edoctus a quibusdam patriotis, domino viz. de Gask, ut fertur, noctis sub silencio vadum transivit; et, in exercitum mane diluculo ruens, quosdam dormientes, quosdam inermes, gaudentes et jocantes, bibentes et lætantes, apud Gask, pertransiens vadum, et apud Duplyn, multos nobiles interemit: insistentibus contra eum Thoma Ranulphi minore,[2] comite de Menteth,[3] Roberto de Broys, filio regis incliti defuncti, Alexandro Fresale,[4] cum multis aliis. Sed, quia dictus comes de Mar custos nimis præcipitanter exercitum invasit, et dirupto[5] ordine belli, ex ardenti desiderio pugnandi, noviter veniens, plures suffocacione quam gladio interierunt, unus super alium incidentes, in tali multitudine quod tam dolorosus casus a multis retroactis temporibus in cronicis non legitur accidisse. Unde[6] dictus custos, cum aliis duobus comitibus, propria præcipitacione interiit, cum multa[7] miliciæ nobilitate, tam de domo domini de Errale,[8] constabularii[9] Scociæ, quam eciam domini de Grahame et aliorum multorum nobilium. Ubi captus est Duncanus comes de Fife, cum multis nobilibus et aliis, ad numerum tricentorum loricatorum, absque baronibus et comitibus;[10] qui omnes numerati qui in bello ceciderunt usque ad numerum trium millium et ultro.[11] Et continuo ad villam de Perth accedentes sine difficultate et resistencia, qui Edwardus de Balliolo, accedens ad Sconam, per comitem Duncanum de Fife et episcopum Dunkeldensem, cum aliis eorum fautoribus, in regem more suo coronatus est. Qui eodem tempore, congregatis ibidem abbatibus et[12] prioribus et prælatis regni eisdem faventibus, de Fife et[13] Fothryk, de Strathern et de[14] Goury, ad pacem ejus sunt recepti, timore plus quam amore.

Sequitur de transitu regis David de Broys[15] ad Galliæ partes. C. xxviii.

NOMINA magnatum cum eodem Edwardo ad Scociam de Anglia veniencium: Henricus de Benmont,[16] comes Atholiæ,

---

[1] B. *adds* et.
[2] C. D. E. juniore, *and add* comite Moraviæ, Murdaco.
[3] D. Menteith.
[4] C. E. Frisale. D. Frysale.
[5] C. E. dicapto.
[6] B. Ubi.
[7] C. E. multis. D. *altered from* multis.
[8] C. E. Errole. D. Errall.
[9] C. constabularius.
[10] C. E. comitatibus.
[11] B. C. D. E. ultra.
[12] C. E. *omit* et.
[13] C. E. *add* de. B. Forthryk.
[14] C. *omits* de. D. Gowry.
[15] C. E. *omit* de Broys.
[16] B. C. E. Beumont.

Henricus Ferrarius cum duobus fratribus, Alexander de Mowbray, Ricardus Talbot, Walterus de[1] Commyn, et[2] Radulphus Baroune, cum Willelmo de Stodfort; et de[3] Anglia veniencium mille personæ. Et continuo eodem anno amici regis David qui, in minoritate constitutus, vindictam expetere non valens, regnum in regimine et gubernaculo domini Andreæ de Murray le Riche relinquens, in Galliis[4] ad regem Franciæ recessit,[5] ubi honorifice receptus est. In eodem regno per octo annos et ultra moram traxit, et in regno Scociæ iterum cum uxore sua, sorore regis Edwardi Angliæ, in ætate xviii annorum reversus est, anno viz.[6] Domini M° ccc° xli°.[7] Item notandum quod, statim post bellum de Duplyn, Jacobus Bane, episcopus Sanctiandreæ, præ dolore nimio partes ultra marinas peciit. Consequenter, in brevi post hoc, capta est villa de Perth per Jacobum et Symonem de Frisale:[8] in qua captus est Duncanus comes de Fife, ejusdem villæ ex parte Edwardi de Balliolo custos, una cum uxore et filia ejusdem comitis.[9] Inter quos captus est Andreas de Murray de Tulybardy,[10] et morte vilissima proditoris conde[m]pnatus. Postea vero dicti Jacobus et Symon Fresale[11] dictæ villæ de Perth muros usque ad fundum solotenus prostraverunt. Anno vero sequenti post[12] capcionem[13] de Perth, Thomas Ranulphi, comes junior Murraviæ, et Archibaldus de Douglas, frater mobilis[14] Jacobi de Douglas, cum mille electis hominibus, in villa de Moffet secreto sunt collecti, Edwardo[15] de Balliolo in villa de Anand tunc pernoctante explorantes, qui dominum Alexandrum de Broys comitem de Carrik ad pacem cum multis patriæ nobilibus reduxerat, tam de Galwidia[16] quam alubi: ubi dictus Edwardus, a supradictis comitibus cum suis adhærentibus hostiliter de nocte persecutus, multis ex servis[17] occisis, in fugam conversus est super equum non cellatum,[18] sine freno in capite cordatum, caligatus ex una tibia et nudus ex altera. Ubi Henricus de Benmont,[19] Johannes de Mowbray et Willelmus de Cumyn morte deputati sunt, cum multis aliis tam Scociæ quam Angliæ nobilibus. Ubi eciam captus est dictus comes de Carrik, et per comitem Murraviæ morti traditus. Edwardus vero de Ballio[lo] ad regem Edwardum Angliæ,

---

[1] C. E. *omit* de.
[2] C. E. *omit* et.
[3] C. E. *have* Willelmo Standfort (E. Stanfort): qui omnes in numero non excedunt de.
[4] B. Gallias.
[5] C. D. E. cecessit.
[6] C. E. *omit* viz.
[7] C. E. *add* etc.
[8] C. E. Fraysel *and omit* de. D. Fryssael.
[9] C. E. *omit* comitis.
[10] C. E. Tulibardyn.
[11] D. Fresel.
[12] C. D. E. *omit* post.
[13] C. E. *add* villæ.
[14] B. C. D. E. nobilis.
[15] C. Edwardus.
[16] D. Gallouwidia.
[17] B. suis. C. E. de suis.
[18] C. D. E. sellatum.
[19] B. C. E. Beumont.

pro adjutorio et succursu, noviter post evasionem accessit: qui, tanquam nequam, infidelissimus perjurus, ruptis confœderacionibus ac pacis et[1] fœderis ligacionibus, tanquam eciam juramenti prævaricator ac fidei violator,[2] suæ salutis immemor, in[3] propriæ sponsionis sigillo et juramento roboratæ, contra sororem propriam, neglector, succursum celerem sibi promisit, et[4] concito exercitum magnum[5] congregavit, adjunctis eciam sibi Scotis dicto Alexandro de Bruys[6] faventibus. Anno igitur

A.D. 1333. Domini M° ccc° xxxiii Scoti, timentes falsitatem Anglorum, audientes congregacionem regis Edwardi, ordinaverunt custodes[7] villæ Berwici,[8] s. dominum Patricium, comitem Marchiarum, cum domino Alexandro de Ceton; et eodem tempore custos regni Scociæ, in absencia regis ad huc in Francia[9] residens,[10] fuit dominus Andreas[11] Murray le Riche: qui, audiens quod Edwardus de Balliolo marchiarum Scociæ fines appropinquaverat,[12] ipse castrum de Roxburgh confestim adivit, ac nimis præcipitanter, ut alias, super pontem dicti loci Anglos insequendo, captus est ab Anglis, et adductus[13] Anglorum regi Edwardo præsentatus: qui ad obsessionem villæ de Berwico seipsum in persona cum multa armatorum potencia properavit. Eodem tempore apud Lochmaban captus est Willelmus de Douglas de Lyddalisdale.[14] Rex vero Angliæ, secundo die Aprilis, contra dictam villam de Berwik sedem cum maxima armatorum potencia affirmavit, ac eandem villam de Berwico[15] a principio Aprilis usque ad xiiii diem Augusti obsessit; et in die beatæ Mariæ Magdalenæ commissum fuit lacrimabile bellum de Halidounhil,[16] ubi maxima pars nobilium Scociæ [penitus] deleti sunt: et maxime de hiis qui partem regis David favebant. Nam, cum rex Angliæ tam per mare quam per terram obsidium misisset, et gens Scoticana viriliter ab intus se defendissent,[17] magnam partem suæ classis comburentes igne et demergentes, ubi nobilis Willelmus de Ceton cum navibus comburentibus submersus est in visu patris ejus[18] de muro villæ existentis,[19] tandem, timentes nequiciam regis, Scoti de intus de concordia tractaverunt, quod, si infra[20] tempus limitatum succursum

---

1 C. E. *omit* et. D. *interlines it.*
2 lator *with* vio *added in margin later.*
3 C. et. E. ac.
4 C. E. ac.
5 C. E. maximum.
6 C. E. Edwardo de Balliolo (*in* C. *substituted for* Brusse).
7 C. post custodia. E. pro custodia.
8 D. Beruicy. C. E. *omit* s.
9 existens et *added in margin later.* C. D. E. Franciam.
10 B. existens.
11 C. D. E. *add* de.
12 C. E. appropinquavit.
13 C. E. Anglis, abductis et.
14 C. E. Lyddaldale.
15 B. Berwic.
16 D. Halidunhill.
17 B. defendisset.
18 C. E. *add* eundem.
19 C. E. *omit* existentis. D. *altered from* existenti.
20 C. E. *add* certum.

eisdem de Scocia non veniret, prædictam eidem villam regi Angliæ deliberarent: ad cujus securitatem datus est a patre Thomas de Ceton, filius capitanii dictæ villæ. Interea vero Archebaldus de Douglas, dictus Tynman, statim post capcionem domini Andreæ de Moravia super pontem de Roxburgh, effectus est custos Scociæ. Qui, quoniam alti cordis et bellicosus erat valde, statim omnem potenciam armatorum Scociæ partem regis David favencium, usque ad numerum sexaginta millium, congregavit: cum quibus terram Angliæ proposuit, secundum consilii decretum, devastando invadere, et omnia bona visui apparencia ferro et flamma consumere; ut per hoc obsidium regis recedere compellerent, aut bellum eisdem pararet;[1]—et venientes in conspectu dictæ villæ, de longe se gentibus suis super muros dictæ villæ, vexilla et signa bellica eisdem demonstraverunt. Postea, frenum vertentes, nullis nunciis ad propositum eorum detegendum rectoribus dictæ villæ obsessis[2] transmissis, in Angliam intrare proposuerunt. Quod dubitantes obsessi, nunciis clanculo eisdem missis de Berwico, eosdem ad pugnandum cum potencia Anglicana exortaverunt, eosque validioris potenciæ æstimantes. Qui vero, eorum consultacionibus adquiescentes, licet male eorum propositum pervertentes, in quadam parca de Donamis se hac nocte locaverunt. Quo audito, rex Angliæ, ante diem præfixum dicti contractus deliberacionis ac reddicionis villæ veniens ante portas, prædictam villam peciit sibi deliberari; sed, quia hoc sibi negatum fuit, patibulum ante[3] portas villæ continuo direxit, et prædictum Thomam de Cetoun, in conspectu patris et matris ac omnium aliorum in villa existencium, suspendio extinxit. In crastino vero, qui dies fuit beatæ Margaretæ virginis, cum magna pompa ad bellum dispositi versus villam processerunt, ac incaute, stolide et inconsulte apud Halydonhil campum pugnandi elegerunt: ubi inter utrumque exercitum extitit quondam[4] valliculosum maresium ubi eciam Scotis patuit[5] magnus discensus, cum quibusdam abruptis, ac deinde quidam ascensus iterum, antequam ad campum[6] pervenirent ubi Anglici caute et prudenter divisis eorum turmis et[7] avantagiis præconsideratis: quod in hoc loco unus pugil contra tres sufficeret debellare. Et, licet in vanum laboraverunt, viriliter tamen invaserunt, et multos occiderunt ex utraque parte. Tandem, in ascensu supradicti monticuli Scoti anelitu deficientes, retrocedere coacti sunt, et in fugam defusi, prostrati et miserabiliter trucidati, occisi, et captivati in

---

[1] C. *altered from* pararent. E. pararent. [2] B. C. D. E. obsessæ.
[3] C. E. ad. [4] B. C. E. quoddam. [5] C. E. potuit.
[6] C. E. *add* pure. [7] C. E. ac.

exercitum regis Angliæ abducti. In crastino vero jussit rex Angliæ omnes captivos occidere: quod et[1] factum est, nisi tantum qui in absconditis reservantur. Nomina vero nobilium occisorum principalia[2] sunt hæc,[3] ex parte regis David de Broys: viz., Jacobus, Johannes et Alanus Stewart,[4] filii nobilis Valteri Stewart,[5] et fratres Roberti, postea reges[6] post David; Archibaldus de Douglas, custos Scociæ prædictus; Hugo, comes Rossensis; Keneth, comes de Sutherland; Alexander de Bruys, comes de Carrik; Andreas, Symon et Jacobus Fresale,[7] fratres; et alii nobiles innumerabiles, quos longum esset recitare, et magis lacrimabile quam expediens. Numerus vero occisorum in hoc bello, ad æstimacionem fide dignorum harraldorum, ultra decem millia virorum. Statim autem post commissum bellum prædicta villa Berwici[8] præmittitur dicto regi, salvis vita, membris ac bonis inhabitantibus, cum castro, dominus comes Marchiarum ac dominus de Cetoun, sine spe salutis, reddiderunt, ac sibi, ut supremo domino, fidelitatis juramentum præstiterunt. Qui comes, expulsus per dictum regem Angliæ, castrum de Dunbar, prius diruptum, propriis ædificavit[9] expensis. Item in paucis diebus postea Edwardus de Balliolo, universum regnum cum potencia regis Angliæ percurrens, sibi subjugando et officio disponendi[10] perturbavit, ac omnia castra et loca forcia præter quatuor in manibus Anglorum ac sibi favencium Scotorum reservavit:[11] s. castrum[12] de Dunbertane, cujus custos fuit dominus Malcolmus Flemyn;[13] Louchlevin,[14] cujus custos fuit Alanus de[15] Venpont; Kyldromy, cujus custodia in manibus Cristinæ[16] de Bruys remanebat; castrum eciam de Urquhart,[17] cujus custodiam habuit dominus Thomas de Lawder,[18] qui *Bonus* vocatus est; ac eciam fortilicium de Louchdoun, cujus custos fuit venerabilis Johannes Thomæ.

---

1 C. E. *omit* et. 2 C. E. principalium.
3 C. E. hii. D. *altered from* hii.
4 fratris *added in margin and deleted*. B. C. E. *add* fratres. D. *adds* fratris. 5 filii—Stewart *in margin later*.
6 B. C. D. E. regis. 7 D. Frysaell. 8 C. E. *add* ut.
9 C. E. reædificavit. 10 C. E. officia disponendo.
11 C. E. resaysivit *and omit* s. 12 C. E. *add* enim.
13 C. E. Fleming. 14 C. E. Lochlevin. 15 C. E. *omit* de.
16 B. C. E. Christianæ. D. *altered from* Christianæ.
17 B. Orquhart. C. E. Urchart. 18 C. E. Lawatire.

Sequitur de literis missis a domino papa per[1] pace tam[2] regi Franciæ quam Angliæ.—C. xxix.

ANNO Domini M° ccc° xxxiiii venerunt nuncii a rege Franciæ apud Perth, ad tractandum de pace inter reges Angliæ et Scociæ, et hoc per mandatum summi pontificis Benedicti papæ xii, cum suis literis patentibus utrique regi, viz. Angliæ et Scociæ, directis: quos rex Angliæ non solum audire, ymmo nec[3] videre, dignatus est. Post hæc autem, iteratis aliis regis Franciæ nunciis Philippi regi Angliæ et Scociæ transmissis, pacem [et] concordiam inter ipsum et dictum Scociæ regem omnino recusavit. Eodem anno, circa finem Augusti, apud Perth mota est discordia inter Edwardum de Balliolo, pro domino Alexandro de Mowbray instantem contra Henricum de Benmont, et David, comitem Atholiæ, et Ricardum de Talebot, nitentes prædictum Alexandrum ab hereditate repellere, et filias fratris sui, veras[4] heredes jure successionis, anteferre. Cujus discordiæ causa ab invicem discesserunt, s.[5] Edwardus ad Berwicum; Henricus de Benmont[6] apud Dondarg in Buchania,[7] cujus castra[8] fortiter reparavit, et toti Buchaniæ[9] imperavit, comes vero Atholiæ versus Louchindorbe, singule[10] vias dirigentes; Ricardus vero de Calebot[11] in[12] Angliam tendens, et per Laudoniam iter arripiens, vi° ydus Septembris captus est ibidem a Scotis regem David faventibus. Ista vero attendens Edwardus de Balliolo, caucius volens agere, amovit a se dictum dominum Alexandrum de Mowbray: et quia sæpe dicitur, *Egressus unius parat ingressum alterius*, ad graciam suam dictos Henricum de Benmont[13] et comitem Atholiæ retraxit,[14] et dictum comitem Atholiæ de omnibus terris senescalli Scociæ imperpetuum feodavit. Dictus vero Alexander de Mowbray, partis adversæ timens potenciam simul et sæviciam, domino Andreæ de Moravia, qui paulo ante, soluta redempcione, a carceribus totaliter liberatus est, omnibus viribus adhæsit. Qui, simul conjuncti, cum sua potencia Henricum de Benmont[6] in castro de Dundarg per aliquod tempus obsederunt. Dictus vero Henricus, videns se dictum locum, præ inopia victualium, non posse diu sustinere, concesso salvo conductu, cum uxore et bonis, castro reddito, in A.D. 1334.

---

[1] B. C. D. E. pro. [2] per pace tam *in margin later.* [3] C. ut.
[4] C. verus. [5] C. E. *omit* s. [6] B. C. E. Beumont.
[7] C. D. E. Dundarg in Bouchania. [8] C. E. castrum.
[9] C. D. E. Bouchaniæ. [10] C. E. Lochindorbe, singuli.
[11] B. Talebot. C. E. Talbote. [12] B. C. D. E. ad.
[13] C. E. Bellomonte. [13] C. E. *omit* et—retraxit.

Angliam recessit;[1] promittens eciam omnibus viribus pro pacis concordia laborare. Interim vero Edwardus de Balliolo, peragratis Scociæ pascuis et planis, ubi sibi placebat,[2] ac terris et dominiis suis faventibus collatis, hinc inde secure, ut sibi videbatur, perambulavit. Tandem apud Ranfrew[3] perveniens, more regio dominia, terras et officia suis quibus voluit faventibus distribuit, ac homagium a multis libere tenentibus sibi juratis recepit. Ubi sibi illatæ[4] sunt claves de Rothissay et de Dunhyn,[5] quibus locum tenentes per[6] se et custodes ordinavit Thomam de Wallor[7] et dominum de Lile, viceconites de Buth et de Touwel. Dominum vero Willelmum de Bullok camerarium suum constituit, virum magni consilii, industriæ et prudenciæ, presbiterum: cui commisit curam castrorum Sancti Andreæ et de Cupro, et aliorum multorum forcium locorum. Circa idem vero tempus juvenis Robertus Stewart, heres regni in casu præassignato per talliam designatus,—eciam ætatis erat xv annorum,—ad huc præ timore inimicorum in abditis latitans in prædicto castro de Rothsay,[8] magnas consolaciones et crebras et[9] interlocuciones cum duobus pacis amatoribus regis David, viz. Johanne Gibson et Willelmo Heriot, in baronia tunc commorantibus; qui modum eum apud castrum de Dunbertan, cum cartis de Stewartland secum collatis, transferre[10] invenerunt. In quo quidem castro dominus Malcolmus Flemyng capitaneus erat, qui eundem Robertum gratanter et gaudenter receptavit, et nova graciora expectando confovebat.

Sequitur de obsidio[11] castri de Lochlevin,[12] cum aliis incidenciis. C. xxx.

A.D. 1335. ANNO Domini Mº cccº xxxv dominus Johannes de Strevelyng, Anglicus, cum armatorum multitudine copiosa, castrum de Lochlevin[12] obsessit: inter quos erant Michael de Arnot, David de Wemis, Ricardus de Malvyn,[13] milites, cum multis aliis ad pacem regis Angliæ compulsis; in tempore quadragesimali apud Kynross locum sedis elegerunt, in cujus sacro sancto cimiterio locum fortificaverunt, et glebis[14] terræque murantes firmaverunt, et palis circumdederunt: et sic, Deum præ oculis non habentes, tanquam sacrilegi divinum parvipendentes et

---

1 B. secessit. C. D. E. cecessit. 2 C. plebebat.
3 D. Ramfrew. 4 B. C. D. E. allatæ. 5 C. E. Dunhun.
6 B. C. E. pro. 7 C. E. Wollor. 8 C. D. E. Rosay.
9 C. E. *omit* et. 10 B. transferrent. C. E. transferrere.
11 D. *altered later to* obsidione. 12 D. Louchlevyn.
13 C. E. Malvill. 14 C. E. plebis.

contempnentes judicium, in illum locum tanquam in spelunca latronum, totam provinciam circumsitam vastaverunt. In quo tempore Alanus de Venpont et Jacobus Lamkyn, cives Sanctiandreæ, ejusdem castri custodes fuerunt, cum forti potencia bonorum et fidedignorum virorum. Anglici enim exitum aquæ obstruentes, idem[1] castrum habundancia aquarum submergere nitentes, in sinu exitus aq[ua]rum habitare cœperunt, ut[2] habitacula sua ibidem figentes tentoria construxerunt; et omnes circumvicinos habitantes ad glebas terras[3] adducendas angariaverunt,[4] ut, tota valle exitus aquarum[5] obstrupta, aquæ lacus ad summitatem castri elevatæ omnes in castro existentes submergere deberent. Sed Dominus justus, qui concidit cervices peccatorum, de laqueo venancium liberavit eos; et, ipsi in foveam quam fecerunt incidentes, in aquis vehementibus[6] submersi[7] sunt. Nam, prout antiquitus dictum est, ad instar avarorum et cupidorum bona[8] super bona nimis avide cumulancium, sic aqua habens strictum exitum, cum degradare[9] cœperit, parat in recessu largiorem meatum; sicut et[10] in præsenti opere. Castellani, habentes devocionem et confidenciam in beato Servano, precibus eidem instantes contra maliciam inimicorum, auxilium postulabant. Accidit autem circa festum beatæ Margaretæ reginæ, cujus solemnitas apud Dunfermlyn eo tempore annuatim honorifice celebratur, quod prædictus[11] miles Johannes de Strivelyn apud Dunfermlyn, paucis ad custodiam operis relictis, solemnitatem videre peragravit. Quo audito castellani, videntes confluenciam aquarum, quam sine provisione prudentum evitare non poterant, pensantes, ut præmittitur, quod modica operacio[12] in principio majorem in fine parat exitum, quosdam peritos[13] viros et audaces ad dictum locum exitus aquarum in batella de nocte, vigilis dormientibus, cum instrumentis ad exitum aquarum aperiendi, transmiserunt: qui impedimentum mirati[14] exitus perfodientes mane diluculo, parvum aquæ ductum primitus facientes, in tanta habundancia in majorando, crescendo dictum exitum aquarum, aquæ consequentes inundaverunt, quod parce vita salva, præ multitudine aquarum affluencium,[15] versus castrum navigantes evadere potuerunt. Ille vero meatus magis ac[16] magis crescendo, totum murum impedimenti obstructum[17] demolliendo, statim cum tali impetu

---

1 C. D. E. eundem.
2 B. C. D. E. et.
3 C. E. terreas.
4 C. E. aggariaverunt.
5 habitare ceperunt—aquarum *in margin later.*
6 C. E. vehereamentibus.
7 B. demersi. C. D. E. dimersi.
8 D. bonam.
9 C. E. degurgidare.
10 C. E. *omit* et.
11 C. E. dictus.
12 C. D. E. apercio.
13 C. D. paritos.
14 C. D. E. murati.
15 E. effluencium.
16 C. et.
17 C. D. E. obstruptum.

est egressa aqua, quod omnia Anglorum habitacula, casas[1] et tentoria, cum universis habitacionibus[2] et bonis omnibus, in aquis vehementibus abducta versus mare sunt et dimersa: cujus fluminis impetus lætificavit[3] civitatem Dei. In tantum[4] enim miseria Anglici ibidem perierunt, quod pauci de custodibus illius aquarum exitus in vita remanserunt.

Sequitur ad hoc de eodem, cum incidentibus.—C. xxxi.

ANGLICI vero cum suis fautoribus, hæc videntes, quasi in furore obstupefacti, cum instrumentis et machinis ad castrum impugnandum ordinatis in flota ad fortalicium[5] transfretabant. Quos videntes[6] custodes castri, contra eorum insultus viriliter se præparabant; et, celeriter mutuo conflictu confligentes, multos[7] sagittis et aliis machinamentis vulnerantur. Anglici tamen demum tergam[8] custodibus dare coguntur. Castellani vero insequentes,[9] et in fortalicium[5] eorum irruentes, spolia eorum diviserunt. Victualia vero[10] et arma bellica secum ad castrum adducentes, incolumes cum honore reverterunt. Quod audiens dictus miles, votum magnum emittens, juramento magno affirmabat se nuncquam ab hoc obsidio reversurum[11] donec, castro capto et dirupto funditus, omnes in eo existentes vilissima morte traderet. Sed, cum venisset ad locum et vidisset ea quæ acta erant, cum dedecore, infracto juramento, in Angliam reversus est. Eodem vero anno rex Angliæ cum Edwardo de Balliolo, cum exercitu magno[12] apud Glasyn[13] veniens, comitem Atholiæ Scociæ locum tenentem generalem eciam et rectorem et[14] custodem constituit, ac magnam navium classem in aquam[15] de Forth intrare mandavit; ubi maxima navisque[16] classis prædictæ ad admiralia[17] dicebatur super scopulos qui de[18] Wouls dicuntur constructa[19] est, et submersi ministri ejus omnes. Item hiis sic statutis in Angliam redierunt. Et quidem David comes Atholiæ, in continente vocatis libere tenentibus de Stewartlandis, homagium ac[20] fidelitatis juramentum ab eis

---

[1] B. casæ. [2] C. E. habitatoribus. [3] C. E. lætificat.
[4] B. C. D. E. tanta. [5] C. fortalacium.
[6] C. Quod vidente. E. Quod videntes.
[7] C. E. multi. D. *altered from* multi.
[8] *Altered from* tergum. E. terga. [9] C. E. insequenter.
[10] C. E. *omit* vero.
[11] recessurum *in margin later*. B. C. D. E. recessurum.
[12] D. maximo. [13] C. E. Glasku. [14] C. E. atque.
[15] B. D. aqua. [16] B. C. E. navis quæ.
[17] B. C. D. E. admiralla, *and omit* ad. [18] C. E. le.
[19] C. E. confracta. [20] C. E. et.

recepit, et cum exercitu copioso ultra partes montanas secessit:[1] ubi omnes et singulas terras[2] et dominia ad Commyns pertinentes et pertinencia, homagio[3] hominum recepto, in manibus suis saisivit:[4] ubi nullus,[5] cujuscumque status fuisset, sibi contradicere audebat; nec fuit in illis partibus eo tempore[6] qui se hominem regis David de Broys ausus est[7] publice confiteri, præter innocentes infantes, qui una voce dicebant se qui eos inquirerent[8] homines regis David fuisse: quæ fuit prænosticacio futuræ libertatis. Hiis itaque[9] temporibus Robertus Stewart in castello de Dunbertan permanens, satis moleste ferens quod dictus comes David homines suos de Stewartlandis, sibi jure pertinentibus, sic tractabat, suum[10] patrimonium sic vendicando: qui misit pro quodam barone, suo amico putativo, domino viz. Argadiæ et de Lochqwaw,[11] [in] quem præ cæteris pater ejus confidebat, Dougallo Cambel[12] vocato; qui sibi cum omnibus viribus lætanter adhæsit. Qui in paucis postea diebus, collectis viribus numero quadringentorum armatorum, qui statim[13] cum quibusdam machinamentis castrum de Dunuvn in Touvale[14] sine mora ceperunt.[15] Quod audientes nativi homines patriæ, dominum suum Robertum Stewart sic in patria intrantem, congregati sunt quædam nacio connaturalis ei de Buth, qui Brandani dicuntur: qui in auxilium sibi proprio motu venientes, a vicecomite patriæ Alano Lile anticipati, in quodam loco stricti transitus eosdem inermes undeque circumcludens, interime[16] sine misericordia conatus est. Illi vero Brandani, videntes se sic undeque circumvallatos inermes ab armatis, aliud remedium[17] nisi viriliter se defendere non videntes, in quodam loco petroso se statuentes et cum lapidibus manualibus se defendentes,[18] prædictum vicecomitem cum multis de nobilibus exercitus sui ibidem cum lapidibus ut grando volantibus occiderunt, et residuum sui exercitus in fugam revertere festinanter coegerunt;[19] et caput dicti vicecomitis domino suo venientes præsentaverunt, et eorum socios de spoliis occisorum armaverunt: a domino suo nichil aliud pro eorum remuneracione petentes, nisi ut a servitute servilis[20] subjeccionis multuræ imperpetuum libere fiant. Quod eisdem lætanter concessum est: de quo

---

1 B. C. E. recessit. D. cecessit. 2 terras *in margin later.*
3 C. homagia. 4 C. E. sasivit. 5 C. E. unus.
6 C. E. eo tunc. 7 C. E. *omit* est. 8 C. E. inquireret.
9 C. E. etenim. 10 C. E. suumque. 11 D. Louchquaw.
12 C. E. Campbel. 13 C. statis. D. *altered from* statis.
14 B. D. Dunhun. C. E. Cowale. 15 ceperunt *in margin later.*
16 B. interimere. C. E. interemere.
17 E. *adds* nullum. C. E. *omit* non. 18 C. defendens.
19 C. D. cogerunt. 20 C. D. E. servile.

privilegio ad huc gaude[n]t. In hoc conflictu lapideo Johannes Gibson, capitaneus de Bute,[1] captus est: qui statim castrum de Bute[1] sibi deliberavit, et homagium sibi, ut naturali domino, fecit. Crescente igitur rumore arridentis fortunæ, quidam benevolus ejus, qui diu in abditis latitando cum fratribus in valle Anande[2] nuncquam ad regis Angliæ fidem flecti poterat, audiens hæc, congregatis amicis et benevolis [ejus], ad dictum Robertum Stewart accessit, nomine[3] Willelmo de Carutheris: quos cum gaudio suscipiens, ultra modum lætatus est. Similiter et Thomas de Broys, cum melioribus hominibus patriotis de Kil, se sibi adjunxit. Et sic, venientibus ad eum cotidie ex omni parte suis benevolis ac amatoribus, exercitum suum de die in diem eorum sumptibus propriis augmentavit. Qui vero juvenis, adolescenti[4] ætate et moribus, virtute simul et viribus, speciosus forma præ filiis hominum effectus est; corpore largus, facie procerus, hilaris et amabilis valde, omni[5] effabilis, benignus et modestus, honorabilis et liberalis; cui natura tantam innatam graciam ut ab omnibus fidelibus cordialiter amaretur concessit.

Sequitur[6] de felicibus actibus ejus, cum incidentibus.—C. xxxii.

INTEREA vero a transmarinis partibus a rege David, qui in Francia in castello quod *Chateau*[7] *Galliart* vocatur ad huc degens, venit Johannes Ranulphi, comes Moraviæ, et apud Dunbertan applicuit: quem gratanter dominus Robertus Senescalli cum[8] jocunditate maxima lætanter receptavit. Et sic crescente consorcio dicti domini, requies sibi non fuit conveniens. Idcirco cotidie laboriosis conatibus totam patriam quasi de Cliddisdale,[9] de Kile,[10] de Conyngham et de Ranfrev[11] infra breve sibi subjugavit; et Goddefridum de Ross, vi[ce]-comitem de Air,[12] sibi alliciendo attraxit, et comitatum proprium de Carrik futurum sibi similiter adunavit. Consequenter vero placuit proceribus et communitati Scociæ regi David faventibus dictos Robertum Stewart ac comitem Moraviæ custodes regni constituere, personale obsequium ac assistenciam omnimodam[13] attribuere promittentes. Audiens enim comes Moraviæ nequis-

---

[1] C. D. E. Booth.
[2] C. E. Anandiæ.
[3] B. *has*. Stewart nomine accessit cum.
[4] C. E. adolescendo. D. *altered from* adolescendo.
[5] B. omnibus.
[6] C. E. Adhuc de eodem. Sequitur.
[7] B. Catheau.
[8] C. E. tali.
[9] D. Gliddisdale.
[10] C. E. *add* et.
[11] D. Ramfreu.
[12] C. D. E. Are.
[13] C. E. *add* eisdem.

simas crudelitates et[1] tiran[ni]dem comitis Atholiæ, et qualiter in terris suis se violenter intrusit, ac in terris dicti Senescalli, calamitatem patriæ dolens, congregatis[2] amicis et benevolis suis, boriales partes adivit. Cui proprii sui comitatus cum aliis patriæ nobilibus adjunctis, dictum comitem Atholiæ[3] fugientem in stricto loco apud Lochquhabir[4] circumclusit, ac vi et metu eundem fidelitatis juramentum sibi, in nomine regis David, facere compulsit; ac eundem locum tenentem et tocius patriæ rectorem post eum constituit, ut, ipse conversus, facilius alios ad fidem regis conciliaret.[5] Idem vero custos Scociæ, Johannes Ranulphi comes Moraviæ, ad partes Laudoniæ pergens, ut australes homines ad fidelitatem regis converteret,—cui occurrens nobilis miles Willelmus de Douglas,[6] de captivitate Anglorum liberatus, quantos[7] valitudinarios actus et[8] bellicosos contra Anglorum gentes fecit inenarrabile esset, et longum narrare.[9] Illis autem diebus miles Alexander de Ramsay, Flos Miliciæ dictus, cum dominis Laurencio de Preston ac cum Johanne Hering et domino de Halyburton,[10] firmiter cum regni custodibus adhæserunt, et contra Anglorum potenciam viriliter certaverunt. Eodem autem anno, viz. M° ccc° xxxv, dictus A.D. 1335.
Robertus Stewart apud Dernysi[11] in Fife parliamentum cum Johanne comite Moraviæ et aliis suis benevolis celebravit; cum eisdem vero comparentibus ibidem domino Andrea de Moravia similiter,—qui unus custodum Scociæ erat, et super pontem de Roxburgh captus viriliter se defendendo, qui magna redempcione liberatus est,—Patricio Marchiarum comite, Alexandro de Mowbray, et Willelmo de Douglas, prudenter et quiete se habentibus, et David, comite Atholiæ, cum magna ex altera parte potencia: ubi, propter ejus tirannidem, nichil boni actum est relacione dignum, nisi derisorie; ipse vero Senescallo consensu et amore adhærens, sed tamen comitem Moraviæ et Willelmum de Douglas in despectu habens: propter quod omnibus ibidem existentibus factus est odibilis. Sed tamen, circumspecta prædictorum prudencia, ipsius maximam sæviciam[12] callide declinaverunt; et prudenter in dicta materia concluserunt: nam, hiis ibidem existentibus, compertum est regem Angliæ cum magna[13] potencia tam per mare quam per terram in Scocia[14] applicuisse, ac Edwardum de Balliolo secum adduxisse.

---

[1] C. E. ac. [2] C. congregat.
[3] *Altered from* Adoliæ, *as also in* D. C. Adoliæ.
[4] C. E. Lochabyre. [5] C. E. consiliaret. [6] C. E. *add* recenter.
[7] C. E. quantas. [8] C. E. *omit* et. D. *interlines it.*
[9] C. E. *omit* et longum narrare. [10] C. E. Habriuton.
[11] C. D. E. Dernesy. [12] C. E. *add* ejus.
[13] C. E. immani. [14] C. D. E. Scociam.

Sequitur ad huc de eodem, cum incidenciis.—C. xxxiii.

A.D. 1335. ANNO vero supradicto M° ccc° xxxv, predie nonas Julii, navigium regis Angliæ in aqua de Forth applicuit, ac rex Angliæ Edwardus de Windesor, cum magna potencia armatorum per terram veniencium, quinquaginta millibus,[1] et ducentis navibus armatis. Qui rex usque ad villam de Perth perveniens tentoria fixit, et usque adventum comitis Atholiæ expectando moram traxit; omnes terras circumquaque[2] vicinas deprædando vastavit. Una vero navis ex classe piratica Angliæ apud Insulam Sancti Columbæ multa mala ac deprædaciones fecit nequissimas: propter quod ante recessum navigii publica et crudelis vindicta accepta est. Qui naucleri in tanta necessitate tempestatis positi sunt, quod omnia spolia et[3] reliquias, cum ymaginibus a dicto loco ablative spoliatis, in insula de Ynchkeyth deponentes, cum emenda et oblacione condigna veniam a beato Columba petentes, recesserunt: et, emenda facta, ventus validus in bellis[4] eorum irruens, apud locum qui *Sancte Albis Hede*[5] vocatur uno cursu pervenientes, oblacionibus ac spoliis apud locum transmissis, sani et incolumes in regionem suam reversi sunt. In hiis autem temporibus Johannes de Insulis cum Anglis faventibus multam vicinitatem habebat: contra quem Johannes comes Moraviæ multos tractatus ac dissenciones, in castro de Tarbart[6] existens, habere solebat. Sed quia comes de Gillirland[7] in adjutorium regis Angliæ cum armata valida in partibus australibus Scociæ applicuit, ideo prædictus comes ad easdem partes australes, dimissis borialibus, se transferendo perrexit; et, adjunctis sibi comite Marchiarum, Willelmo de Douglas, Alexandro de Ramsay, cum multis aliis nobilibus regni, apud Borowmure congressum cum dicto comite de Gillirland[8] prope Edinburgh habuit. Ubi, multis ex utraque parte[9] occisis, quædam virago de Gillirland, armis militaribus induta, cum quodam nobili Scoto, nomine Ricardo de Schav,[10] arma peregit. Qua per eundem Ricardum de Schav[10] occisa, comperta est femina esse, de qua multum[11] mirati sunt universi. Convalentibus igitur hiis de Gillirland, ecce Willelmus de Dowglas, cum quibusdam nobilibus de Pentland superveniens, eosdem usque ad villam de Edinburgh et in vico

---

[1] C. E. millia. D. *altered from* millia.
[2] B. quascumque.
[3] C. E. *omit* et. D. *interlines it.*
[4] B. C. vellis. E. velis.
[5] C. E. Sanct Abbez Heed. D. Sanct Abbis Heid.
[6] C. D. E. Tarbard.
[7] C. E. Grellirland.
[8] C. Gerlilland. E. Grelilland.
[9] C. D. E. *omit* parte.
[10] C. D. E. Schaw.
[11] C. E. quo multi.

qui dicitur *Mair Winde*[1] in fugam convertit: qui usque ad montem Castri Puellarum, quod tunc diruptum fuit, fugati, seipsos in dicto monte taliter qualiter se firmantes muraverunt; ac, ut quidam asserunt, de cadaveribus equorum occisorum murum anteriorem fortalicii[2] sibi fecerunt. Et sic fame, frigore et langore perteriti,[3] se dicto custodi, vita salva et bonis, reddiderunt; ac, redempcione racionabili persoluta, ad proprias partes in brevi reverterunt: quinymmo, ob reverenciam regis Franciæ, redditis eisdem redempcione et spoliis per dictum custodem, liberi in patriam eorum recesserunt; ac, dimissis navibus, eundem comitem de Gillirland[4] per terram usque [infra] marchiarum Angliæ limites, cum quibus suis nobilibus, in propria persona conduxit. Ubi inopinato cursu quendam Petrum de Persy,[5] cum armata valida quasdem[6] prædas de terris Scociæ spoliando et abducendo, in itinere redeundo expugnavit; et, quia inermes erant, ab armatis Anglicis prædantibus dictus custos capitur, et in Angliam ad regem ducitur; ac Willelmus de Douglas et frater ejus,[7] Jacobus nomine, in loco interficitur. Post hoc vero, audita capcione dicti custodis de Moravia, comes Atholiæ exultavit gaudio magno valde: quia ipsum odiosum habuit, et similiter dominum Willelmum de Douglas. Propter quod ipse, qui in tempore quo custos in libertate extiterat nequiciam suam publice ostendere non audebat, post capcionem ipsius omnes benevolos regis David parvipendens, rupto fidelitatis et legii[8] juramento, apud Perth confestim perrexit, et fidelitatem ac homagium tam regi Angliæ quam Edwardo de Balliolo, spretis omnibus prioribus contractibus, perjurio firmavit; omnes eciam[9] magnates regni infra breve ad eorum obedienciam et fidelitatem reducere promisit.[10] Ex tunc ex parte eorum factus est custos Scociæ. Post hæc autem, rediuntibus infidelibus regis David fugitivis, et castris ruptis reformatis et fortificatis, quantas tirannides et crudelitates nequissimas infidelibus regni exercuit brevi stilo comprehendi non poterit: quosdam vapulando, quosdam exhereditando, quosdam carceribus mancipando, quosdam finaliter gladio exterminando; et, breviter, omnes regis David fideles et fautores libere tenentes exhereditatos[11] totaliter de regno expellere ordinavit: volens igitur primitus castrum de Kildrummy[12] obsidere.

---

1 C. E. Mari. D. Mare Vynd, *with* Mary Wynd *in margin later*.
2 C. fortalacii.
3 perteriti *in margin*.
4 C. *has* eundem Gillire. E. eundem Gillire comitem.
5 C. E. Peciam de Perssy.
6 B. C. D. E. quasdam.
7 C. E. *omit* et *and* ejus. D. *interlines them*.
8 C. liegii.
9 C. E. omnesque.
10 C. E. *add* cujus promissi favore.
11 C. E. exheredatos, *and so passim*.
12 C. E. Kildromy.

Erant enim tunc temporis tres magnates Scociæ, viz., dominus Andreas de Moravia, dominus comes de Marchiis, dominus Willelmus de Douglas, qui nullo modo ad fidem Anglorum sive Edwardo de Balliolo flecti poterant ; sed quadam tollerancia et permissione in latebris latitando, melioris fortunæ eventum expectando, languentes vixerunt.

Sequitur de Kilblein, cum incidentibus.[1]—C. xxxiiii.

CUMQUE dominus[2] Andreas de Moravia audivisset castrum suum de Kildromy cum ejus uxore et liberis obsessum, collectis amicorum viribus, dictorum viz. comitis Marchiarum et domini Willelmi de Douglas, usque ad numerum octingentorum proborum virorum, apud prædictum locum se festinando paravit; et, facto congressu predie kalendas Decembris in foresta de Kilblein, ipsum comitem Atholiæ cum quinque millibus hominum et amplius ibidem trucidabant. Inter quos ceciderunt dominus Robertus Brade et dominus Walterus Cumyn, ac ejus frater, dominus Thomas Cumyn, primo captus et postea decapitatus. Cæteri cum domino Roberto de Menzeis fugati, in turre de Canmor receptus est; et, obsessus, rediit ad fidelitatem regis David. Veneruntque ad dictum dominum Andream multi de proceribus patriæ, cum suis amicis et familiaribus dicti castri de Kildromy, cum quodam nobili milite domino[3] Johanne de Crag: cujus salubri consilio omnes nobiles patriæ qui de conflictu evaserunt,[4] cum comite ad fidem Anglorum coacti, ad pacem regis David, reformato fidelitatis juramento, per prædictum[5] dominum Andream recepti sunt. Dictus vero dominus Andreas ad castrum de Cupro in Fife perveniens, obsidionem ibidem intendens affirmare, ecce continuo literæ a rege Franciæ supervenerunt. Propter quod ad tempus obsidionem prædictam prorogando, apud Dunfermlyn consilium inierunt: ubi, cum consensu omnium procerum et prælatorum regi David favencium, custos Scociæ electus est. Et continuo ultra partes montanas procedens, totam patriam ad fidem regis David affirmavit, et ad castrum de Dundarg[6] obsedendum se præparavit, quod paulo ante Henricus de Bello Monte fortificaverat, [et totam] Buchaniam[7] subjugaverat: ubi dictus Henricus de pace tractando, salvis bonis et vita, in Angliam, nuncquam rever-

[1] C. E. *have* Sequitur de conflictu de Kilblein, cum incidentibus sibi pertinentibus.
[2] C. dictus.
[3] B. *omits* domino.
[4] C. evaserent.
[5] C. E. dictum.
[6] C. E. Dundark.
[7] Buchaniam subjugaverat *in margin later*. C. E. Bouquhaniam. D. Bouchaniam.

surus, fideliter, castro relicto[1] et destructo, juramento magno affirmavit. Anno vero Domini M° CCC° XXXVI dictus custos Scociæ cepit ad pacem regis David universas terras et gentes transmontanas, et ad castrum de Lochindorb[2] se præparavit, ubi uxor comitis Atholiæ jam defuncti residebat: quæ Edwardo de Balliolo pro succursu literas transmisit, ac[3] regi Angliæ. Qui rex Angliæ, mox præparato exercitu, terram Scociæ tam per mare quam per terram intrare[4] eidem[5] comitissæ Atholiæ succursum parando, totam plagam Scociæ suæ dicioni subjugavit[6] borialem. Qui rex Angliæ, usque ad Louchindorb[7] perveniens, comitissam prædictam cum suis dominabus secum adduxit; et, usque ad Elgyn in Moravia pertransiens, totam patriam igne consumpsit, ac eciam villam de Abirden solotenus devastando demollivit. Anglici eciam in classem[8] in aqua de Forth remanentes, et totam terram de Fife et[9] Fothryk percurrentes, usque ad montes de Oychellis[10] penitus devastabant. Qui venientes apud ecclesiam de Doler,[11] quæ sancto Columbæ sine medio pertinere dinoscitur, qui ibidem reperientes ecclesiam noviter reædificari incipientem, mirabili opere ligneo et notabili carpentariis fabricatam, quæ membra diabolica ligna sic fabricata totaliter secum in curribus suis usque ad navigium transportantes, in navibus prædictis, ut in Angliam propter mirificam et curiosam ejus fabricam transferrerent, locaverunt. Qui quidem naucleri usque dum venientes prope locum dicti sancti Columbæ, quæ[12] Insula Cumoniæ[13] nominatur, in omnibus prospere se habentes, subito tamen, in ictu oculi, coram dicto monasterio in profundissimo loco submersi sunt in aquis vehementibus; ita quod illius naviculi, in qua illa tígna et ecclesiæ ligna locata fuerunt, nullus intus existencium visui hominum posterius apparuit: quod per angelicam[14] tanquam miraculosa vindicta prædicatoribus divulgatum[15] est. Postquam igitur prædictus rex Angliæ sic[16] trans partes montanas omnia ferro et flamma subjugasset, et fortalicia de Dunnont,[17] Kynnes[18] et de Laurenston[19] fortificasset, veniens tandem apud Perth, eandem reparari ordinavit: ad cujus con-

A.D. 1336.

---

1 C. E. reddito. 2 D. Louchindorb. 3 C. E. *add* eciam.
4 intrare *in margin later*.
5 C. E. et eædem. D. *altered from* eædem. 6 C. E. subjugare.
7 C. E. Lochindorb. 8 B. C. D. E. classe. 9 C. E. *add* de.
10 B. Ochellis. C. E. Oytholis. 11 C. E. Dolare.
12 C. qui. 13 C. E. Eumoniæ. D. Emoniæ *altered from* Cumoniæ.
14 C. E. Angliam. 15 C. E. dimultiplicatum.
16 C. E. *omit* sic. 17 B. C. D. E. Dunnoter.
18 C. *altered to* Kynneff. E. Kynneff.
19 C. E. *altered from* Lamenstou.

struccionem et refortificacionem sex abbates mandavit; et eosdem sumptibus monasteriorum suorum prædictam villam lapidibus quadratis, cum semento et[1] in decenti altitudine, cum turribus et portis et corniculis, fortissime remurare ordinavit, abbates[2] viz. de[3] Dunfermlyn, Sanctiandreæ priorem,[4] de Lundoris, de Balmurinach, de Cupro, et de Abirbroth: quod ita factum est. Cujus construccio villæ multa mala prædictis locis intulit: nam prior Sanctiandreæ pro construccione unius turris[5] cum porta ducentas octoginta marcas bonæ monetæ in pecunia numerata persolvit. Abbas similiter de Lundoris portam de Spey et turrim quæ[6] in angulo aquæ sita[7] est construxit: ad cujus signum, turris illa vulgariter *Ye Monk Tour* usque in[8] hodiernum diem nuncupatur. Interim autem pendente tempore rex Angliæ castra de Luchris et de Sancto Andrea reædificari per Henricum de Bello Monte et fratrem ejus celeriter ordinavit; similiter castrum de Stirling per quendam Willelmum de Monte Acuto, *de Mont Agu* dictum vulgariter, qui pro se constituit ibidem Thomam Rukby, militem, cujus arma in muris cujusdam turris ad huc remanent; castrum vero de Edinburgh per Johannem Stirling,[9] militem; castrum de Roxburgh per Willelmum Saltoune,[10] militem. Item[11] istis sic peractis,[12] in dicta villa de Perth quendam Thomam de Wrchred capitanium constituit; et sic in Angliam, se putans de Scocia esse securum, remeavit. Hiis itaque[13] sic ut præmittitur stabilitis, occurrit sibi apud Perth quidam frater ejus, nomine Johannes de Helcham,[14] qui, per partes occidentales Scociæ iter agens, terras quas frater ejus nupar ad pacem reduxerat igne consumpsit; ac eciam ecclesiam de Lesmahago cremando, omnes in ea fugientes ad succursum gladio interemit; ac eciam omnes[15] alias ecclesias circumvicinas cum omnibus ad[16] easdem pro immunitate fugientes igne supposito suffocavit et extinxit, ac penitus populum delevit. Cumque rex Angliæ fratrem suum super hoc arguendo reprobaret, fratrem ejus, superbe respondentem, extracto cultello jugulavit. Et sic iratus, Edwardo[17] de Balliolo in dicta villa relicto, ad propria cum festinacione acceleravit.

---

[1] C. E. *omit* et. D. *interlines it.* [2] B. abbatem. [3] C. E. *omit* de.
[4] *In margin later is added* Sanctiandreæ abbatem, stet de. B. *adds* abbatem scilicet. C. E. *have* de Sancto Andrea prior. D. *altered from* prior, *and adds* abbates *in margin.* [5] C. terris. D. *altered from* terris.
[6] C. E. turrimque *and omit* et. [7] D. scita.
[8] C. E. ad. [9] C. E. de Strevelyn. D. de Sterlyn.
[10] C. E. de Feltoun. [11] C. E. *omit* Item. [12] C. E. pactis.
[13] C. E. *omit* itaque. [14] D. Heltham. [15] C. D. E. plures.
[16] C. E. ab. [17] C. Edwardus. E. Edwardum.

Sequitur de recuperacione castrorum per dominum Andream de Moravia, cum incidenciis.—C. xxxv.

ANNO vero sequenti Henricus de Benmont,[1] in vindictam generis sui comitis Atholiæ apud Kilblein[2] interfecti, omnes quos ad dictæ interfeccionis congressum interfuerunt aut carceribus deputavit aut crudeli morte mori fecit; per quod multus sanguis innoxius effusus est. Andreas vero de Moravia custos, ut præmittitur, audito recessu regis Angliæ, fortalicia de Dunotir, Kynnes,[3] de Laureston[4] cepit, et ad terram funditus prostravit: et per totam yemem sequentem in foresta de Platan ac in aliis locis occultis infra vicecomitatum de Angous et Mernis[5] deguit: ubi[6] per Anglorum insultacionem, sive[7] per ejus defensionem, tota terra de Mernis, Angous et Goury vastata fuit. In mense vero Februarii incipiendo iterum, fortalicium[8] de Kinclevin captum prostravit. Consequenter assumptis sibi comitibus de[9] Marche et de Fife et Willelmo de Douglas, turrim de Faukland ac castrum Sancti Andreæ, cum castro de Luchris, cepit atque demollivit: ac[10] inde procedens apud castrum de Bothwel, quod similiter dirupit. Habuit enim unum[11] machinamentum, per modum turris ligneæ, quod *Bostour*[12] nominabatur, per quod, cum erectum fuit, tam subtus fodiendo quam superius pugnando et assiliendo, nullum fortalicium[8] hiis diebus constructum sibi resistere poterat. Castrum vero de Cupro, propter ejus miram fortitudinem, usquequaque assilire noluit: cujus custos fuit iste dominus Willelmus Bullok, camerarius regis Angliæ, vir validus. Ipse vero custos dominus Andreas Moraviæ sæpissime eodem anno, cum potencia prædictorum comitum secum adjuncta,[13] terram Angliæ, omnia ferro et flamma vastando, intravit; et prædas et divicias multas adducendo,[14] exercitum suum supra modum ditavit. Magna vero carestia in regno ob causam guerræ eodem anno accidit, [et] mortalitas præ multitudine karistiæ et famis:[15] propter quod[16] multi utriusque sexus in Angliam recesserunt et alubi fugientes. Anno vero Domini M° ccc° xxxvii, mensis Januarii die xiii, obsessum est castrum de Dunbar per dominum Willelmum de A.D. 1337.

---

[1] B. C. E. Beumont. [2] C. E. Kilblen. [3] B. C. E. *add* et.
[4] C. E. Lamenston. [5] C. D. E. Angus et Meirnis, *and so passim.*
[6] C. E. *add* quid. D. *adds* quid *deleted.*
[7] C. E. quid. D. *altered from* quid. [8] C. fortalacium.
[9] C. E. *add* le. [10] C. E. *add* de.
[11] C. E *omit* unum. [12] C. E. Bostare.
[13] *Altered from* adjuncto, *as also in* D. C. E. adjuncto.
[14] B. D. abducendo.
[15] C. E. *add* et eciam. D. *adds* etc. [16] C. E. *omit* quod.

Mont Agu, comitem de Salisbery,[1] et comitem de Avoundale,[2] duces belli regis Angliæ: per dimidium anni ibidem existentes et diversis machinamentis idem castrum assilientes nichil contra idem castrum prævaluerunt. Nec in eodem capitaneus alius præerat nisi tantummodo comitissa[3] Marchiæ, dicta vulgariter *Blac Annes*[4] *of Dunbar*, quæ laudabiliter castrum obsessum defendebat: quæ prudens et industriosa mulier erat valde et circumspecta. Ipsa enim, in derisum Anglorum, cum pepla pulcerrima locum ubi lapis machinamenti tetigit murum castri extergebat, omnibus videntibus. Rex vero [Angliæ] audiens eos ibidem minime proficere, missu[5] exercitu magno ad eorum reconfortacionem, a domino Laurencio de Prestoune dirupta est eorum phalanx, et[6] refugata et destructa. Ipse tamen, lancea in ore vulneratus, justiciis[7] suis, interiit in campo: propter iracundiam mortis ejus[8] omnes captivi gladio continuo trucidantur. Nobilis eciam Willelmus de Keth de Gascon[9] aliam turmam, ad eorum opitulamen cum domino Ricardo de Calebot venientem, cum suo exercitu prostravit; et, multis eorum occisis, prædictum Ricardum cap[t]ivum detinuit, qui seipsum postea karissimo precio redimit.[10] Et breviter tale infortunium deinceps Anglici habuerunt, quod quasi omnes illi qui apud Duplin in conflictu cum Edwardo de Balliolo fuerunt, in manibus dominorum Scociæ infra breve tempus, de nobilibus præsertim, ad eorum libitum et in eorum potestate mors et vita eorum, divinæ[11] majestatis judicio dijudicati in vinculis fuerunt; ac eciam comes de Stavefurd,[12] cum[13] Edwardo de Balliolo, apud Anand cum dedecore alias fugatus est.

Sequitur ad huc de eodem, et de Blak Annes, comitissa Marchiarum.—C. xxxvi.

POST hoc vero comes de Salisbery, moleste ferens graves dirupciones per Scociæ nobiles Anglorum gentibus ad se pro subsidio venientibus,[14] volens insultacionibus majoribus[15] dictum castrum acrius assilire, quoddam machinamentum quod wlgariter *a sow* nuncupatur construi fecit, et ad muros castri de Dunbar

---

[1] D. Sailisbery. [2] C. E. Aroundale.
[3] C. comitissæ. E. *altered from* comitissæ. [4] C. E. Annas *passim*.
[5] B. C. D. E. misso. [6] C. E. *omit* et. D. *interlines it*.
[7] C. E. insciis. [8] C. E. cujus. [9] C. D. E. Keith de Gaston.
[10] qui—redimit, *with* et *repeated, in margin later*. B. C. D. E. redemit.
[11] C. E. diem.
[12] C. E. Staffurde. D. Stanfurd. [13] C. E. *add* ipso.
[14] B. advenientibus. D. *altered from* advenientibus. [15] C. E. mirabilibus.

reduxit. Quod videns Blac Annes,[1] dixit dicto comiti Montagu:[2] "*Montagu, for al the power that thou may, or*[3] *lang time by pas I sal ger thi sow fery agayn*[4] *hir wil.*" Et cum hoc fecit in castro machinamentum maximum cum fundo,[5] proiciens[6] immanes petras, quæ, volantes extra muros castri nocte et die, machinamentum prædictum suum cum omnibus quasi intus existentibus dirumpens, multorum capita conquassavit, et eosdem totaliter obsidium relinquere compulsit; ac omnem[7] eorum apparatum cum instrumentis et victualibus conquirendo in castro reduxit, et multos occidit. Habuit enim comes de Salisbery duas galeas armatas custodientes portum castri, ad finem quod nullum subsidium vel refugium per mare eisdem deintus poterat pervenire. Quinymmo vir nobilis et strenuus Alexander de Ramsay, quadam nocte obscura apud fortalicium de Bas se aventurans, refugium victualium, eis nescientibus galeis, ab eodem loco reduxit. Propter quod laudem meruit et mercedem: quia, in reditu, de vigilibus[8] et ascultantibus foraneis, ante introitum in castro, multos opprimendo trucidavit. In crastino vero Blac Annes[1] de suis victualibus,[9] viz. panem de simila puræ mannæ frumenti, cum nobili vino, dicto comiti præsentari ordinavit in magna habundancia, ipso magnam penuariam[10] victualium habente. Quod videns comes, desperatus est de recuperacione castri:[11] cum quodam janitore castri, per mediam personam tractando, composuit quod sibi magnam auri summam[12] traderet ad sibi aperiendum in noctis latibulo[13] unam de posternis secretis castri, ut ipse cum exercitu intraret. Quod cum consensu comitissæ, ipsa fingente se nescire, conventum est; ac una nocte, cum una pars summæ auri recepta fuisset, prædicta porta posternæ aperta fuit, ut præmissum est. In qua cum comes introire cœpisset, quidam de suis, cui nomen Conpland,[14] decepcionem dubitans, dominum[15] comitem ab introitu subito retraxit; et, per impetum quem in eum fecit, seipsum Conpland[16] infra januas posternæ præcipitavit, et concito clausa est janua per portam cadentem, quæ Gallice *port culice*[17] vocatur et sic evasit comes et captus est Coupland.[18] Cui derisorie dixit Blac Annes, super murum[19] existendo, "*Ad*[*i*]*eu, Ad*[*i*]*eu, Mon-*

---

[1] D. Annas. [2] C. E. *omit* Montagu. [3] or *repeated.*
[4] C. D. E. agane. [5] B. profundo. [6] C. E. proiciendo.
[7] C. E. compulsa, ac omni. [8] C. E. vigilis. D. *altered from* vigilis.
[9] C. vitalibus. D. *interlined later above* vitalibus.
[10] B. C. D. E. penuriam. [11] B. *adds* quare. [12] C. D. E. *add* sibi.
[13] C. D. labulo. [14] B. E. Coupland. [15] B. dictum.
[16] decepcionem—Conpland *in margin later.* B. D. Coupland.
[17] B. D. culis. C. E. colysse.
[18] C. E. Conpland. [19] C. E. turrim.

sure[1] *Montagu.*" Hiis vero sic expeditis, ecce, nova venerunt a rege Angliæ quod mortalis guerra inter ipsum et regem Franciæ resuscitata est; feliciter tamen pro regno Scociæ: nam si rex Angliæ illam inceptam guerram continuasset, indubitanter totum regnum Scociæ suæ dicioni subjugasset. Et[2] sic, visis literis xvi die Junii sibi præcipientibus sine mora omnia relinquendo in Angliam redire, subito cum dedecore, hospite non salutato, recessit. Eodem eciam anno dominus Andreas de Moravia, custos Scociæ, obsessit castrum de Stirling: et,[3] propter quasdam causas, tam timore Anglorum quam eciam propter mortem domini Willelmi de Keth,[4] qui mirabiliter propria lancea seipsum occidit, relicto castro de Stirling, castrum de Edinburgh obsessit. Cumque ibidem instaret circa obsidium ejusdem castri de Edinburgh, tota communitas Laudoniæ ad ejus pacem in nomine regis sunt reversi: propter quod, per dolum et fraudem tam Anglorum quam Scotorum proditorum, miserabilis destruccio tocius provi[n]ciæ Laudoniæ consequebatur. Eodem vero tempore quidam Robertus de Prendirgest, in castro de Edinburgh ab Anglicis vilipensus, unum de nobilibus castri gubernatoribus occidit, et apud Willelmum Douglas secessit; ac eundem clanculo, noctis sub silencio, ad villam, ubi Anglici[5] hospitati sunt in magna copia, reduxit: ubi maximam partem municionis Anglorum dicti castri occidendo prostravit, numero lxxx et amplius. Quidam eciam nauclerus de Dunybirsil,[6] quosdam de municione castri de Cupro in Fife traducere[7] volens, in quodam monticulo sabulonoso in medio aquarum crescencium reliquit, et sic ibidem submersi remanserunt. Et sic semper deminutus fuit Anglorum numerus paulatim, usque ad consummacionem totalem.[8]

Sequitur de morte strenuissimi et nobilissimi[9] Andreæ de Moravia custodis, cum incidenciis.—C. xxxvii.

A.D. 1338. ANNO Domini M° ccc° xxxviii° obiit nobilissimus[10] dominus Andreas[11] de Moravia, custos Scociæ, postquam ab obsidione castri[12] de Edinburgh recessit extra partes montanas; et apud locum da Davach[13] in propria terra defunctus est, et apud

[1] C. E. Mosenyour.
[2] C. E. *omit* et.
[3] C. D. E. sed.
[4] C. D. E. Keith.
[5] D. Angli.
[6] C. E. Donybrissill.
[7] C. E. in Fyf ultra aquam de Fyf transducere.
[8] C. E. totaliter.
[9] C. E. nobilis.
[10] D. nobilis.
[11] C. E. *have* obiit de sua bella morte Andreas nobilis athleta.
[12] C. E. *omit* castri.
[13] C. E. de Darach. D. de Davach.

Rosmarkin[1] inhumatus. Hic vir validus fuit et magni regiminis, et multum justiciæ[2] deditus, ac in operibus misericordiæ et divini servicii beatus. Omnia enim castra et fortalicia ex parte boriali aquæ de Forth, præter Perth et Cuprum in Fife, ad pacem David regis restrinxit. Post cujus decessum, nepos regis David,[3] Robertus Stevart, rex futurus, effectus est custos Scociæ: qui, licet juvenis erat, seniles tamen mores contra Anglorum gentem cepit;[4] qui eciam usque adventum regis David de Francia regnum potissime et nobiliter rexit. In quo tempore dominus Willelmus de Douglas, non sine magnis laboribus et pœnis, totam Tevidaliam ad pacem regis, expulsis Anglicis, reduxit. Quem, propter ejus strenuitatem, Henricus de Derby et de Longcastel multum commendavit, et[5] videre desiderabat; et congressum cum eo manualiter habere concupivit: quod completum est. Sed Douglas, ex ruptura propriæ lanciæ in manu vulneratus, non potuit cursus complere nominatos. Postea vero contra dominum Alexandrum de Ramsay, tunc famosissimum militem, xx contra xx,[6] apud Berwicum locum et diem statuerunt.[7] Ubi quilibet eligens socium, tres cursus militares compleverunt: ubi duo milites Angliæ et unus Scociæ mortui ceciderunt; cujus nomen fuit Johannes de Hay,[8] nobilissimus armiger. Unus vero miles Scotus, nomine Willelmus[9] de Ramsay, quendam Anglicum per caput et cerabrum[10] transfixit, et galeam ex utraque parte transfodiens, facta confessione, et lancea extracta, in armis spiritum reddidit. In eodem vero tempore quidam[11] Anglicus a domino Patricio de Graham[12] tres cursus militares requisivit. Cui respondens[13] dictus Patricius, dixit, "Frater mi," jocose et gaudenter, "si vis mecum congressum habere, præpara te crastino cum Christo cœnare." Quod factum est ut[14] jocose et prophetice locutum est; nam in primo ictu Anglicus corpore transfixus mortuus est. Multa enim mala passus est dominus Willelmus de Douglas pró libertate Scociæ in tempore suo per nequissimos Anglicos et Anglicatos. Anno vero Domini M°CCC°XXXIX obsessa A.D. 1339.
est villa de Perth per Robertum Stevart, tunc custodem Scociæ, habendo ibidem secum comites de Ross et de[15] March, de Moravia, ac dominum de Cliddisdale et Willelmum de Keth de Gascon,[16] cum multis aliis. In qua villa erat custos Thomas Uther,

---

[1] D. Dunfermlyn *later above* Rosmarkin *deleted*. [2] C. E. juste.
[3] C. E. *omit* David. [4] C. E. suscepit. [5] C. E. *omit* et.
[6] B. *omits* contra xx. [7] B. statuit.
[8] C. E. Haya et eciam illius Scoti. [9] C. E. Willelmo.
[10] B. cerebrum. [11] D. quidem. [12] C. Grame.
[13] C. E. respondit. [14] C. E. in.
[15] C. *adds* le. E. *adds* la. [16] D. Keith. B. C. E. Gaston.

habens secum plures Scotos Edwardo de Balliolo adhærentes. In eodem tempore Willelmus de Douglas, veniens de Francia, missus a rege David, cum certis armatis navibus in introitu de Taya[1] intrantes, quæ, introitum et exitum aquæ custodientes, subsidia multa fecerunt, adduxit eciam secum duos milites prudentes, s.[2] Egidium de Hay et Johannem[3] de Broys. Interim vero, missis nunciis prudentibus Willelmo Bullok, custodi castri de Cupro, camerarioque et thesaurario Scociæ ex parte Edwardi de Balliolo, et data pecunia, ac eciam hereditate sibi promissa, castrum redditum est, ac homo legius cum suis dicti domini regis David devenit: qui eciam ad obsidium de Perth omnibus viribus Roberto, custodi Scociæ, adhæsit. Et finaliter, post multa discrimina, villam optinuerunt per tractatum concordiæ, Anglicis in patriam dimissis.[4] Anno vero sequenti[5] magna caristia et victualium penuria fuit in Scocia; et, ut quidam ferunt, nonnulli, in speluncis habitantes, bestias inhibitas ut canes comedebant: ymmo, eciam et infantes et mulieres, prout probatum fuit et expertum per quendam Criste Cleik[6] nomine, qui, cum sua swagine,[7] multos infantes et mulieres manducando necavit; et in fine mortui sunt, et publice justiciæ traditi et mala morte extincti.

Sequitur de obsidione[8] Stirling, cum incidentibus. C. xxxviii.

ROBERTUS itaque Stewart, postquam villam de Perth recuperasset, castrum de Stirling obsedendo optinuit, in quo erat Rukby,[9] ut dictum est: qui, de succursu desperatus, eo quod in Francia talis guerra exorta fuit, convencione facta de rebus et vita salvandis, in Angliam secessit.[10] Cujus castri custodiam cuidam Mauricio de Moravia commisit, domino de Cliddisdale. Et sic per universas partes regni pergens, ad fidem et pacem regis David in brevi tempore universas provincias reduxit, et Anglicatis coactis ad fidem Edwardi de Balliolo misericorditer remisit; et pauperes ne a potentibus opprimerentur omnino defendebat, agricolas nutrivit, et[11] omnes pacem, justiciam et caritatem mandare et exercere cœpit: taliter quod regnum infra breve tempus convalescere incepit et prosperari, ecclesia Dei ac

---

[1] C. E. Tay.
[2] C. E. *omit* s.
[3] C. D. E. Egidius, Johannes.
[4] C. D. E. *add* etc.
[5] C. E. In anno sequenti.
[6] C. E. Cristy Clerk.
[7] C. E. viragine.
[8] C. E. obsidio de. D. *adds* de.
[9] D. Rugby.
[10] B. recessit. C. D. E. cecessit.
[11] C. D. E. *add* inter.

divinum servicium vigere, et in religione et aliis divinis[1] cultus ordinibus prospere reformari. Et sic, per probitatem Andreæ de Moravia, et per laborem et diligenciam Roberti Stewart, in parvo tempore regnum elevatum est in omni bonitate justiciæ et culturæ, et de subjeccione Anglorum liberatum: exceptis duntaxat Edinburgh, Roxburgh, Berwik, Jedword,[2] Lowmaban, cum quibusdam minutis[3] turriculis modicæ resistenciæ. Anno Domini M° ccc° xli° castrum de Edinburgh per Willelmum[4] A.D. 1341. Douglas et Willelmum Bullok prudenter captum fuit, per medium cujusdam naucleri, cui nomen Walterus Curry: cum quo convenerunt domini Willelmus[4] Douglas et Willelmus Bullok, una cum Willelmo Fresail et Joachym de Kinbuk, quod ipse, captis secum quibusdam probatissimis viris non paucis, in navi sua apud Ynchkeith se locando, et capitaneo de Edinburgh se in propria persona transferendo, et dicendo quod ipse mercator extitit, et quod in favorem Edwardi de Balliolo et regis Angliæ de Anglia, cum quibusdam victualibus vini et frumenti optimi, in ejus subsidium venit: de quibus vino et frumento, ad videndum et probandum, exemplar præsencialiter sibi ibidem demonstravit, affirmans quod unum dolium vini et aliud frumenti pro ejus favore et proteccione, ut nullus sibi violenciam vel injuriam inferreret, libere donaret. Quod capitaneus gratanter acceptans, redditis graciarum accionibus, eundem mercatorem de Curry ut summo mane ad portas castri cum dictis vino et frumento veniret instanter supplicavit. Ipse vero[5] mercator[6] de Curry, impletis duobus doleis unum de sabulo et aliud de aqua in quadam quadriga positis, ad portam castri summo mane se præparans, dominum Willelmum de Douglas in quodam loco secreto prope portas, cum ducentis armatis, in noctis silencio constitutum collocavit; et seipsum cum duobus subtectis armaturis indutis, alios vero duodecim post se de longe, quasi essent naucleri de nave simili modo venientes, ordinavit. Quibus visis, indilate aperta est porta castri major; in qua introeunte quadriga, subito janitores gladio occisi sunt. Alii vero duodecim concito venientes, per sonitum tubæ corneæ Willelmum de Douglas cum suo exercitu excitaverunt; et usque ad suum adventum portas defenderunt[7] acriter: multos occidendo, apertas[8] custodierunt. Qui intrantes plane, multis trucidatis et occisis, alios captivos in carceribus ejusdem loci deputaverunt. Unde multum lætati sunt villæ burgenses,[9] qui

---

1 divinis *in margin.* 2 C. E. Jedwort. D. Jedwourd.
3 D. munitis. 4 C. D. E. *add* de. 5 B. *omits* vero.
6 mercator *in margin later.* C. D. E. *omit it.*
7 C. D. defendenter. E. *altered from* defendenter.
8 C. D. E. apertos. 9 C. E. burgensibus.

longa subjeccione tenebantur. Cujus castri custodiam commisit Willelmo de Douglas, fratri suo bastardo, et ad alia loca deliberanda secessit. Hiis vero diebus floruit nobilis miles Alexander de Ramsay, qui, cum aliis sibi adhærentibus, in partibus citra Forth multa acta notabilia[1] exercuit pro parte regis David. Eodem vero anno[2] in Francia captus est comes de Salisbery, et per favorem regis Franciæ datus est liber in commutacione pro comite Moraviæ, qui captus fuit in conducendo ad Angliam comitem Gilleriæ.[3] Item, post ejus redempcionem, ipse, cum Willelmo Douglas et Alexandro de Ramsay, tres limites marchiarum honorifice, notabilissime et pacifice regebant, usque adventum regis David de Galliis.[4]

Sequitur de reditu regis David de Galliis, et de actibus ejus in principio regiminis sui, cum incidenciis.—C. xxxix.

A.D. 1342. ANNO Domini M° ccc° xlii, regno Scociæ pacificato et in pacifica prosperitate reducto, placuit regni custodibus pro rege suo in Franciam legacionem[5] transmittere: quem[6] rex Franciæ reverenter, ut decuit, cum duabus bargiis optime armatis et munitis ad patriam suam transmisit. Qui rex David cum uxore sua Johanna, regis Angliæ sorore, apud Inverbervy[7] incolumes et feliciter applicuit iiii nonas Junii: de cujus adventu lætati sunt universi, exultantes gaudio magno valde, fotos[8] jocunditatis facientes, convivia[9] cum gaudio in ejus memoriam celebrabant. Eodem anno, xxx° die Marcii, dominus Alexander Ramsay cepit castrum de Roxburgh scalis de nocte latenter;[10] cujus custodiam rex David sibi hac de causa commisit, et totam Tevidaliam in sua gubernacione deputavit, et vicecomitem effecit.[11] Propter quod officium Willelmus de Douglas eundem Alexandrum de Ramsay usque ad mortem odio habuit. Rex vero David, in virilibus adolescens et convalescens, in principio sui introitus in Scociam trina vice Angliam hostiliter invasit, et multa mala peregit. Prima vice usque ad villam de Penreth vastavit. Secundo vero intrans, quosdam milites cingulo militari decoravit, viz. Stewart, Eglingtoune, Boyd, Cragy[12] et Foulartoune; qui, captivi[13] postea ducti,[14] multo auri

---

[1] C. D. E. nobilia. [2] C. E. tempore.
[3] C. Grelleriæ. D. Gelleriæ. [4] C. D. E. *add* etc.
[5] C. E. *add* pro rege suo. [6] B. quam.
[7] C. D. E. Innerbervy.
[8] B. focos. C. E. foca. D. focos *above erasure, with* fires *later underneath.*
[9] C. E. comunia. [10] C. latanter. [11] C. E. efficit.
[12] D. Gragy. [13] C. E. *omit* viz.—captivi. [14] C. E. dicti.

precio redempti sunt. Tercia vice intrans[1] Angliam, similiter multa dampna faciendo, bene evasit. Propter quod, animatus ex hiis tribus evasionibus, credebat se usque ad flumen Humbri totam patriam sibi per potenciam[2] subjugare. In eodem anno, xx° die mensis Junii, dominus Alexander de Ramsay, volens tenere curiam vicecomitatus Tevidaliæ, apud Hauwik[3] expectando citatos venire, supervenit filius invidiæ Willelmus de Douglas cum armatorum potencia non modica, et eundem, nullum malum in eo sperantem,[4] vulneravit; et secum abducendo, usque ad mortem in carceribus deputavit. Propter quod iratus est rex valde contra eundem Willelmum de Douglas, eo quod tam in ecclesia, eandem violando et polluendo, hoc sacrilegium fecit, quam eciam in contemptum suum[5] majestatis suum officiarium et consiliarium sic interemit. Verumptamen in hoc inconstanciam et levitatem regis multum vituperaverunt sapientes, et cum hoc suam inadvertenciam et negligenciam, qui prius dicto[6] Willelmo de Douglas dictum officium vicecomitatus[7] dedit, et postea præfato Alexandro de Ramsay, absque causa forisfacturum[8] dicti Willelmi de Douglas: per quod multum dubitaverunt sapientes et prudentes viri de infelici consequencia, et[9] ad talia promissa[10] insignia, dicto regno ventura;[11] quia ipse pauca matura deliberacione cum consilio sapientum peregit, sed capitose et[9] sua propria opinione inconsulte sæpe processit, ut postea apparuit. Nam, per mortem ipsius Alexandri,[12] mortalis guerra et interminabilis lis et discordia inter proceres regni exorta est: ita quod, a majore usque ad minorem, mutua cæde cotidiana totum regnum turbatum est, sic quod utriusque partis amici, tanquam inimici se invicem vicissim trucidantes, crudeli morte in gladio ceciderunt. Dominus vero Willelmus Bullok, qui multa bona in regno fecerat, propter invidiam quia dives erat, ex sinistra relacione invidorum et levi regis credencia captus est, et apud Louchindorb in carceribus mancipatus. Postquam vero[13] consiliarius regis David intimus et camerarius effectus est, quemadmodum Alexander Ramsay fame periit; et ab hac hora de pejore in pejus regnum, in omni prosperitate tunc existens, gra[da]tim decrescendo, in miserabili paupertate et egestate delabatur. Erat enim hiis diebus gallorum et galli[n]arum maxima pestilencia, ita quod nullus audebat

---

[1] C. intians.
[2] C. E. *add* sibi.
[3] B. Awuwyk. C. E. Hawyk. D. Hanvyk.
[4] C. E. sperante.
[5] C. D. E. suæ.
[6] C. D. E. prædicto.
[7] C. E. vicecomitatis. D. *altered from* vicecomitatis.
[8] B. forisfactoris. C. E. forisfacturæ.
[9] C. E. *omit* et.
[10] C. E. præmissa.
[11] C. E. veniente.
[12] C. E. *omit* Alexandri.
[13] C. E. *omit* vero.

volatilia pennata domestica manducare, quia tanquam leprosa per totum quasi regnum reputabantur.

Sequitur de Cressy, cum incidenciis; et consequenter de bello de Duram in Scocia, et de multis aliis.[1]—C. xl.

A.D. 1346. ANNO Domini M°CCC°xlvi rex Franciæ, Philippus de Valoys, scripsit regi David in Scociam,[2] supplicando quod ipse, tanquam ejus carus et confœdderatus frater et amicus, contra regem Angliæ guerram super marchias Scociæ omnibus viribus moveret; quia ipsum,[3] tanquam suum, in omnibus suis necessitatibus similiter in subsidium suum paratum inveniret. Rex igitur David, collectis viribus, apud Perth consilium tenuit, et ex omnibus partibus regni grandem exercitum congregavit. Ubi comes de Ross in monasterio de Helquow hospitatus; Ranaldus[4] vero, dominus Insularum,[5] eo circa prope similiter: inter quos antiqua inimicia regnabat. Propter quod dictus comes de Ross, in silencio noctis missis quibusdam satellitibus suis, prædictum Ranaldum cum septem nobilibus de suis amicis in lectis sopore superatis occidi fecit; et confestim in patriam propriam reversus est:[6] ulterius cum rege transire noluit. Unde licet rex multum iratus, et ad vindictam factam[7] furore succensus, tamen, propter ardorem quem erga opus inceptum,[8] retrocedere[9] noluit, licet a suis in contrarium consultus fuit; sed, se ad marchias Angliæ festinando cum potencia non modica, fortalicium de Liddalis cepit et custodem ejusdem, et ipsum fortalicium ad terram prostravit. Quo non obstante, ad huc rex per consilium Willelmi de Douglas consultus, viso infortunio interfeccionis dicti domini Insularum, ut ad reparacionem dictæ injuriæ reverteret antequam ulterius per[10] Angliam intraret, hoc[11] omnino breviter recusavit; et, contra omnem opinionem sapientum et prudentum, ac virorum expertorum in guerris, in Angliam frontose intrare voluit, agitatus et accensus consilio quorundam juvenum inexpertorum, levitate magis quam prudencia motus, dicencium quod "jam rex Angliæ cum omnibus probis hominibus suis in Francia sunt, et nulli remanent in Anglia nisi tantum religiosi et sacerdotes, operarii et colones: per quod leviter totam patriam usque Londonensem pertran-

[1] C. E. *omit* et de multis aliis.
[2] C. E. Scocia.
[3] C. E. ipse.
[4] C. E. Raynaldus, *and so passim.*
[5] B. *omits* Insularum.
[6] C. E. *omit* est.
[7] C. E. et ad vindicandum malificium.
[8] C. E. *add* habuit.
[9] B. retroducere.
[10] C. D. E. in.
[11] C. E. *omit* hoc.

sire poterimus." Veritas enim fuit quod rex Edwardus de Windesor cum suo filio Edwardo, principe de Walis, cum eorum omnipotencia, in actibus bellicis in Francia fuerunt: rex vero Franciæ in contrarium cum omni potencia similiter sua; cum quo reges Boemiæ et de Mailvegre,[1] cum eorum amicis non paucis, in subsidium venerunt. Qui in quodam loco plano prope forestam de Cress[y] in Normandia[2] congressum habentes, hii duo reges cum multis Franciæ nobilibus capti sunt; ac, multis occisis, et[3] rex Franciæ Philippus in fugam conversus est. Rex igitur Scociæ, nolens consilio proborum acquiescere, sed, ut præmittitur, juvenili consilio accensus, terram Angliæ usque civitatem de Durame intrando vastavit: ferro et flamma omnia consumpsit. Cui, ut fertur, sanctus Cuthbertus in spiritu apparuit, rogans et admonens eum quod ipse cum exercitu suo terras suas non intraret, ne forte lueret. Ipse tamen, visione neclecta, ab inceptis non desistens, in malicia continuavit per quindenam et ultra, putans regnum Angliæ gentibus armorum omnino evacuatum: cujus contrarium expertus est, per infortunium et juvenile consilium suum. Nam cum, sic terras ecclesiasticas intrando, invadendo et destruendo, usque ad parcam de Beuerepar[4] prope Dunelmensem venisset, et exercitum ejus ibidem collocasset, ecce episcopus Dunelmensis cum multis aliis nobilibus et prælatis patriæ congregatis in maxima multitudine xvi die Octobris cum eo, Henricus de Percy, Johannes de Mowbray, Radulphus de Nesbet,[5] dominus de Ferraris, de Rugby, de Lucy et de Coupland et de Ogyl; cum aliis militibus non paucis, noviter ordinatis et paratis, qui in partibus Galliæ in subsidium regis Angliæ infra breve ivisse[6] debuissent, et qui, auditu[7] de ejus adventu novis, eorum passagium deferendo, in auxilium dictorum dominorum confestim requisiti reverterant.[8] Qui cum prædictis principibus in parca de A[u]chland, ad sex miliaria distante ab alia parca de Beuerepair, ubi dictus dominus rex David erat cum suo exercitu, locati[9] fuerunt. Rex vero in propria persona in manerie[10] dicti loci de Beuerepair tota illa nocte se locavit, et dominum Willelmum de Douglas in crastimo,[11] summo mane, de eorum congregacione nescientem, ad totam patriam deprædandam et prædas cum certa potencia armatorum apud[12] suum exercitum ducendum transmisit. Dicti vero Anglorum principes, pro bello omnibus conatibus se præparantes,

[1] C. D. E. Maillegre. [2] C. E. Normandy. [3] C. E. *omit* et.
[4] C. E. partam de Beurepaire. D. Beurepare.
[5] C. E. Radulfus Nefville. D. Nesbyt. [6] B. inesse.
[7] C. E. auditis. [8] C. E. reverterunt. [9] C. E. locuti.
[10] C. E. manerio. [11] B. C. D. E. crastino. [12] C. E. ad.

in quadam mora prope Dunelmensem, quæ Mora de Beuerepair[1] vocitatur, locum pugnandi elegerunt; aliis nullam vigilum custodiam illa nocte ordinantes, in prædicta parca securi[2] dormientes per totam illam noctem, et totam terram devastare[3] putantes in crastino, nullam debellandi potenciam eisdem evenire[4] dubitaverunt. Principes vero Anglorum, in tribus aciebus bellicis gentes eorum de sero ordinantes, ad bellum in crastino indubitanter se disposuerunt. Willelmus vero de Douglas de mane, de appropinquacione Anglorum inscius, cum suo agmine, prout de sero ordinatum est, ad deprædandum[5] devastandum patriam se festinando, confestim quasi in medio exercitus Anglorum ignoranter cecidit. Quod percipientes[6] primitivi equestres[7] inimicos eorum in tribus aciebus belli ordinatos, paratos ad pugnam, reversi sunt festinanter ad regem David, exponentes ei modum. Qui concito ad bellum similiter se exponentes,[8] gentes suas[9] in tribus turmis bellicis divisit, et ad campum in continente sine mora perrexit. In primo vero bello rex in propria persona; in secundo comes de Moravia et Willelmus de Douglas; [et] in tercio bello comes Marchiarum, cum senescallo Scociæ. Anglici vero, primo in comitem Moraviæ irruentes, non sine maxima hominum strage eum vicerunt et[10] occiderunt: ubi cum eo multi nobiles et probi[11] homines ceciderunt. Regem vero, inter sepes et terram fossatam existentem, turma bellorum[12] maxima, in quibus erant decem millia sagittariorum de electis architenentibus Angliæ, invasit: ubi, multis ex utraque parte captis, interfectis et extinctis, rex David capitur ab eodem antedicto Coupland, qui, per ictum regis sibi porrectum, duos de anterioribus dentibus capitis amisit;[13] rex vero de duobus[14] graviter sagittis vulneratus, quarum ferramenta extrahi non poterant donec apud Sanctum Monanum perigre proficiscendum[15] promisit: et, multis occisis, captis et trucidatis, aliis fugatis, rex in custodia deputatur. Comes vero Marchiarum, et senescallus Scociæ, regis nepos, visis accidentibus, et remedium nullum expectando sperantibus, incolumes cum multis ad propria redierunt. Cujus culpam victoriæ omnes unanimiter ecclesiarum prædacioni imputaverunt. Cum eo enim capti sunt comites de Fife, de Sutherland, de Wigton et de Menteth: qui comes de Menteth postea equis tractus et morte[16] crudeli deputatus interiit. Captus est eciam Willelmus

---

1 C. E. Beurapaire. 2 C. E. secure. 3 C. E. vastare.
4 B. devenire. 5 C. D. E. *add* et. 6 C. E. *omit* percipientes.
7 B. sequestres. 8 B. C. D. E. exponens. 9 C. E. suos.
10 C. E. *omit* et. D. *interlines it.* 11 C. E. providi.
12 C. D. E. bellatorum. 13 B. emisit. C. E. amissis.
14 B. duabus. 15 D. proficiscendi. 16 B. C. D. E. morti.

de Douglas, Walterus de Halyburtoune, et alii multi nobiles et barones Scociæ: quorum redempciones magnam penuriam et paupertatem in Scociam[1] pecuniarum induxerunt. Interfecti sunt eciam comes Moraviæ, Johannes Radulphi, comes de Strathern, Gilbertus de Haya, constabularius Scociæ; eciam marscallus Scociæ, camerarius Scociæ, cancellarius Scociæ, dominus de Lyndissay, Rogerus Cameron, Gilbertus dominus de Inchemartyn, Willelmus de Fresail, Andreas de Buttergask, Johannes de Boneville, Michael Scot, qui omnes præcedentes milites strenui erant, cum aliis multis quorum nomina ignoro.[2] Propter quod reges et principes debent uti de seniori[3] consilio regni sui, et non consilio juvenum acquiescere: ne forte pœniteant[4] in novissimis, quando remedium imponere non poterunt. Consequenter vero, anno Domini Mº cccº xlix, universalis pestilencia quasi per totum[5] orbem exorta est, quæ annis plurimis[6] duravit in Scocia, qualis a constitucione mundi nuncquam legitur in cronicis evenisse: in qua quasi tercia pars vivencium perierunt. Quæ maxime in popularibus accidit, et non in magnatibus. Qui vix viginti quatuor horis cum quadam inflacione[7] duraverunt. Cujus summa salus est devocionem ad sanctum Sebastianum habere, ut patet in Legenda vitæ illius magis clare. A.D. 1349.

Sequitur de occisione Willelmi de Douglas, cum aliis incidenciis.—C. xli.

SUBSEQUENTER vero et incidenter, anno Domini Mºcccºliii, obiit Matildis de Broys, uxor Thomæ Ysaac, et soror regis David: quæ genuit duas filias, quarum senior nupsit Johanni de Lorn, domino ejusdem, qui ex ea procreavit filios et filias; quorum[8] minor filia mortua est sine liberis apud Stirling. De aliis dictum est superius. Willelmus vero de Douglas, dum venatum perrexit in foresta de Etrik, occisus est per Willelmum de Douglas, consanguineum proprium, propter vindictam, ut asseritur, occisionis tam Alexandri de Ramsay, quam eciam Davidis de Berclay; cum[9] eciam propter aviditatem dominandi, quia dominus postea fuit. Anno vero Domini Mº cccº lv rex Franciæ transmisit custodibus Scociæ quadraginta millia mutonum auri, ut nullam pacem vel treugas cum Anglicis quo- A.D. 1353. A.D. 1355.

---

1 B. Scocia.
2 C. ignora. E. ignora *altered to* ignorantur. C. E. *add* etc.
3 C. E. saniori et seniori. D. saniori.
4 C. E. gemant.
5 C. D. E. totam.
6 C. E. pluribus.
7 C. E. inflammacione.
8 B. C. E. quarum.
9 B. tum.

quomodo firmarent eo[1] inconsulto. Quod concessum est, et aurum inter majores regni divisum: ex quo postea magnum dampnum in partibus Laudoniæ per Anglicos secutum est. Eodem vero anno Domini M° ccc° lv Patricius, comes de Dunbar, cum domino Willelmo de Douglas, domino ejusdem, et Willelmo Ramsay de Dalwosy,[2] in Angliam volentes vindictam de præteritis malis experire, ordinaverunt dictum comitem, cum dicto Willelmo de Ramsay, in Angliam prædam quandam accipere, et in Scociam abducere, usque ad certum locum in quo dictus Willelmus de Douglas se in insidiis occulte eorum adventum expectaret. Quod factum est: quoniam Anglici, in magna multitudine prædam sequentes, et de dicto Willelmo de Douglas nichil scientes, usque ad quendam locum qui Nesbet[3] vocatur venientes, per prædictos Scociæ dominos superati sunt, et[4] capti, occisi et[5] trucidati, atque in miserimam[6] fugam repulsi. Præterea vero quidam Gallicus, emptis quibusdam Anglicis, et eorum redempcione soluta, eosdem, in vindictam cujusdam fratris sui in Francia interfecti, publice decapitari fecit. Ex parte vero Anglorum multi nobiles capti sunt, et magno auri precio redempti. Ex parte vero Scotorum Johannes de Halyburton, vir validus, interfectus est. Eodem vero anno, circa festum Omnium Sanctorum, Thomas Senescalli, comes Angussiæ, in brachio potenti et manu valida, per mare in quibusdam navibus advectus de nocte, vigilibus[7] et excubantibus interfectis, per scalas villam[8] Berwici cepit, multis diviciis in eadem inventis et recuperatis. Anglici vero in eadem existentes, una cum villanis et mercatoribus, extra muros salientes evaserunt; quidam vero eorum, per *Douglas Tour* ad castrum currentes, salvati sunt. Capta est enim villa prope *le Cowzet*. Cujus præascensor in scalis fuit Willelmus de Touris,[9] cum quibusdam aliis probis viris: qui cum difficultate maxima, et magna præcedente pugna, victoriam adepti sunt. Et in ingressu[10] interfectus est filius Roberti de Ogil, cum multis aliis, ex parte Anglorum. Johannes vero[11] Coupland, collectis viribus marchiarum, putans castrum munire et per inde villam recuperare, nichil adversus eos convaluit. Sed Scoti, cum Gallicis quibusdam aurum prius portantibus,[12] castrum viriliter defendentibus, turrim de Douglas tenuerunt, et villam pacifice posséderunt. Dominus veró Egidius de Garancieris capitaneus Gallorum erat: quem Robertus Stewart, missis custodibus in villa, secum

---

[1] C. E. *add* quod. [2] B. Dallousy. C. E. Dalvousy. D. Dallowsy.
[3] C. Neskyt. D. E. Nesbyt. [4] C. E. *omit* et.
[5] C. D. E. *omit* et. [6] B. ad miserimam. C. miseriam.
[7] C. E. vigilis. [8] C. villa. [9] B. *adds in margin* W. Torry.
[10] C. D. E. congressu. [11] C. E. *add* de. [12] C. E. apportantibus.

abducendo, notabiliter remuneravit et honorifice tractavit. Eodem anno in Normannia commissum est personale bellum inter xxx Anglicos et xxx Francos: ubi Anglici, propter eorum superbiam et arroganciam, convicti sunt, multis occisis, aliis captivis abductis et redemptis: et hoc per astuciam unius Gallicorum, qui, in principio congressus,[1] ascendens equum quem a casu repperit, hasta vibrata, et postea cum gladio, aciem belli Anglorum invadendo et prosternendo dirupit, et sociis introitum paravit; nec ex eorum numero nisi unus solus occubuit. Et honor Gallicis magnus remansit.

Sequitur de adventu regis Angliæ in Scociam post capcionem Bervici,[2] et de resignacione juris prætensi[3] Balliorum[4] regi Angliæ.—C. xlii.

ANNO Domini M° ccc° lv,[5] in mense Februarii, primo die, Edwardus de Windesor, moleste ferens capcionem de Berwico, exercitu congregato, ad dictam villam obsedendam[6] se præparavit. Quod videntes villæ custodes, multis de causis villam se timentes non defendere, primo, quia pauci erant viri defensibiles[7] armis præmuniti, secundo, quia victualia non habebant, tercio, quia ferocitatem tiran[ni]dem dicti regis timebant, quarto, quia nullum succursum de propriis principibus eisdem advenire sperabant: propter quod sapienciori usi consilio, de reddicione villæ, salvis sibi vita et bonis, cum libero conductu ad patriam redire, de concordia tractantes, villam regi Angliæ reddiderunt. Et sic, de bonis Anglorum locupleti, ad propria remearunt. Quo facto, Edwardus de Balliolo coram rege Angliæ, apud Roxburgh existente, in verbis quæ secuntur [prorumpens dixit]: "O excellentissime princeps, et potentissime præ omnibus hodie mortalibus, ego hic, coram omni milicia vestra, omne jus meum quod in regno Scociæ habeo, prætendo, vel habere in futurum potero, vobis integre, plenarie, omnino, quiete resigno, tribuo,[8] dono et relinquo; quatenus me ulciscaris de inimicis meis Scotis nequissimis, qui me ne regnarem[9] super eos crudeliter abjecebant.[10] Ad cujus facti evidenciam hic coronam regiam, sceptrum, cum terra et lapide dicti fundi Scociæ, tibi, in signum dictæ resignacionis atque donacionis, mea propria manu A.D. 1355.

---

[1] C. E. *add* videns Anglicos ad invicem nodatos.
[2] D. Bervicæ.
[3] *Altered from* prætense. B. C. D. E. prætense.
[4] C. E. Balliolorum.
[5] C. E. xlv.
[6] C. obsedandam.
[7] C. E. defensabiles.
[8] D. *adds* et.
[9] C. resignarem.
[10] C. E. abjecerunt.

coram omnibus tibi tribuam, in signum possessionis et restituræ;[1] ut regnum olim michi debitum tibi conquæras imperpetuum." Super quod notandum est, primo, quod[2] nullum jus inde habuit ab inicio, quod ex præcedentibus patuit: et si quod jus habuit, illo jure ibi publice renunciavit et resignavit: quod nequaquam, licet rex ferocissimus,[3] sine consensu trini status renunciare aut[4] resignare potuit; et hoc in manibus ejus qui potestatem alteram[5] instituendi habuerit; quod non potuit rex Angliæ habere: nam prius omni jure[6] suo prætenso sive vero integraliter, pure et simpliciter resignando quietavit, ut ex præcedentibus patet; nec eciam si rex verus fuisset, non nisi consensu superioris resignare potuisset. Item, ut patet ex præcedentibus, plures reges Angliæ omni prætenso jure[7] suo, ut præmittitur, in manibus regis Scotorum, sermone et obligacione præcedentibus, resignaverunt. Rex tamen Angliæ, furore succensus, terram hostiliter Scociæ intrando, dicto Edwardo de Balliolo pro tam magnifico dono immensas gracias reddidit; et, usque ad villam de Hadington cum multitudine armatorum perveniens, terram Laudoniæ crudeliter infestavit, villam de Hadington cum monasterio fratrum igne combussit, ac terram circumsitam consumendo igne et ferro vastavit. Sed, quia navigium suum cum victualibus, vento agitatum et abductum atque periclitatum, sibi in tempore necessitatis venire non vidit, iter suum per mediam Laudoniam arripiens, omnia ferro et flamma vastando consumpsit. Usque ad Edinburgum pervenit; et deinde, videns se in dicto suo itinere nichil proficere, in propriam regionem reversus est sine honore: nam de gente sua multos et per terram et per mare perdidit, et nichil acquisivit. De quo dictum est in Laudonia quod propter vindictam expoliacionis ecclesiæ Albæ[8] Dominæ hæc omnia sibi[9] advenerunt incommoda. Post recessum vero regis Angliæ, Willelmus de Douglas, collecto exercitu, omnes provincias per regem Angliæ in Scocia[10] vastatas, et per vim et metum ad se conversas, in brevi tempore ad fidem et pacem domini regis Scociæ David reduxit. Unde[11] Donaldum Makdowel,[12] cum tota provincia Galwidiæ et de Cunnok et de Kyle, Rogerum eciam de Kilpatrik et totam terram de Nyddisdale,[13] castrum eciam de Dalsuynton et de

---

[1] B. D. vestituræ. C. E. vesturæ.
[2] C. E. *add* nullum jus sibi tribuit, nec tribuere potuit; quia.
[3] B. C. D. E. verus fuisset.
[4] B. vel.
[5] C. E. alterum. D. *altered from* alterum.
[6] C. D. E. juri.
[7] B. C. D. E. juri.
[8] C. E. *add* nostræ. B. *has* Qwhitkirk *in margin*.
[9] B. *omits* sibi.
[10] C. Scociæ.
[11] B. C. D. E. Vix.
[12] C. E. Makdowale.
[13] C. E. *add* Cliddisdale.

Carlaverok, vi ab Anglicis eripuit, ac se gratum et benedilectum semper regi adhibuit. Quo tempore rex David, ad propria dimissus de redempcione sua tractaturus, omnes regni proceres certos obsides pro se, in securitatem suæ redempcionis,[1] [in] Angliam exhortandus[2] instanter supplicavit: quod ita factum est. Post hoc vero Johannes Stewart, filius et heres Roberti Stewart regis, secundi hujus nominis, vocatus dominus de Kile, et postea dominus de Carrik, postremo vero rex Robertus Tercius, mutato nomine, collecto exercitu totam patriam de Anandirdale ad fidem et pacem regis reduxit.

Sequitur de bello Potyeris,[3] cum incidentibus.—C. xliii.

ANNO Domini M° CCC° lvi° rex Franciæ Johannes, audiens quod Edwardus quartus, princeps Valliæ vocatus, cum maxima potencia regnum Franciæ hostiliter intrasset, collectis ex omni parte viribus potenciæ suæ, obviam sibi præparavit. Cui gratis accessit nobilis Willelmus de Douglas, postea dominus ejusdem et comes primus, sibi subsidium cum multis suis amicis et nobilibus pro posse impensurus: quem rex in acie belli cingulo militari decoravit. Rex vero, dictum principem Valliæ usque prope villam de Potieris persequendo, locum eum debellandi elegit. Anglici vero caute et maliciose, multitudinem Franciæ timentes, finxerunt[4] se in patriam suam paulatim retrocedere. Quod videntes Gallici,[5] eosdem in fugam conversos putantes, eo quod paucissimi erant in[6] respectu Francorum, dimissa forma belli per turmas se diviserunt; et, de spoliis eorum suos implere cophinos credentes, congressum cum eisdem habere minime arbitrati sunt. Quod heu prodolor! cum in talibus turmis Anglici eos videntes divisos, subito revertentes in proximam eorum cohortem irruerunt; et, facta strage maxima, quosdam occiderunt, quosdam prostraverunt, quosdam ad fugam compulserunt, quosdam captivos abduxerunt. Regem vero Johannem Franciæ, nolentem fugere, captum tenuerunt. Dalphinus vero Franciæ, cum multa nobilium milicia in fugam conversus, evasit. De Claro-Monte comes occisus remansit. Et sic rex Franciæ solus in campo pedester relictus, cum juvene filio Philippo, infante puerilis ætatis; qui, videns inimicos ad patrem manus porrigere, et cum[7] gladiis extractis A.D. 1356.

---

[1] C. E. *add* transmittere.
[2] C. E. exhortando.
[3] C. E. Poyteria, *and so passim.*
[4] C. E. fixerunt.
[5] Gallici *in margin later for* Anglici *scored out.*
[6] B. *omits* in.
[7] C. E. eum.

percutere, ipse infans, gladium vibrando, percussit proximum sibi patrem percucientem. Propter quod vocatus est semper posterius Philippus *le Hardy*, quod nomen in cronicis in æternum habebit. Rex vero Franciæ abductus est ad regem Angliæ. Willelmus vero de Douglas per gentes suas,[1] ipso invito, abductus est. Archibaldus vero, dictus *Blac Archebalde*,[2] filius nobilis Jacobi de Douglas qui cor regis in[3] Sanctam Terram portavit, ibi[dem] captus est, licet ignotus; et caute ex eorum manibus recuperatus, ut postea dicetur. In mense Septembris hoc bellum de Poytiers commissum est, quod propter superbiam et elacionem Francorum et parvipensionem[4] inimicorum perditum est. Nam, per eorum arroganciam, eo quod tanta multitudo armatorum juvenum dominorum erant, negligentes formam et ordinem bellicam tenere, in manus inimicorum conclusit eos Dominus, quemadmodum in quodam bello de quo postea dicetur, viz. de Agentonet.[5] Archebaldus vero de Douglas, juvenis et bene armatus, captus est a quibusdam eum magnum dominum propter armaturam putantibus: de quo, quia bastardus erat, modicum compotum tenuerunt amici ejus. Dum autem de sero[6] venerunt captivi ad hospicium apud villam de Po[y]tiers, quidam nobilis miles, dominus[7] Willelmus de Ramsay de Colluthi, ductus est in quodam loco ubi erat [dictus] Archibaldus de Douglas nobilibus armis spoliatus: cui dixerunt magistri capturæ eorum, "Ecce, hic habemus filium cujusdam potentis domini, nobilissime armatum." Quem intuens dictus miles, dixit, "O proditor ribalde, cur furatus es arma domini tui consanguinei mei? Maledicta sit illa hora in qua natus fuisti. Nam tota die quæri te fecit; et, non inveniens in campo, nudus egrediens, transfixus est a sagitta volante: quod oculis meis vidi." Ipse enim Archibaldus niger erat, nec aspectu formosus; sed magis toto[8] similabatur[9] quam nobili. Cui iratus quasi, furiose[10] se fingens motum, allocutus est dictus miles, "Veni huc," dicens "decalciare prius botas meas, et vade postea per campum in tali loco inter occisos, et quære corpus domini tui: ut sacræ sacro[11] sepulturæ crastino poterimus commendare illud." Alter vero, percipiens prudenciam militis, similiter finxit se tremebundum; et transiens ministrabat ei, eripiens unum ex botis suis: quam concito miles in manu capiens, eundem Archibaldum graviter circa buccas verberavit. Cui

---

[1] C. E. suos. D. *altered from* suos.
[2] C. E. Blak Archibaldus.
[3] B. ad.
[4] C. E. vilipensionem.
[5] B. Agencourt. C. E. Agentcourt.
[6] C. D. cero.
[7] B. dictus.
[8] B. D. coco. C. E. coquo.
[9] B. assimilabatur.
[10] E. furio.
[11] sacro *altered from* sacræ. B. C. D. E. *omit* sacro.

Anglici occurrentes dixerunt, "Cur ita nobilem sic vilipenditis, eum sic injuriose verberando?" Quibus miles respondens dixit, "Non enim nobilis est, ymmo lixa in coquina[1] domini sui." Quod credentes alii circumstantes, eundem pro xl solidis redemptum dimiserunt. Et sic prudenter dictus miles eum de manibus eorum extraxit; quod si ipsi eum connovissent,[2] pro pondere suo auri non utique eum deliberassent. Princeps vero ex inde procedens, totam terram[3] suæ dicioni subjugare intendebat. Sed Deus, magnus Dominus et Rex magnus super omnes deos, videns iniquitatem eorum, qui, nec ecclesiæ suæ sanctæ nec religioni parcentes, sed in omnibus iniquitatem crudeliter facientes, postquam in quodam monasterio se locaverunt et crudelitates immensas et crudelissimas perpetraverunt in festo nobilissimæ Resurreccionis dominicæ, omnia consumentes,[4] devastantes et deprædantes, et[5] per universa loca monasterialia equos et armatos suos collocantes; et in die Lunæ iter eundi eripere volentes, ecce tempestas valida ab aquilone subito, cum in campo collecti[6] erant, tam vehementer irruit super eos, et in tali statu eosdem, in loco[7] dispersos, et ab equis in[8] terram prostratos, congelatos ab imbribus gelidis, grandinibus et pruinosis stillicidiis asperissimis, quot[quot] extra domos in campis dispersos apprehendit a frigoribus tempestatis taliter[9] circumplexi sunt et congelati, quod, paucis mortem evadentibus, alii decrepiti, alii viribus destituti, membra eorum contracta, constricta, insanabilia[10] et inhabilia omnino reddebantur; et, frigiditate tempestatis decocti, multi in eodem campo mortui remanserunt, multi nive contecti et suffocati et extincti in die sequenti reperti sunt. Hæc autem in die Lunæ, in crastino sanctissimi festi Paschalis immediate post bellum de Po[y]tiers, principi supradicto in principio suæ malæ fortunæ acciderunt. Qui, postea in Angliam transiens, hunc diem Lunæ Paschalem *Blac Monunday*[11] usque in hodiernum diem vocavit,[12] et imperpetuum vocabunt.

Sequitur de redempcione regis David.—C. xliiii.

HIS tamen diebus rex Scociæ David in Anglia, licet gener regis fuisset Angliæ, captivus tamen detinebatur; cum eo eciam[13]

---

[1] C. E. *add* dicti.
[2] B. C. E. cognovissent.
[3] B. C. D. E. Galliam.
[4] C. E. *add* et.
[5] B. *omits* et.
[6] C. E. collecta.
[7] C. E. per loca.
[8] in *repeated*.
[9] B. tunc.
[10] C. insensibilia. E. insenssabilia.
[11] C. E. Mononday.
[12] C. E. vocant.
[13] B. *omits* eciam.

reges Franciæ, Boemiæ,[1] et de Maillegrie;[2] quos pro suis peccatis et demeritis in manus inimici conclusit Dominus, sic quod dominati sunt eorum qui oderunt eos. Tandem rex Angliæ consultus transmutavit eum, et[3] pro comite de Northampton ordinavit. Super qua materia diu tractantes, concordiam invenire nequiverunt. Verumptamen postea convencione facta anno sequenti quo supra, pro centum millibus marcarum stirlingorum, ad terminos xiiii annorum immediate sequentes, ac pendente illo tempore treugæ inter regna inviolabiliter observari, conventum est. Ad securitatem vero dictæ solucionis multimodi nobiles, comites et barones dati sunt in obsides pro rege, qui per xi annos in custodia Anglorum captivos remanserunt.[4] Eodem anno obiit domina Cristiana de Broys, uxor quondam incliti domini Andreæ de Moravia, custodis Scociæ, dum vixit: ambo sepulti in capella Nostræ Dominæ de Dun-
A.D. 1357. fermlyn,—anno Domini M° ccc° lvii ipsa fuit ibidem sepulta; ipse vero per prius, ut dictum est. Regina vero Scociæ, petita licencia a rege David, marito suo, ut peregre apud Sanctum Thomam de Canterbury proficisceretur,[5] et ut fratrem suum Edwardum regem Angliæ, dictum de[6] Vindesor, visitaret, in Angliam secessit: ubi remanendo pro aliquo[7] tempore, mortua est. Hiis autem temporibus surrexit quidam rusticus in Francia, qui sibi alios ignobiles in maximo numero adunavit; [et] multos nobiles prosternendo superavit, occidit, et in exilium a propriis sedibus exulavit. Ipse vero *Jak Bone Home* se appellari fecit; omnesque ingenuos et sanguine nobiles totaliter destruere proposuit, et rusticitatem dominando principari; dominas eciam pulcerrimas et filias nobilium in conspectu maritorum ac[8] patrum violare, et postea gladio occidere; omnes eciam per viam transeuntes spoliatos interfecerunt: donec insurrexit quidam nobilis de stirpe regia; eos quasi totaliter de regno destruendo delevit. In fine tamen captus a quibusdam in silvarum insidiis, eundem eorum ducem, cum tripede[9] ferreo ignito in capite posito eum in derisum coronantes, occiderunt: qui eorum dux erat rusticorum. Et sic finivit regnum rusticorum.[10] Eodem vero anno, in fine, Jacobus de Lindissay, postquam cum Rogero de Kilpatrik senasset,[11] et in domo sua in lecto jacuisset, nil mali cogitanti, et cum læticia licenciam valedicendo de sero petenti, in cameram ejus de nocte intrans cum sereis[12] illuminatis, ad[13]

---

[1] C. E. Boenitæ. [2] B. C. D. E. Maillegre.
[3] C. E. *omit* et. D. *interlines it.*
[4] C. E. captivus remansit. B. captivi. [5] C. E. proficisceret.
[6] B. *omits* de. [7] D. aliquanto. C. E. per aliquanto. [8] C. E. et.
[9] C. E. eorum ductum, cum trepide. [10] C. D. E. *add* etc.
[11] E. cœnasset. [12] C. E. cereis. [13] B. eundem. C. D. E. eum.

Rogerum insperate[1] occidendo jugulavit. Qui Jacobus, de nocte fugiens, et per totam noctem equitando, et per xl leucas ante diem se elongare a dicto loco putando, in crastino prope dictum locum ad duo milliaria a recta via deviando ab amicis dicti Rogeri viri nobilis[2] captus est, et ad regem David adductus: qui sine mora per assisam electam condempnatus, pœna capitali punitus est. Hiis vero[3] temporibus tantæ[4] fuerunt aquarum pluvialium inundaciones in partibus Laudoniæ, qualis nunquam visa fuit a diluvio Noe:[5] quæ multa[6] mala fecit. Eodem tempore[7] misit rex David nuncios ad sedem apostolicam, pro quadam decima ecclesiarum de regno[8] pro subsidio redempcionis suæ habendo: quam decimam per tres annos immediate sequentes dominus papa graciose sibi concessit; ita quod amplius ab ecclesia nullomodo pro redempcione magis aliquid non peteret.

Sequitur de reditu regis Angliæ in Franciam.—C. xlv.

ANNO Domini Mº cccº lviii rex Angliæ Edwardus de Windesor, cum maxima multitudine armatorum, in partibus Franciæ iterum se præparavit, ac omnia ibidem vastando, dirumpendo, destruendo,[9] comburendo ac spoliando consummavit: ita quod Anglici quasi totam inferiorem partem Franciæ occupare et dominari[10] videbantur: nec loco sancto, ordini vel sexui parcentes, sive ætati, sed totum regnum suæ[11] dicioni subjugare conati sunt. Nec quisquam eis contradicere ausus est in regno, donec, ad civitatem Parisensem[12] pervenientes, de pace et sui regis deliberacione tractaverunt. Quod videns rex Angliæ, saniori usus consilio, tractatu facto pro regis redempcione, incolumis ad patriam ditatorum[13] Francorum spoliis recessit. Post hoc[14] autem, anno Domini Mº cccº lx, missis in Franciam[15] quibusdam nunciis pro liberacione regis Franciæ, et datis obsidibus, rex Franciæ ad propria dimissus est; non tamen sine infinito regni Franciæ dampno. Nam primo totam provinciam Gasconiæ sibi et heredibus suis imperpetuo possedendam libere concessit, ac de fidelitate et homagio sibi per prius debito pro dictis terris eum regem Angliæ absolute quietavit et penitus absolvit, ut a quibusdam fertur: utrum verum sit in rei veritate[16] nescitur.

A.D. 1358.

A.D. 1360.

---

[1] C. E. inspirate. [2] D. notabilia. [3] B. ergo.
[4] C. tanto. [5] C. nos. [6] C. multum.
[7] C. E. *omit* tempore. [8] D. *interlines* Scociæ *later*.
[9] C. E. *omit* destruendo. [10] C. E. dominare.
[11] C. E. regni sui. [12] C. E. Parisiensem. [13] B. C. D. E. ditatus.
[14] C. E. hæc. [15] C. D. E. Francia. [16] D. verietate.

Dedit eciam ei ducatum Aquitaniæ et ducatum de Berry, cum villis de Calis[1] et de Gynis, cum multis aliis terris hic non scriptis; et cum hoc maximam auri summam, viz. tres milliones auri, ut quidam ferunt. Per medium cujus tractatus omne jus et clameum quod ipse rex Angliæ in regno Franciæ per prius vendicavit, et pro quo guerram commovit, prædicto regi Franciæ absolute, quiete et libere imperpetuum pro se et heredibus suis resignavit, reliquit et abrenunciavit: ac eciam armis Franciæ, quæ alias portare consuevit, et virtute quarum regem Franciæ seipsum appellavit, abrenunciando et quietando, quod nuncquam illa arma portaret imperpetuum amplius pro se et successoribus suis juramento magno affirmavit. Hiis igitur sic appunctuatis, et obsidibus in Angliam transmissis, rex Franciæ in suo parliamento in villa Parisiensi paribus, baronibus et proceribus sui regni lamentabiliter allocutus est, imputando defectum infortunii sui principibus regni, quærendo, "Ubi est Rotolandus, Oliverus, et ceteri proceres et athleti nobiles de temporibus transactis?" Cui respondens quidam prudens de parliamento miles:[2] "O rex inclite et princeps illustrissime, ne imputes causam infortunii tui commilitonibus tuis; sed ostende nobis Karolum magnum regem, et nos tibi reperiemus omnes duodecim ejus pares, et hiis multo meliores." Et cum ab eis petisset[3] adjutorium et subsidium suæ redempcionis, noluerunt pactum redempcionis suæ approbantes confirmare; sed contractum prælocutum ex toto irritantes retractatur,[4] et rex in Angliam remittitur, ubi usque ad mortem remansit: et sic totum negocium prælocutum infectum[5] revocatur. Anno Domini M° ccc° lxi, in festo Purificacionis Nostræ Dominæ, incipiebat secunda mortalitas, et regnabat usque ad festum Natalis Domini immediate sequens: ubi quasi similiter tercia pars hominum naturæ debitum solvit, prout[6] in prima mortalitate fecit. Rex vero[7] David, propter timorem illius mortalitatis, in partibus aquilonaribus[8] regni remansit usque ad finem ejusdem, et apud Kynloss Natale festum celebravit: ubi, per quandam discordiam inter ipsum et Thomam comitem de Mar, castrum de Kyldromy[9] in manu sua, ipsum comitem de regno proscribendo, suscepit, et eum in Angliam exulavit. Inter quos postea concordia facta, cuncta[10] sibi restitui[11] ordinavit. Eodem eciam anno mortuus est in carceribus Thomas Thomas[12] Angusiæ, non solum propter ejus levitatem, quia consilium juvenum consequebatur,—ymmo eciam

A.D. 1361.

---

[1] C. E. Cales.
[2] miles *in margin later.*
[3] C. E. peciisset.
[4] C. E. retractarunt.
[5] B. in defectum.
[6] C. E. propter.
[7] C. E. *omit* vero.
[8] C. D. E. aquilonalibus.
[9] C. E. Kildrumy.
[10] C. cuncti.
[11] C. E. *add* sibi.
[12] C. D. E. comes.

eo quod mortem concubinæ regis, Katerinæ[1] de Mortimar, fabricando per familiares suos machinatus est: quia, licet in retencione illius concubinæ regina neclecta fuit, et multa alia mala consecuta sunt, tamen modus criminis interfeccionis ejus nimium excessivus fuit, eo quod in consorcio et comitiva[2] regis equitando et in[3] partibus australibus veniendo jugulata fuerat per familiares dicti comitis. Per hoc poterit apparere quanta mala in illo peccato adulterii perveniunt, dicente Domino per prophetam: Non recedet de domo tua gladius in æternum, eo quod[4] despexisti [me] violando thorum Christi[5] tui. Hæc enim mortalitas eciam, sicut prima, generalis fuit[6] per totam Christianitatem quasi.[7] In Anglia eciam multa mala fecit, tam in magnatibus quam minoribus. Mortui sunt eciam ibidem multi de majoribus natu Scociæ qui in hostagio pro rege David ibidem fuerunt, viz. nepos regis Johannes de Suthirland, unicus filius matris suæ, comes ejusdem; comes eciam Thomas[8] de Moravia, cum multa alia nobilium multitudine ibidem existente. Videte inquantum[9] adulterium ergo displicet Divinæ majestati; quod rex David, qui fornicator publicus erat, nuncquam in vita sua pacem vel felicitatem, prosperitatem aut graciam, vel[10] regnum successione liniali sui corporis potuit[11] præmunire, sive fertilitatem aut habundanciam in tempore suo.[12]

Sequitur qualiter rex David instructus persuasit tribus statibus filium regis Angliæ Leonellum sibi in regno Scociæ succedere, cum incidenciis.—C. xlvi.

ANNO vero sequenti rex David tenuit apud Sconam parliamentum, ubi tribus statibus suggessit ut filium regis Angliæ, fratrem uxoris suæ, nomine Neonellum,[13] sibi in regno successorem consentarent:[14] propter quod magnam ingratitudinem in populo acquisivit. Ad quod breviter et sine ulteriore dilacione vel avisiamento[15] responderunt[16] quod noluerunt hunc regnare super eos: non eundem tantum, ymmo quod nuncquam in æternum se consentirent aut[17] Anglicus, cujuscumque status sive condicionis existat, eorum rex futurus fuisset. Sed forte hoc[18] rex, licet hoc[19] proposuit virtute promissi facti in sua captivitate,

---

[1] C. E. Katharinæ. [2] C. comutiva. [3] C. D. E. *omit* in.
[4] C. quia. [5] C. E. proximi. [6] C. E. est.
[7] C. E. *add* qui. [8] C. E. *omit* Thomas. [9] E. inquam.
[10] C. E. *omit* vel. [11] C. E. *omit* potuit. D. *has it in margin.*
[12] C. E. *add* habere. [13] B. C. D. E. Leonellum. [14] E. consenterent.
[15] C. D. E. avisamento. [16] responderunt *in margin later*. C. D. E. *omit it.*
[17] B. C. D. E. ut. [18] B. *omits* hoc. [19] C. E. hæc.

tamen in corde nuncquam, visis eorum factis antiquis, consentire placide voluisset; ac de responso trini status ei summe[1] placuit, quamvis coram Anglicis aliter se finxit. Verumptamen magna cedicio hac de causa facta est in regno et per magnates concepta: propter quod consilium secretum magnates regni inierunt, quod aut regem ab hujusmodi opinione flecterent, aut eum de regno perpetuo exularent. Quod inter eos juramentis et sigillis roboratum est.[2] Propter quod principes convenerunt in unum, et, congregato exercitu, si quis eorum[3] oppositum[4] favere nolebat, carceribus deputabant; et missis nunciis ad regem, ad ejus intencionem finalem habendam. Rex vero iratus, ne talia in exemplum aliorum cederent in futurum, congregatis suis in contrarium benevolis, edictum generale proclamari fecit;[5] ac eosdem prosequendo, in mortem aut perpetui exilii et exhereditacionis pœnam complectere proposuit. Sed tamen, considerata causa,[6] propter distruccionem patriæ et alias multas inconveniencias et dampna sequenda, rex, qui clemens et misericors erat, micius[7] cum eis agendo, eisdem hac vice misericorditer remisit, attendens quod magnæ nobilitatis est regi miserere[8] cum ulcisci poterit. Et sic renovato fidelitatis juramento, ne talia in futurum committerent, eisdem clementer indulsit. Unde multum commendatur clemencia in rege, et eciam paciencia, sine quibus virtutes cardinales convalescere minime poterunt;[9] dicente Seneca, Omnes virtutes sine paciencia[10] sunt tanquam gladius acutus in manu furiosi in medio populi. Et, licet dicatur in jure quod expedit rei publicæ ne crimina remaneant impunita, tamen debet temperari[11] cum misericordia:[12] dicente Salomone, Misericordia et veritas custodiunt regem. Unde Seneca: Nulli tantum quantum regi decet clemencia. Unde Salomon: Quanto major es, humilia te in omnibus: quia humilitas radix et fundamentum est omnium virtutum. Sed hoc debet esse mediante modo, quia in omnibus modus est pulcerrima virtutum.[13]

Sis humilis mediante modo, nimium fugiatur:
Qui nimis est humilis hic pro stulto reputatur.

Eciam doctores[14] juris dicunt quod, ubi nimium servatur

---

1 C. E. sentenciæ.
2 C. roboratis. E. roboratis *altered to* roboratur. C. E. *omit* est.
3 B. *adds* in.
4 C. E. oppinioni.
5 fecit *in margin later.*
6 causa *in margin later.*
7 C. missius.
8 *Altered later to* misereri.
9 C. E. poterant.
10 C. E. prudencia.
11 C. E. reperiri. D. *altered from* reperiri.
12 misericordia *in margin later.* D. *omits it.*
13 C. D. E. *add* Unde versus.
14 C. doctoris.

humilitas, regendi frangitur autoritas. Post hoc autem rex, convocatis regni majoribus apud Enchemurthow,[1] juramenta fidelitatis ab omnibus renovari fecit, xiiii die Januarii ejusdem anni. Hiis itaque stabilitis, disposuit se rex David ad disponsandum Margaretam de Logi, filiam domini Malcolmi de Drummond,[2] nobilem [et] pulcerrimam dominam, apud Enchemarthow;[3] et in reginam magnifice exaltavit. Sed cum ea non tempore multo perduravit quin iterum divorcium celebravit, eo quod ipsa impregnatam[4] finxit et non fuit; et hoc circa festum Carnis Brevii, anno Domini Mº cccº lxix.[5] Ad quod divorcium celebrandum A.D. 1369. non consencit regina; sed, clam[6] in navicula ascensa, curiam Romanam adivit. Sed quia curia papalis Avinione tunc temporis existebat, causam suam ibidem declarando et conquirendo apparuit,[7] et totum regnum Scociæ sua persecucione turbavit. Nam in tantum fuit causa ejusdem reginæ apud summum pontificem et cardinales recommendata,[8] quod, si ipsa vixisset, totum regnum interdictum fuisset, et matrimonium inter ipsam et regem Angliæ, eo tunc[9] uxore destitutum, celebratum fuisset. Rex vero David, occasione illius, tres filios Roberti Senescalli, nepotis sui, cum patre arestari et in artis custodiis singillatim deputari.[10] Sed audito de ejus morte in curia summi pontificis, liberati erant cum libertate, et ad graciam regis recepti. Post hoc autem rex David regnum suum optime rexit, leges renovavit et rebelles castigavit, et in tranquillitate et pace vixit; et in fine dierum se ad Sanctam Terram iturum promisit. Verumptamen summus Pontifex[11] et cunctipotens Dominus, qui omnia ad nutum dirigit et disponit, eundem regem, antequam promissum inceptum perimplevit, ad votum Creatoris naturæ debitum solvit, anno suæ ætatis xlvii, regni vero sui xxxix, in castro de Edinburgh; et in choro monasterii[12] Sanctæ Crucis sepultus honorifice requiescit.

Expliciunt capitula libri noni.

---

1 C. E. Inchmurthowis. D. Inchmurthow *passim*.
2 C. D. E. Drummont.
3 B. Ynchemurthoes. C. Inchmarthow.
4 D. impringnatam.
5 lxix *interlined later above* ix *scored through*.
6 *Altered later from* jam.
7 C. D. E. aperuit.
8 B. commendata.
9 tempore *added later*.
10 D. *adds* fecit *interlined*.
11 B. D. Opifex. C. E. Opefex.
12 C. D. E. monasteriali.

Consequenter[1] sequuntur capita capitulorum libri decimi hujus operis.

---

[1] B. et.
[2] C. E. *have a Table of the Rubrical Headings.*
[3] D. notarii.
[4] D. and.
[5] D. Haly Gaist.
[6] C. Rosye.

Expliciunt capita capitulorum libri x^{i}.

---

[1] B. D. Scociæ. [2] D. Dalphinus. [3] B. D. Gallicorum.

C. primum.[1]

POST mortem igitur magnifici principis [regis] David de Bruys, convenerunt magnates Scociæ apud Lithquow,[2] super jure successionis regni Scociæ tractaturi. Super quo jure successionis convenientes unanimiter concordantes, dominum Robertum Senescalli, regis David nepotem, secundum talliam consensu magnatum regni in præsencia inclitæ memoriæ domini Roberti de Broys in parliamento publico factam ac in posterum consensu omnium majorum regni confirmatam et approbatam, regem eorum futurum esse legitimum deliberaverunt. Sed in contrarium Willelmus de Douglas, cum omni potencia sua se opponendo, dixit quod ipse[3] jus successionis ex parte Edwardi de Balliolo competere debeat regni Scociæ. Ipse vero magnus,[4] eo quod comes[5] de Douglas erat,[6] in partibus Scociæ australibus extitit. Nichilominus contra eum et ejus opinionem insurrexerunt comites de March, de Moravia, et[7] dominus de Erskyn, qui eo tempore custodes[8] castrorum de Stirling, de Edinburgh et de Dunbertan erant, cum maxima parte procerum, prælatorum et magnatum Scociæ. Quod videns dictus comes de Douglas se in hoc prosperari commode non posse, eo quod inconsulte se in hoc egisset[9] contra favorem magnatum et procerum regni, per consilium prælatorum et aliorum suorum amicorum tacens, concordatum fuit quod Jacobus de Douglas, primogenitus ejus et heres, filiam dicti Roberti de legitimo thoro procreatam matrimonialiter sibi copularet; et [præ]dicto Roberto, regi futuro, in omnibus obediret, et plenum consensum in regni successione præberet: quod sic concludi[10] extitit. Et in proximo festo Annunciacionis dominicæ apud Sconam prædictum Robertum Senescalli in regem cum maxima solemnitate coronaverunt.

---

1 *The Table of Contents at the end of the MS. gives this heading:* De coronacione regis Roberti Senescalli, qui in ordine hujus nominis secundus Robertus nuncupatur. qui—secundus *scored through.*

2 C. E. Lynlithqw.

3 C. ipsi.

4 C. E. magnæ potenciæ. D. *altered from* magnæ.

5 C. E. *add* erat.

6 B. *omits* erat.

7 C. E. *omit* et.

8 custos *with* de *interlined.* C. D. E. custos.

9 C. E. ingessit.

10 C. E. conclusum. D. *altered from* conclusum.

Qui valde nobilis, pulcer[1] et eligantis naturæ,[2] ab omnibus amabilis et dilectus erat; ac in tempore suo fertilitas magna et bonorum habundancia, pax, prosperitas, et amicabilis magnatum regni unitas. Multos enim filios et filias genuit; et in venecionibus[3] et aucupacionibus multum delectabatur.[4] Sed, quia multas[5] proles extra sacramentum matrimonii genuit, ideo eorum exitus in finem minus prospere se habuit, prout in posterioribus patebit. Qui vult ergo[6] plus sive inquirere vel sapere[7] de adulterina generacione, respiciat in libris[8] Salomonis quid ipse dicat: unde quidam poeta dicat,[9] de bastardis loquendo talia metra:

Prodica[10] natura bastardorum tria jura;
Aut sunt pomposi, fures, aut luxuriosi.

Post hæc autem Anglici, qui semper sunt venerosi[11] et intoxicaturi[12] et pacis æmuli, durantibus treugis, apud Roxburgh in foro generali quendam notabilem et inclitum armigerum, consanguineum comitis Marchiarum, nomine de Dunbar, occiderunt. Sed, quia Anglici custodes marchiarum justiciam ad requestam et instanciam comitis facere noluerunt, sed derisorie[13] responderunt, ipse comes Marchiarum, post diutinam dissimilacionem se in hoc non velle [aliquid] moleste habere, congregato[14] exercitu, venit caute valde[15] una dierum fori, in eodem loco convenientibus Anglicis in maxima habundancia, et ad nundinas bona et mercandia innumerabilia portantibus; villam de Roxburgh in majori confluencia populorum circum obsedendo invallavit; et tantam stragem et deprædacionem in dictis nundinis Anglorum commisit, quod unus solus ex hiis qui ibidem fuerunt manus ejus non evasit; nec ad redempcionem masculos quoscumque suscepit, sed omnes in ore gladii trucidando conclusit; ac eciam[16] quoscumque[17] [in domibus] se retrahentes defendebant igne comburendo extinxit. Et sic vicissitudinem Anglicis reddidit; ac, bona innumerabilia ab eis auferendo, gentes suas mirifice ditavit: et sic ad treugas servandas[18] eosdem

---

[1] C. E. pulchræ.
[2] B. C. D. E. staturæ.
[3] *Altered from* veneracionibus, *as also in* D.—B. C. D. E. venacionibus.
[4] C. D. E. delectatur.
[5] *Altered from* multos. C. D. E. multos.
[6] C. E. *omit* ergo.
[7] B. C. D. E. *have* plus sapere sive inquirere.
[8] C. E. libro.
[9] *Altered from* dicit. C. D. E. dicit.
[10] C. E. Prodiga.
[11] *Altered from* venenosi. B. C. D. E. venenosi.
[12] C. D. E. intoxicativi.
[13] D. *interlines later* sibi omnino.
[14] B. cognito.
[15] C. E. *add* mane.
[16] C. E. *add* in. D. *adds* in *deleted.*
[17] C. D. E. quosque.
[18] C. *omits* servandas.

instruendo docuit. Ab illo enim die ruptæ sunt treugæ, et ex omni parte marchiarum fiunt deprædaciones, depopulaciones, occisiones cotidianæ et combustiones; sic quod ex utraque parte mutuis gladibus[1] sine reformacione miserabiliter patriam vastabant, et specialiter terram[2] de Gordon ex omni parte decertabant.[3] Nam ipse principalis erat apud Roxburgh ad sanguinolentas nundinas celebrandas. At ipse ex altera parte non passus est impunitos[4] eosdem Anglicos sub dissimilacione pertransire: quinymmo salutacionibus consimilibus eosdem acriore[5] invasione visitavit, ac universa bona infra limites marchiarum orientalium abegit. Super quem ex improviso præmunitus fuit quidam miles, nomine Johannes de Liburnia; cum valida armatorum potencia in via eorum eosdem Scotos ad pugnam provocavit; et, licet cum magna difficultate et magna strage, iste dominus de Gordon victoriam adeptus est, et spolia eorum dividendo, magna strage facta, ad patriam cum honore et diviciis multis repatriavit. Verumptamen vulneribus diversis vulneratus est dictus dominus de Gordoune.

Sequitur de vili fuga Henrici de Percy comitis Northumbriæ. C. ii.

DOMINUS de Percy, Henricus dominus[6] Northumbriæ, infortunia et graves persecuciones Anglorum grave ferens, collectis viribus ad numerum septem millium[7] armatorum, Scociam intravit, ac universam terram comitis de Dunbar perlustrando flamma et ferro vastavit; et procedens inde prima nocte usque ad parcam de Douns, ibidem castrametatus est. Ubi quidam astuti garciferi varleti ac juvenes patriæ, cum quibusdam suis adhærentibus, circa mediam noctem, cum quodam terribili sonitu cujusdam instrumenti quod in Scocia vocatum est *Clochbolg*, cum aliis tubæ corneis, cum quibus ad equorum exercitum venientes, et terribilibus sonis sonantes, equi stupore[8] nimio perterriti, ruptis ligamentis, frenis, chamis et habenis, quodam fureo[9] arrepti, absque mora in partibus Angliæ confugierunt; et relictis magistris eorum ped[estr]ibus in dicta parca de Douns, amplius non reverterunt. Dominus vero de Percy, præ timore confusi, putantes exercitum Scotorum de prope veni-

---

[1] *Altered later to* gladiis. B. gladiis. [2] C. E. *add* domini.
[3] C. E. desertabant. D. *altered from* desertabant.
[4] C. E. impavitos.
[5] *Altered from* acriori. C. E. acriore. D. *altered later to* acriori.
[6] B. C. D. E. comes. [7] D. *altered later to* millia.
[8] D. stupori. [9] B. furco.

entem, tota nocte super pedes armati et ad pugnam parati vigiliis vacaverunt. De mane vero, videntes eorum equos sine redditu in Angliam fugatos, quosdam per viam captos, ac ceptis[1] in spatulis[2] eorum lanceis, in armatura pedestres sine honore reversi sunt festinanter. Et sic dominus comes de Percy cum dedecore in patriam Angliæ fugam compulsus est arripere. Quorum juvenum austucia[3] multum commendatur: bonum est igitur in actibus bellicis non semper cum fortitudine potenciæ,[4] sed quandoque cum stabilitate[5] ingeniose agere. Anno Domini M° ccc° lxx° 2° ventus sancti Nicholaii nuncupatus est[6] irruit in A.D. 1372.
partibus Scociæ, qui domos et ecclesias, ac omnia alia in terra fixa, sicut arbores, turres, pinnacula templi, evertendo dirupit, et dampna innumerabilia peregit. Eodem anno apud Sconam coronata est regina Eufemia,[7] mater comitis Atholiæ traditoris et consentantis in mortem regis Jacobi primi, quæ fuit filia comitis Rossensis: de cujus comitis fine dicetur postea in tempore suo. Genuit eciam rex ex ea comitem David de Strathern, qui pater erat comitissæ ejusdem, cum fratre domini de Graham[8] Willelmo[9] postea disponsatæ: qui quidem frater dicti domini Willelmi de Graham[8] erat comes ex parte uxoris suæ; qui ex ea genuit filios et filias, et interfectus est postea sub confidencia per quosdam fratres de Olifant[10] dictos, qui eciam postea capitali pœna puniti fuerunt. Eodem anno dicunt obisse quandam sanctam dominam de Suecia, Brigitta[11] nomine, ex regum Gothorum[12] stirpe progenita; cujus patrem quidam dominus de Biris apud sanctum sepulcrum Domini Nostri Jhesu Christi cingulo militari decoravit. Ipsa enim magnæ sanctitatis erat, per quam, ut refertur,[13] una regula novæ religionis a domino papa confirmata est, quæ Sancti Salvatoris Regula nuncupatur; et eam confirmavit Urbanus sextus. Anno vero Domini M° ccc° lxxviii scisma maximum oritur in curia Romana, quod A.D. 1378.
usque ad eleccionem papæ Martini quinti duravit, per annos viz. lxviii. Anno dicti scismatis combusta est ecclesia magna Sancti Andreæ, quæ totaliter de plumbo tecta erat, in festo[14] Teclæ virginis, in hora magnæ missæ, per fulgura, ac[15] per nidos volucrum ignitos a calore ardentis solis infra tectum plumbi[16] et trabes, sicut conjecturatum est. Eodem anno recapta[17] est villa

---

[1] B. C. D. E. acceptis.
[2] C. spaculis. E. scapulis.
[3] B. C. D. E. astucia.
[4] C. E. potencia.
[5] B. C. D. E. subtilitate.
[6] C. E. *omit* est.
[7] C. D. E. Eufamia.
[8] C. E. Grame.
[9] C. E. Willelmi. D. *altered from* Willelmi.
[10] C. D. E. Olyphant.
[11] *Altered later from* Brigida. D. Brigida.
[12] C. E. Græcorum, *and omit* stirpe.
[13] C. E. fertur.
[14] C. E. *add* sanctæ.
[15] C. E. aut.
[16] C. E. plumbum.
[17] B. capta.

Bervici per Scotos. Eodem anno natus est dux Rothsai[1] David, postea fame interemptus per ducem Albaniæ Robertum, avun-
A.D. 1379. culum ejus, anno viz. Domini Mº cccº lxxix.[2] Anno vero sequenti comes de Douglas Willelmus, congregato exercitu in festo nundinarum villæ de Penreth,[3] in provisis[4] villanis villam circumclusit, ac spoliando bonis igne consumpsit, multis occisis, captis et abductis de villanis, campestribus et mercatoribus. Nonnulli tamen Scotorum, propter cupiditatem aut ebrietatem aut aliter relicti in villa, eorum culpa perierunt. Caveant ergo futuri a talibus aliorum exemplo. Eodem eciam anno incipiebat tercia mortalitas, ubi similiter magna pars incolarum regni pestilencia extincta est. In sequenti vero anno, in principio, Anglici cum armatorum multitudine copiosa in Scociæ partes occidentales[5] intraverunt, et multa mala fecerunt; sed patriotæ illius provinciæ, collectis exercitibus, in eos[6] subito in forti loco quodam irruerunt; et maximam stragem in eos facientes, captis quibusdam, aliis occisis, prædas cum captivis incolumes cum eis ducentes redierunt.[7]

Sequitur de quibusdam ambassiatoribus[8] regis Franciæ in Scociam missis, cum incidentibus.—[C. iii.]

A.D. 1381. ANNO Domini Mº cccº lxxxi misit rex Robertus Walterum de Wardlaw, episcopum Glascuensem atque cardinalem, cum aliis, apud[9] Karolum, Franciæ regem, ad renovandum confœderaciones regnorum antiquas, in forma quæ sequitur:—

Karolus, Dei gracia rex Francorum, universis et singulis has literas visuris vel audituris notum fecimus[10] quod, cum, inter alia opera per quæ reges regnant et regna gubernantur, conveniens est et necessarium quod firmæ amiciciæ confœderaciones et ligamenta inter principes connectantur, per quod gravamina regnicolis inferre volentibus firmius resistetur et eorum conatibus noxiis commodius obviatur, pax eciam et tranquillitas inter Christicolas conserventur[11] et exinde consequatur;[12] nos igitur,[13] considerantes quod amiciciæ et confœderaciones benevolæ a longe temporibus retroactis inter prædecessores nostros, reges regnorum Franciæ et Scociæ,[14] necnon inter [regna et] regnicolas et

---

[1] B. C. D. E. Rosaye. [2] B. lxxx. [3] C. E. Penryth.
[4] B. C. D. E. inprovisis. [5] C. E. occidentale. [6] C. E. eis.
[7] C. adredierunt. E. ad propria redierunt.
[8] C. D. E. ambassatoribus, *and so passim.*
[9] C. E. *add* dominum. [10] C. E. facimus. [11] C. E. observetur.
[12] B. consequantur. [13] C. E. *omit* igitur. D. *deletes it.*
[14] C. E. *add* et Franciæ. D. *adds* et Scociæ et Franciæ.

communitates dictorum regnorum, firmatæ sunt et annexæ, volentes igitur sumopere ipsas[1] easdem amicicias[2] et confœderaciones renovari, teneri, servari, continuari,[3] firmiter et amicabiliter consolidari, cum venerabili in Christo patri episcopo Glascuensi, amico speciali nostro, ac Archibaldo de Douglas militi,[4] dicti regis Scociæ consanguineo, magistro Adam de Tynnynghame, decano ecclesiæ de Abirden,[5] procuratoribus ad hoc specialiter deputatis ac nunciis nostri dicti carissimi fratris et confœderati ac consanguinei dilecti, Scotorum regis incliti, ejusque in hoc habentibus autoritatem et mandatum speciale ac potestatem, prout in forma quæ sequitur continetur: Robertus, Dei gracia rex Scotorum, universis notum facimus per præsentes quod, cum[6] quædam amiciciæ et[7] confœderaciones a longe retroactis temporibus inter nos et illustrem principem, Francorum regem, annexæ habitæ erant et fideliter observatæ, ac inter avum nostrum et avum dicti regis, regnumque et populum eorundem[8] regnorum, et in futurum inviolabiliter observari et continuari volumus temporibus futuris,[9] sicut præteritis observatæ fuerunt et continuatæ: quapropter damus et[10] concedimus et per præsentes ordinamus dilectos nostros *etc.*, nostros veros, legitimos procuratores, actores, factores, et negoc[i]orum[11] nostrorum gestorum[12] ambassiatores et nuncios speciales, ad omnia supradicta perimplenda, tractanda, quæ in supradicto negocio facienda sunt, tractanda et perimplenda; eisdem tribuendo nostram potestatem liberam, plenam et generalem, ac mandatum speciale pro nobis, prælatis, proceribus communitatis[13] regni nostri,[14] et specialiter ad prædictas confœderaciones renovandas, continuandas, ampliandas et meliorandas,[15] et ad addendum si quod addendum fuerit, secundum tenorem articulorum eisdem per nos et consilium nostrum exhibitorum, dantes et concedentes *etc.*,[16] secundum tenorem mandati [*etc.*]; ac, ad observacionem, renovacionem, et secundum tenorem mandati omnia et singula observanda firmiter, in animam nostram et aliorum nostri regni quorum interest juramentum præstandum.[17] Nos igitur, Karolus rex Franciæ,[18] supradictis nunciis tractavimus, et accordavimus[19]

---

[1] B. ipsos.
[2] C. E. amiciciæ. D. *altered from* amiciciæ. C. D. E. *omit* et.
[3] C. E. *add* ac.
[4] *Altered from* milite. D. E. milite.
[5] D. Abirdon. C. E. Abbirdonensis, *and omit* de.
[6] C. E. *add* in.
[7] C. D. E. *omit* et.
[8] C. E. eorum.
[9] futuris *in margin later*. C. D. E. *omit* futuris.
[10] C. D. E. *omit* et.
[11] B. negociatorum.
[12] C. E. gestores.
[13] C. E. communitate. D. *altered from* communitate.
[14] C. D. E. *add* Scociæ.
[15] C. D. E. *add* etc.
[16] C. E. *add* et omnia et singula alia faciendum etc.
[17] C. E. *add* etc.
[18] C. E. *add* supradictus, cum.
[19] C. E. concordavimus

in forma quæ sequitur: scilicet[1] quod nos,[2] heredes[3] et successores nostri reges Franciæ, regnum nostrum et communitates nostræ,[4] necnon et dictus noster consanguineus, heredes[5] et successores sui, regnum et communitates ejusdem, linia unionis et amiciciæ bona fide astricti ac obligati sumus ad invicem, quod in antea nos faciemus, dabimus et procurabimus auxilium, consilium et confortacionem in omnibus, quo poterimus, sicut fideliter in alterutrum obligati. Et, quia rex Angliæ et prædecessores ejus sæpius conati sunt omni suo annisu gravare et da[m]pnificare dicta regna Franciæ et Scociæ, ad refrenandum et ad[6] impediendum dictos conatus et gravamina supradicta, nos ad invicem ligati sumus et obligati quod, omni tempore quo dictus noster consanguineus, rex Scotorum, heredes[5] et successores ejus reges Scociæ, regnum et communitates ipsius [indigeant] auxilio vel consilio,[7] in tempore pacis vel guerræ, contra dictum Angliæ regem, heredes ve successores ejus aut subjectos, nos ei auxiliabimur et consilium dabimus in quantum poterimus; sicut fideliter confœderati tenemur et obligamur dicto nostro consanguineo, heredibus[5] et successoribus suis regibus Scociæ, regnoque[8] similiter et communitatibus ejusdem. Item, si mota fuerit guerra inter nos vel[9] successores nostros reges Franciæ, sive regnum, et regem Angliæ vel ejus successores, dictus noster consanguineus rex Scociæ, heredes sui vel successores reges tenebuntur obligati omnibus viribus suis ad movendum guerram dicto regi Angliæ heredibusque suis et successoribus in regno Angliæ, quamcito de hujusmodi guerra incepta poterit scripto sufficienti, relacione veridica vel voce communi certificari; treugis tamen inter regna Scociæ et Angliæ jam præsencialiter captis expletis totaliter et finitis seu aliter adnullatis vel fractis quocumque[10] defectu Anglorum. Et consimiliter nos et successores nostri reges Franciæ tenebuntur ad faciendum guerram in[11] omnibus viribus nostris contra dictum regem Angliæ, heredes et successores nostros,[12] et regnum Angliæ, quamcito certificati veraciter fuerimus aut certificari poterimus, ut supradictum est; guerra tamen prius cœpta inter dictos regem Scociæ et Angliæ: finitis tamen, ut præmittitur, treugis ut supra,[13] vel aliter qualitercumque fractis[14] vel adnullatis. Item quod nos et successores

---

[1] C. E. viz.
[2] B. *adds* habere.
[3] B. *adds* quod. C. D. E. *add* que.
[4] C. D. *altered from* nostri. E. nostras.
[5] C. D. E. *add* que.
[6] C. E. *omit* ad.
[7] B. C. D. E. auxilium vel consilium.
[8] D. regno quoque.
[9] C. E. et.
[10] B. C. D. E. quocumque vel fractis.
[11] C. E. *omit* in.
[12] nostros *underscored.* B. C. D. E. suos.
[13] C. E. supradictis, *and omit* ut.
[14] C. E. factis.

nostri reges Franciæ non paciemur nec aliqua via sustinebimus aliquos de nostris subjectis facere vel dare quodcumque[1] auxilium, consilium, vel favorem prædictis regi Angliæ, heredibus[que] et[2] successoribus ejus, auxiliatoribus vel confœderatis; nec secum ire, vel in ejus adjutorium stipendiari, aut quacumque alia via sine[3] stipendio quæ sibi regi Angliæ possit prodesse et dicto regi Scociæ obesse, vel eciam quibuscumque aliis personis, inimicis, adversariis, vel rebellibus ejus, viz. dicti[4] consanguinei, vel ejus heredis et successoris,[5] ejusdem regno seu communitatibus ejusdem seu aliter gravamine[6] quomodolibet inferentibus, præjudicium sive dampnum quodcumque.[7] Et si, post inhibicionem vel defensionem generaliter super præmissis factam, reliquis[8] de nostris reus fuerit inventus, ille qui fecit vel qui contrarium facit capietur, et tanquam proditor et rebellis contra principem et patriam ejus punietur, nuncquam in posterum de hujusmodi prodicione graciam, favorem, aut remissionem habiturus.

Sequitur ad huc de eodem, cum incidenciis.—C. iiii.

ITEM quod adversarii sive notorii[9] rebelles nostri vel successorum nostrorum regum Franciæ et Scociæ, aut regnis eisdem,[10] nec in aperto nec in privato recipiantur infra regnum vel dominium alterius, quamcito unus regum ab alio requiratur; sed servabimus et procurabimus, juxta posse nostrum, amicos et confœderatos nostros ac omnes nobis adhærentes ad dileccionem et adjutorium dicti nostri consanguinei Scotorum regis et suorum successorum, ac ejusdem regni communitates;[11] necnon ipsorum vituperacionem, dedicus, opprobrium sive jacturam juxta posse impediemus. Item quod non poterimus capere treugas cum dicto rege Angliæ,[12] heredibus, vel ejus successoribus, sine consensu dicti regis Scociæ, consanguinei nostri, heredis et successoris[13] ejus, donec ipse rex, regnum et communitates ejusdem infra dictas treugas comprehendantur, vel quod ipsi renuant infra dictas treugas comprehendi. Item quod non poterimus facere pacem cum dicto rege Angliæ aut ejus heredibus vel successoribus, sine expresso consensu dicti nostri consanguinei, ut

[1] D. quocumque. [2] C. E. vel. [3] B. sive.
[4] C. E. *add* nostri.
[5] C. E. heredum et successores (C. *altered to* successoris).
[6] C. D. E. gravamen. [7] C. E. quocumque. [8] C. D. E. aliquis.
[9] C. D. notarii.
[10] C. E. *have* regum Franciæ vel dicti consanguinei nostri Scotorum regis aut regni ejusdem. [11] C. E. communitatis. [12] B. Anglorum.
[13] C. E. heredumque et successorum.

præmittitur, donec ipse rex Scociæ et communitates ejusdem heredesque et successores ejus infra prædictam pacem comprehendantur plenarie. Item, in casu quo[1] dictus noster consanguineus ab hac luce decedat[2] sine herede de suo corpore procreato, et oriatur debita[3] inter nonnullas[4] de jure successionis regni hereditario, in hoc casu non amplexabimur[5] uni eorum, neque per nostros eorum aliquem vel aliquos paciemur adjuvari,[6] donec de jure eorum per prælatos et majores Scociæ plenarie discuciatur secundum leges, jura et statuta regni; et ipsum quem pro rege eorum approbaverint ipsi vel eorum major et sanior[7] pars, similiter et nos pro nostro confœderato rege et amico tenebimus, habebimus et acceptabimus. Et, si aliquis adversariorum[8] suorum potestate regis Angliæ, heredum aut successorum suorum, contra ipsum seu regnum ejus moverunt[9] guerram, nos juxta omnem possibilitatem nostram[10] contra hujusmodi ipsum regem sustinebimus, auxiliabimus et defendemus contra omnes ejus adversarios,[11] inimicos et eorum adhærentes, secundum formam confœderacionis prænominatam et dictarum confœderacionum circumstanciam. Item nos insuper procurabimus quod hæc confœderacio in forma præmissa autoritate apostolica approbetur, ratificetur et confirmetur; et quod nec nos nec successores nostri, [in] aperto[12] vel in privato, neque per nos neque per alios faciemus vel procurabimus nos vel antecessores[13] nostros, regnum nostrum vel subjectos nostros a juramento ad hoc faciendo vel facto quovismodo absolvi procurabimus, vel de observacione ejusdem aut continuacione inter dictos reges,[14] eorum regna et communitates, ut præmittitur. Quod si sanctissimus pater apostolicus, sive motu proprio sive ad hoc procuratus sive inductus per quascumque alias personas, voluerit nos vel successores nostros nostrum ve regnum aut subjectos de[15] juramento prædicto absolvere, aut ipsum juramentum quovismodo adnullare, nos tamen, successores vel subjecti nostri hujusmodi beneficio absolucionis non poterimus nec debemus quocumque modo uti; viz.[16] easdem confœderaciones et juramenta facta fideliter tenebimus et observabimus in omnibus suis punctis et articulis, absque fraude, dolo, vel malo ingenio quibuscumque, perpetuis temporibus duraturis, nuncquam in contrarium per nos vel per alios aliquid ductu vel[17] facturi vel locuturi[18] amplius quam si de dicta absolucione nunc-

---

1 C. E. quod.
2 B. discedat.
3 C. E. debata. D. *altered from* debata.
4 B. C. D. E. nonnullos.
5 C. E. auxiliabitur.
6 C. E. adnimuari.
7 B. C. senior.
8 C. E. adversorum.
9 B. C. D. E. moverint.
10 B. et.
11 C. E. *add* et.
12 C. perto.
13 B. C. D. E. successores.
14 B. *adds* vel. C. D. E. *add* et.
15 B. sub.
16 C. E. sed.
17 *Altered from* vi. D. vi. C. E. dicturi.
18 D. loquituri.

quam locutum fuisset, aut quod talis absolucio vel adnullacio nuncquam habita vel data fuisset. Et insuper omnia supradicta et quodlibet eorum, in quantum nos vel partem nostram tangit seu tangere poterit, bona fide promittimus tenere, observare et perimplere; ac eciam, in præsencia nostra et procuratorum dicti regis Scociæ consanguinei nostri, per dilectum liegium militem et consiliarium nostrum, Symonem comitem de Brayn, in animam nostram ad sacra Dei ewangelia, pro præmissis fideliter et firmiter perimplendis et conservandis, fieri feci[m]us juramentum; et, ut hæc omnia in futurum firma fiant et stabilia, sigillum nostrum præsentibus apponi fecimus. Data et acta fuerunt[1] hæc in castro nostro de Boyz de Vincennis, juxta villam nostram Parisensem, ultimo die mensis Junii, anno Graciæ M° ccc° lxxxi°. A.D. 1381.

Pendente quo tempore captæ sunt treugæ inter Scociam et Angliam per ducem Longcastriæ[2] apud villam de Berwico, ad Anglorum instanciam, pro termino trium annorum proximo futurorum: ad quem nova de Anglia venerunt quæ sibi non multum placuerunt.

Sequitur de quodam rustico Anglicano, qui nobiles et magnates invadendo necavit.—C. v.

ANNO quo supra, antequam nuncii missi erant prænominati, quidam rusticus Anglicus, nomine *Jak Stro*, cum aliorum rusticorum multitudine copiosa contra novum regem Ricardum insurrexerunt, hujus nominis secundum, [et] eundem vi et armis arestaverunt, et se apud[3] Londoneis arestatum custodiæ deputaverunt; ac archiepiscopum Cantuariensem et multos nobiles milites et armigeros[4] et barones crudeliter trucidaverunt, et maneriem[5] ipsius solotenus distruxerunt; quia eum præ cunctis mortalibus odio habuerunt. Dux enim eorum erat[6] Jak Stro, ad omne malum ultra quam credi potest paratus.[6] Quod audiens dux Longcastriæ, quia[7] rustici ejus mortem juraverunt, ad partes Scociæ[8] divertit, et sub confidencia salvi conductus Scociam intravit; et apud monasterium Sanctæ Crucis locatum honorifice receperunt. Circa eadem tempora occisus est dominus de

---

[1] C. E. fuerant.
[2] C. D. E. Loncastriæ. *and so passim.*
[3] B. C. D. E. apud se.
[4] C. E. armigeres.
[5] C. E. manerium. D. *altered from* manerium.
[6] C. E. *omit this word.* D. *interlines it.*
[7] E. quod.
[8] C. *adds* habens. E. *adds* habenas.

Glammis et[1] Johannes Lyon per[2] Jacobum de Lindesay, male sub confidencia de nocte in lecto nudus. Misit insuper[3] rex Angliæ Ricardus nuncios duci Longcas[triæ] in Scociam, præcipiens ei ut in partibus[4] Angliæ rediret: nam dispersa fuit illa potestas rusticorum per quendam militem, majorem London[ensem], qui dictum rusticum cum ejus[5] complicibus occidit. Anno A.D. 1383. Domini M° ccc° lxxxiii,[6] finito treugarum termino, Archibaldus de Douglas, dominus Galwidiæ,[7] videns injurias et cædes in gentibus suis per Anglicos factas, congregato exercitu amicorum suorum, castrum de Lochmaban[8] obsedendo optinuit, et ad terram continuo prostravit. Quod videntes Anglici, miserunt quendam militem, viz. baronem de Grastok, timentes ne castrum de Roxburgh similiter vi arriperent Scoti: quem cum curribus et equitibus sic venientem, cum eciam omni familia et utensiliis domesticis, comes Marchiarum, cum potencia armata ex præconcepta providencia veniens, subito eundem secum abduxit; et omnem suam familiam trucidando et dirumpendo, quibusdam captis, quibusdam occisis, nonnullisque fugatis, apud locum qui Benryg nuncupatur adnichilavit, et spolia eorum apud[9] Dunbar secum adduxit. Ex hoc enim moti sunt rex Angliæ et universi majores natu regni, videntes quam[10] acta Scotorum intollerabilia, et viso et considerato quod rex Ricardus secundus juvenis erat, communi consensu regis et baronum ordinaverunt et deputaverunt ducem Long[c]astriæ Henricum, regis Ricardi patruum, usque ad ætatem regis contra insultus Scotorum Angliæ protectorem atque defensorem; et, ad recompensacionem malorum prædictorum, ipsum cum potencia armatorum maxima ordinaverunt ut totam terram Scociæ[11] usque ad mare Scoticanum ferro et flamma sine quacumque misericordia infestaret: quod ita factum est. Sed, ipso in Scocia existente, propter magnam curialitatem et favorem quam ipse in Scocia olim habuerat, minus quod[12] poterat ipsis nocuit. Intravit enim in ebdomada Passionis Domini nostri Jhesu A.D. 1385. Christi, anno Dominicæ Passionis supradictæ M° ccc° lxxxv°.

---

[1] D. s.
[2] C. E. *have* occisus est dominus Johannes Lyon, dominus de Glammis, per dominum.
[3] C. E. nudus arsit. Insuper.
[4] B. partes.
[5] B. C. D. E. eis.
[6] C. E. lxxxiiii.
[7] C. D. E. Gallouwidiæ, *and so passim.*
[8] C. E. Lowmabane. D. Louchmaban.
[9] C. E. *add* castrum de.
[10] C. D. E. quasi.
[11] B. *omits* Scociæ.
[12] quam *substituted in margin.* B. quam.

Sequitur de introitu regis Angliæ patrui, Henrici ducis[1] Longcastriæ;[2] cum incidenciis.—[C. vi.]

ANNO[3] supradicto, viz. M°ccc°lxxxv, dux Longcastriæ Henricus, postea rex Angliæ, cum armatorum potencia maxima tam per mare quam per terram in Scociam intrando et usque Edinburgh veniendo, in[4] Leith suam classem piraticam cum victualibus suis adduxit. Anglici vero, ex eorum solita malignitate, prædictam villam de Edinburgh igne consummari intendebant. Quod nolens[5] dux Henricus,[6] totis conatibus hoc eis inhibuit. Sed tamen burgenses,[7] videntes ejus nobilitatis curialitatem, eidem duci certam summam pecuniæ dari constituerunt, ut ex hoc gentes suas gratificare poterat; et cum hoc eisdem eximia[8] multa ex omni parte, eidem domino duci ac principibus exercitus sui, præsentaverunt. Accidit autem una magna bargia ex ejus classe piratica apud insulam sancti Columbæ de Eumonia[9] multa et enormia mala peregit, et dictum locum tam de ecclesiæ ornamentis quam eciam loci utensiliis totaliter deprædavit; ut[10] ecclesiam igne volentes cremare, ignem in quadam domo ecclesiæ annexa ponentes, ventus validus flammam ignis super eosdem divertit, et quasi omnes satellites comburendo suffocavit: et sic, per miraculum sancti Columbæ, ecclesiam suam[11] a combustione eorum custodivit.[12] Verumptamen, eisdem satellitibus ad navem reversis et apud Portum Reginæ applicatis, multa crudelia et inhumania[13] facientes, per quosdam nobiles patriæ, dominos viz. de Erskyn[14] et de Kilmawris, refugatis quibusdam ad naves, quasi ad[15] quinquaginta in loco remanserunt. Consequenter vero tempestas valida in vela eorum irruens, confracta nave super scopulos, omnes, præter nauclerum cum duobus secum in batella evasit,[16] in profundum maris demersi sunt: qui, iterum ad terram projecti in batella, apud dictum monasterium sancti Columbæ reducti, principalis actor et ecclesiæ deprædator, extra sensum sæviens et nequiciam patefaciens, coram omnibus miraculum manifestans, fureo mirabili vitam finivit; qui manibus suis ecclesiæ ignem imposuit. Eodem vero anno castrum de Berwico captum est per Scotos de nocte in mense Septembris. Eodem eciam[17] anno

A.D. 1385.

---

[1] C. E. *omit* ducis.
[2] C. E. *add* in Scociam.
[3] C. E. *add* vero.
[4] C. E. apud.
[5] C. E. nobilis.
[6] C. E. *add* sed.
[7] C. E. *add* villæ.
[8] C. E. exennia. D. exemia.
[9] C. Eunomia. E. Eunonia.
[10] B. C. D. E. ac.
[11] C. E. ecclesia sua.
[12] C. E. evasit.
[13] D. humania.
[14] C. Erkyn.
[15] C. E. *add* numerum.
[16] C. E. evasis.
[17] B. *omits* eciam.

papa Gregorius fulminavit sentenciam excommunicacionis in Scociam, in omnes qui bona episcoporum post mortem sibi appropriabant, dicentes se[1] eorum heredes, et eorum bona sibi usurpando rapientes, prætextu cujusdam consuetudinis sive corruptelæ quæ postea declarabitur in sequentibus. Quam consuetudinem rex Jacobus secundus modernis temporibus extinxit, et episcopis liberam et plenariam potestatem restauratam[2] condere divinitus inpiratus[3] concessit, et de cætero inæternum eisdem approbando et ratificando confirmavit. Eodem eciam anno dominus Walterus de Wardlaw, episcopus Glascuensis et cardinalis, legatus a latere, quod raro visum est, in Scociam efficitur: tam ad regnum Scociæ quam Hiberniæ cum plena potestate specialiter deputatus est.[4] Eodem eciam tempore Willelmus comes de Douglas totam patriam Tevidaliæ ad fidem et pacem regis Scociæ reduxit, quæ ad fidem Anglorum a tempore belli de Duram usque ad hanc horam permansit. Qui comes postea, subita infirmitate tactus, in castro de Douglas defunctus, et apud Melros sepultus requiescit. Cui successit filius ejus Jacobus, Anglicis[5] acerrimus semper et infestus: nam, confestim post mortem patris, duplicatis[6] vicibus Angliam intrando potencialiter et hostiliter usque ad Novum Castrum omnia vastando consummavit.

Sequitur de adventu Gallicorum in Scociam,[7] in adjutorium Scotorum contra Anglicos.[8]—[C. vii.]

A.D. 1385. ANNO vero Domini Mº cccº lxxxvº rex Franciæ, ultra modum de prosperitate Scotorum exhileratus, misit quendam militem ex Burgundia oriundum, nomine Johannem de Bienne, comitem de Valentinoiz[9] et admirallum Franciæ, cum notabili[10] armatorum comitiva decorata milicia octoginta militum[11] cum eorum sequacibus, optime, ut decuit, munitos et ad bellandum paratos. Qui apud Dunbar et Leith applicuerunt; et, apud Edinburgh rege existente cum magnatibus suis, quinquaginta[12] paria armorum integralia ex parte regis Franciæ sibi præsentaverunt, cum totidem lanciis et targiis; ac eciam in pecunia numerata quinquaginta millia francorum auri regi[13] Scociæ ex parte regis Franciæ et ex ejus puro dono deliberaverunt;

---

1 C. D. E. *omit* se. 2 C. E. testamenta. 3 B. C. E. inspiratus.
4 C. E. *omit* est. 5 C. D. E. Anglis. 6 B. duplicibus.
7 C. D. E. Scocia. C. E. *add* etc.
8 B. D. Anglos. C. E. Anglorum potenciam. 9 C. E. Balentynoiz.
10 C. novabili. E. nonabili. 11 B. millium.
12 C. quinginta. 13 C. E. regis.

dictisque Francigenis de stipendiis[1] eorum usque ad sex menses futuros bene et integraliter solutis, cum nautis, ac cum literis regalibus regi directis, ut eosdem in usibus guerræ suæ contra Anglos[2] transmitteret. Ipsi vero Gallici, cum comite[3] Douglas marchiarum capitaneis, tria castra super marchias vi ceperunt,[4] viz. Werk, Furd et Corwale,[5] et capita[6] ad terram prostraverunt. Post hoc vero[7] idem admirallus, cum Archibaldo de Douglas, domino Galwidiæ, et cum maxima potencia armatorum, eo quod cardianus Vester[8] Marchiæ fuit, in Angliam duobus vel tribus vicibus hostiliter intrando, multa mala peregit; et, in reditu, castrum de Carliolo primo posuerunt[9] obsidere. Postea vero, majori exercitu congregato, apud Roxburgh obsidionem posuerunt: ubi Robertus Steward, filius regis, comes de Fife, postea dux Albaniæ, capitaneus et gubernator fuit, secum habens comites de Douglas et Marchiarum, Archibaldum de Douglas dominum Galwidiæ, cum multa nobilium milicia. Inter quos quæstio oriebatur[10] utrum castrum adeptum, si forte contingeret, regi Franciæ debeat permanere perpetuo, aut[11] regis Scociæ usibus debeat converti. Quidam vero dixerunt quod Gallici[12] offerebant se castrum omnino recuperare, eis attribuendo aut[13] honorem aut commodum.[14] Et sic, quia concordare nequiverunt, infecto negocio redierunt; et post hoc non post multos dies Gallici, circa festum Omnium Sanctorum ascensis navibus, in Franciam reverterunt incolumes. Anno vero sequenti rex Angliæ[15] Ricardus, secundus hujus nominis, ætatis xix annorum, Scociam[16] intravit circa festum Sancti Laurencii: superbia sua omnia invasit, evertit et vastavit; nichil parcendo, nichil salvando, neque ætati, ordini vel religioni parcens,[17] multas ecclesias et monasteria ac alia loca sacra igne consumendo deprædavit, viz. Melros, Dryburgh, Nevbotil;[18] ac nobilem villam de Edinburgh, cum ecclesia ejusdem in honore sancti Egidii ædificatam, ac totam Laudoniam destruxit, et in regno suo sine [dampno] repatriavit; ac ante recessum monasterium Sanctæ Crucis igne similiter comburendo deprædavit. Propter quod, et per vindictam a solo Deo illatam, ipse rex Ricardus, tanquam pauper mendicus per insulas Scociæ, repertus in coquina cujusdam domini aliquantulum miserrime degens, postea notus a quodam, ad regem Scociæ ductus est, et ibidem infatuatus vitam

---

1 C. distipendiis.
2 C. E. Anglicos.
3 C. E. *add* de.
4 C. E. receperunt.
5 B. C. D. E. Cornuale.
6 C. E. capta.
7 C. E. *omit* vero.
8 B. C. E. gardianus Wester. D. Wester.
9 C. E. proposuerunt.
10 C. E. vertibatur.
11 C. E. an.
12 C. E. Galli.
13 C. E. ad.
14 B. modum.
15 C. E. *add* viz.
16 C. E. *add* hostiliter.
17 C. E. parcendo.
18 C. E. Neubotill. N. Nebotil.

finivit. Et ideo, ut præsumitur, occulto judicio Dei, ac in vindictam præmissorum, patruus ejus, qui in Scociam per maliciam et potenciam rusticorum exulatus de regno vilissime ejectus fuit, cum magna miseria inter inimicos suos vitam finivit, sequendo dictum prophetæ dicentis: Tradidit eos Dominus in manu inimici, et dominati sunt eorum qui oderunt eos.

Sequitur de actibus Roberti Stewart, de Fife comes;[1] cum incidenciis.—[C. viii.]

POST reditum regis Angliæ Ricardi in Angliam, dictus[2] Robertus Stewart de Fife, regis secundo genitus,[3] congregavit sibi ex omni parte regni exercitum validum armatorum, ad numerum xxx millium, cum quo erant Archibaldus de Douglas de Galwidia ac eciam Jacobus de Douglas comes ejusdem pater,[4] *Blak Archibaldi*[5] dictus; et intrantes apud Solway,[6] inter maritimas partes Angliæ et montanas, per terram fertilem et habitatam et omnibus bonis habundantem inperceptibiliter usque ad Cokkismout,[7] ubi de spoliis implebant egregie cophinos suos. Ubi reperta est quædam carta formam quæ[8] sequitur continens:—*I king Athilstane giffis heir to Paulyn Hodan and Roddan, als weil and als fair as evir thai myn war; and thairto witnes Mald my wif, and thairto my sele I gif*,[9] etc. Unde postmodum, quando, per cautelas et malicias mundi, alius modus faciendi cartas prolixas repertus est, et coram eo in judicio legebantur pro tempore quo ipse gubernator Scociæ extitit, dicere solebat quod major fides et veritas adhibenda erat brevibus cartis quam prolixis: nam, quanto major terminorum multitudo, tanto major difficultas et confusio. In terminis vero[10] multæ frivolæ excepciones reperiuntur, quæ in paucis terminis excluduntur. Ille vero Archibaldus de Douglas habuit unum filium nomine Willelmum, qui valde nobilis[11] bellator et strenuus extitit, et Anglos multum infestabat: cui, propter ejus probitatem, dominus rex Scociæ Robertus sibi suam filiam[12] in matrimonium copulavit, et eisdem dominium de Niddisdale in hereditatem perpetuam libere donavit. Ipsa enim Egidia Pulcra nominata est. Ad cujus effigiem formæ illius[13] misit rex Franciæ, audito[14]

---

[1] B. comitis. C. E. *omit* comes; cum incidenciis.
[2] C. D. E. dominus. [3] B. *omits* genitus. [4] C. E. *add* ejus.
[5] C. E. Archibald. [6] B. Sulway. C. D. E. Soloway.
[7] C. E. Cokkermouth. [8] C. quam.
[9] C. E. *omit* and thairto my sele I gif. [10] C. E. enim.
[11] D. notabilis. [12] C. E. *have* sibi suam speciosissimam filiam sibi.
[13] C. E. formæ sponsitatis ejus. [14] B. C. D. E. auditis.

de ejus fama nominis, virtutum et pulcritudinis, quendam pictorem subtilissimum ad figuram illius[1] depingendam misit,[2] eandem [in]tendens ducere in uxorem: quæ tamen præventa est[3] ab ejus amatore[4] priore. Disponsata est prædicto Willelmo de Douglas: de qua genuit unam[5] filiam quam duxit in uxorem dominus comes Orcadiæ, Henricus de Sancto Claro dictus; quia[6] ex ea genuit comitem Orcadiæ Henricus[7] Willelmum,[8] ac alios quam plures filios et filias. Et, quia dicta terra de Niddisdale quodammodo fuit variata per sinistrum modum a propriis heredibus, rex Jacobus, hujus nominis secundus, comitatum de Cathnes[9] prædicto domino[10] de Sancto Claro comiti Orcadiæ[11] tradidit, in recompensacionem dicti dominii de Niddisdale. Ipsa vero domina vocata est[12] *The Fair Madin of Niddisdale.*[13] Pater vero ejusdem dominæ, propter ejus animositatem, cum milicia de Broys[14] supra marchias infidelium Christi inimicorum sæpissime militavit. Tandem una vice ab Anglicis super pontem de Dansekyn a casu rep[er]tus est[15] spaciando, occisus est. Ipse vero, in societate cum domino de Fife comite, apud Kirkinfurd[16] in Hibernia validissime se habuit, et nobilissimam[17] victoriam adepti sunt; et multa bona, cum navibus diviciis repletis, in Scociam incolumes reduxerunt.

Sequitur de bello de Ottirburn.—C. ix.

POST hæc autem venientibus in Scociam, apud Lochrian[18] applicantibus, in itinere suo insulam de Maii[19] spoliaverunt et deprædaverunt. Qui, ascensis equis, captis de valencioribus et providis tocius patriæ viribus[20] secum, cum domino comite de Douglas et eciam comite de Fife,[21] tunc in Anglia apud partes occidentales, [intendens] omnia flamma et ferro devastare, existentes[22] adire proposuit. Dominus eciam comes de Douglas[23] promissum habuit, ut asseritur, quod ipse cum suis in exercitu

---

[1] C. E. figuram speciositatis ejusdem. [2] C. E. *omit* misit.
[3] C. E. *omit* est. [4] C. E. amore. [5] C. E. unicam.
[6] B. C. D. E. qui.
[7] de Sancto Claro—Henricus *in margin later*. C. D. E. *omit* Henricus. D. *has erasure*. [8] C. E. *add* ad huc superstitem.
[9] C. E. Cathenoia. [10] C. D. E. *add* Willelmo. [11] C. E. Orcadii.
[12] C. E. *add* in tempore suo. [13] Ipsa—Niddisdale *in margin*.
[14] C. E. Prusse. D. Bruys. [15] C. D. E. se.
[16] C. D. E. Kerlynfurde. [17] B. nobilem. C. D. E. notabilem.
[18] C. E. Lowthyan. [19] D. Man. [20] C. E. viria.
[21] C. E. *have* cum duo, videlicet comitem de Fyf et eciam domino comite de Douglas. [22] C. E. existentem. D. *altered from* existentem.
[23] C. *adds* Jacobus.

dicti comitis de Fiff ac eciam dicti[1] Willelmi de Douglas insimul partes Wester Marchiæ intrare deberet. Sed, quo spiritu vel consilio ductus nescitur, ipse, collectis viribus usque ad numerum vii millium armatorum validorum, quorum assistencia confisus, eo quod alti cordis nimium erat, videbatur sibi quod per seipsum sine alio adjutorio satis potens fuit partes Angliæ boriales percurrendo totaliter subjugare; ac versus austrum exercitum ejus ducens usque ad Novum Castrum, omnia dirumpendo et inflammando trucidavit; et apud dictam villam de Novo Castro, urbanos expugnantes et assultum villæ facientes et cum opidanis manualiter decertantes, validissime se habuerunt. Infra tamen prædictam villam tota milicia Northumbriæ, ipsis nichil inde scientibus, cum domino Henrico Percy filio, qui *Henricus Hetspure*[2] nominatus est: ipse enim præstolabatur horam ydoneam super exercitum Scotorum reperire. Et sic, dum comes de Douglas, patriam suam repetendo, apud Ottirburn infra Riddisdale castra metatus fuisset, ipse Henricus Hatspure insequendo caute exercitum prius comitis de Fife explorari fecit; et,[3] quia nimis fortis pro eo erat, super exercitum comitis de Douglas. Qui, nil mali de inimicis ejus præcogitans, ad festum Sancti Cuthberti Eboracensis ire proposuit; et omnes nobiles suos, viz. cum[4] comitibus Marchiarum et Moraviæ, et multis aliis eos comitantibus,[5] secum ducere volens, in apparatu festivali in robis talaribus, stolis armillatis, ad cœnam sedentes, more pacificorum gaudentes sedebant; et ecce subito vox clamantis cum magna celeritate: "O stulti et insipientes,[6] exploratores vel ascultatores extra exercitum vestrum non habentes, surgite nunc et festinanter ad arma præparate. Ecce inimicis vestris undeque circumvallati estis." Qui confestim surgentes et ad arma currentes, vix simpliciter media pars se armare poterat. Surgens igitur comes de Douglas, et propter ejus festinanciam vix arma super se laquiare aut firmiculis alligare poterat, præ[7] confusione subitanii incursus inimicorum; et ad belli ordinacionem præcurrens facie discooperta,[8] de nocte letaliter vulneratus est in facie, nescitur a quibus, an a Scotis an ab Anglicis. Unde de mane repertus est mortuus, non relinquens post se heredem de corpore suo. Cui successit Archibaldus Niger, nothus sive bastardus ejus, in comitatum supradictum. Ipse enim eo tunc tempore[9] dominus Galwidiæ erat. Comes eciam de Moravia, Johannes de Dunbar, ex nimia

---

[1] comitis *added underscored.* C. E. *add* domini. D. *add* comitis.
[2] C. E. Hatespure.
[3] C. E. sed.
[4] C. E. *omit* cum. D. *interlines it.*
[5] C. D. E. concomitantibus.
[6] D. incipientes.
[7] B. pro.
[8] D. discoaperta.
[9] C. E. *add* tempore.

festinancia absque galea, perditus erat. Clamore igitur provulgato,[1] Scuti[2] quasi in fugam conversi [sunt]; et eosdem insequi debuisset dominus Mauricius, dictus *Sir[3] Maw with the Rede Mane,* et dominus Robertus de Ogil. Dominus[4] vero de Douglas cum valencioribus nobilibus multis, invisos[5] ab Anglicis se servantes, [cum] ipsi Anglici victoriam totalem tocius exercitus habere putabant, in eosdem irruens ad solis reverberacionem paulo ante occasum, et eos imperterriti expugnando, retrocedere compulerunt. Et sic[6] cum aliquantulum pugnatum esset, Scoti, qui ad fugam parati erant, semper paulatim revenientes, invalidantes et multiplicantes, et Anglorum exercitum invadentes, tandem exercitum Henrici[7] Hatspure in fugam retrocedere compulserunt. Nam ipse in duabus partibus exercitum suum divisit, eo quod Scotos in fugam converti putabat subito: unam partem ad fugandum fugitivos; et aliam partem secum retinuit,—in qualibet particula quinque millia armatorum. Dum igitur dominus Mauricius with the Rede Mane et dominus Robertus de Ogil, qui ordinati erant ad prædictos fugitivos fugandos,[8] ad subvertendum pavilliones et tentoria et ad dividendum spolia permanserunt, et dominus Henricus[9] Percy cum suis de fugitivis et spoliis congaudendo, et putando se omnia sine resistencia superare, ecce dominus de Douglas, cum aliis duobus comitibus ac cum flore nobilium armatorum, in brevi totam ejus comitivam dirumpendo superavit. Nam, cum ipsi lanceis propugnando in fervore conflictus persisterent, ecce quidam[10] nobilissimus et validissimus miles, dominus Johannes de Swinton dominus ejusdem, a latere cum lancea[11] grossa et robusta veniens, omnes Anglorum lanceas quotquot reperiebat ad terram a latere prostravit; et sic capita ferrata lancearum Anglorum ad terram semper concuciens, nostris Scotis ab[12] hoc minime nocere potuerunt. Et, cum aliquantulum sic decertatum fuisset, Anglici coacti sunt retrocedere, et Scotis dorsa dederunt. Sed, quia nox appropinquabat, Scoti insequentes, quosdam captivos, quosdam prostratos, quosdam occisos in campo relinquentes, tota illa nocte a persecucione illorum non quieverunt, quin ad[13] spolia dividentes aut captivos in Scociam transmittentes;[14] ita quod, secundum quosdam referentes, captivi captivantes in numero excederunt. Ex parte vero Scotorum multi occubuerunt, sed non ad decimam partem Anglorum. Verumptamen nobilis comes de Douglas, ut præmittitur, de nocte vulneratus, de

---

[1] C. E. promulgato. [2] B. C. D. E. Scoti. [3] C. E. Schire.
[4] C. E. Comes. [5] C. E. invasos. [6] C. E. *omit* sic.
[7] D. Henry. [8] C. E. fugandum. D. *altered from* fugandum.
[9] C. E. *add* de. [10] C. E. qui. [11] C. E. lance. [12] C. E. ob.
[13] C. E. aut. [14] C. E. dividerunt, transmiserunt.

mane mortuus repertus est. Comes eciam Marchiarum et comes Moraviæ letaliter vulnerati sunt. Robertus Hart[1] et Johannes de Towris milites mortui sunt in bello: de quibus[2] metra fiunt notabilia[3] in libro magnarum Cronicarum.

Sequitur qualiter rex Scociæ Robertus, ætate grandævus, constituit[4] filium suum juniorem, Robertum ducem Albaniæ, in gubernatorem Scociæ.[5]—C. x.

A.D. 1389. ANNO Domini M° ccc° lxxxix, quia rex Robertus secundus ætate grandævus erat, consensit quod secundus filius ejus, Robertus comes de Fife, gubernator regni esset. Nam Johannes comes de Carrik, ejus filius primogenitus, ex percussione equi Jacobi de Douglas graviter læsus fuit in tibia: quod[6] quasi impotens erat ad labores cotidianos in regimine regni, et[7] claudus effectus. Qui in principio suæ gubernacionis, convocatis majoribus trini status regni, apud Edinburgh consilium tenuit, et omnes prælatos et proceres regni sibi juramentum fidelitatis ad regimen regni præsteterunt. In prædicto enim bello de Ottirburn captus est Henricus de Percy, vocatus Hatspure, per comitem Marchiarum: propter quod indignati sunt Anglici ultra modum; et signanter quidam arrogans miles, comes *Eril Marschael*[8] nominatus, qui, vilipendens nacionem propriam, eo quod tanti erant et Scoticani[9] tam pauci, et cum [hoc] se ascribendo, dixit "utinam ipse cum Scotis congressum poterat habere." Quod audiens novus gubernator, statim exercitu congregato, in Angliam intrando usque prope locum ubi dictus Eril[10] Marschail[8] residebat, castrametatus est; et, nuncios transmittens versus eundem, bellum sibi offerebat. Quod renuens alter, dixit quod in præceptis a rege suo habuit ne homines suos sine ejus jussu periculis exponeret. Comes vero et gubernator Scociæ, hoc audito, in patriam suam revertendo, omnia quæ in itinere suo reperiebat flamma et ferro consumpsit. De quo responso trufati sunt utriusque nacionis omnes viri providi. Ipse vero gubernator Scociæ, cum prædis et spoliis Anglorum exercitum suum ditando, incolumis propriam patriam peciit. Eodem vero anno missi sunt nuncii in Scociam, ad treugas capiendas tam per mare quam per terram inter Scociam et Angliam, a rege Fran-

[1] C. E. Hert. [2] C. E. quo. [3] C. E. notabiles.
[4] C. E. consensit. [5] C. *adds* elegi. E. *adds* eligi.
[6] B. qui. C. E. *omit* quod. C. *adds in margin later* Nota: Cruikit King Robert. [7] C. ex. E. *altered to* est.
[8] B. D. Marchiale. [9] C. E. Scoti. [10] B. Erle.

corum. Nam apud Boloniam super Mare inter ipsum regem Franciæ et regem Angliæ captæ sunt treugæ trium annorum; infra quas regnum Scociæ, secundum tenorem confœderacionis, comprehensum fuit, si placeret partibus. Super quibus missi sunt nuncii regi Angliæ, ut ipse treugas consenciendo juraret; et similiter rex Angliæ misit nuncios regi Scociæ, sibi constanter[1] de treugis tenendis supplicando. Ipse vero rex, post diuturnam instanciam tam principibus Scociæ quam eciam regi factam, ob reverenciam regis Franciæ, confœderati sui, treugas approbavit similiter et tenere juravit. Et sic regno post multas tribulaciones pacificato, et[2] in prosperitate felicissima[3] per longa tempora[4] existente, dominus Robertus rex secundus, brevi infirmitate detentus apud castrum de Dondonald, spiritum Altissimo[5] reddendo naturæ debitum solvit, et apud Sconam honorifice tumulatur. Obiit autem xii kalendas Maii, anno Domini M° ccc° xc;[6] regnavit annis xix cum diebus xxiii; relinquens A.D. 1390. regnum in tranquilitate, libertate, fertilitate et pace: cujus anima cum Æterno Rege requiescat.[7] Erat vero ætatis annorum lxxiiii. Eodem vero[8] anno dominus Alexander Stewart, filius regis et comes Buchaniæ,[9] combussit pulcerrimam ecclesiam de Elgyn in Moravia, viz. cathedralem. Notandum est quod dictus rex Robertus secundus genuit tres filios ex sponsa sua[10] Elizabeth, filia domini Adam de Mure, viz. Johannem, qui postea, mutato nomine, fuit rex; et Robertum Albaniæ ducem; ac præfatum Alexandrum comitem Buchaniæ, qui vulgariter Lupus de Badzenoch[11] vocabatur, et a Scotis silvestribus vocatus est *Alitstar*[12] *More Makin Re.*[13] Qui eciam tres filios bastardos genuit,[14] viz. Alexandrum comitem de Mar, Robertum Stewart de Atholia,[15] et Duncanum Stewart, qui malignantis naturæ omnes dicebantur; verumptamen Alexander comes de Mar sapiencior eorum fuit. Deinde, post udituram illoram trium filiorum regis Roberti secundi,[16] Evfamiam, filiam comitis de Ross, matrimonialiter sibi copulavit: de qua genuit Walterum comitem Adoliæ,[17]

[1] B. C. D. E. instanter.
[2] C. E. pacificatorum *and omit* et.
[3] C. E. felissima.
[4] D. tempore.
[5] C. E. altissimum.
[6] C. E. *have* M° ccc° *and a blank.* C. *adds* nonagesimo *later in the blank.*
[7] B. C. D. E. feliciter quiescat.
[8] C. E. *omit* vero.
[9] C. E. de Buchane.
[10] D. *deletes* sponsa sua.
[11] C. E. Badzenach.
[12] B. a lytster. C. E. Alyster. D. Alytstare *altered later to* Alyter.
[13] D. *has* pater istius *in margin later scored through.*
[14] D. *has* eciam—genuit *scored through, and stetted later, and* Qui comes de Buchan genuit istos filios *substituted in margin.* C. *has* bastardo.
[15] D. Robertum—Atholia *scored through, and* Alexandrum *then* Robertum *added in margin later.*
[16] D. *interlines later* ex Elizebeth.
[17] B. C. D. E. Atholiæ.

qui postea de prodicione regis Jacobi primi convictus interiit; et David comitem de Strathern. Qua eciam regina Evfamia mortua, rex suam primam uxorem,[1] viz. Elizabeth de Mure, propter prolium[2] dileccionem et eorum legitimacionem, sibi disponsavit. Et sic legitimatis filiis, primus ad regnum successit: quia a quibusdam dictus comes Atholiæ proditor dubitabatur non esse filius regis, sed de adulterio conquæstus. Et sic per matrimonium subsequens legitimi facti sunt hii tres filii, qui in regnum successerunt.

Sequitur de coronacione regis Roberti tercii et reginæ Anabellæ,[3] cum incidenciis.—C. xi.

A.D. 1390. ANNO Domini Mº cccº xc[4] rex Robertus tercius apud Sconam eodem anno more regio mutato nomine coronatus est; et in crastino dicta[5] Anabella de Drommond[6] in eodem loco diademate regali similiter insignita est. Anno vero sequenti talis contencio facta est inter silvestres Scotos, quod[7] totam patriam eorum contencionibus perturbabant. Propter quod rex, non potens eosdem ad concordiam [pacis] reducere, per consilium magnatum regni tale fecit appunctuamentum: quod duo principales eorum[8] capitanei, cum eorum majoribus et valencioribus amicis, captis cum unoquoque triginta pro xxx^ta^, in campo clauso more duellancium pugnarent[9] inermis,[10] cum gladiis tantum et bipennis arcubus, et cum tribus tantum sagittis: et hoc coram rege, certis die et loco, apud Perth in Insula Boriali fieri deberet. Nam per totum comitatum Angusiæ pacem a rapinis eorundem habere non poterat;[11] ac eciam non per multos ab antea dies ipsi, s.[12] silvestres, filium comitis Buchaniæ, cum multis aliis nobilibus, viz. vicecomite de Angous, in campo bona patriæ defendentes crudeliter interfecerunt.[13] Propter [quod], per tractatum comitis de Craufurd et aliorum nobilium patriæ, concordatum fuit ut præmittitur; et in effectu deductum,[14] quod omnes ex utraque parte finaliter præter septem occisi sunt: quinque vero ex una parte, et duo ex alia, viventes evaserunt. Quorum duorum ex parte perdencium unus fugatus usque ad flumen de Taya et ultra seipsum natitando salvavit; alter vero, captus, graciam

---

[1] C. E. amicam. D. *substitutes* concubinam *later*.
[2] C. D. prolum. [3] B. *adds* Drummondii. [4] C. xl. E. *leaves it blank*.
[5] C. E. domina. [6] B. Dromond. C. E. Drummont. D. Dromont.
[7] B. et. [8] C. E. illorum. [9] C. D. E. compugnarent.
[10] armis *added in margin*. C. E. inermes.
[11] C. E. potuerunt. [12] C. E. iidem. [13] C. E. interferunt.
[14] C. E. et in effectum deductum, taliter.

habuit, cum assensu[1] partis;—alii dicunt quod suspensus fuit. In principio vero conflictus, unus vero[2] de numero unius partis defecit, quem scrutantes nequiunt invenire; sed a casu quidam veniens, qui de eorum parentela fuit et alteram partem adversam non multum dilexit, qui per xl solidos[3] conductus in campo[4] belli intrando valide fecit, et vita comite sanus post bellum evasit. In anno sequenti quidam miles, Robertus de Morlay vocatus, cowpam auream regis Scociæ vendicavit, et votum fecit quod prædictam cowpam auream secum apportaret, nisi per bellum defenderetur. Cui se optulit dominus Jacobus[5] Douglas;[6] sed propter strictum[7] intercepti negocii quod[8] nichil inde venit. In ejus tamen recessu apud Berwicum, cum duobus militibus Scociæ singillatim bellum peregit in ictibus talliatis, et in ambobus se honorabiliter habuit. In crastino vero contra dominum Thomam Trail, episcopi Sanctiandreæ nepotem, bellum commisit: ubi ex toto repulsus fuit; [et] propter tristiciam quam habuit, et exinde per crescenciam malancoliæ quam consequenter[9] incurrebat, lectum ægritudinis suscipiens, vitam finivit. Nam in diversis regnis[10] multas et honorabiles victorias adeptus est, excedentes expensas faciendo; et illac, propter tristiciam et inopiam, in desperacione irrecuperabili cecidit. Eodem vero anno quidam falsus monetarius decoctus ad est mortem apud Perth. Anno[11] Domini M° ccc° xcviii[12] A.D. 1398.
rex Robertus tercius filium suum primogenitum, comitem de Carrik David, in ducem Rosay creavit; et fratrem suum Robertum, comitem de Fife et de Menteth, ducem Albaniæ constituit et gubernatorem regni continuavit: ante quod tempus nullus uncquam nec in Scocia nec in Anglia Dux Rosay nec[13] Albaniæ nominatus est, nec in scriptis legitur. Eodem eciam anno, tempore et loco factus est dominus David de Lindissay primus comes de Craufurd.[14] Volebat eciam rex creasse dominum Archebaldum Nigrum, comitem de Douglas, in ducem; sed ipse noluit, dicens dominium non valere ad nomen ducis acceptare; et quando herraldi clamaverunt super eum, "*Schir Duk, Schir Duk*," ipse eis respondens [dicebat], "*Schir Drak, Schir Drak;*" et sic tantum nomen comitis acceptare noluit.[15] Ille vero comes de Craufurd in Anglia,[16] coram rege Ricardo,

---

[1] B. C. D. E. consensu.
[2] C. E. *omit* vero.
[3] C. E. pro xl solidis.
[4] campo *later over* bello *erased*.
[5] C. D. E. *add* de.
[6] *Text and* D. *have a blank here*. C. E. *add* de Strabrok.
[7] C. E. strigum.
[8] B. C. D. E. modum.
[9] C. E. sequenter.
[10] C. regni.
[11] C. E. *add* vero.
[12] C. xlviii.
[13] B. C. D. E. aut.
[14] C. E. *add* ac. D. *adds* etc.
[15] B. C. D. E. voluit.
[16] acceptare voluit *added underscored*.

notabiliter[1] arma militaria exercuit, et contra dominum de Wellis, qui pro tempore de regno Angliæ honorabiliter[2] in armis miles nuncupatus est et probatus: ubi multi nobiles Scociæ[3] notabiliter[1] fecerunt. Hæc enim solemnitas apud Sconam facta est, de creacione ducum et comitis: quæ per quindecim dies honorifice continuavit.

Sequitur de occisione vicecomitis de Angus per Scotos montanos, et de incidenciis;[4] sed, quia tactum est in[5] capitulo præcedenti, relinquitur, cum aliis truphis ibidem contentis in magnis Cronicis.[6]

A.D. 1391. Anno Domini M° CCC° [7] nonagesimo primo occisus est nobilis miles Walterus dominus de Ogilby, vicecomes Angusiæ, per Scotos silvestres in foresta de Platan, cum ejus fratre Waltero de Lichton, apud Glenbreth, cum multis aliis nobilibus Angusiæ: ubi Duncanus Stewart, frater Alexandri comitis de Mar, cecidit resistendo eorum rapinis de Angusia eductis. Eodem eciam tempore Willelmus Ynglis, miles, cum quodam Angliæ milite duellabat, et eum occidit, nomine Strutheris; judicibus comite Archebaldo de Douglas Nigro cum domino Henrico Percy, Northumbriæ comite.

Sequitur de prodicione Anglorum, et deposicione Ricardi regis.—C. xii.

A.D. 1398. ANNO Domini M° CCC° XCVIII rex Angliæ Ricardus filiam Karoli regis Franciæ sexti Ysabellam, decem tantum annorum, disponsavit; et quia infra annos nubiles erat, transtulit se rex Ricardus apud Hiberniam, donec ipsa pubesceret. Sed, dum ipse sic in Hibernia aliquantulum moram traxerat, contra ipsum in regno Angliæ nequiter conspiratum est per Henricum comitem de Darby,[8] filium domini Johannis de Gant ducis Loncastriæ, qui prius per ipsum regem Ricardum ad tempus de regno Angliæ exul erat, per medium duorum Henricorum, viz.[9] patrem et filium, Northumbriæ comitum de Percy, et alios, viz. de Westmurland comitum,[10] Wilby et Ross.[11] Qui vix in principio sui redditus cum XXX personis Angliam intravit, sub secu-

[1] B. nobiliter.
[2] C. D. E. honorabilior.
[3] C. E. notabiles Scoti.
[4] C. E. de in eodem. E. *omits* sed.
[5] principio *added underscored.*
[6] C. E. *add* nam ex in advertencia (E. inadvertentia), quia longe fui a libro, scripsi hæc duplicando.
[7] C. E. *add* et addito.
[8] C. E. Derby.
[9] C. E. *omit* viz.
[10] C. E. comitem. E. *adds* de.
[11] C. D. E. *add* etc.

ritate et assecurancia præmissorum dominorum modico tempore demorando. Verumptamen, antequam rex Angliæ Ricardus de Anglia in Hibernia[1] secessit, rogatus fuit a proceribus et prælatis majoribus regni ut ipse publice declarare faceret quis sibi in regno Angliæ de jure succedere deberet: ubi, in parleamento apud Schrevisbery[2] per eum tento, compertum est et conclusum unanimiter et sentenciatum quod filius filiæ Leonelli, ducis Clarenciæ, succedere deberet. Unde notandum est primo quod Edwardus de Windesor, rex Angliæ, habuit quinque filios: viz. Edwardum principem Valliæ, patrem prædicti regis Ricardi, in quo defecit successio illius;[3] secundo habuit dictum Leonellum, ducem Clarenciæ supradictum; tercio, Johannem de Gant, ducem Loncastriæ supradictum; quarto, Edwardum Langley, ducem Eboracensem; quinto,[4] Thomam de Wodstok, Gloucestriæ ducem. Et sic patet hic quod filiacio dicti Leonelli, secundi filii, debet de jure succedere: cujus filius filiæ fuit Rogerus de Mortimar,[5] comes marchiarum Angliæ versus in[6] Valliam, dictus *The Erle*[7] *of*[8] *Marche of Walis;* qui habuit filias superstites eodem tempore intrusionis istius Henrici Loncastriæ, cujus senior filia fuit uxor Ricardi, ducis Eboracensis, et junior filia fuit uxor comitis de Denschir; et soror dicti Rogeri de Mortimer fuit mater Henrici de Percy, Northumbriæ comitis, eo tunc superstitis. Iste vero Henricus Longcastriæ dux Herfordiæ ac comes de Derby, quando sibi de facto coronam usurpavit, misit nuncios abbati de Glasinbery pro actis parleamenti [quæ] pro cronica posuerunt filias dicti Rogeri de Mortimer succedere debere. Sed, quia prædictus abbas sibi transmittere excusando recusavit, omnem ejus temporalitatem in manibus ejus recognovit, donec prædictam cronicam ab eodem abb[a]te optinuit, et in igne cremavit, ut amplius in memoriam non rediret. Et ut ad propositum redeamus: iste exul[9] Henricus de Derby sub assecurancia, ut præmittitur, in Northumbria commorando, in absencia regis Ricardi, in Hibernia existentis, infra breve tempus totam quasi communitatem Angliæ sua suggestione et favencium sibi alliciendo attraxit; et sua falsa informacione eosdem credere persuadendo fecit quod rex Ricardus, per cartam de Trailbastoune, omnes nobiles de regno Angliæ perpetuo exhereditaret, ac omnes cumynnenses de regno finaliter exularet aut perpetuæ subjeccione servitutis redigeret. Et quia de facili credentes wlgus et mobile leviter seducitur et flectitur, per blandimenta

---

[1] C. E. Hyberniam. [2] D. Schreuwysbery, *and so passim.*
[3] D. *adds in margin later*, Willelmus 2 obiit sine exitu.
[4] C. D. E. quintum. [5] C. E. Mortimere. [6] B. C. D. E. *omit* in.
[7] D. Eril *passim.* [8] C. D. *add* the. [9] C. E. *omit* exul.

dictorum trium Henricorum multorum corda contra regem Ricardum amara facta sunt. Sed dum hæc, ut præmittitur, regi Henrico[1] ad huc in Hibernia existente nunciata fuerunt, in Valliam reversus, in firmissimo castro, nomine Conway, cum suis se recludendo remansit, adversariorum suorum insultus pavidus præstolando.

Sequitur de prodicione ipsius regis Ricardi sub velamine ficte concordie.—C. xiii.

FINANDEM missi sunt regi Ricardo in legacionem ex parte adversa Cantuariensis et Assavensis episcopi, cum Henrico de Percy patre, et Willelmus dominus de Feuwatir, insinuantes ei ut consilium regni convocaret, et dictum Henricum reconsiliaret, atque a se consilium suspectum removeret, viz. episcopum Scrupe et alios eis suspectos; et quod restitueret prædictum Henricum ad suum officium senescalliatus, ac ipsum et alios regni nobiliores ad consilium suum retineret et admitteret: quo facto regnaret rex excellenciori modo quam uncquam fecit. Qui nuncii sibi per eorum magnum sacramentum juraverunt, in nomine mittentis, quod dictus Henricus de Derby nuncquam in contrarium ipsius coronam Angliæ sibi vendicaret; et hoc super sanctum Dominici Corporis sacramentum affirmabant. De quorum promissione rex onfisus, se eis et eorum consiliis committendo omnino credidit. Sed, dum ad locum convencionis cum dicto Henrico perveniret,[2] de facto corporaliter arestatus fuit proditorie, sub dolo et spe concordiæ decepta, et Londoneis ductus; et arestatis eciam suis fidelibus consiliariis, viz. Johanne Bussy, Willelmo Scrup episcopo, Willelmo Rigot[3] et Henrico Geyf[4] militibus, ex quibus Rigot,[3] aliis truncatis, solus evasit; alii vero demembrati, in diversis locis eminencioribus regni eorum membra suspenduntur. Post hoc autem, convocato parliamento ex parte regis Ricardi, per quosdam tenentes partem illorum de Percy accusatus est; et per vim et metum sine causa compulsus, omni juri et clameo quod in regnum[5] habuit, vel habere potuit, abrenunciando recusavit, ac sine[6] sponte resignavit. Et sic injuste coactus,[7] violenter a jure suo deprivatus est, tercio die Octobris, anno Domini
A.D. 1399. M° ccc° xcix. Cujus quidem renunciacionis sive resignacionis tenor sequitur in hunc modum:

---

1 Ricardo *substituted later, as also in* D.
2 C. E. pervenerit.
3 C. E. Bygot.
4 B. Geyse. C. E. Greve. D. Geyfe *substituted for* Greyn.
5 C. E. regno.
6 E. *altered to* sua.
7 C. E. *add* et.

Ego Ricardus, rex Angliæ et Franciæ et dominus Hiberniæ, omnes dictorum regnorum archiepiscopos, episcopos, et prælatos alios quoscumque, et cujuscumque status, gradus vel condicionis existant, et alios quoscumque, duces, marchones, comites, barones, vassallos, [subvassallos] et vabasores[1] et legios quoscumque, ecclesiasticos vel sæculares, quocumque nomine censeantur,[2] a juramentis fidelitatis et homagii ac aliis quibuscumque michi factis, ab omni vinculo juramenti aut[3] regalis ligânciæ sive dominii superioris quibus michi obligati fuerunt vel sunt, seu alias quomodolibet astricti, absolvo et quietos clamo[4] imperpetuum, ac similiter eorum heredes ab hujusmodi juramento libero, quieto et relaxo et immunes reddo, et quantum ad personam meam spectat dimitto, *etc.*,[5] ad omnem juris effectum qui in ex-præmissis[6] sequi poterit, seu aliquomodo præmissorum; omni regiæ dignitati, majestati, coronæ majoritate, dominio et potestati dictorum regnorum et dominii, hiisque dominiis et potestati et possessionibus meis, seu michi quomodolibet comparentibus[7] quibuscumque, quocumque nomine censeantur, infra regna et dominia supradicta vel alia utilibus[8] constituta, omnique jure[9] et colore juris ac titulo possessionis[10] ac dominio quam[11] uncquam habui, seu habeo, seu quovismodo in eisdem habere potero, seu eorum aliquæ,[12] vel ad ea, cum suis juribus et pertinenciis universis seu dependenciis quibuscumque ab eisdem seu eorum aliquo; necnon omni regimini, gubernaculo et administracione regnorum et dominiorum hujusmodi, omnibusque modis et omni modo mero et mixto imperio ac juris diccioni in eisdem regiminis[13] et dominiis michi competentibus, seu competituris, nomini[14] et honori ac regaliæ et[15] celsitudini regnis[16] pure, sponte, simpliciter et absolute, melioribus modis et[17] forma et via quibus potero, in hiis scriptis renuncio, et ea in toto[18] resigno, dimitto, ac eisdem cedo, et ab eisdem imperpetuum recedo: salvis meis et[19] successoribus regibus Angliæ in regiminis,[20] dominiis et cæteris omnibus præmissis juribus imperpetuum, in eisdem seu eorum aliquo competentibus quibuscumque; meque[21] ad regimen et gubernacionem dictorum regnorum et dominiorum, cum pertinenciis universis, fateor,

---

[1] B. vavasores. C. E. vavysores.
[2] C. D. E. senceantur.
[3] C. E. a.
[4] C. D. E. clameo.
[5] C. E. eciam.
[6] B. præmissis. C. E. qui ex præmissis.
[7] C. E. competentibus.
[8] B. C. E. ubilibet.
[9] C. D. E. juri.
[10] C. D. E. possessioni.
[11] C. E. quod.
[12] B. C. D. E. aliquo.
[13] B. regimine. C. E. regnis.
[14] C. E. nominique.
[15] E. *omits* et.
[16] B. C. D. E regiis.
[17] C. D. E. *omit* et.
[18] C. E. totum.
[19] B. C. D. E. *omit* et.
[20] C. E. regnis.
[21] C. E. neque.

recognosco, reputo et veraciter ex certa sciencia judico me esse[1] et fuisse insufficientem penitus et inutilem, ac propter mea demerita notaria[2] non immerito deponendum. Et juro ad huc[3] per sancta Dei ewangelia, per me corporaliter tacta, quod nuncquam præmissis renunciacioni, dimissioni, resignacioni et cessioni contraveniam, seu eas quomodolibet impugnabo, verbo vel facto, per me vel[4] alium, seu alios contra ire vel impugnari permittam, quantum in me est, publice vel occulte; sed easdem resignacionem, renunciacionem, dimissionem et cessionem imperpetuum ratas et gratas habeo firmiter et habebo, observari faciam et observabo, in toto et omnibus suis partibus: sic me Deus adjuvet et hæc sancta Dei ewangelia. Præsentibus Henrico duce Loncastriæ, Henrico de Percy, comite de Northumberland, et Henrico filio suo.

Quibus sic gestis, et de throno regali prædicto regi[5] Ricardo amoto et custodiæ deputato, Henricus dux Loncastriæ, prælatis et proceribus manuductus, genua ante thronum flectendo, prorupit in hæc verba quæ sequntur:

Sequitur de ejus coronacione, viz. regis Henrici quinti.[6] C. xiiii.

"IN *the name of the Fadir and the Son and the Hali Gaist.*[7] *I Henry of Loncastir chalangis this realme with all the membris of it, and the crown with al the pertinentis,*[8] *as I that am descendit be the rycht lyne of the blude cumyn fra the gude king Henry the thrid; and throw that rycht that God has send me, with*[9] *help of my frendis,*[10] *to recouir this rewm,*[11] *quhilk was in poynt to be tynt and vndone for falt of gouernance and for falt of doyng of gude law and justice.*" Quibus verbis sic dictis, surrexit et in regali sede super thronum se locavit, hæc verba quæ sequntur proferendo: "*Schirris, I thank God and yow al, bath spirituale and temporale, and al hale the thre estatis of the realme; and dois yow to wyt that it*[12] *is nocht my wil that*[13] *ony man think that be way of conquest I wald desire ony mannis herytage wrangwisly, or thair fredommis, or vthir*[14] *richtis that*[15] *of law and reson*[16] *he aw til haif,*[17] *na*[18] *to put him out of it that*[19] *he has or has had be*

---

[1] B. *adds* indignum. D. *adds it deleted.*
[2] C. E. notoria.
[3] C. E. hæc. C. D. E. *omit* per.
[4] C. E. *add* per.
[5] C. E. rege.
[6] C. E. quarti.
[7] C. E. Gaste. D. Gast.
[8] C. E. pertinens.
[9] C. E. *add* the.
[10] D. freyndis.
[11] C. D. E. realm.
[12] D. *omits* it.
[13] C. D. E. at.
[14] B. D vthirris.
[15] B. D. at. C. E. as.
[16] B. resoune.
[17] B. D. haue. C. E. haffe.
[18] C. D. E. nor.
[19] C. E. at.

gude rycht and law[1] *of the rewm*[2] *and custumys; except*[3] *of the persons that has beyn agaynis the gude purpos of the common profit of the land."* Et sic per hunc modum rex Ricardus fuit regno privatus et exutus, et perpetuis carceribus statim deputatus et diffinitus;[4] licet tamen per quosdam ejus fautores[5] fuit concito mutatus subtiliter, et exinde, alio simili in loco ejus constituto, ereptus,[6] et ad insulas Scociæ caute evectus et transfretatus, et in coquina domini Insularum per aliquod tempus incognitus, postea tamen a quodam fatuo in domo domini Insularum qui ante[7] in Anglia[8] eum cognovit detentus,[9] per dictum dominum Insularum apud regem Robertum tercium missus est in Scociam per dominum de Montgumry.[10] Qui rex eundem regem Ricardum honorifice, ut decuit, sustinuit, dum[11] vixit; et post eum dux Albaniæ similiter fecit, et reverenter eum nutrivit, vestivit et honorificavit usque ad mortem; et in fratribus de Stirling post mortem eundem sepelivit, ad cornu altaris aquilonale. Hic Ricardus fuit filius Edwardi principis Walliæ, qui dictus est Edwardus quartus.[12] Hic vero fuit filius Edwardi de Windisor. Qui Ricardus xxii annorum mortuus est sine liberis. Et in tempore expulsionis ejus regina sponsa sua fuit Ysabella, filia vero[13] regis Franciæ, xii tantum annorum, in castro de Windisor custodita, et per annum et dimidium reclusa; et multis modis[14] et impulsa ad maritandum cum juniore[15] Henrico Loncastriæ, filii et heredis dicti Henrici regis quarti; sed nuncquam consentire voluit. Tandem, redempta magna[16] precio per patrem, transmissa est patri Parisius, et nupta per ejus provisionem honorifice. Accidit autem in tempore istius Henrici quarti quod quidam heremita, dictus Heremita Albus, natus de Anglia, dicens quod a Sancta Trinitate edoctus fuit, et in spiritu vidit sedem dicti regis[17] in inferno præparatam, igne gehennali inflammatam, et multis dæmonibus circumvallatam: in qua sede, nisi coronam sibi non debitam veris heredibus resignaret, post mortem collocaretur.[18] Cui rex respondens ait, "Et si non resignavero, quis michi succederet?" At ille regi[19] inquit, "Si non resignaveris, diabolus tibi succedet." "Et post diabolum, quis?" At heremita:[20] "Sanctus." "Et

---

[1] C. E. lawiz. [2] B. C. D. E. realm. [3] D. excep.
[4] C. E. difficiendus. [5] C. E. fautoribus. [6] B. arreptus.
[7] C. E. alias. D. antea. [8] C. D. E. Angliam.
[9] C. E. detectus. [10] C. E. Montegomorry. D. Mongomery.
[11] C. E. *add* in humanas. *In* E. *altered to* in humanis.
[12] D. *adds in margin later* The Black Prince. [13] filia *in margin later.*
[14] C. E. *add* requisita. B. *omits* et. [15] C. D. E. juniori.
[16] B. C. D. E. magno. [17] C. E. *add* sibi. [18] C. E. allocaretur.
[19] C. E. *omit* regi. [20] C. E. *add* Succedet.

post sanctum, quis?" "Gladius." "Et post gladium, quis?" "Nullus." Post hæc autem, dixit quidam consilarius regis, dictus Robertus de Watertoune, "Cum igitur tu sis tam carus Deo ut tibi sua secreta revelaret, expedit ut tu Sibi concito transmittaris." De cujus consilio et aliorum consentatorum[1] sibi, rex in continenti jussit [sibi] caput abscidi: qui multis postmodum claruit miraculis. Rex vero, pœnitenciæ tempus abutendo, horribili lepra percussus est; deinde spasmate, asmate, et podagra; et ante mortem taliter contractus, quod decrevit in tantum ut non major puerolo[2] duorum annorum videretur: qui tamen, in sua juvenili ætate, ipse miles procerimus dicebatur,[3] et quasi unus de ejus regno statura de majoribus. In fine tamen pœnituit, legacionem Henrico filio suo transmittens, sub interminacione divinæ[4] malediccionis, ut sibi coronam non appropriaret, sed ipsam veris heredibus relinquendo dimitteret. Qui tamen filius, præceptum patris omnino parvipendens et mandatum ejus transgrediens, in regno successit, et in malo sancti Fiatri[5] de Briaco, filii cujusdam Scotorum regis, foco consumptus interiit. Qui eciam miserabiliter, sicut et pater, vitam finivit; et in partibus Galliæ, ubi mala commiserat, vindictam consecutus est: ut puta sacro igne dicti sancti Fiatri decoctus exterminavit.[6] Circa idem[7] notandum est quod anno
A.D. 1422. Domini M° cccc° xxii[8] rex[9] apud monasterium sancti Fiatri de Brie a casu existens, quidam satellites, membra diabolica, calcios argenteos, ex devocione fidelium ad ornatum dicti sancti oblatos, de pedibus ymaginis super altare magnum existentis furtive abstulerunt. De quo malefacto[10] religiosis conquirentibus,[11] rex[9] protervum responsum conferebat, dicens, "Vos dicitis eum filium regis Scotorum: propter quod nimirum si Anglicus, Scotorum inimicus, omnibus ejusdem nacionis ubicumque locorum sit nocuus." Hæc enim dixit derisorie, deridendo de sancto: cujus infirmitate infra triduum percussus est in ventre, et igne sancti Fiatri accensus, taliter quod in brevi periit memoria ejus, cum sonitu, anilatu[12] et fletu miserabili Anglorum, dicencium quod sævicia et crudelitates[13] Scotorum in Anglorum gentem non tantum in eorum vita,

---

[1] B. C. D. E. assentatorum.
[2] B. C. D. E. puerulo.
[3] qui—dicebatur *in margin later*.
[4] C. D. E. divini.
[5] E. Fiacri, *and so passim*.
[6] C. E. *add* Sequitur de sponsalibus et matrimoniis ducis Rosaye, cum incidentibus; verumptamen, antequam ulterius de hiis sponsaliis declaremus, de modo qualiter rex Angliæ infirmitatem prædictam incurrebat declarare intendimus.
[7] C. E. quod.
[8] C. E. vicesimo.
[9] Angliæ *interlined later*.
[10] B. C. D. E. maleficio.
[11] E. conquerentibus.
[12] C. D. E. ejulatu.
[13] B. C. E. crudelitas.

ymmo eciam post mortem, ultrix est crudelissima. Post mortem vero, quæ apud Melun eundem præoccupavit, in casula plumbea ductus est in Angliam, et sanctus reputatus.

Sequitur de disponsacione ducis Rothsay,[1] cum incidenciis. C. xv.

ANNO Domini Mº cccº xcix[2] dux Rothsay, David princeps,[3] A.D. 1399. primogenitus regis Roberti tercii, cum[4] domina Elizabeth, filia domini Georgii de Dunbar comitis Marchiarum, matrimonium contraxit, magna summa pecuniæ propter hoc regi soluta. Sed quia hæc sponsalia cum consensu trini status non erant celebrata, Archibaldus de Douglas, majori summa regi soluta, filiam suam, Mariam nomine, solemniter in facie ecclesiæ, altera dimissa, prædicto principi in matrimonium copulavit apud Bothwel. Quod comparens comes Marchiarum antequam matrimonium consummatum fuit, regi accessit, dicens et ei supplicans ut aut matrimonium sibi penes filiam suam promissam perimpleri faceret, aut quod summam auri per eum præ manibus solutam sibi integraliter restitueret; et, quia de responso regis dictus comes non erat contentus, missis custodibus in castro de Dunbar, viz. domino Roberto de Matland[5] cum aliis amicis suis quibusdam, in Angliam secessit, et cum[4] rege Angliæ sub salvo conductu colloquium habuit. Post cujus recessum, dictus miles Robertus de Matland,[5] nescio quo spiritu aut timore ductus, prædictum castrum domino Archibaldo de Douglas, filio Archibaldi Nigri comitis ejusdem, in custodiam tradidit, anno Domini millesimo ccccº. Quod cum audivit comes Marchiarum A.D. 1400. in Anglia, scripsit literas, transmittens suos nuncios, ut castrum suum sibi reddere[n]t, eo quod forisfacturam non commisit, sed sub salvo conductu regis Angliæ ejus præsenciam propter alia sua negocia adivit. Quod sibi concessum non fuit. Propter quod comes nimium commotus, collectis viribus tam amicorum, filiorum, confœderatorum et aliorum sibi in Anglia favencium, in finibus marchiarum Scociæ guerram diram commovebat, adductis in Angliam spoliis cum captivis,[6] per omnes limites[7] Scociæ sibi possibiles. Et cum hoc cum magno exercitu partes Laudoniæ usque apud Hadington intrando ipse cum Henrico Hatspure juniore[8] [de Percy] dictus, numero duorum vel trium

---

[1] C. D. E. Rosaye, *and so passim.* [2] B. xlix.
[3] C. E. *add* et. [4] C. E. *omit* cum. [5] C. E. Mautalant.
[6] C. E. rapinis. [7] C. limite. [8] C. D. E. juniori.

millium, et ibidem pernoctare putantes, castrum de Halis obsedendo et assiliando, villam ejusdem combusserunt. Et ibidem vel eo circa pernoctare putantes, cœna[1] parata cum assaturis non paucis ad ignem decoquendis, supervenit Archibaldus de Douglas filius cum potencia armatorum non modica, et eos transfugando usque prope Berwicum et quasi ad portas ejusdem eosdem repulsit; et multis captis in itinere, in parca de Cokburnispeth[2] et alubi insequendo[3] eos[dem] magnam in[4] eis stragem fecit, et vexillum domini Thomæ de Taleboth cum eis reportaverunt.

Sequitur de morte Archibaldi[5] de Douglas Nigri.—C. xvi.

EODEM vero anno quo supra obiit Archibaldus de Douglas, comes ejusdem, qui justus, verus et famosus miles dictus est in tempore, ac regi et regno fidelis et prudens. Ipse vero, expulsis monialibus, apud Kincludan[6] canonicos sæculares institui fecit, et collegium creavit. Item collegium de Bothwel fundavit. Eodem vero anno venit Henricus rex Angliæ in partibus Scociæ, cum armatorum magna copia tam per mare quam per terram, ante festum Assumpcionis Nostræ Dominæ: in Laudonia apud Hadington venit;[7] et deinde apud Leyth, obviam navibus suis, et ibidem per tres dies moram traxit; ac interim per gentes suas[8] castrum de Edinburgh obsedendo assiliavit: in quo eo tempore erat princeps Scociæ, dux Rothsaye, et cum eo[9] Archibaldus comes de Douglas, secundus hujus nominis, cum magna nobilitate. Item hæc videns gubernator Scociæ, dux Albaniæ, collectis nobilibus de partibus borialibus, venit usque apud Caldermur[10] cum armatorum nobili[11] exercitu. Rex vero Angliæ, in defectu victualium, ut quidam[12] ferunt, modico dampno in patria facto, in Angliam iterum remeavit; sed, quia nichil memoriæ dignum actum est ibidem, ut sic relinquitur. Iste vero Henricus[13] rex Angliæ in suo dicto viagio pauca dampna in Scociam[14] fecit, et omnibus volentibus assecuranciam petere pro[15] eorum domibus, bonis, personis vel[16] fortaliciis ipse benigne et favorabiliter concessit; nec eciam monasteriis aut

---

[1] C. E. et sena. [2] C. E. Colburnispeth. [3] C. E. in sequendo.
[4] C. E. *omit* in.
[5] C. E. domini Archibaldi comitis. D. *omits* de Douglas.
[6] B. Glenclondam. C. E. Lincloudensem.
[7] B. *omits* venit. C. E. primo perhendinavit. D. *has* Hatyngton.
[8] C. E. suos. [9] C. E. ipso. [10] C. E. usque ad Caldor Mure.
[11] C. D. E. notabili. [12] C. E. quædam. [13] C. E. *omit* Henricus.
[14] B. Scocia. [15] C. E. et. [16] B. et.

aliis ecclesiarum rectoribus quamquam[1] molestiæ inferre volebat: et hæc fecit ob favorem quem dux Loncastriæ, in Scociam[2] exul et proscriptus, pater ejus, cum principibus, proceribus et aliis viris et[3] ecclesiasticis repperit; et specialiter monasterio Sanctæ Crucis hac de causa[4] nullum nocumentum inferrere[5] toleravit, dicens, "Ego enim sum semi-Scotus sanguine et corde, ut pote de prosapia nobilium de Cumyn, Buchaniæ comitum. Et, licet hic hostiliter nunc venio, quasi invitus hoc facio, teste Altissimo, et provocatus; et hoc propter quasdam epistolas a majoribus regni Scociæ Francorum regi transmissas, per quosdam meas[6] gentes cum latoribus earundem in itinere captas super mare, et ad hoc[7] apud me conservatas: in quibus epistolis asserebant me in gradu superlativo proditorem. Propterea huc ad præsens accessi, ad videndum si ipse in sua innocencia ausus fuit cum tali proditore, sicut me asseruit, habere congressum; et non veni cuiquam, in quantum possibile est, molestiam inferre[8] vel dampnum." Item prædictus rex Henricus, ob reverenciam reginæ Anabellæ Scociæ apud Dunfermlyn existentis, magis favorabiliter se habuit in omnibus acti[bu]s suis in regno Scociæ.

Sequitur de prodicione et morte[9] ducis Rothsay.—C. xvii.

ANNO Domini M°cccc° primo obiit Walterus Trail, episcopus Sancti Andreæ. A.D. 1401. Item eodem anno obiit dicta Anabella, honor et decus regni dum vixit. Eodem anno erat mortalitas magna, quæ Quarta Mortalitas dicebatur. Post mortem vero dictæ reginæ Anabellæ, princeps Scociæ dux Rothsay, qui moribus et vita levis erat, refrenatus tamen saniori consilio et[10] ductus, post mortem vero[10] matris ad levitatem priorem rediens, consilium procerum, sibi per patrem et matrem[11] assignatorum ad eum regendum,[12] consulendum et gubernandum, ac de levitate sua ad morum probitatem dirigendum, omnino refutando, ad levitatem priorem rediit, vitam levissimam ducendo, ut apparuit in fine ejus. Rex Robertus tercius, pater ejus, impotens et decrepitus, scripsit fratri suo duci Albaniæ, tunc gubernatori, ut regimini prudentum committeretur, et ad custodiam[13] ad tempus committendo

---

[1] C. E. quicquam. [2] B. Scocia. [3] B. C. E. *omit* et.
[4] D. *omits* causa. [5] B. inferre. [6] C. E. meos.
[7] B. C. D. E. huc. [8] *Altered from* inferrere. C. D. inferrere.
[9] C. E. *add* dicti. [10] C. E. *omit this word.*
[11] et matrem *in margin later.* [12] C. E. *add* et.
[13] C. D. E. in custodiam usque. B. *has* custodia.

conservaretur, donec, virga disciplinæ castigatus, seipsum melius cognosceret et emendaret: dicente propheta, Quos diligit Dominus, hos corripit et castigat. Nuncii vero portatores[1] literarum erant dominus Willelmus de Lindissay et dominus Johannes de Ramorgny: qui tali suggestione dictum ducem inflammaverunt, quod ipse apud castrum Sancti Andreæ se transferret, seipsum ibidem collocaret,[2] ac adventum novi episcopi expectaret, seipsum ab omnibus hostium periculis præservando, sibique periculum futurum machinatum insinuando. Qui princeps eis leviter credens, episcopi castrum adire proponens, per ducem Albaniæ, gubernatorem Scociæ, avunculi[3] dicti ducis Rothsai, inter Nydi et Stratirum, prope magnam[4] crucem, in itinere arestatus fuit; et apud Faukland ductus, et diris carceribus deputatus, fame ibidem periit. Sed, antequam ductus fuit ad[5] Faukland, duxerunt eum primitus ad dictum castrum Sanctiandreæ, et ibidem eum per potenciam et manu armata custodierunt, donec in quodam consilio, apud Culros tento per ducem Albaniæ et comitem Archebaldum de Douglas, de ejus morte decreverunt. Et postea prædictus dux Albaniæ et dictus Archebaldus de Douglas comes eundem ducem Rothsay apud dictum turrim de Faukland valida manu duxerunt, super jumentum parvum, indutus col[l]obio grosio[6] ad modum garsiferi, ut non perciperetur in itinere; et in custodia Johannis Wrycht et Johannis de Selcrik[7] deputatus, qui eum reclusum in quadam parva volticula in dicta turre conservantes usque ad finem vitæ,—qui obiit
A.D. 1402. anno Domini M° cccc° ii°, vii die Aprilis, apud Lundoris sepultus. Dicunt tamen nonnulli quod, quia ipse dux Rothsay noluit acquiescere consilio illorum qui sibi ut patruum suum ducem Albaniæ arestaret, ipsi duo milites, Willelmus de Lindissay et Johannes de Ramorgny, suggestionem suam in eum pervertentes, dicto duci persuaserunt Albaniæ ut, si ipse ducem Rothsay non arestaret, ipsum mala morte mori faceret. Et hæc fecerunt dubitantes revelacionem dictæ suggestionis, eo quod dux Rothsay conspirare in mortem avunculi sui omnino recusavit. Sed aliter dicunt alii, quod dictus Willelmus de Lindissay miles hanc maliciam contra ducem Rothsay conspiravit eo quod ipse, nescio quo levi consilio secutus, sororem dicti militis Eufemiam, dominam pulcerrimam, affidavit, et cognitam postea propter sponsalia præterita repudiavit: propter quod contra ipsum principem magnam inimiciciæ querelam

---

[1] C. D. E. portitores. [2] C. E. collaret. [3] C. E. avunculum.
[4] C. E. magnum. [5] C. E. *add* dictum turrim de.
[6] C. E. grisio. [7] B. Selkirk. D. Celcrik.

concepit.[1] In autumnali[2] tempore præcedenti comparuit[3] stella in occidente, quæ stella cometa[4] dicitur, quæ[5] mortem principis, ut ab astronomis fertur, significat, magnos et longos radios ad aquilonem tendentes emittens: quam ipsemet princeps judicavit mortem principis eminentem.

Sequitur de conflictu de Nesbet.[6]—C. xviii.

ANNO Domini M° cccc° ii fuit ille congressus super Nesbet- A.D. 1402.
mure inter comitem Marchiarum, tunc in Anglia profugum, secum habens potenciam comitis Northumbriæ, et Patricium Hebburn de Halis, nobilem militem, qui notabiliter in Anglia[7] fecit. Sed quia nimis diu ibidem remansit, ulterius quam inter consiliarios conclusum et concordatum fuit, supervenit nova potencia armatorum cum Patricio, filio dicti comitis, per quem victoriam consecuti sunt dictus comes Marchiarum cum suis faventibus: ubi multi nobiles de Laudonia ceciderunt, et dictus Patricius de Hebburn occisus est, et de Halyburtoune tres fratres capti sunt, cum domino de Bass, Roberto Lawder,[8] milite, et multis aliis. Anno vero eodem[9] Archibaldus, comes de Douglas novus, accedens ad ducem Albaniæ, gubernatorem Scociæ, et ab eo licenciam et juvamen ad vindicandum congressum de Nesbet postulans, qui sibi libenti animo[10] concessit, ac filium[11] Murdacum Stewart cum potencia armatorum valida sibi destinavit. Qui comes, collectis amicis et faventibus sibi ex parte australi de Forth, in Anglia[7] usque ad Novum Castrum omnia flamma et ferro infestans invasit; secum habens de borialibus dictum Murdacum,[12] primogenitum ducis Albaniæ, cum comitibus Angusiæ et Moraviæ, cum aliis nobilibus multis. Quibus adversus[13] Novum Castrum venientibus cum prædis et captivis innumerabilibus, obviam eis fecit dominus Henricus Hatspure, et cum eo comes Marchiarum Scociæ cum suis faventibus, numero x millia armatorum, apud locum qui Milfelde[14] vocatur. Ubi comes de Douglas, visis Anglis, apud quendam locum eminenciorem Hammilton nomine se transtulebat cum

---

[1] B. accepit.
[2] D. attumnali.
[3] B. C. D. E. aparuit. C. *omits* stella. E. *has* aparuit in occidente quædam stella cometa, quæ mortem.
[4] C. D. comata. C. *omits* dicitur.
[5] C. quem.
[6] B. C. D. E. Nesbyt, *and so passim.*
[7] C. D. E. Angliam.
[8] C. E. Lawatire.
[9] C. E. Anno vero similiter supradicto millesimo cccc° secundo.
[10] C. E. *add* sibi. D. *adds* sibi *deleted.*
[11] C. E. *add* suum.
[12] C. E. dominum Marchiarum.
[13] *Corrected later from* deversus. C. D. E. deversus.
[14] D. Milfeilde.

exercitu universo. Quos in continenti aggredi volebat dictus Henricus de Percy; sed dictus comes eundem Henricum de loco suo movere permittere nolebat,[1] sed sagittarios suos eisdem transmitteret tantum persuadendo consuluit, qui eosdem taliter molestando et vulnerando tractu fatigarent,[2] ut de levi posterius eosdem sine certamine superatos captivaret: quod ita factum est. Ubi Anglorum sagittæ, tanquam grandines volantes, multos occiderunt, multos vulneraverunt, multos captivos duxerunt. ¶ Ceciderunt vero in bello Johannes dominus de Swynton, Adam dominus de Gordon,[3] Johannes de Levingston[4] de Calendar,[5] dominus de Dalwosy,[6] Walterus Ramsay[7] de Sancto Claro, Rogerus de Gordoune, Walterus Scot. Capti sunt enim[8] ibidem dominus Murdachus Stewart, dominus Archibaldus comes de Dóuglas, dominus Thomas [comes] Moraviæ, dominus comes Angusiæ, cum multis minoribus nobilibus quorum non est memor amplius. Dictus vero comes de Douglas ibidem unum oculum et unum de genitalibus suis amisit.[9]

Sequitur de obsessione castri de Coklaw, cum incidenciis.[10] C. xix.

POST hæc autem dominus Henricus Hatspure, confisus de consilio domini Georgei de Dunbar, putans se de levi totam patriam Laudoniæ usque ad mare Scoticanum suæ dicioni subjugare, ex eo quod valenciores armidoctores[11] alias et ut præmittitur superasset principaliores, tam apud Nesbyt quam apud Hammilton,—propter quod, collecta secum maxima multitudine armatorum, ad turrim de Coklaw, una cum comite Marchiarum Scociæ secum, obsidionem misit,[12] et prædictam turrim de Coklaw[13] fortiter expugnavit. Capitaneus vero dicti loci, Gledstanis nomine, prudens armiger, videns nullum sibi succursum profuturum, cum eis appunctuando concordavit et castrum infra certum tempus, in defectu succursus, eisdem reddere convencione facta promisit. Infra quod tempus Dominus fortis et potens in prœlio, qui non irascitur per singulos dies, nec imperpetuum irascetur, sed flagellum iracundiæ suæ aliquando mitigans, convertit gladium Anglorum in sinu eorum, et in finibus Valliæ dedit eos in manus inimici; et dominati sunt eorum qui

---

[1] D. non volebat. C. E. *have* sed ut. [2] C. E. sagitaret.
[3] C. E. Gordown. [4] C. D. E. Johannes Levinston.
[5] B. Kalencar. [6] C. E. Dalwlsy.
[7] B. D. Ramsay, Walterus. C. E. Rammissay, Walterus.
[8] B. eciam. [9] C. *omits* amisit. [10] C. E. cum incidentibus suis.
[11] B. armiductores. [12] B. amisit. [13] C. E. *omit* de Coklaw.

oderunt eos: ubi apud Schrevisbery commissum est bellum mirabile, ubi multi nobiles ceciderunt ex utraque parte Anglorum. Verumptamen gub[er]nator Scociæ, inscius illius discordiæ Anglorum, Deo cooperante, qui flagella iracundiæ suæ a Scotorum nacione hac vice divertit, collecto nobilium Scociæ exercitu notabili, numero sexaginta millia armatorum, secessit in Laudoniam ante diem statutum; et, quia multa loca forcia in finibus marchiarum per Anglorum maliciam tempore conflictuum de Nesbyt et de Hammilton capta et detenta fuerunt, ipse gubernator eadem loca obsedendo recuperavit et dicioni regis subjugavit: et signanter castrum de Innyrwik, quod funditus ad terram[1] prostravit; et deinde apud Coklaw ad diem præfixum cum exercitu supradicto se præsentavit. Sed, quia guerra mortalis inter dictum Henricum Percy et regem Henricum Angliæ exorta est, dictus Henricus ad præfixum diem apud Coklaw comparere non curavit; sed cum omnipotencia sua contra regem prædictum, violato fidelitatis et legii juramento, apud dictum locum de Schrevisbery in bello campestri[2] adversus Dominum et adversus Christum ejus se prodiciose præsentando rebellavit. Quod cum audivisset dux Albaniæ et gubernator, publicatis novis, unusquisque reversus est in pace in domum suam, magnificans[3] Deum.

Sequitur de bello de Schrebisbery, cum incidenciis.—C. xx.

CIRCA annum Domini M^mum cccc^um tercium, Henricus de Percy junior, dictus de Hatspure, collecto grandi exercitu valde, similavit se apud Coklaw ad recuperacionem illius sine dilacione iturum, licet aliter in mente proposuerat: nam, ex inimicia antiqua[4] contra regem Henricum præhabita, ex eo quod se et patrem suum, Henricum de Percy seniorem, contra regem Ricardum seducendo inducebat, et multa sibi promittendo minime perimplebat, ad confundendum et omnino deponendum dictum regem Henricum omnibus viribus proponebat. Ad quem eciam regem Henricum[5] subvertendum, cum eo confœderati erant dux Eboracensis, comes de Staufurd[6] et Darondale, per eorum literas, sigillis eorum roboratas, dicentes eum coronam injuste[7] et inique usurpasse, et prædictum regem Ricardum nequiter deposuisse, contra fidem et promissum quibus A.D. 1403.

[1] C. E. *add* captum.
[2] C. E. *add* et mortali.
[3] C. E. *add* et glorificans.
[4] C. antique.
[5] omnibus—Henricum *in margin later*.
[6] C. E. Staffurde.
[7] C. injustat.

promisit prædictam sine consensu trini status non usurpare, sed tantum ad correccionem et ad regiminis regni emendacionem et reparacionem intenderet. Et quia cum eo magna multitudo nobilium erat, tam de Anglia quam de Vallia et de Northumbria, ac[1] multi de ejus comitiva regali de nocte ad prædictum Henricum de Percy transire intendebant, propter quod rex legacionem ei misit,[2] dicens et rogans eum quatenus effusioni sanguinis Christianorum peperceret;[3] et quod ipse contentus erat, in proximo consilio generali congregaturo, omne jus et clameum quæ ipse ad coronam Angliæ prætendebat in arbitrio trini status, cui jus competere deberet, pro se et omnibus[4] successoribus committeret; et sic ad consinuacionem[5] prælatorum et procerum in parliamento coronam deponeret, ut cui de jure ad eorum judicium et arbitrium tradi deberet: et quantum in eo fuit consentiret. Quibus blæsis adulatoriis promissionibus Henricus de Percy confractus, usque in crastinum congressum paratum prorogavit, et exercitum ejus hospitari fecit. Rex vero Henricus, hoc audito, paulatim et clam dolose ad exercitum dicti Henrici[6] de Percy appropinq[ua]vit. Quod audiens Henricus de Percy, quod[7] dolose deceptus erat, putans exercitum ejus denuo ire congregare,[8] non potuit; sed, antequam eos in ordine recolligere valuit, rex subito in eos irruens, omnem eorum ordinem dirumpendo laceravit. Verumptamen dictus Henricus[9] de Percy viriliter cum paucis eum defendendo ibidem occubuit. Comes vero Archibaldus, qui apud Hammilton captus fuit, ibidem iterum altera vice arestatus et regi redditus est. Ibidem eciam occisus est Robertus Stewart de Arthschaw,[10] magnæ nobilitatis miles, qui consilium congrediendi Anglicis ac Scotis super omnes alios donavit.

Sequitur de morte regis Roberti tercii, et de capcione primogeniti sui regis Jacobi primi.—C. xxi.

A.D. 1404. ANNO Domini M° cccc° iiii Jacobus primus Scociæ princeps, propter timorem traditoriæ tradicionis, datus est in castro Sancti Andreæ in custodia episcopi Henrici de Wardlaw, qui novus episcopus creatus erat: erat enim ætatis xiiii annorum; et cum eo coætaneus ejus Henricus de Percy quartus, qui

[1] C. E. *add* eciam. D. *adds* ejus.
[2] C. E. fecit.
[3] *Altered later to* parceret. C. E. peparceret.
[4] C. D. E. *add* suis.
[5] B. D. sinuacionem. C. E. insinuacionem.
[6] C. D. *omit* Henrici. E. *omits* Henrici de Percy.
[7] B. D. *add* et. C. E. *add* sic.
[8] C. D. E. recongregare *and omit* ire.
[9] C. D. E. *omit* Henricus.
[10] C. E. Hartschaw.

profugus fuit[1] in Scociam,—post mortem patris missus erat a parentibus ad securitatem personæ suæ. Sed prædictus princeps Jacobus non diu ibidem remansit: sed domino de Synclar[2] missus est in Franciam,[3] ad regem Francorum, in navi modo secreto, ut ibidem moribus et virtutibus instrueretur,[4] et securius conservaretur. Qui dominus de Sinclar[2] Henricus comes Orcadiæ, cum omni diligencia[5] in se suscipiens, et apud rupellam de Bass bargiam ascendens, cum congrua ordinacione et competenti familia in mare[6] missi sunt; et apud Flamburghede[7] a casu vento agitati, ab inimicis eorum Anglicis[8] captus est princeps, cum omni familia sua, et regi Henrico Angliæ ductus, non obstante quod paulo ante hoc treugæ captæ erant inter prædicta regna Angliæ et Scociæ. Quinymmo, quidam dicunt[9] quod personæ principum non comprehenduntur infra treugas. Ipse tamen princeps per xviii annos ibidem in captivitate detentus erat. Et licet dictus rex Angliæ Henricus, ultima sua voluntate, ordinavit filio suo Henrico, qui Franciam hostiliter invasit, quod dictus rex Scociæ libere ad patriam transmitteretur[10] sine quacumque redempcione, non tamen filius hoc perimplere curavit: ymmo, obsidibus datis, magno precio auri redemptus fuit; et anno Domini M° cccc° xxiiii,[11] circa festum Paschæ, Scociam intravit, per contractum matrimonii inter ipsum regem et sororem comitis de Somersyde,[12] nunc ducis ejusdem. Dominus vero de Commernald, David Flemyng, dictum principem usque ad navem conviavit; et in regressu, prope Langhirdmanston, dominus Jacobus de Douglas, gardianus marchiarum, frater comitis Archibaldi de Douglas, eum interfecit; et causam assignavit eo quod ad capcionem regis Roberti secundi unus de principalibus actoribus erat. Cum vero rex Robertus tercius capcionem filii sui in Anglia[13] audisset, in continente lamentabilibus suspiriis de corde emittens, amarissimis doloribus intrinsecus contactus, præ cordis vehementi angustia quasi semimortuus, defecit spiritus ejus; ita quod post diem hunc, viz. quartum Aprilis, nuncquam in sanitate cordis cibum sumpsit, donec in dicto loco, viz. castro de Buth, spiritum Altissimo reddidit; et in Pasleto, coram magno altari,[14] honorifice sepelitur. Et notandum est quod rex Jacobus, primus hujus nominis, ductus fuit in Francia per Henricum Angliæ regem,[15] ad finem

---

[1] B. *omits* fuit.
[2] C. E. Sancto Claro.
[3] C. D. E. Francia. B. *omits* est.
[4] C. instruetur.
[5] C. D. E. *add* onus.
[6] C. D. E. mari.
[7] C. E. Flambourghed. D. Flamburgheid.
[8] D. *has in margin later* per Constable militem.
[9] C. E. tenent.
[10] D. transmitteret.
[11] C. E. M° xxiii.
[12] C. E. Summyrset.
[13] C. D. E. Angliam.
[14] C. E. altare.
[15] D. *adds* Henricum.

quod, per medium ejus, comes Buchaniæ et alii Scoti missi per gubernatorem, virtute confœderacionis, ad defendendum nobile regnum Franciæ, sibi ad mandatum ejus adhærerent: quod nullatenus ipso in captivitate existente facere voluissent, non obstante quod eis sub sigillo ejus sæpius, sub pœna prodicionis et rebellionis, requisiti et moniti fuissent. Post mortem vero regis Roberti tercii, frater ejus Robertus, dux Albaniæ, comes de Fife et de Menteth, electus est iterum et confirmatus gubernator Scociæ. Eodem anno combusta est [a] casu villa de Stirling. Item profugi fuerunt eo tunc tempore[1] in Scocia, præ timore regis Henrici quarti, viz. rex Ricardus, et[1] de Percy Henricus junior, dominus de Bardolss,[2] et episcopus Wallensis, episcopus Bangorensis, episcopus Assavensis, abbas de Walbek.[3] Comes eciam Northumbriæ, per quendam militem suum familiarem deceptus, Angliam intrando, per regem captus est, et cum eo dominus Wardolss;[4] et ambo duo capitibus truncati, et palis publice affixis, cum multis aliis ejusdem opinionis, qui[5] occasione dicti Henrici de Percy mortem passi sunt.

[Sequitur] de quibusdam actibus in illis temporibus accidentibus.—C. xxii.

A.D. 1404. ANNO Domini M° cccc° iiii[6] dux Burgundiæ ducem Aurelianensem in villa de Paris occidi fecit per quendam Roynoldum[7] de Hotouneville[8] Normannum, in festo Sancti Clementis, prope ecclesiam Albæ Religionis, quæ Parisius vocatur Gallice *Les Blans Manteaux*. Ipse vero dux Burgundiæ fuit patruus regis Karoli sexti; et prædictus dux Burgundiæ propter invidiam eum interfecit, ut regimen regis et regni haberet: et prædictus dux Aurilianensis erat frater regis germanus, et nepos dicti regis[9] Burgundiæ. In illo eodem anno Jacobus de Resby, Lollardus, combustus[10] est propter ejus hereticas opiniones. Tenuit enim quia[11] dominus papa non fuit vicarius Christi nisi fuisset sanctus, cum multis aliis opinionibus falsis. In eodem anno
A.D. 1405. sequenti, viz. M° cccc° v°,[12] bellum de Legis commissum est per eundem ducem Burgundiæ, ubi multi in bello ceciderunt. Erat enim secum dux Baveriæ,[13] pater reginæ Franciæ, quæ mater

---

[1] C. E. *omit this word.* [2] C. E. Bardolff. [3] C. E. Welbek.
[4] C. E. de Bardols. D. de Wardolff. [5] C. E. in.
[6] *Altered to* vii. [7] C. E. Roynaldum. [8] C. D. E. Hottonville.
[9] C. D. E. ducis. [10] B. consultus. [11] C. D. E. quod.
[12] *Altered to* 8°.
[13] *There is added later in margin, and in* B., fuit frater ducis Holandiæ. B. *has* Bavariæ.

fuit Karoli VII., nunc regnantis, et qui Franciam ab omni subjeccione Anglorum invincibiliter liberavit. Iste vero dux Baveriæ fuit frater ducis Holandiæ. Cum hiis autem erat comes Alexander de Mar, cum nobili comitiva nobilium Scociæ: qui plures ibidem singulo[1] militari decoravit; et ei data fuit magna laus victoriæ, non tantum propter ejus probitatem quam eciam propter ejus consilium. Ipse enim dux Burgundiæ captus fuit in bello de Hungary per Sarracenos, qui eum occidere noluerunt, eo quod in facie ejus judicaverunt eum occasionaliter[2] esse causam effusionis sanguinis multorum Christianorum: propter quod redemptus fuit et dimissus. Hiis autem temporibus missus est abbas de Pontiniaco in Scociam, pro unitate ecclesiæ, et ad struccionem[3] faciendum a papa Benedicto: quod ita factum est, et Martinus fuit unicus.[4] Anno Domini M° cccc° ix captum est castrum de Jedwort, et ad terram prostratum; et eodem anno dominus comes de La[5] March restitutus est ad castrum de Dunbar et ad comitatum; sed, antequam suum dominium recuperare potuit, dominium de Lochmaban,[6] tunc[7] Valle Anandiæ, Archibaldo[8] de Douglas comiti donavit, et aliis consulibus regis alias terras distribuit. Eodem anno fuit magnus ventus Sancti Kentigerni,[9] qui arbores in forestis evulsit radicitus, et multa mirabilia fecit. Anno sequenti fuit captum castrum de Fascastel[10] per filium primogenitum comitis Marchiarum. Item anno Domini M° cccc° xi fuit conflictus de Harlaw,[11] in Le Gariach, per Donaldum de Insulis contra Alexandrum comitem de Mar et vicecomitem Angusiæ,[12] ubi multi nobiles ceciderunt in bello. Eodem anno combusta est villa de Cupro casualiter. Anno Domini M° cccc° xiii venerunt bullæ privilegiorum universitatis Sanctiandreæ, in crastino Purificacionis Beatæ Virginis. Solemnitas vero facta est magna in civitate, cum gaudio magno valde. Item anno Domini M° cccc° xi combusta est a casu villa de Linlithquw.[13] Item villa de Roxburgh combusta[14] est,[15] pons rumpitur per Scotos, viz. dominum de Douglas et comitem de La March.[16] Anno Domini M° cccc° xiii interfectus est comes de Strathern, Georgius de Graham, per duos fratres

A.D. 1409.

A.D. 1411.

A.D. 1413.

A.D. 1411.

A.D. 1413.

---

1 C. cingulo.
2 E. occasionabiliter.
3 *Altered from* destruccionem. D. adstruccionem.
4 C. E. *omit* Hiis autem—unicus.
5 C. E. Le, *and so passim.*
6 C. E. Lowmabane. D. Louchmaban.
7 B. C. D. E. cum.
8 C. Archibaldus.
9 C. *altered from* Sanctæ Katherinæ. E. Sanctæ Katherinæ.
10 C. E. Fast Castell. D. Fastcastell.
11 D. Arlaw.
12 C. E. de Angus. D. *adds* de *deleted.*
13 B. Litquw. C. E. Lithquw. D. Lithquow.
14 C. combustas.
15 E. *adds* et.
16 B. de Marchis.

domini de[1] Olifant, qui post hoc in Angliam fugierunt;[2] et recapti, justicia de eis facta est apud Perth, ubi tracti erant ad caudam equorum, decapitati et suspensi. Anno Domini
A.D. 1415. M° cccc° xv combusta est villa de Penreth per Scotos, et villa de Drumfres[3] per Anglos. Anno supradicto xv fuit commutacio liberalis inter dominum Murdacum[4] Stewart, primogenitum ducis Albaniæ, captivum in Anglia a bello de Hammilton, et[5] Henricum de Percy juniorem, comitem Northumbriæ. Item
A.D. 1414. anno xiiii fuit celebratum consilium de Constans, per dominum apostolicum ac universalis ecclesiæ prælatos.

Sequitur de iniciis guerrarum Angliæ contra regnum Scociæ[6] per Henricum quintum[7] regem Angliæ, cum incidenciis.—C. xxiii.

A.D. 1415. ANNO Domini M° cccc° xv rex Angliæ Henricus quintus, convocatis prælatis et proceribus regni sui, peciit ab eis consilium, in periculum animarum, utrum veriorem querelam habuit contra regnum Scociæ ad guerram movendum, aut contra regnum Franciæ. Qui unanimi consensu, ut fertur,[8] dixerunt quod contra regnum Scociæ nullam querelam justam conquestus habuit, sed bene contra regnum Franciæ. Et sic classe parata, cum armatorum magna multitudine in partibus Normanniæ arripuit, et primo introitu plures civitates et oppida optinuit: et in portu de Herflu et Honflu[9] navigium suum collocavit, et exercitum suum in eisdem villis et locis circumsitis locavit; et dehinc apud Casdebek,[10] Tankarwille, Cane et Arouwan,[11] et consequenter per quasi totam Normanniam: atque, ab hinc deputatis certis custodibus ad loca forcia conservanda, in Angliam se revertere et exercitum ejus roborare proposuit. Sed in itinere suo cum magna multitudine circumceptus est Francorum, apud locum qui Agencourt dicitur, prope Sanctum Paulum, qui omnimodo congressum cum eis habere voluerunt: ubi tam acriter pugnatum est, sic quod centum millia Francorum per quindecim millia Anglorum devicti sunt; et quasi tota nobilitas regni[12] ibique in illo conflictu capti sunt, s. dux Aurilianensis,[13] juvenis et speciosus[14] valde, dux similiter de Alanson, dux itaque de Bourbon, de Brabant, de Baar, comes de

---

[1] C. E. *add* Le. [2] B. fugerunt. [3] D. Dumfreys.
[4] B. Marchiarum. C. E. Murthacum. [5] C. E. per.
[6] C. D. E. Franciæ. [7] C. E. *omit this word.* [8] C. aufertur.
[9] C. E. porta de Herfleu et Honfleu. D. Houfleu.
[10] C. E. Causdebek. [11] B. à Rowane. C. D. E. à Rouwane.
[12] B. *omits* regni. [13] C. E. Aurialensis. [14] C. sponsus.

Nebere,[1] constabilarius Franciæ, cum multis nobilibus minoribus, quorum non possit notificari certus numerus. Nam tanta multitudo ibidem confusa est qui nuncquam ictum dederunt, nec ad inimicos appropinquaverunt, nisi quod eos tantum de longe videntes fugam aliorum et captivitatem nobilium, cumulus super cumulum extincti sunt per millia. Ibidem fuit captus dominus Bursigaldus, marescallus Franciæ, innumerabilibus interfectis, extinctis et fugatis. Causa vero hujus victoriæ, ut asseritur in Francia, fuit ex eo, primo, quod omnes erant in guerris inconsueti, nec in armis usitati vel docti; sed juvenes, et in armis[2] militaribus ignari, et tamen elati et[3] præsumptuosi, putantes alios in fugam agitare: secundo, pro eo,[4] ex eorum elacione et præsumptuositate, videntes seipsos[5] in supremo gradu armatos, nolebant permittere eorum architenentes vel balistarios accidere ad vangardiam, ad honorem consequendam;[6] sed seipsos[7] ad honorem anteposuerunt: tercio, nimis magna multitudo erant simul, ita quod nullus ordo inter eos servari potuit: quarto, ex eorum nimia elacione et superbia racionabilem concordiæ oblacionem refutaverunt: quinto, in peccatis eorum inconfessi ad bellum properaverunt. Hæc enim sunt causæ perdicionis belli.

Sequitur de subjeccione Wallencium, cum incidenciis.—C. xxiiii.

PAULO ante transitum regis Angliæ in Franciam, et post bellum de Screvisbery, rex Angliæ, collectis duabus[8] vicibus grandi exercitu, Valliam intravit, et multa mala ibidem perpetravit; et tercio intrans, intendebat omnia solotenus ferro et flamma consummare, nulli parcens ætati,[9] sexui vel ordini, donec, ex divina provisione, aquæ quæ super cœlos erant super ipsum et super[10] exercitum taliter inundaverunt, quod de gentibus suis plus quam decem mil[l]ia in aqua pluviali submersi sunt et extincti. Postea vero[8] misit filium suum, amplius in propria persona nolens[11] redire: qui caute majores natu patriæ allexit sibi per munera et dona, quæ obcæcant[12] corda judicum et pervertunt fidele judicium. Ipsi vero sibi promiserunt quod, dum ipsi in acie belli[13] contra dictum principem essent ordinate positi, in fugam ante congressum se primo exposuerunt.[14] Quod

[1] C. E. Nybers et.
[2] C. E. *add* et.
[3] C. E. *omit this word.*
[4] C. E. *add* quod.
[5] C. E. eosmet.
[6] C. E. sequendam.
[7] C. E. ipsosmet.
[8] *Altered from* duobus. C. D. E. duobus.
[9] D. *adds* vel.
[10] C. E. ejus.
[11] C. E. nobiles.
[12] C. D. E. obsecant.
[13] C. belle.
[14] *Altered to* exposuerent. D. exposuerent.

ita factum est; et consequenter post eos omnes alii Wallenses fugerunt:[1] ubi maxima murthia et occisio facta est innocencium pro libertate et jure sibi[2] contendencium. Et sic, ante transitum in Francia, in subjeccionis servitute redacta est Vall[i]a per seipsos, proditoria tradicione eorum. Sed, quamdiu in unitate stetit Vallia indivisa, modicum perdiderunt per Anglorum potenciam; sed quia majores natu odium absconditum contra principem Valliæ conceperunt: et sic in proprio delicto propter eorum iniquitatem perierunt. Item idem Henricus, tunc princeps, magna calliditate et malicia omnia acta ejus bellica operatus est, ut in Francia patuit intuentibus: nam ipse nuncquam voluit in Franciam durante concordia principum guerram movere, donec divisionem mortis ducis Aurilianensis causa incipere percepit. Quod[3] tirannidis naturæ magis est quam boni ducis, teste Vigesio[4] de re militari, dicente, "Inter hostes discordias procurari[5] judicis est." Nam omne regnum in se divisum desolabitur. Et sic, tam[6] ipse percepisset discordiam inter magnates Franciæ, tunc, collectis viribus, in Franciam classem cum potencia nobilium valida secessit, ut præmittitur; et mortale bellum de Agentcourt committitur, ut præmissum est. Verumptamen ante hoc stipendiarius fuit cum certo numero armentorum[7] duci Burgundiæ, et frater ejus Thomas duci Aurilianensi: et sic per venenum eorum seminata est discordia inter hos duos duces. Sed plus et pocius hoc fecerunt ad explorandum patriam, et ad[8] cognoscendas gentes et secreta cordis eorum. Et sic[8] eorum veneno seminato, discordia cito mota est inter dominos quæ ad huc est exinanita: similiter sicut ipse Vallenses per talem cautelam et dolum intoxicavit, discordiam et divisionem seminando; quod non potuit, si in seipsos non fuissent divisi: ut apparuit in guerra mota inter patrem ejus Henricum Loncastriæ et eosdem Vallenses, quia unanimes erant. Ac eciam rex Franciæ, tanquam amicus et confœderatus eorum, ad defensionem eorum duo millia armatorum transmisit eis, expensis propriis, contra dictum patrem ejus, una cum magna auri summa ad guerram eorum manutenendam. Sed, prout unus abbas, prædicacionem faciens, Vallensibus dixit, Quod nulla victoria est ab homine, sed a Deo: et hoc per vitam immaculatam, dicente propheta, Si populus meus audisset me, et in viis meis ambulasset, pro nichilo forsitan inimicos eorum humiliassem, et super tribulantes eos misissem

---

[1] C. D. E. fugierunt. [2] C. E. suis.
[3] C. E. Et. [4] B. D. Vigecio. C. E. Vigerio.
[5] C. E. procurare dolosi. D. *altered from* procurare.
[6] C. E. cum. [7] C. E. armatorum. [8] C. E. *omit this word.*

manum meam. Ideo eosdem animando et confortando exhortabatur ut ipsi inde facerent virtutem, et sine dubio ipse Dominus ad nichilum deduceret inimicos eorum et tribulantes. Qui Vallenses sic animati ad hortatum sancti viri, et in confessionibus et oracionibus et[1] elemosinis sic confortati per recepcionem sacri Corporis Dominici omni septimana, quod infra tres annos omnes eorum inimicos de naturali solo expulserunt, et omnia per regem Angliæ capta et fortificata exceptis tribus recuperaverunt et ad terram funditus prostraverunt: tria vero castra inexpugnabilia s.[2] Abirhust Wiche, Conway et Hardlawch.[3] Iste vero monochus fuit abbas Glomorganciæ, Pouwale nomine, qui dux exercitus fuit ipsemet. Quinymmo, post hujusmodi victoriam in brevi tempore,[4] iterum in vanitatibus, superbia et in omnibus viciis a Domino Deo taliter fluxerunt, quod Dominus justus conclusit eos iterum in manus inimici, et dominati sunt eorum qui oderunt eos.

Sequitur de transitu comitis Buchaniæ ad Gallias, missus per gubernatorem in subsidium Francorum.—C. xxv.

ANNO Domini M° cccc° decimo ix captum est castrum A.D. 1419.
de Werk per Willelmum de Haliburtoune de Fastcastel; et postea proditorie deceptus per dominum Robertum Ogil et interfectus est, et[5] cum eo xxiiii[6] Scoti nobiles[7] viri: tractando de pacis concordia sub securitate, miserunt scalas ad posteriorem partem castri, aliis non advertentibus, per scalas canubias: et, capto castro, decapitati sunt omnes in eo existentes, et corpora extra muros projecta crudeliter et despectuose. Anno Domini
M° cccc° xx missi sunt nuncii a rege Franciæ Karolo septimo ad A.D. 1420.
gubernatorem Scociæ, Albaniæ ducem, pro succursu contra Henricum quintum, tunc regnum Franciæ invadentem cum magna armatorum multitudine, omnia captivantem et vastantem. Qui gubernator, convocatis tribus regni statibus, filium ejus Johannem comitem Buchaniæ, cum eo Archibaldus de Douglas, primogenitus comitis ejusdem et nepos dicti ducis, cum x millibus armatorum notabiliter præparatorum expensis dicti regis Francorum, missis navibus tam de Francia quam de Hispania apud dictum Scociæ regnum pro dicta nobilitate ducenda versus dictum regem Franciæ. Qui cum maxima læticia recepti sunt,[8] datis principibus ducibus exercitus locis

[1] C. E. ac. [2] C. E. *omit this word.* [3] B. Hardlach.
[4] C. E. *add* ipse. [5] C. *omits* est, et. [6] C. E. xxiii.
[7] C. D. E. notabiles.
[8] C. E. *add* in Francia et magnifice remunerati.

habitacionis notabilibus, viz. comiti Buchaniæ castrum de Clatillioun,[1] comiti de Wigton Archibaldo de Douglas castrum de Dunle Roy, et domino Thomæ de Ceton castrum de Langes, domino Johanni Stewart de Dernly castrum de Concoursaullis,[2] cum eorum terris et dominiis appropriatis ac villis et municionibus ditissimis: qui usque ad bellum de Baugy[3] nullius reputacionis erant; sed tantum dicti erant a Francis mutonum commestores et vini consumptores et hausores, et regi Franciæ et regni[4] inutiles, donec et quo[usque] commissum fuit bellum de Baugy[3] per Scotos principaliter, ubi tota nobilitas et flos miliciæ Anglicanæ cecidit in bello, in Vigilia Paschæ, sub treugis et assecurancia capta inter principes, viz. dictos dominos Scociæ et ducem Clarenciæ Angliæ, usque ad octo dies, ob reverenciam Passionis Christi et recepcionis sacramenti. Qui tamen Anglorum principes ex insidiis dolose,[5] in vigilia dicti festi Paschalis, Scotis nil mali putantibus, ymmo tocius doli et fraudis expartes,[6] subito, Scotis ad palmam ludentibus et aliis jocunditatis et devocionis occupacionibus vacantibus, in ipsis quasi inermibus irruerunt. Sed quia per Divinam pietatem aliqui notabiles viri erant ludentes apud unum passagium cujusdam riparii, qui eorum vexilla per boscos et nemora in insidiis clam veniencia perceperunt, et subito cum arcubus et cum lanceis passagium aliquantulum, ad arma alta voce proclamantes, diffenderunt: alias[7] improviso omnes Scociæ principes, nil doli putantes, in ore gladii consumpti fuissent. Et sic principes Anglorum, solemniter armati, præsumpcione sua putantes Scotos omnino in ictu oculi prosternere[8] et confundere, relictis eorum sagittariis ex nimia festinancia, agitati per Scotos leviter armatos, et quosdam inermes, qui in cursu subitaneo[9] validissimi viri sunt et in[10] lanceam[11] strenuissimi,—cum ingenti clamore ad nutum congregati, et Anglorum infidelitate animati audaciores, in eorum fidelitate confidentes, et probabiliores[12] facti sunt; et cum tam vehementi impetu principes Anglorum cum lanceis et[13] malliis ferreis et plumbiis et gladiis acutissimis impulsantes prostraverunt, et[14] tam principes quam[15] eorum commilitones, una cum eorum signiferis, vexillis, statoriis, pennonibus,[16] panniculis et signis bellicis prostratis et dejectis, in terram florem miliciæ Anglicani exercitus, ducem Clarenciæ, regis Angliæ fratrem,

---

[1] C. E. Chatillioun.
[2] C. D. E. Concoursault.
[3] *Altered later to* Bauge.
[4] B. C. D. E. regno.
[5] C. E. et insidiis dolosi. D. dolole.
[6] C. D. E. expertes.
[7] C. E. *add* ex.
[8] C. E. prosternentes.
[9] C. E. subitando.
[10] B. C. D. E. ad.
[11] C. E. leviceam.
[12] C. E. probiores.
[13] C. E. Anglorum lanceis et aliis.
[14] B. C. E. quod.
[15] C. quod.
[16] C. E. pannonibus.

cum aliis ducibus belli et comitibus et magnatibus, militibus et baronibus, cum multis aliis proceribus, in primo congressu interfecerunt; ac, expeditis eorum sequacibus[1] qui præsentes erant, alii posteriores veni[en]tes ad prœlium in fugam concito conversi sunt. Erat enim hora Vesperarum. Præterea vero principes Scociæ cum eorum exercitu fugam insequentes usque ad pontem cujusdam civitatis quæ Mans vocatur, ad octo leucas distantem, quosdam occidendo, quosdam captivando, quosdam vero prosternendo, usquequo nocte interpellente in silvis et nemoribus evaserunt.

Sequitur de principiis et iniciis belly de Laugy[2] supradicti, cum incidenciis.—C. xxvi.

ANNO Domini M° cccc° xxi rex Angliæ Henricus quintus, invasor Franciæ, post conquæstum Normanniæ rediit in Angliam ad recolligendum novum exercitum, intendens totam Galliam suæ dicioni subdere, domino Thoma duce Clarenciæ ad regimen et defensionem dictæ[3] patriæ Normanniæ relicto; qui in tempore Passionis Christi proponebat se in ducatu Andegavensi castro de Baugi[4] obsidium ponere. Comes vero Buchaniæ,[5] cum quibusdam capitaneis Francorum qui cum dicto duce Clarenciæ cupiebant habere congressum, ad villam de Lud, ad quatuor leucas prope, in die Parasceves, ad numerum vii millium hominum: dux vero Clarenciæ x millia in suo exercitu habuit. Tunc comes Buchaniæ misit nuncios suos exploratores ad visitandum et explorandum exercitum dicti ducis. Et sic hincinde signiferis intermissis, licet ex utraque parte congressum habere desiderabant, tamen per intermissos nuncios usque post festum Paschæ, ob reverenciam Passionis Jhesu Christi, congressum differre volebant, ut præmissum est; et consequenter sub illa confidencia, dictus dux dolose et clam proposuit se exercitum dicti comitis confundere, et ex improviso eosdem inermes reperire et ex toto distruere. Quos Anglos, sic ut præmittitur clam venientes, impugnavit primo ad passagium Hugo Kenedy cum Roberto Stewart de Railstoune[6] et Johanne Smale de Abirdene, cum suis sequacibus. Sed quia, ut prædictum[7] est in capitulo præcedenti, dux Clarenciæ veniens clam, relictis sagittariis, tota nobilitas secum existens ad passagium venientes impugnabantur, ut dictum est; propter quod equi, vulnerati sagit-

A.D. 1421.

---

[1] C. E. sequelis. [2] B. C. D. E. Baugy. [3] C. dicti.
[4] *Altered later to* Bauge. [5] C. E. de Bouchania.
[6] C. E. Ralistoune. [7] C. E. præmissum.

tariis, passagium refutaverunt, sic quod conati sunt principes et magnates pedestres descendere, et sic passagium vi et potencia armorum arripuerunt. Quo tempore pendente principes et nobiles Scociæ collecti, campum cum potencia qua poterant, licet modica in respectu inimicorum, susceperunt, et primos acriter impulsantes prosternere cœperunt. Et sic ingruenti[1] bello, potencia Scotorum crescebat in melius, et super eorum inimicorum sæviciam invalidaverunt; sic quod victoriam finalem cum gloria et honore aperte optinuerunt, præsentes in campo prosternentes, capientes et occidentes, et[2] eorum sequaces in fugam revertere compulserunt; et[3] usque ad noctis tenebras per boscos et nemora eosdem fugantes persecuti[4] sunt. Ubi occisus fuit dux Clarenciæ, ut dictum est, frater regis, et comes de Kym, et comes de Riddisdale, et dominus de Ross, cum domino de Gray de Cotenoir,[5] cum multis aliis baronibus, usque ad numerum xxvi dominorum terrenorum. Capti vero sunt comes de Somerset, frater reginæ Scociæ uxoris regis Jacobi primi, ac comes de Hunty[n]gtoune: per Laurencium Bernour[6] Scotum captus fuit, et Somerset[7] per dominum Johannem [de] Sibbald, militem Scociæ; et[8] eciam frater dicti comitis[8] de Somerset. Captus est eciam dominus de Feuwant,[9] et multi alii[10] domicelli, de quibus hic non fit mencio. Nec, quis in tali generali conflictu publico interfecit quem, certam relacionem non invenio;[11] sed tamen publica vox fuit quod quidam Scotus montanus, Alexander Makcaustelayn[12] nominatus, de Levenax[13] oriundus, de familia domini de Buchania,[14] dictum ducem de Clarencia[15] occidit; quia, ad hoc signum, coronellam auream, quæ in galia sua de auro purissimo, gemmis preciosis ornatam, super caput ejus in campo inventa fuit, prædictus Makcastelan[12] secum in campo portavit, et pro mille nobilibus domino de Dernly[16] vendidit: qui eandem coronellam Roberto de Houston pro quinque millibus nobilium sibi debitis in pignore postea reliquit. Et notandum quod de nacionibus Scotorum et Gallorum pauci mortui sunt, non ultra xviii, quorum duo Gallici erant, notabiles[17] viri, viz. Karolus Boutillier[18] et frater domini de Fountanis. Sequenti vero die post Dominicam Paschalem nova supervenerunt Fran-

---

1 C. E. ingruente. 2 C. D. E. *omit* et. 3 C. E. *omit* et.
4 C. E. eisdem fugantes secuti.
5 B. Totenoir. C. Rotenoir. E. Rote nomine.
6 B. Bermour. C. E. Vernour. 7 C. E. Somerset, et.
8 C. E. domini. 9 C. D. E. Fuwater.
10 C. E. *add* minores. 11 C. E. invenimus. 12 C. E. Makcaustelan.
13 B. D. Lenaux. C. E. Lenax. 14 C. E. Bouchane.
15 C. E. ducem Clarenciæ. 16 C. E. Dernle. 17 C. E. nobiles.
18 B. C. D. Boutiller. E. Boutillire.

corum regi quod omnes Scoti fugerunt, et Gallici campum et[1] victoriam et honorem adepti sunt: de quo rex Franciæ, Turonis existens, multum mirabatur. Quarto vero die post bellum Scotorum principes cum suis captivis, duobus comitibus Angliæ, quinque vel sex magnis baronibus, apud dictam civitatem regi Francorum se præsentaverunt, Gallicis nullos captivos[2] habentibus. Tunc rex in publico in talibus verbis prorupit, dicens, "O vos, qui dicere solebatis quod Scoti mei inutiles erant michi et regno, et nichil valuerunt nisi quod mutorum[3] commestores et vini haustores erant, videte ergo nunc quis honorem, victoriam et belli gloriam meruit habere."

Sequitur de insania regis Henrici quinti, et[4] iniciis doloris ejus ad mortem; cum incidenciis.—C. xxvii.

CONSEQUENTER vero post mortem ducis Clarenciæ rex,[5] audita morte fratris ejus et amissione gencium et dominorum suorum, statim collecto exercitu valido, in Normannia rediit et apud Hunflev[6] applicuit, et confestim villam de Dreux[7] obsessit; et, ex magno furore et insania quibus accensus fuit non potens se sustinere, in[8] die nec nocte quiescere potuit. Tande[m] castrum optinuit; et deinde apud Orlians secessit,[9] et apud Mellun adducto secum Jacobo, rege Scotorum postea,[10] qui diu in manibus Anglorum captivus tenebatur,—captus tamen, ut præmittitur, infra treugas pacis,—et mittens obsidium apud dictum locum de Mellun, eundem optinuit, et capitaneum ejus, dominum de Barsaban,[11] captivum detinuit.[12] Ubi eciam capti sunt xx vel plures Scoti, et[10] qui in municione dictæ villæ tenebantur: quos omnes sine redempcione suspendi fecit, dicens eos rebelles et traditores contra regem suum, quem secum invite duxit. Ibidem [vero] statutis custodibus, [accessit] apud Meaulx en Brie, ubi erat castrum inexpugnabile; quod tamen[13] manu potenti et brachio forti cepit, non tamen sine magna strage gencium suarum. Et notandum est quod, cum rex Angliæ prope Orlians venisset, obsessit Baugensi,[14] et cum eo rex Scociæ; sed nichil profuit. Postea vero apud Mellun obsidium posuit, et optinuit; conse-

---

[1] C. D. E. *omit* et.
[2] D. E. nullis captivis.
[3] B. C. D. E. mutonum.
[4] C. E. *add* de.
[5] C. E. *add* Angliæ.
[6] C. D. E. Hunflew.
[7] *Altered later from* Dorux.
[8] B. C. D. E. *omit* in.
[9] B. C. E. recessit. D. cecessit.
[10] C. E. *omit this word.*
[11] B. C. D. E. Barbasan.
[12] C. E. capitaneum tenuit.
[13] C. E. cum.
[14] *Altered later to* Barigensi. D. Baugensy.

queuter, apud Meaulx, et optinuit.[1] Erat enim magna penuria victualium inter eos: propter quod missi[2] sunt de quolibet cœtu certus numerus armatorum[3] in forragio, ad deprædandum patriam. Et sic,[4] inter alia opera eorum meritoria, in territorium sancti Fiatri[5] de Bri intrantes, omnia deprædantes vastabant; et signanter in ecclesia ubi requiescunt reliquiæ sacræ dicti sancti intrantes quædam[6] membra diabolica, ut alias in anteriori capitulo recitatum est, calcios argenteos deauratos[7] et[8] gemmis preciosis undeque ornatos abstulerunt. Propter quod et alia eorum demerita rex nolens[9] restitucionem facere sæpius requisitus, percussus infirmitate dicti sancti Fiatri, intrinsecus[10] ignitus tam in ventre quam in interioribus membris, apud Sanctum Maurum de Fosseis super flumen de Merne,[11] ad septem leucas prope Paricensem,[12] mortuus est, et apud Sanctum Dionisium prope Paricensem[12] eviceratus; et,[13] visceribus ibidem inhumatis, Londoneis in casula plumbea ducebant corpus ejus. Dictus vero sanctus Fiatrus, ut præmittitur, filius regis Scotorum tenetur, prout legenda ejus testatur; sic eciam et dictus sanctus Maurus. Ubi duo monasteria notabilia in eorum honore fundata existunt: quorum sanctorum miracula et virtutes totam patriam decorant. Et sic, postquam infirmitate percussus fuit, quæsivit a medicis qualitatem morbi ejus: qui sibi responderunt quod sancti Fiatri morbus erat, ex vindicta proveniens, quæ incurabiliter mortem igneam adducit; et quod ipse filius fuit regis Scociæ. Et tunc[14] respondit rex, "Illa est maledicta nacio: nam ubicumque locorum perrexero,[15] eos[16] in barbam invenio. Nimirum," inquit, "si ipsi[17] atroces et vindicativi sunt[18] in vita eorum, qui tam crudelem[19] vindictam post mortem operantur,"—ut prius recitatum est. Et sic immunitatem ecclesiarum suarum et terrarum conservant sancti supradicti, quod nullus ausus est in eorum territorio malificia enormia perpetrare. Post hæc autem comes Buchaniæ effectus est constabularius regni Scociæ:[20] qui, collectis suis exercitibus, misit obsidium apud Galardoun, prope Charteris;[21] in subsidium cujus venit dominus[22] Karolus Delphinus Franciæ, cum potestate magna, a quibus castrum

[1] C. E. *omit* Et notandum—optinuit.
[2] quod missi *in margin later.*
[3] C. E. *add* et.
[4] C. E. Eciam.
[5] C. E. Fiacri, *and so passim.*
[6] C. D. E. quidam.
[7] deauratos *in margin later.*
[8] C. D. E. ac.
[9] C. nobiles.
[10] C. E. putrifactus.
[11] C. D. E. Marne.
[12] C. E. Parisius.
[13] C. E. evisceratus; ac.
[14] C. E. *omit this word.*
[15] B. porrexero.
[16] eos *repeated.*
[17] C. episcopi.
[18] *Altered from* sint. C. D. E. sint.
[19] *Altered from* crudelam. D. crudelam.
[20] Franciæ *interlined later over* Scociæ. C. D. E. Franciæ.
[21] C. D. E. Chartris.
[22] B. dictus.

insultantibus captum est, multis Burgundis interfectis, Anglis vero captivis et redemptis. Diversa loca alia forcia, missis ibidem custodibus, in[1] iter itinerando ceperunt: quemamodum villam de Averanchis, prope fines[2] inter Normanniam et Britanniam, ad quatuor leucas prope montem Sancti Michaelis in Monte Tumba, Anglis ibidem existentibus dimissis ad propria.

Sequitur de bello de Verneuil,[3] cum incidenciis.—C. xxviii.

DELPHINUS vero Franciæ, videns præt[er]ire æstatem et yemem appropinquantem, attendens eciam fortunam bonam Scotorum et confisus in subsidio eorum, ex matura deliberacione præhabita misit in Scociam prædictum comitem Buchaniæ, constabilarium Franciæ, ad majorem Scotorum exercitum reducendum. Qui comitem Archibaldum de Douglas, secundum hujus nominis, cum x millibus armatorum secum reduxit, cum multis aliis nobilibus,[4] militibus,[5] baronibus, proceribus et aliis, egregie ordinatis: quorum quidam in Britania, alii in Rupella applicuerunt,[6] ad festum Carnis Brevii, anno Domini M°cccc°xxiii. A.D. 1423. Rex Franciæ defunctus est,[7] et filius suus Karolus Delphinus non dum ad huc coronatus erat, obstantibus sibi diversis civitatibus[8] inter eum et locum suæ coronacionis, viz. civitatem Remensem Rex vero erat, licet non coronatus. Qui paucos habuit in regno faventes, propter divisionem inter eum et ducem Burgundiæ, causa occisionis ducis Aurilianensis: propter quod magnam habuit pecuniæ penuriam. Qui[n]ymmo rex contulit dicto comiti de Douglas ducatum Turonensem; ac alios dominos secundum eorum statum gratificavit, taliter quod contenti erant, quid per dona quid per promissa, pro rege contra Anglicos vivere et mori in sua querela. Tandem dux Bedfordiæ, frater regis Angliæ defuncti, tunc regens in Francis,[9] cum eo comes de Salisbery et dux Glocestriæ, cum multa armatorum familia apud castellum de Evry in Perchia obsidionem miserunt: cum quibus tractatum fuit quod infra xl dies, in defectu succursus, prædictum castrum eis redderent. Principes vero Scotorum, hæc videntes, omni[10] alacritate et festinancia præparaverunt se ad incongressum[11] [cum] eis habendum. Quod ita factum est: Ut ipse comes de Douglas et Turoniæ dux locum tenens generalis

---

[1] B. et. C. E. *omit* iter. D. *deletes it.*
[2] C. E. finis.
[3] C. E. Vernuele.
[4] C. D. E. notabilibus.
[5] armatorum—militibus *in margin later.*
[6] C. applicaverunt.
[7] C. E. *have* Rex vero Franciæ defunctus erat anno M°cccc°xxii°.
[8] C. E. civibus inter mediis.
[9] C. E. Francia.
[10] B. cum.
[11] B. C. D. E. congressum.

regis Franciæ effectus est et dux coronellatus apud Burges in Bery[1] cum maxima solemnitate, postea vero dimissis custodibus in castris et in villis suis, ad diem præfixum se præparavit; cum eo dictus comes de Buchania,[2] constabilarius Franciæ, et gener dicti domini ducis; eciam tota nobilitas Scociæ ibidem [pro tunc] existens; ac eciam de Francia comites de Hairtour,[3] de Amale, de Tun[n]aare, de Nerbon, cum multa nobilitate Gallicana: qui omnes in bello ceciderunt, ita quod nullus quasi nobilis nec Scociæ nec Franciæ [a] prædicto bello evasit, quin aut captivus aut occisus erat. Ibidemque obiit, apud locum prope villam de Vernueil campestrem,[4] inter dictum castrum de Evry et villam supradictam,[5] dictus dux Turoniæ, cum constabilario Franciæ,[6] generi suo, ac Jacobo de Douglas, secundo filio suo, validissimo milite, et nepos regis Scociæ, cum aliis baronibus et militibus usque ad numerum quinquaginta notabilium dominorum: ac de aliis multitudo magna, tam[7] nobilium quam architenenciam, quorum nullum[8] certum numerum habere comprobatur: ad æstimacionem vero[6] septem millium Scotorum et quinque Gallicorum. Modus vero et causa perdicionis belli talis erat: Exercitus vero[6] Franciæ non dum tempestive venit ad diem statutum belli pro recuperacione castri de Evry, sed in castro;[9] et sic, castro Anglis reddito, exercitus Franciæ apud Vernueil[10] en Parche,[11] ex parte regis Angliæ tentum, se præparaverunt, insultum dederunt, et villam ceperunt; et in circuitu exercitum eorum locantes castrametati sunt, putantes Anglorum exercitum in Normanniam redditurum. Tandem exploratores Gallorum venerunt cum magna festinacione, dicentes quod tota milicia Anglorum in tribus aciebus bellicis divise in eo[12] irruere intendentes cum celeritate appropinquaverunt. Quod audientes Scotorum principes, qui inter eos ut quis eorum major videretur divisi erant, magnam invidiam conceperunt; et sic inconjuncti, divisi, in corde non bene uniti, campum bellicum intraverunt. Gallici vero, inter eos uniti, aliam aciem fecerunt. Longobardi vero et Almani[13] terciam aciem paraverunt.

---

[1] C. D. E. Burgis in Berry.
[2] C. E. Bouchane.
[3] C. E. Harecourt. D. Haretoure.
[4] C. E. Vernoel campestreis.
[5] C. E. *add* de Vernoel.
[6] C. E. *omit this word.*
[7] C. cum.
[8] C. E. nullus.
[9] C. E. crastino.
[10] C. E. Vernouel.
[11] C. D. E. Perche.
[12] C. E. eos.
[13] B. D. Almanii.

Sequitur de modo procedendi[1] in bello, cum incidenciis. C. xxix.

GALLICORUM bello sic ordinato, Anglici in tribus similiter aciebus bellicis se ordinaverunt: in quarum prima erat comes de Salisbery, in secunda dux Johannes Bedfordiæ, in tercia[2] Gallici, Burgundienses et extranei. Scoti autem primo in wangardiam Anglorum, ubi erat comes de Salisbery, irruerunt, maximam stragem in eos fecerunt, ac de eisdem quosdam præcip[it]ando, quosdam occidendo, quosdam fugando, mirabiliter repulserunt, et ad fugam compulserunt usque ad secundum bellum sive aciem belli. Quod videntes Longobardi et Allemanii et Gasconici, qui erant armati tam in equis quam in corporibus, qui omnes equestres erant, nolentes in pedibus discendere, putantes victoriam Gallicis cedere, super baggacium[3] cœperunt infundere post reregardiam; quia ipsi tanquam ala volans, ad succurrendum in tempore necessitatis aliis,[4] ordinati erant. Et de facto in primo impetu super Anglorum architenentes irruerunt, et eorum ordinem[5] dirumpentes, aliis supervenientibus, locum intrandi fecerunt; et ad spolia postea procedentes, ob eorem timorem alii[6] in fugam conversi ad bellum ducis Bedfordiæ se recolligentes ju[n]xerunt. Et sic domini Anglorum eorum adventu reanimati, ad novum bellum proclamantes, in unam massam congregati sunt, et in aciem belli Francorum et Scotorum irruerunt, revertentes[7] qui inter eos, ut præmissum est, nequiter divisi erant et in eorum bellum fenestrati.[8] Propter quod Anglici, inter bella Longobardorum et Francorum angustiati, sic[9] quod eos oportebat vel defendere vel mori in bello,[10] vim facientes, et sic inter bella eorum intrantes, finalem victoriam adepti sunt, et omnes dominos et[11] nobiles sine misericordia crudeliter occiderunt. Longobardi vero, post prædam captam, cum eorum sequacibus, visa belli victoria, cæde crudeli et Francorum fuga, sine redditu in unam massam recesserunt, et usque ad ripariam de Laar frenum non retraxerunt;[12] et ibidem spolia diviserunt. Et sic eorum spoliacio perdicionis belli fuit occasio. Et consequenter post victoriam, campo spoliato, harraldi corpora dominorum pecierunt, viz. ducis Turonensis, comitis Buchaniæ, qui et constabilarius fuit, ac Jacobi de Douglas, filii dicti ducis: quorum corpora in una

---

1 *Altered later from* procedi. 2 C. tercio.
3 B. C. D. E. baggagium. 4 C. E. alii. 5 *In margin later.*
6 C. E. *omit* alii, *leaving blank.* 7 C. reverentes.
8 C. E. senistrati. D. fenistrati. 9 *Altered from* ac.
10 C. E. aut mori in bellum. 11 C. E. ac. 12 C. E. erexerunt.

quadriga ducta Turonis, in ecclesia cathedrali dictæ civitatis, in medio chori, in una et in[1] eadem fossa inhumata fuerunt. Dux vero Pedfordiæ,[2] post victoriam adeptam in sua pompa et vana gloria Rothummago[3] rediens, percussus lepra pessima expiravit; comite de Salisbery ad regimen relicto: qui non sine summa arrogancia officium regentis exercere incepit. Nam ad conquirendum dominium ducis Aurilianensis, qui captivus ad huc post bellum de Agentcourt in Anglia relictus remansit, tam ardenter anelabat, quod ad obsidium civitatis supradictæ[4] Aurilianensis omnibus viribus se præparabat. Anno Domini
A.D. 1427. M° cccc° xxvii hoc factum est, adductis secum dominis comite de Suthfok, domino Lanceloto de Lesly,[5] domino de Calebot,[6] domino de Scalis, domino de Willemby, cum multis aliis, numero xxx millia armatorum, cum curribus et equitibus suis, ac machinamentis eorum bellicis formidalibus et cannalibus, et aliis neces-
A.D. 1428. sariis[7] ad obsidionem requisitis; et anno Domini M° cccc° xxviii obsidionem affirmavit: captis primitus fortaliciis et villiculis circumsitis ac municionibus, veluti villas de Baugy,[8] de Melun[9] Surlair, de Yenwille en Beausse, de Lafert[e] Ymbaud, Laferte Newart,[10] Laferte Galis, Saint Memmyn, Saint Benait et de Gearguaw; captis eciam ecclesiis monasterialibus in suburbanis civitatis; et ex hiis alteratis et transmutatis fortalicia bastilliata facta sunt ex omni parte civitatis, tam in insulis riparii de Laar tam subtus quam supra dictam civitatem, ac eciam in ecclesiis monasterialibus in suburbanis, ut præmittitur, circumsitis, usque ad numerum vii bastilliarum fortissime munitarum. Quarum fortissimum fortalicium erat in fine pontis Aurilianensis, ubi erat una turris fortissimæ formæ et quasi inexpugnabilis, aquis profundis circumdata undeque, ac propugnaculis bene munitis curiose fabricata: in qua erat[11] capitaneus su[m]mæ arrogianciæ ventositate inflatus, nomine Glasinden. In circuitu vero villæ erat communitas obsidionis, in subterraneis locis et minis in terra fossatis, ob timorem machinarum de civitate saliencium, cum mercatoribus et operariis manualibus in omnibus mundi artibus actibus bellicis pertinentibus, ac mercandiis universis, prout in bona villa. In hiis autem subterraneis fossibus et minis erant[12] ædificia subterranea cum caminis igneis, et viæ et vitæ subterranei, in[13]

---

[1] C. D. E. *omit* in. [2] C. E. Bedfordiæ. D. *altered later to* Bedfordiæ.
[3] C. E. Rothummogo. [4] C. E. *add* civitatis.
[5] C. E. Lisle. [6] C. E. Talebot. [7] C. E. necessario.
[8] C. E. Baugenty. [9] C. Muhun *altered to* Mehun.
[10] C. E. *omit* Laferte Ymbaud, Laferte Newart, *and have* Laferce Galis.
[11] C. erant. C. E. *add* unus. [12] C. E. inerant.
[13] C. E. vici terranei, ad.

modum vicorum civitatis divisi et circumdati,[1] ad finem quod sine periculo poterant mercatores et alii operarii circuire civitatem illæsi, ac forum mercandiarum tenere et exercere; tabernæ eciam et omnia victualia et alia denariata, et omnia alia[2] mercimonia eciam humano usui necessaria, usque ad spacium unius milliaris quasi versus Parisium, unde provisiones eorum sibi devenerunt.[3]

Sequitur de eodem, cum incidenciis.[4]—C. xxx.

POST hæc autem, præmissis sic positis, comes de Salisbery, qui per omnia fortalicia omni die circueundo ad visitandum et confortandum gentes suas,[5] una dierum in prædicta turre pontis per parvam machinam casualem[6] volantem interfectus est. Dominus autem[7] Lancellotus de Lile similiter in insulana bastillia per machinam volantem occisus est, cum multis aliis. Præterea, deficientibus Anglicis victualibus, miserunt dominum de Talebot cum duobus millibus armatorum apud civitatem Paricensem,[8] pro victualibus ducendis, relicto ad regimen obsidii comite de Suthfok, quem comes Salisberiensis[9] tanquam in loco suo ad regimen regni reliquit ex parte regis Angliæ. Franciginæ autem, hoc audito, ut impedimentum eis in itinere adhiberent omnibus viribus machinati sunt. Accidit autem quod rex Franciæ dominum de Dernle, qui apud bellum de Cravant sui culpa captus est, de manibus inimicorum liberavit, ac cum viginti millibus armatorum ad præveniendum dictos victualium ductores transmisit. Tallebot vero, cum xv centis armatorum de Parisia[10] veniens in tempore Quadragesimæ, de piscibus et vino oneratis[11] quadrigis ducentis, apud obsidium se per patriam de Beusse[12] festinavit. Quibus Gallicis et Scotis in itinere suo repertis, descendentibus Anglicis et de quadrigis murum sibi facientibus, bellum eis optulebant; et, quia in bello Francorum dux Burboniæ, cum multis aliis nobilibus regni, præsens erat principalis, noluerunt Gallici eosdem invadere, sed eos circumobsedendo[13] de longe circumdare, donec fame et frigore confusi sine ictu se redderent: eo quod, nullum refugium sperantes, erant jam quasi victi, et libenter se voluissent salvare[14] ex tunc eisdem reddidisse. In contrarium vero hujus opinionis erat

---

[1] C. E. circumdata. [2] B. *omits* alia. [3] C. E. devenerint.
[4] C. E. *add* ejusdem. [5] C. E. suos *and so passim*.
[6] C. E. cannalem. [7] C. D. E. eciam.
[8] *Altered later from* Paricensis. [9] C. E. Salisberianensis.
[10] C. E. Parisius. [11] C. E. onerans. [12] C. E. Bousse.
[13] C. E. circumobsidiendo. [14] C. E. salva.

dictus dominus de Dernle, dicens se velle in pede descendere; et qui vellent cum eo descendere,[1] in nomine Domini faciant; et qui non, remaneant. Qui continuo cum mille Scotis descendens, et Anglos in eorum fortalicio existentes aggrediens, nichil penes in eos proficere potens, per prædictum dominum de Calebot[2] salientem de fortalicio repulsus[3] est, interfectus, et multi nobiles cum eo: et[4] cum quibus mortuus est dominus de Orevale, cum multis Franciæ proceribus aliis, principibus et dominis in equis expectantibus et se non moventibus donec, per Anglos transfixis sagittis in eorum equis, omnes in fugam versi sunt. Relictis ibidem Scotis cum Francigenis interfectis et captivis, Anglici cum gloria victoriæ apud eorum obsidium in pace recesserunt; et, quia multos pisces *hering*[5] vocatos in barellis cum eis ducebant, idcirco prædictum *Bellum de Hering*[6] usque in hodiernum diem nuncupaverunt. Item dictus dominus de Dernle per herraldum suum ductus est apud Orlians,[7] et ibidem inhumatus in una de capellis ecclesiæ cathedralis; ubi in vita sua unam missam cotidianam et perpetuam per infantulos chori ecclesiæ Sanctæ crucis supradictæ alta voce cantatam[8] fundavit, datis canonicis duobus millibus scutorum auri ad fabricam ecclesiæ, qui[9] non dum ad huc completa fuit, in capitulo publice solutis. Dux vero Burgundiæ, auditis hiis novis, consultus, insciis Anglorum principibus misit nuncios suos ad villam de Burges[10] en Berry et ad villam de Angiers, de Touris[11] et de Lioune sur lee[12] Roon, quod omnes istæ villæ se redderent in ejus manibus: ne forte, post perdicionem civitatis Aurilianensis, quam omnes tenuerunt sine recuperacione perditam, Anglorum principes totam patriam cum civitatibus et villis supradictis suæ dicioni subjugarent, et per consequens totum regnum; et sic nuncquam imperpetuum forte de eorum manibus Francorum regibus recuperari potuissent[13] regnum, sed in Anglorum subjeccionis servitute, expulsis naturalibus principibus,—cujus ipse causa fuit,—perpetuo remaneret. Nam, perditis hiis quatuor vel quinque civitatibus, sine quacumque dubitacione omnes aliæ civitates regi obedientes perditæ fuissent: sic quod non haberet in regno locum ubi caput suum reclinaret.

---

[1] C. E. *omit* et—descendere.
[2] C. E. Tallebot.
[3] B. expulsus.
[4] B. C. D. E. *omit* et.
[5] C. E. harang.
[6] C. E. prædictum prœlium Bellum de Harangis.
[7] C. E. Orliens.
[8] B. cantandam.
[9] C. E. quod.
[10] C. E. Brugis. D. Burgis.
[11] B. D. Tours.
[12] B. C. D. E. le.
[13] C. E. potuisset.

Sequitur ad huc de eodem, cum incidenciis.—C. xxxi.

DUX vero Burgundiæ forte bono zelo putativo[1] hæc universis civibus civitatum prædictarum offerre volebat, pœnitens se eisdem Anglis tantum favorem et subsidium tribuisse; timens ne mala, quod[2] sui culpa et occasionis[3] regno Franciæ supervenerant, suæ dampnacionis causa et exhereditacionis heredum suorum futura fieri potuissent. Quam eciam oblacionem rectores et gubernatores civitatum gratanter receperunt, proviso quod ipse, per suum magnum sacramentum tactis ewangelicis factum in[4] suo sigillo roborando eis transmissum, eisdem promitteret quod nuncquam in subjeccione Anglorum eos subjugari permitteret. Quod ita factum est, et regi Franciæ per prædictos cives denunciatum, dicentes eos pocius velle mori quam Anglorum dicioni subjugari. Quod videns rex Franciæ, nimio pavore perterritus, iturum[5] se ad regem Scociæ Jacobum, hujus nominis primum, omnibus viribus se præparare disposuit. Nam ex omni parte inimicos habuit capitales, viz. ducem Britaniæ ex parte occidentali, ducem Burgundiæ cum Anglis ex parte boriali, ducem eciam[6] Burboniæ ac ducem Salandiæ[7] ex parte orientali, ac principem Orangiæ cum rege Arrogoniæ[8] ex parte australi; et cum juvenis erat et pecuniam paucam haberet,[9]—sine qua nichil est validum, nichil boni factum in guerra,—et sic sine spe adjutorii, disperatus omni auxilio, consilio et favore, destitutus pecunia, exutus servis, suis belligeris denudatus, in corde mœrens, solus relictus, inter angustias positus, pocius mori quam vivere desiderans, lacrimabiliter loquebatur, dicens flebili voce: "Ad Te levavi oculos meos, qui habitas in cœlis;" et, "Levavi oculos meos in montes, unde veniat auxilium michi;" ac eciam, "Ad Dominum cum tribularer clamavi." Confessor enim ejus devotus erat episcopus viz. Castrensis, cui cotidie omni die confitebatur; et in festis sacramentum Corporis Christi sumpsit, tres missas genibus flexis devote audiebat, matutinas canonicas dicere non omittebat, cum animarum commemoracionibus:[10] et hoc omni die mundi cum aliis oracionibus celebrabat. Et sic appropinquando se ad Rupellam, ubi ipse intendebat ascendere navem, in civitate fortissima tocius Franciæ transmutando locum se inclusit, Pictavis vocata: ubi pro

---

[1] C. E. putavit. [2] C. E. quæ. [3] C. E. occasione.
[4] B. C. D. E. et. [5] B. iterum.
[6] B. vero. C. E. *have* Bursonis.
[7] B. Selandiæ. C. E. Savaudiæ. [8] C. E. Arroganniæ.
[9] C. E. paucam recuperare rebus ut sic stantibus poterat.
[10] C. E. commemoracione oracionibus.

tempore erant domini parliamenti Parisiensis, de dicta villa Parisiensi fugati; qui eum ad tenendum inceptum propositum omnino consultaverunt. Sed misericors et miserator Dominus, paciens, longanimus et multum misericors, qui habet oculos suos super justos et aures ejus semper ad preces eorum, habens eciam vultum suum super facientes mala, ut perdat de terra memoriam eorum, exaudivit preces ejus, et misit ei auxilium de sancto: transmittens ei unam ancillam, virginem puellam, omnium creaturarum ante hoc pusillanissimam et spiritu pauperrimam, corpore eciam exiguam et pusillam, cœlitus tamen edoctam et instructam, ac Spiritu Sancto, a quo et[1] acta ejus probant inspirata fuit, animatam, consultam et directam; quæ ab insidiis omnibus inimicorum omnium liberavit eum, et conclusit in manus inimici, et dominati sunt eorum qui oderunt eos. De cujus adventu, et de mirabilibus operibus ejus, declarabitur ad longum in sequentibus. Cæterum de nobilitate, validitudine et strenuitate[2] dictæ civitatis Aurilianensis non debet cor nobile et altum in oblivionem dimittere. Nam ipsi, unanimi[3] consensu, considerantes dominum suum ducem Aurilianensem in manibus eorum existentem a tempore belli de Agentcourt incarceratum et captivum, publice proclamari fecerunt quod aurum et argentum in maxima habundancia habuerunt, et victualia et arma tam invasiva[4] ad plenitudinem pro duobus annis futuris pro duobus millibus armatorum; et quod, quicumque nobiles et probi armidoctores se vellent ad eorum civitatem defendendam cum eis partem capere, usque ad mortem prædictam civitatem defenderent; et in continente, in conspectu omnium publice apertis thesauris villæ, granariis et tabernis, eversis doliis et fundis extractis, vina, grana, carnes et pisces, ac omnia alia tam victualia gentibus armorum sine precio aperta erant. Quo audito, supervenit[5] armatorum nobilissimorum tanta copia, quod elegerunt bonos in vasa sua,[6] malos autem foras miserunt. Quæ, omni die salientes, in eorum inimicos tam crudelem stragem fecerunt, fugaverunt, occiderunt, et captivos in villam duxerunt, quod rex, hæc audiens, tantam consolacionem et confortacionem in se accepit, quod ex illa hora omni die, de die in diem,[7] in corde magnifice reconvaluit, ac eis libertatem perpetuam eosdem nobilitando concessit. Et sic hiis diebus prædicta puella, a Spiritu Sancto excitata, ad veniendum regi præceptum accepit.

---

[1] C. E. ut. [2] C. E. *add* civium. [3] C. D. E. unanimo.
[4] E. *adds* quam defensiva. [5] C. D. E. *add* eis.
[6] B. C. D. E. vasis suis. [7] C. E. *add* animis eorum.

Sequitur de iniciis puellæ mirabilis, provisione Divina missæ ad succursum Franciæ; et de actibus ejusdem.[1]—C. xxxii.

IN diebus illis[2] suscitavit Dominus spiritum cujusdam puellæ mirabilis, in finibus Franciæ oriunda,[3] in ducatu Lotoringæ, prope castrum regale de Vaucolour, in episcopatu Tulensi, versus Imperium. Quam[4] puellam pater et mater tenuerunt[5] ad custodiam gregis ovium, cotidie digitis fusum apprehendens, omni virili carens thoro, cujusque criminis, ut asserebatur, expers, innocenciæ habens proximorum relacionem[6] . . . . .
. . . .

---

[1] C. E. *omit* et de actibus ejusdem.
[2] B. istis.
[3] B. oriundæ.
[4] C. E. *add* quidem.
[5] C. D. E. *add* eam.
[6] *The rest is wanting.*

Incipiunt capita capitulorum libri undecimi hujus operis.

Expliciunt capita capitulorum libri undecimi.

Incipit liber.[4]

---

[1] B. The. [2] D. rewillyt. [3] B. D. the.

[4] C. *omits foregoing Table, and has* Incipit undecimus liber hujus opusculi. Deo gracias.

[De rege Jacobo primo hujus nominis, cum incidentibus.][1]
C. primum.

POSTQUAM incliti principes, viz. rex Robertus secundus, eciam[2] tercius, cum ejus primogenito David duce Rothsay, viam universæ[3] carnis ingresse[4] sunt, regno in regimine ducis Albaniæ fratris dicti Roberti regis tercii relicto, et missis in Francia ad instanciam regis ejusdem prænominatis principibus, viz. Johanne comite Buchaniæ, Archibaldo comite de Douglas, cum suo filio Jacobo, ac diversis aliis dominis et domicellis in bello relictis, defunctus est dictus Robertus Albaniæ dux et sepultus in Dunfermlyn.[5] Et, ut asseritur, pro tempore suo fertilitas magna in regno vigebat. Quo eciam defuncto, prælati et proceres regni, consilio habito, regem suum Jacobum primum hujus nominis, datis obsidibus pro centum millibus marcharum, et matrimonio cum nepte regis Angliæ, filia comitis de Somerseth, nunc ducis ejusdem, contracto, de manibus inimicorum liberaverunt, et in regno reduxerunt; et, congregatis omnibus universaliter regni majoribus apud Sconam, more prædecessorum suorum cum gloria et honore coronaverunt. Pro securitate hujus liberacionis et summæ præmissæ multi magnates regni in obsides in Angliam transmissi sunt, anno Domini M° cccc° xxiiii. A.D. 1424.
Ipsa enim regina Johanna fuit filia Johannis de Beaufort marquisi de Dorset et comitis de Somerseth, qui fuit filius[6] domini Johannis de Fant,[7] filii Henrici ducis Loncastriæ et regis Angliæ hujus nominis quarti.[8] Mater vero reginæ erat filia comitis de Kent, fratris regis Ricardi secundi in Scociam expulsi, et nomen ejus erat[9] Thomas de Holandia. Pro vero[10] et dotaliciis dictæ reginæ remissum est regi dimidium dictæ summæ. Coronati vero erant ambo per episcopum Sancti Andreæ, vicesimo primo die Maii, anno M° cccc° xxiiii°.[11] Mur- A.D. 1424.

---

[1] *Title taken from Table of Contents at the end of the MS.*
[2] C. E. et. [3] C. E. universi. [4] B. C. D. E. ingressi.
[5] C. E. *omit* et sepultus in Dunfermlyn. [6] C. filia.
[7] B. C. D. E. Gant.
[8] C. E. *add* Nomina vero dominorum, qui in securitate pro centum millibus marcarum dati obsides fuerunt, erant (E. erunt) hic inserta postea.
[9] B. C. D. E. fuit. [10] C. E. Pro nupciis vero.
[11] C. E. *add* ut supradictum est.

dacus vero Stewart, ex speciali privilegio sibi ut duci Albaniæ et comiti[1] de Fiffe concesso, eundem regem in sede regali collocavit; multis tironibus cingulo militari per regem præcinctis et decoratis, ut in sequentibus declarabitur, cum nominibus obsedum et[2] expensis regis in Anglia datorum. Non enim volebant Anglici, ex eorum versucia, dicere summam centum millium marcarum, quam pro ejus deliberacíone pecierunt, esse pro ejus redempcione datum: ymmo pocius pro ejus expensis factis in eorum custodia, pro conservacione et securitate personæ ejusdem; pro qua[3] summa dati[4] erant dicti obsedes. Quorum quidam[5] usque ad mortem eorum ibidem permanserunt,[6] alii seipsos liberaverunt, alii evaserunt, alii seipsos de eorum bonis redimerunt: sic quod per bene xxxv annos[7] quidam eorum ibidem permanserunt; quorum expensæ et dampna regnum Scociæ de centum millibus librarum pejoraverunt. In hiis temporibus celebratum est consilium Senense in civitate Papiæ; post cujus celebracionem multæ hereses inicium habuerunt et scismata, quæ longo tempore postea duraverunt: quorum scismatum in fine libri, si placet, memoriam faciemus, usque ad scisma ducis Sabaudiæ, per consilium Basiliense, ut asseritur, inceptum. Nomina vero[8] militum in coronacione regis præcinctorum sunt hæc: in primis Archebaldus, tercius comes de Douglas hujus [nominis]; Willelmus comes de Augusia;[9] Georgius comes Marchiarum; dominus de Halis; Thomas de Hay;[10] dominus de Zestir Walterus, et[11] Walterus de Haye Burtoune;[12] Patricius de Ogilby; David Stewart de Rossith; dominus de Cetoune; dominus de Gordoune; dominus de Kynnowle; comes de Craufurde; Johannes Rede[13] Stewart; David de Murray; Johannes Stewart de Cardeneyer;[14] Willelmus de la Hay, constabilarius Scociæ; Johannes Skirmegiour;[15] Alexander Iruwyn;[16] Harbartus[17] Maxwel; Harbartus Herys de Torrikillis;[18] Andreas Gray de Foulis; dominus de Kilmawris;[19] dominus de Daluosy;[20] dominus de Crechton.[21]

---

[1] C. D. E. comite. [2] B. C. D. E. pro. [3] C. E. *add* quidem.
[4] C. date. [5] obsedes *added underscored.*
[6] C. E. eorum remanserunt. [7] B. *omits* annos.
[8] C. E. *omit this word.* [9] B. C. D. E. Angus.
[10] C. E. Haya. D. Haye. [11] B. *omits* Walterus, et.
[12] B. D. Halyburtoun. C. E. Haliburton. [13] D. Reed.
[14] C. E. Cardenen. D. Cardeneyn. [15] C. E. Scrymgeoure.
[16] B. Irvyn. C. E. Irrwyn. [17] C. E. Harbardus.
[18] C. E. Harbardus Heriz de Torriculis. D. Torriculis.
[19] B. C. D. E. *add* et. [20] B. Dalousy. C. E. Dalwolsy. D. Dallousy.
[21] C. E. Crichtoun. D. Creichton.

Sequitur de arestacione dominorum de crimine læsæ majestatis.[1] C. ii.

ANNO Domini M° cccc° xxiiii arestatus est Walterus Stewart filius primogenitus Murdaci[2] Stewart ducis Albaniæ, in castro de Edinburgh, de regis mandato, et Malcolmus Flemyng dominus de Cummyrnald, et Thomas Boid de Kilmernok.[3] Walterus[4] vero apud castrum de Bass in custodia deputatus est, et[5] Malcolmus apud Dalketh; sed dictus[6] Thomas Boid libertati datus est quietus. Et, in continente post capcionem eorum, rex coronatus est, ut præmittitur, xxii[7] die mensis Maii. Et deinde apud Perth, vi° die post ejus coronacionem, tenuit parliamentum suum, ubi pro utilitate regni et rei publicæ multa proposuit actura. Postea vero, prospiciens quod, corona regni multum debilitata redditibus, modicum ei de regalibus possessionibus præter wardas et[8] relevia et custumas ad statum suum tenendum sibi remansit, cum consensu trini status regni certa[9] taxacio ad deliberandum hostagia sua, viz. duodecim denarios de libra, sibi concessa est de omnibus firmis, annuis redditibus, granis et bestiis, et aliis proventibus tam spiritualium quam temporalium dominorum, pro duobus annis sequentibus. Et quia ista summa totalis nimis gravabat regnum, non levabatur in toto.[10] Sed primo anno xiiii millia marcarum; et postea, usque ad contractum matrimonii inter Margaritam filiam ejus[11] et Dalphinum Franciæ, quod[12] fuit anno Domini M° cccc° xxxiii, taxæ non levabantur in regno. Et, postquam soluta fuit una taxacio pro ambassanda[13] hujus contractus, rex, murmurantibus communitatibus de eorum paupertate, omnia recepta restituere fecit, et amplius nullam taxam levavit. Eodem vero anno xxxiii° arestatus est Duncanus comes de Lenax[14] in castro de Edinburgh, eciam Robertus de Grame, ejus postea proditor,[15] et apud Dunbar custodiæ deputatus est.[16] Eodem eciam[5] tempore combusta est villa de Lythquowe, cum ecclesia ejusdem.[17] Eodem anno, xiii° die Marcii, tenuit rex secundum ejus parliamentum apud Perth, ubi arestari fecit Murthacum Stewart ducem Albaniæ, et filium ejus Alexandrum, quem ipse militem creavit

A.D. 1424. A.D. 1433.

---

[1] C. E. *add* accusatorum et dampnatorum.
[2] C. D. E. Murthaci.
[3] C. D. E. Boyde de Kilmernoch.
[4] B. *adds* Stewart.
[5] C. E. *omit this word.*
[6] C. E. dominus.
[7] D. *altered to* xxi.
[8] B. C. D. E. *omit* et.
[9] C. circa. E. circa taxationes.
[10] *A leaf wanting in text, supplied from* D.
[11] C. E. *add* primogenitam.
[12] C. E. quæ.
[13] B. C. E. ambassada.
[14] B. Levenax.
[15] B. *omits* eciam—proditor.
[16] C. E. et.
[17] C. E. ejus.

cum xxvi aliis. Arestavit eciam dominum de Mongomery,[1] et Alanum de Ottirburne, secretarium ducis Albaniæ; et in continente fecit capere castella de Fauklande et Doun[2] in Menteith. Postea translatus est[3] dux apud Carlaverok, et ducissa ejus apud Temptaloun; et de filiis dicti ducis solus Jacobus evasit, qui Dunbertan combussit, et dominum Johannem de Reed Stuwart occidit, dominum viz. de Burle. Postea fugatus in Hibernia fugiens, quinque de suis complicibus apud Stirlyng accusati, condampnati, tracti, suspensi, post capitis truncacionem. Episcopus vero Argadiæ sive Lismorensis similiter sine reditu, quia se novit fautorem culpabilem contra magestatem regiam, in Hyberniam transvolavit. Ordinis erat Prædicatorum.

Sequitur de execucione justiciæ super ducem Albaniæ[4] cum filiis suis, cum incedentibus.—C. iii.

A.D. 1424. ANNO Domini M° cccc° xxiiii°, xviii°[5] die mensis Maii, rex continuando apud Stirlyng parleamentum suum per assisam comitum et baronum de majoribus regni super[6] ducem Albaniæ Mordachum,[7] cum duobus suis filiis, Walterum Steuwart et Alexandrum fratrem ejus; ac eciam Donaldum comitem de Lenax,[8] inveteratum virum magnæ ætatis: qui omnes quatuor super monticulum coram castro decollati sunt, et in ecclesia fratrum Prædicatorum inhumati. Nomina vero dominorum dictæ assisæ fuerunt hæc: viz. dominus Walterus Steuwart comes Atholiæ, patruus regis; comes de Douglas Archibaldus tercius; comes de Mar Alexander Steuwart; Willelmus de Douglas comes[9] Angus; Alexander comes de Ross et dominus Insularum; Georgius de Dunbar comes Marchiarum; Willelmus Synclare comes Orgadiæ;[10] Jacobus[11] Douglas de Balvany[12] et[9] Abbercornne,[13] comes postea de Avindale;[14] Gilbertus de Haye,[15] constabilarius Scociæ; dominus Johannes de Montegomorre;[16] dominus de Lorne; dominus de Somerville;[17] dominus de Torriculis;[18] dominus de Dalkeith; dominus de Kilmawris, dominus de Kalendare; Thomas de Haye[19] de Zestir; Patricius

---

1 B. Montgumry. C. E. Montegomorry.
2 C. E. Dorm.
3 C. et.
4 C. E. *add* Murdacum.
5 *Altered to* xxviii°.
6 C. E. expedivit.
7 B. C. E. Murdacum.
8 B. Levenax. C. E. Lenaux.
9 B. *adds* de.
10 C. E. de Sancto Claro comes Orcadiæ.
11 C. E. *add* de.
12 B. Galway.
13 C. E. Albercorin.
14 B. C. E. Avendale.
15 B. C. E. Haya.
16 B. C. E. Montegomorry.
17 *Altered from* Somervelle. B. Sommirvale. C. E. Somervele.
18 B. Torrekillis.
19 B. C. E. Haya.

de Ogylby, vicecomes de Angus; Johannes Forstare[1] de Curstorfyn; Walterus de Ogylby[2] de Luncrethin. Hii vero domini[3] comites et magni barones pares erant regni, majores eciam domini: qui, super eorum assisam jurati, judicaverunt eos reos mortis et crimine læsæ magestatis erriticos:[4] quia par per parem judicari debet. Propter quod pœna capitali punibantur,[5] confiscatis corporibus et bonis regi.

Sequitur de ambassatoribus regis Franciæ missis in Scociam pro matrimonio contrahendo inter Margaritam, primogenitam regis Scociæ, et Ludovicum, Delphinum Franciæ:[6] qui ambo in minoritate ætatis erant ad huc, infra annos nubiles.

Anno Domini M° cccc° xxv, post bellum[7] de Vernuell, missi sunt a rege Francorum in ambassada regi Scociæ archiepiscopus Remensis, dux et par principalis ecclesiæ asticorum[8] parium Franciæ, cum domino Johanne Stewart de Dernle, constabilario armati exercitus Scotorum in Francia, propter matrimonium contrahendum inter filiam primogenitam Margaritam dicti regis Scociæ: qui, cum magna reverencia, gloria et honore recepti, expedicionem negociorum suorum adepti sunt. Sed quia infra annos erant nubiles, confectis cartis et promissionibus ex utraque parte de nupciis perimplendis in ætate perfecta, tempore advenienti,[9] inter prædictam Margaritam et Ludovicum Franciæ,[10] sigillis principum roboratis: nam episcopus supradictus cancellarius Franciæ exstitit, habens secum magnum Franciæ sigillum; et sic negocio ut tunc[11] profecto, reversi sunt ambassatores in regionem Franciæ, relacionem condignam facientes.[12] A.D. 1425.

Rex vero Scociæ, placatus summe in hiis quæ dicta sunt sibi et in præmissis acta, remisit honorabiles nuncios ac magnæ prudenciæ et discrecionis viros, viz. magistrum Henricum[13] Lychtoun, episcopum Abberdonensem, magistrum Edwardum de Lawder,[14] archidiaconum Laudoniæ, ac dominum Patricium de

---

[1] B. Forester. B. C. E. *have* Corstorphin.
[2] C. E. Ogilvy. B. C. *have* Luntrethin.
[3] B. *omits* domini.
[4] B. irrititos. E. errititos.
[5] *Altered later to* puniebantur. B. E. puniebantur.
[6] C. E. Ludovicum primogenitum regis Francorum.
[7] C. E. *add* dampnosum.
[8] *Altered from* ecclesiasticorum. B. C. E. ecclesiasticorum.
[9] C. E. adveniente.
[10] C. E. *have* Ludovicum dicte regis Franciæ primogenitum.
[11] C. E. *add* poterat. B. C. E. *have* perfecto.
[12] C. E. *add* Et notandum est quod, licet ista materia debet in ordine præcedere subsidium civitatis Aurilianensis, eo quod prior tempore erat, tamen in hoc culpam non merui, nec reus inde fui ego qui hæc scribo, propter in (E. propterea quod in hoc) ordine invenio.
[13] C. E. *add* de.
[14] C. E. Lawadire.

Ogilby de Uchtirhouss, justiciarium Scociæ, cum certis commissionibus et instruccionibus dictæ materiæ[1] concernentibus, cum gratulacionibus[2] condignis prædicto regi Francorum pro tanto honore impendendis. Quibus hinc inde sic peractis, post quinque vel sex annos insequentes missis iterum ambassatoribus utrique regni, prædictum matrimonium perimpletum est cum maxima solempnitate. Et primo missi sunt a rege Franciæ magister hospicii sui principalis, dominus Arnoldus[3] Girart, gubernator Rupellæ, cum eo magister Aymerus Marcin,[4] doctor[5] licenciatus, cum commissione ad contrahendum matrimonium per verba de futuro cum prædicta Margarita, affitando[6] eam ex parte ejus mariti[7] Delphinæ Franciæ, etc.

Sequitur de perfeccione matrimonii inter dictum[8] Delphinum et Margaritam[9] supradictam.—C. iiii.

A.D. 1436. ANNO Domini M° cccc xxxvi misit rex Scociæ filiam suam primogenitam Margaritam in Francia, cum notabili cohorte dominorum, militum ac providorum virorum dignissime provisorum, in tali apparatu et decencia, et tam honorifice in ordine positorum, quod consimile nuncquam in tempore vivencium, vel tam notabilis exercitus, tam glorifice ordinatus, tam prudenter gubernatus, de regno Scociæ missus fuit. In illo vero exercitu, ad nupcias illas[10] contrahendas inter partes prædictas, præfuit episcopus Brechinensis, dominus Johannes Crannok, ac dominus comes Orgadiæ, dominus de Singlare,[11] et admirallus Scociæ, cum aliis quinquaginta millitibus et armigeris honorabilibus et eorum sequelis officiariis, ac eciam cum classe valida armatorum, ad eam conducendam secure, propter metum[12] Anglorum, usque versus regem Franciæ. In dicta classe vero erant tria millia armatorum bene ordinatorum et defensabilium. Erat enim filia decem annorum, in notabilissimo apparatu vestita, preciocissime et splendide, ac corpore decora, facie venusta valde. Matrimonium siquidem in facie ecclesiæ factum est, in castello palacio regio de Tours en Turyn,[13] per supradictum archiepiscopum Remensem, præsentibus regibus Franciæ cum rege

[1] C. E. dictam materiam. [2] C. E. congratulacionibus.
[3] C. E. Arnaldus. [4] B. C. E. Martyn.
[5] C. E. decretorum. [6] B. C. E. affidando.
[7] *Altered from* marite. B. marito Delphino.
[8] C. E. *add* dominum. [9] C. E. filiam. [10] C. E. *omit* illas.
[11] C. E. de Sancto Claro comes Orcadiæ.
[12] C. E. motum. [13] C. E. Tourain.

Cecilisæ,[1] mater dictæ reginæ Franciæ, ac[2] mater dicti regis Ceciliæ, cum ambassatoribus Scociæ et multa nobilitate Franciæ, tam dominarum quam dominorum Franciæ. Quinymmo, licet disponsati[3] erant et matrimonialiter copulati, non tamen in thoro nupciali intraverunt usque post duos annos vel[4] cum dimedio; quibus transactis, completi sunt in eis anni nubiles, et in lecto positi apud villam de Gien Surlaare; et sic matrimonium perfecte consummatum est, in nomine Jhesu Christi. Anno Domini M° cccc° xxvi[5] rex apud Inverness[6] tenuit suum parleamentum, ubi arestatus fuit dominus Insularum; ac[4] eciam comitissa de Ross, mater ejus, filia et heres domini Walteri de Lesly, ultimi comitis de Ross. Arestari eciam fecit quasi omnes nobiles de partibus borialibus: quod, ut asseritur, parleamentum domavit[7] eos valde et timere regem fecit. Arestatus est ibidem Angus Duff, cum suis quatuor filiis et multis aliis malefactoribus, ad gentaculum[8] convocatis et arestatis, accusatis, judicatis et condampnatis, quibusdam decollatis, quibusdam suspensis, aliis[9] proscriptis et exulatis. Et sic patriam per multa tempora pacificavit, et in quiete remansit. Dominum vero Insularum, quia[10] juvenis erat et levi consilio gubernatus, noluit eum capitali pœna punire; sed castigavit quosdam de suis consulibus, et eum secum in domo sua remanere voluit, eo quod de sanguine regali originem traxit, ad finem quod in moribus ac virtutibus ex[11] consuetudine inter nobiles condiciones suas emendaret: ut, virtutum moribus emendatus, ampliorem graciam regis et favorem nobilium promerere[12] potuisset. Qui tamen, derisiones quorundam non potens ferre, infra breve tempus secreto modo recessit; et, consilio malignorum consultus, ob vindictam suæ arestacionis villam regiam de Inverness[13] combussit. Propter quod rex iratus ultra modum, congregato exercitu, in partibus borialibus accessit; et eundem persequendo,[14] multi de exercitu ejus eum relinquentes versus regem se retraxerunt,[15] viz. Clan de Guyllequhatan[16] et Clan Cameron. Quod videns dominus[17] Insularum, consultus[18] quibusdam amicis suis, sine condicione pure et simpliciter reveniens regi in misericordia ejus se commisit. Cui rex clemens et misericors graciam fecit ad requestam dominorum, et in custodiam apud

A.D. 1426.

[1] C. E. Cicilisæ ac eorum reginis, regina eciam antiqua Cicilisæ. B. *has* matre.
[2] C. E. *add* eciam. B. *has* matre.
[3] C. E. dispensati.
[4] C. E. *omit this word.*
[5] *Altered to* xxviii.
[6] C. E. Inveresse.
[7] C. E. donec.
[8] B. *adds* congregatis.
[9] C. E. *add* vero.
[10] C. E. qui.
[11] C. E. et.
[12] C. E. promovere.
[13] C. E. *add* contemptibiliter.
[14] C. E. prosequendo.
[15] B. traxerunt.
[16] C. E. Gullequhatane.
[17] C. *omits* dominus.
[18] B. E. consultis.

castrum de Temptalon transmisit, in custodia comitis Angusiæ, nepotis regis. Qui postea ad placitum[1] regis veniens apud Halyrudhous, coram magno altari, exutus omnibus vestibus præter camisiam et femoralia, genuflecsus misericordiam regis imploravit, ac gladium vibratum per punctum tenens, in manibus regis exhibendo obtulit; cum hoc omnibus regni majoribus pro eo cum regina intercedentibus. Comitissam vero matrem ejus apud insulam Emoniæ transmisit; quæ ibidem per annum et ultra in custodia remansit.

Sequitur de filiacione regis et reginæ.—C. v.

A.D. 1430. ANNO Domini M° cccc° xxx nati sunt regi duo gemelli masculi, filii regis et reginæ: propter quod exultavit totus mundus gaudio magno valde in universo regno; et in villa de Edinburgh, eo quod nati sunt in monasterio Sanctæ Crucis, accensis ignibus jocunditatis, doleis vini omnibus patentibus cum cibariis publice omnibus venientibus, cum dulcissima armonia omnium instrumentorum artis musicæ, per totam noctem laudem et gloriam Domino annunciantes pro universis donis et beneficiis suis: xvi die mensis Octobris nati sunt. Primus enim vocatus est Alexander;[2] defunctus est[3] in juventute. Secundus[4] natus Jacobus, secundus hujus nominis, qui obiit[5] apud Roxburgh cum maximo honore anno Domini M° cccc° lx°, tercio die Augusti; in ecclesia Sanctæ Crucis, ubi nascebatur, inhumatus. Rex vero Jacobus primus, pater eorum, plures millites in tempore nativitatis eorum creavit: viz. hos duos filios suos super fontem baptismalem; secundario vero, propter honorem illorum multos alios creavit, quorum primus fuit filius cujusdam domini urbis Romanæ ibidem a casu existentis, qui princeps dictus est, cum multis juvenibus filiis dominorum regni, viz. Willelmum, primogenitum comitis de Douglas juvenem, postea capite truncatum; item Willelmum, filium et heredem Jacobi de Douglas de Abircorn, postea in castro de Sterlyng occisum; item Johannem de Logan, dominum de Lestalryk[6] post patrem; item Jacobum, heredem domini de Crychtoun; item Jacobum de Edmundstoun;[7] item filium et heredem domini de Borth[w]yk. Eodem anno rex de Flandria fecit adduci[8] machinam bombardicam, vocatam *Lyoun*, nunc in
A.D. 1431. Anglia.[9] Item anno xxxi° inchoatum est consilium Basiliense,

---

[1] B. E. palacium. [2] B. *adds* et. [3] C. E. *omit this word.*
[4] C. E. Secundo. [5] C. E. *have* defunctus. [6] B. Lestaurik.
[7] C. E. Edmondiston. [8] C. E. *add* magnam.
[9] C. E. *omit* nunc in Anglia.

ubi maximum scisma ortum[1] est per ducem Sabaudiæ, anno primo Eugenii[2] papæ, quarti hujus nominis. Eodem anno arestati sunt Archibaldus de Douglas, comes ejusdem, nepos regis, ac eciam dominus Johannes Kenedy, pro[3] causis, qui eciam fuit nepos regis. Rex vero in suo parleamento apud Perth remisit domino Insularum et comiti de Douglas; Johannem[4] vero Kenedy, custodiæ deputatus, evasit, et seipsum exulavit sine redditu. Natæ sunt eciam[5] regi sex filiæ, quarum prima fuit nupta Dalphino Franciæ.[6] Sine liberis mortua est xlv anno Domini.[7] Eodem anno, paulo ante parliamentum, quidam Insulanus, cui nomen Dolny Balloch,[8] apud Inverlothi[9] Alanum Stewart, filium comitis Atholiæ, et[10] qui eciam comes Cathaniæ fuit, cum duodecim nobilibus et eorum sequacibus in congressu bellico occidit: ubi prædictus comes de Mar Alexander Stewart se removendo in tempore salvavit. Eodem anno Angusius Makduf et Angusius de Moravia congressum[11] simul habuerunt, qui paulo ante de carceribus regis evaserunt. Inter quos de tribus millibus bellatorum vix xxx^a^ ex utraque parte evaserunt. Anno Domini M° ccc° xxix fundatum est monasterium Cartusiense Vallis Virtutum[12] nuncupatum,[13] viz. Chartirhous, in Australi Insula de Perth: cujus primus prior ejusdem[14] fuit Oswaldus dictus, nobilis[15] religiosus et magnæ prudenciæ. Anno Domini M° cccc° xxxiii combustus est quidam hereticus apud Sanctum Andream, Paulus Craw vocatus, unus de Piagentibus,[16] missus hic ad seminandum hereticam suam pravitatem. Hææ sectæ purgatorium non credunt, omnem religionem detestantur, peregrinaciones vilipendentes abhorrant[17] ordines et ecclesiæ claves spernunt; eciam articulum fidei de resurreccione mortuorum non credunt; cum multis aliis conclusionibus falsis. Sed consilii generalis labor stetit circa quatuor articulos maxime et præcipue reconsiliandos: primo viz. de communione sacramenti sub utraque specie, et de publica punicione peccati mortalis notarii, et[18] dotacione et possessionibus ecclesiæ, et de verbi Dei[19] libera prædicacione, an liceret omnibus indifferenter verba[20] Dei prædicare. Omnes tamen istas

A.D. 1429.

A.D. 1433.

---

[1] C. exorta. [2] C. E. Eugeniæ. [3] C. E. ex.
[4] B. C. E. Johannes. [5] *Text resumes here.* [6] B. *adds* et.
[7] B. D. *omit* Domini. C. E. *omit* Natæ—Domini.
[8] B. Dawny Ballach. C. E. Downy Balach. D. Dony Balawch.
[9] C. E. Innerlochy. [10] B. *omits* et. [11] C. congressu.
[12] D. Virtuosus.
[13] D. *altered to* nuncupatus. C. E. *omit* viz. Chartirhous.
[14] B. *omits* ejusdem. [15] C. D. E. notabilis. [16] C. E. Pragencibus.
[17] E. abhorrent. [18] C. E. notorii, et de. [19] B. *omits* Dei.
[20] C. verbi. E. verbum.

opiniones et alias multas sagacitas consilii Basiliensis reformavit contra Piagenses.[1] Eciam tenuerunt quod potestas sæcularis principum erat supra potestatem spiritualem et ecclesiasticam,[2] et quod eis pertinebat, viz. magistratibus,[3] licite rectificare clericos et prælatos delinquentes, absque licencia spiritualis potestatis,[4] et autoritate propria judicare de spirituali potestate, dicentes, ut præmittitur, quod spiritualis potestas subjecta est temporali potestati in regno temporali. Et sic omnem possessionem volebant ab ecclesia Dei auferre, et ecclesiam omnibus possessionibus spoliare, ut sic deficiet fides Christi. Dixerunt eciam quod in palacia[5] bene recta expediens esset domum, uxorem et omnia bona esse communia omnibus, [eciam] et filias in conspectu patrum et uxores in conspectu maritorum. Sed per consilium hææ hereses erant reformatæ, et omnes tenentes illam sectam ab hereditatibus expulsi et exhereditati, et eorum possessiones veris Christianis concessæ, et possessæ ab eis. Qui postea venientes ad consilium, postulabant eis eorum hereditates restitui, quia contenti erant eorum errores revocare. Quibus responsum fuit quod nequaquam inæternum hoc facerent:· nam peccata sua pejora meruerunt; dicentes quod dignum est ut quis puniatur in eo quod deliquid.

Sequitur qualiter Anglici subtiliter volebant frangere[6] ligam inter Franciam et Scociam; cum incidenciis.—C. vi.

CIRCA idem tempus venit de Anglia quidam miles, missus a rege Angliæ regi Scociæ et consilio,[7] cum certa commissione et instruccionibus. Unde rex informatus a quibusdam, apud Perth congregavit consilium generale in mense Octobris: proposita est materia de pace habenda cum Anglis perpetua, et de restituendis omnibus castris, villis et possessionibus quæ ad regnum Scociæ per certa tempora transacta pertinere dinoscuntur, et præcipue Roxburgh et Berwik, et omnia alia loca et possessiones quæ injuste alias de regno Scociæ abstulerunt; et cum eis perpetuam pacem facerent. Et hæc in præsencia regis[8] ante magnum altare in ecclesia Prædicatorum apud Perth proposuerunt. Quibus breviter responsum est[9] se velle libenter pacem cum libertate habere; alias non: et hoc concorditer de bono corde affectare. Tandem, vocibus[10] singulorum

[1] C. E. Pragenses. D. *altered from* Pragenses.
[2] C. E. spiritualem reglia causa.
[3] C. magis stratibus.
[4] C. E. *add* ei.
[5] C. polecia. E. politia.
[6] C. E. infringere.
[7] *Altered from* filio.
[8] regis *in margin later*.
[9] est *in margin later*. D. *omits it*.
[10] C. E. vota.

petentibus et opiniones, responsum est per abbates de Scona et Emonia quod rex, sine consensu regis et regni Franciæ, non poterat de pace perpetua cum rege Angliæ ullo modo concludere, viso quod per provisionem, consensum et decretum consilii generalis tam regnorum Franciæ quam Scociæ, et per confirmacionem sedis apostolicæ, confœderaciones pacis perpetuæ inter regna concordata, ratificata, approbata et[1] confirmata existunt: sic quod, inconsultis rege Franciæ et ejus parleamento ac summo pontifice, prædictæ confœderaciones infringi nullatenus potuerunt.[2] Ad quam confœderacionem tenendam et inviolabiliter observandam omnes reges Franciæ et Scociæ magno juramento corporaliter affirmaverunt,[3] a tempore regis Karoli magni usque nunc. Sed quod omnibus tangit ab omnibus approbari deberet; ergo etc. Præterea quod rex Scociæ tunc præsens ad hoc tenendum et observandum, ut præmissum est,[4] nuper corporale præstitit juramentum, cum aliis regni majoribus. Super qua materia fuit altricacio[5] et disputacio magna,[6] cum diversis argumentis et persuasionibus ad utramque partem, inter abbates prædictos ex una parte et abbatem de Melros ex altera,[7] pro confœderacione facienda cum pace perpetua cum Anglis, absque consensu et benevolencia Francorum regis; et quod utilius esset habere pacem cum Anglis vicinis et propinquis, quam cum Francigenis de longe existentibus. Hanc enim partem magister Johannes Fogo, magister in sacra pagina, omnibus viribus tenuit; aliis in contrarium alteram partem sustinentibus. Sed finaliter compertum est,[8] Inveterata malicia Anglorum non meritur[9] penes Scociam, et quod hæc oblacio[10] confœderacionis non erat nisi modum reperire ad seminandum scisma et divisionem in regno et inter nos et amicos et confœderatos nostros de Francia, et ad suscitandum discordiam ubi firma fides, verus amor et concordia fraternalis inviolabiliter radicata est; et quod ipsi Anglici, multa promittentes, nichil de facto propter hoc[11] perimplere volebant. Nam semper dum velint[12] occasiones ab amicis recedere[13] invenire sciunt, ut ex eorum actibus antiquis evidencia perpetrati sceleris et experiencia, quæ est rerum magistra, demonstrant. Et sic relinquitur[14] materia indicisa finaliter: sic quod nichil ad læsionem confœderacionis Franciæ et Scociæ actum est. Anno Domini M° cccc° xxxiii cepit rex castrum de Dunbar, et ad A.D. 1433.

[1] C. E. *omit* et. [2] C. D. E. poterunt. [3] C. E. affumaverunt.
[4] C. *omits* est. [5] B. C. D. E. altercacio. [6] B. magnatum.
[7] C. E. *add* a. [8] C. E. *add* quod. [9] B. C. E. moritur.
[10] C. E. hac oblacione. [11] C. E. *add* veraciter. [12] C. voluit. E. volunt.
[13] C. E. *add* et a fortissimis obligacionibus et pactis recellire (E. recelire).
[14] C. relinquibatur. E. relinquebatur.

custodiam illius commisit dominum de Halis; et in parliamento suo apud Perth in proximo tento dominum Georgium de Dunbar comitem Marchiarum exhereditavit propter demerita sui patris, ipso pro actibus suis remissionem regis in prompto demonstrante. Verumptamen præcinxit eum rex comitem Buchaniæ, et sibi dedit quadraginta libras annuatim pro vita sua; et ad minus usque ad ætatem perfectam regis Jacobi secundi, post mortem regis Jacobi primi, domini consules parliamenti hoc
A.D. 1435. idem sibi concesserunt et heredi suo. Anno Domini M°cccc°xxxv obiit Alexander Stewart comes de Mar, qui in bellis de Legis et Harlaw strenue se habuit, et in multis aliis conflictibus. Et quia bastardus erat, sic[1] successit rex de facto; licet de jure, secundum quosdam, domini de Erskyn et de Lile jure hereditario debuissent successisse.

Sequitur qualiter rex Jacobus prius[2] castrum de Roxburgh obcessit, cum incidenciis.—C. vii.

A.D. 1435. ANNO quo supra, videlicet[3] xxxv°, rex Jacobus, primus hujus nominis, validissimo exercitu congregato, obsessit castrum de Roxburgh, circa principium mensis[3] Augusti. Erant enim numero plusquam ducentena millia armatorum. Sed quia hiis ibidem per quindenam expectantibus et nichil dignum memoriæ agentibus, propter detestabile scisma et nequissimam divisionem ex invidia ortam, infecto negocio et perditis omnibus nobilibus magnis machinis, tam cannalibus quam fundalibus artilliariis, cum eciam pulveribus[4] machinalibus, carris et quadrigis, ac cum multis aliis rebus summe ad obsidionem necessario requisitis, cum summo[5] dedecore ad propria reversi sunt. Eodem eciam anno legatus domini Evgenii papæ in Scociam intravit, paulo ante festum Natalis Domini, episcopus viz. Urbinacencis, admissus per regem et clerum apud Perth ad habendum audienciam in parliamento, inchoando quarto die Februarii. Sed, propter infortunium inopinatæ mortis regis qua præventus fuit, officium legacionis non exercuit; sed dolorosus ultraquam credi potest recessit. Eodem anno obiit episcopus Dunkeldensis, De Cardine vocatus, et electus est dominus Jacobus de Kenedy, nepos regis: ubi stetit episcopus per duos annos, et tercio anno ad episcopatum Sanctiandreæ promotus est; et, post eundem d[omin]um, in episcopatu Dunkeldensi, provisione apostolica, fuit promotus dominus Alexander de Lawder,[6] notabilis vir, qui vixit

---

[1] C. E. sibi. [2] C. E. primo. [3] B. *omits this word.*
[4] C. E. pluribus. [5] C. D. E. summa. [6] C. E. Lawatire.

annum tantum;[1] defunctus apud Edinburgh anno xl, etc. Cui post hoc successit magister Jacobus [de] Broys, qui diu non stetit ibidem, sed ad episcopatum Glascuensem[2] fuit translatus autoritate apostolica; et infra duos vel tres annos post ejus promocionem defunctus est apud Edinburgh et in Dunfermlyn sepultus, in capella Sanctæ Mariæ, anno Domini M° cccc° xlvii:[3] et sic non[4] remansit episcopus utrobique nisi per vii^m annos vel eo circa. Cui in episcopatu Dunkeldensi[5] successit magister Johannes de Railston,[6] secretarius regis, qui non diu vixit eciam;[7] et in episcopatu Glascuensi sibi successit magister Willelmus Trunbule,[8] custos privati sigilli, qui similiter non diu duravit. Et sic in istis duobus episcopatibus infra x annos x episcopi præfuerunt vel, ut non menciar, eo circa, ut evidencia rerum demonstrat. Circa idem tempus, anno Domini M° cccc° xlv°, Margareta Delphina Franciæ, cum rege et regina Franciæ ac cum proprio marito summe dilecta, et[9] flore juventutis, quasi regem et regnum ad nutum gubernavit suo consilio, prudencia ac[10] sapiencia summa: per quam apud regem Franciæ et reginam fuit summe dilecta et credita, et ejus verba exaudita. Sed heu prodolor! quod me oporteat scribere quod dolenter refero de ejus morte: cum mors, quæ cuncta rapit vivencia condicione pari, absque personarum differencia, eandem dominam ad solvendum naturæ debitum, in flore juventutis, sine prole de domo regia Franciæ, brevi langore eripuit: cujus inopina ea mors apud *Chalons en la contee de Champaigne*,[11] in civitate Calonen[si] infra comitatum Campaniæ, ubi inhumata[12] permansit, multorum corda tam Franciæ quam Scociæ dolore nimio denigravit. Nam ego qui scribo hæc[13] vidi eam omni die vivam,[14] cum rege Franciæ et regina ludentem, et per novem annos sic continuantem. Postea vero, pro tempore contractus matrimonii inter regem [Henricum] Angliæ et[15] filiam regis Ceciliæ[16] et fratris reginæ Franciæ, infra octo dies vidi eam sanam et mortuam ac evisceratam,[17] et in casula plumbea in ecclesia cathedrali dictæ civitatis Calonensis, ad cornu[18] magni altaris ex parte boriali, in quadam tumba posita;[19] rege dicente quod post pauca tempora levare faceret eam, et apud Sanctum Dionisium inter reges et reginas universas

A.D. 1445.

---

1 C. E. qui vix per annum pontificavit.
2 C. E. de Glaskew.
3 C. E. et apud Dunfermlyn sepultus anno viz Domini M xlvii.
4 B. *omits this word.*
5 C. E. de Dunkelden.
6 C. E. Rallistoun. D. Ralestoun.
7 B. C. E. *omit* eciam.
8 C. E. Turnbule.
9 B. C. D. E. in.
10 C. E. atque.
11 C. D. E. *add* id est.
12 C. in humana.
13 C. E. hic.
14 C. D. E. *add* omni die.
15 C. E. ac.
16 C. E. Ciciliæ.
17 C. E. invisceratam.
18 C. E. coram.
19 C. E. positam.

ibidem collocari. Cujus epithapium sequitur consequenter hic, quod super ejus tumbam positum fuit post mortem in lingua Gallicana; modo hic in lingua Scoticana translata, ad præceptum inclitæ memoriæ regis Jacobi secundi, fratris ejusdem dominæ.

Incipit Lamentacio domini Dalphini Franciæ pro morte uxoris suæ, dictæ Margaretæ.—C. viii.[1]

YE[2] michti Makar of the major munde,[3]
Quhilk reuly rollis[4] thir hevinly regionis rownd[5]
About this erd, be mocioune circuler,
Ger all the cloudis of the hevin habound,
And souk vp all thir[6] watteris hal and sounde,
Baith of salt sey, of burne, well and revere;
Syn to discende in tygglande teris tere,
To weip[7] with me this wofull waymentyng,
This petwys[8] playnt of a princes but peire,
Quhilk dulfull Deed has tane till his duellyng.

Fill burnis, wellis, reueris and fontayns,
Baith stankis[9] and louchis and waleis of montayns,
Of glowdis[10] of sorow, of angger and distres;
And baith my hart, in endles wo that payns,
For derfnes and dyspyt of Deed nocht fayns,
Quhilk as ws reft sa ryal a riches—
Wes[11] neuir yit more gret pete of a princes,
In quhame regnyt floure of nobilite—
Helpe[12] to murn, and murn her mare and les,
Quhilk for diseis dayly but dreid I dee.

Ger all the ayre that in the hycht above is,
And all the wyndis that vnder the hevyn amovis,[13]
Turn all in sobbyng and in sichyng soore;
Ger all thir foulis that melody contruvis,[13]
And all thir birdis that syngand heir for luveis,[13]
Turn all thair joy in soro and in coore,
And help to murn this dul my lady foore,

[1] C. E. *omit this Chapter.* [2] B. The. D. Thee. [3] B. mond. D. monde.
[4] B. reulis. [5] *A leaf missing here. Text supplied from* D.
[6] B. the. [7] B. werp. [8] B. pitous.
[9] B. stagnis. [10] B. clowdis. [11] B. Was.
[12] B. *adds* me. [13] B. mufeis, contrufeis, lufeis.

And wary weird, quhilk banyst as[1] of France
    The mirroure of vertu and warldis[2] glore,
Quhilk Deed has reft but reuth or rapentance.

God of nature, quhilk all this eird honouris
With fruyt and fulye, with herbe, fluris and flouris,
    Fair flurisand and freche in thair verdoure,
Of quhilk the fleuvir to the hevyn rétouris,
And all the frechnes of thaire faire figouris
    Yeildis[3] thaim and wourschip to thair Creatoure;
    Defaid thaire freschnes for thi gret valoure,
And turn in blakynnyng all thaire lustines,
    Heil neuir this erde more with plesand coloure,
Quhill we haue[4] murnyt the dull of our mastres.

Turn all in blak that aire was fresche of hew,
And in murning all myrth, musik and glew;
    Owre fyle the sone with myst and with merknes;
Ger[5] euiry wy that are of luffe wes trew
Of[4] mynd of my regret, and on me rew;
    And stanche in erde all solace and blythnes;
    Turn all atis[6] blyth in breith and bitternes,
And in murnyng all myrth and melody;
    Quhill we haue murnyt the dule of our mastres,
Lat nature thole, na kyng leife heire gladly.

Bot nocht withstandyng thaire is mare of this lamentacioun, xviii coupill, and in the Ansuere of Resoune als mekill, this ma[7] suffyce; for the complant is bot fenyeit thing. Bot be caus the tother part, quhilk is the Ansuere of Resoun, is verray suthfastnes, me think it gud to put mare of it; quhilk folowis thus efterwarte:—

Thow man that is of poure and smal valoure,
Leifful to joy, sone movyt[8] to doloure,
    And thow knew weill thin auvyn creacioun,
Thow makis gret falt, in fors of thi furoure,
All thus but caus to crab thi creatoure.
    And thou wald haue consideracioun,
    Thou art subject till all humain passioun;

[1] B. has.
[2] B. worldis.
[3] B. Yeirldis.
[4] B. haif.
[5] B. For.
[6] B. al latis.
[7] B. may, *and so passim*.
[8] B. mufit.

Sic is thi det, sic is thi dwyte.[1]
And thou[2] will seik to thi saluacioun,
Haue mynd of miserabile humanite.

Lat be thi dull, thir as bot dualinys of deede;
Quhare na reuth is, quhy sekis thou remede?
Quhy ravys thou, and thou man resonabile,
Finare of forge, as gold is be the leed,
Off wyt and wysdome, of consale and of reed,
Fra nature bestiall? This is na fabill.
Discrecioune schawys the deferans[3] veritabile
Betueix resoune and sensualite,
Sen God has gevyn[4] the vyt and knawlige abille:
Than suld thou schaw quhether man or best thou be.

Thou sais that this regratit he princes,
Quhill owre the laue[5] of vertu was peirles,
Was tan owre soune in floure of hire fairheid;
And countand of hir bewteis mare and les,
And how with all men luffit and lovyt scho wes,
Quhilk was gret worschip till all womanheid.
Thocht all this warld suld well in wo and weid,
No wonder war bot quhat ma this availye;
It mendis[6] hir nocht to meryt na to meid,
Bot till hir frendis payn, tynsale and trauailye.[7]

Thow suld weill knaw that He that all as[8] made
As langand gouernance of his Godhade
Nathing mysfaris, bot all dois for the best;
And all this warld, that is baith lang and braid,
He ordande for refeccioun of manhaid;
Bot nocht forthy that it suld all wais[9] lest
In heritage, bot pilgrame[10] or gest,
Of lauwast lym to . . . . [11]
And[12] wyn perdoun to bryng hir[13] saul to rest
Eftir this lyff, for neydles[14] we mon dee.

---

1 D. *has* duite *erased before* dwyte. B. *has* vince dewite.
2 B. thi.
3 B. difference.
4 B. giffen, *and so passim.*
5 B. laif.
6 *Altered from* amendis.
7 B. avale, travale.
8 B. has.
9 B. ayway.
10 B. pilgryme.
11 *End of line deleted.* B. *has* Of lawest lyme of erd al maid are we.
12 B. To.
13 B. the.
14 B. neydlings.

He maid this warld nocht to be ay lestande,
Bot to renew, and ay be renewande,
Fra lyff to deed, fra deed to lyff agan;
He maid Nature to be his luff tenande,
To forge the werkis he has tan on hand;
For He left nocht Hym selfe to tak the payn.
Syn ordand He that deed suld be ay bayn,
To tak His werkis in thaire best sesoun.
His diligatis dois na thyng heire in bayn:
Oure thame He ordande wisdome and resoun.

Quhat mycht God mare do till His creatoure,
Bot dow hire with the gyftis of nature,
With all bewteis of fresche feminite?
First giffand hir the fairnes of figoure,
With plesand propirnes of portratoure,
Enforst with fortoun in the heast gre;
Syn, passand vtheris of gudnes and beute,
Thir thre gyftis cumys ay fra the Fader doun;
Suppos the twa may nocht ay lestand be,
Thare is na ryches peire to gud ranoun.[1]

Fra we cum first in this warld mortelle,
Cled with this corruptibile corps[2] carnelle,
We draw to deed, and deis euirilk[3] day;
Syn anon[4] we pas to lyffyng eternelle,
To lestand joy or payn perpetuelle.[5]
We ma neuir[6] wyt will we be went oure way.
This warld is maid for that warld to purvay;
Nocht heire to leif in lustis at all oure eis.
Men wynnis nocht evyn to dance and syng and play;
Bot payn and penitence Oure Lord mon ples.

Thair is nocht heire bot vayn and vanite,
Baith pompe and pryd, with passand pouerte,
Weire and invy, with cankirryt cuvatis;
And euiry man a lord desyris to be,
Quhilk has na lest. Rycht now away is he,
And eftir hym a nother[7] soun will rys.

---

[1] B. renoun. [2] B. corpus. [3] B. ilke.
[4] B. mon. [5] B. mortale, carnale, eternale, perpetuale.
[6] B. We may not. [7] B. And eftir this ane uthir.

Wyykkytare welth,[1] and wourthy men perys.
A man weill set, thocht he be kyng with crowun,
And he inclinde be for to do justis,
Thai sall neuir ceiss quhill at thai bryng hym doun.

The lang lyff is nocht profitabile heire;
Quhill we be went, oure will is euir in weire;
And, syn the passage is rycht peralus,
We haue bot bale will[2] we be brocht on beire.
Bot, syn we ordande ar till haue gud cheire
And we do weill, traist weill[3] it sall be thuss.
Cryst scheu quhen he rasyt Lazaruss:
He grat oure hym, for He kneu weil the payn
He suld haue in this lyffyng langaruss,[4]
Neuir to haue joy till he war deide a gayn.[5]

Sen we haue heire na cete permanent,
Oure saule, quhilk is in oure body lent,
Is haldyn in ws as it war in presoun,[6]
Ordant for to purvay for the parliament,
Till ansuere at the dreidful jugement.
Thaire is oure rest; there is oure rycht sesoun.
This warld is bot a permutacioun;
We suld it hayt and all that it ma feire:
Oure Lorde refusit the dominacioun,
Sayande the prince of it was Lucifere.

The lust is schort; joy has na day till ende;
Welth is oure bland; mysdeide has nan attende;
The wykkyt win with braak[7] pass away;
Gudmen ar loune; the wykkyt weill ar kend;
Mychtty man counpt for all the gude thai spend,
And, quhen thai pass, quhat lordschip mare haue thai,
Bot as the pure, that has his lenth of clay?
Quha mast gud has, nocht heire has bot the name,
And blyndis thame, that thai ma nocht heire purvay
To graith thaire gait on to thaire langest hame.

Sen warldis welth is al bot vayn glory,
And warldis wisdome all bot syn foly,

---

[1] B. Wekkyt are in welth.
[2] B. till.
[3] B. *omits* weill.
[4] B. languruss.
[5] B. agayn.
[6] B. persoun.
[7] B. wraak.

And God as gevyn ws wyt and knalage[1] abille
To depart resoun fra his contrary,
And keip ws that we eir nocht opinly,
To mak ws till oure Makare detestabile,
Be nocht in to thi vertu veriabile;
Bot soberly in paciens tak and gre:
For hire, scho thankis nan to be lamentabile;
Scho is in joy, as be oure fayth trast we.

Quhat proffyt is it with fortoun for to flyt?
Deed, weird na fortoun ar nocht for to wyt.
Thai do nocht bot throu[2] soverayn ordinance.
In that scho was off bowte[3] mare perfyte
Off princis cummyng and in to peirles plyte,
Hire deed dois al men gret care[4] displesance:
Hir vertu and hir gudly guvernance,
Quhilkis garris hir haue[5] sa mekil honor heire,
Suld be till all[5] youre paynis allegiance,
To slok youre syt, and gare you mak gud cheire.

Thow suld traist that scho was virgyn pure and cleyn,
Born and vpbrocht with vertu euir has beyn
In hous ryalle, in till hir tender age;
Leyffand but syn, and mekyl gud as[6] seyn;
Dyd neuir of plycth the pointyr of a preyn
Tynt nocht hir madenheid for hir maritage.
Scho schew weill that scho was nocht parage:
Scho mad gud end, and deit with all gud devys.
Thus, als fer as man may haue knalage,
We traist hir saule restis in Paradis.

It grevys God in His he mageste,
Wenand that man is mare of[7] than He;
Quhilk is contrare till his commandmentis.
Deed makis na differens of na dignite,
Of bonte, bewte, na of ryches he.
His deed alowyt is at the parliament.
Sobris your wyt and stabill your entent:
For ye wait nocht how son your cass ma cum.
And haue mynd of the dreidfull jugiment:
Sum ar heire crouss that thaire will syt full dum.

---

[1] B. knawlage, *and so passim.*
[2] B. *adds* that.
[3] B. beuty.
[4] B. al men care and.
[5] B. *omits this word.*
[6] B. has.
[7] *A word interlined, but illegible.*

Lat be thi mane, and murne for hir no[1] mare;
Thou suld mak joy quhare now makis care,
Sen scho decest with all the sacramentis.
Quhen scho was born men wyst scho suld cum thaire.
Thaire is na thyng that ma lest euir mare,
That compunde is of brukyll alymentis.[2]
Scho has assythit Deed of all his rentis.
Hir dule is done; scho as na more a do;
Bot double hir joy efter the Jugimentis.
Weill war the wy that weil ma cum therto!

In this mater it feris no mare to pleid.
God sparyt nocht his awyn Son fra the deid;
Gart Hym manheid of the May Mary,
Syn offerit Hym for oure synnys remeid.
Quhare synful man mycht na thyng stand in steid,
He was ful worthy for that legasy.
Quha wald mak dule for deed in this party?
Sen mony a thousand martir and virgin cleyn
Was put to deed with tyrannis cruely,
Quhy suld we then for faire deed murn or meyn?

Tak gud comfurte, and leife in hop of[3] grace;
And think how scho throu vertu and goodnace[4]
Baith luffit and louit with God and man has beyn;
And think how that x M yeire that wasse,
Quhen it is gane, semys bot an houre of spasse:
Lik till a dreme that we had dremyt yeistreyn.
Gar Haly Kyrk haue mynd on hir and meyn.
Think on thi selfe, and all thi mys amend;
And pray to Mary moder, virgyn cleyn,
That for hir grace Scho bryng ws to gud end. Amen.

Explicit consolacio Racionis ad lamentantem.

Sequitur de morte regis Jacobi, hujus nominis primi, cujus immensus dolor toti christianitate[5] displicuit; cum incidentibus.—C. ix.

A.D. 1436. ANNO graciæ M° cccc° xxxvi^to,[6] postquam rex de obsidio de Roxburgh reversus est, et[7] parleamentum suum ad audienciam

[1] B. na.
[2] B. elimentis.
[3] B. and.
[4] *Altered from* goodnass.
[5] B. C. E. christianitati.
[6] C. E. xxxv^to.
[7] C. E. in.

legato[1] summi pontificis dandam apud Perth constituit, intravit Sathanas in corda proditorum quorundam, ejus mortem a longe retroactis temporibus ex antiquæ et inveteratæ maliciæ invidia machinancium, per quam alias multociens ex insidiis quærebant eum in multis locis, conantes eum occidere; sed quia nullam potestatem in eum poterant habere nisi eis esset [data] desuper, eo quod nondum ad huc venerat hora ejus, tandem, captato tempore oportuno, quidam Robertus de Grahame cum suis complicibus, viz. Christofero de Camera cum Thoma, ejus fratre, ambo filii Johannis de Camera, burgensis dictæ villæ de Perth, cum eis duo fratres cognominati de Hall, et aliis multis adjunctis eis, Roberto de[2] Steuwart filio viz. David Steuwart, filii et heredis comitis Walteri Steuwart de Atholia, patrui regis Jacobi de quo fit sermo,—qui David in Anglia eo tunc[3] erat in hostagio pro rege supradicto et ejus deliberacione,—in prima Quadragesimæ septimana, in monasterio fratrum Minorum[4] de Perth, in noctis latibulo in propria camera occiderunt. Cujus occasio fuit ille serpens antiquus [et] dierum malorum inveteratus, comes Atholiæ supradictus, qui a longo tempore callide ad coronam aspirabat; qui eciam consiliarius præcipuus erat ad perdendum ducem Murdachum Albaniæ cum ejus filiis, necnon et ducem Rosay, ad finem quod ipse, agnus innocens putativus, ad apicem regni aliorum crimine[5] evacuatis levius poterat pervenire. Ipse enim nutrix erat tocius proditoriæ tradicionis ipsius regis, per quod mors intravit in regno Scociæ, cujus supremum dampnum non delebitur in tempore vivencium: nam fama ejus nominis per omnia regna christianitatis transivit. Tantæ enim virtutis, strenuitatis et prudenciæ erat, quod nuncquam in partibus istis citra mare Gallicum inter principes pari[6] sibi in scriptis reperire poterimus. Nam, si totus mundus sub regimine unius[7] personæ poterat licite comprehendi, ipse, exigentibus suis prudencia, sapiencia et virtutum meritis et probitate, ad regimen tocius digne meruit exaltari. Omnes enim regniculi[8] hujus regni de calice amaritudinis ejus mortis biberunt, quam hujus amaræ mortis satellites participes in ejus occisione eisdem[9] propinaverunt: propter quod omnes inferiores tanquam felle[10] potati intoxicati sunt. Ipse enim a legato apostolico[11] per octo dies ante hoc confessus est et absolutus a pœna et culpa. Iste vero Robertus de Graham cum suis complicibus nequissimis proditoribus, per medium[12] supradicti Roberti Stewart in

---

[1] C. E. legati. [2] C. E. *omit this word.* [3] B. *adds* tempore.
[4] E. *Altered to* Prædicatorum. [5] E. *adds* ipsis.
[6] B. C. E. par. [7] *Text resumes here.* [8] C. D. E. regnicoli.
[9] *Altered from* ejusdem. B. ejusdem. [10] D. felli.
[11] B. *omits this word.* [12] C. E. modum.

cameram dicti strenuissimi principis, custodibus evacuatam, proditorum eciam cohortibus invallatam et circumceptam, circa horam noctis decimam eundem principem, inermem, vestibus exutum, crudeliter sine misericordia occidendo jugulaverunt. Qui ante mortem mirabilem defensionem faciens, primos in se irruens[1] in fortitudine brachii sui ad terram undique prostravit, donec et quousque tanta[2] multitudo eum circumclusit, quod eum amplius ab omnibus defendere non potuit. Et sic, tanquam agnus innocens ad victimam ductus, gracias agens et misericordiam ab Altissimo implorando elevatis manibus ad cœlum expiravit: in cujus pectore, supra umbelicum, post locionem vulnerum viginti et octo plagæ perfossatæ repertæ sunt. Hanc enim persecucionem propter justiciam passus est. Quod videns legatus papæ, qui infra octavas præcedentes eum a pœna et culpa absolvebat, cum lacrimosis suspiriis emissa voce magna, et ejus vulnera osculando lacrimabilia, coram omnibus astantibus dixit quod ipse in periculo animæ suæ caperet quod ipse in statu graciæ, pro defensione rei publicæ et execucione justiciæ, tanquam martir defunctus est. Iste vero relinquens post se filium suum Jacobum secundum, ætatis sex annorum, et sex filias, viz. Margaretam Dalphinellam Franciæ, Isabellam ducissam Britaniæ, Mariam comitissam Buchaniæ[3] in Selandia maritatam, ac Helienoram ducissam Austriæ. Hææ vero quatuor filiæ ultra mare nuptæ sunt. Aliæ vero duæ[4] in Scocia, viz. Johanna comitissa de Mortoune et Maria comitissa de[5] Huntly: quibus honor et gloria in sæculorum sæcula.[6]

[Sequitur] de terribili judicio pro morte regis facto.—C. x.

POST hæc autem præfati proditores cum eorum nequissimis satellitibus capti sunt, incarcerati et crudelissimis tormentis condempnati, et morti amarissimæ[7] deputati, in quadrigis nudi per villas[8] ducti, et per tortores ferris[9] candentibus puncti, infossati. Postea ad summitatem mali navis per funiculos tracti[10] ut traditores, et decapitati et demembrati et in quarteriis per

---

[1] C. E. irruentes. [2] B. tota.
[3] C. Bouchaniam. [4] C. duo.
[5] C. E. *omit* Mortoune—de, *and have* Hontle. D. Mariam comitissa de Hontly. E. *adds in margin* . . . a domina de Dalkeyth . . . a.
[6] C. *in margin later, and* E. *add* Sepultus est apud Cartusienses, et de eo metrice scribitur, *and quote last six lines of Epitaph in Goodall's Bower, vol. ii. p.* 516.
[7] C. E. amarissimo. [8] per villas *in margin.* [9] B. ferreis.
[10] C. D. E. *add* et posterius ad yma discendentes, eviscerati, tracti.

carnifices divisi, ac eorum membra post hoc in portis villarum et opidum,[1] ad aliorum exempla traditorum,[2] suspensa fuerunt, ac eorum capita in excelsis locis notabilioribus villarum et civitatum super spicas ferreas exaltata. Exceptis duobus de dictis traditorum complicibus, fratribus germanis, de Berclays[3] de Tyntis Mure cognominatis, qui in partibus Franciæ clanculo evaserunt; et in partibus Britaniæ Minoris cogniti capti et ad ducem nobilissimum Johannem ducti. Qui dux, instructus de crimine, simili morte[4] deprivavit[5] ut supradictum est: et sic nullus omnino evasit. Post cujus obitum, in tota christianitate, ut veraciter æstimo, ad utilitatem regni et regimen rei publicæ non reliquit sibi parem. Tantæ enim prudenciæ erat quod omnia novit, omnia scivit, ecclesiam honoravit, operarios et colones dilexit, agricolas[6] protexit, pauperes, pupillos, viduas, orphanos et omnes miserabiles personas defendere voluit. O lacrimanda, miranda et lamentanda[7] mors misera, quæ nulli excellenciæ parcit, ymmo condicione[8] pari omnia rapit! Judicia enim Dei abissus multa. Nam, sicut exaltatur cœlum a terra, ita viæ Ejus a viis hominum, et cogitaciones Ejus a cogitacionibus eorum. Sed heu! quod reges nostri juvenes sunt sæpius, in quorum temporibus justicia frequenter claudicat; et causa hujus est eo quod non sunt sapientes nec prudentes ad cognoscendum viam æquitatis et justiciæ. Nam, ut dicunt sancti viri, Princeps non literatus, asinus coronatus: quia cæci sunt principes non literati. Item propheta in tuba Domini dicit, Captivus ductus est populus meus, qui[a] non habuerunt scienciam; et principes eorum perierunt. Eciam principes qui sunt ignari ignaros constituunt suos[9] officiarios justiciæ, et cæcos nichil scientes sapienciæ, scienciæ vel prudenciæ. Et causa est quia nobiles Scociæ non dignantur scienciam addiscere. Sed quomodo potest quis scire literas, nisi prius didiscerit[10] eas. Ideo justicia regno Scociæ est debilis et tepida, in defectu regum juvenum et baronum insipiencium,[11] quod dolenter refero, etc.[9] Sed quia in defectu justiciæ multi periunt fame, quidam siciens[12] et esuriens[13] justiciam quandam instruccionem ignaris[14] judicibus in vulgari nostro compilavit, ut sequitur.[15]

---

[1] B. opidorum. [2] B. tradita et. [3] C. E. Berklayiz.
[4] C. D. E. morti. [5] C. deputavit. [6] C. agricolos.
[7] B. *omits* et lamentanda. [8] D. condicioni.
[9] B. *omits this word.* [10] C. E. addiscerat. [11] C. D. E. incipiencium.
[12] D. sciciens. [13] C. esurient. [14] C. ignari.
[15] C. E. *end here.* C. *has* C'est tout. E. *has* Libri Undecimi ac ultimi finis. Ἡ δόξα τῷ Θεῷ.

Incipit enim sic figurata per citharam[1] statum regni designans quaedam moralitas.—C. xi.[2]

RYCHT as[3] stringis ar reulit in a harp
In ane accord, and timyt al be ane uth,
Quhilk as a king[4] than curiusly thai carp,
The sang is sueyt quhen that the sound is suth;[5]
Bot, quhen thai ar discordand, fals and muth,
Thair wil na man tak plesance in that play:
Thai mycht weil thole the menstrale war away.

Bot, and the stringis be nocht al trev[6] and traist,[7]
Quhat sal we say?[8] Sal we the menstral wyt?
Yha, bot he bent and pruf[9] thaim with his wraist;
Be thai vntrev, pul out and mak al quyte,
And vtheris trev put in thair stedis als tyt,
And changis[10] ay sua quhil he find trev acord;
Than wil men say he is worth til[11] a lord.

Thou, riol[12] king, al thus suld revle thi realm;
Gude sounde and suthfast to thi suggess gyve;
Thi tung to teche[13] al suld be tane as time.[14]
Thi lufe suld ger[15] thi liegis lavlyk leif.[16]
Thow suld syft thi suggetis[17] throv a seif;
Se quha war [worth to] worschip, and[18] quha to wa,
And thaim[19] reward eftir, as thai caus[20] ma.

---

[1] D. scitheram.
[2] B. *ends here.*
[3] D. *adds* all *later.*
[4] D. Quhilk is as king.
[5] D. suyth.
[6] D. treu, *and so passim.*
[7] D. trast, *and so passim.*
[8] D. sa, *and so passim.*
[9] D. pruve.
[10] D. change.
[11] D. to be.
[12] D. ryall.
[13] D. teiche.
[14] D. toime.
[15] D. gar, *and so passim.*
[16] D. leyve, seyve.
[17] D. subjectis.
[18] D. *omits* and.
[19] D. *adds* to.
[20] D. *adds* the.

Reward worthi, and punis wekytnes,[1]
Nurice vertu, exclude vice and errour.
Considir weil the sounde of thi suggess;
Knaw thair curage, as face in a mirrour.[2]
Sen God maid the to be thair gouernour,
And thou put blind men in thi gouernance,
Thow sal be punist for thair ignorance.

For sic men as thou deputis vndir the,
Quhethir thai be fulis, wekit[3] men or wyss,
Al men wil traist that sic lyk man thou be
As thou committis to gouern thine office.
How suld a man but knawlage keip justice,
Nor but wisdome to be a gouernour ?
Thus may thow neuir of thi deid[4] haif honour.

Bot ger yung[5] lordis study in the lawis,
And in thair youthede tak sum techment.[6]
How suld a man be wyse that na thing knawis,
To gif the counsale in thi parliament,
Nor for to gif a richtwis jugement,
Or for to gouern justice in thi landis,
That has thair wyt to seik at vtheris handis ?

O Prince, think quhi thi crown was giffin[7] the til,
Thi swerd, thi ceptir : in takin[8] of justice
Fra heest[9] God, to discerne gude fra il;
Expel wykkit, and luf thaim that are wyse;
And, oure al thing, put wys men in office;
And knaw thaim weil that sal thi jugis be,
Sen al the plicht and perel[10] lyis on the.

Bot, sen a mannis wyt may nocht suffice
For to maynteine sa hee a gouernance,
Thow suld ger cheis the counsal at war wyss
Be al thi[11] thre estatis ordinance;
And lay al hale the charge in thair balance
To gif the counsale in thi gouerment,
As thai wil answer[12] at the hee jugement.

---

[1] D. wikkytnes. [2] D. meroure. [3] D. full wykkit.
[4] D. *altered to* diedis, *and has* haf. [5] D. young.
[6] D. youthheid, techement. [7] D. gevyn.
[8] D. Thi sueirde, thi septoure : in takynnyng. [9] D. heast.
[10] D. pleicht and perale. [11] D. *altered to* the. [12] D. ansueire.

And cheis na man for he lordschip, na blude,
Na grete power[1] of riches, to counsale;
Bot be eleccioune chosin men of gude,
That[2] God and man plesis[3] thair gouernale;
Quhilkis has the votis of al the commonis hale
To luf God, laute, justice and prudence,
And knawin of gude lif and of gude conscience.

And tak nocht al the birthing[4] on thi bak,
With speciale counsale in to private;
Gif it be il, thou sal haif[5] al the lak,
Thocht it be weil, smal honour is to the:
For euir the profit of the communite
Is put abak, quhen sic men has the cure;
And euir thi crown is indigent and pure.

This may thow se[6] suth be experience,
Be officiaris[7] that has thi gude to spend:
Thai ger the trow thou may nocht mak dispence
On thin[8] housald, nocht half a yeir til end;
Bot in hunting and in sornyng thai the send
On lordis and on abbayis heir and thair:
Thai by lordschippis, bot thou art alway[9] bair.

Quhat makis this bot caytif creaturis,
Quhilkis couth neuir consale bot in cuuatice,
Quhilkis had neuir hart na heid til[10] honouris,
Weynand na wy but wrechitnes is wyss?
Lord God, quhair ar thir princis hee of price,
Quhilkis in justice set al thair erdly glore,
And richit thaim self and thair revalm[11] more and more!

Thair suld neuir caytif counsale be to king;
Na king suld neuir of his smal countis[12] knaw
Na wyt of scantnes, na of wrechit thing,
That mycht his hart to dreid of mistir draw.
Al his delyt suld be to keip the law;
For hee honour, worschip and renown
With wrechitnes restis neuir in a person.

---

[1] D. pouware. [2] D. Quhilk. [3] D. ples.
[4] D. birding. [5] D. haue, *and so passim*. [6] D. This ma se be.
[7] D. officeris. [8] D. thi. [9] D. alwais.
[10] D. *adds* he. [11] D. realme, *and so passim*. [12] D. comptis.

It is degrading til a kingis crown
  To mel him with smal wrechit besines;
Na with na tutularis for to rouk, na rown
  To leir to conquest gudis with scantnes.
  Nobilite sulde mel bot with nobilnes;
And specialy the riale majeste
Suld neuir be traualit[1] bot in materis hee.

For sic men consalis neuir[2] to couatice,
  The quhilk to law is mortale inymy;[3]
Grete couatice has[4] marchand of justice,
  And euir is redy law to sel and by.
  Sulde nane be sic of thi counsale for thi,
Na bere office quhair in thi office[5] lyis,
Quhilkis mycht be bocht fra justice on this wyse.

Bot wald thow wyt al the prouidence[6]
  Of al thine office to thi grete consale,
To cheis trev men that war of hee prudence,
  Of al thi[7] gudis to haue the gouernale,
  Quhilkis war nouthir[8] wrechit, gredy, na parciale,
Sparand thair gude, and spendand thine[9] honour,
Mair for thair profit na for thi valour.

And exclud al affeccioune singulare;[10]
  And to the common profet[11] euir tak heid.
Quhen kingis settis thaim for prov particulare,[12]
  Thair rewm[13] sal neuir haif honour of thare deid.
  Doutis thou to want? Or quhair of has thou dreid?
Lufe weil thi God, and serue and keip justice;
Riches redoundis to men that ar richtwys.

Quha wald be ryche, haue ee til honour ay;
  For riches folowis honour euirmair.
Til honour wisdum is the nerest[14] way,
  And wisdom to vertu is the verray air;[15]
  And vertu cummis of science and of lair,
And science cummis only of Godis grace,
Conqueste throw gude life, trauale and besinas.

---

[1] D. trauelde. [2] D. euir. [3] D. enemy.
[4] as *with* h *interlined.* D. is. [5] D. honour.
[6] D. prouudence. [7] D. *omits* thi.
[8] D. nothir, *and so passim.* [9] D. thi.
[10] D. effeccioune singulere. [11] D. profyt.
[12] D. particulere. [13] realme, *and so passim.*
[14] D. nerast, *and so passim.* [15] D. verra ayre.

Thus, sen vertu is grund of alkin grace,
And souerane flour of vertu is justice,
As wel of worschip and of worthinas,[1]
Sen nane ar salf bot men that ar rychtwis,
Hald vertu in thi hart and thou be wys,
And in justice set al thi besy cure:
Thi revm sal riche, and thou sal neuir [be] pure.

Quhen Rome was regit be wisdom[2] cenaturis
In justice and in public polesy,
Oure al this erd thai war lordis and victouris,
And tuke tribut for souerane signify.
Bot quhen the wel of justice was gane dry,
And public prow passit in diuisioune,
Thair grete glore turnit in desolacioune.

Heirfor keip law, gif thou wil hald thi land,
And luf larges, or thou sal lordschip leys,
But quhilkis gret [state] micht neuir lang [stedfast] stand.
The sampil suth befor thi self thou seis:
For falt of law al favour of forton fleis;
Hir forfatouris[3] fermly scho haldis of nede,[4]
For quhilkis hir dyntis[5] is dishonour or drede.

Justice makis riche bath revm[6] and ceteis,
Bath king and knaif, knycht, clergy and common,
Haldis pepil in pece and gude prosperiteis,
Salfis thair saulis, makis thair saluacion;
Quhair lak of law bringis al this vpsadon,[7]
And makis al pure, princis[8] and potestatis;
Than God and man and al this warld thaim hatis.

Quhair is thi micht, thi go[l]d and thi riches,[9]
That to the sparit was[10] in thi tendir age,
Quhilk sa michti in Scotland neuir yit wes
Nouther king na prince that men has in knawlage,
The to supple at neid in thi barnage,
In tyme of were[11] or vthir necessite?
Quhair is it now? Quha can thee tel lat se.

---

[1] D. wordynes.
[2] and *interlined later*. D. wys men.
[3] D. forfecturis, *and so passim*.
[4] *Altered from* erd. D. erd.
[5] D. dynt.
[6] D. realme.
[7] D. vp sid doun.
[8] D. bath prince.
[9] D. es.
[10] D. spard wes.
[11] D. weire.

And al the sowmis of jowellis[1] and tresour
Of thine elderis, quhair is it went away?
Quhare it is[2] now suld thou ask cownt tharfor;[3]
Of thi detturis maist force ar lukkin in clay:
Thi gret youthage has put let in delay.
Thus mon thou mak of neid vertu I traist;
To craif dede men thou traualis[4] al in waist.

Bot grete perale of this [is] apperand:
That quhen a king is bair, and has na gude
In his tresour, and syne a barane land,
Of mynnis of gold na boilyon multitude,
Fertile of folk, with grete scantnes of fude,
Haif him behuse, the cuntre[5] mon him bere:
Thus mon he tak of thaim that has maist gere.

Justice wald haif a general president,
Ane[6] auditour of complayntis of the pure,
Quhilk daily suld ministir jugement
To pure folk that cryis "Justice!" at thi dure,
Spendand mair na thair clame is of valour,
And put abak quhil grete caus be decide,
Syne levand al, for purte[7] may nocht bide.

It is unpossibil to thi grete counsale
For til discuss al causis smal and grete;
Bot to smal men commit al causis smale
Of pure playntis that yameris[8] at thi yet,
Quhilkis daily has nocht half thair fil of mete,
With wiffis and bairnis swonand[9] for falt of brede:
For quhilk God sal the chalange[10] of thair dede.

Thi jugis, als that is[11] justice to lede,
Abusis oft tyme thair jurisdiccioune,
Stoppand the law for lufe, frenschip or fede,
For raddour request,[12] for meid or warison;
Syne, quhen party complenyheis to the cron,
Thai send thaim to thair awn[13] jugis agayn:
Quhilk for thair playnt sal deir[14] by the payn.

---

[1] D. sommis of jowalis.
[2] D. as.
[3] D. comt therfore.
[4] D. trauelis.
[5] B. behuys, the contre.
[6] Ane *repeated.*
[7] D. pouerte.
[8] D. plantis that yhameris.
[9] D. suownand.
[10] D. chalance.
[11] D. als at as.
[12] D. reddoure raquest.
[13] D. awyn, *and so passim.*
[14] D. playnt full deire sal.

Bot this is nocht the richt ordir[1] of justice,
Quhen ony party complenyeis to the cron
Apon a juge that he be nocht richtwis.
His playnt is worth ane appellacion.
Than suld the consale ger wiss men syt don,
Se quhilk of thaim has rycht, and quha the w[r]ang,
And punis weil the fautor[2] or he gang.

And gif the juge makis falt[3] or forfature,
Committand crime on to thi majeste
In his office, of[4] quhilk thou beris the cure,
Punis that weil, as it efferis[5] to be,
And lat him neuir bere office mare of the:
Quhilk gif thou dois nocht, fra that tym forthirwart
Of his misdeid thou art bath art and part.

Thre maneris ar of justice generale
First to thi God, syne to thine awn person;
To God thow hald thi hart and conscience hale,
As to thi self thou exced[6] nocht resoune.
Syne do law to pepyl and to commoun;
Bot first thou suld schaw thaim a gude mirrour,
For pepil oft tym folowis the trade of the pastour.

Quhat thank cunnis God the for to justify
The[7] pure commonis that thou has in to cure;
And syne thi self to leif maist tiranly,
Doand na resoune to na creature?
Lord God sic lordschip may nocht lang indure.
Wald thou tak tent to thir old storyis,
How mony princis ar perist[8] on this wiss.

Gude justice has twa partis principale:
The tane is dome and richtwis jugement;
The tothir is to mak the scathis hale,
Eftir the dome the partyis to content,
And thairof mak thame sikkir in continent,
Efter the terme of law al vttirly;
Or ellis the juge is dettur verraly.

---

[1] D. ordoure. [2] D. faultoure. [3] D. fault.
[4] D. the. [5] D. afferis, *and so passim.*
[6] D. exceid. [7] D. Thir. [8] D. perisde.

Quhat valis men thi richtwis jugement,
With wryt and wax confermit as efferis,
And syne the party[1] neuir to be content,
Bot drichit and delayit our fra yeir to yeris?
Trowis thou nocht God in heest hevin thaim heris
Criand vengiance, for falt of lifis fude,
Of the and thine, that revis thaim thus thair gude?

Sancte Dauid[2] sayis in haly prophecy,
The man is blist[3] that dois [baith] dome and law;
Quhilk, quhen he giffis a sentence suthfastly,
Gerris execute for ony mannis aw;
Not anirly to sele a nakit saw:
For to Godwart is bot derisioune
A bair sentence, but execucioune.

And be it a sentence of a soueran lord,
Quhilk signifyis regioune superlatife,
Quhen dome is giffin, and na remede set ford,
And terme of law allegyit to prescrive;
Eftir that terme thair is na man of life
May it gayn[4] cal but hurtyn to the cron,
And degrading of his jurisdiccioune.

Yhit is thair a thing that mekil grevis thi cron,
Quhilk seildin is remedit in thi land:
Quhen ony makis rebellioune,
Nocht bousumly obeyand to thi wand,
Deforsand serrefis, masaris or sergeand,
Thair is na punising, bot lattis it our pas.[5]
Quhair nane aw is, how suld thair folow grace?

Bot of a thing al gude men merualis mair:
Quhen grete counsale, with thine awn consent,
Has ordanit[6] strate justice na man to spair,
Within schort tym thou changis thine entent,
Sendand a contrar[7] lettir in continent,
Chargeand [that] of that mater mair be nocht;
Than al the warld murmuris [that] thou art bocht.

---

[1] D. partyis. [2] D. Dauy. [3] D. best.
[4] D. gan. [5] D. bot lat owre pas. [6] D. orland.
[7] D. contre.

Thair is a pure man heryit[1] uttirly,
And tynt bath cost, labour and principale;
Thi saul, thine[2] honour blekkit pitevisly,[3]
And crabbit al thi counsale generale.
War it in France, men wald mak cession hale
In parliament, and nocht bow to thi crown,
Quhil thou had maid thame a reformacion.

Thou suld als mak strait inhibicion
That nane tak bud for gift of benefice;
Nor for to do that offence to the cron,
To tak reward for doing of justice;
Thai offend bath to God and thair office,
And als ar cursit[4] of law of spiritualite,
Quhilk but the pape may nocht essolyeit[5] be.

And quhen thow giffis a playn remission
In case requerand rigour of justice,
But gudly caus, thou offendis to the cron,
And forfatis bath to God and thine office.[6]

. . . .

[1] D. heryd.
[2] D. thi.
[3] D. petuysly.
[4] D. courst.
[5] D. assolyit.
[6] *The rest is blank.*

APPENDIX.

I.

NOMINA MONASTERIORUM IN SCOCIA.

L Insula Iona Sancti Columbæ, in qua sunt duo monasteria, unum Nigrorum Monochorum, aliud monialium ordinis Sancti Augustini.

+ Crusai, in alia insula, ordinis Sancti Augustini. Horum fundator fuit Sanctus Columba.

8 Ardkaton, in Lorn, ordinis Vallis Caulium. Fundator Duncanus Mackule.

I Saw, in Kyntire, Cisternensis ordinis. Fundator Sowrle M'Lewordy.

[Candidæ Casæ, in Galwidia, Præmonstritensis ordinis. Fundator Ferguss de Galwidia, dominus ejusdem.

2 Glenlus, in Galwidia, Cisternensis ordinis. Fundator Rolandus filius Ochtre.

[Sedes Animarum, in Galwidia, Præmonstritensis. Fundator ejus Fergusius.

3 New Abba, Dulcicordis, in Galwidia, Cisternensis. Fundator Dorvorgilda, filia Alani de Galwidia.

4 Dundranan, in Galwidia, Cisternensis. Fundator Fergusius [aliis Rex David, 1141.][1]

[Tungland, in Galwidia, Præmonstritensis. Fundator Alanus Dyger.

[Sacri Nemoris, in Galwidia, Præmonstritensis. Fundator . . . .

0 Corsragwel, in Carrik, Cluniacensis. Fundator Duncanus comes de Carrik.

(Kylwynnyn, in Conyngham, Tironensis. Fundator Morvile.

---

[1] Words within brackets have been inserted into the text in a later hand.

O Paslet, in Cliddisdale, Clunacensis. Fundator Senescallus Scociæ.

+ Jedword, in Cliddisdale, ordinis Sancti Augustini. Fundator rex David secundus.

(Kelkoes, Tironensis, in Twedale. Fundator Sanctus David rex [anno 1128].

+5 Melros, Cisternensis, in Twedale, ordinis Sancti Augustini. Fundator Sanctus David Rex [anno 1136].

[Dryburgh, in Tevidale, Præmonstratensis. Fundator Hugo Morwile [anno 1141].

6 Newbotil, in Laudonia, Cisternensis. Fundator Sanctus David Rex [anno 1140].

+ Sanctæ Crucis, in Laudonia, Sancti Augustini. Fundator Sanctus David Rex [anno 1128].

+ Cambuskynneth, in Stirlingschire, Sancti Augustini. Fundator Sanctus Rex David.

+ Insula Missarum, in Strathern, Sancti Augustini. Fundator comes Gilbertus ejusdem.

7 Culenross, in Clakmannanschir, Cisternensis. Fundator Malcomus comes de Fife.

L Dunfermlyn, in Fothryk, Monachi Nigri. Fundator Sanctus Rex David et Sancta Margareta Regina.

Insula Nemonia, in Mar Scoticano, Sancti. Fundator Alexander rex primus.

(Lundoris, in Yrnside, Tironensis. Fundator David comes de Huntyngton.

8 Almurynoch, in Fife, Cisternensis. Fundator Ermagarda regina Regis Willelmi.

+ Scona, in Gowre, Sancti Augustini. Fundator Rex Alexander primus.

9 Cuprum, in Angusia, Cisternensis. Fundator Rex Malcolmus Virgo.

(Abirbroth, in Angusia, Tironensis. Fundator Rex Willelmus.

10 Dere, in Bouchania, Cisternensis. Fundator Willelmus Cumyn comes de Bouchan.

11 Kynloss, in Moravia, Cisternensis. Fundator Sanctus Rex David [anno 1150. Eodem anno Holmcultrane fundatur a S. Davide].

[Fern, in Ross, Præmonstratensis. Fundator Ferquhair comes de Ross.

Summa, Abbaciarum xxx etc.

NOMINA PRIORATUUM IN SCOCIA.

+ Ornesay, in Insulis, ordinis Sancti Augustini. Fundator Sanctus Columba.

8 Ardkaten, in Lorn, ordinis Vallis Caulium. Fundator Duncanus Mackule.

[Candidæ Casæ, in Galwidia, ordinis Præmonstratensis. Fundator Fergusius de Galwidia, dominus ejusdem.

+ Insula Sanctæ Mariæ, in Galwidia, ordinis Sancti Augustini, cella Sanctæ Crucis. Fundator Fergusius de Galwidia.

12 Mauchlyn, in Cunygham, Cisternensis. Cella de Melros.

(Lesmahago, in Cliddisdale, Tironensis. Cella de Kelkow.

L Coldingham, in Le Mers, Monochi Nigri; cella de Dunfermlyn. Fundator Edgarus Rex.

+ Insula Sancti Culmoci, in Menteth, ordinis Sancti Augustini. Fundator Mordacus comes de Menteth.

+ Sancti Andreæ, in Fife, ordinis Sancti Augustini. Fundator Rex Alexander.

+ May insula, ordinis Sancti Augustini, cella Sancti Andreæ.

+ Fywy, in Bouchan, Tironensis ordinis Sancti Augustini; cella de Abirbroth.

L Urquhard, in Morravia, monachi. Fundator Sanctus Rex David. Cella de Dunfermlyn.

+ Rostinot, in Angusia, ordinis Sancti Augustini, cella de Jedword.

8 Bewlyn, in Ross, ordinis Vallis Caulium.

L Pluscardy, in Moravia. Fundator Rex Alexander. Ordinis quondam Vallis Caulium, nunc Monochi Nigri; cella de Dunfermlyn.

+ Munymouss, in Mar, ordinis Sancti Augustini. Fundator episcopus Sancti Andreæ.

+ Strauthfulan, in . . . ordinis Sancti Augustini, cella Insulæ Missarum.

+ Loch Tay, ordinis Sancti Augustini, cella de Scona.

NOMINA MONIALIUM.

Insula Iona, ordinis Sancti Augustini. Fundator Sanctus Columba.

Southberwik. Fundator Sanctus Rex David.

Northberwik. Fundator Duncanus comes de Fife.

Edlez, in Le Mers.

Hadington, in Laudonia. Fundatrix Ada Comitissa, uxor Henrici de Huntyngton.

Glencloudan, in Galwidia. Fundator Othre. Translatum in collegium clericorum sæcularium.

Sancti Bouchani, in Lammirmore.

Manwel, in Laudonia.

Elkow, in Strathern.

Eulyn, in Laudonia, cella de Southberwik.

Omnes moniales ordinis Cisternensis, excepta insula Iona.

FRATRES SANCTÆ TRINITATIS.

Fale.
Houstoune.
Katnes.
Crennoch.
Scotlandis-wellis.